Ion Drăgușanul

B u c o v i n a,
în mărturii necunoscute

* *

Sigiliul vremelniciei

Editura MUȘATINII
2018

Proiect editorial realizat cu sprijinul
CONSILIULUI JUDEŢEAN SUCEAVA
Preşedinte: ***Gheorghe FLUTUR***

Centrul Cultural „Bucovina” Suceava

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

DRĂGUȘANUL, ION

Editura „Muşatinii”
Suceava, str. Tipografiei nr. 1,
Tel. 0230 523640, 0757 076885 **(I.D.)**
Director general: *Gheorghe DAVID*



tipar: **Grup Mușatinii**
tipografie · editură · producție publicitară
SUCEAVA, tel.: 0230 523640

Sigiliul vremelniciei

1462-1504: Martiriul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt. „Ştefan, eroul cel mare şi sfânt al românilor, nu avea doctori, până la 1475. Şi, cu toate acestea, la asediul Chiliei, la 1462, Ştefan căpătase o rană adâncă la încheietura piciorului, care încheietură nu ştiu.

Documentele veneţiene, citite de un om de ştiinţă, îi vor spune poate care din încheieturi fusese rănită. Se făcuse o fistulă, pe care Ştefan o răbda, ajutându-se cu faimoasa lui icoană de minuni făcătoare, cu icoana Sfântului Gheorghe, pe care, mai târziu, o dărui bisericii Zografos din muntele Athos. Se vede, însă, că, la 1475, durerile deveniseră atât de groaznice, încât sănătatea de fier a marelui Domn fu zdruncinată. Se hotărî să ceară Senatului Veneţiei un medic, care îi fu trimis. Cum îl cheamă, ce i-a făcut, nu ştim.

Un alt document, din 1502, ne vorbeşte de un nou doctor la curtea lui Ştefan, anume Mateo Muriano, care este de mai înainte decât 1502 la Suceava. Rana mergea înrăindu-se; vârsta şi sănătatea Domnului nu puteau să mai reziste. La 9 decembre 1502 (amănuntul e interesant), Ştefan, după îndemnul doctorului Muriano, trimite la Veneţia pe Demetriu Purceviu, să-i cumpere doctorii. De farmacii, în ţară, nici pomeneală.

Doctorul pregătea singur doctoriile şi, acum lipsindu-i ingredientele trebuincioase, trimitea la Veneţia. Până să se întoarcă trimisul, Muriano moare la Suceava, iar Ştefan se îndreaptă, iarăşi, cu stăruitoare rugăciune la Senatul Veneţiei, ca să-i trimită doctor bun, pe care, zicea el, îl va plăti bine.

Plata ce se lega Ştefan a o da doctorului era de 500 de galbeni pe an. Fără îndoială că, pe lângă această sumă însemnată foarte pe timpurile acelea, doctorul Domnului avea să mai câştige cine ştie cât încă. Lucrul acesta era cunoscut la Veneţia şi, îndată ce Senatul porunci să se vestească dorinţa şi oferta Domnului Moldovei, doctori mulţi se prezentară: Giorgio di Piemonte, Girolamo da Cesena şi Alessandro Veronese. Alegerea Senatului se opri asupra lui Girolamo da Cesena, care şi plecă la Suceava.

Boala Domnului, rana, starea generală, totul în fine părea a fi de o gravitate excepţională, încât doctorul nu voi să ia singur asupră-şi răspunderea urmărilor, mai cu seamă când se uita în juru-i şi vedea pe fiul Domnului, pe

Bogdan cel groaznic la mânie, precum şi pe acei soţi de lupte şi victorii ai lui Ştefan, pe uriaşii de la Rahova şi Valea Albă, care, încărunţiţi ca şi marele Domn pe câmpurile de bătaie, stăteau acum mâhniţi împrejurul bolnavului şi sorbeau din ochi pe doctor, năzuind să ghicească, pe fruntea lui, dacă Ştefan avea să mai scape ori nu. Măreţ cadru pentru pictorii noştri care nu fac numai portrete!

Girolamo da Cesena se înfricoşă şi ceru consult... ca şi azi. Era pe vară, în 1504. Se mai chemă, deci, Leonardo Massari, doctor vestit de la Buda, şi un doctor evreu, de la Curtea Hanului tătăresc. Se consultară şi hotărâră să ardă rana, care se lăţise şi, probabil, începuse să gangreneze. Nu garantau nimic. Bogdan primi. Doctorii arseră cu fier roşu. Era la sfârşitul lui iunie 1504; la 2 iulie, Ştefan muri. Spaima doctorilor fu, la început, mare. Bogdan însă recunoscu că nu puteau face altminteri şi lăsă pe cei doi aduşi să plece. Pe Girolamo da Cesena voia să-l reţină pentru curtea lui. Se vede însă că Bogdan, dându-şi, în dese rânduri, drum slobod mâniei lui celei viforoase, italianul o sfecli şi ceru să plece cu orice preţ. Prin stăruinţele Regelui Ungariei, la care Cesena apelase, Domnul Moldovei îi dete drumul. Italianul plecă fără să se mai uite îndărăt.

Curtea rămase iarăşi fără doctor. Lucrul acesta se ştia în Polonia şi de aceea, când Bogdan trimise, după 1504, ne spun documentele slavone ale Academiei Române, pe Tăut logofătul, deşteptul şi şăgalnicul diplomat al Moldovei, împreună cu Isac cămăraşul şi Ivanciu logofătul, la Alexandru, Regele Poloniei, ca să ceară pe sora acestuia, Elisaveta, de soţie, Regele ceru, şi trimişii Moldovei primiră, ca principesa să aducă la Suceava pe doctorii săi, pe care Bogdan se îndatora a-i plăti şi întreţine" (Ionescu-Gion, G., I., *Doftoricescul meşteşug în trecutul ţărilor române*, Bucureşti, 1892, pp. 16-21).



Petru Rareş, „un învăţat filosof şi doctor". Petru Rareş, adevăratul moştenitor al tuturor marilor calităţi ale lui Ştefan cel Sfânt, Petru Rareş, românul cel mai învăţat din secolul XVI, a fost şi doctor. Datoresc această preţioasă ştire vastelor cunoştinţe şi prietenoasei amabilităţi a domnului B. P. Hasdeu, care mi-a arătat şi lămurit, din ediţia rusească a Istoriei Rusiei, de Karamzin (Tom. IX) nota 849, în care se vorbeşte de o epistolă a unul Ivaşco Peresvetov. Într-această bucată literară, adresată Ţarului Ivan cel Groaznic, Peresvetov zice că a slujit pe Zapolia al Ungariei, pe Ferdinand al Bohemiei şi pe Petru Rareş al Moldovei, despre care, citez textual, spune: „Voevoda Petru ucionăi filosof i dohtor", adică: „Petru Vodă este un învăţat filosof şi doctor". (Ionescu-Gion, G., I., *Doftoricescul meşteşug în trecutul ţărilor române*, Bucureşti, 1892, pp. 16-21).



1494: Stephanus Magnus dux Valachorum: „Un chip al lui Ştefan cel Mare a fost găsit în catedrala romano-catolică din Przemysl, în Galiţia. Chipul reprezintă în mărime naturală pe Ştefan cel Mare. Icoana se află în dreapta bisericii, la intrare, şi poartă inscripţia următoare „Stehnanus Magnus dux Valachorum anno Domini 1494” (Foaia diecezană, Anul XXXIV, Nr. 10, Caransebeş 10/23 martie 1919, Unirea, Anul XXIX, Nr. 56, sâmbătă 15 martie 1919, p. 3).



1639: „Cântecul” Voievodesei Lupu. Pentru că, datorită celebrului „Codex Cajoni” ne-a rămas și „Cântecul Voievodesei Lupu”, Ecaterina Cerkeza, cântec pe care circasiana obișnuia să-l asculte și la Suceava, de la fereastra Curții Domnești ce da spre livada în care Vasile Lupu a înălțat Biserica Beizadelelor, mi-am zis că nu ar fi rău dacă v-aș reproduce povestea acelei nefericite femei, măcar în relatarea lui Niccolò Barsi di Lucca, martor al sosirii ei în Moldova, printr-o călătorie care seamănă cu un adevărat roman de aventuri.

Vasile Lupu nu o cunoștea, dar dorea să-și împodobească scaunul voievodal cu o nestemată vie, dovadă fiind faptul că l-a trimis pe marele postelnic Apostol Catargi în ținuturile tătărăști, ca să-i caute și să-i cumpere o mireasă neasemuit de frumoasă; deci nimic nu începe ca o poveste de dragoste, ci ca o trufie greaco-moldovenească, deși, ulterior, Vasile Lupu avea să-și îndrăgească Doamna, dar care, deloc surprinzător, s-a îndrăgostit de finul lor, Ghoeghe Ștefan (rubedenie voievodală a lui Eminescu și a lui Vodă Cuza), care avea să-i speculeze sentimentele pentru a-l lăsa pe Vasile Lupu și fără averi, și fără tron, ulterior descotorosindu-se Gheorghe Ștefan și de Ecaterina Cerkeza, pe care o ținuse prizonieră în cetatea Sucevei, într-un mod măcar lipsit de eleganță, dacă nu pe de-a dreptul grobian.

Dar iată care ar fi povestea sosirii în Moldova a prințesei circasiene, care ne-a lăsat moștenire un cântec, reînviat de „Zicălașii” în primele lor două concerte, prin care își argumentau, practic, menirea de arheologi ai melosului vechi românesc.



„Dumnezeu mi-a trimis un mare noroc, căci a sosit în acele părți (Crimeea) un sol (marele postelnic Apostol Catargi) al domnului Moldovei, care fusese în Circasia să caute o mireasă tânără și frumoasă pentru domnul său. Acesta, având învoire de la han, a străbătut întreaga Circasie și, în cele din

urmă, a găsit o fată (Ecaterina Cerkeza) de o frumusețe neobișnuită. După ce a dat o mie de ducați tatălui, cinci sute mamei și o mie hanului, a venit cu ea în orașul Bagceserai, unde mă găseam și eu. Cu învoierea hanului, am pornit cu toții, la 19 august din anul trecut (1639), împreună cu 150 de tătari și 50 de Moldoveni către orașul Oz (Oceakov).

Acum, după ce ne-am ospătat aici și am luat noi provizii, deoarece aveam de străbătut, iarăși, alte locuri pustii, am plecat din nou la drum. Am străbătut o întindere de 3 mile, am dat de un baț de mare larg de o milă. Aici ne-am oprit pentru a ne odihni caii, deoarece, în toată acea zi, ei nu mâncaseră nimic. Pe la ora 2 din noapte, a venit la sol chehaia pașii din Silistra, pe care noi îl întâlniserăm în tabăra sub acea fortăreață, și a cerut solului, în numele stăpânului său, pe principesa circasiană. Solul i-a răspuns că el nu ar putea-o da, deoarece ea îi fusese încredințată de către marele han, dar că va merge însuși să vadă pentru care motiv stăpânul acestuia îi aduce această jignire. Chehaia s-a mulțumit cu acest răspuns. Așadar, pe când se purtau aceste tocmeli, ca să-l întoarcă din cale pe solul domnului Moldovei, acela chiar care fusese trimis de marele han ca să meargă la susnumitul Domn (deci, comandantul celor 150 de tătari din gardă – n. n.) și-a oamenii de luptă și le-a poruncit să-l urmeze, zicând că vrea mai bine să moară cu toții, decât să dea pe doamna aceasta în alte mâini decât cele ale domnului Moldovei, aceasta fiind porunca ce a dat-o Hanul. Chehaia, care era un om cuminte, i-a sfătuit să meargă trei sau patru dintre cei mai de seamă la pașă și să-i spună ce au de spus. Au dat ascultare sfatului ce li s-a dat şi au plecat, deci, trimisul hanului, cu acela al domnului şi cu alţi patru mai de seamă.

Sosind în faţa paşei, l-au salutat şi acesta i-a întrebat unde este circasiana. Ei au răspuns că tânăra aceea este viitoarea soţie a domnului Moldovei şi că le fusese încredinţată de marele han. Turcul a întors vorba, zicând că un ghiaur (ceea ce înseamnă creştin), cum este domnul Moldovei, nu putea lua de soţie pe o musulmană. Ambasadorul a răspuns că circasiana era şi ea creştină şi că, prin urmare, încuscrirea era foarte potrivită. Turcul nu a voit să mai stea de vorbă şi a reţinut pe trimişi până dimineaţa, spunând că el o vrea, fie ce-o fi, pe circasiană şi că el va trimite la han, să vadă dacă cele spuse de ei erau adevărate.

Dimineaţa, trimişii s-au întors, au luat-o pe circasiană din trăsura în care stătea şi au aşezat-o într-un car cu două roate, aflat lângă locul unde mă odihneam eu, ascunzâd-o, astfel, pentru ca turcii să nu o poată găsi şi recunoaşte. Totuşi, după ce au căutat-o şi acolo unde poposeau locuitorii, deoarece nu o găsiseră unde erau moldovenii, deodată au văzut-o lângă mine, împreună cu o altă tânără, dar roabă nu mai puţin frumoasă decât ea însăşi (decât mireasa) şi cu un copilaş, fratele acesteia, care și el părea a fi odrasla unui zeu. Turcii s-au repezit și au luat-o, pentru a o duce la pașă, și ea, văzându-se prinsă, a început

să plângă amar, împreună cu copilul, care, cu toate că era mic, știa totuși ce nenorocire era să te găsești în mâinile necredincioșilor (Nota editorului, care sintetizează o parte din relatare: Principesa, fiind dusă înaintea pașei, împreună cu roaba și cu copilul, de aici, încolo, povestirea începe să împrumute un ton de roman. Pașa se îndrăgostește de logodnica lui Vasile Lupu, „spunând că este un om mort, dacă ea nu-l ajută”! Descrierea frumoasei Ecaterina Cerkeza culminează cu formula „se părea că grațiile își făcură sălaș în făptura ei”! etc. Trimișii domnului își vestesc stăpânul, cât și pe han de cele întâmplate, iar domnul se plânge la Poartă. În răstimp, pașa vrea să obțină de la prizoniera sa o mărturisire de credință mahometană, dar ea răspunde, în chipul cel mai categoric, mâncând cu ostentație carne de porc! Barsi, neavând alți tovarăși de drum, rămâne pe loc).

Așadar, după ce am rămas, vreme de 15 zile, împreună cu aceștia, pentru a nu mă expune a fi ucis, călătorind singur, am ajuns în așa mare strâmtoare că, isprăvindu-se toate proviziile făcute mai înainte, nu aveam ce mânca, întrucât nu era în acea cetățuie pâine destulă ca ajungă la toți... Am început, deci, să pesuim în acel râu, care era bogat în multe feluri de pește, iar în loc de pâine mâncam pepeni, de care era plin tot ținutul... În acest timp, s-a întors trimisul care fusese expediat la han și a adus scrisori către pașă, cu ordinul hotărât să lase negreșit pe circasiană să plece, deoarece, pe lângă că era ceștină, mai era și trimisă din ordinul său. Dar turcul n-a vrut să asculte și, cu toate că, peste puține zile, a sosit celălalt trimis, care fusese expediat la domnul Moldovei, aducând cu sine trei mii de ducați, pe care i-a dat acelui pașă din partea Domnului, cu rugămitea să dea drumul miresei sale, acesta nu a vrut totuși să o trimită, dar a luat banii și, sosind, în sfârșit, trimisul sultanului, care aducea cu sine ordinul lămurit, sub pedeapsa pierderii vieții, de a lăsa pe circasiană să plece, ea fiind vasala Sultanului, ca una ce avea drept mire pe domnul Moldovei, supusul său, îndrăgostitul pașă, văzând că nu mai are încotro, pentru a avea prilejul să o mai rețină lângă sine măcar câteva zile și să se bucure cel puțin să o mai poată vedea înaintea ochilor, dacă nu avea parte de ea ca soție, a spus că mai vrea încă 200 de ducați și că, altminteri, nu-i dă drumul. Și, astfel, sosind banii, în cele din urmă, după atâtea necazuri, am reușit să plecăm” (Niccolo Barsi di Lucca, *Călători străini despre țările române*, V, București, 1973, pp. 86-89).



1697-1916: Bucovina în presa franceză şi în cărţile lumii. Informaţiilor din presa franceză veche se referă, în primul rând, la… partea nordică a Turciei europene, uneori cu precizarea „provinciei” Moldova, alteori nu, dar cu enumerarea unor toponime din calea vremelniciei; am considerat că ştirile

acelea, confirmate sau infirmate de istorie, înseamnă ceva, mai ales pentru trăitorii de istorie, care au sufletul croit pentru imaginare călătorii în timp. Prin urmare, am adunat tot ceea ce merită atenţie, mai ales că despre existenţa acestor surse încă nu s-a prins de veste prin România, ca să le încredinţez celor care au nevoie de ele.

*

1697, noiembrie 15: „O scrisoare din Leopol, din 15 al lunii trecute (noiembrie 1697 – n. n.), spune că turcii pregătesc la Iaşi, în Moldova, un convoi cu alimente şi muniţii, pe care tătarii le vor duce, odată după primul dezgheţ, la Kameniţa; şi se mai spune că însuşi hanul va conduce escorta convoiului. Se mai spune, în scrisoare, că un detaşament militar al Coroanei Poloniei, aflat în garnizoanele din Suceava şi din Câmpulung, pe frontiera Moldovei, au pornit în marş spre Podolia, ca să iasă în calea tătarilor, ca să-i nimicească şi să ia prizonieri” (***Gazette***, N. 52, du 28 decembre 1697).

1763, mai 3, Constantinopole: „Sărbătorile Bayramului sfârşindu-se, a avut loc un Divan la Serai, în 19 al lunii trecute (19 aprilie 1763 – n. n.). În faţa Divanului, Constantin Racoviţă, Voievodul Valahiei, a fost prezentat Marelui Sultan şi a primit însemnele domniei, care sunt mantia şi cuşma numită „couka”, un fel de casă împodobită cu pene mari. A doua zi, a primit ambele tuiuri şi a plecat, ieri, în principatul său, după ce a trecut pe la Marele Vizir, pe la miniştrii Porţii, pe la muftii şi pe la Aga ienicerilor” (***Gazette de France***, No. 46, du Vendredi 10 Juin 1763).

1767, martie 27, Constantinopol: Gligoraşko Ghika, Voievodul Moldovei, înainte de a se împlini trei ani de guvernământ, a fost înlocuit de Marele Sultan în acest Principat Grigore Callimachi, care mai fusese pus Domn, fiind rechemat în 1764**”** (***Gazette de France***, No. 25, du Vendredi 16 Février 1767).

1770, ianuarie 2, Varşovia: „Confederaţii se reunesc din nou. Cei de la Dobrzim şi de la Jakroczim au înfrânt, în 18 ale lunii trecute, un mare detaşament rus, care mergea să se alăture colonelului Galliczin, ca să îl sprijine la împresurare. Ei s-au stabilit, atunci, la Bramberg, de unde joncţiunea cu confederaţii Prusiei poloneze avea să se facă în 27 decembrie. Îndrăzneala confederaţilor începe să-l incite şi mai mult pe generalul Weyrnarn, prin numărul şi succesele lor, care sporesc cu fiecare zi. Nu vedem cum le-ar putea face faţă fără ajutorul armatei lui Romanzow , iar acesta nu pare pregătit să trimită nici cel mai mic detaşament. Regimentele care au intrat în cartiruirile de iarnă, în Podlachie şi în provinciile situate pe malul stâng al Nistrului şi, deci, se poate spera că mai multe dintre ele vor putea avansa în Polonia, au părăsit, pe neaşteptate, acest mal, pentru a se opune turcilor, care au ridicat

un mare corp de trupe, dincolo de Dunăre, şi care ameninţă diviziile generalului Stoffel, care au rămas în Moldova. Ştim, din mai multe scrisori de la Kaminiek, confirmate de sursele ruseşti, care s-au exprimat prin corpurile de armată răspândite prin Valahia şi prin Moldova, că le ameninţă o maladie epidemică, care a făcut mari ravagii şi în rândurile locuitorilor care trăiau în aceste provincii, atunci când turcii le-au evacuat. Acest flagel teribil, care a mai spulberat două armate ruseşti, care au pătruns în Moldova, se face simţit şi în Podolia şi se alătură flagelului războiului pentru a dezola acest nefericit Regat (***Gazette de France***, No. II, du Lundi 5 Février 1770).

1770, februarie 6, Petersbutg: „A sosit aici, cu un curier, o telegramă a armatei comandate de generalul Conte de Romanzow, cu noutatea că, în 14 şi în 15 ale lunii trecute (ianuarie 1770 – n. n.), generalul-maior Pororoczani, care se află în Valahia, a avut două bătălii cu turcii, din care ruşii au ieşit în avantaj. Se dau asigurări că Ţarina pregăteşte, aici, o rezidenţă pentru Hospodarul Valahiei, cel care a fost făcut prizonier de trupele ruse; intenţia Majestăţii Sale Ţarina este ca el să fie tratat cu tot respectul cuvenit demnităţii sale" (***Gazette de France***, No. 20, du Vendredi 9 Mars 1770).

1770, noiembrie 27: „Conform ultimelor noutăţi care ne-au sosit de la marea armată rusă, generalul Romanzow se află la Falsy, în Valahia; încă nu se ştie unde îşi va instala cartierul general, dar cum el are mari locaţii în Moldova, acolo se prezumă că îşi va încartirui armata" (***Gazette de France***, No. 40, du Ludi 17 Mai 1770).

1774, mai 18, frontiera polonă: „Se scrie, de pe malurile Dunării, că un corp de treizeci de mii de turci a trecut fluviul pentru a lupta împotriva şi a le cuceri întăriturile, dar a fost împins înapoi, după ce a pierdut mulți oameni, și a fost forțat să se întoarcă la Dunăre. Se spune că armata rusă a primit o întărire de treizeci de mii de recruţi, care s-au instruit, în timpul iernii, în Mica Rusie" (***Gazette de France***, No. 48, du Vendredi 17 Juin 1774).

1774, iunie 1, frontiera turcă: „Se zvoneşte din Moldova că un detaşament rus a trecut Dunărea, aproape de Bagdad şi de Crisova, şi că Marele Vizir a pus în marş spre fluviu toate trupele sale; că negocierile de pace continuă, sub medierea Curţilor din Viena şi din Berlin; că ulemele (corpul oamenilor Legii) l-au informat pe Marele Vizir că Poarta nici nu se va bucura, nici nu va accepta nici o propunere cu tendinţă de dezmembrare a Imperiului Otoman" (***Gazette de France***, No. 48, du Vendredi 17 Juin 1774).

1775, iulie 21: „Constantinopole, 6 iunie 1775. Sultanul a numit la

Comisariatul pentru hotare cu Austria (hotarele Bucovinei – n. n.) pe Taer Aga, vechi arhitect al Constantinopolelui, care s-a arătat dispus, în ziua următoare, la destinaţie” (***Gazette de France***, 21 iulie 1775).

1781, 27 iulie: „Oraşul Cernăuţi, capitala Bucovinei, a înfruntat cele mai mari pericole din pricina atacurilor îngrozitoare pe care le fac briganzii: ei au pus foc în patru colţuri ale târgului şi, profitând de confuzia pe care crima lor au produs-o, au prădat şi jefuit peste tot unde lăcomia i-a îndemnat să o facă. Din fericire, această crimă a fost descoperită şi deja cinci monştri au fost arestaţi şi vor suferi pedeapsa datorată unor fapte atât de revoltătoare (***Gazette de France***, 27 iulie 1781, p. 274).

1782, aprilie 9: „Bucovina, 30 februarie 1782. S-a descoperit, la poalele muntelui Strahora, o salină, care va fi pusă în exploatare, şi care are rezerve de sare la fel de frumoase şi de bune precum cele de la Willieska. S-a dat acestei saline numele „Joseph”; ea este foarte bogată şi poate furniza sare pentru întreaga Bucovină, al cărei consum va depăşi 60.000 de florini” (***Gazette de France***, 9 aprilie 1782, p. 141).

1783, iulie 4: „Viena, 14 iunie 1783. Împăratul, conform ultimelor veşti pe care le-am primit, a sosit, în 31 al lunii trecute (mai – n. n.), la Sibiu, unde, înainte de a avea o lungă convorbire cu Cardinalul Bathiani, episcopul Transilvaniei, el l-a onorat cu vizita sa pe generalul Barco, reţinut la pat de o boală. Împăratul a rămas în Sibiu până în 7 iunie, când a plecat. În 8 iunie, a sosit la Kezdi-Vasarhely (Târgu-Secuiesc), în 9, la Csik-Szereda (Miercurea Ciuc), în 10, la Parayd (Praid?), în 11, la Bistriţa, în 12, la Rodna şi, în 13 iunie, la Câmpulung, în Bucovina” (***Gazette de France***, 4 iulie 1783, p. 239).

1783, iulie 15: „Viena, 25 iunie 1783. Călătoria Împăratului s-a prelungit mult mai mult decât a fost plănuită. Ultimele scrisori din Leopol dau de ştire că el nu se aştepta, în 24 iunie, ca să dureze mai târziu de 4 iulie. Sosirea lui L-a Leopol s-a făcut cu întârziere, datorită atenţiei deosebite pe care a acordat-o, atunci când a vizitat un district din vecinătatea Turciei, celui al Bucovinei, care îi fusese cedat, în ultimii ani, de către Poartă” (***Gazette de France***, 15 iulie 1783, p. 252).

1783, iulie 29: „Viena, 12 iulie 1783. Împăratul a sosit, ieri, seara, la ora opt, din călătoria pe care a făcut-o în Ungaria, Croaţia, Slovenia, Transilvania, Bucovina şi Galiţia. Maiestatea Sa plecase în 25 aprilie şi s-a întors vesel şi cu sănătatea îmbunătăţită” (***Gazette de France***, 12 iulie 1783, p. 269).

1783, august 22: „Presbourg, 11 august 1783. Patru regimente de infanterie şi opt divizii de husari au primit ordin de a se îndrepta în marş spre Bucovina; mai multe alte regimente de trupe regulate sunt în marş pentru a se apropia de frontierele turceşti (ale Moldovei şi Valahiei – n. n.); ca număr, acestea din urmă sunt batalioane” (***Gazette de France***, 22 august 1783, p. 298).

1783, septembrie 9: „Presbourg, 7 august 1783. Regimentul Haddick, care a staţionat în Polonia austriacă, a primit ordin de a porni în marş spre Stul-Weissenbourg; şi patru alte regimente de infanterie, de asemenea dintr-a opta divizie de husari, se pregătesc să pornească în marş spre Bucovina” (***Gazette de France***, 9 septembrie 1783, p. 320).

1783, octombrie 7: „De la Dunăre, 5 septembrie 1783. Regimentele care se aflau în Austria interioară sunt în marş spre Ungaria şi Slovenia, de unde vor merge, prin Transilvania, cele care au fost repartizate în Bucovina şi în Galiţia” (***Gazette de France***, 7 octombrie 1783, p. 354).

1783, octombrie 10: „Buda, 6 septembrie 1783. Împăratul a subordonat jurisdicţiei arhiepiscopiei mitropolitane a bisericii greco-neunite din Carlowitz dioceza de acelaşi rit din Bucovina şi Transilvania” (***Gazette du France***, 10 octombrie 1783, p. 360).

1783, noiembrie 4: „Lemberg, 30 septembrie 1783. Pentru a facilita comerţul între Transilvania şi Bucovina, vama Rodna a fost desfiinţată şi s-au diminuat taxele datorate de negustorii care trec dintr-una din aceste două provincii, în cealaltă” (***Gazette de France***, 4 noiembrie 1783, p. 388).

1784, aprilie 6: „Gratz, 1 martie 1784. Frigul care domneşte de mai mult timp şi încă va mai dura, şi marile cantităţi de zăpadă care acoperă câmpurile au obligat lupii să-şi părăsească pădurile; s-au văzut haite de 30-40 de lupi apropiindu-se de sate, băgând groaza în oameni, care sunt nevoiţi să-şi improvizeze arme… Aflăm din Bucovina o ştire care ne uluieşte: în ultimele zile, lupii au devorat trei husari din regimentul Erdod, cu tot cu cai” (***Gazette de France***, 6 aprilie 1784, pp. 111, 112).

1784, iunie 8: „Buda, 9 mai 1784. Mai mulţi ofiţeri sunt ocupaţi cu ridicarea planurilor topografice în Bucovina şi în Banat. Ei vor continua această muncă, în cele două provincii, până în luna septembrie, când vor reveni în Transilvania pentru acelaşi subiect” (***Gazette de France***, 8 iunie 1784, p. 188).

1784, iunie 15: „Din Transilvania, 10 mai 1784. Şoseaua principală,

începută, anul trecut, de la Bordo (Bârgău – n. n.), din acest principat, până la Dorna, în Bucovina, este aproape gata: 1.000 de muncitori şi un regiment de valahi au lucrat zilnic” (***Gazette de France***, 15 iunie 1784, p. 196).

Început de Iosif II, „drumul împărătesc” destinat circulaţiei între Bistriţa şi Cernăuţi, avea să se numească, după numele celui care l-a inaugurat, „Şoseaua Franciscană”. Regimentul de valahi era Ragimentul al II-lea Românesc de grăniceri năsăudeni, conduşi de ofiţerul-poet Cossimelli, care a publicat, ulterior, o carte de poeme, la Sibiu, dedicată grănicerilor năsăudeni implicaţi în civilizarea ţinuturilor sălbatice ale Carpaţilor.

1784, iunie 18: „Lemberg, 18 mai 1784. Atenţia constantă a guvernului faţă de toate problemele care privesc binele diferitelor provincii garantează, extinde şi multiplică avantajele care le sunt pe plac, şi le acordă asigură informaţii pentru angajarea fizicienilor şi economiştilor, care să cerceteze locurile, să descopere bogăţii şi să înştiinţeze despre posibilităţile de exploatare a lor. Se cere Bucovinei să pună în aplicare aceste ordine generoase cu inteligenţă, pentru că în solul ei s-au identificat trei zăcăminte de argint, neexploatate, care dau frumoase speranţe pentru deschiderea unor mine profitabile” (***Gazette de France***, 18 iunie 1784, p. 199).

1785, iulie 1: „Lemberg, 31 mai 1785. Pentru a facilita corespondenţa generală cu Moldova, Crimeea şi toată Rusia, s-a stabilit un nou Curier, care va pleca în zilele de 10, 20 şi 30 ale fiecărei luni, din Cernăuţi, în Bucovina, spre Iaşi. Se dau asigurări, de către Ducele de Teschen, că Bucovina va fi încorporată la Galiţia. Astfel, se vor număra, în aceasta din urmă, 2.442 de domenii, 7.417 oraşe, târguri şi sate, şi 343.101 locuitori, din care 44.000 de evrei” (***Gazette de France***, 1 iulie 1785, p. 220).

1785, august 16: „Din operaţiunile de conscripţii militare în Galiţia şi Bucovina rezultă că aceste două ţări, astăzi reunite, au aproape 2.000 mile pătrate, şi aproximativ trei milioane de suflete” (***Gazette de France***, 16 august 1785, p. 275).

1785, august 26: „Galiţia, 25 iulie 1785. Ploaia nu a contenit de şapte săptămâni. Ţara, în părţile de câmpie, a fost inundată şi toate speranţele în recolta nouă au fost distruse. Nici în munţi nu a fost o altă situaţie. Zăpada, care nu a încetat să cadă, i-a descurajat pe locuitori şi i-a făcut să se teamă de o lipsă generală de hrană pentru ei şi pentru animalele lor. În ce-i priveşte pe evreii stabiliţi în această provincie, ei sunt mult prea săraci; unui mare număr de familii li s-a aprobat scutirea de taxe către stat şi au fost îndemnate să se retragă, fiind conduşi spre teritoriile Poloniei; dar neamul evreilor, care este

deja foarte numeros, a refuzat să plece. Mulţi dintre aceşti nefericiţi au murit de mizerie; alţii au fost trimişi, după cum se spune, în Bucovina, pentru a fi conduşi pe teritoriul otoman” (***Gazette de France***, 26 august 1785, p. 287).

1785, octombrie 21: „Galiţia, 10 septembrie 1785. După Conscripţia acestei provincii, ea are, în cele 18 Cercuri care o compun, fără să mai vorbim despre Bucovina, o populaţie de 3.501.719 suflete, deci 1.740.443 bărbaţi şi 1.761.276 femei; ei locuiesc în 530.358 case; nobilii sunt în număr de 19.427, clericii de 4.858, străinii stabiliţi în provincie de 17.440 şi evreii de 193.399. Anul trecut, natalitatea a sporit populaţia cu 130.980 suflete, iar mortalitatea a diminuat-o cu 58.015 suflete, înregistrându-se şi 29.711 căsătorii” (***Gazette de France***, 21 octombrie 1785, p. 351).

1786, aprilie 18: „Viena, 29 martie 1786. Se vorbeşte zilnic, aici, despre o călătorie apropiată a Împăratului şi se dau asigurări că ea este plănuită pentru începutul lunii mai. Deci, după toate aparenţele, Maiestatea Sa Imperială se va afla, mai întâi, în Ungaria, unde doreşte să întemeieze o cazarmă, lângă Pesta, iar de aici va trece în Transilvania şi în Galiţia” (***Gazette de France***, 18 aprilie 1786, p. 129).

1786, mai 30: „Lemberg, 20 aprilie 1786. Un ordin al Suveranului solicită repararea tuturor drumurilor din ţară şi deschiderea altora noi, acolo unde ele sunt considerate ca necesare pentru avantaje comerciale şi pentru facilitarea transporturilor; se vor înălţa, de asemenea, poduri peste râuri, iar tezaurul public imperial va furniza cheltuielile pe care provinciile nu le pot face; Împăratul a acordat, deja, o sumă pentru construirea unui pod, pe râul Podhorce, spre Bucovina” (***Gazette de France***, 30 mai 1786, p. 178).

1786, iunie 27: „Viena, 10 iunie 1786. Împăratul a trimis 5.000 de coreţe de secară şi de grâu în Bucovina, pentru a fi distribuite locuitorilor cărora le lipsesc cerealele. El a pus să fie construit un lazaret la Okopi, situat aproape de frontiera turcă” (***Gazette de France***, 27 iunie 1786, p. 209).

1786, iulie 25: „Viena, 6 iulie 1786. Presa susţine că în Bucovina, acolo unde mizeria a sporit, în ciuda măsurilor luate de guvernământ, au pierit mulţi locuitori, din pricina bolilor răspândite pe acolo. În 27 iunie, au fost confiscate aici mărfuri de contrabandă, în valoare de 60.000 florini” (***Gazette du France***, 6 iulie 1786, p. 246).

1786, septembrie 19: „Viena, 30 august 1786. Se dau asigurări că încorporarea Bucovinei la Galiţia, hotărâtă după mult timp, nu va întârzia să

se pună în practică" (***Gazette du France***, 19 septembrie 1786, p. 311).

1786, noiembrie 28: „Viena, 11 noiembrie 1786. Oraşul Suceava din Bucovina a obţinut de la Împărat privilegiile unui oraş comercial liber" (***Gazette du France***, 28 noiembrie 1786, p. 400).

1786, decembrie 12: „Viena, 20 noiembrie 1786. Aflăm din Bucovina că mai mulţi muncitori serioşi, care lucrează acolo, au creat probleme; drept urmare, s-a ordonat la două regimente croate să stea aproape, pentru a interveni la primul semnal" (***Gazette de France***, 12 decembrie 1786, p. 423).

1786, decembrie 29: „Lemberg, 20 noiembrie 1786. Împăratul a reunit Bucovina şi Galiţia într-o singură administraţie juridică şi toate câte privesc guvernarea politică, a întărit Curtea de Justiţie provincială cu două consilii şi câţiva ofiţeri subalterni; se va deschide câte un Tribunal de Justiţie provincială la Cernăuţi, Suceava şi Siret. Contele de Brigido, guvernator al Galiţiei, a plecat la Cernăuţi, unde generalul Enzenberg îi va încredinţa guvernământul Bucovinei. Se spune că, în călătoria sa, el a trecut prin Văşcăuţi, unde a vizitat herghelia, în care se află 4.000 de cai pentru armata imperială. Aceşti cai au fost cumpăraţi din Moldova şi din Crimeea, din împrejurimile Persiei şi Turciei şi, de fiecare dată când au fost trimise herghelii trupelor, au fost cumpăraţi alţi cai, pentru a completa efectivul" (***Gazette de France***, 29 decembrie 1786, pp. 443, 444).

1787, martie 27: „Cernăuţi, în Bucovina, 12 februarie 1787. Alexandru Mavrocordat, care a devenit Domn al Moldovei, a fugit din Iaşi, în noaptea de 7 a acestei luni. Unul dintre boierii săi, doi valeţi, mai mulţi slujitori şi 12 arnăuţi l-au însoţit. Se bănuieşte că se află în drum spre Mohilov. Imediat ce s-a observat plecarea suitei sale, au post trimişi călăreţi pentru a-l prinde şi a-l aduce înapoi la Iaşi" (***Gazette de France***, 27 martie 1787, p. 116).

1787, aprilie 13: „Viena, 27 martie 1787. Împăratul a acordat comandantului brigăzii de frontieră a celor două Regimente Valahe din Transilvania, contele de Ezenberg gradul de general-maior, guvernator militar în Bucovina" (***Gazette de France***, 13 aprilie 1787, p. 135).

1787, iunie 15: „Bucovina, 21 mai 1787. Împăratul a trimis o ordonanţă, referitoare la nobleţea acestei provincii, care a fost încorporată la Galiţia; această ordonanţă spune, în esenţă, despre ceea ce a fost. Dominaţia boierilor, mazililor etc. a încetat, nobleţea va fi repartizată în două clase, cea a seniorilor şi a cavalerilor. Prima clasă cuprinde conţii, baronii şi pe Episcopul

Bucovinei. Toate familiile care au avut, în Moldova, unul dintre cele douăsprezece mari ranguri şi un venit anual de 3.000 de florini vor putea primi aceste demnităţi. Boierii şi mazilii actuali vor face parte din cele două clase. Fiecare nobil înregistrat, care va plăti contribuţii de 75 florini, va fi îndreptăţit să se pronunţe asupra afacerilor de stat. Subiecţii micşti, care îşi vor dovedi dreptul de a participă la aceste adunări nobiliare şi care vor să se bucure de astfel de întâlniri şi în Moldova, vor plăti contribuţii duble. Numele re ruptaşi va conserva puterea de a poseda proprietăţi şi de a achiziţiona altele" (***Gazette de France***, 15 iunie 1787, pp. 233, 234).

1787, octombrie 16: „Frontierele turceşti, 8 septembrie 1787. Domnul de Mezbourg, consul imperial la Iaşi, a părăsit acest oraş, cu toată suita sa, şi s-a retras la Cernăuţi, unde a sosit în prima zi a acestei luni (1 septembrie 1787 – n. n.). Se spune că otomanii au început diverse violenţe, în Moldova, împotriva creştinilor, care se retrag, prin cordoane, în ţările Imperiului. 300 de turci făcuseră, în apropierea Sucevei, o invazie în Bucovina, dar cum această ţară aparţine Maiestăţii Sale Imperiale, ei au fost nevoiţi să se retragă imediat" (***Gazette de France***, 6 octombrie 1787, p. 405).

1787, decembrie 4: „Lemberg, 1 noiembrie 1787. General-locotenent de Sauer a primit comanda armatei în Bucovina, iar general-maior de Barzicki, a trupelor amplasate pe Nistru; cartierul lui general se află la Zalesczik" (***Gazette de France***, 4 decembrie 1787, p. 475).

1787, decembrie 18: „Viena, 28 noiembrie 1787. Cordonul trupelor imperiale pe frontieră a fost asamblat în Bucovina şi în Croaţia. Trupele otomane sunt postate vizavi. Se observă, din amândouă părţile, o disciplină perfectă. Generalul Metzger, care se află în Bucovina, a ridicat un batalion liber… pentru a-l trimite în Ungaria" (***Gazette de France***, 18 decembrie 1787, p. 491).

1787, decembrie 28: „Lemberg, 20 noiembrie 1787. Batalionul de campanie Kaunits, cu un efectiv de 1.500 de oameni, a sosit aici în 14 ale lunii; el va pleca, mâine, pentru a se încazarma în Bucovina. Armata care se va poziţiona la frontiera acestei provincii va fi de 30.000 de oameni. Căpitănia din Stanislav a primit ordin de a menţine în bună stare drumul care duce la Cernăuţi şi de a lua măsurile necesare pentru stocarea hranei" (***Gazette de France***, 28 decembrie 1787, p. 504).

1788, ianuarie 1: „Snyatin, 20 noiembrie 1787. În 17 al lunii acesteia (noiembrie – n. n.), o divizie a Regimentului de Levenohr (ulani? – n. n.)

a plecat de aici, în zorii zilei, pentru a se întoarce la Okopi, lângă Choczim (Hotin – n. n.). Al treilea batalion al lui Wenceslas Colloredo, sosit aici în 18 noiembrie, a continuat, a doua zi, marşul său în Bucovina.

Lemberg, 24 noiembrie 1787. Treizeci de căruţe, încărcate cu praf de puşcă, au plecat de aici, în 18 ale lunii, cu o puternică escortă, spre Bucovina. Prinţul de Cobourg a mers la Snyatin, unde se va stabili cartierul general al armatei cantonată în Bucovina" (***Gazette de France***, 1 ianuarie 1788, pp. 1 şi 2).

1788, ianuarie 15: „Lemberg, 6 decembrie 1787. Ieri, batalionul Pellégrini, compus din 1.200 de oameni, a sosit în acest oraş; el se va odihni astăzi şi mâine, iar poimâine va continua marşul pentru a se încazarma în Bucovina" (***Gazette de France***, 15 ianuarie 1788, p. 18).

1788, februarie 1: „Viena, 12 ianuarie 1788. Ni se dau asigurări că 18 batalioane, retrase, în principal, din Bohemia, au fost puse în marş, în 6 ianuarie, spre Galiţia şi Bucovina, unde prinţul Charles de Lichtenstein va prelua comanda" (***Gazette de France***, 1 februarie 1788, p. 37).

1788, februarie 8: „Frontierele Turciei, la 28 decembrie 1787. Trupele ruseşti sunt în mişcare. 500 de căruţe şi. 1.800 de cai, care se găsesc la Grzymallow, vor fi folosite pentru transport. Se dau asigurări că cea mai mare parte a armatelor mareşalului Romanţov (Rumeanţev – n. n.) se retrag din Bucovina, de unde se vor muta în Moldova.

Polonia, 2 ianuarie 1788. Se dau asigurări că trupele ruse, care sunt în mişcare, trebuie să se alăture, în data de 8 a acestei luni (februarie 1788 – n. n.), grosului trupelor ruseşti care părăsesc Bucovina" (***Gazette de France***, 8 februarie 1788, p. 51).

1788, februarie 19: „Viena, 31 ianuarie 1788. A fost expediat, în ziua de 21 a acestei luni, un curier la Petersburg, cu depeşe pentru această curte. Li se cere ruşilor să facă joncţiunea armatelor austriece şi ruseşti pe pământurile Bucovinei" (***Gazette du France***, 19 februarie 1788, p. 64).

1788, martie 11: „Hamburg, 23 februarie 1788. Presa vieneză vesteşte că plecarea Împăratului şi a Arhiducelui Francisc de Toscana este fixată pentru 27 februarie. Maiestatea Sa Imperială va merge, mai întâi, la Trieste, apoi va călători în Ungaria şi Bucovina" (***Gazette du France***, 11 martie 1788, p. 88).

1788, martie 18: „Frontiera turcă, 31 ianuarie 1788. Au sosit multe trupe otomane în Moldova; au fost repartizate detaşamente în satele de pe frontiera Bucovinei, unde s-au făcut tranşee" (***Gazette de France***, 18 martie

1788, p. 95).

1788, martie 21: „Hamburg, 4 martie 1788. Curtea din Viena nu a apucat încă să publice depeşele pe care le-a primit de la prinţul de Saxa-Co-bourg, general-comandant în Bucovina. Dacă trebuie să credem că scrisorile acestea ar viza chestiuni particulare, iată ce transpiră în public: Acest general a trimis o parte din armata sa în Moldova, până pe malul Prutului, pentru a întări apărarea cetăţii Hotinului. Cu această ocazie a avut loc o încăierare acerbă între avangarda acestui corp şi un puternic corp de luptă tătăresc, care, după o rezistenţă îndărătnică şi pierderi de câteva mii de oameni, a fost obligat să se retragă spre Hotin. Pierderile, din partea austriecilor, nu au fost semnificative; sunt rostite, peste tot, numele a trei batalioane, Pellégrini, Charles de Toscana şi Samuel Giulay, care, se spune, au avut mult de suferit. În rest, noutăţile nu au fost confirmate, încă de Viena, deci va trebui să privim lucrurile cu aceeaşi îndoială” (***Gazette de France***, 21 martie 1788, p. 100).

1788, aprilie 11: „Generalul comandant al Galiţiei a scris la Cernăuţi, în 13 martie, că Baronul de Schmerzing, general-maior, a trecut, cu un de-taşament de infanterie şi de cavalerie, frontierele Bucovinei; că el a ocupat cinci sate inamice şi s-a asigurat de siguranţa drumului care duce la Hotin; el a instalat o baterie de tunuri pe malul stâng al Nistrului.

Ungaria, 20 martie 1788. În legătură cu scrisorile care vin din Bucovi-na, febra fetei („putrides”) a început să facă ravagii printre trupe; batalionul Schroeder a pierdut 80 de oameni” (***Gazette de France***, 11 aprilie 1788, p. 123).

1788, aprilie 29: „Viena, 12 aprilie 1788. Aflăm că Împăratul nu s-a arătat, de mai multe zile, la cartierul general al lui de Futak şi că el se află pe drumul spre Bucovina, prin Timişoara şi Braşov. Printr-o ordonanţă, din 28 al lunii trecute (martie – n. n.), Împăratul a permis libera circulaţie a grânelor în toate provinciile Ungariei” (***Gazette de France***, 29 aprilie 1788, p. 143).

1788, mai 6: „Polonia, 8 aprilie 1788. Ruşii au terminat, în 25 al lunii trecute, construcţia a trei poduri de vase peste Nistru; aceste poduri sunt păzite de un mare detaşament de ostaşi. O parte a trupelor ruseşti, aflate sub comanda generalului d’Elmpt, au făcut joncţiunea, în Bucovina, cu trupele prinţului de Cobourg” (***Gazette de France***, 6 mai 1788, p. 151).

1788, mai 9: „Generalul rus Soltikow este în Bucovina, cu 12.000 de oameni” (***Gazette de France***, 9 mai 1788, p. 155).

1788, mai 16: „Informare primită de la Brinn, în data de 22 mai 1788, conţine următoarele noutăţi: Vremea rea, care continuă zilnic, nu a putut împiedica o parte din armata din Bucovina de a intra, în 6 mai, în cazarma de lângă Rarancea. Prinţul de Cobourg a transferat cartierul general la Stagiera. 25.000 de ruşi s-au alăturat trupelor noastre; 4.000 au plecat, în 10 mai, spre Botoşani, unde se va alătura diviziei comandate de colonelul Fabri, care are ordin de a se deplasa spre Iaşi; Botoşani se află spre răsărit, la o distanţă de 12 mile. La 1 al acetei luni, un detaşament de 100 cavalerişti ai trupelor noastre, care a trecut Prutul, mai sus de satul Mămăliga, a atacat şi spulberat un post inamic şi a dărâmat două poduri, pe care turcii le făcuseră pentru comunicaţia dintre Iaşi şi Hotin” (***Gazette du France***, 16 mai 1788, p. 163).

1788, iunie 13: Paris, 13 iunie 1788. Domnul Dezauche, succesorul domnilor Delisle şi Philippe Buache, primii geografi ai Regelui şi ai Academiei Regale de Ştiinţe, de pe strada Noyers, au publicat o uriaşă hartă a teatrului de război dintre turci, ruşi şi habsburgi, o hartă a Mării Negre, cuprinzând cea mai mare parte a Imperiului Otoman în Europa, părţile imperiilor habsburgic şi rusesc, şi a Poloniei. Această hartă, care este în două planşe, este foarte bine executată şi prezintă ţările întinse pe paralele dintre 34 şi 63 de grade, gradul longitudinal al Pumnului de Fier, în care se află Viena, Ungaria, Galiţia, Bucovina, Transilvania, Slovenia, Croaţia turcă, Bosnia, Serbia, Dalmaţia, Albania, Bulgaria, principatul Romei, părţi din Arhipelag, Valachia, Moldova, Basarabia, Ucraina, mica Tartarie (Crimeea – n. n.), Marea Neagră, Marea de Azov, Kubanul etc.” (***Gazette du France***, 13 iunie 1788, p. 198).

1788, iunie 17: „Cernăuţi, 10 mai 1788. Patru batalioane de ruşi, care intraseră în Bucovina, au primit ordin de a se retrage şi de a se întoarce în Polonia. Eşle au cantonat, ieri, aproape de Zalczik” (***Gazette du France***, 17 iunie 1788, p. 198).

1788, iunie 20: „Frankfurt, 7 iunie 1788. Se scrie din Viena că marea armată este copleşită de boli. Mai multe scrisori din Polonia asigură că generalul rus Soltikow a intrat, în 21 mai, în Moldova, pe la Soroka. Împăratul a trimis, la Tarnow, ordinul de a se cumpăra, din Polonia, 50.000 de coreţe de secară, orz şi ovăz, şi de a le transporta în Bucovina” (***Gazette de France***, 20 iunie 1788, p. 204).

1788, august 1: „Hamburg, 10 iulie 1788. Armata prinţului de Cobourg acoperă Bucovina, Transilvania şi o parte din Polonia” (***Gazette de France***, 1 august 1788, p. 262).

1788, august 26: „Viena, 6 august 1788. Ni s-a scris din Timişoara că Arhiducele Francisc, însoţit de generalul Conte de Kinsky şi de colonelul de Rollin, a sosit Timişoara, în 17 iulie, şi că, în 19 iulie, şi-a continuat călătoria, prin Arad, spre Transilvania, pentru a ajunge în tabăra prinţului de Cobourg, din faţa Hotinului. El a ordonat să plece de aici un transport de recruţi şi de muniţii de artilerie.

Suplimentul de astăzi al „Gazetei" oferă detalii despre două acţiuni militare, aduse de poşta din Transilvania, bătălii desfăşurate în 18 şi 19 iulie, şi în care turcii au fost respinşi cu pierderi considerabile; ei sunt supuşi, de la o lună la alta, unor ofensive extraordinare; în ultimele 27 de ore, ei au reluat, din nou, atacurile, de mai multe ori. A doua oară, când au trecut Dosiana, nu au rezistat mult; atacurile au început la ora nouă, dimineaţa, şi s-au terminat la ora trei, după-amiaza. Turcii, după ce s-au văzut iar respinşi de căpitanul Vukafs, în ciuda confruntării cu trei divizii de asalt, sprijinite de artilerie, au ocupat artileria noastră şi au dat foc edificiilor din Romerschantz; dar întăririle au sosit şi i-a forţat să se retragă, abandonând tunurile pe care le capturaseră şi prizonierii pe care îi făcuseră.

Acelaşi supliment ne informează că, în 26 iulie, Hotinul a fost luat în stăpânire, că guvernul a dezbătut, timp de trei zile, statutul pe care să i-l ofere.

Scrisori din Bucovina, din 12 iulie, conţin următoarele detalii:

Generalul-maior de Fabri s-a retras spre Stroieşti, unde aşteaptă întăriri cu trupe ruseşti, care sunt formate din patru divizii de cavalerie, 400 de voluntari, trei batalioane de infanterie şi unul de grenadiri. Generalul-locotenent conte de Spleny (primul guvernator al Bucovinei – n. n.) comandă această armată. La 15 mile distanţă, ruşii au trecut Prutul şi s-au fortificat aproape de Izvor; ei se vor alătura generalului Spleny pentru a porni împotriva armatelor turceşti şi tătare, aflate la Iaşi" (***Gazette de France***, 26 august 1788, p. 297).

1788, octombrie 21: „Viena, 4 octombrie 1788. Prinţul Cobourg mărşăluieşte prin Transilvania: el îşi va stabili cartierul general la Suceava (Sutschava), în Bucovina" (***Gazette de France***, 21 octombrie 1788, p. 370).

1788, noiembrie 4: „Viena, 18 octombrie 1787. Prinţul de Cobourg este, încă, în apropierea Hotinului. El va rămâne aici, pentru a apăra Bucovina. Se vorbeşte mult, în această perioadă, despre negocierile de pace cu Poarta Otomană.

Buletinele oficiale din 15 şi din 18 ale lunii (octombrie – n. n.), vorbesc de numeroase mici încăierări între voluntarii, pe care generalul de artilerie, Baron de Gemmengen, îi ţine pe poziţii aproape de Semlin, pe teritoriul inamic, şi turci; comunicatele adaugă că mulţi dintre ei îşi părăsesc poziţiile pentru a se retrage, cum este obiceiul la sfârşitul unei campanii. În 20 oc-

tombrie, s-a auzit, în depărtare, o canonadă puternică, de pe poziţiile turceşti de la Pancova; la amiază, în aceeaşi zi, s-au văzut 51 de vase mari turceşti, înaintând pe Dunăre şi îndreptându-se spre Belgrad" (***Gazette de France***, 4 noiembrie 1788, p. 388).

1790, februarie 2: „Viena, 22 ianuarie 1790. În noaptea de 5 spre 6 a acestei luni, frigul s-a înteţit aici; el s-a menţinut şi în noaptea de 6 spre 7; a căzut puţină zăpadă, dar vremea s-a înmuiat şi neaua a dispărut. Aceleaşi temperaturi domnesc în Bohemia, Galiţia şi Bucovina. Este foarte rece şi a nins abundent în Moldova, în Valahia şi în o parte din Ungaria" (***Gazette de France***, 2 februarie 1790, p. 40).

1791, iulie 1: „În 1786, împăratul Iosif II a vrut să asocieze Bucovina la Galiţia; guvernămintele acestor două provincii s-au unit, şi dintr-un stat, şi din celălalt, pentru a dezbate împreună; această asociere sau, mai curând, această încorporare a fost distrusă de un decret imperial din 29 septembrie anul trecut (1790 – n. n.), care a fost publicat. Din el rezultă că Bucovina vor forma o singură provincie, în care vor avea conduceri separate, cum le-au avut în 1786, şi că, în ce priveşte administraţia politică şi judiciară, se va rămâne provizoriu pe aceleaşi fundamente, pentru a se preveni nemulţumirile care s-ar naşte din această pricină" (***Gazette de France***, 1 iulie 1791, p. 226).

1803, iulie 30: „Mein, 25 iulie 1803. Niciodată imigraţia nu a fost atât de considerabilă în Suabia, Elveţia şi în alte ţări de pe Rhin, precum este de patru-cinci ani. Conform unei scrisori din Ratisbonne, sosesc zilnic între 100-150, până la 200 de emigranţi în acest oraş şi se îmbarcă pe Dunăre; unii se opresc în Banat, alţii în Bucovina, dar cei mai mulţi în Polonia rusă. Mai mult de 6.000 de familii au luat această ultimă destinaţie; şi le sunt oferite avantaje, care să le asigure succesul în coloniile în care vor voi să se stabilească. Ministrul rus la Ratisbonne se ocupă de numărul de vapoare necesare pentru transport şi le asigură cele necesare pe timpul călătoriei. Imigranţii care se opresc în Bucovina primesc, pentru călătorie, câte opt cruceri de milă germană. Când vor sosi, ei vor fi împărţiţi, după cum se ştie, în trei clase: ţărani sau agricultori, meseriaşi sau artizani, şi muncitori sau zilieri. Agricultorii care aduc bani vor primi atâta pământ cât vor putea lucra, după noroc; lui i se vor da, gratuit, animalele de tracţiune necesare şi, de asemenea, materialele trebuincioase pentru construcţia unei case şi a unui hambar. Meseriaşii şi zilierii vor primi, la fel, toate facilităţile. Din aceste trei clase vor fi exceptaţi cei care nu au împlinit încă 18 ani" (***Journal des débats et des décrets***, 30 iulie 1803, p. 1).

1804, iunie 21: „Viena, 10 iunie 1804. Un mare număr de proprietari din Moldova turcă s-au retras în Bucovina, cu propunerea de a cumpăra moşii de la Casa de Austria; ei şi-au părăsit ţara de frica unor evenimente precum cele din Serbia. Pe de altă parte, mulţi turci, urmăriţi în Serbia, s-au refugiat în Moldova, unde nu sunt bineveniţi, pentru că moldovenii aprobă şi susţin insurecţia sârbilor" (***Journal des débats et des décrets***, 21 iunie 1804, p. 1).

1805, februarie 1: „Mein, 26 ianuarie 1805. Scrisori din Lemberg, datate în 5 ianuarie, citate de foi publice, conţin următoarele: „Ieri, s-a zvonit, aici, că 150.000 soldaţi ai trupelor ruse au început marşul spre Moldova şi Valahia; în Bucovina se susţine cu tărie că aceste provincii ale imperiului otoman vor fi ocupate de ruşi în mai puţin de şase săptămâni. Ceea ce se ştie sigur este că, de multă vreme, trupele ruseşti s-au adunat şi s-au antrenat în provinciile ruse de pe malul stâng al Nistrului" (***Journal des débats et des décrets***, 1 februarie 1805, p. 1).

1805, septembrie 2: „Augsburg, 24 august. „Gazeta de Petersburg" publică o corespondență din Lemberg, din 9 august, astfel conceput: „Călătorii care au sosit în Bucovina au dat asigurări că, de cincisprezece zile, trec prin această provincie trupe rusești, cu o numeroasă artilerie, care se îndreaptă spre graniţa ungară. Se spune, pe de altă parte, că alte trupe ruseşti se vor îmbarca din portul Odesa" (***Journal de l'Empire***, 2 septembrie 1805, p. 2).

1809, august 26: „Breslau, 9 august. Armatele ruse şi polone, în Galiţia, sunt acum repartizate în felul următor: ruşii ocupă partea Galiţiei care se întinde de la Sandomir până aproape de frontiera Bucovinei. Armatele polone se află sub comanda generalului Hebdowsky şi ocupă malurile râului San, până Karkzew, la 5 mile de Varşovia, şi până la Pilica. Cele de sub ordinele generalului Kaminienicki se află dispuse din împrejurimile Karkzew şi până la Bug. Cartierul general al prinţului Poniatowski este la Cracovia. Un corp de 6.000 de ruşi ocupă Bochnia, unse se află faimoasele saline ale Galiţiei" (***Journal de l'Empire***, 26 august 1809, p. 1).

1810, septembrie 13: „Lemberg, 19 august. Arhiducele Rainier, pasionat de istoria naturală, a străbătut părţile cele mai frumoase ale Obcinilor Bucovinei, în ciuda accesului dificil. Alteţa Sa Imperială a vizitat frontierele Moldovei, apoi s-a îndreptat spre forjele şi salinele din Galiţia, la Skole, Smolna, Drohobyctz şi Stambor. Un inginer din suita sa a desenat, la faţa locului, toate obiectele demne de atenţie" (***Journal de l'Empire***, 13 septembrie 1810, p. 1).

1813, august 28: „Varşovia, 24 iulie. Momentan nu se află trupe ruseşti în părţile Moldovei care aparţin Rusiei; cele care s-au adunat la Hotin au primit ordin să se pună în marş şi ele au traversat Wolhnya, pentru a ocupa poziţii pe Bug. Frontierele Bucovinei nu sunt ocupate decât de un număr mic de trupe şi de ţărani înarmaţi" (***Journal de l'Empire***, 28 august 1813, p. 1).

1818, noiembrie 10: „Vinena, 30 octombrie. S-au primit, din Moldova şi din Valahia, noutăţi oficiale că, nu doar la Iaşi, ci şi în Focşani şi Brăila, mai multe persoane au fost atinse de pestă. În consecinţă, guvernul nostru a ordonat autorităţilor sanitare din Bucovina, din Banat şi din Transilvania să execute cu mai multă rigoare reglementările pentru carantină" (***Journal des débats politiques et littéraires***, 10 noiembrie 1818, p. 1).

1821, septembrie 24: „Austria, frontiera cu Moldova, 29 august. Cetatea Hotinului este în foarte bună stare, fortificaţiile sunt înarmate cu 180 piese de artilerie şi s-au asigurat proviziile necesare pentru o garnizoană de 6.000 de oameni... Căpitanul Iordaki a fost văzut, cu 2.000 de eterişti, la Gura Neagră, lângă Piatra, după ce a jefuit şi incendiat, în 19 august, micul târg Neamţ, pentru bănuiala că locuitorii i-ar fi informat pe turci despre mişcările eteriştilor. Iordaki a spus că intenţionează să facă ocolul frontierei austriece, până în Rusia, pentru că, după cum a spus, el este supărat că oameni curajoşi străbat, fără arme, teritoriile austriece, când ar putea să-şi deschidă un culoar cu săbiile. Rănile lui Iordaki nu s-au vindecat încă, iar el suferă în linişte, deşi nu poate nici mărşălui, nici încăleca pe cal sau urca în trăsură; el a fost transportat la Piatra pe o plută. După ce a trimis eterişti să ceară de la locuitorii din Fălticeni 25.000 de piaştri pentru armatele sale, căpitanul numit de turci, care se găsea acolo cu cinci oameni, a fost foarte deranjat de acest mesaj; dar, în sfârşit, el a răspuns că-i este imposibil să strângă suma cerută, deoarece boierii şi cetăţenii bogaţi au emigrat. Mănăstirea Slatina are o garnizoană de 700 de eterişti bine înarmaţi şi experimentaţi; pe scurt, se pot ridica până la 4.000 de eterişti, care se găsesc, acum, de-a lungul frontierei austriece, în pădurile dintre Prut şi Siret şi în munţi. Mai bine de 2.000 de eterişti au traversat Bucovina fără arme, dar care nu vor să abandoneze cauza pierdută" (***Le Constitutionnele***, 24 septembrie 1821, p. 2).

1821, octombrie 24: „Viena, 13 octombrie. „Observatorul" austriac publică noutăţile următoare: „Conform ştirilor recente sosite din Moldova, castelul întărit Secu, din apropierea Neamţului, unde se află masate resturile insurgenţilor (eterişti – n. n.), împreună cu doi căpitani, Iordaki şi Farinski, înainte de a fi bombardat, timp de mai multe zile, a fost luat cu asalt de către

trupele turceşti de sub comanda lui Salih-Paşa. Toşi insurgenţii, în majoritate albanezi, care se găseau în întăritură au fost trecuţi pe sub tăişul săbiilor, cu excepţia celor doi căpitani, care au fost luaţi prizonieri şi duşi la Constantinopole. Ienicerii, înfuriaţi de rezistenţa întâmpinată din partea insurgenţilor, au ucis şi nevinovaţi, şi vinovaţi; călugării care se găseau în mănăstire nu au scăpat de tăişul săbiilor şi mulţi dintre ei au fost masacraţi cu cruzime. Acest comportament brutal i-a înspăimântat pe călugării de la mănăstirile din vecinătate, care au părăsit altarele, încercând să-şi salveze vieţile cu fuga. Vreo două sute dintre ei au sosit la graniţa austriacă, unde au găsit adăpost şi protecţie.

Prin cuerirea acestor mănăstiri, ultimele rămăşiţe ale insurgenţilor au fost nimicite, cu ecepţia unui mic număr, aparţinând armatei principale, care a ieşit din mănăstire şi se află la graniţa Bucovinei" (***Journal des débats politiques et littéraires***, 24 octombrie 1821, p. 1).

1821, noiembrie 2: „Frontierele Moldovei, 5 noiembrie. Turcii, care nu credeau că vor rezista în Moldova, au prădat provincia şi îşi vor petrece iarna la Iaşi. E posibil să părăsească Moldova, dacă eteriştii vor reveni. Şase mii dintre ei au trecut Nistrul, apoi Prutul şi aşteaptă neliniştiţi clipa în care să-şi răzbune fraţii. Boierii moldoveni, care sunt în Basarabia şi în Bucovina, au plănuit să-şi apere liniştea cu toate mijloacele, inclusiv cu sabia, dacă turcii vor părăsi Moldova; ei vor trebui să-i alunge pe eterişti; dar, cunoscută fiind indolenţa moldovenilor, se poate concluziona lesne că proiectul acesta este irealizabil" (***Le Constitutionnele***, 2 noiembrie 1821, p. 3).

1823, septembrie 25: „Cernăuţi, 18 august. Rezultatele în care au sperat eteriştii, cu ultimele lor maşinaţiuni, s-au realizat parţial. Moldova, unde a început să se spere în evacuarea trupelor turceşti, a fost ocupată de o nouă garnizoană, şi asta drept consecinţă a mişcării eteriste, care ameninţă Principatele cu o nouă invazie. Mehmet-Paşa, seraschier de Silistra, a trimis, începând cu această lună, 1.500 de ostaşi turci. Sisirea acestor trupe în Moldova, care se vor alătura celor existente, oferă noilor emigranţi raţiunea de a aştepta liniştiţi întoarcerea în patria lor.

Bucovina este fericită de a fi primit, în aceste zile, vizita Alteţei Sale Imperiale Arhiducele Francisc-Karl. Acest prinţ a vizitat provincia care a făcut parte, până de curând, din Moldova, inclusiv capitala Suceava, în baza mai multor convenţii şi interese. Alteţa Sa Imperială a examinat în detaliu diferitele instituţii administrative, instituţiile publice şi a primit, la Cernăuţi, o deputăţie din parte domnitorului Moldovei, în persoana tatălui său, boierul Alexandru Sturdza, preşedintele departamentului de afaceri străine, prilej cu care, conform uzanţelor ţării, pentru legăturile de prietenie între cele două imperii vecine (Austria şi Turcia – n. n.), a fost transmisă invitaţia Moldovei

pentru Alteţa Sa Imperială de a o vizita. Boierii emigraţi în Bucovina, precum şi alţii, au avut, de asemeni, onoarea de a fi prezentaţi trimisului Moldovei şi Alteţei Sale Imperiale, căreia i-au adus recunoştinţa eternă pentru protecţia de care se bucură Bucovina din partea augustei Case de Austria, pe care tânărul prinţ are cinstea de a o reprezenta" (***Journal des débats politiques et littéraires***, 25 septembrie 1823, p. 1).

1823, noiembrie: „Se ştie că iezuiţii au fost primiţi în Galiţia de Împăratul Austriei… Ei au misionari în părţile orientale şi occidentale ale Galiţiei, în Bucovina, în Transilvania şi până aproape de frontierele Turciei. Ei adună, peste tot, rodul abundent al zelului lor. Episcopul de Tinicz, domnul Gregoire-Thomas Ziegler, care a primit postul anul trecut, i-a primit cu plăcere şi le-a dăruit mănăstirea din Janow benedictinilor. Se pare că şi în colegiul din Starrowitz sunt la fel de numeroşi; părintele Lander este acolo rector" (***L'Ami de la religion et du Roi***, noiembrie 1823, p. 253).

1824, septembrie 18: „Majestatea Sa s-a deplasat la Kzernowitz (Cernăuţi), în Buckowine, unde a avut o întrevedere cu Ţarul Rusiei. Această întâlnire a avut loc la ora 4, ca urmare a convenirii dintre cei doi suverani în timpul sejurului la Insbruck, în Tyrol, după congresul de la Verona, la întoarcerea lor la Viena. Unicul subiect al discuţiei l-au constituit problemele cu Turcia. În acelaşi timp, cu această ocazie, cei doi monarhi au făcut cunoscută satisfacţia lor faţă de rezultatele pe care le-a politica adoptată, prin care s-au menţinut angajamentele Europei şi s-a decis stârpirea, peste tot, a spiritului îngrijorător al rebeliunilor" (David Bailie Warden, *L'Art de vérifier les dates*, Paris, 1818, pp. 452, 453).

1824, noiembrie 29: „O mişcare de concentrare a avut loc printre trupele care staţionează în provinciile austriece limitrofe cu teritoriul turc. S-au transmis, pentru aceste manevre, dispoziţii exigente pentru grăbirea cordonului sanitar, organizat pe limitele orientale ale Buckowinei, Transilvaniei şi a Banatului Timişoarei, din pricina ravagiilor pe care pesta continuă să le producă în provinciile septentrionale ale Turciei" (David Bailie Warden, *L'Art de vérifier les dates, Paris*, 1818, p. 453).

1826, septembrie 29: „Augsburg, 23 septembrie. Austriecii au luat măsuri, se spune, de a preveni ocuparea Valahiei de către ruşi, în cazul în care această putere îşi va pune în practică ameninţarea de a face dreptate cu armele împotriva ocupaţiei turceşti. În acest scop, numeroase corpuri de trupe au fost mutate în Bucovina, peste tot la frontierele acestei ţări" (***Le Constitutionnele***, 29 septembrie 1821, p. 1).

1829, decembrie 9: „Bucureşti, 15 noiembrie. La Bucureşti, atenţia publică este fixată asupra unui comitet de boieri, care se ocupă cu alegerea unui domnitor. S-ar părea că prinţul Ghika va obţine majoritatea sufragiilor. La Iaşi, dimpotrivă, balanţa nu se înclină în favoarea unui candidat. Au fost arestaţi, recent, în acest ultim oraş, trei indivizi, care se ocupau cu falsificarea biletelor de bancă.

Îmbolnăvirile de pestă sunt, de o lună, numeroase în Principate, dar cazurile s-au înregistrat mai ales în Basarabia, mai ales la Noua Suliţă, localitate de graniţă, unde a fost declarată şi în familia unui funcţionar al vămii. În consecinţă, măsurile sanitare sunt aplicate cu mai multă rigoare, în această zonă, la toate frontierele Bucovinei; toate posturile de supraveghere au fost dublate şi uneori triplate. Este aşteptat la Cernăuţi guvernatorul din Lemberg, care şi-a propus să examineze personal măsurile care s-au luat şi cum se respectă" (***Journal des débats politiques et littéraires***, 9 decembrie 1829, p. 1).

1830, noiembrie 24: „Presbourg, 9 noiembrie. Împăratul, gândind la condiţiile puse de state, în consimţămintele lor pentru ridicarea a 50.000 de recruţi, şi de neprezentarea unora, dar şi de înrolarea altora în primăvara viitoare, dieta, după lungi dezbateri, a adoptat înrolarea imediată a recruţilor necesari... Se crede, totuşi, că Bucovina va fi alipită la Ungaria (referire la Ardeal – n. n.) şi că celelalte provincii îşi vor păstra statutul" (***Journal des débats politiques et littéraires***, 24 noiembrie 1830, p. 1).

1831, iulie 7: „Viena, 28 iunie. Conform raportului adresat Comisiei Aulice de Sănătate, holera s-a diminuat în mod considerabil ca intensitate în cercul Czorthow şi Tarnopol, unde s-au produs cele mai mari ravagii. În ce priveşte oraşul Cernăuţi, ca punctul central al Bucovinei, flagelul încă nu a pătruns şi nici în sud" (***Journal des débats politiques et littéraires***, 7 iulie 1831, p. 1).

1844, decembrie 27: „Se poate citi în „Gazette d'Augsbourg" din 22 decembrie: S-a anunţat că guvernul a propus construirea căii ferate în Galiţia, propunere votată de cercurile acestei provincii. Linia Bochnia, prin Lemberg, şi, în Bucovina, până la Cernăuţi, la frontiera Moldovei, va fi declarată cale ferată imperială" (***Journal des débats politiques et littéraires***, 27 decembrie 1844, p. 2).

1844, decembrie 28: „Viena. Se poate citi în „Gazette d'Augsbourg" din 22 decembrie: S-a anunţat că guvernul propune să se facă, pe propria sa cheltuială, căile ferate din Galiţia, propunere votată de statele acestei provin-

cii. Linia Bochnia, prin Lemberg, în Bucovina, până la Cernăuţi, la frontiera Moldovei, va fi declarată cale ferată imperială” (***L'Ami de la religion et du Roi***, 28 decembrie 1844, p. 624).

1848, iulie 9: „Se poate citi în „Gazeta Poştelor” din Frankfurt următoarele noutăţi despre Bucovina, district situat la frontiera cu Rusia şi cu Turcia: Generalul Lauders, favoritul ţarului, se află, în fruntea a 60.000 de oameni pe Prutul inferior. El este pregătit să ocupe principatele dunărene, ai căror locuitori se tem de intrarea ruşilor şi doresc cu ardoare ca Principatele să fie anexate de Austria” (***Le Constitutionnele***, 9 iulie 1843, p. 2).

1849, ianuarie 22: „Lemberg, 9 ianuarie. S-a anunţat că generalul Bem va intra în Galiţia, în trei coloane, pe la Skolo, Turka şi prun Bucovina. General-maior Barko a fost trimis în ţară pentru a organiza voluntarii şi două batalioane de infanterie au plecat, astăzi, pentru Ungaria, cu artilerie… În Galiţia şi Bucovina a fost declarată starea de asediu, la fel şi oraşul şi împrejurimile Cracoviei” (***Le Constitutionnele***, 22 ianuarie 1849, p. 2).

1849, ianuarie 23: „În presa din Austria se vorbeşte în aceşti termeni despre ivazia generalului Bem, în baza unei scrisori din Lemberg, din 9 ianuarie: De curând, după cum aţi aflat, generalul Barko a fost trimis în cercurile din sud-est pentru a organiza voluntarii. Această invazie a produs, aici, mare agitaţie, cu atât mai mult după şi funcţionarii vămilor maghiare au intrat în bandele generalului Bem. Prin urmare, o scrisoare, sosită în această noapte, informează că două batalioane de infanterie vor părăsi, astăzi, Lembergul şi se vor îndrepta spre frontiera ungară. Incertitudinile au crescut, aflându-se că ungurii au răzbit până la Câmpulung. O ştafetă din Siret a adus, astăzi, ştirea că locotenent-colonelul Springerfeld şi voluntarii săi i-au respins pe unguri până la hotar. Călătorii ne-au povestit că invazia maghiară a produs multă nelinişte în oraşul Cernăuţi şi că arhivele imperiale au fost împachetate în lăzi şi pregătite pentru a fi depuse la loc sigur. Multe familii au părăsit oraşul. Herghelia imperială de la Rădăuţi a fost mânată spre frontiera Rusiei şi a Moldovei, pentru a fi pusă sub protecţie rusească. Cazacii şi artileria rusă sunt la frontiera Moldovei, pregătiţi să intre în luptă.

Se mai scrie, în presa vieneză din 15 ianuarie, dar poate este un zvon prematur, că generalul Bem ar fi ajuns aproape de Cernăuţi.

Oraşul Cernăuţi este capitala provinciei Bucovina, care formează un cerc al Galiţiei, iar locuitorii provinciei sunt români şi ţărani ruteni” (***Le Constitutionnele***, 23 ianuarie 1849, p. 2).

1849, martie 29: „Citim în „Gazeta de Augsburg”, cu datare din

Focşani, în 9 martie: Bem, după ce a aflat că feldmareşalul Schlik avansează în Transilvania, a decis să se întoarcă spre Cluj. Această mişcare de retragere a lui Bem a fost întârziată de Urban şi Malkowski. Dar pericolul unei invazii în Bucovina este mai mare ca oricând, dar feldmareşalul locotenent Malkowski şi-a mutat cartierul general la Vicov” (***Le Constitutionnele***, 29 martie 1849, p. 1).

1853, iulie: „Jurnalul vienez „Presse” din 19 iulie: Ni se scrie din Cernăuţi (Bucovina), în 11 iulie că miliţia moldovenească a trebuit să se alăture armatei ruse. Din acest motiv, mulţi ofiţeri au vrut să-şi dea demisia, dar au fost împiedicaţi să se retragă” (***L'Ami de la religion et du Roi***, iulie 1853, pp. 213, 214).

1854, iunie 21: „I s-a scris, de la frontiera Galiţiei, în 10 iunie, „Gazetei Poştelor” din Frankfurt: Demonstraţiile militare ale trupelor ruse pe frontiera de est şi de nord-est a Imperiului devin din ce în ce mai semnificative. Toate vagoanele de cale ferată de pe ruta Varşovia – Maczki sunt reţinute de guvernământul rus pentru transportul de trupe şi funcţionarii de la graniţă au primit ordine de a înceta toate comunicările cu locuitorii de pe teritoriul austriac. Mişcările trupelor la frontierele Bucovinei sunt foarte active. De-a lungul Siretului se află soldaţi ruşi. Ei patrulează deja de-a lungul graniţei austriece. În 25 mai, un ofiţer de stat-major rus, însoţit de mai mulţi ofiţeri superiori, a urcat pe o înălţime pentru a cerceta fortificaţiile Siretului. Cazacii ocupă deja mai multe localităţi de frontieră” (***Le Constitutionnele***, 21 iunie 1854, p. 2).

1854: Dominarea Germaniei, pentru a constitui o putere uriaşă, care să înglobeze sub drapele şi popoarele germanice, acesta a fost visul ţarului Petru I, care a devenit aspiraţie şi pentru cabinetele moscovite. Prima revelaţie a acestei politici s-a produs în anul 1759, sub domnia ţarinei Elisabeta. Într-un memoriu adresat cabinetelor din Viena şi Versailles, în date de 26 octombrie, Rusia nu a cerut nimic mai mult celor două curţi decât cedarea împărăţiei Prusiei drept despăgubire de război. Într-un tratat de alianţă, reînnoit în 1760, între Austria şi Rusia, Prusia fu solemn promisă de către Maria-Tereza ţarinei Elisabeta.

După războiul de şapte ani, în timpul căruia acest tratat a fost încheiat, ţarina Elisabeta şi Rusia, obligate la amânarea ale proiectelor lor, nu au renunţat, totuşi, la îndeplinirea lor. Neputând pătrunde cu forţa în inima Germaniei, ţarii încercau să profite de toate oportunităţile care puteau aduce acest rezultat. Provinciile dunărene, fiind situate între Turcia şi Germania, două vise moscovite, ţarii au reluat munca atât de nereuşită a lui Petru I pe malurile Prutului şi, în curând, prin fraudă şi prin ipocrizie politică, ruşii au

izbutit să-şi poziţioneze pe malurile Dunării puterea lor funestă şi aşteptau ziua pentru a lua cu forţa Principalele, reduse în sfârşit la cea mai dură sclavie.

După un secol, Rusia este pe cale, în Moldo-Valahia, să asimileze moral aceste provincii; după un secol, ea a stabilit legile, sub influenţa ucazurilor în Moldo-Valahia, dar nu a putut altera moravurile, nici obiceiurile, pentru a face din aceste popoare slujitori devotaţi. În ciuda ruşilor, ca şi în ciuda hoardelor barbare, care au trecut, din când în când, de-a lungul secolelor, prin aceste ţări, moldo-valahii şi-au conservat vechile tradiţii romane: instituţii, obiceiuri, prejudecăţi; ei sunt încă aproape de ceea ce au fost în timpul dominaţiei împăraţilor romani. Legile politice, simpatiile pot fi schimbate în Principate, dar caracterul şi credinţa religioasă sunt durabilităţi inalterabile. Romani de astăzi, ca şi locuitorii Romei de odinioară, moldo-valahii conservă particularităţile proprii romanilor de altădată, pe care cineva le-ar căuta zadarnic în Italia modernă.

Românii nu sunt răspândiţi doar în Moldo-Valahia, ei formează un mare popor, care ocupă, pe lângă aceste două provincii, Transilvania, Bucovina şi Basarabia. Dacă s-ar reuni într-o singură naţiune, locuitorii acestor ţări ar putea forma un regat cu nouă milioane de inimi. Evenimentele, războaiele, politica au împărţit această mare ţară şi au plasat sub imperii diferite provinciile ei; dar cu toate acestea, legăturile dintre ei sunt cele ale unui profund sentiment de naţionalitate. În ciuda acestei împrăştieri a poporului, numele naţional, dat de ţările de reşedinţă, Moldova, Valahia, Transilvania, nu îl poate desfiinţa pe cel natural de români.

Românii sunt, în general, de talie înaltă, bine făcuţi şi robuşti. Ei au feţele alungite, frunţi inteligente şi păr negru. Cei din oraşe conservă şi trăsături ale fizionomiei greceşti, iar cei din sate au încă trăsături romane. Românii sunt viteji, sobri şi drepţi. Băieţii sunt consideraţi adolescenţi, între cincisprezece şi optsprezece ani şi majori după douăzeci şi cinci. Belicoşi prin temperament, arareori nu poartă o puşcă pe umăr şi pistoale la brâu.

Dacă în provinciile dunărene nu a putut supravieţui un regat roman complet independent, totuşi generaţiile au fost părtaşe la o astfel de mişcare culturală. În 1401, o catedră de drept exista la Suceava (?! – n. n.) şi, de asemenea, câte o şcoală grecească, latină şi pentru multele limbi care se vorbeau atunci. Cotwar (?) avea, atunci, o mare bibliotecă. Românii au fost unul dintre primele popoare care au folosit ştiinţele pe calea civilizaţiei. Un mare număr de moldo-valahi i-au ajutat mult pe ruşi să se civilizeze. Petru I a avut el însuşi, ca învăţător, un savant moldovean, numit Nicolas Kirmel. Înainte de a da legile în ţara lui, ţarul a cerut o copie a Codului de legi care se practicau în Moldova (dreptul valah – n. n.), din care a făcut numeroase împrumuturi. Reglementările pe care le-a extras fură numite înţelepte şi creştineşti de către ruşi, şi sunt încă în uz. A fost, de asemenea, prinţul Dimitrie Cantemir, consilier

intim al lui Petru I şi preşedintele Academiei de Ştiinţe din Saint-Petersbourg. În sfârşit, mănăstirile din provinciile dunărene au cultivat, cu zel, scrierile şi ştiinţele, cu toate că ţara era îndurerată de desele năvăliri barbare şi, timp de mai multe veacuri, au adunat opere preţioase ale antichităţii.

În vremea în care Turcia devenise puternică, provinciile dunărene au ajuns la discreţia acestui imperiu. Principatele beneficiau, cu toate acestea, sub dominaţia otomană, de o certă independenţă, cu condiţia de a plăti un tribut anual Porţii. Ei au păstrat, peste tot, dreptul de a avea o cameră a deputaţilor aleasă de naţiune (sfaturile boiereşti – n. n.) şi de a-şi alege ei înşişi prinţii sau hospodarii.

O intrigă, urzită de fanarioţii stipendiaţi de Rusia, a forţat Poarta de a desemna ea însăşi principii în Principate. Cu toate acestea, sub principii numiţi de sultan, boierii şi clerul ţării, reuniţi în adunare naţională, făceau legile şi schimbările necesare, strângeau impozitele şi stabileau cheltuielile militare. Grecii vânduţi ţarului au izbutit să se facă numiţi în guvernarea Principatelor, iar acţiunile lor pro-moscovite aveau efecte dezastruoase pe malurile Prutului, dar şi pe cele ale Dunării. Rusia începea, peste tot, punerea în practică a planurilor ei invadatoare şi influenţa e s-a relevat printr-o crimă: un hospodar, Brâncoveanu, care refuzase să se alăture politicii ţariste, a fost decapitat împreună cu întreaga sa familie.

Decişi să dispună, într-o zi, de provinciile dunărene, ruşii s-au folosit de o politică abilă, pentru a preveni protestele puternicilor vecini. În cazul invaziei Moldo-Valahiei de către moscoviţi, Prusia era, fără îndoială, prea puţin redutabilă, dar intervenţia Austriei era, în tot cazul, posibilă. Or, pentru a îndepărta pericolul, Rusia a gândit să cointereseze Austria în împărţirea Principatelor şi i-a lăsat Bucovina, în aşteptarea momentului când să-şi ia pentru sine Basarabia. Bucovina făcuse parte din Transilvania (trimitere la perioada de înainte de Bogdan I – n. n.), dar, în secolul al XV-lea, Ştefan a reunit-o cu Moldova (de fapt, vechea Bucovină, menţionată în tratatul de la Lublau, a determinat apariţia Moldovei – n. n.), principatul său. În 1775, Moldova era ocupată de trupele ruseşti, iar Maria-Tereza cerea Bucovina ca un fief al Ungariei. Ţarul, în ciuda tratatului de la Kainardji, încheiat cu Poarta, au făcut să fie dată Bucovina Austriei, fără a şine cont de protestele Imperiului Otoman. Cel care nu a putut consimţi niciodată la o astfel de spoliere, care a considerat întotdeauna Principatele independente. În 1699, Poarta răspundea Poloniei, la Carlowitz, care ceruse stăpânirea Moldovei, că sultanul nu este în drept să cedeze acest principat, pentru că el se află sub protecţia imperiului din proprie voinţă şi fără să fi fost cucerit cu sabia.

La negocierea păci, la Kainardji, în 1774, Rusia s-a prefăcut că recunoaşte Poarta ca protector al moldo-valahilor, şi dicta, în favoarea ei, condiţii de forţă şi iluzii pentru celelalte părţi. Apoi, pentru o consolidare a influenţei

sale, ea numit, demis, strangulat, otrăvit mai mulţi prinţi, în funcţie de cum au servit, bine sau rău, acţiunile ei protectoare. La câţiva ani după acest prim succes, Rusia i-a acordat Porţii dreptul de a ţine în Principate un consul, însărcinat să ajute administraţia şi să aibă puterea de a controla şi de a suspenda actele hospodarului.

De atunci, din 1781, Rusia a fost, realmente, suverană peste Moldo-Valahia. Agenţii ei au inundat provinciile, creaturile ei au ocupat toate funcţiile. Acest regim de protecţie abrutizantă a durat mai mulţi ani. Totuşi, acest mod de guvernare, care avea să aducă Principatele la ruină, a trezit, în sfârşit, patriotismul locuitorilor lor. În 1804, plângeri amare, neauzite timp de un secol, s-au revărsat din toate părţile împotriva agenţilor moscoviţi, greci şi ruşi, şi peste tot a izbucnit o puternică insurecţie.

Pentru a rezista protectorilor lor odioşi, dar şi pentru a se sustrage jugului otoman, locuitorii din Principate au apelat la sprijinul Franţei, au luat legătura cu Europa întreagă, dar nimeni nu a putut, multă vreme, să dea speranţe moldo-valahilor. Principatele, reduse la neputinţă, l-au cerut atunci, în numele Rusiei, pe Ipsilanti drept principe al lor, iar ţarul Alexandru i-a promis acestuia că va reconstitui, în beneficiul lui, vechiul regat al Daciei. Ipsilanti a devenit, deci, unealta docilă a ţarului; dar actele acestui principe au fost atât de odioase, încât, doi ani mai târziu, şi-a încălcat toate promisiunile şi, alungat de ţară, s-a retras în Rusia, pentru a scăpa de furia concetăţenilor săi. A revenit, totuşi, în curând, în fruntea unei oşti de cazaci şi s-a repus în stăpânirea acestor state, dar numai până când l-au părăsit ruşii, guvernând până în 1812.

În 14 martie 1812, prin tratatul de la Bucureşti, prin care Rusia (asaltată de francezi – n. n.) smulgea Porţii epuizate gurile Dunării şi Basarabia, atentat monstruos comis de protector asupra protejaţilor. Din această epocă, consulul şi agenţii ruşi din Principate vor exercita o adevărată dictatură. Numirea principilor era bine rânduită de deputaţii moldo-valahi; dar acest drept se exercita de ei sub presiune moscovită şi nu mai era decât o vană formalitate, pentru că, în realitate, principele era ales şi numit de către ţar, în ciuda drepturilor şi capitulaţiilor Porţii.

În curând, Rusia nu se va mulţumi cu aceste monstruoase uzurpări. Nu izbutise să acapareze toate teritoriile pe care le-a vrut prin agenţii şi prin diviziile împrăştiate prin Moldo-Valahia; ea invadează, din nou, teritoriile otomane în 1818. Ocupând ţările, moscoviţii jefuiesc, timp de şase ani, Principatele şi îi fac pe locuitori să sufere cele mai neauzite chinuri. Exilul, detenţia şi moartea pedepseau pe deputaţii neascultători de voinţa ţarului, iar bieţii ţărani, vânaţi prin localităţile lor ruinate, erau nevoiţi să se hrănească doar cu ierburi şi cu coajă de copac, pentru a nu muri de foame sub mărinimoasa protecţie moscovită.

Acestea au fost, sub această înspăimântătoare ocupaţie, semnalele cruzimilor, care l-au făcut pe mareşalul rus Wittginstein să adreseze următoarea proclamaţie locuitorilor Moldo-Valahiei:

„Moldoveni şi valahi din toate clasele, războiul pe care Rusia vine să-l declare Porţii Otomane nu are ca scop rezolvarea celor mai simple nemulţumiri şi execuţia tratatelor celor mai solemne.

Spectatori şi victime ale ostilităţilor în mijlocul cărora vă aflaţi, ocupaţi-vă fără teamă de binele patriei voastre, şi faceţi-vă deplina datorie. Legile, obiceiurile voastre străvechi, proprietăţile, drepturile sfintei religii, care pentru noi este comună, trebuie respectate şi protejate".

În timp ce ruşii adresau moldo-valahilor aceste cuvinte ipocrite, menite să înşele Europa asupra actelor şi faptelor lor de îmbogăţire prin jafuri, storcând bogăţiile ţărilor, dând foc satelor pentru a-şi ascunde crimele şi bulversând radical instituţiile, legile şi cutumele Principatelor. Toate aceste flageluri dezolante şi bolnăvicioase pricinuite de nebunia cazacilor au durat şase ani. Ciuma şi foametea au întregit lucrarea devastatoare.

Principatele, aflate sub toate capitulaţiile turceşti, ajunseseră să conserve o suzeranitate deplină şi întreagă. Rusia nu s-a oprit niciodată la un principiu asemănător. Mult timp după intervenţia acesteia în cauza administrării provinciilor danubiene, guvernând prin ucazuri şi cu ajutorul cnutului, ea a impus alegerea deputaţilor şi a manipulat adunarea, fixând impozitele şi natura legilor care se votau.

Fără îndoială, Rusia, cu fiecare ocupare a Principatelor de către cazaci, a obţinut de la Poartă o adevărată concesionare a moldo-valahilor; dar toate aceste tratate au fost pentru a servi politica Moscovei. Această capitulare nu a avut alt scop decât deposedarea Porţii de drepturile sale, pentru a-şi asuma însăşi Rusia, încetul cu încetul, nu rolul de protector, ci cel de opresor" / **BÉRAUD-REGNY** (***Le Constitutionnele***, nr. 221, 9 august 1854, p. 3).

1854, august 12: „Extras din Monitor: Ne vom limita la a remarca argumentele pe care Rusia le-a folosit pentru a respinge două mari puteri germane, conţinutul proclamaţiilor pe care le-a adresat Valahiei şi Moldovei, eşecurile multiple pe care trupele ei în retragere le-a înregistrat şi concentrarea de forţe austriece, comandate de domnul general baron de Hess în Transilvania şi Bucovina; cabinetul din Saint Petersbourg nu pare încântat de retragerea trupelor din principate ca o concesie făcută diplomaţiei austriece" (***Le Constitutionnele***, 12 august 1854, p. 1).

1854, septembrie 14: „Iată câteva informaţii, publicate de „Journal

allemand de Frankfurt", despre poziţia trupelor austriece: Două armate au fost mobilizate (Austria are patru), şi anume a treia, care e condusă de arhiducele Albert, şi a patra, care îl are în frunte pe contele Schlick, general de cavalerie. Feldmareşalul Hess a luat în mâinile sale comanda reunită a acestor două armate. Linia poziţiilor trupelor începe la Cracovia şi se întinde de-a lungul frontierei ruse în Galiţia, în Bucovina şi în Transilvania, până în Valahia, pe care austriecii o ocupă în acest moment. Se poate estima cu exactitate la 300.000 de oameni trupele repartizate, foarte inegal – e adevărat, pe această linie. Sunt şi peste 82.000 de cai. Până în 1848, armata austriacă nu a avut niciodată mai mult de 48.000 de cai. A patra armată, comandată de generalul Schlick, ocupă linia Cracovia-Lemberg. Arhiducele Albert, a cărui armată este alcătuită din corpurile 10, 11 şi 12 şi dintr-un corp de cavalerie, are cartierul general în Bucovina, aproape de Suceava, unde se află grosul armatei sale, pegătită să intre în Moldova. O concentrare până acum fără egal a avut loc la Cernăuţi, aproape de răscrucea frontierei Bucovinei, Basarabiei şi Moldovei. Al 12-lea corp de armată este în Transilvania; 40.000 de oameni ai acestui corp trebuie să intre în Valahia" (***Le Constitutionnele***, 14 septembrie 1854, p. 1).

1854, octombrie 3: „Gazeta de Braşov" (e vorba de „Gazeta de Transilvania", care apărea la Braşov – n. n.) din 21 septembrie anunţă că domnul baron de Eduard de Bach, comisar civil austriac pentru Principate, a părăsit Braşovul pentru a se întoarce, prin Obertomos, la Bucureşti. Dl baron, care a făcut o întindere la piciorul drept, când a coborât din trăsură aproape de Iacobeni, în Bucovina, a fost obligat să rămână mai multe zile în Braşov, fără a părăsi camera" (***Le Constitutionnele***, 3 octombrie 1854, p. 2).

1868, ianuarie 28: „Viena, 26 ianuarie. Ziarele oficiale publică o ordonanţă a ministrului de interne, prin care informează autorităţile din Galiţia şi din Bucovina care sunt prevederile legii fundamentale din 21 decembrie 1867, care le interzice evreilor să achiziţioneze imobile" (***Le Temps***, 28 ianuarie 1868).

1869, februarie 22: „Viena, 18 februarie. Legea adoptată de dietele provinciale din Dalmaţia, Bohemia, Salzbourg, Carinthia, Vorarlberg, Styria, Istria şi Bucovina pentru supravegherea şcolilor a primit sancţiunea imperială" (***La Presse***, 22 februarie 1869).

1887, iulie 30: „Pesta, 29 iulie. Ţăranii s-au revoltat în Galiţia şi în Bucovina. Repararea drumurilor, în această primă provincie, presupunând munci grele, autorităţile austriece au vrut să oblige ţăranii să ajute; cei care s-au împotrivit au fost forţaţi de jandarmi; un rebel a fost ucis, iar alţii au fost răniţi.

În Bucovina, ţăranii au intrat în dispută cu proprietarii. Unul dintre aceştia din urmă a fost ucis pentru încăpăţânarea sa” (***Le XIXe siécle***, 30 iulie 1887).

1891, octombrie 11: „Pesta, 10 octombrie 1891. A fost arestat, acum câteva zile, la Suceava, în Bucovina, un individ asupra căruia s-au găsit hârtii şi desene, care au determinat autorităţile să creadă că au de-a face cu un spion. Acest individ avea să declare că este ofiţer francez” (***Le Figaro***, 11 octombrie 1891, p. 2).

1893, ianuarie 26: „Berlin, 25 ianuarie 1893. Noua adeziune a României la Tripla Alianţă, făcută publică, a fost dezminţită de toate ziarele oficiale germane, austriece şi italiene. În ciuda acestor dezminţiri, se poate afirma că există un tratat formal între România şi Austro-Ungaria. Prin acest tratat, Austro-Ungarea garantează României posesia asupra unei părţi a provinciei Bucovina, în care populaţia este română, în cazul în care ea va face o alegere fericită, în eventualitatea unui război cu Rusia” (***Le Figaro***, 26 ianuarie 1893, p. 2).

1915, aprilie 29: „Din Bucureşti, în 27 aprilie, în „Times”: Ruşii au făcut, în bătăliile din 22 şi 23, o tentativă de a pătrunde în Bucovina. Ei au făcut inamicul să se retragă dincolo de Malenki, capturând 182 de prizonieri. Forţele ruse s-au concentrat, de asemeni, la Boian, în nordul Bucovinei, încercând să forţeze trecerea Prutului. Autorităţile române au declarat că armata austriacă din Bucovina are nevoie de provizii” (***Le Figaro***, 29 aprilie 1915, p. 2).

1915, aprilie 29: „În Bucovina. Bucureşti, 26 aprilie. Conform informaţiilor sosite aici, ruşii au încercat să treacă frontiera Bucovinei şi, în 22 şi 23 aprilie, ei au împins inamicul dincolo de Malenki, făcând 182 de prizonieri, din care 2 ofiţeri. Se vorbeşte, de asemeni, de o concentrare de trupe ruseşti la Boian, în nordul Bucovinei, pentru forţarea trecerii Prutului. Autorităţile române susţin că armatelor austriece din Bucovina le lipsesc proviziile / *Times*” (***Le Figaro***, 29 aprilie 1915, p. 2).

1916, iunie 24: „În Orientul dunărean, armatele lui Broussiloff cuceresc cea mai mare parte a Bucovinei, ajungând până la Siret moldav... În Bucovina, ruşii continuă să-i preseze pe austriecii în retragere. Ocuparea Rădăuţilor e o problemă de ceasuri, pentru că ei au ajuns la râul Suceava, care traversează această provincie prin mijlocul ei” (***La Figaro***, 24 iunie 1916, p. 1).

*

În cărţile care mi-au ieşit în cale, în ultimii ani, am remarcat următoarele referiri la istoria Bucovinei:

1777, Jean Gabriel Maurice Rocques comte de Montgaillard, în „Mémoires diplomatiques de Montgaillard (1805-1819). Publiés avec une introd. et des notes par Clément de Lacroix”, Paris, 1896, deși a fost scrisă în 1805, p. 201, vorbește despre tratatul din 25 februarie 1777, prin care Buckowine „cade în stăpânirea Austriei, în timp ce și-o disputau Rusia și Poarta Otomană”.

1788, când se publică Oeuvres posthumes de Frédéric II, roi de Prusse, Berlin, 1788, p. 202, în jurnalul împăratului Frederick II, pe 1774, a scris „austriecii au ocupat Buckowine „pentru a-și asigura mai ușor subzistența, în încercarea lor de a menține echilibrul în răyboaiele dintre ruși și turci, prin care se promovau interesele lor”. Buckowina era prezentată drept un „district aflat la o milă de Hotin”, deci de raiaua turcească.

1789, Annual register, or a view of the history and politics and literature for the year, London 1789, pp. 166, 167, vorbind despre eforturile austro-ruse de alungare a turcilor din Europa, îl menționează pe experimentatul general austriac Prințul se Saxa-Cobourg, care comanda trupele din „Moldavia, Wallachia and the Buckowine”.

1802, Georg P. Mogalla, Die Mineral-Quellen in Schlesien und Glatz, p. VII, Breslau, 1802, vorbește despre descoperirile geologice ale lui Otto Langendorf.

1823, L'art de vérifier les dates depuis l'année 1770 jusqu'à nos jours : formant la continuation ou troisième partie de l'ouvrage publié sous ce nom, par les religieux bénédictins de la congrégation de Saint-Maur, p. 384, vorbește despre întâlnirea de la Cernăuți (Kzernowitz, dans la Buckowine) cu Țarul Rusiei, în 18 septembrie 1823, ora 4 după-amiază.

1823, Francois Sulpice Beudant, Travels in Hungary, in 1818, London, 1823, p. 3, vorbește de vecinătatea Transilvaniei cu Buckowine, unde mai multe etnii „sunt amestecate cu valahii”.

1832, James Bell, A System of Geography, Popular and Scientific: Or A Physical, Political, and Statistical Account, Glasgow, 1832, pp. 424, 425, menționează „Buckowine, lângă Siret și Moldova turcească, la 27 grade longitudine”, în componența Galiției.

1857, Farla Friedrich Rauer, Alphabetischer Nachweis, Adressbuch, des in den Preussischen Staaten mit Rittergütern angesessenen Adels, Berlin, 1857, pp. 171 și 248, menționează confiscarea averii nobilului Fr. Ludwig Karl Poser și, respectiv, Symphorian von Wegierski din Buckowine.



1774-1918: Bucovina, în presa românească. În ciuda firescului subiectivism – în primul rând al epocilor – care caracterizează presa de oricând şi de oriunde, presa românească veche reprezintă un uriaş depozit de informaţii, pe care îl ignorăm pe nedrept. Există, în coloanele îngălbenite de vremuri, nu doar detalii despre evenimente (de exemplu: dubla repatriere a osemintelor Sfântului Ioan cel Nou, dezgroparea osemintelor voievozilor, la Putna, în 1856; serbările de la Putna din 1871 şi 1904; debutul ca poet al lui Ciprian Porumbescu, dar şi reportajul înmormântării lui etc.), ci şi mentalităţi şi stări de spirit de o surprinzătoare contemporaneitate, care definesc, de fapt, firea românilor, pururi dezbinaţi şi bigoţi în refuzul lor tradiţional de a-şi asuma viitorul.

1774: Hergheliile împărăteşti din Bucovina. Conform unui studiu al lui Johann Polek. „Începuturile hergheliei de stat de la Rădăuți", problema înființă unei astfel de instituții s-a pus după încheierea Războiul de șapte ani, când s-a constatat că nu era ușor de a acoperi necesarul anual de cai pentru armată, cei crescuți de țărani și care puteau fi rechiziționați sau cumpărați, fiind pur și simplu inutili. În 1774, fuseseră cumpărați 529 cai de remontă, de la evreul galițian Isaak Hirschl pentru Regimentul de cavalerie Kaiser Joseph II (Regimentul 6, în 1890), plătindu-se 15.000 de florini vienezi, dar două regimente austriece de cavalerie, care staționau în Italia, aveau nevoie de 2.000 de cai, care nu puteau fi procurați lesne de pe piață. Împăratul Joseph II îl însărcinase pe sublocotenentul Cavallar, pe care îl recomandau abilităților sale speciale, precum și cunoștințelor sale despre zonele bogate în cai, dar și el a livrat, în 1774, doar 766, iar în 1775, doar 871 de cai de remontă, necesari regimentelor de cavalerie. Prețul de cumpărare a cailor era relativ mic, în anul 1774, de 56 de florini, iar în 1775, de 55, iar în aceste condiții Cavallar a fost numit căpitan de cavalerie și trimis în Kabarda, ținut de pe versantul nordic al Caucazului, ca să procure armăsari buni, care au fost trimiși, în 1776, în Bucovina pentru a fi încrucișați cu rase de cai mari. În 1776, în Bucovina existau, în hergheliile împărătești, 539 de cai, 132 la Siret, 107 la Cuciurul Mare, 66 la Iurcăuți, 66 la Tereblecea, 64 la Sadagura, 54 la Volovăț și Sucevița și 50 la Frătăuți.

*

În 1777, pe la mijlocul lunii noiembrie, Cavallar a plecat, de-a lungul văii Siretului, în satele Cerepcăuți și Stârcea, unde construit ocoale acoperite și a adăpostit în ele caii, în părți aproape egale (în Cerepcăuți, 229 cai de remontă și 23 cai de tracțiune, iar în Stârcea 229 cai de remontă și 22 cai pe

povară); de întreținerea acestor cai se ocupau câte un caporal, un fruntaș, 16 ostași și 16 slujitori; el însuși și-a luat locuință în orașul din apropiere, Siret. Spera ca, până în 1778, să obțină calul de cavalerie ușoară. În raportul său din 31 decembrie 1777, Cavallar promitea Comandamentului General câte o livrare anuală, în care includea și importuri din Rusia și din Moldova, de câte 1.500 de cai, ceea ce împăratul Joseph II nu a aprobat.

*

În timpul prezenței sale la Viena, în 1778, Cavallar a lucrat un nou plan de remontă, în care recomanda să se cumpere armăsari de rasă, și după obținerea unor rase eficiente, prin încrucișări, să se facă livrări anuale de 1300-1400 cai. Pentru herghliile împărătești din Bucovina, el solicita un comandant, trei locotenenți majorori, trei sergenți, trei furieri, trei cosași, trei fierari, trei potcovari și 24 slujitori. Aceștia purtau, la început, uniformele regimentelor din care făceau parte. Era necesar și un buget de urgență, în care să se prevadă cheltuielile pentru furajarea cailor și celelalte cheltuieli, iclusiv pentru procurarea unui număr de cai buni (iepe) din Podolia, Pocuția și Bucovina, ceea ce împăratul a încuviințat prin decret imperial.

*

În 3 aprilie 1878, cu fondurile necesare la dispoziție, Cavallar a părăsit Viena. Cum piedicile și dificultățile erau multe, inclusiv cele privind subordonarea, Cavallar a solicitat, în 11 iunie, libertate de decizie. Se stabilise, recent, la Coțmam îl lunile iulie și august 1778 a primit o parte din personalul pe care îl solicitase și în bună parte cele necesare pentru organizarea hergheliilor. De asemenea, au sosit în Bucovina, în ianuarie 1779, și membrii personalului solicitat, adică un comandant, doi călăreți, doi locotenenți majori, doi maieștri, opt fierari, 26 slujitori, 309 de oameni obișnuiți și 40 țărani, deci un total de 384 oameni. Numărul de cai, în acel moment, era de 648 de exemplare, din care 512 de remontă și 136 cai de tracțiune. Suprapunerile de costuri, datorate procurării de cai de remontă din regiuni diferite, nu erau în favoarea comenzii de remontă, căci, în viitor, cheltuielile lui Cavallarul ar fi fost mult mai mari, în timp de pace, decât în timpul războiului.

Un alt pericol a amenința echipa de remontă a lui Cavallar din partea administrației Bucovinei, aflată la dispoziția zelului pentru bine a generalului Karl Freiherr v. Enzenberg, care vedea, în aplicarea priectelor lui Cavallar, nu numai ca o instituție care apasă puternic populația bucoviniană, exprimând, în repetate rânduri, opinia că Bucovina nu are un flux organizat de fânețe și de pășuni, propice dezvoltării unor herghelii împărătești. Cavallar a încercat să contracareze aceste atacuri, atacând utilizarea scăzută a populației în reconstrucție și subliniind importanța imigrației din Galiția. Cu toate acestea, Cavallar nu ar fi avut câștig de cauză, dacă nu i-ar fi venit ajutor din altă

parte. Tocmai se dovedise că regimentele din Ungaria și din Transilvania erau incapabile să-și asigure numărul necesar de cai prin cumpărarea lor. Prin urmare, împăratul Iosif al II-lea a aprobat moțiunea Consiliului de Război, privind extinderea a trei dintre hergheliile de remontă existente, la 14 octombrie 1780, în Ungaria și Transilvania (două pentru Ungaria și una în Transilvania), precum și cea din Galiția, „deocamdată" achiziție recentă, care „rămâne sub supravegherea căpitanului Cavallar", dar de îndată ce „nu nu o vor mai permite circumstanțele în Bucovina, Consiliul de remontă" va fi mutat în Galiția, sub supravegherea căpitanului Cavallar care „cunoaște deja zonele locale, piețe și alte circumstanțe, de cu mult timp în urmă".

*

Comandamentul General, în acord cu Cavallar, a propus aprobarea propunerii acestuia pentru creșterea celor 246 cai (în cea mai mare parte, ai Regimentului 2 Garnizoană) și 182 de cai utilitari. Pentru a se adapta caii, a aprobat zidirea unor ocoale, pentru câte 300 de cai, la Băișești, Boian și Frătăuți, și a unui grajd pentru 100 de cai, împreună cu un sediu al comandantului, la Vașcăuți. În 31 octombrie 1871, pentru merite în organizarea hergheliilor împărătești, Cavallar avea să fie înaintat la gradul de maior „cu leafă întreagă". Proliferarea rapidă a calului, produs în noile herghelii, a făcut ca, în anul 1792, Comandamentul să fie mutat, de la Vășcăuți, la Frătăuți (cunoscut și ca Rădăuți), aparținând Fondului Religionar. În 1812, sediul departamentului din Vășcăuți s-a mutat cu totul la Rădăuți, iar Cavallar s-a retras din armată „aidoma unui mareșal încărcat de glorie pe câmpul de luptă".

¤

1783: Alaiul militar, la repatrierea Sfântului Ioan cel Nou. În această lucrare, dl Dr. Simion Reli, după documente inedite ne descrie repatrierea moaştelor Sfântului mare mucenic Ioan cel Nou, din Galiţia, la Suceava, la 1783. După un succint tablou al împăratului Iosif al II-lea (1780/1790), ni se arată îmbunătăţirile ce le-a făcut pentru românii din Transilvania, prin înfiinţarea episcopiei ortodoxe române de la Sibiu, la 1783, iar în Bucovina, readucerea moaştelor Sfântului mare mucenic Ioan cel Nou, de la Zolkiew, din Galiţia, la Suceava, şi înfiinţarea Fondului religionar ortodox oriental al Bucovinei, în anul 1786.

Moaştele Sfântului mare mucenic Ioan cel Nou au fost răpite, de către regele Poloniei, Ioan Sobieski, în 1676, şi au fost reţinute de călugării bazilieni greco-catolici din mănăstirea lor, Zolkiew, lângă Lwow, din Galiţia. Încercările de readucere ale lui Antioh Vodă Cantemir, la 1705, când a şi trimis o delegaţie la poloni, au rămas fără rezultat, ca şi războiul ce l-a purtat, care a fost nenorocos. Astfel, multe generaţii de moldoveni au plecat, în decursul

celor 100 ani, în mormânt, fără să-şi vadă visul împlinit: readucerea moaştelor.

S-a întâmplat, însă, că Iosif al II-lea, în călătoria sa, a doua, prin Transilvania, la 1783, să treacă şi în Bucovina, ajungând şi în Cernăuţi, în 17 iunie 1783. În Bucovina, a făcut cunoştinţă cu poporul şi dorinţele lui. Episcopul Bucovinei, Dositei Herescu, prezintă împăratului, în numele întregii populaţii româneşti, o petiţie, în care se exprima rugămintea de a i se restitui moaştele Sfântului mare mucenic Ioan cel Nou, care erau reţinute în Galiţia, din anul 1676. Împăratul Iosif al II-lea a împlinit dorinţele lor şi, în 30 iunie 1783, episcopul Dositei Herescu a trimis, la Zolkiew, pe arhiereul Meletie, care se afla la Lwow, şi pe Ioasaf, proegumenul mănăstirii Putna.

Moaştele Sfinte au fost aduse cu mare alai militar, cu muzică şi mare pompă, până la hotarele Bucovinei, unde le-a aşteptat Dositei Herescu, cu întreg clerul şi poporul. Din actele inedite şi publicate de dl profesor universitar Dr. Simion Reli, din acel raport al contabilităţii provinciale şi camerale a Bucovinei, către guvernul provincial galiţian din Lwow, referitor la conturile veniturilor din jertfele băneşti ale moaştelor Sfântului mare mucenic Ioan cel Nou, ni s-au păstrat multe amănunte cu privire la alaiul militar, cu care au fost transportate moaştele sfinte, de la Zolkiew, la Suceava, în iulie 1783. Oficiul contabilităţii punea chestiunile băneşti, ce le-a întrebuinţat Dositei Herescu, pentru aducerea moaştelor sfinte, „ca fiind fără drept şi fără absolută nevoie". Sumele întrebuinţate de Dositei Herescu erau contestate, ele erau întrebuinţate pentru băutura soldaţilor, apoi pentru cadourile ce le-a făcut, un ceasornic de salon – căpitanului de husari, şi o tabacheră – sublocotenetului.

Episcopul Daniil Vlahovici, urmaşul lui Dositei Herescu, cu multe argumente, cu o caldă însufleţire, îl apăra pe răposatul Dositei Herescu, care nu mai putea să se apere, de toate învinuirile ce i s-au adus. Foarte frumoase, deosebit de elocvente, sunt argumentele lui Daniil Vlahovici, pentru apărarea lui Dositei Herescu, iar acuzaţiile neîntemeiate ale birocraţiei austriece, faţă de blândul şi bunul arhipăstor Dositei Herescu, au fost şterse, prin argumentarea plină de respect şi adânc judicioasă a lui Daniil Vlahovici.

Documentele inedite din lucrarea domnului profesor universitar Dr. Simion Reli ne pun într-o lumină nouă atâtea fapte ce s-au petrecut în Bucovina.

„Din episoadele înşirate până aici, culese şi scoase la lumină din vechile hârtii prăfuite şi uitate, în legătură cu marele eveniment din viaţa religioasă a românilor bucovineni, care a fost repatrierea moaştelor Sfântului Ioan cel Nou, de la Zolkiew, în Polonia, la Suceava, în anul 1783, se desprinde constatarea faptului istoric că moaştele acestui mare mucenic au fost, întotdeauna, în cursul veacurilor, de la Alexandru Vodă cel Bun, încoace, un puternic factor de cultivare şi de susţinere a sentimentului adânc religios şi a dragostei faţă de credinţa creştinească şi strămoşească, care a fost pavăza de apărare şi chezăşia cea mai puternică de viaţă a neamului şi de tăria ţării noastre, sub

stăpânirea străină şi sub orice împrejurări ale timpului. Rugăciunile şi închinările la relicviile acestui sfânt mucenic din ţara noastră au picurat, de atâtea ori, balsam alinător în rănile trupeşti şi sufleteşti ale poporului românesc din aceste părţi ale României, susţinându-i, astfel, tare şi vie credinţa în învăţătura Mântuitorului nostru şi ale Bisericii creştine. Şi, pe această credinţă, s-a răzimat forţa şi unitatea neamului nostru, întotdeauna, până azi.

Fie, şi în viitor, ca tot românul să ştie că, iubindu-şi legea şi biserica strămoşească, îşi apără, totodată, neamul şi ţara. Căci numai cine e bun creştin poate fi şi bun român / Prof. **Constantin RUDNEANU** (*Alaiul militar, la repatriarea moaştelor Sfântului mare mucenic Ioan cel Nou, din Galiţia, la Suceava, în anul 1783*, Cernăuţi, 1937, în ***Foaia diecezană***, Anul LII, Nr. 33, 15 august 1937).



Raptul austriac din gloria Bisericii Ortodoxe. De peste un veac, pe care eu încă nu l-am împlinit, se tot repetă prin românime că, după ce au comis „cumplitul rapt” al răpirii Bucovinei de la „patria mamă” (Turcia, în dreptul internaţional; Rusia, în fapt), austriecii s-au pus pe rusificat masiv Bucovina, visând, probabil şi o despresurare a Vienei de sub ruşi, dacă tot le merseseră cu turcii. Dar se întâmplă, de o vreme, că tot transcriu recensămintele din anii 1770-1774, făcute din ordinul feldmareşalului rus Rumeanţev (Rumeantzow, în alte grafii), şi nu pot să nu bag de seamă şi la cap că, cu prilejul transcrierilor de până acum, am întâlnit atâţia ruşi prin Bucovina, prin ţinuturile Botoşanilor şi prin cele ale Hotinului, încât mi-e teamă – vorba vine! – că s-au aşternut „fraţii de la răsărit” prin sângele (şi prin codul genetic) celor mai mulţi dintre moldoveni. În anii aceia, măcar jumătate dintre locuitorii din nordul moldav erau ruşi, iar austriecii, degeaba se laudă, nu i-au adus, pentru că abia unelteau pentru medierea cu folos între turci şi ruşi, care aveau nevoie de niscaiva pace, batăr până să se usuce sângele de pe piepturile cailor. Şi-atunci, cine i-a adus, cine a rusificat atât de glorios nordul Moldovei?

Răspunsul e simplu: proprietarii. Cei câţiva boiernaşi, care mai aveau jirebii prin unele sate, şi, mai ales, marele proprietar de moşii, Sfânta noastră Biserică Ortodoxă. Şi să nu credeţi că i-a fost uşor: începuse cu doar câţiva huţului, cărora le-a închiriat munţii, numind obcinele Bucovinei „munţii huţăneşti”. Curând, pentru că pământuri întinse şi roditoare şedeau nelucrate, Biserica Ortodoxă, care predica în slavonă, pentru că limba română era diavolească, a început să-şi aducă din Rutenia şi de prin Galiţia enoriaşi cu har dumnezeiesc, lucrând persuasiv pentru îndumnezeire şi cu populaţia băştinaşă: „Marie, Marie, ca mâine ai să ajungi în faţa lui Isus (încă nu se scria „Iisus”, pentru distingere de „papistaşi”) şi nu o să poţi să-ţi spui păsurile,

pentru că nu cunoşti limba lui Dumnezeu, slavona; iar Isus nu înţelege iotă din limba diavolească a moldovanilor!”. Biata Maria, bigotă şi atunci, ca şi azi, începea să rumege silabe slave, pentru a-şi pregăti rechizitoriul căinţei în limba rusă, pe care, când va fi să fie, să-l înmâneze bunului Iisus, apoi, încetul cu încetul, a învăţat ruseşte şi a murit fericită. Am ascultat-o, pe când păşea pe cer, cât de duios şi de sfâşietor murmura: „Boje, moi! Boje, moi!”.

Aşa că îi rog pe istorici şi pe ceilalţi patrioţi români să nu mai păgubească, în favoarea austriecilor, Sfânta Biserică Ortodoxă Română de gloria de a fi rusificat nordul Moldovei şi le mulţămesc anticipat, în limba moldovenească a dumnezeirii: „Bogda-prosti!”.



1786: Învăţătură pentru măsurarea moşiilor. Învăţărură / Pentru moşinaşi sau domnii locurilor, pentru ispravnicii şi dregătorii lor, precum şi pentru obşti, adică sau orăşenii, sau târgoveţii sau sătenii, cum ei trebuie să se poarte la lucrul de acum al scrierii (conscripţiei) măsurării şi mărturisirii fundurilor (moşiilor)

Povăţuirea lucrului acestuia la cât (obşte) se cuvine peste tot stăpânirii locului, însă unde se află mai mulţi moşinaşi, acolo se cuvine acelui pe care toţi l-au ales spre aceasta sau s-a întâmplat, dimpotrivă, se cuvine aceluia pe care, după porunca preamilostivului rescript, paragraful 5, comisia cea mai mare (supracomisia) l-a numit şi l-a pus comisar: deci, lucrătorii stăpânirii locului, a vechilului lui sau a orânduitului spre aceasta comisar, încât priveşte această nouă măsurare şi mărturisire, se întinde fără de nici o osebire a moşinaşului la toate fundurile (moşiile) cele ce se află între hotarul vreunui sat sau acum s-a alcătuit din câte o casă, îndeosebi cu acel scop ca să se poată alege dintrînsul o hotărâtă seamă de oameni. Isprăvire stă, întru povăţuire, ca:

a) să se scrie toate fundurile de pământ după (situsul) pusătura topograficească a lor, după urmare nimic să nu rămână ascuns; ca

b) să se măsoare după cuprinderea feţii, deasupra lor (suprafaţa), toate fundurile care de hotarul vreunui sat sau oraş (obşte) ori acuma se ţin, ori, de acum, înainte, se vor apuca către dânsul.

c) ca suma rodirii să se culeagă din mulţimea şi felul creşterilor.

§ 2. Deci stăpânii locurilor vor numi, spre această treabă, pe unul sau pe mai mulţi dintre dregătorii lor şi le vor da întreagă şi deplină putere, pentru ale căror isprăvi apoi ei vor fi datori a răspunde. Aceşti vechili ai lor se vor chema de la comisia mai mică (suptcomisia) fieştecărui comitat, se vor învăţa cu lucrul (practica) şi, spre această treabă, se vor jura, după chipul (formula)

sub numărul I arătată.

§ 3. Luând această practică învăţătură, de la suptcomisie, aceşti vechili ai stăpânilor locului se vor întoarce la obştile lor, unde ei pe fiştecare obşte îndeosebi vor aduna sau, de nu vor fi foarte numeroase, vor aduna mai multe deodată şi le vor spune dezvelit scopul Domnului ţării lor, cât priveşte această măsurare şi mărturisire de pământuri, la care aceasta să-i facă apreciate, deodată, şi trebuinţa cum că, din pricinile paragrafului I, mai înainte pusul rescript împărătesc, nici unui fund (moşie), ori a cui să fie, să nu se tăinuiască, nici rodirea lui să nu se ascundă sau mai puţin vădită.

§ 4. Judele şi juraţii trebuie să fie de faţă aşa la măsurare şi mărturisirea fundurilor (moşiilor) fiştecărui sat, precum şi la măsurarea şi mărturisirea fundurilor domneşti, iar unde jude şi juraţi nu se află, să se aleagă de la obştea aceea pe care va cădea al mai multora cuvânt; aşijderea, să se numească spre această treabă şase oameni de cinste, care să ştie bine economia câmpului şi ţinutului hotarului, şi cărora să se încredinţeze şi satul. De la această alegere nu trebuie să se închidă afară (oprească) doar supuşii locuitori ai vreunui moşinaş (răzeş) mai mic, care se află întru acelaşi sat; ci mai vârtos, când să nu fie ales nici unul dintrînşii, din datoria dregătoriei trebuiesc să numească unul sau altul, prin dregătorul domnesc sau vechilul, sau prin comisarul cel de supracomisie hotărât.

§ 5. Judele, juraţii şi oamenii cei aleşi de la obşte trebuie să pună jurământul dinaintea ispravnicului domnesc şi să se îndatoreze cum că ei, la toată mărturisirea, a fieştecărui moşinaş deosebit care va să se facă, or fi cu ceruta luare aminte, or ispiti numărul fundurilor şi mărturisirea făcută şi or vedea toate împotrivirile drept în cunoştinţa sufletului lor.

§ 6. Lângă această de obşte luare aminte a fieştecărui jude şi a juraţilor satului, cea deosebită a lor datorie stă întru aceea ca să fie de ajutor moşinaşilor, până ce se va isprăvi de tot acest lucru al măsurării fundurilor şi la toată întâmplătoarea lucrare ce se arată gata spre slujbă.

De cumva s-ar întâmpla ca să se oprească judele sau juraţii de la acest lucru, prin vreo boală, atunci trebuie să se aleagă altul din obşte, în locul lui, care să fie om credincios şi de cinste.

§ 7. Cât pentru ca şi luare aminte a acestei alegeri, să se facă mai lucrătoare, cum şi pentru ca osteneala lor să se uşureze, dintre aceşti oameni se vor alege trei, cu soartă (tragere la sorţi – n. n.), care îndeobşte se vor pune la toate trebile; iar ceilalţi trei se vor ţine special întâmplării, ca unde, pentru

pricina frăţietăţii sau măcar ce fel de altă amestecătură, ar fi de a se teme să nu facă vreo părtinire unul din cei trei aleşi, să se poată rândui îndată altul în locul acestuia, din cei mai înainte aleşi, sau de cumva, mai apoi, în urmă, s-ar scorni vreo jalbă, atunci să se poată judeca aflarea cea dintâi de oamenii cei aleşi, cu a doua parte de oameni aleşi.

§ 8. Mai înainte de a se face început cu întâia măsurare şi mărturisire de funduri (moşii), trebuie să se hotărască marginile ţinutului al fieştecărui sat, cu de-amăruntul, ca să nu se întâmple apoi, la întâia lucrare, vreo sminteală (greşeală) şi ca să ştie tot satul, mai înainte, cât şi până unde poate să măsoare el şi să-şi mărturisească fundurile.

Sătucele cele foarte mici, care locuiesc deolaltă sau casele ce zac împrăştiate, ici şi acolo, trebuie, după povăţuirea suptcomisiei, să se împreuneze şi dintrînsele să se facă o alegere de obşte. Prin această împreunare, nu se întâmplă nici o schimbare judecătoriei (jurisdicţiei) sau stăpâniei fieştecărui împreunatului sat sau însinguratelor case; scopul acestei împreunări priveşte numai acolo ca să se poată cu de-amăruntul hotărî împrejurul vreunui sat şi ca să se poată scrie măsura şi mărturisi toate fundurile care se ţin de acel sat. Când împrejurul satului, într-acest chip, s-au aşezat atunci vecinii hotărâţi, trebuie să aibă trebuincioasa înţelegere unii cu alţii.

§ 9. Trebuincioasele spre această treabă unelte de scris şi tipăritele tabele trebuie să şi le câştige domnul locului şi satul, fieştecare pentru sine. Iar dregătoria ţării va purta de grijă ca să se tipărească în număr îndeajuns tabele de mărturisire, pentru probă şi ca să se vândă cu cel mai ieftin preţ, care preţ de obşte (public) se va vesti.

§ 10. După aceste de înainte gătiri, trebuie a păşi la întâia lucrare, care, încât priveşte scrierea măsurării fundurilor şi mărturisirii rodirii, cu totul se isprăveşte, afară, la câmp, şi trebuie acolo să fie de faţă:

a) judele şi juraţii satului;

b) cei aleşi, oamenii care, prin soarte (sorţi – n. n.), s-au hotărât din vreme;

c) moşinaşul sau domnul locului, în persoana sa (cu capul său) sau printr-un vechil cu deplină putere (plenipotenţiar), însă pentru care el trebuie să răspundă.

Trimiterea vreunui vechil, cu deplină putere, este îngăduită numai domnilor străini, adică care sunt afară de ţară (în Moldova – n. n.), sau persoanelor de mai înălţat rang, care, între hotarul vreunui sat, au funduri; iar ceilalţi moşinaşi nu se vor ierta de venire, înşişi, cu capul lor, fără numai pentru mari şi grele pricini.

§ 11. Fundurile (moşiile) care sunt date în arendă vremelnică

a) trebuie să se mărturisească de către moşinaş (proprietar);

b) iar fundurile date în arendă la moşteni trebuie să se mărturisească de la însuşi arendaşul, care, la o întâmplare ca aceasta, se socoteşte ca şi un proprietar (stăpân);

c) la fundurile ce sunt ale vreunei obşti (sat), ale vreunei Biserici sau fundaţii, să se facă mărturisire de către acela care acum le chiverniseşte;

d) fundurile parohiei să se mărturisească de la însuşi preotul paroh.

§ 12. Când proprietatea vreunui fund să fie de price sau măcar numai hotarele lui, iar proprietarul de acum să fie ştiut, atunci trebuie să se poftească la mărturiseală acela care, pe vremea mărturisirii, se află în stăpânie, fără de a socoti că doară prin aceasta s-ar hotărî cumva ceva asupra dreptului proprietăţii însăşi şi asupra acelora care de acolo urmează.

Iar când să fie însă stăpânitori (possessorium) prinşi în pâră şi pentru aceasta să zacă locul nelucrat, atunci de cumva nu s-ar putea să se facă, pe loc, vreo asemănare între părţi, trebuie să se dea mărturisire din judecata suptcomisiei uneia dintrînsele, întreg păzindu-se dreptul (jus-ul) părţilor ce se pârăsc.

§ 13. La întâia lucrare trebuie să se ia anume rânduită aşa-numita tabelă de scriere (conscripţie) de măsurare şi mărturisire de pământ, după chipul nr. 3, şi să se poarte cu dânsa, afară, la câmp, întru scrierea de locuri, după următoarea dezvăluire. Tabela aceasta de scrierea măsurării şi mărturisirii pământurilor osebeşte tot lucrul acesta, spre două împărţituri:

a) spre scrierea şi măsurătoarea fundurilor, şi

b) spre hotărârea rodirii, după deosebita lor rodnicie”.



1786: Pravila lui Iosif II pentru ţăranii Bucovinei. **„Noi, Iosif al II-lea**, din mila lui Dumnezeu ales Împăratul Romanilor ş. a. m. d.,

Pentru ca să apărăm şi pe podanii (ţărani birnicii – n. n.) noştri din Bucovina de toată reaua volnicie a tăriei stăpânilor de moşii, dăm şi punem stăpânilor moşinaşi şi dregătorilor lor, cum şi podanilor, pravila următoare:

Întâi: Tot podanul este dator a fi cu ascultare şi supunere nu numai prea înaltelor înseşi ale noastre porunci, judecăţilor şi rânduielilor împărăteştilor noastre judeţe, ci şi poruncilor stăpânului său de moşie şi ale dregătorilor lui trebuie să fie supus şi ascultător.

Al doilea: Chiar când i se pare ţăranului porunca stăpânească nedreaptă

şi, prin aceasta, să se socotească pe sine a fi asuprit: totuşi, nu este el volnic a se face însuşi pe sine judecătorul său, ci el are numai, după căzuta rânduială, a face şi a da jalobă asupra unei porunci ca acelea; iar în vremea aceasta, până se va urma hotărârea pe jaloba sa, el este dator să împlinească porunca stăpânului său, cu atât mai mult, cu cât lui i se va împlini o deplină întoarcere de pagubă şi satisfacţie, de către stăpânul moşinaş sau diregătorul lui, când jaloba lui avea să se afle dreaptă şi cu temei.

Al treilea: Fiştecare ţăran, care nu va urma o supunere ca aceasta, la porunca stăpânului său, este vrednic de pedeapsă şi noi lăsăm hotărârea pedepsei la stăpânul său; însă când pedeapsa unui podan ca acesta neascultător să se hotărască de către noi înşine sau de către un împărătesc al nostru judeţ, atunci nu poate mai mult stăpânul să pedepsească pe ţăran pentru aceeaşi greşeală cu vreo deosebită pedeapsă.

Al patrulea: Aşijderi, acei ţărani răzvrătitori şi care pe mai mulţi ţărani sau sate intrigă, smomesc şi întărâtă spre neascultare asupra stăpânului lor; asemenea, pe unii ca aceia, a căror neascultare este întovărăşită cu împotrivire de tărie, cu turburarea liniştii şi păcii de obşte sau cu o obraznică semeţie de a se atinge cu mâna de stăpânii lor sau vătafii stăpânilor lor; unii ca aceştia, prinzându-se îndată, să se dea judecătoriei ce-i mai de aproape, care judecă pricini de osândire spre moarte, dându-se, împreună, în scris, şi fapta vinovăţiei lor, spre judecată osânditoare.

Al cincilea: Mai înainte de ce moşinaşul stăpân sau dregătorul lui hotărăşte vreun fel de pedeapsă asupra vreunui podan, trebuie, mai înainte, să i se arate podanului vina, la judeţul stăpânesc, înaintea vornicului sau a doi detreabă şi fără de prihană vecini, şi să asculte cu blândeţe dezvinovăţirile lui, de cumva el are să arate vreo îndreptare, dar află stăpânul moşinaş sau dregătorul lui cum că ţăranul nu se poate îndrepta, precum se cade, de fapta ce i se impută sau de neascultare, sau că, cu toată tăgăduirea ce el face, totuşi s-ar dovedi, prin însuşi lucrul sau prin mărturii ale oamenilor de credinţă, atuncea are stăpânul a hotărî şi a numi o pedeapsă potrivită greşelii sau vinei lui.

Al şaselea: Însă, de acum, înainte, este dator tot stăpânul a face şi a ţine, în dregătoreasca cancelarie a sa, pentru acest fel de pricini, un protocol anume, de toată curgerea judecăţii, cu spusurile, arătările şi mărturiile ce s-au întâmplat şi de pedepsele ce s-au hotărât şi s-au urmat cu vinovatul. Într-acest protocol, trebuie, totdeauna, îndată şi înaintat vornicilor şi vecinilor ce se află de faţă la cercetarea ţăranului, să se scrie îndată şi cu credinţă la protocol anume greşeala sau vina ţăranului, cu însemnare de a mărturisit el singur sau de s-a dovedit el prin mărturii, scriindu-se împreună la protocol şi pedeapsa ce i s-a hotărât, dimpreună cu ziua în care s-a făcut judecata, şi aşa să se citească şi să se iscălească de megieşii care s-au chemat şi au fost de faţă la ascultare sau luare de scris, şi la curgerea judecăţii.

Al şaptelea: Când i se pare ţăranului cum că pedeapsa care i s-a hotărât este nedreaptă şi peste măsură, şi pentru aceasta să voiască a se jelui, atunci el este volnic a cere, de la stăpânie, o credincioasă copie de toată curgerea judecăţii din protocolul de judecată şi pedeapsă ce i s-a rânduit, care copie trebui să i se dea lui de către stăpânie neapărat şi fără nici un ban; cu toate acestea, stăpânia poate îndată să împlinească asupra lui pedeapsa hotărâtă şi rânduită.

A optelea: Între pedepsele care sunt lăsate hotărârii judecătoreşti a stăpânului satului sau dregătorilor aşezaţi de dânsul voi noi a înţelege:

a) o cuviincioasă închisoare şi nicidecum vătămătoare pentru sănătate, cu pâine şi apă;

b) punere la lucru spre pedeapsă;

c) îngreunarea închisorii şi punere la lucru, spre pedeapsa cu punerea fiarelor în picioare, peste acestea;

d) scoaterea din casă şi ogradă, însă la hotărâre de pedepsiri ca acestea trebuie să se caute cu dreaptă luare aminte atât la vârsta cea mare şi cea mai mică, precum şi la alcătuirea trupului şi aşezământul podanului vinovat; aşijderi, pedepsele cele mai de ocară şi mai grele trebuie numai acelor din podani să se dea, la care trecuta domoală pedeapsă sau certare nimica n-a folosit; drept aceasta, şi numai în protocolul unde se scriu pedepsele, totdeauna să se pomenească, pe scurt, certările trecute. Lângă aceasta, poruncim noi şi aceasta anume: ca împlinirea pedepsei cu închisoare şi punere la lucru să nu se facă în vremea agricolului lucru de câmp, ci să aştepte şi să se facă împlinirea acestor pedepse după ce se va săvârşi vremea lucrului.

A nouălea: Iar când să voiască vreun stăpân a pedepsi pe ţăranul său cu închisoare sau punere la lucru, care trece peste opt zile sau cu scoaterea din casă şi moşie: atunci este dator stăpânul asupra unei pedepse ca aceasta mai întâi a cere aprobarea sau întăritura dregătoriei ţinutului.

Al zecelea: Stăpânia trebuie să trimită protocolul cu pedepsele rânduite la dregătoria ţinutului şi trebuie să însemneze cu o scurtă arătare; în ce chip stăpânia cere hotărârea pedepsei, iar diregătoria ţinutului are atunci a citi protocolul de pedepse şi, aflând într-însul cum că starea greşelii care ţăranului i se impută este de ajuns bine cercetată, atunci are fără zăbavă, cel mult în opt zile, să facă de ştire pedeapsa ce trebuie să se dea ţăranului, iar când să nu afle dregătoria ţinutului, în protocolul de pedepse al stăpâniei, îndestulat lămurit cercetarea greşelii, atunci trebuie să facă, mai cu deamănuntul, căzute şi, după rânduiala cercetare, şi după această cercetare, cât se poate mai degrabă să hotărască pedeapsa cea potrivită greşelii şi vinei ţăranului.

Al unsprezecelea: Ţăranul n-are să plătească nimic pentru închisoare şi nu poate, nici într-un chip, să se ceară de la dânsul gloabă de bani sau ceva în preţul banilor; iar la întâmplări unde trebuie să se întoarcă vreo pagubă, făcută stăpâniei sau altcuiva, trebuie totdeauna să aibă loc datornica şi dreapta

întoarcere de pagubă; totuşi nu are loc mai înainte această întoarcere, fără numai după ce, mai întâi, paguba făcută sau ispăşită şi s-a preţuit precum se cade, trăgându-se la ispăşire sau la preţuit, ispăşitori sau preţuitori nepărtinitori şi cu ştiinţă, şi după ce s-a scris hotărârea unei întoarceri de pagubă ca aceasta, la dregătoria stăpânească, în protocolul de cercetare judecătorească şi de pedepse, cu toate peristasurile ei, într-acelaşi chip s-a rânduit mai sus, în punctul al cincilea, unde s-a grăit de pedepse.

A douăsprezecelea: Cu cât de tare şi neschimbat noi suntem hotărâţi a ocroti, cu tot dinadinsul, după chipul încă poruncit şi a face de a se ţine şi a se păzi de către ţăran ascultătoare supunere, ce neapărat trebuincioasă spre buna rânduială şi spre binele şi folosul de obşte, cu atât mai cu tărie poruncim, aşijderea, şi stăpânilor de moşii şi dregătorilor lor ca să nu cuteze a face ţăranilor vreun neajuns, ci mai vârtos să-i apere şi să-i păzească cu toată puterea, şi să-i ocrotească la dreptăţile şi sloboziile lor. Pentru aceasta, acei stăpâni, care, împotriva a toată buna aşteptare, vor porunci ţăranilor lor să facă ceva care ei nu sunt datori a face, acei stăpâni nu numai că trebuie, din poruncă şi din tărie, să întoarcă ascultătorului ţăran toată paguba deplin şi să-i dea toată îndestularea, ci, după cum a fi pricina, trebuie să se tragă la greu cuvânt de răspundere şi pedeapsă, drept aceasta, deci, trebuie şi de către dregătorii ţinutului nu numai să se oprească îndată toată rea volnicia, dând pentru această căzută (caz, cauză – n. n.) certare şi pedeapsă; ci trebuie să se facă arătare de aceasta şi la împărăteştile noastre judeţe (instituţii judecătoreşti – n. n.), după toate, a treia lună, prin trimiterea protocoalelor obişnuite, întru care sunt de a se însemna, pe scurt, pricinile pedepselor şi pedepsele rânduite, pentru ca să se poată vedea şi şti, dintru aceasta, toate urmările.

După care aceasta, fieştecare are să se poarte şi să se ferească de pedeapsă, iar aşezatele ale noastre dregătorii de ţinut şi judeţe (judecătorii – n. n.) de ţară au să se ţină de poruncă şi să urmeze probele acestea ca unui îndreptar de la care nicidecum să nu se abată, şi a fi cu cea mai de-amăruntul purtare de grijă şi priveghere ca să se urmeze de către toţi.

S-a dat în imperiul nostru şi a scaunului nostru de frunte, oraşul Viena, în întâia zi din noiembrie, anul o mie şapte sute optzeci şi şase, iar a împărăţiei noastre râmleneşti, într-al douăzeci şi doilea an, şi a împărăţiei noastre peste ţările moştenitoare, într-al şaselea an. / **Joseph**".



1789-1850: Nemţii noştri bucovineni. O splendidă, dar ignorată lucrare a profesorului cernăuţean Raimund Friedrich Kaindl, *Das Ansiedlungswesen in der Bukowina / seit der / Besitzergreifung Durch Österreich* – în traducere aproximativă; *Localităţi din Bucovina, de la încorporarea ei în Austria*,

apărută la Innsbruck, în anul 1902, conţine o puzderie de date, care valorifică primele cercetări istorice bucovinene, făcute tot de un german, pasionatul Friedrich Adolf Wickenhauser, primul cercetător temeinic al documentelor voievodale moldoveneşti, care zăceau, ignorate, prin chiliile mănăstireşti. Nu ştiu şi nu înţeleg de ce nu sunt traduse în româneşte opurile lui Kaindl, care conţin mărturii atât de importante despre trecutul nostru. Bănuiesc doar că, netradus, poate fi combătut mai lesne de către exaltaţii istoriografiei româneşti, chiar dacă nu au ce combate, Kandl, ca şi Wickenhauser, fiind nu doar un iubitor de români, ci şi un stăruitor luminător al acestora.

Răsfoind, pentru a nu ştiu câta oară, lucrarea lui Kaindl, am început să selectez date uşor de desluşit şi de transcris, cele mai multe referitoare la stabilirea unor colonişti germani în localităţi bucovinene, majoritatea acestora fiind meseriaşi, care au constituit modele şi pentru românii bucovineni de odinioară. Cele mai multe informaţii vizează perioada 1789-1890, dar mulţi nemţi, precum cei din Gura Humorului, aveau să părăsească Bucovina, după anul 1850, pentru a se îndrepta spre America. Puţini dintre ei trec dintr-o zonă industrială în alta, şi mai puţini se… românizează, mai ales în ultimul secol, ca fermieri.

După obiceiul meu, de a vă prezenta fişe parţiale, de care mă voi folosi în viitorul apropiat, iată care au fost primii colonişti germani din Siret (Sf. Onufrie), Satu Mare, Milişăuţi, Arbore şi Frătăuţi (stabiliţi în aceste localităţi între anii 1789-1790), precum şi cei care mai existau la Gura Humorului, în 1850, cu un trecut humorean de două-trei decenii fiecare:

Sfântu Onufrie: **Nicolaus FUCHS** – numărul casei: 69, **Heinrich WEBER** – numărul casei: 72, **Christian TAUB** – numărul casei: 71, **Johann TAUB** – numărul casei: 75, **Friedrich FUCHS** – numărul casei: 69, **Johann SCHMIEDT** – numărul casei: 70, **Paul KOLLER** – numărul casei: 69, **Mathias GRUBER** – numărul casei: 74.

Satulmare: **Peter SCHMID** – numărul casei: 53, **Heinrich MANG** – numărul casei: 52, **Johann STAUD** – numărul casei: 69, **Adam NUNWEILER** – numărul casei: 50, **Cristoph SCHMIDT** – numărul casei: 49, **Carl WEEBER** – numărul casei: 48, **Sebastian HUBRICH** – numărul casei: 47, **Ludwig SCHNEIDER** – numărul casei: 46.

Milişăuţi: **Adam HAAS**, **Johann ROBRMANNS-WITVE**, **Jakob BEKER** – numărul casei: 12, **Johann STRESSLE**, **Johann HAAS** – numărul casei: 10, **Maria WALTERIN**, **Philipp HAAMANN** – numărul casei: 11, **David MAYER**.

Arbore: **Adam WÜRTH** – numărul casei: 150, **Jakob SCHLOTTER** – numărul casei: 151, **Wilhelm NEU** – numărul casei: 152, **Lorenz NEHR** – numărul casei: 153, **Michael SCHLOTTER** – numărul casei: 154, **Peter BURGHART** – numărul casei: 155, **Jakob LEIB** – numărul casei: 156, **Georg WAGNER** – numărul casei: 157.

Frătăuţi: **Adam BÖHMER** – numărul casei: 291, **Jakob TAUB** – numărul casei: 292, **Daniel LORGER** – numărul casei: 293, **Theobald REIN** – numărul casei: 294, **Conrad KURTZ** – numărul casei: 295, **Heinrich ENNICH** – numărul casei: 296, **Balthasar RATHMACHER** – numărul casei: 297, **Philipp SCHNEBERGER** – numărul casei: 298, **Johann BROCKER** – numărul casei: 299, **Daniel KIEL** – numărul casei: 300, **Johan SCHÄFFER** – numărul casei: 301, **Jakob REH** – numărul casei: 302, **Christian FRITZ** – numărul casei: 303, **Valentin KISSINGER** – numărul casei: 304, **Johann Georg WAGNER** – numărul casei: 305, **Johan GARTHNER** – numărul casei: 306 (Kaindl, pp. 522-529).

Gura Humorului (până prin 1850): sticlarul **Michel HAGEL** – numărul casei: 2, sticlarul **Martin MÜHLBAUER** – numărul casei: 3, sticlarul **Franz WEBER** – numărul casei: 4, sticlarul **Karl GASCHLER Junior** – numărul casei: 5, sticlarul **Michel STADLER** – numărul casei: 7, **Jakob GNAD** – numărul casei: 8, sticlarul **Joseph STADLER senior** – numărul casei: 9, zidarul **Symon FISCHER** – numărul casei: 10, sticlarul **Joseph WEBER** – numărul casei: 11, sticlarul **Johann GASCHLER** – numărul casei: 13, sticlarul **Karl GASCHLER senior** – numărul casei: 14, sticlarul **Johann PONGRATZ** – numărul casei: 15,sticlarul **Friedrich GASCHLER** – numărul casei: 16, sticlarul **Joseph GASCHLER** – numărul casei: 18, sticlarul **Karl GASCHLER** – numărul casei: 52, **Ambros WEINFURTER** – numărul casei: 55, **Jakob NEUMANN** – numărul casei: 56, **Josef FELDIGEL** – numărul casei: 57, **Josef STADLER** – numărul casei: 59, **Jakob GNAD** – numărul casei: 60, **Karl STADLER** – numărul casei: 61, sticlarul **Karl KOHLMANN** – numărul casei: 62 (Kaindl, pp. 534-535).

Suceava: trei familii **Koretz ACKERFELD** s-au stabilit în târg, în 1782, iar două familii germane **Faltschen WIESEN**, în 1787.

Cernăuţi: primele două familii germane, sosite aici în 1782, **Peter JANO** şi **Caspar HILLER**, s-au stabilit în Roşa, punând bazele puternicei colonii germane de mai târziu.

Roşa: După **Peter JANO**, a sosit familia lui **Koretz ACKER**, apoi

cea a lui **Faltschen WIESEN**, din Suceava.



1793: Câmpulungenii se plâng guvernului militar. Prea Înaltă Guvernare a Bucovinei,

O prea negândită schimbare a vremilor şi neaşteptată întâmpinare, ce ne sileşte pe noi, pe toţi locuitorii munţilor din Câmpulungul Moldovenesc, această prea plecată jalobă a noastră, înaintea prea înaltelor locuri, cu prea adâncă smerenie a o aduce! O prea nevăzută schimbare a vremilor ne sileşte, că, de s-ar fi putut vedea mai dinainte vreme una ca aceasta, de care suntem traşi acum la întrebare, cu bună seamă toată silinţa noastră am fi pus, că nici odinioară la îndoială n-am fi încăput, şi de care am crezut că ne este de apărare, dar şi neaşteptata întâmpinare este pricina că nici odinioară frică ori grijă n-am avut, cum şi mila aceea ce am avut, până acuma, de la luminaţii domni şi împăraţi, întărită cu atâtea privilegii, ce le avem la mână, oarecând poate răsuflată să rămână.

Toată pricina jalobei noastre într-aceste următoare se cuprinde: De într-a treia sută de ani mai bine acum, după cum am înţeles de la moşii şi strămoşii noştri, de când s-au început aşeza bătrânii şi rădăcina neamurilor noastre, într-aceşti munţi carpatici sau, precum zic nemţii, Alpi, pe la apa şi pe la izvoarele apelor: Dorna, Bistriţa, şi Moldova, pe la locuri sălbatice, pe unde, mai înainte vreme,n-au putut străbate prin codrii cei deşi nici fiare, doară necum oamenii, şi lăzuind codrul verde, cu multă sudoare şi muncă, scoţând rădăcinile copacilor verzi, am lărgit loc, încet, încet, de s-au făcut satele: Câmpulungul, Dorna, Fundul Moldovei şi, mai pe urmă, Pojorâta şi Sadova, cum şi alte sate, în partea Moldovei, care acum peste cordunul împărătesc au căzut. Această silinţă a noastră văzând luminaţii domni ai Moldovei şi ştiind şi greutatea vieţii noastre, ce avem într-un loc sălbatic ca acesta, s-au milostivit şi nu ne-au încărcat cu altă cu nimica, fără numai cu sferturile, pocloane, după cum arată aceste aice aninate mărturii de la boierii care au fost vornici între noi, era şi fulărit, care toate erau dajdiile Domnitorului Ţării, precum astăzi este contribuţia împărătească, şi ca să ţinem străji, pe unde s-au făcut cărări sau plaiuri din ţara Ardealului, şi ţara ungurească, Iar cu alte cele, Domnii Moldovei, nici ca principi ai ţării, nici ca stăpâni ai locului acestuia, nu ne-au încărcat, şi aşa am trăit, nenumărată vreme, sub principii Moldovei, nefiind supăraţi, afară de aceste mai sus pomenite, cu nimica; căci schimbându-se principii Moldovei, unul după altul, care cum au venit privilegiile celui ce era mai înaintea lui n-au ridicat, ci mai vârtos le-au întărit, până când, din puternica orânduială a lui Dumnezeu, s-a schimbat vremea, de a căzut acest loc al locuinţei noastre sub stăpânirea prea luminatei Case a Austriei.

Domnii generali, ce erau, într-acea vreme, povăţuitori ţinutului Bucovinei, au cercetat, îndată după cuprinderea ţinutului, precum in ţară între apele: Nistrului, Prutului, Siretului şi Sucevii, până în munţii, aşa şi aice, între munţi, toate dăjdiile, atât domneşti sau ale prinţului ţării, cât şi boiereşti sau ale stăpânului de loc, şi, după cum au aflat, făcându-se numai puţintea schimbare la dajdia ţării, adică la contribuţie, altele toate au lăsat într-aceea stare, în care era Bucovina atunce când au cuprins-o, şi, văzând şi privilegiile şi dreptăţile noastre, care, aici, în cinci sureturi cu prea adâncă plecăciune am aninat, afară din contribuţia dreaptă, până la o vreme, adică la anul 1782, cu altă cu nimica nu ne-au mai însărcinat, căci greutatea traiului nostru, aice, ceea ce era în vremea principilor Moldovei, a rămas la vremea Generărilor şi pană astăzi, din pricină că norodul din zi în zi se înmulţeşte, iară locul strâmt nu se mai întinde, nici piatra neroditoare nu se mai face mai bună.

La anul 1782, s-a aflat, din luminata poruncă împărătească, a fi de trebuinţă să se facă drum de care, peste munţii pustii, în ţara Ardealului, şi la aceasta, îndată am fost siliţi a lucra cu trăsuri şi cu mâinile, dar ne-socotind cum că această datorie în veci se va întemeia, şi, văzând atât folosinţa şi trebuinţa drumului, nici cu un cuvânt nu ne-am împotrivit, dar acum vedem cum că, de acolo, datorie veşnică ni s-a născut. Au mai aflat aceşti domni generali, peste aceasta, împotriva privilegiilor noastre, şi aceea, să mai dăm cai de forşpont (cai de poştă – n. n.), şi purtăm o greutate a forşpontului ca aceea, care nici în Bucovina, nici într-alte ţări împărăteşti nu se pomeneşte, căci Câmpulungul Moldovenesc trebuia să poarte poşta, de la Câmpulung, până în Doma, peste muntele Mestecăneşti, 5 mile de loc, iară Dorna trebuia să dea forşpont la Bistriţa, peste munţi, 13 mile şi jumătate. Am socotit noi cum că această greutate, care am primit-o peste dreptăţile noastre, fără de a ne jelui oareunde, a fi destulă încărcătură asupra noastră, dar cu cât îngăduitori ne-am făcut, cu atâta mai mult alte greutăţi s-au aflat, căci acum diregătorii boiereşti tot chipul de silinţă au pus ca să ne însarcine cu tot felul de datorii, cu care însărcinat este un ţăran, cel ce şede în ţară, pe loc neted şi roditor, care însuşi înaintea unei comisii, ce s-a făcut într-aceste zile, din gura domnului Director de la Sf. Ilie însuşi ni s-a dat răspuns, cum că privilegiile noastre, ce le avem, nu ne învolnicesc nici de adetul casei, nici de dijmă, şi aşa, de va rămânea pe voia dregătorilor, Dumnezeu ştie cu câte greutăţi ne vor însărcina, precum şi pân-acum multe au făcut, care nu erau; aceşti dregători mai sus numiţi nu cumpănesc, aici, cum că noi puţintea pâinea noastră o facem departe, în ţară, şi mulţi o facem peste cordon, în Moldova, 10 şi 12 mile de loc de departe, ca să ne putem hrăni, aice, între munţi, ci ne caută numai aici că suntem sudiţi, călcând peste privilegiile noastre; cele mai multe chiverniseli ale noastre sub numele veniturilor boiereşti ni le închid şi trag la dânşii; aşa ni s-au poprit cărşmele şi s-au dat în orânda străinilor, care, după voia lor

ridicând preţul băuturii, din munca noastră se îmbogăţesc; aşa s-au scornit taxele pădurii, care, până la vremea comisiei de îndreptare, nu s-au auzit nici odinioară, măcar că aice prea multă pădure se află şi îndemnare a o tăia, şi a deschide locuri, mai multă folosinţă va face decât popreala.

Aşa ni s-au închis văile şi păscăriile, care acum de la aceşti deregători cu bani le cumpărăm, aşa s-au închis şi vânătoarea, pentru care asemene siliţi suntem a plăti orânda; aşa vor să ne încarce şi morile cu osebit adet, după cum vor socoti dumnealor, nesocotind cum că aceste mori, cu morile cele ce se află în ţară pe loc neted, nici odinioară nu se vor putea întruchipa, căci acestea, fiind făcute pe nişte pâraie, ce izvorăsc dintre munţi şi nu ţin totdeauna matca lor, adeseori se schimbă pe alte locuri şi, uneori, din pricina îngheţului, alteori din schimbarea apei pe alt loc, rămânând morile pe loc uscat, nu umblă, nici atâtea venituri nu aduc, cât pe jumătate de una din cele ce sunt în ţară; toate acestea nu primesc la socoteală, ba nici acelea nu se caută, cum că un ţăran, ce şede în ţară, pe loc neted, găseşte chiverniseala vieţii sale în verdeţurile grădinilor şi din semănătura câmpului, fiindcă se fac: mazăre, fasole, linte, bob, hrişcă, păsat; se află şi roadele pomătului: cireşe, prune, perje, pere, mere, care toate acestea în locul locuinţei noastre nu sunt şi stânca nu le mai rodeşte, şi toată hrana noastră o zi ca alta în toată viaţa noastră; la vreme de post, mămăligă uscată (mulţi sunt care nici aceea n-au), iar în vreme de frupt, o zi ca alta, mămăligă şi brânză, şi acei mai mulţi n-au nici aceea. Iar găini, gâşte şi raţe, cum şi râmători de tăiat, la noi foarte rar se află, fiindcă nu este cu ce să le ţinem; toate acestea nu se primesc la socoteală de către numiţii dregători.

Dar cu aceea vor să ne apese, să ne dovedească, cum că avem plodul vitelor prea mare, că la dânşii prea mare numărul oilor este la un gospodar, 200, şi acest fel de gospodari poate s-ar găsi 1 sau 5, în tot ocolul Câmpulungului, la dânşii prea mare număr este 10 sau 12 vaci, la un gospodar, şi de aceştia poate s-ar găsi unul sau doi, la Dorna. Acestea sunt cu care vor să ne dovedească, dar nu caută cum că, pe lângă unii ca aceştia, care au câte 100 şi 200 de oi ori câteva vaci, mai mulţi săraci se găsesc, şi cei mai mulţi sunt care cu totul nu au nimica şi trăiesc numai de la aceşti mai cu putere; iară ce se atinge de cei mai cu putere şi de ploada lor cea de vite, nu caută cum că această ploadă cu nenumărată greutate este, căci iarna se începe de la luna lui octombrie şi, după starea locului, până la jumătatea mai, şi adeseori până la sfârşit ţine, şi oamenii, cu ploada lor cea de vite, sunt siliţi a merge în ţară, la loc neted, şi caută fân pentru vitele lor, precum şi aceasta ştiut este şi dovedit, cum că cele mai multe vite, câmpulungenii le iernează în partea Moldovei, pe la Iaşi şi mai în jos de la Iaşi, pe apa Prutului şi Siretului.

Aceasta este starea locului nostru şi aceasta cea adevărată închipuirea lui, la care, de nu vom avea apărare de către prea înălţata împărăţie şi pe înalte

locuri, nu-i cu putinţă ca să putem trăi. Şi aceste pricini şi greutăţi ne silesc prea plecată jaloba noastră aceasta înaintea înaltei Guvernări, cu prea adâncă smerenie, a o aduce şi a ne ruga ca să se milostivească înalta Guvernare, după mai sus arătatele privilegiile noastre, împotriva însărcinării boiereşti a ne apăra şi a porunci ca cele ce ni s-ar fi luat şi ni s-au poprit de către dregători să ni se sloboadă şi înapoi să ni se dea.

Câmpulung Moldovenesc, 1793, Iulie 1. / Simion Păpuţă, vornic, / Simion Şandru, giurat / Ioniţă Crăciunescul, / Ioniţă Sabie, / Gheorghe Pitacariul / Iosif Gligore a popii / Costandin Sabie.

Şi noi, împreună cu toate satele Câmpulungului, adeverim şi, pentru credinţă, s-a pus şi pecetea vetrei Câmpulungului, ce se numeşte târg, şi noi suntem sub ascultarea lor (*Uricariul / cuprinzător de hrisoave, ispisoace,urice, anaforale, proclamaţiuni, hatişerife şi alte / acte ale Moldovei şi Ţării Româneşti, / de pe la anul 1461, şi până la 1854* / sub direcţiunea dlui Theodor Codrescu, Tomul al VI, Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1875, pp. 164-170).



1801: Români bucovineni în decembrie 1801. La Câmpulung, se deschide un şes lung şi roditor. Am dat, acolo, peste un ţăran, care a băut, pe loc, 10 florini, ce îi premise ca arendă pentru lunca sa. Tovarăşii săi şi-au scos, încă de la distanţă, pălăriile, dar, după aceea, când le-am cerut un mic serviciu, au şters-o pe nesimţite. Mai mulţi au sărit din care, ca să fure snopi. Unul ne-a oferit chiar spre cumpărare un drob de sare, pierdut de tovarăşul său, care dormea. Aceasta nu surprinde, într-o ţară care a fost lăsată, atâta vreme, pradă părăsirii şi bunului plac. Urmările unei astfel de stări provoacă, uneori, măsuri care mai curând pot fi criticate, decât schimbate…

Boianul este locuit de moldoveni şi ruşi. Prin localitatea aceasta trec, anual, 15 până la 20 de mii de boi, spre Viena, şi 6-7 mii, spre Breslau. Anul trecut, au trecut, cu permisiunea speciala a Porţii, mai multe mii de oi, ce erau mânate spre Prusia. În acelaşi an, Viena a ridicat, de aici, 330 de chintale de bumbac levantin, 300 de chintale de mătase de acelaşi fel, probabil din cauza nesiguranţei drumului prin Serbia. În chip obişnuit, sunt aduse aici, din raia (Hotin) şi din Moldova, haine de tot felul, produse agricole, uneori cai. Aceştia din urmă sunt trecuţi, totuşi, mai deseori prin pasul Bârgău sau Oituz.

Comerţul cel mai important îl poartă Boianul cu Brody, din Galiţia orientală. Acolo se întâlneau, odată, comerţul Rusiei, Italiei, Levantului şi Germaniei. Acest avantaj n-a fost pierdut de tot, prin interzicerea mărfurilor străine, căci localităţii aceleia i s-au acordat drepturile unui porto-franco.

La o jumătate de oră de aici, se află satul Toporăuţi, căruia, de la luarea în posesie a Bucovinei, i-au sporit familiile, de la 40, la 100. În general, populaţia acestei ţărişoare a sporit foarte mult; la aceasta a contribuit aşezarea multor colonişti, scutirea de recrutare şi rodnicia solului. Dar acest dar al naturii este prea puţin folosit de locuitorii de origine moldovenească. Lor li se pare înjositor să lucreze pentru plată şi sunt gata, totdeauna, să-şi părăsească locurile de baştină. Germanii, imigranţi acolo, unde ocupă sate întregi, sunt disciplinaţi şi activi. Unde însă au fost împărţiţi printre moldoveni, au decăzut la nivelul acelora. Hărnicia lor a dispărut, din cauza exemplului, lăcomiei şi neajunsurilor pricinuite de vecini.

Ţăranii din Bucovina produc, pentru stăpânii pământului, foarte puţin şi sunt aproape independenţi de ei, prin intervenţia Oficiului districtual. Rezultatul va trebui să confirme sau să infirme dacă oamenii primitivi devin mai fericiţi şi mai buni, când sunt trataţi la fel cu cei complet civilizaţi (Batthyány, Vincent, în *Călători străini despre ţările române în secolul al XIX-lea*, Serie nouă, vol. I – 1801-1821, Bucureşti 2004, pp. 99, 108).



1807: Auzise Napoleon Bonaparte de Suceava? Sigur că ştia, după cum o probează în „instrucţiunile pentru o misiune", referitoare la „mişcările trupelor ruseşti care ţin sub supraveghere Tiraspol şi Kameniţa", instrucţiuni scrise în Varşovia, la 17 ianuarie 1807[1], şi prin care îi cerea Domnului de Montesquiou să-l însărcineze pe Domnul de Vincent, care pleca la Tiraspol, prin Kameniţa şi Suceava, cu observarea mişcărilor trupelor ruseşti în Moldova. La întoarcerea de la Tiraspol, de Vincent trebuia să rămână la Suceava, pentru a-şi continua observaţiile, şi abia apoi să revină în Varşovia, dar numai în condiţiile în care ar avea noutăţi de comunicat.



1812: Cartea legilor pârgăreşti. După două vacanţe petrecute în Bucovina, în verile anilor 1886 şi 1887, A. D. Xenopol scria, în „O călătorie la Dorna, în Bucovina" („Revista Politică", Anul II, nr. 4, 1 iulie 1887, pp. 12, 13) că legile austriece nu doar că sunt bune şi moderne, dar se şi aplică în Bucovina. Numai că legile (pravilele) care-i scoteau pe cetăţenii (pârgarii) Bucovinei din beznele feudalismului, pentru a-i valorifica într-o modernitate europeană, beneficiau de traduceri şi, deci, de termeni încropiţi la repezeală,

[1] *Correspondance militaire de Napoléon 1-er / extraite de la Correspondance*, tom IV, Paris, 1876, pp. 344-346

care pot stârni râsul cititorului de astăzi, care îşi închipuie că stufoşeniile pe care cu greu le poate desluşi ar însemna un limbaj arhaic românesc. Puţini cititori vor sesiza pleonasmele de genul „legile pravilelor" sau „de obşte părgăreşti", pe care traducătorii le foloseau pentru a lega explicativ „legile" de „pravile", pentru că adresanţii, „pârgarii" (obştenii, cetăţenii) austrieci din Bucovina înţelegeau prin „lege" doar credinţa ortodoxă şi nu pravila.

Deşi ne tot prefacem că nu observăm, limbajul acesta stufos şi adesea străin de limbajul curat românesc al sătenilor din Bucovina, după cum o probează compararea colecţiei de „Documente bucovinene", pe care T. V. Stefanelli doar le-a transcris din buchii chirilice în litere slavone, păstrând toate greşelile, inclusiv pe cele de pronunţie, limbajul acesta, deci, însemna, în 1812, un nivel maxim al limbii române culte, traducerile fiind făcute de cărturari precum Ion Budai-Deleanu sau Vasile Cantemir, care traduseseră şi publicaseră, în 1807, codul penal austriac, sub titlul „Cartea de pravilă ce cuprinde legile asupra faptelor rele şi călcătoare de poliţie şi asupra grelelor călcări a politiceştilor orânduieli de poliţie", iar acum, în 1812, publicau şi traducerea codului civil austriac, sub titlul de „Cartea legilor şi pravilelor de obşte pârgăreşti, pentru toate ţările moştenitoare nemţeşti ale Monarhiei austrieceşti", în 3 volume. Pentru mine e şocantă discrepanţa dintre modernitatea legislaţiei, în toate prevederile sale, şi limbajul românesc desuet, în care sunt reformulate aceste prevederi. Dar legile acelea ale începuturilor istoricităţii Bucovinei, pe care istoricii le ignoră cu premeditare, conturează o şansă pentru românism, în bună parte valorificată, şi pe care tare mi-aş dori să o înţeleg. În fond, de asta voi face un fel de cronică literară a codului civil austriac, în transcripţie bucovineană – doar în „diavoleasca" limbă română, nu şi în liturgica limbă slavonă („limba lui Dumnezeu"), cu folosirea buchiilor slavone, cu care m-am obişnuit, nu pentru că le-ar „cunoaşte şi Iisus Hristos", cum ziceau popii români ai veacului, ci pentru că prefer să mă înşel singur, în tentative de desluşire, decât să mă mai las păcălit de istorici exaltaţi de măreţia culturii noastre româneşti de limbă rusă (haida-deh! Cum să se facă o cultură românească, în tinda bisericii, în limba slavonă sau în cea greacă?).

Pravilele, adică legile din 1812, aplicabile în întreaga Austrie, inclusiv în Galiţia şi în Bucovina, urmau să scoată „din lucrare pravila ce era până acum de obşte primită, adică partea dintâi a „Cărţii legilor pârgăreşti", care s-au vestit la 1 noiembrie 1786". În introducere, se iau în discuţie „legile pârgăreşti (de) peste tot" cuprinsul imperiului austriac (§ 1), precizându-se, prin paragraf special (§ 2), că, „după ce s-a vestit o pravilă, după rânduială, nu se poate nimeni dezvinovăţi cu aceasta, că n-ar fi ştiut de dânsa" (cunoaşterea legilor nu e obligatorie, dar respectarea lor, da – cum s-ar zice astăzi), pentru că „legile pârgăreşti leagă pe toţi pârgarii statului ai ţărilor pentru care s-au vestit" (§ 4). Pârgar este sinonim cu cetăţean, deci legile noi vizau

pe toţi cetăţenii imperiului, care puteau dobândi, prin slujbă, cetăţenia sau o puteau pierde prin părăsirea ţării „sau prin căsătoria unei femei de pârgar cu un străin” (§ 32)

Partea întâi, care modifică legislaţia din 1786, se referă la „drepturile persoanelor”, care drepturi „se ating, de o parte, de fiinţele şi potrivirile persoanei, iară de altă parte, se întemeiază pe potrivirile familiei” (§ 15), drepturile omului devenind funcţionale, în imperiul austriac, din clipa naşterii acelui om. În logică firească, pravila continuă cu reglementări ale căsătoriilor, începând de la logodnă, care nu înseamnă un contract în sine, precum căsătoria, şi până la „smintelile de căsătorii” – excelentă definire arhaică a divorţurilor.

Reglementările dreptului cetăţenesc şi ale dreptului familiei din 1812 sunt identice cu cele de astăzi, ceea ce probează că, prin înglobarea în imperiul austriac, Bucovina, ca şi Ardealul, de altfel, beneficia, pe neaşteptate, de o legislaţie modernă, europeană, specifică iluminismului masonic, prin care Europa şi-a smuls rădăcinile din negura feudalismului religios, pentru a le planta în solul hrănitor ale liberalismului.

Existau şi reglementări pentru „drepturile între părinţi şi între prunci”, care ţin, oarecum de dreptul familiei, pornindu-se de la considerentul că, atunci „când se nasc dintr-o familie prunci, se naşte şi o dreptate nouă, şi legături între părinţii căsătoriţi şi între prunci” (§ 137), religia pruncilor urmând să fie cea în care s-a făcut căsătoria (§ 140), iar obligaţia principală a părinţilor fiind aceea de a „purta de grija hranei pentru prunci, până când se pot ei singuri hrăni pentru grija trupului şi a sănătăţii lor” (§ 141). Iar „când soţii căsătoriţi osebiţi sau despărţiţi de tot şi nu sunt uniţi, despre care parte este să se poarte de grija creşterii are judecătoria a griji, nedând slobozenie spre proces, ca pruncii de parte bărbătească, până la patru ani, şi de parte femeiască, până la împlinirea de şapte ani, să fie despre mamă grijiţi şi crescuţi, nefiind pruncii mari, mai ales din pricina osebirii şi a despărţirii” (§ 142).

Prevederea aceasta a adus mari bătăi de cap mănăstirilor, ai căror robi (ai lui Dumnezeu?) ţigani, care se căsătoreau cu roabe de la alte mănăstiri, aveau prunci robi (şi ei ai lui Dumnezeu?) care nu mai puteau fi împărţiţi după regulile vechi româneşti, ci după dreptul austriac, deşi bieţii ţigani încă nu fuseseră prinşi şi în aplicabilitatea dreptului cetăţenesc („pravilele pârgăreşti”). Dar şi mănăstirile, care stăpâneau cea mai mare parte a Bucovinei, inclusiv vecinii (iobagii) şi robii, fuseseră desfiinţate, în marea lor majoritate, iar iobăgia şi robia fuseseră înlocuite cu compensări financiare simbolice, după cum se va vedea la momentul potrivit.

„Cheltuiala ce s-a făcut cu creşterea pruncilor nu o pot cere părinţii din averea ce-au agonisit-o, după aceea, pruncii. Însă, de cad părinţii la sărăcie, sunt datori pruncii lor a-i ţine, după cuviinţă” (§ 154), dar „pruncii nelegiuiţi n-au asemenea dreptăţi cu cei legiuiţi” (§ 155), termenul de „prepusul drept

a naşterii nelegiuite" îi viza pe pruncii născuţi înainte sau după căsătorie, deşi au existat cazuri când bătrâni, însuraţi cu femei tinere, treceau cu vederea relaţia nevestei cu vreun ibovnic tânăr, recunoscându-i pe copii drept ai lui sau, cum a fost cazul lui Gheorghe Eminovici din Călineşti, deşi căsătoria nu s-a consumat, mireasa, o oarecare Zoiţa lui Nicolai Cozmei, fugind în noaptea nunţii, cei cinci copiii ai ei au fost înscrişi în condica parohială drept Eminovici, deşi se trăgeau din ibovnicul George Ungureanu. Dar încălcarea legii s-a făcut pentru că nu a existat denunţul, Gheorghe Eminovici plecând, de ruşine, la Pătrăuţi, unde avea o soră şi unde a şi murit, în scurtă vreme, din pricina umilinţei.

Un capitol special din pravile este dedicat „epitropiilor şi curatelelor", problema „pruncilor de suflet", deci adoptaţi, fiind tratată în capitolul anterior. De regulă, doar după moartea unui tată şi, preponderent, în cazul familiilor bogate, se stabilea un „un epitrop (care) are, mai ales, a purta grijă pentru o persoană fără vârstă (minori – n. n.) şi, dimpreună, a stăpâni averea ei", în vreme ce „un curator se întrebuinţează spre purtarea de grijă de treburile acelora care, dintr-alt temei, decât a celor fără vârstă, nu sunt înşişi destoinici a le purta de grijă" (§ 188). Şi epitropia, şi curatela erau reglementate de responsabilităţi clare, convenite cu şi urmărite de judecătorii, astfel ca nici o neregulă să nu fie posibilă, pentru că, pe lângă anulări de epitropii şi de curatele, justiţia putea stabili şi desdăunări, iar „socotelile trebuie să se facă în tot anul sau cel mai mult până în două luni după trecerea anului, şi să se dea cu toate dovezile înscris diregătoriei epitropeşti" (§ 239).

„Cartea legilor pravilelor pârgăreşti de obşte pentru toate ţările moştenitoare nemţeşti ale monarhiei austriece", partea a doua, începe cu capitolul „despre dreptatea lucrurilor" (proprietăţilor n. n.), toate „spre întrebuinţarea oamenilor" (§ 285), delimitând „lucrurile slobode", care „sunt lăsate tuturor pârgarilor statului", cele care doar „se slobod lor numai spre întrebuinţare, precum drumurile de ţară, râurile, limanurile şi malurile", care „se cheamă avere de obşte sau publică", şi cele ce „sunt hotărâte spre purtarea trebuinţelor (cheltuielilor) statului, precum sunt veniturile de bani, de poştă şi alte venituri împărăteşti, moşiile Kamarei (Fiscului, de pildă Fondul Religionar – n. n.), băile (minele – n. n.) şi ocnele, biturile şi vămile, se numesc averea statului" (§ 287). Pe aceste trei paliere ale proprietăţii sunt rânduite prevederile legii, cu termeni româneşti adesea plini de haz în traducerea termenilor de drept obştesc; de exemplu, pentru comunităţi se foloseşte termenul de „grămezii": „În asemenea chip fac lucrurile care, după legea ţării, slujesc spre întrebuinţare fieştecărui sătean al unei grămezii, moşia grămeziei; iar cele al căror venit este hotărât spre purtarea cheltuielilor grămeziei fac averea grămeziei" (§ 288).

Austriecii nu confiscaseră proprietăţi, ci le garantau prin lege, înstrăinarea moşiilor româneşti din Bucovina făcându-se de către proprietarii români,

care le-au vândut, împreună cu iobagii şi robii, de bună voie şi din proprie iniţiativă. Doar colosalele averi mănăstireşti, considerate „mână moartă”, au fost etatizate în întregul imperiu, nu doar în Bucovina, şi transformate, tot atunci, în fundaţii menite întreţinerii religiei, şcolilor, sănătăţii, inclusiv prin întemeierea de staţiuni balneare, construcţiilor publice şi de drumuri. Averile acestea, doar controlate de Fisc (Kamara – de aici expresia „încamerate”), erau folosite „spre purtarea cheltuielilor grămeziei”, deci pentru dezvoltarea provinciei din toate punctele de vedere.

Averile Bucovinei se împărţeau, în administraţia austriacă, „după osebirile fiinţei lor: în lucruri (averi – n. n.) cu trup şi fără de trup; în mişcătoare şi nemişcătoare; în lucruri preţăluitoare şi nepreţăluitoare” (§ 291), în paragraful următor precizându-se că „lucruri cu trup sunt acelea care cad aminte; amintrile se cheamă fără trup, de pildă: a vâna, a prinde dreptate şi toate celelalte drepturi” (§ 292). Stufoşenia şi nicidecum echivocul se datora sărăciei limbii „culte” româneşti de după anul 1800, cu consecinţa că, după doar două veacuri de la traducerea legilor austriece în română, orice cititor are probleme cu dumirirea, pentru că termenii inventaţi de Ion Budai-Deleanu în română (nu putea prelua, pur şi simplu termeni germani, pe care să-i românizeze în neologisme şi nici nu cunoştea expresiile de cancelarie moldovenească). Existau, în uricele medievale moldoveneşti, formulări mult mai fericite şi mai explicite, deja îndătinate, dar ardeleanul nu le cunoştea şi, în loc de „trupuri de moşie”, de pildă, cum se numeau bunurile corporale anterior, a scris „lucruri cu trup”. Iar „lucrurile fără trup”, adică bunurile necorporale, „a vâna, a prinde dreptate şi toate celelalte drepturi”, vizau, de fapt, vechile privilegii domneşti („lucrurile nemişcătoare sunt supuse pravilelor ţinutului” – § 300), de care beneficiau locuitorii din ţinuturile de margine, în contul „străjii” pe care o făceau la hotarele ţării. Câmpulungenii, de pildă, deşi aveau drepturi aparent răzeşeşti, nu erau răzeşi, pentru că nu erau proprietari ai „lucrurilor cu trup” (moşiilor), dar aveau privilegii de folosinţă asupra lor („dreptăţile se numesc la lucruri mişcătoare, nefiind ele împreună cu un lucru nemişcător” – § 298), drepturi de care au profitat pentru revendicarea pădurilor şi a munţilor, Eudoxiu Hurmuzachi obţinând, pe la 1860, un compromis cu statul austriac, prin care câmpulungenilor li s-a acordat ceva mai mult decât pădurea obştească, îndreptăţită prin legile noi austriece, dar nu şi proprietatea asupra moşiilor încredinţate lor spre folosinţă, de-a lungul veacurilor, prin privilegiile voievodale. În cadrul acesta al stabilirii şi garantării proprietăţii („Dreptăţile lucrurilor sunt dreptăţile stăpânirii, a arendării, a zălogului, a slujbei şi a dreptului clironomiei” – § 308) austriecii introduceau şi un termen nou, referitor la patrimoniu („nepreţăluitoare”), care nu ţinea de averile voievodale, considerate proprietate privată.

Ca să evite orice echivoc, legislaţia austriacă asupra proprietăţii, care se aplică şi în Bucovina, după 1812, odată cu apariţia legislaţiei franciscane, care o preia şi modernizează pe cea iosefină, ia în discuţie fiecare aspect, începând cu „împărtăşirea întâia a dreptăţii lucrurilor" (proprietăţilor – n. n.), stabilind criteriile care se referă la „stăpânire", precizându-se că „cel ce are un lucru (avere, proprietate – n. n.) sub puterea sau sub paza sa se cheamă stăpânul ei. De vrea stăpânul unui lucru a-l ţine de un lucru al său atunci este el stăpânitorul lui" (§ 309), cu precizarea imediată că „persoanele care sunt zălude de minte nu sunt destoinice a căpăta o stăpânire", dar că, dacă sunt îndreptăţite, „în locul lor poate a fi un epitrop sau curator" (§ 310). „Stăpânirea unuia se cheamă legiuită, când reazemă asupra unui titlu ţiitor în seamă, adică asupra unui temei a dreptăţii ce este vrednic spre agonisire. Altmintrele se cheamă nelegiuită" (§ 316), precizează legea, cu trimitere directă, în cazul Bucovinei la îndreptăţirile din neam în neam, adică la urice şi ispisoace moldoveneşti de odinioară, dar „titlul la lucruri slobode este în slobozenia născută spre urmaşi (deci îndreptăţirea veche, din neam în neam – n. n.), prin care nu se vatămă dreptăţile altora" (§ 317), zice legiuitorul, ştiind că, în feudalismul românesc, nu doar în cel moldovenesc, se confiscau averile, uneori, abuziv pentru „hăinire", iar legislaţia austriacă permitea, deci, readucerea cauzelor în faţa instanţelor, pentru probarea drepturilor reale de proprietate. Iar din capitolele anterioare am înţeles că un „lucru legiuit", deci o avere legală, trebuia să fie, în statul austriac, din care Bucovina făcea parte, declarat, măsurat, înregistrat şi probat ca îndreptăţire. Austria nu confisca averile băştinaşilor, deşi solicita „legiuirea" proprietăţilor în faţa instanţelor („Prin un titlu legiuit capătă omul numai dreptate spre stăpânirea unui lucru, iar nu însăşi stăpânirea moştenitoare. Cel ce are dreptate numai spre stăpânire, la neprimirea lui nu se poate pune în stăpânire, din puterea sa, ci trebuie să o ceară de la judecătorul rânduit cu arătarea titlului său, pe calea judecăţii" – § 320), Austria, deci, nu a fost complice la înstrăinarea moşiilor româneşti, ci boierii moldoveni, cu proprietăţi în Bucovina, au fost cei care au vândut moşii şi oameni străinilor. E drept, oamenii, adică robii şi iobagii, proveneau din ţările vecine: robii ţigani, cumpăraţi mai ales din Ţara Românească, dar şi din Ardeal – ceea ce mă face să cred că ţiganii sunt, de fapt, „resturile cumanice", care dispar din istorie fără urmă, după ce întemeiaseră şi voievodate, iar iobagii, din sudul Poloniei, din Rusia şi din Ardeal, fiind numiţi, datorită provenienţei, „vecini". Culmea este că, în timp, robii şi iobagii aveau să dea o bună parte din substanţa identitară a neamului românesc, românii autentici, răzeşii – de la Cantemir citire, sau chiaburii – de la bolşevici citire, fiind exterminaţi prin temniţele şi prin lagărele de muncă forţată ale comunismului agresiv şi intolerant al anilor 1948-1965.

Vechile privilegii grănicereşti găsesc o exprimare clară, deşi vag

amuzantă în traducere ardelenească pentru bucovineni: „lucrurile trupeşti mişcătoare (vânatul şi peştele din pădurile şi apele unor moşii – n. n.) se iau în stăpânire prin prinderea firească, prin ducere din loc sau prin punerea la pază” (§ 312).

După definirea proprietăţii, legiuitorul austriac stabilea, pentru toate provinciile imperiale, inclusiv pentru Bucovina, „dreptatea averii”, stabilind că „toate acele ce sunt a cuiva (dezacordul ţinea de gramatica românească a vremii – n. n.), toate lucrurile sale cu trup sau fără trup se cheamă averea sa” (§ 353) şi că „toate lucrurile sunt de obşte obiecturi a dreptăţii de avere şi fieştecine, pe care nu-l scot pravilele (legile – n. n.) lămurit afară, este volnic a-şi agonisi dreptate însuşi prin sine” (§ 355), cu precizarea că „numai din plătirea unei îndelungate arenzi sau a venitului pe an de pe un loc încă nu se poate naşte împărţirea averii”, pentru că „la toate întâmplările la care nu se arată curat despărţirea dreptăţii asupra substanţei despre dreptatea asupra folosului, este fieştecare stăpânitor adevărat să se socotească de stăpân deplin” (§ 360). Iar „când un lucru, ce încă nu este împărţit, este a mai multor persoane, atunci se naşte o avere de obşte” (§ 361), cu prerogative se stăpânire clare şi, desigur, cu garantarea proprietăţii („dreptate de avere”).

Un capitol distinct, al treilea, „despre agonisirea averii prin proprietate”, stabileşte, mai întâi, „trebuinţe legiuite spre agonisire”, cea dintâi „trebuinţă” postulând că, „fără titlu şi fără un chip drept de agonisire, nu se poate căpăta nici o avere” (§ 380), şi că doar „la lucruri slobode se află titlul în slobozenia născută a le lua la stăpânire” (§ 381), printr-un plus social, desigur, pentru că „lucrurile slobode se pot agonisi de fieştecare mădular (organism – n. n.) al statului, prin proprietate, nefiind strâmtorată această volnicie prin pravilele politiceşti sau neavând o seamă de protimisiri (atingeri) proprietăţii” (§ 382), iar ca exemple se dau „dreptatea vânatului sau a păscării (pescuitului – n. n.)”, atunci când „se împiedică creşterea fără măsură a vânatului”, „răpirea mierii ce se face prin albini streine” etc., dar cu pedepsirea „tâlharilor de vânat” (§ 383), cum îi numea traducătorii legii, în română, pe braconieri. Şi în cazul acestor agoniseli întâmplătoare existau limite, pentru că, de pildă, orice „roi de albini domestice şi alte fiare blânde sau îmblânzite nu sunt lucru de a se prinde slobod” (§ 384). Iar pentru posibile erori, cum ar fi confundarea unor roiuri de albine îmblânzite cu cele sălbatice, acestea pot fi îndreptate, potrivit legii, cu despăgubiri „după cuviinţă”, adică în raport de ce se va negocia cu proprietarul roiului respectiv. Toate amănuntele referitoare la posibile agonisiri legale de „lucruri slobode” sunt prezente în lege, şi ca să prevină abuzurile, şi ca să desluşească drepturile, apoi se trece la capitolul „despre agonisirea averii prin creştere”.

„Creştere se cheamă toate ce se nasc dintr-un lucru sau se adaugă noi

spre lucru, nefiind date stăpânului de altul cineva. Creşterea se sporeşte prin natură, prin meşterşug sau prin amândouă odată" (§ 404), „roadele fireşti", nominalizate de legiuitor, în acest capitol, fiind „buruienile, bureţii", dar şi „toate foloasele care i se nasc dintr-un dobitoc stăpânului dobitocului" (§ 405). Se reglementează, în afară de creşterea animalelor, şi creşterea averii prin construcţii noi, condiţionându-se onestitatea procurării de materiale, dar şi a amplasamentului, şi stabilindu-se măsurile administrative în cazul unor încălcări de proprietate.

Nu stă în intenţia mea enumerarea tuturor prevederilor legii proprietăţii, valabilă în imperiul austriac şi, implicit, în Bucovina – caz în care aş recurge la transcrierea legii respective, ci doar ţin să argumentez că, prin anexarea nordului moldav, locuitorii beneficiau de o legislaţie modernă, valabilă în toată Europa Centrală. Implementarea acestor legi, care presupunea existenţa unui aparat administrativ experimentat, justifică înglobarea „cercului" bucovinean în Galiţia, iar nemulţumirile publice care se vor isca, ulterior, nu ţineau de problemele laice de administraţie, ci de cele confesionale, în condiţiile în care ortodoxia devenea, inclusiv în cadrul decizional privind averile mănăstireşti, administrate de Kamara (fisc), vocea a doua, după catolicism. Ortodoxia, în Bucovina, adora noua stăpânire până la slugărnicie, fiind ademenită cu bunăstare, dar nu se împăca şi pace cu autoritatea catolică asupra vanelor bunuri pământeşti, de care slujitorii dreptei credinţe (ortodoxiei) aveau nesăţioasă pohtire. Exista, ce-i drept, şi un capitol al legii, care vorbea „despre agonisirea averii prin danie", dar daniile străvechi fuseseră smulse din „mâna moartă" a proprietarului ecleziast, pentru a fi transformate într-un bun folositor neamului românesc din Bucovina.

Daniile însemnau „agonisire prin mijlocire", adică „lucrurile care au un stăpân se agonisesc prin mijlocire, trecând ele, într-un chip legiuit, de la un stăpân la altul" (§ 423), mijlocirea fiind efectul „unui contract", testament sau hotărâre judecătorească, prin care lucrurile „le capătă primitorii" laici sau clericali, în condiţiile în care ele nu sunt împovărate de vânzări anterioare tăinuite, de datorii sau de zălogiri, circumstanţe bine analizate în lege, începând cu zălogirile, stabilindu-se că „dreptatea zălogului este dreptate de avere, care este pozvolită creditorului" (§ 447), iar „dreptatea zălogului se atinge drept tot de o pretenţie ţiitoare în seamă" (§ 449).

Prevederile care ţin de urbanism poartă un titlu ciudat în traducerea lui Ion Budai-Deleanu, „Despre slujbe", adică despre obligaţii şi interdicţii edilitare comunitare, cu postularea faptului că „prin dreptatea slujbei se îndatoreşte un stăpân a suferi sau a lăsa ceva spre folosul altuia, în privinţa lucrului său. Este o dreptate moştinească, care lucrează asupra fieştecărui stăpânitor a lucrului spre slujbă" (§ 472). După o delimitare a tipurilor de slujbe, în „slujbe de moşie şi de persoană", în „slujbe de câmp şi de casă", se stabilesc interdic-

ţiile în construcţia unei case, respectiv „1. Dreptatea de a pune o greutate a zidirii sale pe o zidire străină; 2. A înfiinţa o bârnă sau o grindă înspre străin; 3. A deschide o fereastră înspre străin, ori pentru lumină, ori pentru priveală; 4. A face un acoperământ sau un cerdac asupra locului vecinului; 5. A duce fumul prin hornul vecinului; 6. A îndrepta picurii streşinii pe loc străin; 7. A vărsa sau a îndrepta curături spre locul vecinului" (§ 475), apoi, în paragraf aparte, sunt prevăzute obligaţiile: „8. A nu-şi înălţa casa sa; 9. A nu o coborî; 10. A nu lua lumina şi aerul; 11. Sau prăvala casei stăpânitoare; 12. A nu duce picurii din streaşina casei sale după locul vecinului, căruia pot fi folositori spre udarea grădinii sau spre împlerea groapei sale sau într-alt chip" (§ 476).

Interdicţii şi mai importante („slujbele mai alese de cămin") în raport cu proprietăţile vecinilor vizează: „1. A ţine pe loc străin cărare, drum de vite sau de care; 2. A scoate apă, a adăpa vite, a duce şi a îndrepta apa încoace; 3. A paşte vite (pe pământul vecinului – n. n.); 4. A tăia lemne, a strânge crengi uscate şi dezbinate, a culege ghindă şi a strânge (grebla) frunză; 5. A vâna, a pescui şi a prinde păsări; 6. A săpa piatră şi nisip, a arde var" (§ 477). Paragrafele următoare stabilesc şi excepţii, de pildă referitoare la „cel care are dreptate a aduce apă dintr-un loc străin", stabilind şi condiţiile legale în care o poate face, „dreptatea păşunii" („întrebuinţarea dreptăţii de păşune"), „întrebuinţarea rodului" etc. Apoi sunt reglementate „dreptatea clironomiei", dreptul moştenirii („Despre voia cea mai de pe urmă peste tot şi despre testamenturi osebit"), dreptatea „clironomilor următori", „micşorarea şi stricarea testamentului", „averea de obşte şi alte dreptăţi de lucruri" etc., adică toate aspectele şi caracteristicile proprietăţii care îi oferă şi îi garantează acesteia un parcurs dinamic, flexibil, evolutiv.

Un capitol voit individualizat al legii proprietăţii (XVII) se referea la „dreptăţile lucrurilor persoanei" şi la „temeiul prin care o persoană alteia este îndatorită spre o dare", prin contract (§ 859), inclusiv despre „contractul dării sub pază", al „dării împrumut", „de schimbare", „de cumpărătură", „de stăpânire de obşte a moşiilor". „contractul căsătoriei" etc., contracte bine analizate, calculate şi încheiate fără nici echivoc, un pentru că „omul îşi poate arăta voia sa numai lămurit, prin cuvinte şi semne de obşte primite" (§ 863), contractul înlesnind şi determinând parcursul economic evolutiv, despre care vorbeam mai sus. Desele trimiteri ale legii contractului la alte capitole ale legii proprietăţii, care sunt obligatorii şi în dinamica contractuală, probează acurateţea legislaţiei care tocmai se încetăţenea, la 1812, şi în Bucovina, o acurateţe care se reflectă şi în evidenţele administrative ale statului, indiferent de categoria pe care o gestionau acele evidenţe.

„Despre plenipotenţie şi despre alte chipuri a purtării de grija trebilor", chestiune contractuală mult mai complexă, care vizează obligaţiile „persoanelor care sunt aşezate de obşte spre purtarea de grijă a trebilor hotărâte" (§

1003), chiar dacă, în baza legii, „contractul de plenipotenţie se poate face din gură sau în scris" (§ 1005), tot se soldau cu un document sau uric, după cum adăuga în paranteză traducătorul, pentru că şi împuternicirile obşteşti erau diverse şi limitate sau extinse la unele sau la toate problemele obştii, dar rezolvarea acelor probleme se făcea de către împuternicit în baza unui contract, prin care, în fond, îşi asuma şi responsabilităţile împuternicirii, îndatoririle lui fiind clar precizate de lege. În Bucovina, unde doar preotul satului ştia să scrie şi să citească, recursul la legile lumeşti tot el le făcea, în baza împuternicirii, pe care o putea delega unui al doilea împuternicit (dascălul, de pildă, sau un avocat), dar fără ca al doilea împuternicit să poată ceda împuternicirea unui al treilea.

Legislaţia muncii era reglementată de „contracturile răsplătirii pentru faceri de slujbe", adică „un contract de leafă", care rezulta „când a făcut cineva tocmeală pentru o treabă sau pentru un lucru" şi când se „socoteşte că s-a primit de o leafă potrivită" (§ 1152), iar „regulile ce s-au aşezat aice se ţin în seamă şi despre avocaţi, doctori şi chirurgi, despre doctori provizorii, meşteri", deci pentru acele „persoane care a tocmit pentru ostenelile sale o leafă, o plată sau alt bacşiş anume" (§ 1163). Legislaţia muncii, în 1812, nu însemna decât un început promiţător pentru un domeniu şi fenomen social fundamental, cel al interactivităţii civilizaţiei umane.

Amuzant mi se pare mie „contractul de noroc", prin care „se făgăduieşte şi se primeşte nădejdea unui folos neştiut" – fiţi fără grijă, nu se referă la… promisiuni electorale, deşi „cuprinde, după cum s-a făgăduit ceva sau nu s-a făgăduit" (§ 1267), contracte de noroc fiind „rămăşagurile, jocul şi soarta" (§ 1269), şi acestea reglementate prin lege. La fel de amuzant mi se pare să descopăr în îngrădirile limbii române, la 1812, pentru traducerea unei legislaţii germane moderne şi cu o terminologie juridică deja consacrată, confirmări ale unor etimologii româneşti străvechi, precum sinonimele „fund" şi „moşie", „fund" definind o proprietate obştească mărginaşă, iar „moşie", o proprietate de intravilan consacrată după ieşirea unui „moş" sau „stâlp" din indiviziunea proprietăţii obşteşti şi recunoscută drept averea cuvenită după un moş îndepărtat (moşie), nu după un bun sau străbun, care şi-a stâlpit hotarul pământului său şi al urmaşilor săi, fiind recunoscut de „stâlp". Dar cine să-şi mai aducă aminte sau să-şi mai pună mintea la contribuţie…



1841: Dezrobire de ţigani. Un document interesant, emis și întărit de marele vornic Ștefan Ruset, la Viena, în 1 aprilie 1841, pentru dezrobirea ţiganilor de pe moșiile sale, cărora le conferă aceleași drepturi și obligații ca și „românilor moldoveni", mi-a atras atenția și prin argumentele cu adevărat

creștine ale eliberării robilor. Dumnezeu nu are robi, ci fii, iar Iisus Hristos, cu atât mai puțin, pentru că prin frăția Lui suntem toți fiii Tatălui Nostru, care este în ceruri.

Firesc ar fi fost să găsim argumentele din vechiul și din noul Testament, precum și cele din Apostoli, într-o pledoarie a beneficiarilor averilor mănăstirești, averi care cuprindeau cei mai mulți robi. În practica religioasă e nevoie de atâta robie, încât secular a fost impus, în conștiința publică un stăpânitor cosmic de robi pământești, chiar și în sacrele taine („Se botează robul lui Dumnezeu...”, „Se cunună robul lui Dumnezeu...”, „Dumnezeu să-l primească pe robul său...” etc.).

Nu știu dacă dezrobirea făptuită de Ștefan Ruset este prima sau nu din istoria noastră, dar, oricum, ea înseamnă, prin motivațiile creștine, făptuire creștină demnă de a fi încredințată pilduitor memoriei neamului.

„Voi a zice că și legea, prin Testamentul vechi, ne arată că robia nu este iertată mai mult de șapte ani, și, prin Testamentul nou, Mântuitorul nostru fără deosebire ne numește pe toți frați, zicând: „Iubește pe aproapele tău ca însuși pre tine!”, și iar la judecata de apoi (fîră a face cât de puțină deosebire), zice: „Cei ce au făcut bine vor merge întru bucuria veșnică, iar păcătoșii întru munca de veci”; și, în urmă, Apostolul mărturisește zicând că înaintea lui Dumnezeu nu este deosebire, nu este slobod, nici rob, ci toți deopotrivă. Dar apoi și fireasca dreapta simțire și judecată ne povățuiește de a ne depărta de această faptă urâtă lui Dumnezeu și oamenilor, de a ținea pe frați și cei de o asemănare zidiți cu noi și de un Ziditor robi, vânzându-i, schimbându-i și dăruindu-i ca pe vite.

Drept aceea. Luând toate acestea cu amăruntul și cu pătrundere în băgare de seamă, prin acest formal act, supt iscălitura și pecetea mea, slobod și iert de toată robia pe toți drept robi țiganii mei, aflători la moșiile mele, Paracalău,Bogdănești și prin târgurile țării, sau uriunde se vor afla, atât pe acești de față vătrari, lingurari, rudari și ori de ce soi vor fi, ce îi am de moștenire hărăziri domnești și cumpărături, cum și pe toți urmașii lor pentru de veci, nerămânându-mi voie mai mult, nici putere de a-i vinde, schimba sau dărui, ci numai această singură dreptate de a-mi lua dajdia de la dânșii câte un galben pe fieștecare gospodar pe an, dar și această dajde numai pe vreme de 20 de ani, și de vor rămânea cu statornicia pe arătatele mele mai sus moșii, să-mi facă boierescurile și celelalte drepturi ale moșiilor, așa precum și românii moldoveni, precum și de a-mi da și la zece gospodari doi (galbeni – n. n.) pentru slujbele casei boierești, care, într-aceea vreme, nu vor plăti dajde, schimbându-i pe tot anul sau la trei ani, o dată, cu darea altora, în locul celor dintâi, și dar precum ei sunt datori de a-mi face boierescurile în cuprinderea învoielii făcute de mine, cu românii moldoveni, după moșia mea Bogdănești (sau alta, de vor urma a se face ca locuitorii români de pe moșiile mele),

asemenea și deopotrivă au ei a se folosi de acele drepturi arătate prin acea învoială pentru locuitorii români, fără cât de puțină deosebire.

Și dar acest act formal va avea puterea lui de la 23 a curgătoarei luni aprilie și tărie atât în viața mea, cât și în urmă se vor păzi aceste toate întocmai șe de către urmașii mei, ori pe cine Domnul Dumnezeu ar binevoi a orândui, în orice chip, adică sau în moștenitor legiuit sau în dăinuire de vreo obștească facere de bine, toate acestea întocmai întru toate să aibă a se păzi cu sfințenie și tărie. Pentru care rog și pe înalta ocârmuire să binevoiască a întări acest act al meu de iertare de robie, în cuprinderea mai sus arătată, și totodată de a se face cunoscut în obște, atât prin gazetele țării, cât și prin „foile sătești" despre asigurarea iertărilor din robie.

Ștefan Roset, mare vornic / 1841, aprilie 1. Viena" (*Gazeta de Transilvania*, Nr. 14, Brașov, 6 aprilie 1841, pp. 55, 56).



1841: Iernile cele mai însemnate. Deşi este aspră şi lungă iarna de acum, totuşi istoria ne arată că şi în veacurile de mai înainte au urmat de acestea, şi încă mai aspre decât acum, fără a se fi întâmplat, fără a se fi întâmplat însemnate revărsări sau primejdioase năvăliri de sloiuri, afară de anii 1729 şi 1830, care lucru dovedeşte că nu totdeauna, într-o iarnă aspră, se pricinuiesc năvăliri de sloiuri şi revărsări de ape.

La 401 şi 558, a îngheţat toată marea. În anul 763, s-a văzut ceaţa din octombrie şi Marea Neagră de 30 de coţi adâncime şi o sută mile împrejur. În anul 821, a ţinut iarna, de la 22 septembrie, până la 12 aprilie 822.

În anul 859, treceau trăsurile peste Marea Adriatică. În anul 874, a căzut omăt în Viena, la 1 noiembrie, şi frigul a fost aşa de mare ca şi în anul 974, din 1 noiembrie, până în timpul echinocţiului (martie). În anii 984, 985 şi 994, a ţinut iarna din noiembrie, până în mai.

În anii 1269, 1296 şi 1307, a fost acoperită cu gheaţă o mare parte a Mării Baltice, şi, în anul 1323, Marea Mediterană şi aceea Baltică. În anul 1423, se putea merge, de la Riga, până la Danemarca, peste Marea Baltică, ce era acoperită cu gheaţă. În anul 1443, a căzut, în octombrie, aşa de mult omăt, încât a trebuit să înceteze culesul viilor din jurul Vienei, până în martie. Frigul a început pe la 28 octombrie şi a ţinut, fără întrerupere, până la 24 aprilie.

În anul 1480, s-a făcut culesul viilor din Austria pe la mijlocul lui octombrie, fiind mare frig şi mult omăt. În anii 1570 şi 1580, a fost frig mare în toată Europa mijlocie.

În anul 1658, a fost îndeobşte ger în Europa, iar Marea Baltică aşa a îngheţat de tare, încât Carol XII, riga Suediei, a putut trece, cu o armie de 20.000 de oameni, la Danemarca, peste Baltica mică, ce îngheţase.

În anul 1667, a îngheţat Elba, din nou, la 6 mai şi a ţinut gerul în curs de trei săptămâni. În anii 1684 şi 1695, a fost foarte aspră iarna, în Europa mijlocie, încât, în anul din urmă, frigul a început tocmai în octombrie şi a ţinut atât de mult, încât Dunărea s-a dezgheţat tocmai la 30 martie.

În anul 1709, a fost o iarnă foarte aspră şi lungă, frigul a ţinut de la 3 decembrie, până la mijlocul lui aprilie; Marea Adriatică şi Pasul de Calais au îngheţat bine; în suburbiile (mahalalele) Vienei, se găseau, în toate dimineţile, cerbi, căprioare şi iepuri, pe care foamea şi frigul i-au alungat din locurile petrecerii lor, şi care se puteau prinde cu mâna, ca blândele dobitoace de casă.

În această iarnă (1840 spre 1841 – n. n.), au degerat multe mii de oameni. În anul 1729, a ţinut iarna, de la 25 noiembrie, până la 1 mai, încât, în mijlocul lui martie, era Marea Baltică peste tot acoperită cu gheaţă. Dunărea s-a fost dezgheţat de două ori şi a îngheţat, a treia oară, la sfârşitul lui martie. Cea de pe urmă rupere de gheaţă, la care sloiurile se adunaseră, în jurul Vienei, la o înălţime de 15 coţi, au pricinuit mari pustiiri, prin revărsarea Dunării.

O foarte cumplită iarnă a fost în anul 1740, când s-a început în noiembrie şi încă pe la 15 mai era omăt la Viena, Multe mii de oameni au degerat, multe dobitoace au pierit de acest mare ger, până şi băuturile cele spirtoase s-a prefăcut în gheaţă. Marea Baltică şi acea germană au îngheţat, până şi pe ocean era pururea împiedicată; în Boemia au îngheţat toate locurile.

În anul 1783, era, la Viena, un frig de 23 de grade, şi, în anul 1784, pe la 1 martie, era de 19 grade. Încă şi la 2 aprilie puteau trece, peste Dunăre, trăsuri grele. În anul 1799, cel mai mare frig a început la sfârşitul lui decembrie şi a ţinut până la începutul lui aprilie; în Moldova, se numără această iarnă între cele mai aspre. În anul 1820, a fost, de asemenea, o iarnă grea în Europa.

În anul 1830, a început iarna, în toată a sa asprime, la sfârşitul lui octombrie 1829 şi a ţinut până la începutul lui martie 1830, când a început dezgheţul şi a topit mulţimea omătului, adunat încă din lunile de iarnă. De asemenea, şi în Principate, aspră a fost iarna, prin care s-a tăiat ciuma.

Timpuriul început al iernii s-a lăţit, cu acelaşi grad ca şi aice, peste o mare parte a Europei. La Copenhaga, căzuse, în octombrie, mult omăt şi toate apele stătătoare erau acoperite cu gheaţă. La Varşovia, încă la începutul lui noiembrie, era omătul de o palmă; în acelaşi timp, în Franţa sudică, munţii de la Toulon erau acoperiţi cu mult omăt. Această iarnă se însemnează prin mărimea omătului şi a frigului, precum şi prin asprimea şi ţinerea acestuia din urmă. Drumul comercial de la Triest s-a astupat, de la 24, până la 31 decembrie, de un omăt de 5, până la 6 palme, încât nu putea trece nici o trăsură, şi de abia se făcuse pârtie, când, la 9 ianuarie, a căzut, din nou, un foarte mare omăt, care iarăşi a împiedicat acest drum de comunicaţie. Lacul Traun a îngheţat în 2 februarie, la un frig de 23 de grade, lucru ce nu s-a întâmplat de 90 de ani; tocmai o asemenea rară întâmplare, care a fost abia mai înainte cu

o pătrime de veac (25 ani), că în Karinthia râul Drava aşa a îngheţat de tare, încât puteau trece peste dânsul şi trăsuri. La 16, spre 17 februarie, a pricinuit Dunărea o revărsare, care ameninţa cu pustiirea suburbiilor Vienei, încât şi o parte a poliţiei, într-o noapte întunecoasă şi însoţită de furtună cumplită, declara că, în înscrisurile Vienei, încă nu s-a arătat o asemenea întâmplare / **Gr. Pl**. (*Icoana lumei*, Iaşi, 1841, pp. 70-72).



1848, la Cernăuţi. Pe 13 mai 1848, am plecat de la Botoșani, cu o scrisoare de recomandare din partea domnului Ralet pentru Hurmuzaki, Pe 14, la orele 10, m-am prezentat la vama austriacă de la Sinăuți. A venit să mă întâlnească un personal numeros.

Calitatea mea de francez, în împrejurările actuale, și pașaportul meu sau numele poporului francez au trezit puternic curiozitatea și bănuielile vameșilor imperiali. Am fost controlat minuțios de un om vârstnic și experimentat în meseria sa. El a fost militar, în garnizoană la Colmar (oraș în Alsacia, la granița franco-germană), în 1814, așa că, fără îndoială, s-a mirat de schimbarea limbii mele, căci eu nu vorbeam germana din Colmar, care nu este decât un dialect. Schimbarea s-a făcut datorită nevoii de a te face înțeles pretutindeni, dar, deoarece el a fost în Franța, i-am declamat o plângere asupra nenoricirii, pe care am îndurat-o, acum, cu comerțul. Într-un sfert de oră, șoarecele cel dobitoc a fost pe deplin mulțumit, cu toate că nu înțelesese nimic din ceea ce îi spusesem, pentru că trecuse drept un om învățat ca alții; toată şleahta de la vamă vorbea politică. Niciodată nu am văyut nişte oameni atât de neruşinaţi în a lua bacşişuri ca vameşii de acolo. Te obligau să fii generos, aceasta este încă o ţară a bacşişurilor.

Pe drumul de la Sinăuţi, la Cernăuţi, am întâlnit adesea agenţi de poliţie, fără a fi oprit. Am fost mirat de faptul că, la intrarea în oraş şi chiar în oraş, nu se cer paşapoartele călătorilor. Coborât la hotelul „Vulturul Negru” („Pajura Neagră” – n. n.), m-am grăbit să-l văd pe domnul Alexandru Hurmuzaki, un tânăr blond, care tocmai îşi terminase studiile de drept la Viena, prieten al libertăţii şi al cauzei poloneze, capabil de devotament şi prevăzător. El m-a luat, la început, drept spion rus, la fel ca şi la Botoşani. Într-un asemenea caz, pentru a te salva de la dezastru, răspunzi curiozităţii cu o parte din secretul tău; în acest fel am reuşit să-i câştig încrederea. Dar această lege a constrângerii este cam prea comodă şi, în consecinţă, periculoasă. Pentru a evita acest inconvenient, în viitor, puteţi să-i scrieţi câteva cuvinte, vă cunoaşte prin opera voastră şi este entuziasmat de literatură, scrisoarea voastră va fi bine primită; puteţi să îi scrieţi, de asemenea, domnului Dimitrie Ralet.

Din Cernăuţi, voiam să merg să-l văd pe domnul Artur Goluchowski;

două drumuri mă duceau la el, unul prin Zalishchiki, cu diligenţa, celălalt prin Samuşeni şi Horodenka, cu vehicul particular. Dar, după ce că exilaţii polonezi au stropit, cu sângele lor, caldarâmul vechii capitale a Poloniei, în Galiţia se cer călătorilor paşapoarte şi am abandonat, pentru acest moment, proiectul, căci paşaportul meu nu era vizat decât pentru Cernăuţi. Mi s-a spus, la Cernăuţi, că trupele regale din Transilvania au tras contra românilor, că o parte a nobilimii galiţiene s-a înţeles, pe faţă, cu ţăranii, dar că poliţia caută să reanimeze vechea discordie, că la Hotin sunt 7.000 de trupeţi şi că, în preajma fiecărui ţăran, sunt cinci oameni. La Cernăuţi, de curând, a fost scandal la Kamienobrodzki, comisar de întindere; acum el este suspicios, nu iese, probabil va lua hotărârea să plece, prin demisie. Bătrânul Pinkas, evreu şi intermediar al arhiepiscopului, în acelaşi timp, al domnului Hurmuzaki, tânărul, mi-a procurat un vehicul, pentru a merge la mănăstire şi a mă întoarce în Moldova (**Butkiewics, Piotr**, *Rapoartele către Michail Czajkowski*, în *Călători străini despre țările române, în secolul al XIX-lea / 1847-1851*, Serie nouă, vol. V, Ed. Academiei Române, București 2009, pp. 346, 347).



De prin anii 1848 şi 1849. Nu-i mult de atunci: vor fi vreo şaptezeci şi opt de ani. Şi acum mai afli bătrâni de aceia care au văzut cu ochii lor acele vremuri de grea cumpănă, prin care a trecut mult încercata noastră ţară. Dar tinerii, oameni noi pe acest pământ vechi, nici nu visează la suferinţele strămoşilor noştri, căci prea uşoară li se pare viaţa şi prea sunt multe ale ei momeli.

Era pe vremea când nu se încuibaseră atâtea mode, nici sărăcie straşnică; când ţăranul, deşi iobag, nu lua calea grea a pribegiei spre America. Pe atunci, deputaţii bucovineni din sfatul împărătesc din Viena erau, cei mai mulţi, ţărani, ca de pildă, Vasile Morgoş din Coţmani, Miron Ciupercovici din ţinutul Humorului, Vasile Cârste din Boian, George Timeş de pe lângă Cernăuţi şi Mihai Bodnar din ţinutul Rădăuţilor. Nu erau tobă de carte, căci învăţaseră buchiile de la dascăli ambulanţi, care pribegeau pe la răzeşi, pe la popi şi pe la boieri, din casă în casă, dar, totuşi, au lucrat pentru despărţirea Bucovinei din împreunarea necurată cu Galiţia, au cerut slobozenia tiparului şi au desrădicat boierescul, iar în sfatul împărătesc de la Kremsier au vorbit cu atâta dragoste şi căldură despre durerile ţărănimii împilate, încât toate gazetele nemţeşti şi „Bucovina” fraţilor Hurmuzachi scriau că „deputaţii ţărani din Bucovina îşi cunosc chemarea”.

Nici poştă îndemânoasă ca acum nu se pomenea, dar nici drumuri de fier care să aducă străini în ţara noastră; dacă aveai de trimis veşti grabnice la prieteni din ţară sau la cei din Moldova şi din Ardeal, le trimiteai prin curieri sau ştafete. Acestea erau nişte căruţe cu două roţi înalte, trase de cai iuţi şi

pietroşi, care ţineau lungă vreme la drum. În căruţă, deasupra lăzii cu răvaşe, şedea curierul, pe pieptul căruia atârna, pieziş, o goarnă cu canafi şi cu găitane negre-galbene, care sunt culorile împărăţiei. Alături de curier, ghemuit într-un colţ, îi ţinea tovărăşie un soldat înarmat până-n dinţi, care era pus spre paza scrisorilor şi a banilor, căci era mare primejdie să treci, pe acele vremi, prin codri şi zăvoaie pustii.

Caii porneau la goană pe drumul de ţară plin de hârtoape, iar curierul sufla în goarnă ca să se ferească oamenii şi, cu toate acestea, se-ntâmpla să fie zdrobiţi călătorii ce nu se dădeau repede în lături.

Cale de o poştă, adică atât cât putea alerga o ştafetă până să obosească caii, se afla o staţie. La staţia poştei, erau han pentru călători, grajduri pentru cai proaspeţi şi locuinţa poştaşului. Aici, deshămau curierii caii cei vlăguiţi şi luau alţi olăcari, împărţeau şi luau scrisori, şi îmbucau ceva pentru drumul cel lung.

În Suceava, era poştăriţă Popovicioaia, o văduvă bogată şi frumoasă, care avea poştă lângă biserica unită, două hanuri alăturea şi grajduri pentru vreo treizeci de cai, frumoşi şi graşi cum e linul.

Birjari cu trăsuri arcuite nu se aflau în Suceava, tot aşa în toată ţara Cordonului (Bucovinei). De plecai undeva, la drum, pe vreme lungă, năimeai un jidov prăpădit – căci ei singuri erau căruţaşi – cu o haraba hârbuită, trasă de doi cai slabi, o haraba prin care trecea vântul, şi acoperită cu o covergă veche, afumată. În coşul harabalei puneai fân sau paie ca să nu te scuture aşa de tare „rădvanul”, te rugai lui Dumnezeu să vii înapoi cu ciolanele întregi şi haide, băiete!, căci bun e Domnul şi meşter e dracul!

Dar, să fi avut graba cea mai mare, trebuia să te supui toanelor cărăuşului tău, că, îndată ce însera şi-l prindea sabăşul pe cale, să-l fi tăiat pe jupân şi nu se mişca din loc. Dumnealui se oprea într-un sat sau la vreun han jidovesc din câmp, îşi făcea rugăciunea de seară şi, apoi, se culca; iar ţie nu-ţi rămânea alta decât să înjuri toţi patriarhii şi bătrânii poporului lui Israel, începând cu Avram şi sfârşind cu rabinul de la Sadagura.

Oraşul Suceava nu era aşa ticsit de jidovi ca acuma, căci, până la anul 1848, n-aveau drepturi ca ceilalţi supuşi ai împărăţiei. Ei locuiau separaţi de ceilalţi târgoveţi, în cartierul lor, numit „Ghetto”, unde mişunau ca viermii. La sărbători, bărbaţii îmbrăcau caftane lungi, iarmurcă de mătase şi pălărie de catifea, iar în picioare – pantaloni strâmţi, până la genunchi, şi colţuni albi. Fetele purtau cordele cusute cu fir de aur şi de argint, caţaveică cu blană, iar pe cap, de la tâmple-n sus, aveau nişte coarne de argint, groase de un deget şi lungi de o şchioapă; grosimea şi lungimea lor atârna de la avuţia celei ce le purta. Astfel îmbrăcaţi, ieşeau, în sabăş sau în alte zile de sărbători, să se plimbe pe stradă. Semnele până unde aveau dreptul să se plimbe erau nişte sârme de-a curmezişul străzii, ca la stâlpii de telegraf. Şi acum se mai văd în

Suceava semnele acelea, şi anume pe uliţele ce duc spre satul Bosanci, spre mahalaua Arenilor, spre mănăstirea armenească Zamca şi spre gara Iţcani.

În partea târgului dinspre asfinţit şi miezul nopţii, era cartierul armenilor paşnici, care aveau casa cu cerdac dinainte şi fete oacheşe şi frumoase; ei erau negustori chiaburi şi isteţi, mai ales băcani, cu prăvălii în vatra târgului. Unii ţineau şi hanuri, precum şi cofetării întocmite după gustul vremilor acelea, unde vindeau îngheţată, şerbeturi şi plăcinte turceşti, rahat, alviţă, dulceaţă şi alte bunătăţi. Ei singuri mai păstraseră vechiul port al işlicelor mari cât o baniţă, de aveau de ce face haz târgoveţii români; se îmbrăcau cu giubea şi anteriu şi se încălţau cu târlici, iar Armencele mai ţineau în modă neîndemânosul crinolin, ce-nfoia rochia ca o turlă de biserică. Păcat că această naţie de oameni cu care se-nvoiau românii atât de bine s-a stins, încetul pe-ncetul, aşa că, acum, se află numai vreo cincisprezece familii în vechiul lor cartier; mulţi au sărăcit şi au pribegit din pricina vestitelor incendii ce-au pustiit „târgul" armenesc din Suceava, în mai multe rânduri.

Românii erau meşteşugari, împărţiţi în bresle, bogaţi şi ei, cu locuinţa în vatra târgului, nu ca acum, în mahalale şi prin suburbii. Portul lor era asemănător cu al armenilor, afară de işlice. În mahalaua Cutului de lângă Areni, erau şi lucrători de pământ, iobagi, ca şi ţăranii. Deoparte, cam pe lângă biserica vechii mitropolii, unde se păstrează moaştele Sfântului Ioan cel Nou de la Suceava, erau împrăştiate şi vreo douăzeci de fumuri ţigăneşti, în care trăiau fierarii şi lăutarii târgului.

Nemţi erau puţini şi mai toţi funcţionari.

Paza oraşului era încredinţată desetnicilor (poliţiştilor), înarmaţi cu săbii şi cu suliţi, iar la ţară ţineau ordine în public vatamanii (jandarmii călări). Pentru ţinutul Sucevii, se alegeau numai doi vatamani; pe la anul 1848, erau rânduiţi fioroşii Budean şi Tott, care era Neamţ; aceştia cutreierau călări, zi şi noapte, prin toată împrejurimea Sucevii, ca să pedepsească cu bătaie pe clăcaşii ce nu ieşeau la robotă (boieresc) şi să bage hoţii în fiare. Purtau la oblânc două pistoale grele, ferecate în alămuri galbene, la şold aveau sabie şi-n spate – puşcă lungă, cu cremene. Împreună cu mandatarii, care erau notarii de la sate, băteau ţăranii, la scară, cu harapnice de piele, încât le sfâşiau bucăţi de carne de pe trup şi veneau câinii să lingă sângele de sub scară.

În Suceava, oamenii trăiau în pace şi se-nvoiau bine unii cu alţii, dar, în anul 1847, nu se făcuse pâine în ţara întreagă şi, de aceea, era mare groază de foamete. În anul următor, dădu o secetă cumplită, de secară toate izvoarele şi fântânile, până şi cea de la Areni, dimpreună cu şipotul oraşului, a cărui apă vine de sub pământ, tocmai de pe dealul Tătăraşilor. Mai rămăsese numai fântâna din ograda mănăstirii Zamca cu apă destulă şi rece, cum nu afli pe toate meleagurile acelea.

Pe cer, se iviră semne: stele cu coadă şi pânze de foc, ce fluturau noaptea

dinspre asfinţit. Zodierii şi vracii, care, întotdeauna, au înfricoşat lumea cu porogăniile lor, ziceau că au să vină peste ţară multe plăgi: lăcuste, foamete, boli şi, la urmă, chiar război. De astă dată, li s-a împlinit prorocirea.

Deodată cu vânturile cele calde, ce băteau din jos, veniră roiuri mari de lăcuste. În ziua când s-au ivit, era o arşiţă grozavă, de nu puteai merge desculţ pe drum, căci te frigea colbul. Iată, însă, că, fără de veste, se întunecă soarele de-a binelea, iar oamenii auzeau prin văzduh pârâiri ca de trestie uscată, când o calci cu piciorul; pe sus treceau nouri grei de lăcuste înspre văile Siretului, ale Prutului şi ale Nistrului, unde au ros alăturea cu pământul cele din urmă rămăşiţe de holde. Pe ţarinile Sucevii nu s-au lăsat, căci zburau prea sus, numai cele obosite de îndelungata cale peste ţări şi ape căzură la pământ. Oamenii le luau în mână, privindu-le cu mirare, căci pe aripile lor aveau nişte semne ciudate. Toţi ziceau că-s slove; unii mai fricoşi şi bisericoşi credeau că sunt slove trimise din cer, ca să se pocăiască oamenii; alţii, iarăşi, care auzeau şi toaca din cer, socoteau că-i vreo scrisoare de la vreun fel de oameni, căci, ziceau ei, pe podul pământului sunt multe feluri de naţii şi de limbi, şi anume, în toată lumea, sunt şaptezeci şi şapte şi jumătate de naţii; şaptezeci şi şapte sunt naţii întregi ca şi noi, iar jumătate de naţie sunt ţiganii. De aceea, oamenii căutau cărturari bătrâni să le dezlege slovele acelea.

Şi cine era mai iscusit cărturar în Suceava decât Serafim Cărăşel, diacul de la biserica Sfântul Neculai, care „ştia limbă” şi ţinea gazetă? Umblase lumea în lungiş şi în curmeziş, când fusese douăzeci de ani cătană la împăratul; a fost cu împăratul Napoleon Bunaparte în ţara Moscalului şi în a Parisului, apoi se bătu în oastea împăratului nemţesc de la Beci cu franţujii, ba fusese chiar şi în Paris. Dar Serafim era un pezevenchi şi jumătate, care ştia să scape din încurcătură spunând că nu-i bine de cercetat voinţa lui Dumnezeu şi că el se teme să nu-l trăsnească din senin, dacă va dezlega slovele cele ciudate.

Din pricina secetei – căci nu plouase de lungă vreme – şi a lăcustelor, izbucni o foamete cumplită. Mai ales în nordul Bucovinei oamenii mâncau, acum, de luni întregi, mămăligă cu jir măcinat şi amestecată cu rugumătură de fierăstrău. De băut, beau apă fiartă cu ciocani de păpuşoi. Zile întregi, rătăceau pe câmpii, după măcriş, şi prin păduri, după jir. Mai târziu, când bântuia războiul între unguri şi între împăratul, se urcase preţul bucatelor grozav de mult şi era şi lipsă de bani, căci „toţi banii de aur şi argint erau trimişi în ţara Talionului şi la ungur"”, cum ziceau bătrânii. Nici bani mărunţi nu erau în ţară. Pe atunci, umblau nişte bancnote de hârtie, în preţ de un franc, care se chemau **„leu şain”.** Spre a se ajuta la nevoie, oamenii rupeau o astfel de hârtie în patru părţi şi un sfert se chema grivnă; cele ungureşti erau roşii, iar cele împărăteşti – negre.

Pe lângă toate aceste nenorociri, mai veni şi holera să nimicească ce a mai rămas pe urma foametei. Cumplita boală izbucni, mai întâi, în Galiţia,

de unde se răspândi cu iuţeala fulgerului şi în Bucovina. Vânturile cele calde duceau germenii bolii prin toate colţurile ţării. Dar mai aprig, bântuia la Suceava, unde murea tot al doilea om, până şi copiii. Cioclii umblau prin oraş, cu căruţele lor negre, de la casă la casă, şi întrebau ori de nu sunt bolnavi sau morţi în familie, ca sa fie îndepărtaţi din mijlocul celor sănătoşi. Spre a nu se molipsi, oamenii se afumau cu bălegar de vită şi cu ierburi uscate, iar dinaintea uşii se afla un hârdău cu apă, peste care trebuia să treacă fiecare, când intra în casă.

Se iscă, atunci, zvonul că holera e o femeie cu părul despletit, frumoasă, dar palidă la faţă, şi umbla pe hotare, arătându-se străjerilor, noaptea. Dacă o primeşti şi-i dai de mâncare, apoi nu se atinge de căsenii tăi; iar dacă o alungi, trebuie numaidecât să-ţi moară cineva. Iată, însă, că atunci se rătăci prin târgul Sucevii – Dumnezeu ştie de unde – un bătrân, voinic şi roşcovan la faţă, ce colinda din casă în casă şi învăţa lumea să fiarbă spini albaştri de holeră şi să bea fiertura ca să scape de boală. Oamenii îl ţineau de sfânt şi nimeni nu ieşea din cuvântul lui. Cu apropierea toamnei, se schimbă şi boala şi nu mai era aşa de primejdioasă: rar unde se auzea că a picat cineva. Iarna, apoi, puse capăt acestei plăgi care secerase aşa de crud în rândurile oamenilor.

De la o vreme, se zvoni prin Bucovina că în ţara franţuzească şi pe la Viena e prăpădenie, că se surpă temeliile drepturilor boiereşti, că „dobitocul” de ţăran cere şi el să fie om, că se pustiesc şi se ard moşiile domnilor şi curge sânge...

Sucevenii se strângeau cârduri pe drumuri, vorbeau, şopteau şi clătinau din cap. Tot la zece zile, venea ştafeta cu gazetele de la Beci şi de la Cernăuţi, cu foi volante şi cu lexicoane întregi, în care le tălmăcea pe înţelesul tuturor ce-s acelea **„constituţie, parlament, deputaţi”** şi alte bazaconii, despre care nu mai auzise neam din neamul lor.

Şi în Bucovina erau nemulţumiţi ţăranii, căci multe din jalbele trimise la împărăţie, prin deputaţii ţărani, n-au fost ascultate. Se mai povestea, iarăşi, că, în munţii huţăneşti, se ridicase „craiul” Cobiliţă, cu huţanii săi, pustiind şi arzând moşiile domnilor, că ar fi ţinut la Vijniţa o adunare numeroasă de huţani, că scotea vornicii (primarii) din vornicie şi punea alţii în loc, lua bir câte o dimirlie de porumb şi douăzeci de creiţari de om şi precum că s-ar fi aflând cu o gardă de huţani tineri, înarmaţi cu ciomege şi cu suliţi. Ba, ce-i mai mult, că ajuta pe unguri, pe sub mână, împotriva împăratului, care trimisese oaste să răscolească munţii huţăneşti şi să-i spânzure pe buntujnicii de huţani. Chiar Cobiliţă singur a murit în ştreang, mai târziu. Şi colonia ungurească Hadicfalva, de lângă Suceava, se răsculase, aşa că groaza de năvălirile ţăranilor în oraşe creştea pe zi ce merge. Mai ales jidovii se boceau de frică pe străzi, îşi strângeau catrafusele să plece, dar tot pe loc rămâneau. Pretutindeni era clocot şi fierbere mare, şi toţi aşteptau să se surpe temeliile lumii celei vechi

şi să răsară alta nouă.

În Moldova, la Iaşi, se ridicară boierii cei tineri contra stăpânirii, dar fără ispravă, căci mulţi au fost prinşi, iar alţii trimişi în surghiun. În Bucovina, se dăduse poruncă, pe la toate cerdacurile din ţară, ca să lase graniţa deschisă pentru toţi boierii fugari din ţara Moldovei. Necontenit, soseau în Suceava, peste graniţă, bejenari în chervane grele, braşoveneşti, ferecate cu lanţuri şi înconjurate de feciori călări şi înarmaţi până în dinţi. Stăteau o zi-două în Suceava, se închinau la moaştele Sfântului Ioan, se îngrijeau cu de-ale gurii şi, apoi, carele greoaie plecau, scârţâind, spre Cernăuţi, unde casele marelui vornic Doxachi Hurmuzachi îi găzduiau mai pe toţi boierii fără ţară. Acolo petreceau Vasile Alecsandri, cu fratele său Iancu, apoi Domnitorul de mai târziu Alexandru Cuza, Costache Negri, dimpreună cu două surori ale sale, care erau călugăriţe, Kogălniceanu, principele Moruzi, George Sion, cântăreţul limbii româneşti, şi alţii. În tovărăşia acestora mai veni şi Aron Pumnul, luminătorul românilor bucovineni, care, rupt de oboseală şi slăbit în urma bolii de holeră, de care suferise, numai cu mari greutăţi putu trece graniţa dinspre Moldova, intrând, în puterea nopţii, în Cernăuţi. Şi George Bariţ, liberat de familia Hurmuzachi din ghearele zbirilor lui Barco, afla refugiu în „sânul lui Avram”, după cum numeau surghiuniţii casa bătrânului şi bunului Doxachi.

În toate dimineţile, bătrânul Doxachi Hurmuzachi, îmbrăcat în antiriu şi cu giubea, cu fes pe cap şi încins cu un şal de mătase, încăleca pe un cal focos, ce juca sub călăreţ, şi colinda pe la conacurile boierilor pribegi, chemându-i la cafeaua de dimineaţă, cu cuvintele poetului Alecsandri:

– Voi ce staţi în adormire, voi ce staţi în nemişcare,
N-auziţi prin somnul vostru acel glas triumfător...

De altfel, nu le mergea rău pribegilor, ci dimpotrivă, după cum ne povesteşte Iraclie Porumbescu, surghiuniţii petreceau foarte bine la Cernăuţi, numai în banchete şi petreceri, de s-au fost speriat cernăuţenii de galantomia boierilor „valahi”. Alte dăţi, mergeau în cete prin grădina publică, cuprinşi de după cap şi cântând „Marsilieza”, de se uitau trecătorii cu gurile căscate după dânşii.

Pentru că în ţară era puţină oaste şi n-avea cine să ţină ordine în publicul ce părea foarte agitat, se formară gărzi naţionale prin toate oraşele. În ziua când se răspândi vestea că şi Suceava are voie să-şi facă o gardă naţională de cetăţeni, colinda pe uliţele târgului un crainic, însoţit de un toboşar şi de un gardist, ce pofteau lumea să intre în gardă. Cetăţenii lăsară tejghelele, calupul şi acul, şi alergară de bună voie în rândurile gardiştilor. Mai ales erau mulţi români şi armeni tineri, care stăteau alături cu bărboşii starosti de isnafuri sau bresle.

Căpitanul întregii gărzi era berarul jidov Fischhoffer, scurt şi gras cât o bute. Garda era împărţită în două părţi: o parte se deprindea în meşteşugul armelor pe imaşul Mirăuţilor, sub conducerea lui Fischhoffer, cealaltă, în târgul vitelor de lângă Areni, sub ascultarea lui Serafim Cărăşel, diacul de la biserica Sfântului Nicolai. Uniforma gardiştilor era: pantaloni surii de dril, tunică albastră cu parole roşii, adică în culorile ţării; pe cap purtau o pălărie mare calabreză, cu un fleonc roş-albastru – ca panaş, şi cu numărul companiei. Cei mai mulţi aveau săbii şi suliţi, şi numai foarte puţini se procopsiseră şi cu o puşcă ruginită sau cu o pereche de pistoale vechi. Pe dealul Tătăraşilor, se uneau amândouă companiile şi făceau „manevre". La început, îi muştruluia Fischhoffer pe toţi gardiştii, dar, mai pe urmă, nu voiră să asculte pe jidov, care nici nu se pricepea la comandă, şi, de aceea, îl aleseseră toţi, într-un glas, pe Serafim Cărăşel căpitan, care cunoştea meşteşugul armelor în fel şi formă.

Îndată cum veni diacul la cârmă, puse numaidecât pe gardişti să meargă în pas alergător, spre hazul tuturora, căci fostul căpitan, gras cum era, de-i atârna bărbia peste guler, rămânea totdeauna în urmă, gâfâind. Noaptea, patrulau pe străzile târgului şi pe la margini, dar, de cele mai multe ori, se afundau în vreo crâşmă, „La şapte draci" şi „La Craiul negru", unde cinsteau vin de contrabandă, adus din Moldova, şi ascultau palavrele lui Serafim Cărăşel, care, după cum zicea el, numai în piatră seacă n-a fost. În Cernăuţi, şi seminariştii, şi liceenii din clasele superioare făceau parte din garda naţională a oraşului.

Viaţa în Suceava era foarte neliniştită, mai ales în zilele de târg, joia şi duminica. Pe piaţă, la Bărbunc („bărbunc" înseamnă recrutare şi vine de la cuvântul nemţesc „Werbung"), se auzea cântând muzica, iar lumea năvălea ca la o comedie într-acolo. În mijlocul pieţii, se afla masa ofiţerului „Bărbuncului", cu o condică lângă dânsul şi cu o lădiţă plină de bani; mai jos se afla o ladă mare, cu chipie ostăşeşti. Primprejur, juca o roată din cei mai frumoşi şi mai voinici soldaţi minunate jocuri de prin ţări străine şi lăudau viaţa din tabără; nu lipseau nici vivandiere frumoase, care închinau cu plosca plină de vin la toţi voluntarii recrutaţi şi se sărutau cu dânşii. Lumea se ferea de „Bărbunc" ca de foc, dar, totuşi, erau unii care cădeau în capcană, căci inimă de piatră să fi avut şi tot nu te-ai fi stăpânit, când vedeai cum cătanele luau la joc pe cele mai frumoase fete din împrejurime, ca să atragă feciori. Iar mulţi dintre aceştia aveau drăguţe şi nu puteau suferi ca ele să joace cu cătanele cele străine, de aceea se prindeau şi ei în joc lângă dânsele. Jucai un joc, două, apoi doi căprari cât bradul te duceau de subsuori, cu vorbe dulci, la o vivandieră, care te cinstea din ploscă şi-ţi dădea buzele ei subţiri şi roşii. Ofiţerul îţi punea, pe dinapoi, şapca-n cap şi erai, de acum, vrând-nevrând, cătană la împăratul.

Scumpă, însă, era, pe atunci, sărutarea unei guri frumoase, căci doisprezece ani trebuia să duci raniţa împărătească în spate, tocmai prin fundul

lumii, pe la Beci (Viena) şi în Lombardia. De aceea, voluntarii erau bociţi de neamurile şi de drăguţele lor ca şi morţii. În vremea asta, vestita bandă a lui Grigore Vindereu, ţiganul, zicea să-ţi rupă inima, iar feciorii, după ce erau juraţi sub steagul cel mare, ce flutura în mijlocul pieţii, se cuprindeau de după cap şi cântau din gură, însoţiţi de plânsul nevestelor şi al drăguţelor:

Vino, mândră, pân' la cruce
De vezi neamţul cum ne duce,
Că ne duce ca pe boi
Şi ne tunde ca pe oi,
Ne-aruncă păru-n gunoi,
Vai, săracii, vai de noi...

Aveau toată dreptatea bieţii să se vaiete, căci grea era slujba cătăniei, pe vremile acelea, şi cea mai mică greşeală o pedepseau nemţii cu „stroiul". Pedeapsa asta crudă se aplica în modul următor: pe toloacă sau într-o ogradă, se aşezau ostaşii, cincizeci sau o sută la număr, în şiraguri, formând o uliţă strâmtă. Dinaintea lor ţineau, cu stânga, puşca, iar în dreapta avea fiecare câte o nuia de lozie. Cel ce avea să treacă prin „stroi" îşi dezbrăca trupul, de sus, până la brâu, şi păşea, de la un capăt, la altul al uliţei, ca să aibă când să-l croiască fiecare soldat peste spatele gol. Dacă cel pedepsit păşea dintr-un capăt, atunci, în partea opusă, bătea un tambur toba, ca să nu se audă strigătele de durere ale osânditului; tot astfel, bătea toba alt toboşar, când osânditul se întorcea. Drumul încolo şi înapoi se numea o „uliţă". Cătanele mai bătrâne, care nu erau aşa de haine la inimă ca tinerii, rupeau nuiaua de se ţinea numai în coajă şi, în locul rupt, puneau policarul de la mâna dreaptă, aşa că varga se îndoia tare, când loveau pe cel bătut, însă nu-l durea mai deloc. După ce făcea osânditul „uliţele" hotărâte, i se punea pe spate o prostire înmuiată în slatină, ca să scoată „focul" dintr-însul şi ca să nu leşine sau să piardă sânge prea mult.

În mijlocul gălăgiei iscate din pricina „Bărbuncului", se oprea câte o ştafetă, cu caii în spume, ce aducea veşti din împărăţie şi de pe câmpul de război din Italia. Se adeverise, în fine, vestea că „craiul Kossuth" se ridicase împotriva împăratului cu oaste, că în ţara ungurească e răzmeriţă straşnică, iar împăratul e dovedit şi ungurul vrea să intre în ţară. Urmarea a fost că se desrădicară gărzile naţionale şi se confiscară toate armele, căci peste întreaga ţară s-a fost decretat stare de asediu. Era oprit chiar de vândut seceri, topoare şi furci, iar oamenii n-aveau voie nici măcar să poarte cuţite lungi de vânătoare pentru spintecat cerbii. De la zece ceasuri, seara, trebuiau să fie toate uşile închise şi lumina din casă stinsă; pe uliţi umblau patrule de cătane, care împrăştiau orice strânsură de oameni, chiar ziua, în amiaza mere. Petrecerile aveau să dureze numai până la miezul nopţii şi, atunci, încă în prezenţa mai

multor vătăjei. Paşapoartele bejenarilor ce treceau graniţa în Cordon erau foarte minuţios revizuite. Ţăranii care aveau trăsuri trebuiau să meargă la „Voşpont” (Vorspannwagen – care de transport) şi să ducă merinde cătanelor. Cei ce se codeau căpătau cătane jecuiţi (executori) în casă, până ce erau siliţi să plece cu carul. Carele acestea erau greoaie şi aveau două proţapuri: când se apropia duşmanul, dintr-o parte, oamenii desjugau boii şi-i puneau la proţapul dindărăt, căci, din pricina drumului celui rău, nu era chip să întorci carul.

Ca din senin, se răspândi, într-o bună dimineaţă, vestea că oastea împărătească se bate cu „Craiul” lângă graniţa Bucovinei dinspre Ardeal. De fapt, se lupta colonelul Urban cu insurgenţii generalului unguresc Bem. Urban avea puţină oaste, dar vitează, compusă aproape numai din grenadiri şi grăniceri români. Despre aceşti români vorbeşte Urban, într-o scrisoare către maiorul Wieser, când zice: „Românii sunt oamenii dracului; ei merg ca diavolii”. De fapt, aşa şi era: trupele de români ale lui Urban făcuseră, într-un singur marş, în aceeaşi zi, de la Dorna Candrenilor, până la Murăşenii Bârgaielor, şapte mile nemţeşti!

Altădată, se lăţi zvonul că colonelul Urban s-ar fi retras dinaintea ungurilor, care au intrat pe pământul Bucovinei şi că au ajuns până la Podul Verde, de la Dorna. O spaimă nemaipomenită îi cuprinse pe cei de la sate; cei mai mulţi îngropară averile în zămnice făcute în pământ şi ascunseră banii sub cărămizile vetrei, apoi alergară, cu puţinul avut ce-l puteau duce, spre munţi. Urban, însă, cu cei 1.800 de oameni ai săi şi cu puţină artilerie, a stat vreo cinci săptămâni, de la sfârşitul iernii anului 1848, la Câmpulung, aşteptând ajutoare. După câteva isprăvi milităreşti, s-a retras mai spre Vama, dar mulţi feciori cădeau de lungoare (tifos) şi, afară de aceasta, erau lipsiţi de veşminte şi de mâncare.

Sucevenii stăteau, zi şi noapte, pe ruinele cetăţii, fumau şi povesteau, ca oamenii ce n-au de lucru; când se întâmplă ceva straşnic, ei tâlcuiesc în fel şi formă orice întâmplare sau veste cât de neînsemnată. De pe cetate, se auzea, noaptea, când bătea vântul dinspre munţi, cum bubuiau tunurile lângă Prundul Bârgăului şi Poiana Stampei; zice-se că omul care avea ochi buni zărea cum se deschide cerul, uneori, ca tăiat de o sârmă de foc. Din oraş, plecau, noaptea, boierii şi neguţătorii cei bogaţi, încărcând scumpeturile lor pe care braşoveneşti, ferecate cu lanţuri, şi apucau calea spre ţara muscalului, unde era linişte, lăsând acasă numai slugile şi odăile pustii. Săracii, însă, care n-aveau ce pierde, rămaseră să-şi apere pământul, care, la moarte, avea şi aşa să le astupe gura cea flămândă.

Dar iată că muscalul se hotărî să treacă graniţa cu oastea sa şi să-i ajute împăratului. Ştirea despre asta venise încă prin mai 1849, când se porunci ca în toată ţara să se strângă provizii de fân, de ovăz, de paie şi să se cumpere vite pentru înjunghiere. Mai ales s-au adunat cantităţi uriaşe de rachiu: în

Suceava, erau vreo 3.000 de vedre de rachiu pentru oştirea muscălească, căci, după cum se ştie, cătanele sfintei Rusii sunt beţivani de aceia care-şi vând şi nevestele pentru rachiu.

În ajunul zilei, când aveau să sosească, în Suceava, muscalii, umbla un pristav pe uliţi, cu poruncă de la comună ca, a doua zi, să nu treacă trăsurile şi oamenii pe calea ce duce spre Tătăraşi; să se strângă tarabele de pe lângă drumuri, iar plozii să stea acasă, pentru ca să nu cadă în picioarele cailor. Oraşul era bucşit de lume străină, căci, a treia zi, era iarmaroc (bâlciul) şi sărbătoare, anume Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, care-i patronul ţării şi, de aceea, se adunase mulţime de peregrini din ţări depărtate. Tocmai de la Zolkiew, din Galiţia, veniseră, pe jos şi în trăsuri, rusniaci cu picioarele însângerate de cale; printre aceştia, se amestecau ţăranii din Maramureş, cu sarici miţoase, huţani unsuroşi, ai căror cioareci păreau însângeraţi, lipoveni voinici, în ciudatul lor port de pe atunci, cu pălării înalte cât o cofă şi curmate, pe la mijloc, jidovi şireţi şi iuţi cum e prâsnelul, care amăgeau lumea cu marfă proastă; felurite limbi loveau auzul şi nenumărate feluri de porturi ciudate împestriţau uliţele vechiului oraş. Prin spuza asta de oameni, se furişau, tăcuţi ca nişte umbre, călugări în rasele lor cafenii, cu feţele smerite şi uscate de atâta post şi rugăciune, veniţi de la mănăstirile din ţară şi de la Sfântul Munte. Unii vindeau icoane ce-nchipuiau muncile iadului sau judeţul din urmă, alţii, iarăşi, făceau negoţ cu ierburi şi cu „lacrămile” Maicii Domnului, ce cresc pe Sfântul Mormânt din Ierusalim.

Oamenii făcuseră greaua şi îndelungata cale ca să se vindece la moaştele Sfântului de bolile ce-i chinuiau, să plătească slujbe pentru sănătatea lor şi a neamurilor şi să ducă cu dânşii câteva crengi verzi, de tei sau de plop, cu care va fi împodobită racla mucenicului. Oraşul vuia şi se zbătea ca o mare înfuriată, ale cărei ape ameninţă să iasă din matcă.

Dimineaţa de 13 iunie a anului 1849 era frumoasă şi senină. Orăşenii şi străinii se suiră pe ruinele cetăţii, ca să poată zări mai degrabă cele dintâi şiraguri de muscali, alţii, însă, merseră lângă măreţul pod de peste apa Sucevei, ca să-i vadă mai degrabă. Era acest pod o minune de meşteşug, cum nu mai afli altul în ţara noastră. Deasupra, era acoperit cu draniţă, iar pe de-alături avea fereşti, şi o lungime de 300 de paşi. Înăuntru, ardeau lămpi, zi şi noapte, ca să i se vadă calea călătorului. Meşterul îl clădise numai din lemn de stejar, pe căpătâi tare de piatră. Spre apărarea podului de puhoaie şi de năvala sloiurilor, se făcuseră astfel de întocmiri încât se frângea gheaţa; credeau oamenii că această puternică clădire, făcută de împărăţie în secolul al optsprezecelea, va dura încă veacuri, dar marele puhoi din anul 1803 l-a rupt, în iunie, la 3 ore după miezul nopţii. Un călător străin, V. Batthyani, de la începutul secolului al nouăsprezecelea, scrie că a auzit următoarea poveste despre acest pod minunat. Pe când Bucovina făcea încă parte din Moldova, trăia, în Suceava,

un paşă turcesc, care avea o iubită dincolo, peste apa Sucevei, şi, când însera, încăleca şi trecea apa călare de ceea parte. Câteodată, însă, ploua la munte şi se umflau apele aşa de tare că nu putea trece dincolo, unde-l aştepta iubita lui şi, de aceea, a pus să se zidească acel pod.

Într-adevăr, în zori de zi, se înalţă departe, pe drumul împărătesc ce vine, prin Milişăuţi, spre Suceava, un nour de colb. Lumea strigă:

– Muscalii! Muscalii!

Lângă Iţcani, se desluşi şiragul nesfârşit de cazaci şi de care de transport, ce se apropiau încet, dimpreună cu nenumăraţii peregrini din Galiţia. La apropierea lor, începură să tragă clopotele de la toate bisericile. În Suceava, ferestrele şi porţile erau ticsite de oameni; unii se agăţară pe case, pe copaci chiar, ca să poată privi mai bine.

Cazacii, cu chivere înalte, erau îmbrăcaţi în tunici albastre-întunecate şi înarmaţi cu suliţi lungi şi cu carabine. Veneau câte opt în rând, călări pe cai sirepi şi frumoşi, cum numai în stepele Donului şi ale Volgăi pot creşte. Fiecare regiment avea caii numai de o culoare: acum se perindă unul cu cai negri ca noaptea, apoi altul cu roibi, al treilea avea caii albi ca neaua şi aşa mai departe. Muscalii erau oameni înalţi şi voinici, dar îi sluţeau ochii lor mici şi feţele pătrate, urâte, care erau pline de colb.

Cum intrară în oraş, începură să cânte cântece de război: fiecare companie avea corul ei, iar cântarea se răspândea, de la companie, la companie, de la regiment, la regiment, până spre capătul oştirii, ce nu se zărea din cauza colbului.

După amiază, pe la ojina cea mică, intrară cele din urmă rânduri de muscali, ce călăreau dinapoia carelor de transport. Pe Tătăraşi, au întins corturi lângă corturi, de ajungea tabăra lor până în marginea satelor Ipoteşti şi Lisaura. Îndată se ridicară fumuri din tabără, oamenii mişunau încoace şi încolo, ducând caii la adăpat, de gândeai că vor soarbe toate pâraiele de pe lângă Suceava.

Prima ispravă ce-au făcut-o a fost când s-au slobozit câţiva cazaci, prin lunca Sucevei, unde păştea o cireadă de vite, din care au furat vreo zece: le mânau, călări, la deal, fluturând din săbii. Le-au jupuit de piele şi le-au scos măruntaiele, apoi întregi le-au răsturnat în uriaşele cazane ce clocoteau şi ale căror gropi se mai zăresc şi acum pe Tătăraşi. Înainte de masă, au cinstit fiecare din ei câteva rachiuri, din cele 3.000 de vedre, ce se aflau în buţi uriaşe, aşezate pe roţi înalte. Precum se petreceau credincioşii în ograda mănăstirii pe sub racla Sfântului, aşa se petreceau muscalii pe sub buţile cele mari, din care li se împărţea fiecăruia câte o cinzeacă de rachiu, apoi se duceau la coveţile pline de carne şi de crupe.

Spre seară, când toca la mănăstire de vecernie, căpătară, o parte dintr-

înşii, voie să meargă prin oraş, ca să se închine la racla cu moaştele muceni-
cului. Unii se rugau, iar alţii târguiau prin oraş rachiu şi untdelemn în ulcioare strâmte la gârlici, dar largi la fund. În ulcior, puneau un burete şi astfel colindau de la tarabă la tarabă. Dădeau neguţătorului nişte bancnote de schimbat şi, dacă n-avea să schimbe, muscalii turnau rachiul înapoi, mergeau în tabără să stoarcă buretele într-un pahar, apoi iar se slobozeau în oraş cu ulciorul.

Despre multe hoţii de ale cazacilor povestesc, şi acum, bătrânii; între altele, era şi furatul fânului. Ţăranii vedeau că se mişcă pe câmp căpiţele de fân, nu ştiau însă de ce. Pricina era că doi cazaci se băgau sub căpiţă, ridicau prepeleacul cu fân în sus ca pe-o umbrelă, iar fânul atârna în jos ca o rochie...

Pe la nouă ceasuri, seara, începură pe Tătăraşi să trâmbiţe goarnele strângerea, ca să se adune cătanele de prin crâşme. Oraşul vuia mai departe de tânguirile fluierelor şi ale flaşnetelor, de ţipetele comedianţilor şi de strigătele răguşite ale precupeţilor.

Pe pereţii mănăstirii erau lipite lumânări aprinse, ale căror licăriri sfi-oase se amestecau cu flacăra felinarelor de la tarabe. Suceava părea scăldată într-o mare de lumină şi de fum. în jurul zidurilor mănăstirii, privegheau câţiva păcătoşi ce băteau mătănii în colb; un grup de uniaţi cânta în cor, iar milogii învârteau flaşnetele...

A doua zi, după-amiază, oştirea muscălească plecă mai departe, ca să se întâlnească, la Humor, cu cealaltă, care apucase calea peste Vicov. Atunci s-au alăturat şi restul trupelor lui Urban, din Câmpulung, conduse, acum, de alt ofiţer **(**Ion Grămadă, *Din Bucovina de altă dată*, Biblioteca societăţii „Steaua”**).**



1848: Şcolile poporale din Bucovina. Din norocire, în ziua de astăzi nu mai este trebuinţă a dovedi că luminarea poporului este cea dintâi şi cea mai importantă datorie a oricărei ocârmuiri ce este pătrunsă de sfinţenia chemării sale. În cunoştinţa acestui netăgăduit adevăr stau, în clipa de faţă, omul cel vulgar mai sus decât înaintea perioadei de la mart, bărbaţii de stat cei mai înţelepţi şi mai puternici. Luminarea poporului este încă condiţionată de însuşirea mijloacelor de cultură, ce sunt date poporului spre întrebuinţare. Cele mai de aproape din aceste sunt şcolile populare, care sunt a se lua în privire ca „mădularul cel dintâi şi cel mai important în sistemul învăţăturii publice”, cum cu drept le numeşte noul proiect ministerial pentru organizarea învăţăturii…

Bucovina, care, în anul 1775, a trecut, de la Turcia, către Austria, şi care are o suprafaţă de 190 mile cadrate cu 400.000 locuitori, până la anul mai

sus numit a fost o parte întregitoare a principatului Moldovei, şi dar atât prin istoria sa, cât şi prin originea şi limba majorităţii preponderente a populaţiei, este o ţară românească.

Îndată după dobândirea sa, în anul 1776, precum şi mai târziu, de către împăratul Iosif, în anul 1783, mai apoi de către împăratul Leopold, în anul 1790, în privirea deosebitelor sale relaţii, limbă, năravuri şi obiceiuri ale locuitorilor ei, declarată de provincie de sine stătătoare şi care numai prin comuna administraţie – însă după specialele sale legi fundamentale – se leagă către Galiţia, precum şi în timpurile mai noi ea fost de asemene întărită, Bucovina a primit, de la împăratul Iosif II, la anul 1786, aprilie în 29, un plan propriu de regularizare a sistemului mănăstiresc, bisericesc şi scolastic. Prin aceasta, s-a hotărât, la capul V, că în Bucovina partea bisericească (consistoriul), afară de învăţătura religioasă, nu va avea nici o înrâurire asupra aşezării, organizării şi privegherii şcolilor şi că acestea vor atârna numai de locurile politice (Paragraf 1. 7. 14 şi următoarele), cu cheltuielile pentru şcolile din Bucovina, în general şi după putinţa Fondului religiei se vor trage din acesta (Paragraf 4); că se vor aşeza, în oraşe şi târguşoare, şcoli normale, principale şi ţinutale, în toate locurile însă unde vor fi parohii capitale sau filiale, şcoli triviale pentru limbile nemţească şi moldovenească (2. 3. 4. 18); ca învăţători se vor lua numai oameni cunoscuţi cu aceste două limbi şi mai ales naţionalişti (Paragraf 8), şcoli propagande, şi îndată ce împrejurările vor ierta, şi şcoli mai înalte, pentru limbile latină şi elină, şi un liceu; fiindcă aceste – ce înţeleaptă cunoştinţă a împrejurărilor din partea liberalului împărat, încă de pe timpul acela, şi ce contrazicere între acele şi între sistemul păzit până în timpurile cele mai noi – vor exercita o influenţă foarte folositoare asupra învecinaţilor moldoveni şi alţi străini, şi mai îndeosebi că vor putea aduce şi vor aduce binele, că tinerimea moldovenească va veni în Bucovina, spre învăţătură.

După aceste s-a şi început cu întemeierea şcolilor, la care, dintâi, s-au şi orânduit învăţători cunoscuţi cu limba românească, şi s-a învăţat în amândouă limbile: dar isprava, din nenorocire, n-a răspuns nici rostitei mărinimoasei intenţii, nici nevoinţelor acestei provincii. Căci, în totul, s-au organizat numai în Cernăuţi şi în Suceava câte o şcoală principală, normală şi trivială moldovenească, pe urmă o şcoală de fete, în Rădăuţi o şcoală de probă trivială, şi numai în 34 alte locuri şcoli triviale – deşi Bucovina numără acum 283 parohii greco-neunite, 20 de biserici filiale de aceeaşi religie, 7 parohii romano-catolice şi 14 capele, şi 2 parohii greco-unite, cu 12 capele. În totul, dar, 292 parohii şi 46 biserici filiale, pe lângă care sunt de luat încă în seamă şi comunele evanghelice şi israelite, ce se suie la 20.000 de suflete.

Dar şi aceste puţine aşa-numite şcoli naţionale – fără a menţiona şi generalele lipsuri, până acum, a tuturor de asemenea şcoli şi în alte provincii – n-au răspuns, în această ţară mai îndeosebi, în nici într-o privire, scopului

lor. Căci şi aceste au fost prea puţin sau nicidecum, la ţară, frecventate de moldoveni sau ruteni, deşi în cataloage, într-un chip înşelător, pururi se arată un număr însemnat de şcolari, din care cea mai mare parte niciodată au văzut vreo şcoală. Aşa, spre pildă, la locurile moldoveneşti, vedem, la Boian, cu 4.141 locuitori, în faptă numai 38 şcolari, la Câmpulung, cu 4.727 locuitori, numai 62 şcolari; la Molodia, cu 2.887, numai 37; la Ciudin, cu 2.083, numai 34; la Cuciurmare, cu 5.373 locuitori, numai 20 şcolari; când, dimpotrivă, localităţile nemţeşti şi ungureşti înfăţişează o stare mult mai priincioasă; pentru că Furstenthal (în Suceviţa – n. n.), cu 566 locuitori, are 76 de şcolari; Karlberg (în Putna – n. n.), cu 646 locuitori, are 113 şcolari; Andreasfalva (lângă Frătăuţii Vechi – n. n.), cu 1.281 locuitori, are 11 şcolari, şi Istensegits (Ţibeni – n. n.), cu 1750 locuitori, are 176 şcolari.

Motivul acestei complete ne-frecventări a şcolilor în Bucovina are pricini atât generale, cât şi speciale (***Bucovina***, nr. 7/1848, apud *Foaia pentru minte*..., nr. 48, luni 6 decembrie 1848, pp. 376-378).



1854: Bucovina „încarnatei amorţiri a timpului trecut”. E stranie această Bucovină a „încarnatei amorţiri a timpului trecut”, pe care ne-o dezvăluie, în anul 1854, „Gazeta Transilvaniei”, în baza unor corespondenţe care vin din Bistriţa („de sub heniu”) şi din Cernăuţi, alteori şi din localităţi precum Cârlibaba, în care comunităţi tribale (zice preotul: „eu şi poporul meu”) nu ies din matricea oportunismului ieftin şi a unei dezgustătoare slugărnicii faţă de străini, deşi, tot în Bucovina, fraţii Hurmuzachi trudeau din răsputeri pentru conturarea unei demne identităţi româneşti, de care bucovinenii nu prea aveau nevoie. Foamete, sărăcie, ameninţarea holerei, război ruso-turc prin megieşie, inclusiv prin Principate, indiferenţă faţă de românism şi faţă de rosturile moderne ale unei naţiuni. Şi multă, multă plângăciune, plus valuri patriotice de rachiu („încă se bea prea mult, dar ce vom zice despre vinars, produs aici, în patrie, de bunii patrioţi”) şi o indiferenţă vâscoasă faţă de învăţământ, de cultură, de istorie, în ciuda faptului că, la Suceviţa, un biet călugăr luase iniţiativa demnităţii, susţinând o şcoală sătească din banii lui, în vreme ce alte victime ale lipsei noastre de memorie şi identitate înfiinţau şcoli similare, în 1854, la Marginea, Ciprepcăuţi, Slobozia Comăreştilor şi Hliveşti.

Un cult al personalităţii dezlânat şi împrăştiat, faţă de „prea înălţatul şi cavalerosul nostru Împărat”, care ademenea cu „insigne publice” şi cu pensii pentru preotesele văduve fidelitatea duplicitară a unui cler primitiv şi lacom, căruia nici că-i păsa de ceea „ce-i trebuie poporului său mai întâi”, ignorând, de bună seamă, că „a mănăstirilor chemare de astăzi nu poate să fie unica aceea ca numai să citească „Ceasurile” şi „Psaltirea”, să postească

patru posturi în an şi două zile pe săptămână şi să îmble în cămaşă de lână”. O încremenire în preistorie, pe care Lucian Blaga o incrimina şi nicidecum omagia cu aserţiunea „veşnicia s-a născut la sat”, din care veştile vin rar şi doar ca să ne împovăreze sufletele cu descurajare. Aceasta era şi încă mai este Bucovina anului 1854, Bucovina veşnic neschimbată în indiferenţă, şi „vei şti, domnule, judeca starea vieţii noastre celei politice şi culturale, dacă te voi ruga să-mi spui: câte şire „din Bucovina” ai tipărit în organul Dumitale, de vreo trei ani, încoace, sau, şi mai bine, câţi cititori ai în Bucovina?”.



De sub Heniu, 31 mai 1854. Mare consternaţie a cauzat în locuitorii ţinutului acestuia grabnica urcare a preţului bucatelor, a grâului – merţa (ferdela), 5/5,5 florini; a cucuruzului (porumb) – 3-4 florinţi ş. a., precum şi ştirea despre ocuparea şi păzirea graniţei orientale de către trupe ruseşti, în continuarea certurilor în cauza răsăriteană iscate. Spaima pentru suirea preţului cerealelor se măreşte din cauză că, fiind Moldova, magazinul bucatelor pentru ţările vecine şi depărtate, ocupată de trupe ruseşti, e teama că nu va fi iertat a scoate pâine, de acolo, încoace. Noi, aici, când în patria noastră era lipsă de cereale şi preţul lor se suia, aveam mare uşurinţă cu vecina Bucovinei, respectiv Moldova, bunăoară ca şi Domnia voastră, acolo, pe la Braşov, unde se căpătă pâinea şi alte viptualii din vecina Românie, din care se importă grâu şi cucuruz în abundenţă, şi scoborârea preţului lor relativ mai jos, decât însuşi în ţară, unde priesc cerealele mai bine decât pe la noi, sub poalele Alpilor (munţii Carpaţi erau numiţi, încă de la întemeierea Moldovei, „Alpii ungureşti” – n. n.). În anul trecut încă se urcase, odată, preţul cucuruzului, dar, importându-se din Bucovina în cantităţi mari, sărăcimea n-a fost în pericol de a flămânzi, precum se teme acum. Ce e drept, în anul curgător încă s-au importat şi se importă foarte multe cereale, mai ales grâu şi farină de grâu, însă acestea sunt arvunite pentru părţile Ungariei, unde se şi cară, şi acestea sunt trase din Moldova de speculanţii jidani, încă de timpuri, de atunci, adică, pe când era iertat a cumpăra şi a scoate din Moldova, în ţări străine, pâinea.

Deie Dumnezeu ca, cât mai curând, să se aleagă cu cauza răsăriteană, ca să fim împăciuiţi, şi nu tot cu frica în spate! Ne paşte speranţa că criza pâinii nu va ţine mult, deoarece nemărginit număr de care, parte români din satele Bârgăului, parte saşi, au mers la Câmpulung, cel mai apropiat târg de noi, în Bucovina, după bucate; apoi Hodicanii – colonişti secui din Bucovina şi cărăuşi vestiţi – încă nu se întrerup cu aducerea grâului şi a farinei (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 46, 9 iunie 1854, p. 181).

Timpul cel grav, cu ploi, nu promite un cules bun, de nu cumva norociri elementare ne vor nimici speranţa. Afară de cereale, se importă din Bucovina

piei de vite, iar mai cu seamă, „spirit" rachiu (rachiul, de se vor importa alte cele, dar rachiul nu rămâne uitat). Doamne, de se bea în patria noastră numai atâta rachiu cât se importă din Galiţia şi Bucovina, încă se bea prea mult, dar ce vom zice despre vinars, produs aici, în patrie, de bunii patrioţi, care încă şi-au lărgit fabricile, iar de arderea bucatelor şi producere vinarsului şi-au câştigat şi maşini, ca cu atât mai multă câtime de bucate, în cât mai scurt timp, să poată trage din gura săracilor şi, în loc de pâine şi de nutriment, să le dea rachiu, acel vierme, care roade la sănătatea şi viaţa omenească, macină averea milioanelor în pungile unor privaţi. De s-ar ridica altfel de fabrici în patrie, de pănură, de pânză, de ar spori şcolile şi s-ar întemeia şcoli agrare aşa de repede cum sporesc vinarsurile în patrie, atunci am fi mai fericiţi! (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 47, 12 iunie 1854, p. 185).



12 iunie 1854: **Mai multe persoane boiereşti din Moldova** s-au retras la noi, cu familii, cu tot; iar mai mulţi fugari de miliţie (nu catane, dar civili, care fugiseră ca să nu-i înroleze) se întoarseră, din Moldova, înapoi, zicând „că mai bine vor să fie aici ostaşi, decât sub ruşi gospodari". Noi suntem foarte îngrijoraţi, neştiind încă încotro sună atâtea pregătiri. Săracii fraţi din Moldova şi Valahia, dacă şi acum nu le-a răsărit soarele, apoi când oare le va mai răsări? La noi, Domnule, e o scumpete precum de mult n-a mai fost: 4 florini m. c. coreţul de ovăz , un preţ care, la noi, încă nu s-a pomenit; era, până acum, cu 2-3 sorocoveţi, mai sus rar când a fost; dar 4 lei! 15 lei păpuşoiul, 20 de lei grâul, 17,50 lei secara. Toate peste îndoit înmulţindu-se, de altă parte trebuinţele (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 49, 19 iunie 1854, p. 193).



22 iunie calendar nou 1854, ştire. Sâmbătă, la 5/17 iunie 1854, sosi Prea Sfinţia Sa domnul nostru episcop Eugen Hacman de la Viena, unde fusese cu deputaţiunea ţării noastre, spre urarea de fericire a căsătoriei Prea Înălţatului şi cavalerosului nostru Împărat Francisc Iosif I. Se pune cum că mai mulţi preoţi bucovineni, şi anume de legea răsăriteană, se vor bucura, împreună cu Domnul episcop Eugen Hacman, de a fi onoraţi cu insigne publice – cel puţin aşa se exprimă Domnul episcop, cu ocazia primitei gratulări din partea clerului cernăuţean. Alte speranţe de şcoli, institute nu-s (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 55, 10 iulie 1854, p. 219).



22 iunie calendar nou 1854, articol. Vei şti, Domnule, judeca starea vieţii noastre celei politice şi culturale, dacă te voi ruga să-mi spui: câte şire „din Bucovina" ai tipărit în organul Dumitale, de vreo trei ani, încoace, sau, şi mai bine, câţi cititori ai în Bucovina? Acesta permite ca să-ţi desenez modul cum continuăm noi viaţa-ne omenească şi naţională, pe care o începuserăm, cu atâtea auspicii îmbucurătoare, dar, „homines sumus", ne e ruşine, bucovineni suntem: cetăţeni ai timpului – fiecine vrea.

Scopul scrierii mele acesteia însă nu-mi e acesta, ca să te încunoştiinţez numai cu regula; aceasta-mi veni astăzi numai aşa, ca prin treacăt, în pană, căci despre reguli, de când ni se înmegieşiră regulile cele mai fizice şi minunate, cum nu mă atrage să le pomenesc, eu mi-am luat de gând să-ţi spun, astăzi, ceva despre o excepţiune, dar frumoasă, care ni se ivi, în secolul al nouăsprezecelea, între mărcile Bucovinei. Vei şti, Domnule, că, la noi, în Bucovina, se află mai multe documente vii, coborâtoare încă din timpul gloriei române. Acele documente sunt, mai cu seamă, mănăstirile, lăsate de supremul guvern, la încorporarea Bucovinei cu Austria, în menirea lor cea primitivă, dându-le, din nou, îndatorirea, şi anume prin „Planul regulativ din anul 1786", ca să fie lăcaşul pietăţii, dinspre o parte, iar dinspre alta, să păstreze demna memorie a fundătorilor sau ctitorilor lor, care nu numai le-au înălţat, dar le dotară cu moşii foarte însemnate.

Dacă un călugăr simplu ca Petru de la Amiens adună, oricând, urdii de cruciaţi pentru eliberarea Ierusalimului din mâinile ienicerilor, cine oare, astăzi, pentru Dumnezeu, împăratul, patrie şi naţiune, n-ar fi mai întâi gata să se arunce în foc? Dacă, oarecând, un Ştefan cel Mare făcu, după fiecare biruinţă eluptată, câte o biserică sau mănăstire de zid, prin codri şi pustietăţi, cine i-ar da, astăzi, numele de „Mare", dacă el asemenea şi în secolul de acum ar păşi? „Tempora mutantur" şi cerinţele timpului se schimbară. Precum, deci, dar un erou ca Ştefan, astăzi, cunoscând ce-i trebuie poporului său mai întâi, ar face (pe acolo, pe unde sunt ele de folos) lăcaşuri dumnezeieşti vii, şcoli şi alte institute filantropice; aşa şi a mănăstirilor chemare de astăzi nu poate să fie unica aceea ca numai să citească „Ceasurile" şi „Psaltirea", să postească patru posturi în an şi două zile pe săptămână şi să îmble în cămaşă de lână (ex officio) trebuie să mai fie ceva, care ar realiza teoria menirii mănăstirilor şi astăzi, nu numai în secolul al 14-lea şi al 15-lea, căci, cu acele virtuţi, astăzi nu se împle conceptul virtuţii, şi cu acest mod de viaţă mănăstiresc nu se împlineşte datoria pomenirii ctitorilor lor; „tempora iam sunt mutata" şi mănăstirile trebuie să fie de folos lui Dumnezeu şi omenirii, după conceptul de acum. Eu aceasta nu o zic în contrariu cu hrisoavele ce le deteră ctitorii şi

dăruitorii mănăstirilor bucovinene; căci chiar aceştia au zis „dăm în binele susţinerii mănăstirilor şi a sprijinirii celor săraci”.

Şi oare sărăcia de astăzi e aceea care sileşte pe cineva să cerşească pâine fizic? Nu, nu; această sărăcie nu apasă, astăzi, aşa greu pe omenime, şi anume pe român, ca sărăcia spiritului. Şi aceasta cine ar crede-o!? O cunoscu un călugăr simplu, din mănăstirea Suceviţei, şi făcu o şcoală sătească, lângă mănăstirea petrecerii sale, începând-o numai pe cheltuiala sa. Iată excepţiunea, Domnule, excepţiunea cea mai frumoasă, de care îmi luai de scop, astăzi, să-ţi scriu, şi de care, din adâncul inimii, lui Dumnezeu mă rog ca să devină regulă, ca şi noi să ne vedem în rând cu alte naţiuni, iar mai cu seamă, cu fraţii noştri din Ardeal şi din Ungaria, care, după un episod atât de dureros şi amar, cu un zel drept admirabil, îi vedem stăruind, din toate puterile, spre un viitor demn de chemarea unei naţiuni şi de numele pe care îl poartă. Curând, mai multe despre aceasta (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 50, 23 iunie 1854, p. 198).



11/23 iunie 1854. Puţin şi consistoriul nostru îşi va lua „ziua bună” de la un bărbat pe care atât membrii acestei dicasterii, cât şi întreaga eparhie a Bucovinei, prin un curs mai bine de 50 de ani, cu tot dreptul l-au stimat şi l-au iubit. Acest bărbat este prea cuvioşia sa arhimandritul diecezan Filaret Bendevschi[2], care, după o activitate aşa îndelungată pentru stat şi biserică, la propria-şi sa dorinţă şi cerere, acum se va retrage în starea pauşală. Clerul Bucovinei, nu fără adâncă întristare şi durere, va auzi această ştire; căci prea demnul arhimandrit Filaret este în fiecare inimă tipărit cu dragoste şi cu recunoştinţă pentru nepărtinitoarea lui iubire de dreptate, pentru loiala şi cu toată amabila lui umanitate şi, ce e mai mult, pentru neobositul lui zel, cu care, printr-un decurs de atâtea decenii, s-a jertfit pentru binele şi înflorirea eparhiei bucovinene. Dea Domnul ca următorul prea demnului acestui bărbat, pe care încă, până acum, nu-l ştim, să-şi câştige şi să-şi fundeze o asemenea reputaţiune publică şi privată în eparhia noastră, precum ne sili şi ne sileşte prea venerabilul arhimandrit Filaret Bendevschi, ca nu numai pentru acum, ci şi în adâncă memorie cu tot dreptul să i-o păstrăm (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 51, 26 iunie 1854, p. 232).



5 august nou 1854. Vrând, Domnule, să-ţi caracterizez gradul necesită-

[2] De origine transilvăneană, din familia și acum bine știută Bândea, din ținutul Albei Iulii – nota Gazetei Transilvaniei.

ţii urgenţei acelei chestiuni care priveşte la înţelesul cult al poporului nostru, îţi explic şi îţi mai scriu încă despre „şcoală”, într-un timp când nu numai luarea de seamă a întregii Europa, prin urmare şi a cititorilor organului Dumneavoastră, se ocupă cu alte reflecţiuni, ci şi când chiar eu însumi aş avea ce-ţi scrie şi despre alte interese, aşijderea de însemnate. Voiesc, zic, să-ţi caracterizez necesitatea culturii poporului nostru; şi însuşi motivul obiectiv, care mă cheamă să-ţi scriu, e caracteristic pentru noi, considerând circumstanţele timpului de acum. Pe când colo, la Dunăre, se roşesc câmpiile României de sânge nordic-răsăritean (războiul ruso-turc, Moldova fiind ocupată de ruşi din 1853 – n. n.) şi poate şi din celelalte ţări ale lumii; pentru ce? Pentru pravoslavie?Nu, ci pentru întrebăciuni politice internaţionale şi, poate, geografice; iar mai cu seamă pentru dreptatea culturii propăşisive (progresiste – n. n.) în contra sumeţiei ţeapănului obscurantism; la ce stăruie să-şi cerce lăncile „deşteptata cunoştinţă a supremelor cerinţe ale secolului de acum, în respect cu poporul nostru”, în contra „încarnatei amorţiri a timpului trecut, furişată încă la noi (la inteligenţa noastră) şi până peste anul 1850”. Spiritualismul intră în bătălie cu materialismul; junul şi voinicul geniu al timpului prezent, cu mucedul schelet al trecutului. Pe când, aşadar, toată împrejurimea noastră se uită la Olt şi la Dunăre, la Caucaz şi la golful nordic, cum se încing başbuzucii cu cazacii, Berlington cu Brahestet, a noastră privire o atrage frumuseţea mişcării, care se manifestează la noi în privinţa şcolilor poporale şi a sprijinirii studenţilor celor săraci din gimnazii. Spune-ne, Domnule: Într-un ceas bun![3].

Şcoala din comunitatea Suceviţei, pe care a întemeiat-o un călugăr stimabil din mănăstirea de acolo, şi care cauză, la noi, o simţim atât mai rar mai plăcut, cu cât ea e produsul practicii convingerii unui călugăr din mănăstirile noastre despre prima cerinţă a timpului de acum faţă cu neglijatul nostru popor, nu rămână fără de cea mai favorabilă influenţare şi asupra altor bărbaţi cu cuget patriotic, curat de clasă clericală. Chiar ni se înştiinţează, desigur, cum că în satele Marginea, Ciprepcăuţi, Slobozia Comăreştilor şi Hliveşti să se fi început şcoli, prin stăruinţa fizică şi morală a respectivilor preoţi de pe acolo. Nu voi putea descrie, Domnule, bucuria care cuprinse inima fiecărui amic al poporului nostru, auzind despre nobilele şi adevăratele creştineşti aceste fapte ale preoţilor noştri, sperând noi, desigur, că exemplele acestea de până acum nu vor rămâne izolate, în mai mult decât 300 de comunităţi patriei noastre, care sunt încă fără de şcoli, până acum (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 63, 7 august 1854, p. 250).

Numele, Domnule, ale acestor bărbaţi, care, prin întreprinderile

[3] Așa să fie! Măcar de v-ați pocăi și, reîntorcându-vă la altarul hărăzit de la străbuni, să începeți a sacrifica și lor penați și să nu vă vârâți cu buciumele cele mai groase pe la altarul celor pelegrini!

acestea, demne de toată lauda şi recunoştinţa, dau patriei, naţiunii şi istoriei cea mai eclatantă dovadă, cum că îşi iubesc chemarea de om şi de preot şi cum că îşi iubesc şi naţiunea, nu vom pregeta a le numi, la ocaziunea când despre fiecare şcoală îndeosebi vom vorbi; pentru ca să-şi cunoască naţiunea şi istoria noastră pe acei bărbaţi care mai întâi dau pornire şi viaţă supremei necesităţi a poporului nostru.

Totodată, ne vine şi ştirea cum că, în Căpitanatul nostru, Cernăuţi, s-a constituit „o reuniune pentru sprijinirea acelor studenţi din gimnaziu, care, fiind înzestraţi cu talente favorabile şi sub o moralitate lăudabilă, n-au mijloacele materiale de a frecventa clasele gimnaziale". O proclamaţie tipărită şi cursivă prin Bucovina, comunicată printr-o circulară consistorială şi alta a ţării noastre coronale, care invită, cu cuvinte dulci şi pătrunzătoare pe tot patriotul bucovinean ca să confere, din cea mai mare putinţă, pentru realizarea frumosului şi binefăcătorului scop al reuniunii acesteia, al cărei protector e însuşi preşedintele ţării noastre, prea demnul cavaler de Schmick.

Iată, domnule, cauzele care ocupă, acum, atenţiunea noastră cea mai plăcută, a tuturor; iată şi „excepţiunea" despre care îţi scrisesem mai deunăzi şi pentru care mă rugai la Dumnezeu să devină „regulă": ferească-ne numai Cerul de nişte evenimente cumplite, de care-s şi ameninţate masele ţărişoarei noastre, şi noi avem dreptate să sperăm cele mai bune (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 64, 11 august 1854, p. 254).



Din Bucovina, 8 octombrie 1854. Miercuri, în 4 octombrie, în ziua numelui Maiestăţii Sale Împăratului Francisc Iosif I, se serbă, în capitala noastră, Cernăuţi, un act care împle orişice inimă cu simţămintele cele mai vii şi mai călduroase. Preotesele noastre, cele văduve adică, vrând să-şi manifesteze adâncile lor simţiri de mulţumire către prea graţiosul nostru Împărat Francisc Iosif I, care le încuviinţă, încă în anul 1849, o pensie imperială[4], din Fondul nostru cel bisericesc, spre susţinerea lor şi a copiilor preuteşti orfelini, făcură, pe cheltuiala lor, portretul Maiestăţii Sale, prea înduratul Împărat Francisc Iosif I, în mărime de viaţă, menindu-l să rămână, pentru totdeauna, în reşedinţa Episcopiei bucovinene. Acest portret, aşadar, se dezveli în ziua prea înaltului nume al Maiestăţii Sale, în fiinţa (prezenţa – n. n.) tuturor branşelor (breslelor – n. n.) şi autorităţilor Capitalei, în fiinţa unui numeros

[4] Văduvele după preoții învățați și educați după sistema nouă căpătară câte 120 florini (prețul pentru 40 oi – n. n.), iar cele rămase de preoții de sistema veche (cu școlile numai normale și 3 ani clericali), câte 80 florini, copiii, încă fără deosebire, câte 30 florini pe an – nota Gazetei Transilvaniei.

cler de ţară, a mai multor boieri, târgoveţi şi a tuturor văduvelor preotese, ţinând, la această ocazie, însuşi Prea Sfinţia Sa Domnul nostru Episcop Eugen Hacman un cuvânt foarte cordial şi pătrunzător, iar clericii căpătând un imn ocazional, în limba română, compus de prea demnul nostru patriot şi spiritual al Seminarului Teoctist Blajevici. Abia pe la 2 ore după-amiază, se sfârşi frumoasa şi cu cea mai mare solemnitate petrecută această prăznuire, care nu numai în inimile celor ce au fost acolo, de faţă, ci şi într-ale tuturor bucovinenilor va rămâne într-o eternă memorie (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 80, 6 octombrie 1854, p. 321).

*

Noutate importantă se scrie, din Viena, ziarul „N. Z.", cu data 28 octombrie 1854. Aceea e cum că, la propunerea domnului general de artilerie baron de Hess, s-a hotărât, într-un sfat de război, ţinut la Curtea Împărătească: 1). Ca trupele din Principate şi din Bucovina să se înmulţească destul de bine; 2). Ca Gura Humorului (în Bucovina, lângă Suceava) să se întărească; 3). Să se mai ridice, pe picior de război, 100.000 de recruţi (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 86, 27 octombrie 1854, p. 343).

¤

1854: Proclamaţia austriacă, la ocuparea Principatelor. Locuitori ai Ţării Româneşti şi ai Moldovei. Tipărită pe afişe, în franceză şi în română, şi răspândită odată cu intrarea trupelor austriece în Iaşi, Proclamaţia de mai jos, care figurează în „Uricariul" lui Codrescu, e o filă discretă din povestea unirii Principatelor, în condiţiile asigurate de Europa, pe fondul îndelungatului conflict ruso-turc pentru teritorii, pe parcursul secolului al XIX-lea. Deşi lapidar, textul transmite o mulţime de informaţii – descrise pe larg în presa vremii, cum se va vedea din alte documente – despre conlucrarea europeano-turcă, în tentativa de a bloca expansiunea rusească spre Europa Răsăriteană:

În puterea unei Convenţii, încheiată între Majestatea Sa Împăratul, Augustul meu Suveran, şi între Sublima Poartă Otomană, trupele austriece întră în Principate. Ele sunt menite de a înlătura bântuirile războiului şi de a aduce, în mijlocul vostru binecuvântările păcii. Primiţi, deci, cu încredere pe aceşti chezaşi ai siguranţei voastre şi ai liniştii tutor: ei vor şti să o merite, prin conduita lor cea regulată, prin ordinea şi disciplina perfectă ce ei vor observa.

Privilegiile ce vă sunt asigurate de Sublinia Poată rămân în deplină lucrare. De aceea şi aştept, din partea autorităţilor ţării, toată ajutorinţa trebuitoare, în privirea încartiruirii şi a merindării trupelor, care se va face prin despăgubire regulată; totodată, pretind stricta menţinere a ordinii şi a liniştii din chiar partea populaţiunii, pentru că, în caz contrar, se va păşi cu toată asprimea

legii către orişice încercare de răsculare sau de ameninţare a ordinii publice.

Toate autorităţile sunt îndemnate, tot acum, de a se adresa, de astăzi, înainte, Locotenentului General Contele Coronini, numit, de M. S. Împăratul, Comandant al tuturor trupelor, în ambele Principate, sau organelor militare pe care el le va autoriza în privirea asta.

în 18 August 1854
Comandantul Şef al Armatelor a III şi a IV
Baron de Hess
General de Artilerie.

(*Uricariul / cuprinzător de hrisoave, ispisoace,urice, anaforale, proclamaţiuni, hatişerife şi alte / acte ale Moldovei şi Ţării Româneşti, / de pe la anul 1461, şi până la 1854 / sub direcţiunea dlui Theodor Codrescu*, Tomul al VI, Iaşi, Tipografia Buciumului Român, 1875, pp. 79, 80)



1855: Corespondenţă de lângă apa Sucevii, 22 octombrie. Salcea şi Plopenii, de unde scriu, sunt situate pe graniţa Moldovei, către Bucovina, dar în Moldova, vis-á-vis cu urbea Suceava, de care se despart prin fluviul cu acest nume, Suceava. Noutăţile noastre de aici sunt demne de toată compătimirea şi întristarea. Scumpetea ce ni se însemna mai nu-şi are perechea în istoria acestui Principat, aceea creşte şi se măreşte văzând cu ochii. Chila de grâu se vinde, aice, la graniţă, pe loc, de la 7 până la 7 galbeni şi jumătate, la Iaşi, de la 7, până la 8 galbeni. Guvernul începu a trimite oamenii săi prin ţinuturi, spre a cumpăra o sumă însemnată de grâu, cu scop, se pare pentru a preveni o carenţă de pâine neprevăzută, dar posibilă.

Celelalte soiuri de cereale sunt încă foarte ridicate în preţuri, din care cauză se înţelege că manufacturile încă se scumpiră peste toată aşteptarea. Proprietarii şi posesorii, văzând nişte atari mişcări în preţuri, începură a cere, pe produsele lor, preţuri aşa de mari ca cumpărătorii să nu se apropia de ei, şi poate fi că aceasta încă e una dintre cauzele urcării preţurilor peste aşteptare. Toamna întreagă o petrecurăm în secetă, din care cauză arăturile şi semănăturile de toamnă nu ne promit vreo fertilitate favorabilă a pământului pentru anul viitor. Şoarecii ni se înmulţiră ca mai nici odinioară, aceştia ne mistuie de-a gata produsele adunate la economie, fără a ne mai cere bună învoire ori a ne da vreo socoteală.

Pe la noi, se sună în vorbe ceva şi despre luarea Nicolaevului, poate fi şi aceasta chiar, deşi era a se apăra de chiar Imperatorul Alexandru (dar nu e).

Despre rezistenţa ce o fac inamicii progresului, ai civilizaţiunii şi culturii în contra şi asupra aprobării şi întăririi profesorilor dintre mireni la

acum realizatul gimnaziu din târgul Neamţului sper că vei primi, cât mai timpuriu, înştiinţare mai clară şi mai detaliată. Aceia, adică, vor ca profesorii acelui gimnaziu să fie aleşi numai dintre teologii patriei, nu şi dintre mireni, fără a mai considera Dumnealor, de o parte, aceea că scopul creşterii şi cultivării în acest gimnaziu nu este numai de a produce şi a renaşte preoţi şi călugări, căci pentru atari persoane s-au înfiinţat şi se înfiinţează, în lăuntrul sfintei mănăstiri, seminar, ci scopul este patriotic comun, şi de alta aceea că, de-ar fi Dumnealor bine împintenaţi, nici că ar putea a produce, pe băncile consiliului şcolar, teologi moldoveni capabili şi calificaţi, care să fie demni de a susţine cenzura ori examenul acelui consiliu, spre a putea corespunde scopului cuprins în programa acelui gimnaziu.

Noi credem că rezistenţa aceasta nu e manifestată atât în contra profesorilor mireni, cât chiar asupra Eminenţei Sale stareţului Dionisie şi în contra frumoaselor sale tendinţe şi dorinţe patriotice. Eminenţa Sa e tare determinat ca să se facă ceea ce cere de la dânsul patria, sfânta mănăstire şi, prin consecinţa spiritului veacului, sau, de nu poate, să-şi ceară demisia. Deie Dumnezeu ca şi aici să triumfe dreptatea, întocmai ca la Crimeea şi în Orient, fie şi cu amuţirea inamicilor culturii şi ai civilizaţiunii patriotice / **J. M.** (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 90, 9 noiembrie 1855, p. 349).



1855: Despre urmările desființării boierescului în Bucovina. Domnule redactor, / Foaia dumitale[5], pe care am salutat-o ca o manifestare din cele mai frumoase ale redeșteptării vieții naționale și care este una din cele mai bune fapte patriotice ce ai putut întreprinde, a adeverit, chiar de la începutul ei, că ai înțeles pe deplin serioase datorii pe care împrejurările timpului le impune, astăzi, publiciștilor români.

În momentul de față, care este destul de cumpănitor, fiind menit a însemna pentru Principate începutul unei noi epoci mai libere, mai fericite și mai frumoase, după cum credem și dorim, nici un organ de publicitate, nici o foaie, fie ea și literară numai, nu trebuie și nu poate mărgini scopurile sale la tratarea obiectelor indiferente, la petrecerea cititorilor săi prin romane, istorioare, cântece de amor și de primăvară. Acei care își dau dreptul și iau cuvântul de a vorbi către țară trebuie să aibă o inimă pentru suferințele ei, să-i înțeleagă interesele, să se pătrundă de dorințele și de chemarea ei, să aibă voința și curajul de a-i înlesni împlinirea acesteia, având viitorul în privire, să dezbată pe celelalte, să o lumineze despre trebuințele sale și să-i arate mijloacele de mântuire.

[5] Redactorul și fondatorul „României literare” din 1855 era Vasile Alecsandri.

Fericiți aceia cărora le-a revenit astă frumoasă chemare, care pretind așa reformele neapărate pentru fericirea nației, care au înlesnit, ferind-o de mișcări zgomotoase, regenerarea ei, care au asigurat împlinirea liniștită a progresului, care au sporit dezvoltarea și întărirea nației și au pus o piatră la edificiul viitorului!

„România literară" pare că și-ar fi impus acea problemă, aducând, până acum, mai multe articole serioase, care se ocupă cu unele din cele mai capitale interese ale țării și, după cum vedem din numerele din urmă, a început a dezbate și interesul cel mai mare și însemnat, acela care domnește peste toate celelalte, care este adevărata cauză a poporului, a țării întregi, adică reforma agrară sau regularea referințelor între proprietari și lucrători. Cum că acestea nu pot rămâne în starea de față, cum că și Principatele trebuie să împlinească acest progres economic și social, pe care l-a făcut, până acum, toată lumea civilizată, care de mai mulți ani stă pe marginile lor, e vederat și cred că nu se mai aduce la îndoială de către nimeni. Deprinderea, însă, zice o vorbă, este adeseori atât de tare ca însăși natura; aceasta ne explică de ce oamenii, în general, se sfiesc de orice înnoire, se înduplecă numai cu greu de a primi și acelea al căror folos și bunătate nu le pot tăgădui. Trebuie să așteptăm, dar, ca o înnoire de astfel să întâmpine multe greutăți, poate chiar și din partea acelora care au înțeles, de mult, semnele timpului și sunt încredințați că asta e neapărată și nu se mai poate nici încuviința, nici amâna.

Sub asemenea împrejurări, am crezut că ar putea fi de înțeles a arăta, aici, care au fost, până acum, urmările acestei experiențe, petrecute de Bucovina înainte de șase ani, la care timp s-a desființat boierescul, atât aici, cât și în celelalte țări ale Austriei, în care se mai ținuse până atunci.

Observând, cu luare aminte, cum se dezvelea astă prefacere însemnată înaintea ochilor noștri, urmând, de la început, întâurirea ei asupra tuturor referințelor înțelepte ale țării noastre, credem a fi cunoscut îndestul, de a le expune în public. Vom înfățișa, însă, numai rezultatele materiale, pentru că acestea sunt cele care interesează mai mult publicul cel mare și pentru că – fie-ne iertat de a o spune în toată sinceritatea – în ochii multor oameni numai acestea sunt cumpănitoare; căci sunt de acei care judecă un lucru, o măsură, după valoarea ei morală și care nu se uită, mai întâi, la folosul sau scăderea materială, care le pot ieși din acelea.

Să cercetăm, dar, în cât au fost întemeiate îngrijirile acelor care, în anul 1848, înainte și după desființarea boierescului, se întristaseră de tot, se descurajaseră, prezicând, cu autoritate de profeți, surparea totală a averilor particulare, disprețuirea cumplită a moșiilor, demoralizarea generală a țăranilor, prin urmare înapoierea culturii pământului, stârpirea negoțului, sărăcirea țării și sălbăticirea oamenilor.

De la anul 1846, atât de trist și nefericit pentru proprietarii din Galiția,

guvernul austriac și toți oamenii serioși se pătrunseră de încredințarea că boierescul (clăcile, robotele sau cum le-au mai fost numele) nu se mai poate ține și că timpul cere, repede și fără cruțare, desființarea acestei rămășițe a feudalismului. Din nefericire, însă, tot lucrul bun merge încet și, din contra, timpul mai iute decât oamenii, și iată că sosi anul 1848, care, nerăbdător de a răsturna multe așezăminte, n-a cruțat nici pe acesta, nici a voit a îngădui măcar termenul trebuitor de a pregăti, cu toată cumpănirea, o măsură atât de însemnată și a deprinde pe oameni cu ideea ei. Bine era aceasta, că atunci poate ar fi fost mai puține îngrijiri; toți s-ar fi supus mai ușor acestei necesități și astă mare propășire s-ar fi s-ar fi împlinit pe nesimțite. Oricum, însă, trebuie să recunoaștem că anume aici, în țară, s-au auzit de puține abuzuri, că unii, și alții, proprietari și locuitori, s-au silit pentru a petrece acea criză cât se putu mai bine, în toată liniștea, și a se deprinde iute cu noua poziție. Și de ce nu ar fi făcut așa, dacă se putu cunoaște curând că urmările acestei schimbări nu sunt atât de rele, pe cât îngrijirile de mai înainte, care erau mari?

Se înțelege că, pe la început, sosind anume acea măsură chiar în timpul când e mult lucru la câmp, adică în luna lui iunie, proprietarii, în multe locuri, întâmpinare greutăți în gospodărirea lor și poate că s-au și întâmplat, ici și colea, că avură scădere (pagubă) la strângerea pâinii. Noi însă suntem siliți de adevăr a spune că, după cât am cercetat în toate părțile, nu am aflat că vreun proprietar ar fi fost nevoit să lase, din cauza împotrivirii și nelucrării țăranilor, pâinea sa pe câmp și să piardă, așa, rodurile ostenelilor unui an întreg, cu toate că și alte împrejurări ale acelui memorabil an, precum a fost neliniștea generală a spiritelor, produsă de întâmplările ce se urmau din zi în zi, încetarea cumplită a fiecărui comerț și, mai mult decât toate, holera, care, secerând pe mulți, înspăimânta pe toți, se însoțise de a descuraja pe oameni, a paraliza activitatea lor și, prin urmare, a îngreuna și căutarea economiei.

Numai acest an, însă, fu cel mai greu, că ușor se deprinseră proprietarii a plăti pe lucrători, și aceștia a se mulțumi cu un preț măsurat, care va scădea în proporția cu care crește repede numărul lucrătorilor, fiindcă Bucovina seamănă, și în aceasta, Moldovei, că este puțin împoporată.

Cea dintâi urmare a desființării boierescului trebuia să fie, dar, suirea prețului produselor agriculturii, pentru că proprietarul își scotea, acum, și plata lucrătorilor; acea scumpire a produselor era mai mare însă decât astă cheltuială, încât proprietarul își găsea încă și destul folos, că, altminteri, s-ar fi lăsat de gospodărire. Aceasta am putut-o adeveri foarte bine cu cifre, aducând aminte că simbria (salariul) de o zi a unui lucrător cu mâna rar s-a suit mai sus de 20-24 creițari argint (2 lei și jumătate – 3 lei, în Moldova, fiind 8 creițari 1 leu), și acum, în general, poate fi socotită și ceva mai ușor decât cel dintâi din ambele prețuri, de vreme că acel al pâinii s-a ridicat în proporție mult mai însemnată, precum, de pildă: 1 coreț de popușoi, care,

înainte de 1848, niciodată nu ajungea prețul de 1 florin și 36[6] creițari argint (12 lei în Moldova), de atunci, încoace, numai rar, de vreo două ori, și anume în anii dintâi, s-au coborât mai jos de 3 florini argint[7] (22 lei și 25 de bani, în Moldova). Asemănând ambele prețuri, vedem o deosebire cam de jumătate, și totuși, încă acest din urmă preț trebuie privit numai ca un minim, fiindcă, în curgere de 6 ani, el totdeauna a fost mai mare, și atunci diferența devine încă mai favorabilă.

Astă sporire însemnată a prețului grânelor n-a fost numai momentană, ci, din contra, ea s-a arătat statornică, crescând treptat, din an în an, de unde se poate judeca, cu siguranță, că ele (deși prețurile nemăsurate de astăzi, pricinuite prin trebuințele armiei adunate, îngreunarea transporturilor, nu se vor ținea) niciodată nu vor cădea atât de jos, cum erau pe la anul 1848, ci se vor ține mult mai sus, fiindcă însăși scumpirea lor a sporit și valoarea pământului.

Dacă eu, astăzi, pot vinde produsele de pe o falce mai scump decât altădată, atunci falcea are pentru mine mai mare valoare și eu o pot plăti mai scump, dacă vreau să o cumpăr, și voi vinde-o altuia tot cu acest mai mare preț. Iată, dar, întâia cauză a suirii prețului de pământ.

A doua cauză a ei a fost, clar, însăși desărcinarea pământurilor țărănești, pe care, mai înainte, când țăranul era supus stăpânului, zăcea îndatorirea la boieresc. E lesne de înțeles că un pământ, o moșie, o proprietate, într-un cuvânt, are mai mare preț dacă ea este liberă de orice sarcini, decât dacă zace asupra ei vreo servitute, vreo datorie. Țăranul, devenind proprietar liber, învăță lesne a cunoaște și el mai bine prețul pământului său, a nu-l lăsa nelucrat ca mai înainte (după tentativa de reformă agrară din 1785 – n. n.), de a nu-l împosesui (închiria – n. n.) altuia, cu un preț de nimic. Pe de altă parte, împlinindu-se încă un progres neapărat: facultatea de a dobândi proprietate de pământ încetă de a fi numai un privilegiu al nobililor și deveni un drept al fiecărui cetățean[8], care împrejurare, deschizând mare concurență între cumpărători, ridică încă mai mult prețul pământului. Mulți capitaliști mai mici, care aveau plecare spre economia rurală, au cumpărat, așa, locuri țărănești, anume în anii dintâi, când țăranii se înduplecau mai lesne de a le vinde, și, adunându-le, în urmă, după

[6] Afară, poate, de cazul extraordinar, întâmplat înainte de vreo 20 de ani, când se făcu de aici exportare la Basarabia, unde o secetă generală produsese mare lipsă – notă Alecu Hurmuzachi.

[7] Corețul are 6 dimirlii; merța, din Moldova, 10; prin urmare, în cazul întâi, fiind corețul 1 florin și 36 creițari, iar 12 lei merța, vine la 21 de lei de Moldova; în cazul al doilea, corețul fiind 3 florini, adică 22 lei și 50 de bani, merța este 37 lei – notă Alecu Hurmuzachi.

[8] Acest cuvânt îl întrebuințăm, aici și mai încolo, în înțelesul obișnuit până acum, simțind bine cât e de greșit acesta și cât ar fi de dorit de a-i da înțelesul său adevărat – notă Alecu Hurmuzachi.

cum puteau, prin schimb, își făcură moșioare micuțe, lucru care nicicum nu e nefavorabil pentru dezvoltarea agriculturii. Proprietăți de acelea s-au suit, de atunci, întreit și împătrit în preț, lucru prea recunoscut aici pentru ca să mai fim nevoiți a mai aduce alte adeveriri; totuși, cităm măcar o pildă: mai deunăzi, se vându, pe moșia mai delăturată P., o proprietate de 36 fălci, care, înainte de vreo 5 ani, se cumpărase cu 620 galbeni, care face peste 7 galbeni de falce.

*

Toate aceste împrejurări nu puteau rămâne fără înrâurire nici asupra proprietăților celor mari, adică a moșiilor stăpânilor de mai înainte, și, în adevăr, fiecare observator se va putea mira, privind la suirea repede a valorii lor. Dacă, până la anul 1848, venitul curat de pe o falce[9] se socotea, aici, cu 5 florini (1 galben), acesta, chiar la anul 1852, când s-au dat în arendă unele moșii ale Fondului Religionar, fură socotite cu 15 florini (3 galbeni), așadar întreit. Dar, mai mult încă, în luna trecută s-au dat în arendă, prin licitare publică, alte moșii ale aceluiași Fond, și rezultatul întrece toate așteptările.

Așa, domeniul Solca, având vreo 500 fălci arătură, fânațe și imaș (păscătoare), se vânduse, înainte de 9 ani (la 1846), cu câștigul de 14.500 florini argint (2.900 galbeni). La 1848, guvernul, plecându-se cererii arendașului (posesorului), îi scăzu, pentru desființarea boierescului, din aceasta, 8.000 florini (1.600 galbeni), rămânând, dar, câștigul numai la 6.500 florini (1.600 galbeni); și totuși, acum aceste moșii se vândură cu 47.000 florini (9.400 galbeni). Acest preț, cum se vede, întrece mai mult decât de trei ori pe cel din timpul boierescului. Și apoi mai e de observat că domeniul Solca, fiind la munți, are numai pământuri de calitate foarte inferioară; de aceea, mai însemnăm că arenzile (în înțelesul mai restrâns și obișnuit) au trecut drept 33.000 florini (6.600 galbeni) și pământurile drept 16.000 florini (2.800 galbeni), revenind, dar, falcea la 28 florini (5 galbeni și 75).

Urma a adeverit că aceste prețuri nu sunt nemăsurate și că speculatorii, pentru care unii și alții se îngrijorează fără cuvânt, nicidecum nu s-au înșelat, de vreme ce aceștia, aflând prea mulți mușterii, le-au putut trece curând către alții, luând folos curat de 2.000 de galbeni, păstrându-și încă și pentru sine unele părți din acele moșii.

Asemenea frumos rezultat produseră și toate celelalte domenii vândute, totodată, și anume: Coțmanul (cuprinzând pe la 1.000 fălci arătură, păscătoare și fânațe, și 2.700 locuitori) se vându mai sus decât cu 50.000 florini (10.000 galbeni) pe an, care câștig e îndoit decât al licitării ultime, din anul 1846, fiindcă acela se sui numai până la 28.000 florini (5.600 galbeni), cu toate că, de atunci, s-au desființat boierescul și zeciuielile (dijmele), care

[9] Se știe că, în urmă, Israilitenilor iarăși le luă acest drept, lăsându-li-se, însă, acela de a ține cu anul asemenea proprietăți – notă Alecu Hurmuzachi.

anume pe moșii bine împoporate și cu locuitori avuți, era un venit destul de însemnat[10] (între mușterii veniți la licitarea acestui domeniu erau și țăranii de acolo, care se suiră cu prețul până la 9.000 de galbeni, aducând cu ei vreo 4.000 de galbeni, lucru neauzit mai înainte).

Mai sus am arătat cum s-au suit pământurile țărănești și proprietățile mai mici (și stră-stră-străbunii mei au profitat de aceasta, vânzând pământuri scumpe în Coțmani și Boian și cumpărând pământuri mai ieftine la Vicov și, în Regat, la Mereni – n. n.); acum am văzut cum s-au suit și moșiile cele publice, care sunt foarte însemnate, cuprinzând, după cum se știe, mai bine de jumătate a țării noastre. Mai este oare trebuință să mai aducem pilde și pentru sporirea valorii tuturor celorlalte moșii particulare? Iată și de acestea: moșia S. se vându, la anul 1849, cu 5.500 florini (1.100 galbeni), iar la anul 1852, cu 8.250 florini (1.650 galbeni), și acum, trecând la alt proprietar, suma este 11.000 florini (2.200 galbeni). Tot acea moșie fu prețuită, la 1847, cu 63.000 florini (12.600 galbeni) și dar câștigul de astăzi, capitalizat prin 20 de ani, reprezintă o valoare de 220.000 florini (45.000 galbeni). O altă moșioară M., la munte, de vreo 1.391 fălci, cumpărată, la anul 1846, cu 2.900 galbeni, se vându, pe la 1850, cu 9.000 galbeni.

Așa aș putea aduce nu vreo câteva pilde, ci o mulțime de la fiecare moșie, fiindcă veniturile tuturora au sporit și, prin urmare, toate s-au suit în proporție mai mare sau mică, dar totdeauna însemnată. Și acum trebuie să mai spunem că desființarea boierescului nu a fost singura ispită care veni să cerce pe proprietari. Un an abia în urmă, darea de pe pământ (birul de pământ – grunds teuer, impot foncier) crescu cu o a treia parte; alte dări noi se mai adăugiră la aceasta, precum darea de pe venit (Einkom mensteur, taxe du revenu), care se plătește de la toate veniturile curate, anume și de la acele ale arenzilor, morilor etc. Aceste împrejurări ar fi trebuit să micșoreze, altădată, prețul unei moșii, fiindcă birurile se asamblează unei datorii reale (ipotecate); plătind, de pildă, o moșie o dare de 200 de galbeni pe an, aceștia reprezintă, după preceptul legiuit aici, de 5 la 100, un capital de 4.000 de galbeni, care zace ca o datorie ipotecată pe ea, și aceasta totdeauna se scade din valoarea proprietății.

Pe lângă aceste dări regulare, s-au mai întâmplat și alte extraordinare, precum, în anul trecut, împrumutul național, care, în Bucovina, a produs suma prea însemnată de 2.700.000 florini (540.000 galbeni). Cu toate acestea, vedem că prosperitatea țării n-a mers înapoi, ci sporește și nici am vorbit încă de alte fatale împrejurări, care împiedică dezvelirea mai rapidă a aces-

[10] Falcea, la noi, s-a schimbat și e, acum, mult mai mică decât acea din Moldova, fiindcă stânjenul de aici e de 6, iar cel moldovenesc de 7 picioare (Fuss, Schuh.) – notă Alecu Hurmuzachi.

teia, și anume vatămă și interesele agriculturii. Aceste împrejurări sunt, mai întâi, diferența nefericită, care tot mai există între banii de hârtie și monedă, pe care nu au putut-o conjura toate încercările guvernului; al doilea, lipsa institutelor de credit, care ar spori mai mult decât orice măsură înflorirea agriculturii, înlesnind pe proprietarii mici și mari de a afla, cu dobândă mică, capitalurile trebuitoare pentru întocmirea și purtarea economiei, care astăzi cere mai mare cheltuială și îngrijire, fiindcă capitalurile particulare încă tot sunt foarte scumpe.

Îndemnizarea (dezdăunarea, despăgubirea) care se va da pentru desființarea boierescului și a celorlalte dări țărănești (și anume pentru două părți ale valorii lor întregi) încă nu s-a plătit, deși lucrurile pregătitoare au sporit atât, încât e de așteptat că, în decurgerea acestui an, se va răspunde.

În urma acestora, mai aducem aminte și de o altă împrejurare, care singură poate este atât de cumpănitoare cât acele trei împreună, și dară merită luarea aminte cea mai serioasă. Până la anul 1848, deși proprietarii de aici plăteau biruri, totuși, fiindcă lucrarea pământului nu costa nimic, prețul pâinii era de tot jos, comerțul cu ea, mic; importarea grânelor din Moldova și Basarabia nu-l puteau atige tare, fiindcă și aici, în acele țări, era boieresc. Desființându-se acesta și venind încă toate împrejurările înșirate mai sus, importarea grânelor din țările învecinate deveni o speculație, cu atât mai folositoare, cu cât, scumpindu-se ale noastre, neguțătorul pe acelea le putea vinde cu câștig și mai însemnat. Cine nu ar crede că aceasta singură ar fi ajuns de a sugruma toată economia câmpului, la noi, și a descuraja pe agronomi? Și totuși, după cum arată experiența de toate zilele, o experiență de șase ani, ei au putut susține nu numai acea puternică și nefavorabilă concurență, ci și învinge și celelalte mari greutăți. Acestea le-au fost, dar, numai un îndemn mai mult de a dezveli o mai mare activitate în căutarea și dezvoltarea economiei.

Și dacă vom spune acum că și stăpânii de mai înainte, și locuitorii se află mai bine, că toată țara e mai avută, fiindcă, sporind toate valorile, a sporit și avuția națională; că negoțul se ridică, agronomia se dezvelește, că proprietarii și țăranii se nevoiesc a gospodări mai bine, a produce mai mult; că, sub un cuvânt, toată starea economică a țării e cu mult mai bună acum, de cât era înainte de 6 ani numai, nu ne temem că ne va contrazice cineva.

Acestea sunt, în general, pe cât se pot desfășura în cadrul mărginit al unui articol de jurnal, fără a cerca prea mult răbdarea cititorilor, rezultatele practice ale eliberării țăranilor, ale desființării boierescului etc.; și, în adevăr, trebuie să recunoaștem că sunt prea favorabile. Cine ne va putea denega, când ele sunt atât de vederate, încât le pot pipăi chiar și acei oameni practici, *par excellence*, care nu voiesc să cadă sub pericolul *ideologiei*, care nu vor să audă de teorii, nu se pleacă nici celor mai bune argumente ale economiei politice, nici învățăturilor istoriei și poate se îndoiesc și de principiile dreptății.

Nu, aici nu poate fi îndoială, că unde vorbesc faptele acestea se-ncheie. Prin asta însă nu vrem să zicem că nu e cuvânt a se mira de ele, privind cu nepărtinire la toate greutățile timpului, la toate întâmplările nefavorabile, la micul șir al anilor în care s-a împlinit o asemenea prefacere; și mirarea va scădea, însă, judecând cu luare aminte cum sunt legate între sine acele rezultate, cum au decurs, stând în raport de reciprocitate, unul din altul și toate împreună din o singură cauză, acea străveche, pe care o recunoaștem în oricare din progresele care au prefăcut, în toate timpurile, fața lumii, au îmbunătățit starea materială și a ridicat pe cea morală a omenirii. Atât de binecuvântată, atât de învietoare e suflarea dreptății, încât în urma ei, ca prin farmecul primăverii, se ivesc floare peste floare, lumea se înveselește, pământul se face mai roditor și viața răsare din stânca amorțită; omul se preface, câștigă conștiința de sine, își cunoaște chemarea, iubește viața, lucrul și activitatea, cu un cuvânt, devine mai bun și mai nobil!

Asta e atât de adevărat, încât trebuie să se arate și pe la noi, cu toate că timpul de șase ani e, desigur, o epocă prea scurtă ca să fi produs, în privirea morală, schimbări însemnate, fiindcă acestea se ivesc mai târziu decât cele materiale. Ți totuși, uitându-ne la poporul nostru și văzând că el se deprinde, din zi în zi, mai bine cu lucrul, văzând că a început a-și îndrepta economia, văzând că nu mai lasă nici o parte din pământul necăutat și că, prin urmare, produce mai mult, văzând că începe a întrebuința pluguri mai bune și care ferecate, a-și întocmi mai bine locuințele, a dezveli, ici-colea, chiar un fel de lux în port și în împodobirea din lăuntru a caselor cu mobile (mai proaste), văzând acestea și luând în privire anume că, devenind liber și câștigând mai mult, el nu s-a dedat beției, după cum așteptau mulți, trebuie să credem că el a înaintat și în privirea morală; și, apoi, ce s-a făcut încă pentru a-i deștepta inteligența, a-i îmbunătăți inima, a-i îmblânzi instinctele și a-i învinge patimile, a-l face părtaș măcar la unele foloase ale culturii? Unde sunt școlile, institutele agronomice, unde predicile preoților? Acestea vor veni, încet, încet; dar acum, însă, nu le avem și, dacă poporul nu s-a făcut mai rău, dacă el, după cum suntem încredințați noi, s-a făcut mai bun, apoi acest merit – o spunem în toată dreptatea – îi poate reveni numai lui însuși. Cine va avea inima de a contrazice aceasta, luând în privire că, pe lângă toate, poporul e mai supus unor înrâuriri fatale, care necontenit îl îndeamnă spre rău. Iată ce vreau să zic: fabricarea rachiului sporește, din zi în zi! Ea este acum o industrie agricolă trebuitoare pentru prefacerea produselor întâi, pentru îngrășarea vitelor, pentru îmbunătățirea pământului și, dar, e privită ca o propășire a agriculturii și nedespărțită de o economie ceva mai întinsă. Aceste împrejurări nu iartă pe proprietari de a o părăsi (și ce folos ar fi de ar face-o într-o țară, când ea există în toată lumea?) și, din contra, după starea lucrurilor de față, el trebuie să dorească a fabrica și a trece cât mai mult rachiu, și cine bea rachiu, decât

țăranul? Nu se plătește mai bine arenda care are mai mulți mușterii, adică mai mulți bețivi? Acesta e un rău general, una dintre contrazicerile civilizației moderne, fiindcă, de o parte, plecările rele ale omului sunt încurajate și, de altă parte, pedepsite. Fiind, dar, supus și țăranul nostru, ca și cel din statele mai înaintate, acestei fatale înrâuriri, el cu greu i se poate împotrivi. Mai cu greu poate susține lupta plecărilor bune cu cele rele, și dacă, totuși, numai singura sa judecată firească, numai instinctul său mai bun, neajutați de nici un fel de povățuire, îl ferește de ispită, atunci desigur merită să-l lăudăm.

Scriind acestea despre Bucovina, nu ne putem opri a zice un cuvânt și despre Moldova, acea țară „scumpă, dar și frumoasă”, cum zice duiosul cântec. Nu e chemarea noastră de a dezbate trebuința neapărate și folosurile unei asemenea reforme pentru Principate, știind bine că în ele se vor afla destule inimi generoase, destule spirite luminate și pene mai iscusite, care vor întreprinde aceasta, și cu mulțumire vedem, din numerele „României literare”, că una dintre cele mai măiestre (trimitere la Vasile Alecsandri – n. n.) a început a trata acea cauză, într-un articol erudit. Am voit, dar, a face aici numai o singură luare-aminte. O luptă măreață s-a încins în lume; puterile civilizate s-au sculat în numele dreptății, ca să înfrângă ambiția și puterea arbitrară, ca să asigure triumful dreptului asupra spiritului cuceritor, ca să apere interesele culturii în contra incurselor unei politici ce se pregătea de a o stânge.

Astă luptă se născu din cauza călcării Principatelor, adică mai întâi pentru a le ști Turcia. Poarta (otomană – n. n.) recunoscu degrabă că ea nu poate pretinde a primi ajutorul puterilor civilizate, fără a dovedi că și ea respectă principiile acestora; drept aceea, nu numai a părăsit politica tradițională, îmbunătățind soarta creștinilor, ci a oprit chiar musulmanilor negoțul cu sclavii circazieni. Au, doar, Principatele creștine, care, odinioară, tot în numele acestor principii, combăteau cu succes pe turcii păgâni, o luptă care e toată gloria istoriei noastre!, pot rămâne în urma acestora? Nu ar trebui ele să se grăbească, fără de a mai aștepta îndemnul sau poate și inițiativa străinilor, a arăta lumii civilizate că merită simpatiile ei, simpatii care singure le-au scăpat de pericolul morții naționale și politice, și le-au deschis un viitor frumos și demn? Cine va fi tare îndestul ca să oprească progresul timpului pe marginile lor? Și, pe de altă parte, ce măreață va fi, după împlinirea acestuia, dezvoltarea și înflorirea acelor țări binecuvântate!... Cum vor spori, ca prin farmec, fericirea și prosperitatea lor, mărindu-se numărul românilor!... Și, atunci, vom putea zice, cu poetul antic:

His demum exactis –
Devenere devenere locos loetos, et amoena vireta
Fortuna torum nemorum, sedescue beatas;
Largior hic capos Aether, et lumine vestit
Purpureo! (Aeneid., 1, VI) / **Alessandru Hurmuzaki** (Alecu Hur-

muzachi, în *România literară*, nr. 24, 25 iunie 1855, pp. 281-284; nr. 25, 2 iulie 1855, pp. 293-297).



1855: Împăratul Franz Iosif, în Bucovina. Cernăuţi, 1 iulie nou 1855 (după depeşe telegrafice). Maiestatea Sa Împăratul sosi în capitala Ducatului Bucovinei, în 29 iunie 1855, şi descălecă la locuinţa c. r. preşedinte al Ţării, care apoi se îndură a primi pe boierime, cler şi pe autorităţile civile şi militare; după aceasta, vizită spitalul civil şi cel militar, prinsorile (închisorile – n. n.), seminarul diecezan greco-răsăritean. Pe la 5 ore după-amiază, fu masă. După masă, Maiestatea Sa binevoi a vizita solemnitatea de la Grădina Publică. Seara, fu serată militară cu facle.

În 30 iunie, dimineaţa, la 7 ore, Maiestatea Sa vizită trupele concentrate în paradă, apoi cercetă expoziţia de industrie şi produse, în urmă localul guvernului ţării şi mai multe diregătorii civile. Apoi se deteră audienţe. După masă, Maiestatea Sa binevoi a asista la o deprindere a societăţii de vânători. Seara, iarăşi serată militară.

În 1 iulie, la 5 şi jumătate ore, dimineaţa, Maiestatea Sa asistă la o liturghie numai citită (cum e datina bisericii apusene romano-catolice), la care se afla mulţime de popor, apoi, pe la 6 ore, purcese la Rădăuţi, unde ajunsese la 10 ore, apoi, până acolo, Monarhul împărătesc, de mila poporului, între strigăte de bucurie, mai vârtos pe la locurile unde se înălţaseră porţi de triumf (Mai departe, vezi corespondenţa din Bucureştii Bucovinei, de lângă Rădăuţi).



Corespondenţa Bucureşti[11], în Bucovina, 3 iulie nou 1855. Duminică, la 1 iulie, sosi aici, la noi, Maiestatea Sa Împăratul Franz Iosif I, de la Cernăuţi, unde petrecu, de sâmbătă, către amiază, până a doua zi, dimineaţa. Cu Maiestatea Sa Împăratul veniseră Înălţimea Sa arhiducele Albreht, baronul Hess, contele Schlick, Koronini, comandantul trupelor austriece din Polonia şi contele Paap, comandantul trupelor austriece din Moldova, şi, afară de adjutantul general al Maiestăţii Sale, contele Grüne, o suită numeroasă, în care se aflară şi locotenentul Galiţiei, contele Goluhovski, şi preşedintele nostru, al Ducatului Bucovinei, contele Schmick.

În Cernăuţi, fu, la venirea Maiestăţii Sale Împăratul, şi Domnul Ţării

[11] Pe aceste moșii publice, țăranii au, în genere, locuri mai întinse decât acei de pe moșiile particulare (erau călărași, se ocupau de ordinea publică și de siguranța graniței cu Polonia, beneficiind de privilegii de răzeși – n. n.) – notă Alecu Hurmuzachi.

Moldovei, A. G. Ghika, cu o suită strălucită, salutând pe Maiestatea Sa Împăratul, la sosirea lui în apropierea Principatului Moldovei.

Aici, în Bucureşti (de ce îşi numeau rădăuţenii străvechiul lor târg „Bucureşti”? – n. n.), se primi Maiestatea Sa de toate branşele şi clasele poporimii, cu cea mai vie şi mai solemnă cordialitate. Şi coborî în locuinţa colonelului cavalerii de Herman, comandantul hergheliilor împărăteşti din Bucovina.

Îndată după vizitarea diviziei militare de onoare, primi Maiestatea Sa, la sine, pe clerul condus de un arhimandrit mănăstiresc, pe mai marii miliţiei din vecinătatea de aici şi pe autorităţile civile, care se află aici, în Bucureşti. Pe la 5 ore după-amiază, se duse Maiestatea Sa, cu întreaga-şi suită, la vânat în vecinul Codru al Horodnicelor, de unde se întoarse către 10 ore, seara, întâmpinat, la marginea oraşului, de o muzică militară şi de un foarte mare număr de popor călare, cu felinare, şi pedestru, cu torţe în mâini, care era înşirat, de la marginea oraşului şi până la casa Maiestăţii Sale.

Ieri, dimineaţă, la 6 ore şi jumătate, ţinu Maiestatea Sa o revistă mare de trupe, care, constând din două regimente întregi de infanterie, de un regiment, iarăşi întreg, de ulani şi din două baterii de tunuri, erau postate pe aproapele câmp al Frătăuţilor, o jumătate de oră de aici, de la Bucureşti. După vizitarea frunţilor întregilor coloane, făcură trupele exerciţii cu foc[12].

Îndată după finirea revistei acesteia militare, care urmă tocmai până la 12 din amiază, se duse Maiestatea Sa iarăşi la vânat, la Horodnice, unde a ţinut prânz (în Codru), de unde se întoarse iarăşi pe la 10 ore seara. Astăzi, după prânz, se va întoarce Maiestatea Sa îndărăt, la Viena, având a înnopta în capitala noastră, Cernăuţi (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 52, 29 iunie 1855, p. 198)



Cernăuţi, 30 iulie 1855. Pe lângă atâta tăcere, ca să nu zic amorţire a inteligenţei noastre de aici, ar trebui să mă molipsesc şi eu şi să-mi pup mâinile în sân, căscând gura la sfaturile providenţei; acestea încă se urzesc numai prin dibacea activitate a oamenilor, iarăşi despre şi asupra oamenilor celor nedezgheţaţi, şi de aceea nu voi a trage şi eu, asupră-mi, învinuirea de leneş ori chiar de indiferenţă la împărtăşirea celor ce privesc unele din împrejurările noastre de pe aici. Am fost norociţi de a fi cercetaţi de monarhul şi Ducele nostru, am avut o privelişte frumoasă cu expoziţia de produse ale ţării, ce va mai dura până spre 15 august; a depus tinerimea noastră examene, nu ştiu dacă îmbucurătoare ori rele; am văzut târg, nu ştiu dacă bun sau rău; am auzit despre călătoria unor bărbaţi mari, cu scopuri nu ştiu dacă mari sau mici; vedem ceva scăderi între noi, ce storc lacrimi binesimţitorului. Vedem

[12] Încă din timpurile lui Ştefan cel Mare, nu văzură locurile acestea atâtea trupe pe aici.

ţara noastră lipsită de şcoli comunale şi altele, rău prevăzută cu păstori, ba prevăzută cu preoţi români în parohii ruteneşti şi cu preoţi ruteni care nu ştiu boabă româneşte, în fruntea parohiilor române ori chiar din contra; ne bucurăm ori întristăm de îngâmfarea unora, care-şi ţin lucru de scandal a-şi vorbi şi a-şi învăţa limba lor bine, oricum; şi ce mijloace vindecătoare de unele scăderi ca acestea ar fi de a se întrebuinţa, cine va mai visa de acestea, dacă, jucând rolul piticului şi lăsând să ne îngheţe pana în mână?!

Am numărat câţi patrioţi, popi sau mireni, domni sau servitori amploaiaţi sau neploaiaţi se ocupă se ocupă cu problema culturii şi a înaintării naţionale. Avem ieftinătate ori scumpete; avem, simţim niscaiva reforme, pretinse de veacul de faţă, ori trăim indiferenţi sau ca urşii, sugându-ne unghiile; propăşim ca racul înainte ori ca sobolul la lumină; avem tinerime bravă ori rătăcită? Toate acestea şi alte multe încă ne-ar da o materie foarte largă şi bogată de a ne reprezenta în organul nostru public, dacă cu literatura nu mai ştim unde ne aflăm. Dar, oare, de ce nu o facem? La aceasta răspundă inteligenţa noastră de aici şi din toată Bucovina, că ea are a fi trasă înaintea tribunalului viitorimii.

Eu vă împărtăşesc, acum, numai că, aici, se făcu expoziţia de produse de tot felul, câte naşte pământul pământenilor noştri din Bucovina. Acolo erau ordonate mostrele cele mai frumoase, spre privire; şi nu numai de produse crude, ci şi de industrie şi artă; erau ordonate porturile diverselor naţionalităţi; antichităţi de prin mănăstirile răsăritene, lână, in, cânepă, cojoace, bunde, alte manufacturi de metale ş. a. m. d. Dacă românii au fost bine reprezentaţi aici nu ştiu, dar ştiu însă că datoria le era a o face. Pentru ajutorinţa plaselor concetăţii, se plănuieşte ca să se înfiinţeze şi aici o casă de păstrare (bancă – n. n.), ceea ce ne-ar îmbucura. Ne sperie mult, însă, unele cazuri de holeră, ce se streacoară, din Lemberg, şi aici. Această boală, dacă se întâmpină cu prevedere, nu e periculoasă, însă frica de ea produce cazurile cele mai triste (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 63, 6 august 1855, p. 242).



Iacobeni, 15 august nou 1855. Domnule Redactor, o bucurie pe care nu o pot ascunde, avurăm, săptămâna trecută. Guvernatorul civil şi militar din Galiţia, Înălţimea Sa Arhiducele Carol Ludovic, ne vizită ţara, până la marginile ei. La 5 august nou, sosi Înălţimea Sa Împărătească în târguşorul de salină Cacica; acolo, cu paradă mare, de care, la poalele munţilor carpatici, nu se prea văd lesne, prin sfinţirea unui nou uscător, se puse o epocă nouă pentru ţinutul acela, încărcat, din mila lui Dumnezeu, cu sare şi slatină.

La 7 august, avui onoarea, venind de la Cârlibaba, pe plute, până la mijlocul drumului, în Ciocăneşti, a-l întâmpina cu poporul meu, de unde, la

înserate, sub salve, al căror ecou va fi răsunat, fiind megieşiţi, şi în Ardeal, a sosit în Iacobeni. Protopopul nostru, domnul Ioan Chibici, cu parohul din Candreni, parohul catolic şi pastorul evanghelic, proprietarul băilor de fier, de argint şi de aramă, Domnul cavaler Manz de Mariense, dimpreună cu fiii săi şi oficialii, îl întâmpinară acolo. De mult nu văzuseră băile acestea aşa o splendidă pregătire. Sus, la eclesia catolică, sta, cu litere de foc: „Dunezeu să ne păzească”; mai jos, cu litere mai mari: „Bine ai venit”; la poarta regiei, pe un etaj, fetele atânând flori, simbolizau literele măreţe: „Să trăiască Carol Ludovic”.

După scurt timp, avu onoarea preoţimea a fi înfăţişată. Cuvintele îmi lipsesc de a descrie sentimentele naţionalităţilor cele înfocate de amor şi naivitate, precum şi parada băieşilor. Aceştia, toţi cu lămpile lor în pompă, figurară o fosă, din a cărei mijloc răsuna capela de muzică de la Regimentul Parma cântecul oporal după melodia lui Haiden.

La 8 august, călătorise oaspetele nostru până la marginea între Bucovina şi Transilvania, apoi, reîntorcându-se, la 9 august, la Câmpulung Moldovenesc, îl primiră preoţimea greco-răsăriteană şi oficialii de acolo cu cele mai sincere arătări. Zic oamenii cum că, prin vizita unui oaspe aşa bun, de Dumnezeu ales şi trimis, timpurile cele bune vechi se vor întoarce înapoi (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 64, 10 august 1855, p. 245).



Bucureştii Bucovinei[13], 1 octombrie 1855. Alaltăieri, în 29 septembrie, se inaugură aici, precum şi în întreaga Bucovină, noua organizaţiune politico-judecătorească. Cum că noi noua aceasta organizaţiune o aşteptarăm cu cea mai mare dorinţă, nu e de trebuinţă să mai pomenim, căci toate interesele publice şi private se aflau în starea ceea care se cheamă neromânime: nici vie, nici moartă; medicul cel vechi, ştiind că o să facă altora loc, mai adormise lângă bietul muribund; iar acesta nou încă nu venise…

Noi, încă bucureştenii, împreună cu ţinutul nostru de 26 de sate, ajunseserăm, graţie lui Dumnezeu şi înaltului nostru guvern, cu ziua de alaltăieri, o îndoită bucurie: nu numai că pe noul judeţ ţinutal îl văzurăm instalat în orăşelul nostru, ci şi pe antistele (primarul, dar aici în sensul de prefect – n. n.) acestui judeţ îl căpătarăm, care e de naştere român; 13 căpitani de ţinuturi, parte poloni, parte germani, sunt încă aşezaţi. Al nostru e domnul Ioan Pitei, fostul vice-cancelar la consulatul c. r. din Iaşi; încă bucovinean de loc, absolut teolog şi jurist.

[13] Rădăuţi – nota Gazetei Transilvaniei, pe care încă nu o înţeleg, primul Bucureşti al nordului Moldovei fiind Zvoriştea, apoi Capu Codrului.

Ce trebuie să pomenesc aici mai cu deosebire e nespusa bucurie a numerosului popor, adunat, aici, alaltăieri, de prin sate, când auzi, întâiaşi dată aici, din gura mai marelui său civil, cuvântare dulce şi frumoasă în limba românească. Domnul Pitei, ce e drept, şi vorbi ca un părinte. Dumnealui consultă pe popor la respectarea moralei şi a legilor politice, la amoarea între sine, la ascultarea celor mai mari şi la loială acomodare în noua referinţă politico-judecătorească; iar ce este mai mult, noul nostru căpitan de ţinut îndemnă pe popor, cu cea mai mare căldură şi consideraţie, ca să-şi facă şcoli comunale (Pitei va începe construirea gimnaziului, care va fi terminat de succesorul Orest Renni de Herşeni – n. n.), cu nepreget atât mai mare, cu cât mai curând le va veni, şi, singur numai prin şcoli, va ajunge acea fericire socială şi sufletească, de care, acum, alte popoare de mult se bucură. Poporul înţelese pe noul său şef şi-i promise, unanim, că-l va şi asculta. Noi îi zicem, cu toţii şi din inimă: Dumnezeu să-i ajute! Şi noi, printrînsul! (***Gazeta Trasilvaniei***, nr. 83, 15 octombrie 1855, p. 322).



1856: „Coroana lui Ştefan cel Mare s-a aflat în Putna”. Abia defrişaseră austriecii tufărişul dintre ruinele vechii biserici a mănăstirii Putna, călugării folosind o bisericuţă de lemn din apropiere, ridicată de egumenul Iacob Putneanul (Putna de astăzi e o reconstituire pe temeliile vechi, datorată arhitectului austriac Karol Adolf Romstorfer), când Alexandru Hurmuzachi, explodase de entuziasm naiv şi, năpustindu-se spre telegraf, vestea gazetelor româneşti din provinciile rătăcite prin trei imperii:

„**Depeşa telegrafică de cea mai mare importanţă**, primită de-a dreptul. Dată în Cernăuţi, în 2 decembrie stil nou 1856, 7 ore după-amiaza. Sosită în Braşov, în 3 decembrie stil nou, 9 ore şi 45 de minute înainte de prânz.

„**Coroana lui Ştefan cel Mare s-a aflat în Putna, mormântul lui şi al lui Bogdan şi altele se cunoscură şi se deschiseră**”.

Alessandru Hurmuzachi”

(Sperăm că vom veni în stare a primi, cu altă ocaziune, şi o descriere detaliată a odoarelor acestor nepreţuite, păstrate până acum, numai în amintirea istorică a naţiunii şi în sânul pământului – ***Gazeta Transilvanie***, nr. 92, 22 noiembrie 1856, p. 357).

Speranţa „Gazetei Transilvaniei” avea să rămână în deşert, deşi relatări din Bucovina continuau să sosească, dar scrise de vechiul ei colaborator, Iraclie Porumbescu (aş putea face caz de descoperirea ineditelor lui Iraclie Porumbescu, dar nu-i de mine un astfel de moft), tânărul preot bucovinean

fiind, alături de Aron Pumnul şi de Dimitrie Dan, unul dintre puţinii abonaţi bucovineni la viguroasa publicaţie braşoveană. Tatăl lui Ciprian Porumbescu a şi semnat un capăt de relatare despre amărăciunea de la Putna anului 1856, probând, astfel, că el a fost autorul textelor cu ştiri din Bucovina anilor 1854-1856 („te voi ruga să-mi spui: câte şire „din Bucovina" ai tipărit în organul Dumitale, de vreo trei ani, încoace" – scria în 22 iunie 1854).

Alecu Hurmuzachi, fiind încă foarte tânăr, pe atunci (se născuse în 16 august 1823, la Cernauca), încă nu ştia că voievozii nu se înmormântau cu coroană, sceptru, spadă şi pecete – care aparţineau Ţării şi se încredinţau urmaşului, dar nici nu-şi putea închipui că sfântul mormânt al memoriei româneşti fusese temeinic prădat – la fel şi celelalte morminte ale familiei – de către călugării Putnei. Nici un însemn domnesc, nici un inel, nici măcar sicriul nu au scăpat de lăcomia călugărilor şi nici nu e sigur că osemintele aruncate, cu ţeasta înspre grumaz, pe cele 13 sau 14 şine de fier ar aparţine lui Ştefan cel Mare. În epocă, nu s-a insistat, deşi Iraclie Porumbescu atenţionase că „relicvele lui Ştefan cel Mare zac fără sicriu, numai pe 14 şine late de fier; poate, deci, că şi sicriul, dacă a fost acela de metal preţios, l-au luat. Căci ca Ştefan, suveranul acel vestit şi glorios, să fi fost adus, de la Suceava tocmai, fără sicriu, şi acela preţios, până la Putna, cam nu e probabil; cu atâta mai puţin, cu cât mausoleul lui de marmoră şi foarte frumos lucrat, din această biserică, încă fu făcut, fiind el încă în viaţă: prin urmare, şi sicriul lui trebuie să fi fost în raport cu preţiosul mausoleu".

În plus, pe bare de metal erau înmormântaţi doar călugării, iar dintre voievozi, doar cei care s-au călugărit în ultima clipă, precum Alexandru Lăpuşneanu, dar nu şi Ştefan, care nu se călugărise şi care păşea chiar şi în moarte triumfal, după cum relatau cronicarii. Oare nu cumva, după furtul sicriului, vreun stareţ oarecare a cerut să-i fie aşezate nevrednicele oseminte, pe bare de metal, în somptuoasa gropniţă de la Putna? Oare noi, cei care avem în sânge închinatul în faţa acelei marmore reci, nu o facem, de fapt, în faţa nu ştim cui, în faţa unui săvârşitor de sacrilegiu împotriva spiritualităţii româneşti? Răspunsul poate fi dat acum, când testele ADN ale rămăşiţelor presupuse ca fiind ale lui Ştefan cel Mare pot fi comparate cu ADN-ul din rămăşiţele urmaşilor săi. Dar nu se vor face niciodată astfel de teste, pentru că noi, românii, niciodată nu am avut nevoie de adevăr, ci doar de mituri. Puţin ne pasă nouă de unde or fi aruncate osemintele celui mai sacru dintre noi, câtă vreme jefuitorii lui scot sufletul din noi şi se spală cu el pe picioare, câtă vreme basmele despre cuvioşia călugărească ne ţin loc de cultură şi de identitate naţională.

Mă opresc aici, deocamdată, cu comentariile mele (mai am mult de navigat prin vremuri), pentru a vă încredinţa ştirile zilelor de extaz şi de agonie ale descoperirii mormântului lui Ştefan cel Mare. Nu şi al osemintelor lui

(până şi protocolul încheiat atunci, care constată prădarea tuturor mormintelor voievodale de către călugări, dar nu insistă asupra sacrilegiului, pentru că ar fi fost vătămător politic). Iată, deci, relatările lui Iraclie Porumbescu, de la cumpăna lunilor noiembrie-decembrie 1856, când iarăşi ne-am scufundat în bezna vâscoasă a şmecheriilor religioase:

*

29 noiembrie nou 1856[14]. Mă grăbesc, Domnule, să mă refer că, la noi, în Bucovina, sunt astăzi toţi ochii îndreptaţi spre mănăstirea Putna, unde e eternul repaos al pământeştilor rămăşiţe ale Eroului Moldovei şi Domnitorul ei cel mai glorios şi mai părintesc, Ştefan cel Mare. În acea mănăstire, adică, se descoperi, astăzi, mormântul acestui Domnitor, prin o comisiune politico-ecleziastică şi sanitară, cu scop ca osemintele marelui acestui bărbat să se aşeze într-o criptă aşa întocmită, ca orişicare doritor să-şi poată înfăţişa reverenţa la moaştele acestui „luceafăr al Moldovei”, să poată face aceasta nemijlocit, ba chiar şi venerabilele lui oseminte să le vadă. Acest proiect e a prea cuviosului antiste şi arhimandrit al mănăstirii Putna, Domnul Artemon Bortnik; şi publicitatea nu poate scopului acestui proiect să nu-i aducă cele mai vii mulţumiri.

Eu vorbesc de acestea şi nu descriu, aici, ne-exprimabilele bucurii ce se manifestă numai, din auzit, de această întreprindere, care e orânduită din partea înaltului nostru guvern, pe temeiul acelei propuneri din partea numitului arhimandrit şi antiste Domnul Artemon Bortnik, dar mâine îţi voi scrie, mai pe larg, toate; căci le voi afla, cu siguranţă: pentru acum, atâta-ţi mai adaog, că, pe lângă acel entuziasm, care, cum zisei, se manifestă pe alocuri, din cauza respectivei întreprinderi, recunoştinţa către înaltul nostru guvern, care e o mulţumire atât de eclatantă şi aceea a întregului element român, prin încuviinţarea frumoasei propuneri a numitului arhimandrit concesă, numai puţin este mare şi sinceră. Scriu acestea, în apropierea Putnei, şi chiar trec pe dinaintea mea o mulţime de omeni pedeştri, călare şi cu care, precum şi mai multe trăsuri elegante, care se grăbesc, după cum mi se spune, la Putna, tot cu acel scop, cu care eu mă grăbesc, adică pentru a vedea deshumarea rămăşiţelor marelui bărbat. Mâine, deci, mai multe (***Gazeta Transilvanie***, nr. 95, 3 decembrie 1856, pp. 369, 370).

*

30 noiembrie nou 1856. Astăzi, pe la 11 ore antemezinale, descoperiră, aici, mormântul Eroului Moldovei, Ştefan cel Mare, care mormânt se află în biserica mănăstirii de aici. Până astăzi, deshumară, mai întâi, pe Maria, fiica lui Ştefan cel Mare, care repauză de fată mare; după aceea, pe Maria, soţia lui Petru Rareş, al treilea pe Ştefan VII, numit „Crudul”, după aceea pe Bogdan

[14] Acest text a fost scris de Iraclie Porumbescu

IV, fiul lui Ştefan cel Mare şi pe fratele acestuia, Alexandru, care muri în vârstă de 14-15 ani. Aceste morminte erau toate în partea întâia a bisericii, numită pronaus; de aice, merseră în partea a doua, numită „pomenic“ sau naulă, şi acolea aflară pe ambele soţii ale lui Ştefan Marele, pe Maria adică, fiica lui Radu, Domnitorul Valahiei, a doua Doamnă a lui Ştefan, şi pe Maria, întâia Doamnă a lui Ştefan, fiica lui Simeon, imperatorul Rusiei, cu ambii ei prunci, Petru şi Bogdan, care amândoi se aflã într-un mormânt. Mormintele erau toate bine zidite şi boldite, şi moaştele unora zac pe pardoseala de piatră, în sicrie de lemn de frasin, dar acum până în ţărână putrezit; iar ale altora, câte pe 13 şine de fier, fără sicrie.

Din moaşte şi veşminte se află numai prea puţine rămăşiţe; iară Alexandru, fiul lui Ştefan cel Mare, e încă mai întreg. În fine, se descoperi mormântul lui Ştefan, ţelul cercării şi al încordării celei mai mari. Aceasta urma sub sunarea tuturor clopotelor mănăstireşti şi la asistarea întregului sobor călugăresc din această mănăstire, cu lumini în mâini, şi a unui numeros popor.

Mormântul lui Ştefan e din piatră cioplită, începând la 4 picioare sub pământ, şi acoperit cu o lespede colosală de piatră, aşijderea cioplită: opt români aleşi abia o ridicară. Din pământeştile rămăşiţe ale lui Stefan cel Mare, se găsiră o mare parte din mantaua domnească şi unele oase, care toate nu zăceau în vreun sicriu, ci, aşijderea, pe 13 şine de fier, sub care era încă un spaţiu deşert ca de 2 picioare. Curiozitatea cea mai mare e, însă, că capul – osul numai – e întors dinspre corp, cu vârful lui spre gât (grumaz), lucru care dă dovadă că mormântul acesta e căutat de mai de mult; pentru că nici coroana, nici alte însemne preţioase nu mai sunt, ba şi lespedea cea mare, cu care era acoperit mormântul, e la un cot ciuntită şi, cum se vede, cu violenţă. Despre aceasta, însă, cum şi despre cele până acum aflate în celelalte morminte, voi scrie mai târziu, din fântână tot oficioasă / **Porumbescu** (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 96, 6 decembrie 1856, p. 373).

*

20 noiembrie vechi 1856. Întristarea şi nedumerirea, aflând relicvele lui Ştefan cel Mare fără nici o insignă de Domnitor în mormânt, ba şi capul (o parte de căpăţână) întors din poziţia lui cea firească, fură, cum am zis în ultima mea epistolă, foarte mari. Acest eveniment neaşteptat motivă comisiunea să cerceteze uricele şi cărţile toate din archiva mănăstirii, de nu cumva s-ar afla întrînsele vreo indicaţie că mormântul lui Ştefan cel Mare a fost, după moartea gloriosului acestui Domnitor, spoliat de oarecine. Şi iată că, după o amănunţită căutare, se şi găsi o epistolă a mitropolitului Moldovei Iacov, din anul 1757, şi ilustra tot arcanul! Acea epistolă e adresată, de către numitul mitropolit, către egumenul de atunci al mănăstirii Putna, şi din ea se vede clar că „unu mormânt din pomelnicul bisericii“ mănăstirii Putna a fost, cum seamănă, din porunca acelui mitropolit cercat, şi preţioasele „de

pe mortul" din acel mormânt luate; căci un pasaj din acea epistolă sună aşa: „toate pietricelele ce s-au aflat, şi inelele, şi serjele, şi boldurile, şi altele ce s-au aflat pe mortul acela, să le pecetluieşti la un loc şi prin acela cui om da credinţă să ni le trimeţi".

Din continuarea epistolei acesteia, se mai vede că numitul mitropolit a avut de scop ca, din aceste preţioase, să facă coroane Maicii Domnului şi Mântuitorului Christos, de pe o icoană făcătoare de minuni din acea biserică şi mănăstire, care icoană e şi astăzi, şi, după cum se ştie, de acel mitropolit învelită toată în argint masiv şi împodobită frumos. Acel mitropolit reînnoi şi întreaga mănăstire, şi aceea cu speze foarte însemnate; înseamnă, deci, spre apărarea lui de oareşicare suspiciune nefavorabilă, că el întru întreprinderea aceea fu să se ajute mult şi cu preţioasele luate din mormântul lui Ştefan cel Mare.

Relicvele lui Ştefan cel Mare zac fără sicriu, numai pe 14 şine late de fier; poate, deci, că şi sicriul, dacă a fost acela de metal preţios, l-au luat. Căci ca Ştefan, suveranul acel vestit şi glorios, să fi fost adus, de la Suceava tocmai, fără sicriu, şi acela preţios, până la Putna, cam nu e probabil; cu atâta mai puţin, cu cât mausoleul lui de marmoră şi foarte frumos lucrat, din această biserică, încă fu făcut, fiind el încă în viaţă: prin urmare, şi sicriul lui trebuie să fi fost în raport cu preţiosul mausoleu. În privinţa aceasta, însă, aşteptăm desluşiri din Moldova, de se ştie, adică, acolo, că se îndătina, de mult, a se îngropa Domnitorii şi fără sicrie: pentru că Cantemir, în descrierea consacrării Domnitorilor, zice: „şi mitropolitul arunca întâi ţărâna pe sicriul cufundatului Domnitor repausat în groapă".

Comisiunea făcu, asupra întregii acestei operaţiuni un protocol cuprinzător, alătură acestuia şi o scurtă istorie a lui Ştefan cel Mare, compusă de comisarul spiritual Domnul Blajevici, cum şi desenele tuturor efectelor preţioase şi a relicvelor lui Ştefan cel Mare, şi-l trimise, astăzi, la prezidiul politic al Bucovinei, cu o propunere ca reconsacrarea relicvelor lui Ştefan cel Mare şi ale familiei lui, aici deshumate, să urmeze în luna lui mai (1857 – n. n.), cu o solemnitate demnă de faptele eroului, la care credem că se vor invita mai multe notabilităţi din mai multe locuri cunoscute. În ce loc şi cum să se reaşeze relicvele Eroului Ştefan cel Mare se va hotărî mai târziu, despre care noi, la timpul său nu vom pregeta a vă face cunoscut (***Gazeta Transilvanie***, nr. 97, 10 decembrie 1856, pp. 377, 378).



1856: Mormântul lui Ștefan cel Mare. Guvernul austriac ordonă, în anul 1856, descoperirea tuturor mormintelor din mănăstirea Putna. Ancheta, ce se compunea din un membru al consistorului mitropolitan, un impiegat al

guvernului din Cernăuţi, un inginer al statului şi un medic, începu lucrările în 12 noiembrie 1856. Dăm următoarele după procesul verbal oficial al anchetei, cum şi după descrierea unui martor ocular, publicată într-un calendar din 1857, din Iaşi şi reproduse de dl profesor şi membru corespondent al Societăţii geografice române, Dionisie Olinescu, într-un studiu ce-l publică asupra mormântului de la Putna, unele amănunte cu privire la această descoperire:

„Înaintea astrucării mormintelor, comisia orândui de a depărta tot arinişul din astă parte a bisericii, într-o adâncime până unde numaidecât ar trebui să se vadă toate mormintele, câte s-ar fi aflând pe astă latură a bisericii. Se văzură două bolte, în stânga. A doua zi, dimineaţa, se mai află o boltă: a lui Petru şi Bogdan, fiii lui Ştefan cel Mare şi, în partea dinspre răsărit, câte o boltă neregulată. Se săpă în dreapta.

„Încordarea e mare”, zice martorul ocular, „şi se exprima pe faţa tuturor asistenţilor. Se dă de un corp al unei pietre netede, groase şi care semăna a fi mare. Piatra se descoperă, mai departe, căci lucrătorii, chiar şi din al lor propriu strămur, îşi îndoiesc puterile, spre a scoate ţărâna de pe lângă piatră. Se descoperă o lespede mare, ca de şapte palme, şi largă, ca de 372 palme, şi lucrată din daltă. Ea este acoperământul unui mormânt, zidit din piatră albă, cioplită. Nu mai e multă îndoială, acesta este locul repauzului rămăşiţelor lui Ştefan cel Mare.

Pe împrejur şi fără de a mai atinge, mai departe, mormântul acesta, se fac încercări, de nu mai este vreun mormânt. Sfredelele de fier, întrebuinţate spre acest scop, ajung, pe sub mausoleul lui Ştefan cel Mare, până în pereţii bisericii şi într-o adâncime aşa de mare, încât, mai de desubt, nu se mai poate să fie un mormânt.

Aici ajunge încordarea tuturor la cel mai mare grad, zice martorul ocular, şi tăcerea ce urmă, un minut, fu atât de adâncă şi universală, încât se auzea cum bate inima în fiecare piept şi cum clipita aceasta fu, într-adevăr, sacră. Comisarul politic făcu, acum, întrebarea, la cel ecleziastic şi consistorial, de poate să se ridice, acum, chiar şi lespedea de pe mormânt. Acesta însă răspunse că nu, până ce nu se va face ceremonialul bisericesc.

Se cheamă, deci, întregul sobor mănăstiresc. Arhimandriţii, ieromonahii şi diaconii se îmbrăcară toţi în ornate preţioase şi vechi veșminte, date încă de însuşi Ştefan cel Mare acestei mănăstiri şi, luând toţi în mâini făclii, iar diaconii, cu cădelniţe, înconjurară mormântul lui Ştefan cel Mare şi, săvârşind serviciul religios, opt români puternici scoboară în adâncime, unde era mormântul şi, deşi cu greutate, deodată ridică lespedea de pe mormânt.

Nu se văzură, zice martorul contemporan, acuma, ochi fără lacrimi şi chiar şi pe cei de alt neam, care se aflau de faţă, îi văd cu adevărat urniţi şi cutremuraţi în cea mai adâncă adâncime a inimii lor. Măreaţa şi lunga ne-

dumerire o întrerupse abia „veșnica pomenire”, intonată, acum, de întregul sobor călugăresc, în acompanierea tuturor clopotelor mănăstirii, care efectua o comună lăcrimare şi plângere, în tot cuprinsul cuvântului.

Spre a se vedea, zice, mai departe, martorul ocular, cuprins de un aer sacru şi reverenţios, în apropierea rămăşiţelor lui Ştefan cel Mare, nu mai trebui alt motiv decât a se fi uitat la bieţii nostrii ţărani, cum ei, la descoperirea mormântului, ca de un instict sacru mânaţi, toţi cu lacrimi, în genunchi picară, punându-şi mâinile la piept, ca la rugăciune. Feţele lor erau schimbate, ca la o vedenie sfântă, şi tăcerea cea generală, în biserică, urmă, acum, şi care se mai înălţa prin acompanierea duiosului sunet al clopotelor mănăstireşti, era într-adevăr o scenă de acele măreţe şi sfinte, care numai în fantezia cea mai mănoasă se poate închipui.

În mormânt, zice procesul verbal oficial, se vedea numai partea cea mai mare a capului şi aceasta întoarsă, cu partea de către grumaz, spre apus, şi, sub mantaua domnească, încă unele oase, cu un oareşcare sicriu şi 13 şine late de fier. Mirarea fu foarte mare. Prepusul cum că mormântul lui Ştefan cel Mare fu cercat, relicvele sale atinse şi preţioasele de pe dânsele luate, se exprimă îndată de toţi membrii comisiei şi se hotărî să se caute în arhiva mănăstirii, de nu se află, undeva, vreo însemnare despre asta. Se găsi, între hârtiile vechi, o scrisoare a mitropolitului Iacob (Putneanul – n. n.), din anul 7262 (1757), către egumenul de atunci al mănăstirei Putna, din care scrisoare se cunoaşte, cam cu încredinţare, că prepusul este întemeiat.

Scrisoarea aceasta este următoarea: „Cuvioase Egumene a Putnei, kyr Benedict. Pentru că dumnealui, Ispravnicul de Suceava, a venit la mănăstire şi a desgropat mortul acela, unde a fost prepusul şi n-a găsit alta nimica, afară de acele ce ne arată molifta sa, Dionisie, în răvaşul său: bine a făcut de a venit şi n-avem nici o părere de rău, de vreme ce a ieşit mănăstirea de prepusul ce era, şi moliftei sale Dionisie răspuns pe carte nu i-am mai făcut, însă spune moliftei sale din gură că am înţeles toate câte mi-a scris şi toate pietricelele cele ce s-au aflat şi inelele, şi sârmelele, şi boldurile, şi altele cele ce s-au aflat, toate să le pecetlueşti la un loc. Şi să pui pe Rafail, argintarul, ca să ia măsura de pe coroana ce este la Maica Precista, cea făcetoare de minuni, şi de pe coroana mântuitorului Christos, ce este tot întru aceeaşi icoană, pe o hârtie, cât îi coroana de mare şi fără flori, numai mărimea lor, şi atât pietricelele şi inelele, cât şi măsurile coroanelor cu om de credinţă să ne trimeteţi. Însă să cauţi, împreună cu părinţii soborului, că este o pungă cu mărgăritare, pecetluita cu pecetea noastră, şi să o deschideţi şi să luaţi dintr-însa 500 fire de mărgăritare, care să fie tot de un fel şi deopotrivă, şi mai sunt 2 sau 300 fire de mărgăritare cu nechiotul, ce au căzut de pe aer, şi să ne trimiteţi mărgăritarul, totodată atât cele 500 fire, cât şi cele cu nechiotul, dimpreună cu lucrurile ce s-au aflat pe mort, că am socotit să facem coroana Maicii Preceste şi domnului

Christos, altă făptură şi iscusinţă şi mai frumoasă, şi o împodobim cu pietrele cele şi cu mărgăritare".

Această scrisoare se trecu în procesul verbal şi mormântul se acoperi. Ancheta a pus următoarele întrebări: ce să se facă, provizoriu, cu mormintele descoperite ale prinţilor si prinţeselor şi cum să se lase mormântul lui Ştefan cel Mare, până la o altă hotărâre?

Se decise ca mormintele să se lase aşa cum sunt, numai rămăşiţele scoase din ele să se pună în sicrie noi, fără însă a se acoperi cu ţărână. Mormântul lui Ştefan cel Mare să se acopere cu un văl mare de doliu şi, deasupra, să se pună 4 candeliere de argint, cu făclii mari şi o sfântă cruce, în mijloc pe o evangelie. Timpul solemnităţii s-a fixat pentru luna Mai 1857, care însă n-a avut loc, guvenrnul fiind de altă ideie.

Obiectele toate n-au fost scoase de mitropolitul Iacob, căci scrisoarea misterioasă aminteşte numai „de pietre scumpe, inele" şi nici deloc de coroană, sabie etc. (nici un Voievod nu se înmormânta cu coroană și sabie, care rămâneau moștenire urmașilor – n. n.). Aceste lucruri au fost, desigur, prădate de Vasile Vodă Lupul şi de ginenerele său Timuș (nici vorbă, pentru că vitejii, indiferent de neam, socoteau ca însemnând cel mai mare sacrilegiu prădarea mormântului altui viteaz – n. n.), când Vasile Lupul a stricat mănăstirea Putna, căutând după bani (cazacii lui Timuș au ars acoperișul, ca să-și procure plumb – n. n.) (***Tribuna***, Anul VIII, Nr. 127, sâmbătă 6/19 iulie 1904)



1856: Ce s-a întâmplat cu osemintele lui Ştefan cel Mare? Fără să se mai lămurească, vreodată, ale cui sunt osemintele aruncate pe şinele din „mormântul pomelnicului bisericii" Putna, dacă sunt ale lui Ştefan cel Mare sau ale unui stareţ oarecare, înmormântat călugăreşte, pe şine de fier, nu într-un sicriu, în gropniţa pregătită pentru Ştefan cel Mare, şi fără să se mai ţină cont de premeditarea iniţială a arhimandritului Artemon Bortnik, „ca osemintele marelui acestui bărbat să se aşeze într-o criptă aşa întocmită, ca orişicare doritor să-şi poată înfăţişa reverenţa la moaştele acestui „luceafăr al Moldovei", să poată face aceasta nemijlocit, ba chiar şi venerabilele lui oseminte să le vadă", bucovinenii şi, mai ales, clerul lor au uitat definitiv de „propunere ca reconsacrarea relicvelor lui Ştefan cel Mare şi ale familiei lui, aici deshumate, să urmeze în luna lui mai, cu o solemnitate demnă de faptele eroului, la care credem că se vor invita mai multe notabilităţi din mai multe locuri cunoscute", pentru că în 11 aprilie 1857 murise inegalabilul Doxache Hurmuzachi, deturnând atenţia provincială spre propriul lui mit, apoi, „la începutul lunii iulie, era să se celebreze, la mănăstirea Putna, din partea

prea sfinţiei sale episcopului nostru Eugen Hacman, parastas pentru eroul moldav Ştefan cel Mare, la care sărbătoare să se afle şi trimişii guvernului şi mitropoliei din Moldova, însă şi aceasta se amână pe alt timp, când vor fi trebile Principatelor aşezate cu totul la un fel” (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 61, 3 august 1857, p. 238).

În Bucovina, nimeni nu a avut nevoie, vreodată, de memoria lui Ştefan cel Mare, ci doar de mitul lui. Tocmai de aceea nu s-a înregistrat, nu se manifestă şi nu se va auzi vreodată murmur de protest faţă de jefuitorii în sutană de morminte, care au vandalizat inadmisibil memoria românească. Toate mormintele voievodale de la Putna şi, cu siguranţă, din toate zările româneşti au fost prădate de către cei care aveau obligaţia să le apere şi să le cinstească, fiind plătiţi cu moşii şi oameni de danie domnească prin beznele veacurilor.

În 1857, când trebuia lămurită sau iar contrafăcută legenda mormântului de la Putna, hrăpăreaţa ortodoxie se afla în război mut cu la fel de lacomul şi nemilosul catolicism, care triumfa asupra răsăritenilor, pe băncile gimnaziale, cu o… carte de religie, care le lipsea dreptcredincioşilor. Tinerimea poate fi deturnată lesne dintr-o beznă în alta, ca să nu mai vorbim de pleaşca posturilor de profesori gimnaziali, pe care fragmentele împăgânite ale Bisericii lui Hristos şi le doreau pururi în dauna celorlalţi. „Pe la noi se aşteaptă cu mare încordare sosirea lunii septembrie, ca să se vadă cum se va propune religia junimii dreptcredincioase la gimnaziul cernăuţean. De la începutul gimnaziului (1808), adică şi până în ăst an, se propuse religia în limba nemţească şi pentru români, şi pentru ruteni; iar în semestrul doi, şcolarii din ăst an, aflã consistoriul de cuviinţă a porunci catiheţilor ca, de acum, înainte să propună religia româneşte, cu atât mai vârtos fiindcă cartea după care se propunea până acum cuprinde religia catolică a bisericii apusene (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 62, 7 august 1857, p. 242).



1856: Deshumarea Domnitorilor Moldovei / În catacombele mănăstirii Putna.

„*Iată, veni-va ora în care toţi acei ce zac în mormânt, auzi-vor a mea chemare şi acei ce binele au făptuit vor răsări spre înviere*!”.

Lucru vrednic de însemnat este că manifestarea publică a sentimentului de admiraţie pentru Ştefan cel Mare, prin proiectarea monumentului său, a coincis cu lucrările autorităţilor Bucovinei de a cerceta mormintele Prinţilor Dragoşizi, ca şi cum pentru viitorul Moldovei s-ar fi cerut a se extrage ţărâna lor din întuneric şi, în bronz prefăcută, să se pună înaintea ochilor, spre imitare,

icoana Domnitorilor evlavioşi, patrioţi şi binefăcători!

Vrednicul român, domnul Alexandru Hurmuzaki, ne-a fost telegrafiat despre rezultatul acestei lucrări, astăzi, însă, împărtăşim cititorilor relatarea lucrării, pe care ne-a trimis-o Cuvioşia Sa, părintele Porumbescu, paroh din Putna (fusese numit stareţ, dar nu a mai avut când să-şi ocupe postul – n. n.).

„Mănăstirea Putna, 12 noiembrie 1856. / Pe când, într-o epocă de o însemnătate foarte rară şi pregnantă pentru Moldova, s-a iniţiat ridicarea statuii Eroului nostru, Ştefan cel Mare, la noi, în Bucovina, toţi ochii sunt aţintiţi spre Putna, locul nostru cel mai preţios de pe întregul pământ al vechii şi al modernei Moldove.

Ce e drept, actul care are să urmeze în acel loc, şi anume în biserica mănăstirii Putna, e de însemnătatea cea mai mare, nu numai pentru noi, bucovinenii, ci şi pentru toţi românii care trăiesc în hotarele Moldovei secolului al XV-lea şi, mai înainte de a păşi în acel spaţiu monumental, nu putem să nu reafirmăm recunoştinţa cea vie către înaltul nostru Guvern, pentru orânduirea următoarei întreprinderi în acea mănăstire, în care noi toţi trebuie să recunoaştem că Guvernul nostru voieşte să dea o vie dovadă a simpatiei sale în faţa simţului nostru naţional.

Astă încuviinţare a urmat după propunerea egumenului mănăstirii Putna, prea demnul şi stimabilul Arhimandrit Artemon Bortnik, ca mormântul eroului Moldovei, Ştefan cel Mare, care se află în biserica acestei mănăstiri, să se descopere şi rămăşiţele acelui mare Domnitor să se aşeze într-o criptă, în aşa fel construită ca pelegrinii (cercetătorii), cei din toate laturile Moldovei, ce se adună la acel mormânt a eroului nemuritor, nu numai mausoleul din afară să-l vadă, ci chiar sicriul şi relicvele sale cele venerate.

Încuviinţând, deci, Guvernul ţării noastre proiectul Preacuviosului Egumen, au trimis, ieri, 11/23 noiembrie 1856, la acea mănăstire, o comisie, compusă din concepistul guvernial, Dl Şenbach, un comisar tehnic, inginerul direcţional D. Bel, şi un comisar sanitar, medicul cercurial Dl Şimonovici, iar din partea clerului şi al Consistoriului, Dl Consilier consistorial şi protosinghel Teoctist Blajevici; astă comisie începu, azi, la 7 ore, dimineaţă, lucrările sale de căutare a mormântului lui Ştefan cel Mare, care, după cum se presupune, nu e acolo unde-i aşezat Mausoleul lui cel de marmură, ci în alt loc, mai în mijlocul bisericii.

Spre acest scop, precum şi în interesul istoriei şi a activităţii de care Guvernul nostru suprem mult se îngrijeşte, se ordonă descoperirea tuturor membrilor familiei lui Ştefan cel Mare, care numai singură este înăuntrul bisericii mănăstirii Putna îngropată. Prin urmare, descoperirea se începu în sensul acestei orânduieli, disimulând mai întâi mormintele din partea întâia de la uşa bisericii, spre miază-noapte, în care, după inscripţiile monumentelor,

se află înmormântaţi Bogdan al VI-lea Voievod (mort: 1517, 18 aprilie) fiul lui Ştefan cel Mare, Maria Principesa, fiica lui Ştefan cel Mare, Ştefan al VII-lea Voievod (1527), numit tânărul, crudul, nepot a lui Ştefan cel Mare şi fiu a lui Bogdan al VI-lea, şi Maria Doamna, soţia lui Petru Rareş Voievod.

La cea dintâi săpare, se dădu, astăzi, pe la 10 ore, de mormântul Mariei Principesa, fiica lui Ştefan cel Mare, care, precum se ştie, muri fată mare, la 1518. Mormântul se află bine zidit din cărămidă şi boltit. Îndată după scoaterea unei cărămizi, din bolta mormântului, medicul cercetă calitatea aerului dinăuntru şi, aflându-se necorupt, operaţia înaintă. Curiozitatea fu mare de a vedea rămăşiţele glorioasei familii domnitoare a Moldovei, ce, de mai bine de 300 ani, zace astrucată.

De faţă, la astă cercetare, fu, pe lângă comisia c. r. sus însemnată, pretorul cercurial, Dl Pitei, Arhimandritul mănăstirii, Dl Artemon Bortnik, întreaga congregaţie (sobor) a mănăstirii Putna, câţiva preoţi de mir, scriitorul acestei relatări, şi mare număr de popor. Lucrarea se începu prin o panachidă pentru toţi ctitorii mănăstirii, cu tămâiere şi tragerea clopotelor.

În mormântul descoperit, se văzură, mai întâi, rămăşiţele unei racle de lemn, acum foarte pietrificat. Se orânduiră, deci, doi monahi cuvioşi, spre a cerceta între rămăşiţele sicriului, care, precum se văzu, fu durat numai dintr-un trunchi, scăfat şi rotund; acolo se aflară, mai întâi, bucăţi de veşminte de stofă foarte preţioase, catifea mohorâtă, cusută cu flori mari din fir de aur; mai încolo, patru osişoare din degetele mâinilor, patru dinţi sănătoşi, un fel de acoperământ de cap, din stofă ca acea a veşmântului, numai cu margini foarte inimos cusute cu fir de aur şi şapte bumbi de metal, unii au avut pietre preţioase, dar acum erau deşertaţi, lucraţi *á jour* transparent, cu arabescuri măiestre şi în forma zurgălăilor, de mărimea nucilor. Aceştia semănau a fi fost acel ornament care atârnă pe amândouă părţile feţei, de la frunte, în jos, cum, de exemplu, se văd în portretul prinţesei Maria de Losonţ, litografiat în „Calendarul pentru Români", din anul 1854. Altceva nu se mai găsi, afară de pulbere din corpul răposatei.

Astăzi, după-amiază, se descoperi mormântul aflat în vecinătatea celui dintâi şi care pare să fie al Doamnei Maria, soţia lui Petru Rareş, răposată la anul 1529 (?); după acele formalităţi sanitare şi tehnice, se observă, şi aici, ca şi la mormântul dintâi, numai bolta mormântului, se văzu, în fund, picată şi, pentru că pardoseala cea frumoasă, din piatră a bisericii nu era şi ea, în locul acela, adâncită, apoi se vede că mărimea boitei mormântului era de mai demult, înainte de a se pardosi biserica, din nou, în anul 1772.

Abia acum, seara, se putu curăţi năruitura din mormânt şi cerceta cele ce s-ar fi aflat în fundul mormântului, care, aşişderea e zidit din cărămidă, s-au amânat pe mâine. Se cuvine, încă, aici a mai aminti că cele aflate în mormântul întâi se puse toate, împreună cu toată ţărâna din corp şi din sicriu, într-un vas

curat şi sfinţit, care, acoperindu-se,s-a păstrat în afundul bisericii, cu cea mai mare luare aminte şi evlavie.

Marţi, în 13 noiembrie, dis-dimineaţă, urmă cercetarea mormântului descoperit ieri, seara, şi aceasta, iar prin doi monahi cuvioşi. Mai întâi, se găsiră rămăşiţele unui sicriu din lemn de frasin, din scânduri neted lucrate, iar nu, precum acel dintâi, din un singur trunchi. Între ţărână, parte din sicriu şi parte din despoierile pământeşti ale corpului, în mormânt, care, cum s-a dis, par să fie ale Doamnei Maria, soţia lui Petru Rareş, care, după cum arată inscripţia însăşi, a înfrumuseţat mormântul soţiei sale cu monumentul din biserică, în forma unei capele, ca şi cel din ceea parte, a marginii bisericii, de pe mormântul lui Bogdan Voievod; aici se găsi, mai întâi, un capăt de horbot, tot din ţesătură foarte frumoasă de fir de aur şi cu privazuri, franze, de asemenea din fir de aur. Acest horbot e larg ca de o palmă şi jumătate, dar de ce culoare a fost mijlocul lui nu se mai cunoaşte, afară de stofă, care fu curată mătase. Pe lângă acestea, se mai găsiră bucăţi de veşminte de stofă înavuţită, având câmpul de fir de aur şi flori mari de catifea vişinie, acoperământul capului, tot din asemene stofă, şi pe frunte şi împrejurul capului, orizontal, cum s-a zis, în jurul marginii conciului, o faşă, cusută cu fir de aur, arăbeşte, iar pe frunte, la mijloc, o cruciuliţă, tot de aur, şi două inele de aur, cum se pare de pe degetul cel mic al mâinii. Din oseminte nu se mai găsi alta nimica, decât falca stângă, de dedesubt, şi un os din piciorul drept, fluierul inferior. Aici se vede, de-a stânga acelui mormânt, o altă boltă de mormânt, care seamănă să fie a lui Ştefăniţă al VII-lea Voievod, la a cărui descoperire chiar acum se păşeşte.

Dimineaţa, în 14 noiembrie 1856, se începu lucrarea mai departe şi, mai ales, în privinţa tehnică, cu o luare aminte foarte mare, ca nu cumva să cadă cărămizi sau tencuială peste relicvele din mormânt, însă aici ce se văzu? Puţine rămăşiţe ale unui corp, vreo câteva părţişoare de veşminte, tot din stofă preţioasă şi tot cu flori de fir de aur ţesute şi cu argint vârstate, şi fără sicriu, ci numai întins pe 11 chingi (lăncii) de fier, sub care era mai afund încă un spaţiu deşert, ca de două palme. Din cercările mai de aproape, ca la mormintele dintâi, au constatat că veşmântul aici depus era o mantie, asemănată cu cea de monah (?), dar foarte preţioasă, având, în părţile pieptului, un fel de shimă (paraman), în forma unei cruci lungăreţe (lungă pe orizontal – n. n.), toată ţesătura cu fir de aur, având, pe la capetele sale, canaturi late din fir de argint. Pe cap pare să fi avut o coroană, dar aceasta nu din metal, ci numai din stofă preţioasă, coroană, zic, pare să fi fost, căci cornuri în trei muchii se găsiră pe locul capului, în osul tigvei, cu numai o parte de frunte, în jos, iar din celelalte oase, o falcă şi un fluier de picior.

Lipsa unui sicriu ne aruncă pe toţi în nedumerire: oare fi-va asta lipsa

cunoştinţelor noastre arheologice, că nu puturăm dezlega enigma aceasta, de nu e efectul vreunei alte împrejurări? Şi aceste rămăşiţe de asemene se puseră într-un deosebit vas, curat şi binecuvântat, după ritul religiei noastre.

Se cuvine a observa că, la fiecare mormânt, se făcu câte un protocol foarte cuprinzător şi plin de acurateţe, după mersul lucrărilor şi după succesiva aflare a tuturor rămăşiţelor din mormânt. De aici, fiindcă, mai departe de peretele bisericii, nu mai erau semnele vreunui mormânt, se merse la mormântul lui Bogdan, răposat în 1517, care, în privinţa structurii din afară, se asemăna cu celelalte. Înăuntrul mormântului, care, ca şi toate de până acum, era de patru palme şi jumătate de adânc sub pământ şi chiar groapa, zidită în adâncime, era de patru palme şi jumătate; aici, aşijderea, se aflară puţine rămăşiţe din oseminte şi o parte însemnată de coroană de stofă preţioasă şi cornurile, cu privazuri lucrate din fir gros de aur; şi marginile, mai toate, ale unei mantii domneşti, care şi asta fu de stofă preţioasă de mătase şi, după cum seamănă, de culoare vişinie. Pe lângă acestea, se mai aflară şapte arabescuri din aur masiv, fiecare, la un capăt, mai îngust, şi la altul, mai larg, în forma unei jumătăţi de pară, de-a lungul tăiate şi în şapte muchii lucrate (eptagon), având, pe la margini, multe găurele, ce seamănă să fi servit la a fi prinse cu o sârmă sau veriguţă fină de aur, să se fi ţinut una de alta, sau că prin găurele ar fi fost cusute acele arabescuri de marginile mantiei, spre a fi de încheietori numai închipuite. Gulerul mantiei, larg ca de 3 palmace şi primbul, de sus şi până jos, pe dinainte fu o ţesătură masivă din fir de aur şi cu foarte mare artă lucrată. Venind, acum, seara, conteni cercetarea mai departe.

În 15 noiembrie, dimineaţă, se reîncepu cercetarea mormântului lui Bogdan al IV-lea, şi se găsiră trei inele, toate de aur, unul – o verigă cu margini gravate, altul cu o mică piatră preţioasă de topaz, netăiată, şi al treilea cu piatră de carniol şi în care se vede lămurit săpat un bour întreg; acestea, între toate obiectele până acum aflate, se crede a fi cel mai de preţ, în privinţa heraldică a stemei ţării Moldovei.

Despre valoarea reală a tuturor lucrurilor aflate se va împărtăşi, mai la urmă, acolo unde se vor descrie cu precizie, căci, acum, toată luarea aminte ţinteşte asupra vorbei că se mai află un mormânt, la picioarele aceluia al lui Bogdan, despre care nimic nu se ştiuse şi pe care nu exista nici o inscripţie.

Acest mormânt nu e boltit, ci numai acoperit cu două lespezi de piatră. În mijlocul său se văd nişte rămăşiţe pământeşti, care par ale unui tânăr ca de 14-15 ani, având pe cap o căciulit de catifea mohorâtă şi marginile din jur cu o garnitură de felbă neagră; aceasta seamănă foarte mult cu o căciulă cazacă rusească. Trupul a fost îmbrăcat cu un fel de spenţer, cu bumbuşori de metal foarte deşi, de la grumaz, până la brâu. Comisia se înţelese unanim că, în acel mormânt, să nu se cerceteze nicidecum mai cu amănuntul, şi nici să

nu se urnească rămăşiţe din trupul aflătorului în el, până ce nu se va întreba, despre aceasta, anume guvernul, ce are a se face, în privinţa care, după cum unora li se părea, rămăşiţele ar fi ale lui Alexandru, întâiul fiu al lui Ştefan cel Mare, născut din Maria, întâia Doamnă, fiica Împăratului (Ţarului) Moscovei, Simeon (?). De aceea poate că figura era îmbrăcată în veşminte ruseşti.

Drept aceea, mormântul se acoperi cu lespezile sale şi se păşi în partea a doua a bisericii, amintitor (pomelnic) sau Naos, unde se presupunea să fie înmormântat însuşi Ştefan cel Mare, cu întâia şi cu a doua Doamnă, şi cu ambii săi fii, Petru şi Bogdan. Acum sporiră anxietatea şi curiozitatea faţă cele ce aveau a se descoperi aici, unde e propria ţintire a acestei interesante întreprinderi.

Sfinţia Sa, domnul comisar spiritual, ordonă, pentru începerea lucrului în astă parte a bisericii, o nouă panachidă, cu tragerea tuturor clopotelor. Opinia unora a fost de a începe, îndată, din partea dreaptă a amintitorului, unde se presupunea să fie înmormântat însuşi eroul nostru, iar comisarul tehnic hotărî că altfel nu se poate începe, decât din mijlocul părţii acestei biserici, unde e o lespede mare şi rotundă, de marmoră, la aceasta deci şi rămase; în mijloc, nu se află încă nimic, afară de două lespezi mari, într-un afund de trei palme şi jumătate, şi aşa, nu spre dreapta, unde e mausoleul lui Ştefan, ci spre stânga înainta separat; aici îndată se dădu de o boltă de mormânt mare.

Se cuvine a se intercala (adăogi) aici, deşi cam târziu, că toate monumentele de până acum şi de acum, din biserica aceasta, sunt aşezate pe sub murii (păreţii) bisericii, înăuntru, dar însăşi mormintele, după cum zice o tradiţie întemeiată din astă mănăstire, sunt mai pe aproape de mijlocul bisericii, însă, ca mormintele să nu se zăhăiască, s-au pus acestea, mai târziu, pe de-a laturile bisericii.

Mormântul acesta, după cum seamănă, îi în apropierea cea mai mare de locul mormântului lui Ştefan, al Marii Doamne, a doua a sa soţie şi fiica lui Radu Voievod din Ţara Românească.

Mai înainte de a destruca bolta mormântului, comisia hotărî a se depărta tot arinişul din astă parte a bisericii într-o adâncime până unde numaidecât ar trebui să se vadă toate mormintele, câte s-ar fi aflând pe astă latură a bisericii.

Până acum, se văzură două bolţi de mormânt, tot în stânga, de la mijlocul amintitorului. Continuarea cercetării, întreruptă de înserare, s-au reînceput, dimineaţa, în 17 (noiembrie 1856).

În latura aceasta, a doua a bisericii, se descoperiră, până acum, 3 morminte, şi se hotărî ca bolţile lor să nu se strice, până ce nu vor fi toate aflate; şi anume, până ce nu se va da de mormântul lui Ştefan cel Mare. Acestea, însă, nu dau vreun semn de diferenţiere faţă de mormintele până acum descoperite şi se presupune, cum s-a zis, că ele sunt cele al Mariei, Doamna întâia a lui

Ştefan, fiica lui Radu Voievod din Valahia; al Mariei, Doamna a doua a lui Ştefan, fiica sau, cum se presupune, dar pe nedrept, sora lui Simeon, împăratul Moscovei, şi ale lui Petru şi Bogdan, mici încă muriţilor copii ai lui Ştefan; aceştia de pe urmă seamănă să zacă într-un mormânt; căci, din aceste trei, e unul scurt şi aşa de larg, încât, pentru un trup nu pare să fi fost făcut.

În aceste morminte se văd, toate în partea dinspre răsărit, câte o gaură neregulată, care nu poate fi, nicidecum, aşa anume lăsată la boltirea mormintelor, ci se pare că numai mai târziu se sparseră cu putere, ca să se poată vedea în mormânt. Prin aceste găuri se slobozîră felinare lucitoare în morminte şi se văzu că resturile de trupuri, aflătoare în aceste morminte, corespund presupunerii de mai sus. Despre aceasta, însă, mai târziu, şi mai cu de-amănuntul.

Se păşeşte, deci, spre partea dreaptă din mijlocul bisericii, la locul unde e mausoleul lui Ştefan cel Mare. Încordarea e mare şi se exprimă pe feţele tuturor asistenţilor. Nu se aude altă vorbă decât: „Ah, acum vine, vine hotărâtorul şi principalul moment: oare cum vom afla pe Ştefan cel Mare?".

Iată că şi dau de un corp al unei pietre ciuntite, netedă, groasă şi care par a fi mare. Piatra se descoperă mai departe, căci, lucrătorii chiar şi din a lor proprie străduinţă, îşi îndoiesc silinţa săpării şi a scoaterii ţărânii de pe lângă piatră.

Acesta trebuie să fie! Piatră e, în adevăr, o lespede mare, ca de şapte palme, groasă ca de 10 palmace şi largă ca de 3 palme şi jumătate, şi lucrată din daltă. O asemene lespede nu văzurăm, până acum, la nici un mormânt! Lespedea se descoperă cu totul; şi se vede că ea e aşijderea, în adevăr, acoperământul unui mormânt, zidit din piatră albă, cioplită.

Nu mai e îndoială, acesta e locul repaosului rămăşiţelor acelui mare bărbat domnitor, de care, odinioară, tremurau şapte puteri dimprejurul Moldovei, şi ale cărui oseminte venerate, acum la trei sute cincizeci şi doi de ani, după moartea lui, se caută, ca să se aşeze într-o mai corespunzătoare criptă, cu numele lui şi cu venerarea lor de trei ţări întregi.

Pe împrejur şi fără de a mai atinge, mai departe, mormântul acesta, se fac cercări, de nu mai este vreun mormânt. Sfredelele de fier, întrebuinţate spre acest scop, ajung pe sub mausoleul lui Ştefan cel Mare, care e în dreapta mormântului, din cauza ce o indusesem mai sus, până în peretele bisericii şi într-o adâncime aşa de mare, încât, mai dedesubt, nu se mai poate să fie un mormânt; cu un cuvânt, toate mijloacele se întrebuinţează, care sunt indicate, spre a se convinge că nu mai e un mormânt, sub sau lângă mausoleu, afară de acesta.

Aici ajunse încordarea tuturora la cel mai mare grad şi tăcerea ce o urmă, un minut, fu atât de adâncă şi universală, încât se auzeau cum bat inimile în fiecare piept; şi cum clipita aceasta fu, într-adevăr, sacră! Comisarul

politic făcu, acum, întrebarea, la cel eclesiastic şi consistorial, de poate să se ridice, acum, chiar şi lespedea de pe mormânt. Acesta însă răspunse că nu, până ce nu se va face un ceremonial bisericesc.

Fu chemat, deci, întregul sobor mănăstiresc, Arhimandritul, ieromonahii şi diaconii, se îmbrăcară toţi în ornate preţioase şi vechi veşminte, date de însuşi Ştefan cel Mare acestei mănăstiri, şi, luând toţi în mâini făclii, iar diaconii, cu cădelniţe, înconjurară mormântul, şi după ce se cădelniţă mormântul de diaconi, în cruciş, esclamă arhimandritul, cu glas mare: „Domnului să ne rugăm!”. Soborul răspunde: „Doamne, miluieşte!”. Şi, în această clipă, coborâră opt români puternici în adâncime, unde era mormântul, şi, deşi cu greutate, însă deodată ridicară mareaa lespede de pe mormânt.

Opreşte-te, aici, nemernică pană, şi fă loc, o naţiune întreagă se simtă, în acest moment sacru şi maiestos, căci a te putea încumeta tu să-l descrii ar fi o neiertabilă profanare a cugetului acestuia!

Moldovă, Moldovă, veche şi nouă, iată eroul tău, iată părintele tău, iată creatorul cununii gloriei şi al fericirii tale! Dar oare de ce-i faţa înturnată din poziţia ei cea naturală?! Nu cumva eşti tu pentru aceasta de vină!?

Nu se văd, acum, ochi fără de lacrimi şi chiar şi pe cei de alt neam, care se aflară de faţă la acest minut grandios şi istoric, îi văzuşi cu adevărat urniţi şi cutremuraţi în cea mai adâncă adâncime a inimii lor! Măreaţa şi lunga nedumerire o întrerupse abia „Veşnica pomenire!”, intonată, acum, de întregul sobor călugăresc, în acompanierea tuturor clopotelor mănăstirii, care provocară o comună lăcrimare şi plângere, în tot cuprinsul cuvântului, şi sfinţenia momentului ajunse la cel mai înalt grad.

În acest moment măreţ, de te uitai spre sfintele icoane ale catapitesmei, de te uitai spre bolţile bisericii, parcă toate erau înlăcrimate; iar icoana, portretul aceluia ce aicea se descoperi, păru că se schimbă şi-şi ia o fiinţă maiestoasă şi vie.

Un spirit de reverenţă şi de pietate se lăţi peste tot; iar cel ce era român simţi şi un dor foarte şi adânc de întristare.

În mormântul celui mai iubit şi mai venerabil al românilor moldoveni se vedeau numai partea cea mai mare a capului, şi aceasta întoarsă, cu partea dinspre grumaz, spre apus, şi, sub mantia domnească, încă unele oase, cu un oareşicare sicriu, ce şedea pe 13 şine late de fier sau lăncii. Mirarea fu extraordinară.

Prepusul, cum că mormântul lui Ştefan cel Mare fu acum cercat, relicvele sale atinse şi oareşicare preţioase, de pe dânsele, luate, se exprimă îndată de toţi membrii comisiei şi se hotărî să se caute în arhiva mănăstirii, de nu se află, undeva, vreo însemnare despre urmarea respectivă.

Ce să vezi! Între hârtiile vechi, se găsi o epistolă originală a Mitropolitului Iacov, din anul 7265 (1757). Către Egumenul de atunci al mănăstirii Putna, din care epistolă se cunoaşte cam cu încredinţare că prepusul de mai sus e întemeiat.

Se ştie că, sub acel Mitropolit al Moldovei, se restaura mănăstirea Putna cu totul, şi că acea restaurare costă, numai bani gata, 10.000 de fiorini; o sumă care, pe atunci, pentru un Mitropolit, fu însemnată.

Acea epistolă sună, între altele, din cuvânt în cuvânt, aşa:

„Cuvioase Egumene al Putnei, Kir Venedict!...

Pentru Dumnealui Ispravnicul de Suceava, că au venit la mănăstire şi au dezgropat mortul acela, unde au fost prepusul, şi n-a găsit alta nimica, afară de acele ce ne arată molitva ca Dionisie în răvaşul său: bine a făcut de a venit şi n-avem nici o părere de rău, de vreme că a ieşit mănăstirea de prepusul ce era; şi molitvei sale Dionisie răspuns pe carte nu i-am mai făcut, însă vei spune molitvei sale din gură că am înţeles toate câte mi-a scris, şi toate pietricelele cele ce s-au aflat, şi inelele, şi şarjele, şi boldurile, şi altele ce s-au aflat, toate să le pecetluieşti la un loc. Şi să pui pe Rafail, argintarul, ca să ia măsură de pe coroană, ce este la Maica Precista cea făcătoare de minuni[15] şi de pe coroana Mântuitorului Hristos, ce este tot întru aceeaşi icoană, pe o hârtie, cât îi coroana de mare, şi fără flori, numai mărimea lor; şi atât pietricelele şi inelele, cât şi măsurile coroanelor cui om da credinţă să ne trimiteţi. Însă să cauţi, împreună cu părinţii soborului, că este o pungă cu mărgăritare, pecetluită cu pecetea noastră, şi să o deschideţi, şi să luaţi dintr-însa 500 fire de mărgăritare, care să fie tot de un fel şi de o potrivă, şi mai sunt, nu ştiu, 2 sau 300 fire mărgăritare ca nohotul, ce au căzut de pe aer. Şi să ne trimeteţi mărgăritarele tot odată, atât cele 500 fire, cât şi cele ca nohotul, dimpreună cu lucrurile ce s-au aflat pe mort: că am socotit să facem coroana Maicii Precistei şi Domnului Hristos, altă făptură, mai iscusită şi mai frumoasă, şi să o împodobim cu pietrele cele şi cu mărgăritare”.

De aici, mai departe, tratează epistola despre alte interese ale mănăstirii.

Se poate înţelege ce impresie căşună aflarea epistolei acesteia; căci se poate crede că odoarele de la relicvele lui Ştefan cel Mare nu se înstrăinaseră în scopuri profane, ci tot pentru susţinerea şi împodobirea acelei mănăstiri, care o înălţă acel Domnitor, după cea mai glorioasă a lui biruinţă, şi care o şi aleasă el drept locul eternului său repaos.

Restaurarea acestei mănăstiri urmă în timpul acela, când nu mult,

[15] O icoană, ce se află şi acum aici, în biserica mănăstirii, foarte veche, adusă de la Ţarigrad de Ştefan cel Mare, şi care e, astăzi, îmbrăcată toată cu argint.

după aceea, s-a făcut şi luarea Bucovinei de către Austria, şi de s-ar fi aflat mănăstirea aceasta în starea în care ea fu înaintea restaurării ei, cine ştie de ar mai fi rămas ea în privilegiul stării ei de acum, şi de nu ar fi împărţit soarta cu celelalte mănăstiri suspendate.

Această epistolă, deci, se luă îndată, de comisie, în protocol, şi, acoperindu-se mormântul cu acea lespede, înapoi, se încheie, pentru acum, toată această operaţie, şi se păşi la răspunderea următoarelor întrebări, date comisiei de comisarul politic, Dl Şenbach:

1. Sunt acele 4 morminte, din miază-noapte, întru adevăr, ale acelor persoane, care sunt însemnate pe pietrele monumentelor, şi cine poate se fie mortul din mormântul al 5-lea?

Aici trebuie să mă corijez, căci am zis, în epistola mea de mai alaltăieri, că Alexandru, fiul lui Ştefan cel Mare, a fost născut cu întâia Doamnă, ce nu e drept, căci el fu născut cu a doua Doamnă: şi acest Alexandru se presupune că e în mormântul acesta, al 5-lea, cum urmă şi răspunsul la această întrebare, din partea Dlui Arhimandrit Bortnik şi a Protosinghelului Blajevici, comisarului eclesiastic, la aceasta operaţie.

La cealaltă parte a întrebării acesteia se răspunse, aşijderea, afirmativ.

2. Este Ştefan cel Mare aici îngropat: şi care documente mărturisesc aceasta? Este mormântul, cel aflat în „amintitor" al lui Ştefan cel Mare şi de ce? Şi de se poate conchide, din rămăşiţele aflate în acel mormânt, că ele-s ale lui Ştefan cel Mare, şi de ce lipsesc toate însemnele domneşti, din moment ce, la Bogdan Voievod, se aflară părţi din coroană?

Din răspunsul care urmă se poate înţelege, din cele până acum zise, că: Ştefan cel Mare e adică aici îngropat, aceasta o spun istoria Ţării şi uricele mănăstireşti. Şi cum că ale lui oseminte sunt acelea din mormântul de lângă mausoleul său, aceasta o confirmă întâi lungimea mormântului, care e conformă cu statura fizică a lui Ştefan cel Mare, care, după cum se ştie, a fost scurtă, al doilea, excepţionala sârguinţă şi cheltuială, cu care e făcut mormântul lui, şi al treilea, apropierea lui cea nemijlocită de mausoleul pe care e scris că e al lui Ştefan cel Mare.

Cum că însă nu se află nici un fel de preţioase în mormântul lui, apoi aceasta e de aceea, căci ele sunt, după moartea lui, luate de pe el, după cum arată epistola şi poziţia întoarsă a capului.

3. În ce se deosebesc mormintele acestea, aici descoperite, aşa în privinţa formei externe, cum şi a celei interne, de cele de astăzi, obşinuite în Moldova?

Răspunsul la această întrebare se mai amână.

4. Care să fie cauza că trei morminte sunt cu gratii de fier (pe care zac relicvele), iară fără de acele (trei morminte, cum am zis, ale ambelor Doamne ale lui Ştefan cel Mare şi a pruncilor lui, nu sunt cercate, ci numai descoperite până în bolţi, care, ca şi celelalte toate, sunt ca la o palmă sub suprafaţa pământului) şi, mai încoace, că unele relicve sunt cu sicrie, iar altele fără de sicrie?

Şi acestei întrebări răspunsul trebui să se mai amâne, până ce se vor primi lămuriri din Moldova.

5. Ce însemnătate au ferestrele cele deformate la morminte şi de ce sunt unele (la Bogdan şi Ştefăniţă Voievod) la picioare, iar celelalte la cap?

Răspunsul la această întrebare fu numai parţial, cum că adică se caută, din timp în timp, din curiozitate, în morminte, la oca*zii,* când, tot la trei ani, se făcură parastase pentru cei răposaţi, după *cum* e şi acum obiceiul în Moldova.

6. În mormântul lui Bogdan Voievod se aflară părţi din coroană, fără os din tigva capului; în mormântul lui Ştefan cel Mare, însă, se aflã o parte de tigvă, iar nu şi coroană, măcar că Ştefan cel Mare muri mai întâi decât Bogdan, cum se poate aceasta înţelege, din punctul de vedere al medicinii?

Răspunsul medicului, la întrebarea a 6-a, fu acela că, la Bogdan Voievod se aflară încă părţi din coroană, iar la Ştefan cel Mare nu, se vede că de la acesta, dacă a fost el pus în mormânt cu coroană, şi încă poate din metal preţios, apoi aceea se înstrăinase, după aceea; iar de la Bogdan, a cărui coroană e numai de stofă preţioasă şi cu tivuri groase din fir de aur, nu se înstrăinase, şi de aceea încă mai sunt părţi din ea, câte încă nu se mâncaseră de putreziciune. Ori Ştefan cel Mare, după propria lui voinţă, nici nu au fost îngropat cu coroană.

Ce se crede, însă, despre aceea că, din osul capului lui Ştefan cel Mare, se mai aflã încă o parte, iar din al lui Bogdan, numai pulbere, măcar că acesta cu 13 ani mai târziu răposă decât acela; apoi cauza acestei împrejurări e că Ştefan cel Mare a zăcut pe loc mai uscat, iar fiul său Bogdan, pe loc mai umed.

Se mai făcu o întrebare către medic, de nu se putu ca osul capului lui Ştefan cel Mare, de sine însuşi, în urma, adică, a legilor despre puterea greutăţii să se întoarcă, aşa cum se aflã, cu vârful capului către grumaz, şi totuşi cu fruntea-n sus, spre gura mormântului, nu spre pământul pe care zăcea; şi medicul răspunse la această întrebare negativ, adăugând că o asemenea poziţie a capului nu se putu altfel pricinui, decât prin o înrâurire pozitivă externă.

În fine, se mai puseră două întrebări, comisarul arhitectonic, în privinţa chipului şi modului zidirii şi a boltirii mormintelor acestora, încât ar fi ele

interesante pentru ştiinţa artei arhitectonice; şi acesta răspunse că alta, de însemnătate extraordinară, la aceste morminte nu se înfăţişează, decât că, cu cât e un mormânt mai vechi, cu atâta se vede o cărămidă mai iscusită şi un chip de zidire mai perfect. După aceea, fu pus domnul arhitect să deseneze toate cele aflate în morminte, cu acurateţe, pentru protocolul cauzei acesteia.

Am spus şi mai repet că, în mormântul lui Ştefan cel Mare, nu se vede nici o cărămidă, ci numai piatră cioplită în patru muchi, şi aşa de bine şi de acurat, încât nici nu se cunoaşte chitul de printre ele. Mai trebuie şi aceasta să o pomenesc, că monumentul lui Ştefan cel Mare şi a celei de-a doua lui Doamne, Maria, fiica lui Radu, domnitorul Valahiei, şi maica lui Bogdan al IV-lea Voievod, care monumente sunt unul lângă altul, din marmură surie şi foarte frumos lucrate, cu flori şi inscripţii în relief, nu cuprind chiar anul, luna şi ziua răposării lui Ştefan şi a acestei Doamne a lui; şi numai un 7000, după care e lăsat un spaţiu gol; după aceea „measeţe" şi iar un spaţiu gol. Această împrejurare dovedeşte că monumentele aceste sunt făcute fiind încă Ştefan cel Mare în viaţă, şi cum că lucrătorul de marmură nu era de pe aici, de pe aproape, şi că, după moartea lui Ştefan şi a Doamnei lui, nu s-au completat acele spaţii, lăsate goale, după cum se vede anume. Prin urmare, şi mormântul lui Ştefan cel Mare, cel puţin pietrele pentru mormânt, trebuie aşijderea să fie cioplite şi gătite în scopul lor, încă trăind Ştefan.

Mormântul Doamnei acesteia e aşijderea boltit, cu piatră însă necioplită.

De mirare este că din mormântul Doamnei întâia a lui Ştefan iese încă un miros greu, aşa încât nici lumina singură, fără felinar, nu ardea, ci îndată se stinse; pe când în mormântul Doamnei a doua şi a ambilor fii ai lui Ştefan, Petru şi Bogdan, nu se întâmpla.

La Maria, Doamna lui Petru Rareş, şi la Bogdan Voievod, ale cărora sicrie erau făcute din scânduri masive şi, cum par, de frasin, se găsiră câte 4 belciuge mari de fier şi mai multe piroane de fier, lungi ca de o palmă, iar aici, însă, în mormântul lui Ştefan cel Mare, şi într-al lui Ştefan Crudul (Ştefăniţă Vodă – n. n.), nu se văzură de acelea nimic. Această împrejurare face loc presupunerii că, dacă nu sunt aceştia puşi fără sicrie în mormânt, apoi au fost aceste inele de metal preţios, care, apoi, după aceea, se înstrăinară.

Ce e mai adânc, sub relicvele lui Ştefan cel Mare, şi anume sub acele 13 chingi late, de fier, încă nu se ştie, pentru că comisia se înţelesese, spre lauda ei, ca relicvele acestea, pentru care, în tot insul ce era de faţă, se manifestă o reverenţă şi pietate nemărginite, să nu le atingă şi cu atâta mai puţin să le scormolească mai departe. Şi într-adevăr, dacă acest bărbat, care odihneşte aici, nici n-ar avea o istorie atât de strălucită, dacă el n-ar fi de o însemnătate atât de mare, nu numai pentru naţiunea noastră cea română, ci şi pentru creştinătatea Europei, apoi, spre a se vedea cuprinse de un aer sacru

şi reverenţios, în apropierea rămăşiţelor lui, nu numai că trebuie alt motiv, decât a se fi uitat la bieţii noştri ţărani, cum ei, la descoperirea mormântului, ca dintr-un instinct sacru mânaţi, toţi în lacrimi, pe genunchi picară, punându-şi mâinile la piept, ca la rugăciune. Feţele lor erau schimbate, ca la o vedenie sfântă, şi tăcerea cea universală, în biserică, care urmă acum, şi care se mai înălţă prin acompanierea duiosului sunet al clopotelor mănăstireşti fu, într-adevăr, o scenă de acelea prea măreţe şi sfinte, care numai în fantezia cea mai mănoasă se pot închipui.

Această împrejurare, în îmbinare cu obiectivitatea ei, comisia o preţui, şi nu putem să mai răspicăm cea mai vie mulţumire. Ar fi însă şi o violenţă mai mult decât cumplită a simţului celui mai profund şi mai delicat al naţionalităţii şi al religiei noastre, a românilor, dacă s-ar fi fost păşit mai cu puţină pietate în cauza aceasta, şi, fără de aceea, prea grăbită şi, în oareşicare privinţă, cutezătoare.

Mormântul lui Ştefan cel Mare e templul milioanelor de români; prin urmare, deci cea mai firească este el proprietatea morală nu numai a Bucovinei, ci şi a Moldovei, Basarabiei şi, respectiv, şi a Valahiei.

Ştefan cel Mare e, pentru noi, românii aceea ce un Rudolf de Habsburg sau un Carol cel Mare, pentru germani, un Napoleon I, pentru francezi, un Petru cel Mare, pentru ruşi etc., cu acea cumpănitoare adăugire că, vroind a pricepe desăvârşit gloria lui Ştefan cel Mare, pentru români, trebuie şi a cugeta şi a simţi despre el ca şi românii, pe lângă caracterul lor cel naţional, care e blândeţea, dreptatea şi sensibilitatea, mai sunt şi religioşi, în sensul cum îl înţeleg ei. Ştefan deci cel Mare se numeşte, de români, pentru eroismul lui cel renumit, pentru amorul lui cel adevărat excepţional către patrie şi naţie şi pentru virtuţile şi faptele lui cele creştineşti şi evlavioase, cel mare, bun şi sfânt, nefiind acest prenume „Sfânt” motivat încă şi prin aceea împrejurare că pietatea şi reverenţa românului pentru rugile şi parastasele, împlinite în sute de biserici şi prin 352 de ani, întru fericita memorie a acestui mare bărbat, Domnitor şi părinte al Moldovei, toate aceste au aşijderea un mare influenţă întru mai marea întemeiere a numirii lui Ştefan cel Mare sfânt.

Pe lângă aceasta, e Ştefan cel Mare, chiar şi în împrejurările de astăzi ale Bucovinei, cel mai mare al ei binefăcător; căci cine nu ştie că mai totala imobiliara avere privată a lui Ştefan cel Mare se află, astăzi, în Fondul religionar al majorităţii Bucovinei; pe când atâtea mănăstiri şi biserici, încă în binele Bucovinei şi astăzi există, şi tot clin propria avere a lui Ştefan cel Mare.

Ne păru, deci, foarte bine, văzând, astăzi, comisia convocată de Dl Şenbach la Preacuvioşia Sa Dl Arhimandrit Artemon Bortnik, unde numitul domn comisar politic, în a cărui activitate la această întreprindere de mare însemnătate trebuie numai să ne simţim favorizaţi, mai aştern următoarele întrebări spre dezbatere şi răspundere:

1. Ce să se facă, provizoriu, cu mormintele descoperite ale Principilor şi Prinţeselor; iar mai cu seamă, cum să se lase mormântul lui Ştefan cel Mare, până la o hotărâre mai înaltă?

2. Să se proiecteze înaltelor instanţe facerea unei cripte comune pentru toate relicvele aici aflate ale familiei lui Ştefan cel Mare.

3. Să se proiecteze, pentru re-consacrarea şi re-aşezarea relicvelor lui Ştefan cel Mare şi ale familiei lui, în locul care se va ordona de înaltele instanţe, o celebraţie solemnă? Să se convoace, la aceea, întregul cler greco-oriental al Bucovinei? Să se invite şi alte notabilităţi ale naţiei române din Bucovina şi din celelalte a Ţări Româneşti? Şi în ce mod să urmeze invitarea aceasta; prin circulare oficiale, în Principate, prin consulate sau prin jurnale publice, şi care să fie acele notabilităţi?

4. Pe când să se proiecteze acea celebraţie solemnă?

Comisarul ecleziastic, Preacuvioşia Sa Dl Protosinghel Blajevici răspunse, unanim cu numitul Domn Arhimandrit, la întrebarea l-ia: că mormintele toate să se lase aşa cum sunt, numai rămăşiţele acelea, scoase din morminte, să se pună în secrie noi şi binecuvântate, şi fiecare în mormântul său, fără însă de a se acoperi cu ţărână.

Iar mormântul lui Ştefan cel Mare să se acopere întreg cu un văl mare de doliu şi, deasupra, să se pună 4 candeliere de argint, ale mănăstirii, cu făclii mari şi o sfântă cruce, în mijloc, pe o Evanghelie.

Răspunsul celorlalte întrebări se mai amână pe mai târziu, neintrând în competenţa ca să decidă asupra lor decât numai două-trei persoane.

Timpul pe când să se proiecteze acea solemnitate, se proiectează provizoriu pe luna lui Mai, a viitorului an 1857.

După aceste toate, se subscrise protocolul privitor la operaţia aceasta mare şi însemnată, alăturându-i-se şi o scurtă istorie a vieţii şi faptelor lui Ştefan cel Mare, compusă de demnul patriot şi naţionalist, Domnul Asesor şi protosinghel Blajevici, şi comisia pentru acum se încheie.

S-a uitat încă a spune, la locul său, că, pentru ca se nu rămână cultul dumnezeiesc întrerupt, prin lucrările în biserica mănăstirii, cum şi prin aceea că biserica are să rămână încă, lung timp, închisă, până ce nu se va fini cu totul cauza aceasta, a dezgropării şi a re-îngropării lui Ştefan cel Mare şi a familiei lui, se pregăti şi se sfinţi, în curând, o capelă, anume zidită „pentru iarnă” în mănăstire; şi în acea capelă se continuă sfintele liturghii şi rugăciuni

pentru gloriosul ctitor al acestei mănăstiri, luceafărul Moldovei şi al naţiei noastre, Ştefan cel Mare (Porumbescu, Iraclie, *Desmormântarea Domnitorilor Moldovei*, în *Scrierile lui Iraclie Porumbescu*, Cernăuţi, Editura lui Leonida Bodnărescu, 1898, pp. 47-61).



1857: Necrologul lui Doxache Hurmuzachi. Cernăuţi, 6 aprilie nou 1857. Trecerea din viaţă a boierului mare vornic Doxache Hurmuzachi. Paharul durerii şi al amărăciunii încă nu se deşertă cu totul pentru noi, românii. Soarta fatală ne dete, acum, lovitura cea mai dureroasă şi mai simţită, răpindu-ne pe cel mai credincios fiu, pe cel mai zelos patriot, pe cel mai fierbinte, mai neadormit şi pe cel mai dezinteresat apărător puternic al intereselor vieţii noastre, pe marele vornic Doxache Hurmuzachi, care şi-a consacrat (jertfit) toată viaţa numai spre apărarea drepturilor şi spre înflorirea naţiei, bisericii şi viţei române.

Acest mare şi de nepreţuit bărbat, aflându-se încă într-o putere de viaţă, cu care mai putea trăi încă 20 de ani, se mută la viaţa eternă, în etate de 78 de ani, la 11 aprilie calendar nou 1857, sâmbătă, la 3 ore după prânz, după o boală lină de vreo patru săptămâni, cauzată din răceală, lăsând în urmă-şi, în cea mai adâncă tristăciune şi jale, pe prea demna şi prea nobila sa soţie, pe cinci fii şi două fiice, pe care îi înzestră cu cultura cea mai înaltă şi mai aleasă din timpurile noastre şi le insuflă, totodată, şi toate însuşirile şi virtuţile sale, şi aşa îi dărui românilor, ca pe cei dintâi şi cei mai fierbinţi apărători ai fericirii lor; mai mulţi nepoţi şi nepoate, rudenii şi amici, care cu toţii plâng cu amar trista despărţire şi marea pierdere a unui aşa de preţios bărbat.

În decursul bolii, îşi păstră, în toată împrejurarea, conştiinţa, chiar până la ora cea mai de pe urmă. Zelul cel fierbinte, îngrijirea cea neadormită pentru binele şi fericirea viţei şi bisericii române, care-i zăcură la inimă în tot decursul vieţii sale, le manifestă, chiar şi pe patul morţii, tot cu aceeaşi vioiciune şi ardoare, ca şi când se afla în floarea vieţii şi a sănătăţii. Era un lucru pătrunzător să audă cineva, cum am auzit noi, pe acest bărbat, vorbind către boierii şi către preoţii români, care veniră să-l cerceteze, jurându-i ca să-şi apere, cu toată virtutea şi energia, drepturile naţiei, ale bisericii şi ale viţei sale, zicând:

– Prieteni şi scumpi compatrioţi! Vă mulţumesc de cercetare. Eu poate nu voi mai trăi mult. Dumneavoastră veţi trăi şi trebuie să trăiţi, dar nu uitaţi că aveţi trei îndatoriri mari şi sfinte, pentru care aveţi să răspundeţi înaintea lui Dumnezeu, înaintea omenirii şi a urmaşilor voştri; acestea trei sunt: naţia, limba şi biserica… Limba română, sufletul poporului nostru, pe care ne-au păstrat-o străbunii noştri, în timpii barbariei, chiar şi cu răpunerea vieţii, a

fost, totodată, şi este adevărata limbă a acestei ţări; nici un drept nu s-a aflat în putere ca s-o desfiinţeze… Deci, vă jur pe Dumnezeu, pe fericirea voastră şi pe tot ce aveţi mai preţios şi mai sfânt, ca să fiţi urmaşi demni de străbunii şi părinţii voştri! Ca să vă nevoiţi cu toată virtutea nu numai să apăraţi drepturile şi limba naţiei voastre, ci să le lăsaţi urmaşilor voştri într-o stare mai înflorită decât le-aţi primit!...

Era un lucru plin de înfiorări sfinte de a-l vedea, în tot decursul bolii, cu mâinile şi cu privirile îndreptate către cer, rugându-se, cu glas răspicat, „pentru binele şi fericirea poporului român, ca să depărteze Dumnezeu din mijlocul românilor sămânţa intrigii şi a discordiei, spiritul de partid, egoismul, pofta de a domni cu stricăciunea binelui public, şi să le insufle spiritul dragostei şi al frăţiei între ei”…

Osemintele răposatului rămaseră în Cernăuţi, de sâmbătă, până luni, dimineaţa la 10 ore, puse într-un sicriu pompos, îmbrăcat cu catifea albastră închis şi aşezat pe un catafalc ornat cu covoarele cele mai alese. În răstimpul acesta, se cercetară rămăşiţele răposatului de către guvernul ţării, de către boieri şi de către toţi cetăţenii, fără osebire de naţionalitate, şi pe faţa fiecăruia din aceştia se vedea adânc întipărită părerea de rău şi mâhnirea ce o simţeau pentru că au pierdut pe fala compatrioţilor lor.

Luni, pe la 10 ore dimineaţa, se porni, cu mare pompă, procesiunea înmormântării, de la Cernăuţi, la moşia familiei răposatului, Cernauca, care este depărtată două mile de la Cernăuţi, peste Prut, sub miazănoapte-răsărit. Era înfiorător, peste toată închipuirea, minutul pornirii acestei petreceri funebre, şi ar fi peste putinţă a descrie, măcar pe departe, trista înfăţişare a naturii de primprejur, dureroasele şi sfâşietoarele simţăminte ce se petreceau în inimile tuturor prea numeroşilor petrecători. Arama răsunătoare din turnurile tuturor bisericilor răspândea în natură, cu sunet jalnic, trista înştiinţare că acest bărbat preţios şi adevărat, fiu al naţiunii române, a purces la lăcaşul eternităţii; venerabila familie plângea cu cele mai crunte lacrimi pe prea preţiosul său soţ şi părinte; amicii plângeau pe generosul şi adevăratul lor amic; patrioţii, pe patriotul lor cel mai fierbinte; naţionaliştii, pe cel mai înfocat conaţional; clerul, pe cel mai neadormit apărător în faptă al bisericii şi îndemnător spre apărarea drepturilor şi înfloririi ei; asupriţii jeleau pe apărătorul şi scutitorul dreptăţii lor; mizerii (săracii), fără alegere de naţionalitate, suspinau din adâncul inimii, căci pierdură pe alintătorul şi îndulcitorul soartei lor celei nefericite; cu un cuvânt, toată natura şi toată suflarea de primprejur înfăţişau privitorului numai o întristare profundă, pentru pierderea acestui rar bărbat!

Cu aceste dureroase simţăminte se întinse procesiunea către locul înmormântării, prin piaţa cea mare, pe strada Leopolitană. Procesiunea a fost una din cele mai strălucite şi mai mărete, asemenea căreia nu s-a mai văzut în Bucovina. Prea Sfinţia Sa Episcopul Bucovinei, şaptezeci de preoţi, invitaţi

anume din depărtatele părţi ale Bucovinei, toţi îmbrăcaţi în ornate bisericeşti, şi corul celor cincizeci de clerici ai seminarului diecezan formau două şire, înaintea carului mortuar, tras de patru cai albi ai răposatului; înaintea clerului mergeau toate corporaţiile cernăuţene, cu flamurile lor, şi toate comunităţile bisericilor din Cernăuţi, cu flamurile lor; după carul mortuar, urma nemijlocit duioasa familie a răposatului, însoţită de guvernatorul Bucovinei, de boierimea bucovineană şi de mai mulţi diregători din toate rangurile, începând de la cel dintâi, iar în urma acestora mergea o mulţime nenumărată de cetăţeni de toate stările.

Toţi aceştia însoţiră, pe jos, pe răposat, cu cea mai mare durere şi tristeţe, până la bariera Cernăuţilor, adică până la podul de peste Prut, până unde se citiră cele zece Evanghelii sau se făcură zece „stâlpi". De aici, se întoarseră guvernatorul şi cea mai mare parte a cernăuţenilor. La pod, ieşiră, întru întâmpinare, comunele de primprejur, cu procesiunile bisericilor lor. De la pod, se puseră atât preoţimea, îmbrăcată în ornate cum era, cât şi toţi petrecătorii în trăsuri, care formau un şir foarte lung şi măreţ, de la pod şi până la orăşelul Sadagura, unde se deteră petrecătorii iarăşi pe jos. În dreptul bisericii române se ţinu stare, urmând apoi procesiunea, tot pe jos, până la aproapele sat Slobitka, unde se ţinu iarăşi stare. De aici, se puseră cu toţii iarăşi în trăsuri şi urmară, în acest chip, până în hotarul moşiei Cernauca. Aici fu întâmpinată dureroasa procesiune de tot poporul Cernaucei, cu preotul său în frunte, şi cu mai mulţi preoţi de primprejur, cu comunele şi procesiunile bisericilor lor.

Profunda tristeţe de care era pătruns întregul popor al Cernaucei, de la mic, până la mare, şi pătrunzătoarea durere, cu care aştepta sosirea carului mortuar, ce aducea rămăşiţele răposatului fost lor nu întru atâta proprietar, pe cât părinte şi adevărat îngrijitor de soarta lor, era un ce străbătător, era încă, totodată, şi demonstraţia cea mai vie că poporul ştie să fie recunoscător binefăcătorului său şi-i pare rău, până la durere de inimă, de acela care i-a tratat ca pe oameni şi ca pe nişte fii ai săi, iar nu ca pe nişte mijloace şi mai rău decât pe vite. Poporul acesta, recunoscător de binefacerile primite de la acest generos bărbat, înconjură carul mortuar cu cea mai mare reverenţă, îndată ce ajunse pe hotarul Cernaucei, şi după ce se finiră Evanghelia şi Ectenia, ce i se citiră şi aici, îl petrecură aşa, strânşi împrejurul carului mortuar, până la mormânt, cu ochii scăldaţi în lacrimi, prin care arătară învederat că ar dori, de s-ar putea, să nu se mai despartă de el.

Dar de aste simţăminte triste şi dureroase nu erau pătrunşi numai petrecătorii, ci chiar şi natura de primprejur, ce părea a lua parte la ele, mai ales încântătoarele şi pitoreştile locuri ale Cernaucei. Pădurea, care forma un parc firesc, ce întrece pe multe parcuri maiestoase şi care, oricând, altădată, a încântat şi a împlut de bucurie pe orice călător, care a avut fericirea de a trece prin ea, se părea a fi acum asemenea cuprinsă de jale: nici ramuri verzi, nici

un mugur îmbobocit, nici o dezvoltare din milioanele de flori, care prefac, altădată, parcul într-un tapet măreţ de mii de culori, nici un cântec de paseri, care prefăceau, altădată, pădurea într-un concert melodios; toate păreau a fi pătrunse dureros de această jalnică procesiune funerară, ca şi cum ar fi simţit că, de acum, se lipsesc pentru totdeauna de norocirea de a mai saluta, în mijlocul lor, pe vechiul şi credinciosul lor amic, visător şi proprietar.

Ajungând la Cernauca, unde porţile prin care trecu procesiunea erau acoperite cu postav negru, se aşeză sicriul în mijlocul bisericii celei zidite de răposat, care era ornată foarte frumos, cu flori din florăria familiei. Ceremonia înmormântării se celebră, cu toată devotaţiunea, de către Prea Sfinţia Sa Episcopul şi de tot numerosul cler numit mai sus, în faţa întristatei şi duioasei familii, a boierimii şi a unui public foarte numeros. Se ţinu şi cuvântare, după datină, de către Domnul asesor consistorial şi spiritual al seminarului diecezan, după care apoi urmă trista sărutare mai de pe urmă din partea clerului, a familiei şi a întregului public. Acum sosi minutul cel mai amar dintre toate, minute în care noi înşine trebuiră să aşezăm în mormânt osemintele acelui bărbat, pe care biserica, patria, naţiunea şi omenimea ar fi dorit să-l aibă pururi aici, pe pământ. Dar fatala lege a naturii e neînduplecabilă, ea n-ascultă nici de lacrimi, nici de dorinţe fierbinţi, nu vrea să recunoască nici merite, nici ranguri, nici virtuţi; nu vrea să ştie nici de suspine, nici de neapărata trebuinţă a vieţuirii mai îndelungate a unei persoane pentru folosul umanităţii; ea rosteşte sentinţa şi noi trebuie să ne supunem!

Deci, se luă sicriul din biserică, de către patru locuitori din Cernauca, şi, premers de cler, se opriră la mormântul ce era zidit din piatră, în drept cu altarul de către miazăzi, unde se puse spre eternul repaus. Cu mâinile tremurânde, cu ochii plini de lacrimi, încredinţarăm sânului pământului sacrele rămăşiţe şi, cu inima sfâşiată, îi rostirăm cu toţii ultimele cuvinte / **Nichifor Iliescul** / teolog (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 32, 25 aprilie 1857, pp. 122, 123).



Cernăuţi, 20 mai calendar nou 1857. Fiindcă noi, bucovinenii, nu avem nici un fel de gazetă, nici politică, nici bisericească, nici economică, industrială, comercială, nici literară, de aceea, orice se petrece pe la noi mai însemnat, ce ar merita să nu se uite, ci să rămână însemnat pentru urmaşi, ca să ştie şi ei ce au făcut şi cum au vieţuit părinţii şi străbunii lor, şi să se facă cunoscut, acum, şi altora, ca să ştie că noi încă trăim şi lucrăm, tot aceea ce se pierde, după câteva săptămâni, în noianul uitării. Aceasta este o poziţie foarte tristă pentru orice naţiune, biserică şi ţară. Deci, de voim să scăpăm de eterna uitare vreo întâmplare, vreo faptă însemnată a vreunui bărbat, suntem nevoiţi a alerga la organele publicităţii altor provincii, ca să ne ajungem scopul

dorit. De aceea, te rog, Domnule Redactor (formula consacrată a lui Iraclie Porumbescu – n. n.), a da loc în stimata noastră gazetă şi la trista descripţie a înmormântării unui prea însemnat membru al bisericii noastre, care răposă în floarea etăţii bărbăteşti.

Ziua 15 a lunii mai fu, pentru noi, una din cele mai triste, pentru că în aceea pierdurăm pe Sfinţia Sa părintele Iacob Vorobchievici, profesor de religie în gimnaziul de sus, şi de pedagogie, asesor la consistoriul episcopesc bucovinean. După o boală de patru săptămâni, cauzată din răceală, se mută, în etate de 39 de ani, la lăcaşurile eterne, lăsând altora îngrijirea creşterii a şase prunci mici, lăsându-şi soţia şi patru surori, mai mulţi orfani şi orfane, în cea mai adâncă jale şi tristăciune. Înmormântarea se celebră în 18 mai pe la 2 şi jumătate ore după-amiază. Prea Sfinţia Sa episcopul Bucovinei, preoţimea din Cernăuţi şi foarte mulţi preoţi de la ţară, din locuri foarte depărtate, îmbrăcaţi în ornate, premerseră osemintelor răposatului, iar familia şi o mulţime nenumărată din toate clasele cetăţenilor, alumnii seminariali şi junimea şcolară de la gimnaziu, de la şcoli reale şi normale, le petrecură până la biserica Sfintei Treimi, în care se citi ceremonia înmormântării de către Sfinţia Sa episcopul şi de numeroasa preoţime. În urma ceremoniei de înmormântare, se ţinu, de către protosingelul Veniamin Iliuţ, profesorul religiei gimnaziului de jos (clasele inferioare, adică – n. n.), cuvântarea asupra vieţii răposatului; la mormânt, mai improviză Sfinţia Sa Domnul protopop Procopovici o cuvântare finală.

Cuvântarea ţinută de Sfinţia Sa protosingelul Iliuţ este cu atât de mai mare însemnătate, căci cuprinde şi viaţa răposatului, a cărui pierdere este cu atâta mai simţită pentru biserica noastră, cu cât este ştiut că el era unul din cei mai fierbinţi apărători ai principiului sinodal în administraţia bisericească (***Gazeta Transilvanie***, nr. 58, 25 iulie 1857, p. 227).



1858: Naşterea nefericitului arhiduce Rudolf. În 14 august vechi 1858, ziarele din întregul imperiu austriac, inclusiv cele din Transilvania, anunţau, cu netrucată bucurie, naşterea, în „21 august, pe la orele 10 şi 15 minute seara”, iar în „23 august, după prânz, se efectuă botezarea Serenisimului Principe de coroană, care a primit numele Rudolf, Franz, Carl, Josef”, cel care va sfârşi, atât de tragic şi de enigmatic, la Mayerling, în noaptea de 29 spre 30 ianuarie 1889. Prinţul care avea să fie iubit în toate ţările imperiului austriac şi, mai ales, în Bucovina (la Suceviţa se ridicase un monument, în onoare vizitei lui, din vara anului 1888, când a cumpărat şi două tablouri de Eugen Maximovici), s-a ivit pe lume sub aparente ospicii favorabile, iar bucuria viitorilor supuşi (chiar şi vrednicul român Iacob Mureşan, vorbea, în acele zile, despre… „fericirea noastră, a tuturor austriecilor”) se explică şi

prin actele nu doar de binefacere, ci şi de progres real, care marcau, simbolic, naşterea unei noi ere, odată cu acea a unui moştenitor de coroană.

Veţi vedea, dacă veţi citi scurtul editorial al lui Iacob Mureşan, o altă faţă a identităţii româneşti de atunci, inclusiv în proaspătul Principat al Transilvaniei, care, prin primirea titlului, chiar în acel an, devenea un principat al Europei Centrale, adică al unui avans de civilizaţie, de care doar bucovinenii şi ardelenii aveau, deocamdată, parte. Românii iubeau nu atât Austria, cât noul mod de viaţă, cu care-i binecuvântase şi bunul Dumnezeu, dar şi „drăguţul de Împărat". Aveau parte de acces la o cultură superioară, dar care, mai ales în cazul ardelenilor, nu prea i-a luat pe nepregătite.

Dacă m-aş baza doar pe articolul de mai jos, nu m-aş aventura împotriva pâclelor naţionaliste la modă; din nefericire, pe măsură ce aflu tot mai mult din contrafăcutul nostru trecut apropiat, mi se face milă de noi, şi mai ales de noi, cei din viitorime, victime târzii ale bulucelilor turmatice de odinioară şi de astăzi. Poate că şi de mâine, deşi ar fi mare păcat.

„O nouă mană cerească peste Casa domnitoare austriacă avem a saluta, în fericita naştere a noului succesor împărătesc. Toate popoarele au cuvânt a se bucura şi, în adevăr, se şi bucură, căci familia cea plină de darul blândeţei şi al îndurării a aflat binecuvântare cerească întru un clironom de tron, spre fericirea noastră, a tuturor austriecilor, care glorificăm zeitatea şi providenţa ei, revărsându-ne simţămintele de bucurie şi laudă către tronul tronurilor, pentru acest dar fericitor de viitorul marii monarhii şi al popoarelor lor, şi, urându-i fericiri peste fericiri, spre fericirea popoarelor!!!

Evenimentul acesta, ca un luceafăr nou pe orizontul familiei domnitoare, se anunţă, aici (în Braşov – n. n.), prin 101 de puşcături din pive, care fură urmate de sunetul clopotelor cetăţii şi incantate cu muzica capelelor milităreşti, între săltări de bucurie, care, prin deosebitele beserici, se alăturară lângă rugăciuni pioase, ridicate în semn de mulţumire către cer, pentru fericirea noului clironom de tron. Pe la 11 ore, se ţinu TE DEUM cu misa mare şi în biserica romano-catolică, unde erau de faţă toate autorităţile, de tot soiul, şi popor îndesuit, paradând, afară, miliţia împărătescă.

O zi de binefaceri fu ziua acesta, căci, din partea cetăţii, se săturară la 200 săraci, înaintea promenadei. Comunitatea cetăţii a hotărât a întemeia o casă de lucru generală în Braşov, pentru cei ce fug şi cei ce se lipsesc de lucru, spre care scop a hotărât a da, pe an, din casa alodială, un venit de 500 franci imperiali. Se fundară stipendii, din partea reuniunii industriale.

Din partea Reuniunii Femeile Române, se dete, spre împărţire, o sumă bunicică, de 160 franci, cu acea rugare, îndreptată către generosul Domn prefect, ca să binevoiască a mijloci împărţirea lor la 16 orfane române, fără osebire confesională. După prânz, se ţinu adunarea, de către Domnul prefect,

spre înfiinţarea unui institut de prunci schilavi, spre bună creştere. Scopul acestui institut îl desfăşură Domnul prefect, care dete tot impulsul la acesta, într-o cuvântare pătrunzătoare, care av efectul de a se aduna, din subscrieri, vreo 300 franci, pe lângă alţi 600 franci, ce se aflau spre scopul acesta. Un comitet, ales dintre membri, s-a însărcinat cu punerea în lucrare ulterioară spre înfiinţarea acestui institutu.

Seara, cetatea fu iluminată şi răsuna de melodiile capelei militare, lucind focul bengalic. La acestea, se mai adaugă, de la comunităţile cercuale, fundarea a 3 stipendii, de căte 80 franci, dintre care 2 se vor da la studenţi pauperi, însă morali şi diligenţi la gimnaziul evanghelic, şi unul la gimnaziul românesc greco-unit de aici, şi aceasta ca pe răstimp de 10 ani. Acum, pregăteşte magistratul Braşovului o adresă fericitoare şi gratulatoare către Maiestate” (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 56, 14 august 1858, pp. 221 şi 223).



14 decembrie nou 1858, Cernăuţi. Astăzi se celebră, la biserica romano-catolică de aici, prin revedend Domnul capelan c. r. al Regimentului Marele Duce de Baden Nr. 50, Dionisie de Corneli, asociat de un alt preot local, un parastas al fostului capelan greco-catolic al acestui regiment, Anchedim Pop, care, numai la 16 octombrie a. c., se desparţi din mijilocul nostru, spre a îmbrăţişa postul de vicar foraneu la Năsăud, unde, în noaptea din 30 noiembre, spre prima lui decembrie, niscari ucigaşi îl scoaseră din numărul celor vii, sugrumându-l în somn, în aşternut, ci apoi aruncându-l în Someş, după ce îi legară picioarele şi mâinile în spate, iară de acestea, un bolovan. La această serbare de doliu, au asistat, pe lângă generalulu local, corpul ofiţerilor numitului regiment întreg, o companie, compusă din reprezentanţii tuturoru despărţiturilor regimentului, cu muzica, ce execută piese de jele. Un catafalc pompos era pregătit, la care priveau toţi cu întristare, atât pentru a-şi exprima condoleanţele pentru neaşteptata pierdere a fericitului, cât şi detestând barbara faptă a ucigaşilor, care, din orice punct de vedere, rămâne nu numai mârşavă şi ticăloasă, ci şi înfiorătoare. Providenţa nu va lasa pe acei neoameni nedescoperiţi; iară noi să zicem, cu toţii, pentru adormitul: Sit illi terra levis! (***Gazeta Transilvaniei***, nr. 73, 12 decembrie 1858, p. 293).



1863: Institutul de fete din Cernăuţi. În anii trecuţi, se deschise, la Suceava, gimnaziul român, durere – numai cu numele, însă promite a deveni cu totul astfel. În anul expirat, înregistrarăm, în acest ziar, din Bucovina două acte momentoase din câmpul învăţământului şi culturii naţionale, adică Adresa

către Excelenţa Sa Episcopul Eugeniu Hacman, în cauza şcolii reale, înfiinţată în Cernăuţi, şi cuvântul ţinut de Alexandru Hurmuzachi, la deschiderea Reuniunii române din Cernăuţi. Ce sunt acestea, decât tot atâtea semne de renaştere, de deşteptare din amorţirea în care românii din Bucovina au zăcut, un timp prea îndelungat, cum zice chiar domnul Alexandru Hurmuzachi? Multe au de-a face fraţii Bucovineni, pentru adevărata renaştere; şi învăţământul, în spirit curat român, este puntea care îi va trece la adevărata viaţă.

Ce se atinge de educaţia sexului femeiesc, în Bucovina, n-avem ce ne mira de cutare corespondent din „Gazeta Transilvaniei", care se plânge că, în Bucovina, toată educaţia fetelor este deznaţionalizantă, nu, pentru că educaţia fetelor, şi la noi, mare parte nu este mai naţională; înţelegem asta, la familiile ceva mai înstărite şi mai de frunte, care, vezi dumneata, încă s-ar ţine în fuga mare de afurisita de modă, care şi învaţă fetele a îmbla, vorbi, a se îmbrăca şi a face toate numai după modă; care vor a face, din fetele lor, tot altceva, numai mame bune de familie nu.

Un singur institut de fete, cu tendinţă naţională, se ridică, în astă toamnă, în Cernăuţi, de către Doamna Olimpia Simiginovici.

Ca publicul cititor să-şi poată face o idee despre întocmirea şi spiritul ce promite a nutri acest institut, iată, reproducem, după „Românul", programul acelui institut, în întreg cuprinsul, care astfel sună:

„Femeia este sufletul familiei; ea este aceea pentru casă ce este regina pentru stupi. Nimeni nu poate tăgădui marea înrâurinţă a femeilor asupra stării morale a societăţilor. Învăţăturile cele mari trebuie să vină, pururi, de la ele sau către copii, ca de la mame, sau către bărbaţi, ca de la soţii. Pretutindeni, unde femeia are mari simţăminte, bărbatul ia exemplu de la dânsa, pentru a o întrece. Ca să corespundă femeia acestei chemări înalte şi adevărate, îi trebuie, neapărat, o creştere potrivită acestei idei şi potrivită împrejurărilor timpului de faţă, căci secolul în care trăim cere, neapărat, cultivarea spiritului, cere, mai cu seamă, cultivarea inimii femeii, unde face focul cel sacru, care face din femeie un exemplu, un mustru de virtute şi de fapte măreţe.

Pătrunsă fiind de necesitatea unei creşteri asemenea pentru fetiţele noastre, de la care singure atârnă viitorul moral al societăţii, şi provocată fiind, din mai multe părţi, iată, mă hotărăsc de a înfiinţa un institut naţional pentru creşterea fetiţelor într-acest înţeles.

Scopul acestui institut va avea, mai cu seamă, cam cutare direcţiuni: înfăţişarea cuviincioasă a fetiţelor, purtarea lor casnică şi cultivarea inimii şi a spiritului.

Aşadar, grija institutului va fi aţintită într-acolo: ca elevele să-şi păstreze şi să-şi întărească sănătatea; să se deprindă în purtări cuviincioase şi potrivite sexului femeiesc; ca iubirea spre rânduială, curăţenie şi lucrare să se deştepte

în ele şi să se înrădăcineze, odată pentru totdeauna, fiindcă acestea-s ornamentul cel mai frumos pentru o femeie; ca să li se dezvolte şi cultive puterile minţii, înnobilându-li-se inima şi deşteptându-se în ele simţăminte nobile, îndemnătoare şi lucrătoare, şi aşa să Ii se întemeieze şi întărească un caracter moral, care să rămână statornic şi neclătinat în oricare împrejurări ale vieţii şi în orice schimbări ale sorţii. Deprinderea în economia casnică şi în cruţare va fi un lucru de frunte, aşa încât elevele, pe lângă cină şi toate acelea ce se ţin de dânsa, să ştie croi şi coase orice veşminte, să ştie face mult din puţin şi aşa să aibă o rezervă „de bani albi, pentru zile negre”, după cum e vorba.

Obiectele de învăţătură se vor împărtăşi, în toţi cei patru ani, precum urmează:

Anul I.
1. Deprinderea în citire şi scriere.
2. Istoria biblică, propusă ca o poveste.
3. Numărarea.
4. Limba germană.

Anul II.
1. Citirea, cu înţelegere.
2. Caligrafia.
3. Gramatica.
4. Ortografia.
5. Limba germană, adică citirea, scrierea şi tălmăcirea.
6. Istoria biblică şi catehismul.
7. Geografia universală.
8. Calculul, cele patru operaţiuni.

Anul III.
1. Citirea, cu înţelegere şi tălmăcire.
2. Gramatica, cu ortografia.
3. Caligrafia.
4. Limba germană, adică citirea, cu înţelegere şi tălmăcire, gramatica şi ortografia.
5. Morală.
6. Geografia ţărilor române.
7. Istoria românilor şi istoria ţărilor române.
8. Istoria universală, din punct de vedere al civilizaţiei.
9. Calculul.

Anul IV.
1. Citirea, cu înţelegere, cu tălmăcire, gramatica şi ortografia.
2. Istoria bisericească.
3. Limba germană, că în al 3-lea an.
4. Istoria literaturii române.
5 . Istoria naţională (urmare).
6. Istoria universală (urmare).
7. Economia de casă (culinară, vaci, găini, legumărit, mătăsuri ş. a.).
8. Istoria naturală şi fizica populară.
9. Calculul.

Lucrările de mână şi gimnastica se vor deprinde în toţi patru ani, pentru învăţătura din obiectele arătate mai sus, precum şi pentru cost, straie (afară de schimburi, încălţăminte şi mantale); se va plăti o sumă anuală de 3.000 florini v. a. (vienezi – n. n.).

Muzica instrumentală şi vocală, desenul, alte limbi, jocul, precum şi învăţături mai înalte, pentru fetiţele care au gătit aceşti patru ani sau Şcoala Normală din Cernăuţi, ba şi pregătiri pentru guvernante, încă se vor preda, Ia cerere deosebită.

De Crăciun şi de Paşti, se pot lua copilele, de părinţi, pe acasă, pe cel mult 15 zile, altminteri, în decursul anului, vor fi copilele libere, de două ori pe lună, duminica, de a cerceta părinţii sau pe alţi consângeni, însă totdeauna numai sub conducerea şi vegherea unui mădular al familiei copilei.

În anul curgător, se va începe cursul Ia 15 septembrie.

Recomandându-mă bunăvoinţei stimabilului public, îmi subscriu cu respect.

Teresia Olimpia Simiginovici

Cernăuţi, la 6 August 1862" (***Amicul Şcolii***, Anul IV, Nr. 2, 12 ianuarie 1863).



1864: Teatru românesc în Cernăuți. Importanța și folosul unui astfel de institut, care are de chemare a dezvolta gustul spre tot ce este bun și frumos, a reprezenta diferitele referințe ce se manifestă în viața socială, a inspira curaj pentru fapte și sentimente mărețe, care au caracterizat epoci și popoare întregi, ne sunt forte bine cunoscute. Și cu atât ne bucurăm mai tare, cu cât astfel de institut tocmai în Cernăuți, unde, după cum scrie foița „Bucovina", din care împărtășim acestea, niciodată n-a existat teatru român , se înființa, unde știm că limba română așa puțin spaţiu avu în timpii trecuţi. Am dori și foarte ne-

am bucura, dacă i-ar veni bine la socoată Societății Teatrale amintite să se abată, în templul zeiței Ardealului, pe la Sibiu, apoi pe la Brașov, în fine, pe la Lugoj. Astfel de împrejurare, după opiniunea noastră, ar avea efectul, pe de o parte, a-și face renume, pe de altă parte, a inspira curaj și în românii de dincoace de Carpați spre astfel de întreprindere.

Să ne întoarcem, acu, la recitarea bucăților produse prin societatea amintită, în fruntea căreia este doamna Tardini, o persoană cu talent rar și bine dezvoltat. Observăm că tot ce vom vorbi despre teatrul acesta este reprodus din foia „Bucovina".

La 5/17 Martie, fuseră produse piesele „Baba Hârca", vodevil național în 2 acte, compus de Matei Milo, muzica de Flechtenmacher, și „Un Trântor cât zece", comedie în un act. În amândouă piesele, caracteristica este curat elementul național.

La 8/20 Martie, „Chirița în Iași", comedie cu cânt în 3 acte, de Vasile Alecsandri, muzica de Flechtenmacher. Despre piesa aceasta scrie foaia amintită următoarele: „Cine n-a învățat încă a cunoaște spiritul lui Plaut, l-a putut simți în piesa aceasta. În ea se reprezintă fantezia și limba lui, sentimentele și apucăturile lui, tablourile și dialogul lui; numai că timpul și faptele cad cu 2.000 de ani mai târziu și personajele poartă, în loc de tunică și togă, fracuri și capoate; cu asta nu vrem se zicem că Alecsandri, în „Chirița", a imitat, cu voie, pe Plaut; nu, „Chirița", din început, până în fine, este cu totul originală și poetul care făcu piesa aceasta o scrise mai vârtos pentru publicul din Iași, dar deloc n-a cugetat la Plaut; însă „Chirița" lui, oricât de modernă este ea în Moldova, poartă în sine semnul muzei lui Plaut, din început, până în fine, este compusă în sensul teatrului Romei vechi. Și din acest punct trebuie omul să judece piesa și pe autorul ei.

Ideea satirică a piesei rectifică atât glumele, cât și caricaturile cele pișcătoare, care stârnesc în om râsul, și, din dialogurile și faptele actorilor, învață publicul atent o morală. Fu jucată, până în fine, cu o diligență lăudabilă; cântările încă merită toată recunoștința. Eroina serii era doamna Dimitrescu, care joacă rolul Chiriței cu o vivacitate curat italiană și câștigă o plăcere distinsă. Asemenea, și celelalte personaje fuseră, de mai multe ori, aplaudate. Teatrul fu plin.

La 9/21 Martie, „Cimpoiul dracului", vodevil național, cu cânt și dans, în 3 acte, de Alecsandri, „Hoțul și Fanaragiul", comedie într-un act de Anestin. Piesa primă, în care puterea muzicii se arată asupra inimii oamenilor și în care se produseră cânturi și dansuri naționale, fu aplaudată cu cea mai mare plăcere. Domnul Vlădicescu (ca păstor), domnul Komino (ca boier) și doamna Dimitrescu (ca dracul) s-au distins în rolurile lor și secerară aplaude zgomotoase.

Piesa a doua, a cărei idee este curat satirică, de asemenea fu bine exe-

cutată și primise aplauze domnul Vlădicescu (ca răpitor). Teatrul era foarte plin; atenţiunea publicului, precum și plăcerea, mai vârtos în piesa primă, mai după toată scena se manifesta, arătau un testimoniu îmbucurător, cu cât recunoștința este a publicului pentru teatrul român de aici.

La 11/23 Martie, „Iașii-n Carnaval”, comedie în 3 acte, de Alecsandri. Piesa acesta este una dintre cele mai slabe ale autorului; însă, la publicul din Iași, pentru care este făcută piesa aceasta, poate afla totdeauna simpatia.

În Cernăuți, poate puțin câștiga participarea publicului, cu toate că s-au folositu toate puterile, spre a o face plăcută publicului. Trebuie să fie amintiţi, cu distingere, domna Dimitrescu, domnii Ewolski, Vlădicescu, Chirimescu și Komino.

La 16/28 Martie, „Iancu Jiianu, căpitan de haiduci”, melodramă națională, în 4 acte, de I. Anestin, muzica de Wachmann. În considerațiune la persoanele cu roluri, merită distingere doamna Fanny Tardini, precum și doamnele Dimitrescu și Alvorescu, apoi domnul Vlădicescu, ca Iancu Jianu, și domnul Komino, ca jude, Latcia si Ewolski. Cântările fuseră aplaudate, din partea publicului, cu plăcere.

La 18/30 Martie, „Doi morţi vii”, melodramă în 2 acte, din nemțește, pentru Teatrul Național din Iași prelucrate de Vasile Alecsandri. Originalul e comedia cu titlul: „Flendurosul” (der Zerrissene), de I. Nestroy. Domnul Alecsandri prelucră acestă piesă, amestecând în ea o mulţime de melodii populare românești și schimbând și locul întâmplării, spre o melodramă națională. Fu jucată, până în fine, cu o diligență lăudabilă. Merită lauda distinsă producerea, plină de arte, a doamnei Fanny Tardini, cea a domnișoarei Albescu și a domnilor Vlădicescu (ca enervatul), Ewolski (ca lipovan) și Komino.

„Fata Cojocarului”, comedie într-un act de Demeter Miclesco. Piesa aceasta, care fu produsă înaintea celei mai sus amintite, și care arată poezia cea frumosă națională a literaturii dramatice române, s-a executat, de asemenea, cu foarte bun succes. Domnișoara Albescu (ca fată) arătă o scenă foarte interesantă din viață. Asemenea și domnul Latcia (ca cojocar), doamna Dimitrescu (ca amică) și domnii Vlădicescu și Ewolski, care și-au dus rolurile foarte bine. Plăcerea publicului se manifestă în partea fieștecărui actor. Teatrul fu plin.

La 19/31 Martie, „Cimpoiul dracului”, dat a doua oară. Asupra piesei acesteia s-a referit, când fu dată întâia oară, nu rămâne dară alta, decât să spunem că producerea domnișoarei Albescu și a domnilor Vlădicescu și Komino merită deplină laudă.

„Doi țărani și cinci cârlani”, comede într-un act, de Negruți. De cumva nu ne-nșeală memoria, zice foaia „Bucovina”, fabula piesei acesteia este luată din franceză, totuşi prelucrarea materiei este cu artă acomodată pentru viața poporului român, așa încât, cu tot dreptul, merită titlul de comedie națională. Ideea fundamentală a piesei o formează cearta între doi căsătoriţi. Morala

este tot cea din „Maestrul Fortunio”. Producerea fu acompaniată de o plăcere rară, mai vârtos doamnele Tardini și Dimitrescu, precum și domnii Komino și Ewolski merită toată lauda.

„Erșcu bocsagiu”, solo-comedie de Alecsandri, produsă de domnul Ewolski. Toată piesa fu aplaudată, din partea publicului numeros, cu vivacitate (***Aurora Română***, Anul II, Nr. 7, 1/13 Aprilie 1864, pp. 82, 83).

La 3 Aprilie 1864, „Gabrina sau Camera leagănului”, dramă în 3 acte, din franceză, tradusă de Alexandru Pornariu. Piesa aceasta tratează o întâmplare interesantă din istoria ducatului Parma și este foarte abundentă în scene pline de efect. Produce succes foarte bun Doamna Fanny Tardini, ca Grabrina, care și-a arătat arta cea tragică și răpi inimile ascultătorilor, în cea mai mare măsura. Mai vârtos trebuie amintite scenele acele, când ea își primește sentința judecății la moarte, apoi scena înfiorătoare, în care vine, ca smintita la minte, fiindcă acestea i-au succes mai bine. Domnulu Vlădcescu, ca soldat, asemene își duse bine rolul. Producerea lui, fără linguşire, se poate numi de excelentă. Domnul Ewolski, ca conetabil, și-a dus foarte bine rolul. Asemene, merită recunoștință și laudă domnișoara Albescu, ca duce tânăr, doamna Dimitrescu, ca ducesă, domnul Lacia, ca șambelan (camerier) și domnul Kirimesco, ca duce bătrân. Aplauze zgomotoase. Teatrul foarte plin.

La 4 Aprilie, „Învierea Babei Hârcei”, vodevil național în 4 acte, de Mihail Pascaly; muzca de Wachmann. Ideea piesei acesteia este curat morală și peste tot națională, și cuprinde în sine multă atragere și originalitate. Domnul Komino, ca vrăjitor țigan, apoi doamna Fanny Tardini și domnul Vlădicescu s-au distins în rolurile lor. Asemene, trebuie amintită, cu laudă, producerea domnișoarei Albescu și a domnului Ewolski. Publicul numeros remunera producerile pline de artă cu o plăcere repetată și vioaie.

La 11 Aprilie 1864, „Scara mâței”, comedie într-un act, de Alecsandri. După aceea, „Soldatul și Plăieșul”, melodramă în 2 acte, de D. Porfirius.

Piesa primă se poate privi ca una ce reprezintă atare situație într-un mod mai ușor, a doua, ca una ce arăta, peste tot, o piesă de caracter național. Amândouă piesele sunt pline de glume și apucături comice, și făcură asupra publicului un efect foarte plăcut. În piesa primă trebuie amintiţi, cu laudă, toți actorii. Atât domnele Dimitrescu, Albescu și Matilda, cât și domnii Vlădicescu, Komino și Ewolski s-au produs într-un mod excelent.

În piesa a doua, domnul Vlădicescu, ca muntean, și domnul Komino, ca soldat, atraseră asupra lor atenţiunea publicului. Domnulu Vlădicescu arăta o icoană plină de artă, ce caracterizează foarte bine sințămintele libere al românului muntean, și câștigă, prin producerea sa, plăcere zgomotoasă. Domnul Komino, asemene, se distinse, în producerea sa ca soldat. Pe lângă aceștia, trebuie amintită, cu distingere, producerea cea vivace și naturală a

domnilor Ewolski și Lacia, apoi cea a doamnelor Matilda și Dimitrescu. Cântecele și jocurile fuseră executate cu toată fidelitatea poporală. Aplauze multe și zgomotoase. Teatrulu plin (după „Bucovina", ***Aurora Română***, Anul II, Nr. 9, 1/13 Mai 1864, p. 106).

La 2 Mai 1864, „Urâta satului", vodevil în 2 acte, de Karada. Materia piesei este împrumutată din piesa nemțească „Grille" (Greierașul) și prelucrată pentru teatrul românesc. Prelucrarea este bine nimerită, încât corespunde pe deplin relațiunilor din Moldova, și bine întocmită pentru biruința românească. Ce atinge producerea actorilor, care s-au produs în piesa aceasta, mai mult decât toți merită a fi lăudată doamna Fanny Tardini, în rolul prim, ca „Ileana", pe care o joacă cu atâta plăcere și tact. În piesele de cântat s-a distins amintita doamnă, ca totdeauna, prin o producere plină de simțăminte. După ea, urmează, cu distingere, domnul Vlădicescu, ca „Florea", în astfel de rol, pe care el, prin exercițiu câștigat din experiență, îl produse cu mult efect și vivacitate. Domnul Lacia, în rolul „Nicola cel bătrân", câștigă recunoștința deplină a publicului. „Herșcu Boccediu", solo-scena produsă prin domnul Ewolski, trebuie recunoscută de o producere de succes.

La 8 Mai curent, spre beneficiul domnului Vlădicescu, „Onoarea franceză sau Jorj și Marta", dramă în 6 acte, din franceză, de Grigorescu. Ce atinge piesa însăși, ea poate face în adevăr acea impresiune asupra publicului, ce poate face mai vârtoase și delicioase cele mai multe produse dramatice de acest gene, adică aceea că omul trebuie să se întrebe pe sine: pentru ce? cum așa?

Autorul aduce pe scenă un intrigant, care face și zice toate, numai pentru că acesta trebuie să fie așa. „Însă, zice foaia „Bucovina", am putea întreba pentru ce aduce un intrigant pe scenă, fără cauză și scop?". Prin acesta, noi așa credem, ar fi trebuit să-și ieie piesa toată un curs tragic; însă nu, autorul lasă ca celelalte personaje să se producă și contele Valedo cu înclinațiunile sale, numai cu nepăsare trece pe lângă toate. Și aceasta este spre o mare scădere a unui efect cu scop, este de lipsă o atenţiune și artă pentru a scrie o dramă, în care eroul, trei acte pline, este morbos și se târăște de ici, colea. Se iscă prea mult vaiet și aceea este de comun cu influența rea asupra publicului, și-i rămâne ceva simț neplăcut în piept despre așa-ceva. După ce metodă și-a fabricat autorul cugetele spre o astfel de dramă? Nu știm. în producerea care, precum în genere, așa și în specie, este foarte cu succes, ne-a dat beneficiul ocaziei de a ne convinge despre unu studiu profund, arătat prin producerea rolului său, și-i suntem datori cu cea mai adâncă recunoștință. Doamna Albescu, ca „Maria", s-a distins peste tot și-și câștigă recunoștința deplină, precum și domnul Vlădicescu toată onoarea. Doamna Fanny Tardini, ca „Dangevil",

mulţămi pe deplina preţuirea publicului. Apoi merită recunoştinţă domnii Kommo, Kirimesco şi Sakelari (***Aurora Română***, Anul II, Nr. 10, 15/27 Mai 1864, p. 118).

La 12 mai 1864, „Idiotul sau Suteranele”, de Elsberg, dramă în 5 acte şi 3 tablouri, tradusă de Miclescu. Aceasta a fost atare piesă care a mulţămit pe deplin publicul, în toate privinţele, şi fu, până în fine, produsă cu cel mai bun succes. Mai vârtos ce atinge rolul din titlu, „Idiotul”, domnul Ewolski s-a distins în cel mai mare grad. Rolul acesta, care pretinde unu studiu cu totul singular pentru a fi bine produs, atare deprindere îndelungată, asigură domnului Ewolski un loc între primii mimici din timpul nostru.

Totala neştiinţă, nerozia aşteptată, frica, lipsa vorbirii, plecăciunile cele pline de uimire, în actul prim, precum şi în actul ultim, pierderea de minte sunt produceri de primă mărime, însă numai atunci, dacă sunt bine produse, precum fuseră aici.

Doamna Fanny Tardini, ca Wilhelmina, şi-a manifestat pe deplin măiestria de actriţă, precum şi domnişoara Dimitrescu, ca „Ducesă de Eilberg”, şi domnul Laria, ca „Profesor Atanasiu”, „Frideric”, „Toni” şi „Ame1ia”, rolurile domnilor Kirimescu, Sakelari şi a doamnei Albescu sunt produse astfel, încât merită toată recunoştinţa.

Teatrul fu plin şi plăcerea zgomotoasă, manifestată atât în partea beneficiarului (Ewolski?), cât şi a doamnei Fanny Tardini.

La 16 mai, „Fătul Haiducul”, vodevil naţional cu cânt, în 2 acte, de Pinescu, şi „Piatra din casă”, vodevil într-un act, de Alecsandri, spre beneficiul comicului Komino. Ce atinge alegerea pieselor, mai vârtos asupra piesei ultime, s-au arătat părerile diferite, cu toate că „Piatra din casă”, care, ce atinge cuprinsul şi caracterul, stă, ce e drept, mai înapoi decât piesa primă, totuşi, în Moldova, a trebuit a fi produsă, în urma poftei generale manifestată, de mai multe ori.

Altcum, domnul Komino şi-a pus toată iscusinţa pentru a face, cât se poate, cu efect piesa aceasta, însă, totuşi, nu mulţămi pe deplin publicul

Ce atinge producerea, toţi artiştii şi-au arătat arta, care merită recunoştinţă şi recomandare.

Teatrul fu plin, astfel încât se putea auzi, din toate părţile, „Ah, ce căldură!” şi ţidula piesei servea de parazol (***Aurora Română***, Anul II, Nr. 11, 1/13 Iunie 1864, p. 129).



1866, în iulie: De lângă cetatea Sucevii. Lipsa cea mare, ce a domnit în toată țara, prin doi ani întregi, seamănă a nu ne părăsi nici în anul acesta. La început se arătară holdele foarte frumoase și poporul își măguli că secerișul îl va dezdăuna pentru amarul ce l-a gustat cu atâta prisosință. Însă se întâmplă altfel. O secetă, care dură prin patru săptămâni întregi, începu a slăbi speranțele sale, până ce,în fine, o grindină cumplită, care se revărsă, pe la începutul lunii, asupra ţinutului, le nimici cu totul. De laevinementulacesta, încoace, se aruncă poporul desăvârșit în brațele disperării celei crude. Acesta o pate citi fiecine curat pe fețele cele pălite și mai negrite de amarulsuferințelor ce le întâmpinăîn fiecare zi. Când mai vezi, pe lângă aceste, cum îl doboarălungoarea și alte fiice ale lipsei, îți plânge inima de durere.

Și în tot haosul astei nefericiri nu străbate la el nici cea mai mică rază de speranță. Auzirăm, de prin ziare, că prin alte părți ale imperiului, în Ungaria, Austria și prin alte locuri,îndată după bruma primăverii, de care n-am scăpat nici noi, a făcut regimul dispozițiile cele nevoincioase spre a întâmpina răul care rezultta din întâmplarea aceasta neașteptată. Numai la noi nu se află nimeni care și-ar bate capul cu acestea. Noi nu ne putem mira destul despre nepăsarea aceasta; și faptul acesta ne pune, cu atât mai vârtos,în uimire, deoarece vedem în altă parte că tocmai aceia care sunt chemați a ne alina durerile își încordează lucrativitatea spre a ne înavuți gimnaziul nostru sucevean cu limba rusească ca studiu obligat. Noi ne întrebăm suprinși dacă această lucrativitate a domnilor respectivi ne va astâmpăra foamea și ne va alina durerile. Ajungă, astă-dată, constatarea faptului! (***Albina***, Anul I, 1866, Nr. 45, p. 2)



1866: Necrologul lui Ambrosiu Dimitroviță. „Suceava, în 10/22 iulie 1866 (Necrolog). Sorta fatală seamăna a se fi conjurat asupra noastră. Nu de mult ni-l răpi cruda moarte pe neuitatul bărbat și regeneratorul simțului național în Bucovina, Arune Pumnul; crudul război de la miazăzişi de la miazănoapte ne lipsi încă de o parte însemnată a inteligenței române din statul Austriei, iar în 5/17 iulie 1866, sub seară, ca un fulger omorâtor ne îngrozi știrea cea mult întristătoare că Dr. Ambrosiu Dimitroviță, redactorul Foii societății literare române din Cernăuți pică jertfă bolii de holeră, acelui bici asiatic. Grea durere cuprinse și sfâșie inimile tuturor aceastăștire mâhnicioasă. Un bărbat june, în floarea vieţii, plin de speranțe dulci în viitoriul său și al naţiunii sale, lucrativ și zelos întru apărarea drepturilor naționale

ca jurist graduat, își părăsi juna soţie, ne părăsi pe noi, își părăsi naţiunea, trecând la locașurile cele eterne, iar nouă lăsându-ne datoria de a-i deplânge cu amar pierderea.

Românilor bucovineni, am pierdut o floare, am pierdut un exemplu viu de lucrativitate, am pierdut o putere rară, am pierdut un amic sincer și un sfătuitor bun! Preoților și slujitorilor (în textul etimologist, s-a folosit latinismul „ministritor" – n. n.) sfântului altar, spuneţi poporului român că l-a pierdut, prin moarte, pe acel binevoitor al său, care, prin înțelepciunea-și de jurist, l-a luminat în privința vieții constituționale, aranjând, întru eterna amintire alui în fața poporului, un parastas solemn!Iar noi, cu toţii, care prin moartea numitului am pierdut un stâlp însemnat al cauzelor noastre celor naționale, îl vom păstra cu demnitate în memorie, dacă ne vom chema unii pe alţii la unire ca,în unire frățească lucrând, să reașezăm pierderea lui (***Albina***, Anul I, 1866, Nr. 46, p. 3).



1866: În numele națiunii române bucovinene. În numărul 41 al prea stimatului ziar „Albina" citirăm, cum că „Wiener Abendpost", suplimentul ziarului oficial împărătesc, „n-a putut trece cu vederea îngrijorările sau, mai vârtos, scornirile unor ziare din Viena, cum că Domnitorul României ar aștepta ocazia pentru a intra în Transilvania". Noi nu știm încă, până astăzi, ori prin acest ziar nemțesc sau pe altă cale, au ajuns aceste scorniri și la noi, consternând spiritele poporului și producând îngrijorare multă la aceia care sunt în serviciile statului, socotindu-l pe principele României și pe voluntarii săi chiar la marginile Bucovinei.

„Albina" își exprima dorința, față cu „Wiener Abendpost, ca acest ziar mai bine să fi spus ziarelor celorlalte nemțești cumcăîngrijorările, respeptiv scornirile lor, sunt inspirate şi făurite de inamicii cei numeroşi ai poporului român din Austria și ai cauzei naționalității lui și cumcă atari bârfeli ţintesc a înnegri aspirațiile noastre naționale înaintea Casei domnitoare, iar noi, românii bucovineni, ne esprimăm dorința față cu unii diregători c. r. ai țării noastre, însă de naționalitate străină, ca ei să citească acest pasaj din prea stimata foaie „Albina", care apare în reședința împărătească („Albina" se tipărea la Viena – n. n.), și să caute, mai vârtos, de a-și împlini cu sinceritate misiunea lor ca amploaiaţi c. r., constatând adică înaintea casei domnitore loialitatea și alipirea cea sinceră a noastră către aceasta, dar nu mai ales anume să se opintească, ca, pe temeiul unor bârfeli, născute din inimi duşmane, să ne încalță pe unii și pe alţii în prepus politic sau chiar să ne negrească pentru conspirațiune politică.

Noi le dorim acelor bărbaţi amploaiaţi ca ei să fie mai sinceri către Casa domnitoare, în împrejurări atât de critice și zguduitoare, și să n-o aducă

în mai mare perplexitate și nedumerire, prin niște minciuni scornite asupra conducătorilor poporului român din Bucovina, care pururea și-au știut împlini misiunea cea sfântă, conducându-l cu sinceritate la loialitate către înalta Casă domnitoare, ceea ce poporul român bucovinean și acuma cu pregnanță o constată, căci, apăsat fiind de totala lipsă de pâine, aduse jertfe însemnate pe altarul eliberării patriei de dușmani, din cele ce pot să dea. Încă una le mai dorim acelor amploaiaţi c. r., adică: ca ei să nu fie mai puţin loiali către înaltul tron, decât cum sunt românii bucovineni și ca să nu se mai repete pentru dânșii anii 1863 și 1864, când imnele poloneze jucau rol, pe teritoriul Bucovinei, în gurile, vocile și inimile lor (***Albina***, Anul I, 1866, Nr. 49 din 31 iulie / 12 august, p. 2).



1866: Pericol și mântuire. Am scăpat, domnule, am scăpat, deși numai ca prin urechea acului, de un mare pericol, de cel mai mare, de cel mai înfiorător și neașteptat, de o catastrofă cotropitoare! Mulțămind, cu umilință, tuturor celor ce au binevoit și s-au îndurat de a ne apărași a ne mântui, cât de nedemni ne și simţim de atâta osteneală și-ndurare, dăm laudă lui Dumnezeu și astăștire liniștitoare cititorilor „Albinei" și fraţilor români din toate părţile ca, împreună cu noi, să cânte un „Te Deum"!

Și ce cuvânt mai avem de a o face! Vai, domnule, ce pericol ne amenințași ce frică am mai tras! Nici astăzi încă nu ne-am vânturat de ea, încât îmi tremură mâna, scriind acestea. Dar nici că era glumă!Biata Bucovină, câte le mai pățim noi, adică acei care am mai rămas, am mai scăpat, până acum măcar, de foamete, tifos, holeră, care flageluri încă tot bântuie țara, acoperind-o cu vălul doliului și giulgiul morţii; ei, bine, așa, flămânziți, speriați, spăimânțați, să ne mai vedem amenințați și de un al patrulea pericol, mai necunoscut, mai puternic decât toate celelalte, că de acesta nu mai era scăpare pentru nimeni și că el nu venea numai pe un timp... Vai, vai, îți zic, domnule, încă și acum mă prind fiori și nici știu cum voi putea ajunge la capăt. Nu-ți pară cumva şagă, domnule, care te afli liniștit în Viena, păzit chiar de două armate, una mai mare decât alta, și acum mai umbrit încăși de scutul puternic al stării de asediu, nu-ți pară glumă, zic, a ști cineva cum am pățit-o noi, acum vreo trei săptămâni întregi (spre sfârșitul lui iulie 1866 – n. n.),în gura tunului, cum aşzice, adică față cu cel mai crud din duşmani, care stă gata, ba nu stă, ci se prea mişcă, merge, vine repede, grăbește, aleargă, ca să năvălească cât mai curând asupra-ne și să ne cotropească!

Fie cu iertare, stimate domnule, dar aș fi voit să te văd pe dumneata în locul nostru, de nu ți-ar fi cam slăbit inima, cât de tare ți-ar și fi dat-o Dumnezeu, când ai fi simţit, ai fi știut, ai fi văzut cu ochii dumitale aceea ce au

văzut domnii pretor cutare și cutare, unul și altul,și al treileaș.m.d., și domnii cesaro-regeștii supra-pădurari cutare și cutare, adică spânzurându-ți asupra capului, aninată numai de un fir de păr, sabia lui, nu alui Damocles, că acela e mort, ci alui Carol I, care e viu! Și, apoi, nu o singură sabie, ci mii și miide săbii, căci acest modern Damocles sau, mai a bine zicând,Ginghis-Han român nu se mulțumește cu una, ci a tras multe, multe asupra-ne, și-apoi mai zic unii că acele săbii, fiind el de viță prusacă, ar mai fi poate, ca și puștile prusești, cu „ac" sau cu-o altă diavolie sau cel puţin „ghintuite". Prin urmare și consecință – urmare și consecință,și legătura logică, cum vezi bine, domnule, și tocmai pe atâta în vorbele acestea, ca și-n faptele pe care ți le spun – prin urmare, zic, în una din zilele trecute ale uneia din săptămânile trecute, un „domnișor" de-ai noştri, dintre cei mai ageri la ochi, a văzut, deodată, și a văzut bine, pentru că mai aveași ochean, încât putea chiar număra, a văzut, dar, de peun deal de la Tărășeni, ân depărtare de 2 mile – că omul, cuminte, nu se vâra de tot aproape de pericol – cum veneau,în „mers repede", spre fruntariaMihăileni, 8.000 de ostaşi români!

Fuga, iute, la Cernăuţi, să deaștire unde se cuvine, și bine a făcut, n-ai ce zice! Dar mai iată că și un alt „domn", tot dintre acei mai ageri la minte, mai fin la simțuri și tot cu ochi de vultur – sau poateși de altă pasăre, care are darul unic de a vedea când nu mai vede nimeni ceva – care vede, la Suceava, tot cam pe atunci, tot lucrul, și încă de ar fi numai lucru, cum zic, ci chiar oameni, și încă oameni români – cum se știe, neamul cel mai rău și mai urât și mai dușman decât toate neamurile noiși vechi – înarmati, îmbrăcaţi și formați chiar în batalioane,și tot în număr de vreo 8.000! Mulțămită lui Dumnezeu că, la Suceava, e telegraf, acesta e deprins a aduce, de multe ori, cum o știm cu toţii, și de cele fripte nu se mai sfiește nici acum și-și face datoria,cu toată iuțeala dorită!

Ajungând astăștire la Cernăuţi și fiind alăturată cu cea de mai sus, îndată și fără pic de greutate s-a adeverit și s-a constatat aceea ce și dumneaa ai fi silit a recunoaște, că acele două sume, adunate împreună, fac numărul foarte însemnat de șaiprezece mii (16.000) dușmani; prea destul pentru noi, ba încăși de prisos! Iată, dar, că s-a încurcat treaba și mai rău și firește că și groaza tot mai rău neprinde! Și cum să nu ne prindă groaza și toate bolile, dacă încă și alți „domni", precum chiar și domnul nostru de aici, și cel din Câmpulung ș.m.d. tot de acestea au visat, voi să zic au văzut sau au auzit unul de la un țăran, căruia i-a spus-o un alt țăran, care o auzise dincolo, în Moldova, de la un preut ș.c.l., ș.c.l., ia, destul că, după toate aceste știri sigure și rapoarte exacte și întemeiate, s-a lămurit, s-a limpezit și s-a adeverit, mai presus de toată îndoiala, cășі pe la Dorna a ajuns o mare parte a armatei române, unde s-a apucat a lucra și un drum spre Tranlilvania și că, pe toată lungimea marginii noastrespre Moldova, de la Țureni și până la Dorna, e

înșiratăoaste română, stând gata de a intra în Bucovina și așteptând, pentru efectuarea acestei invazii și năvăliri, numai sosirea principelui domnitor!...

Așa se crede pe la noi, la Cernăuţi adică, și de către unul și altul dintre cei care știu, totdeuna, mai mult „decât oamenii de rând"și chiar poate că și aici,în Siret, deși suntem depărtați numai o palmă de loc de la Mihăileni,unde fusesem și eu, tocmai în acele zile memorabile, fără să fi văzut, acolo, cea mai mică mişcare. Se crezură, dar, acele basme și se crezură foarte serios și lung de către unii, cu toate că o cunoaștere superficială măcar a poziției, a împrejurărilor și a guvernului sau, pe cât se poate judeca și de aici, ar fi putut feri peorișicine de o amăgire atât de grea și împiedica o mistificare atât de colosală. Ne-am sfii și astăzi încă a crede că a fost cu putință o asemeneară-tăcire, dacă nu am fi fost, împreunî cu toată lumea, martori la toate ce s-au petrecut, dacă nu am fi văzut cum, de aici, din vecinătatea cea mai apropiată, s-a transportat visteria vămii din Sinăuți. la Cernăuţi, dacă nu am fi aflat că toți românii de dincolo fiind priviţi,în astă parte, de dușmani, vreo 5-6 boieri moldoveni, prea cunoscuţi, atât aici, cât și-n Moldova, și veniţi, mai deunăzi, pentru iarmarocul de Sfântul Petru, la Cernăuţi, furăîndată chemați la prezidiul înaltului nostru guvern, întrebaţi de scopul venirii lor, care, deși se arăta foarte firesc și pașnic, totuși nu-i putu feri de a fi siliţi a părăsi,îndată, pe „cale prescrisa" sau „legată", orașul și țara. Tot așa, se știuși se văzu cum se făcură, din partea autorităţilor, toate pregătirile, deși de tot insuficiente, spre întâmpinarea invaziei închipuite sau, mai bine zicând, spre a putea evita măcar unele dintre consecințele eiși a avea, pentru tot cazul și orice trebuință (de pildă, pentru escortarea visteriilor), o mână de oameni înarmaţi. S-a adus, dar,în pripă, de prin Galiția, din depărtare de 20-30 mile, câți jandarmi se putură afla, se concentrară toți păzitorii financiari și se aduseră chiar patru tunuri de la Leopol, cu cai de naimală, pentru mare grabă!

În urma acestor pregătiri oficiale și foarte serioase, frica de care suferi, până atunci, numai lumea oficială, vrând, nevrând, se împărtăşi și unei părți a publicului, a aceluia anume din fire plecat mai mult spre voinicie, şi îndemna pe mai mulţi de a-și strânge catrafusele și a gândi la fugă, pe care unii din cei mai spăimântoși și prudenți o și executară, cum am auzit pe aici. Astă perplexitate ținumai multe zile și, de mirare, întrecu, la unii, chiar spaima firească, pe care o inspira holera. Din aceasta se vede cât de superfluă mai erași astă nouă emoție, provocată chiar fără umbra unui temei.

Ajungând trebile la acest punct, se vede că,în fine, se cercară și chipuri mai potrivite spre a afla adevărul adevărat și a recunoaște că toată frica, spaima, pericolul cel înfiorător și înverșunarea, așteptate cu atâta siguranță, nu erau decât niște iscodiri și produse ale imaginației unor spirite prea zeloase, ai cărorochi, sufletești sau fizici, erau atât de tulburaţi și păinjeniți, încât, din 80 de grăniceri români, veniţi spre a schimba pe alţii, la fruntaria

Mihăileni, ei făcură 8.000! Tot astfel, se reduse numărul ostaşilor invadatori și pe la celelalte puncte de margine. Se publică, dar, din partea guvernului, următoarea proclamație, pe care ți-o alăturez aici, domnule, ca să mă justific înaintea cititorilor „Albinei”, care, poate că altminteri s-ar îndoi de adevărul și de seriozitatea acestui raport, necrezând posibil ca o nălucire de ist fel, o mistificare atât de grandioasă să fi putut prinde locși a se susţine săptămâni întregi! Și nouă aceasta ne pare o enigmă dintre cele mai încurcate, a cărei dezlegare și explicare nimerită și îndestulătoare ar merita, desigur, premiul cel mai rar și preţios, și va face, desigur, cea mai mare onoare agerimii și sinceritătății ziarului oficios „Wiener Abendpost”, către care ne adresăm, dar, acum cu respectul cuvenit, cum se-nțelege, poftindu-l însă să facă bine a fi ceva mai lămurit, mai puţin scump la vorbă și mai adânc în explicarea și cercetarea cauzelor unei întâmplări atât de extraordinare și glumețe. Până atunci, până ce vor vorbi cei „inspiraţi și inițiați”, noi, care suntem niște oameni simpli și, ca atare, cu ochii noştri nu vedem decât numai ziua şi cu urechile noastre nu auzim cum crește și iarba, facultăți de care se bucură numai cei „chemați”, vom tăcea și nu ne vom încerca și osteni a căuta, și din parte-ne, explicație pentru acea enigmă, cum ne-ar și fi asta cu putință acum, unde, abia scăpaţi și mântuiţi de pericol, încă ne tremură sufletul și ne-am liniștit numai atât, ca să mulțămim cerului că ne-a mai lăsat zile!

Încheind, tot ne mai vedem îndatorați de a aduce un omagiu adevărului și de a observa că, dacă proclamația alăturată spune că acele știri despre invazie, iscodită de nu știu cine, ar fi răspândit prin țară frică și îngrijorare, apoi aceste cuvinte doar nu voiesc a zice alta decât că, după pilda celor din Cernăuţi, așași-nunele curii ale țării, spre margine anume, unele și alte persoane și, dintre locuitorii particulari, poate vreo câțiva israileni, ar fi prins acea frică, de vreme ce, altminteri, a domnit și domneşte, între toată poporațiunea noastră, cea mai deplină liniște și că toate știrile, din toate părţile țării, nu pomenesc că oriunde, afară de excepțiile amintite, spiritele ar pătimi de o tulburare sau agitare mai mare și neobișnuită.

Ce mai voiește să zică și fraza că, „afară de zgomotele răspândite cu scop înadins, de a insufla frică” ș.m.d. iarăși o vor putea explica mai bine numai organele competente; noi nu avem agerimea de a străbate sensul adânc al acestor cuvinte misterioase. Atâta agerime însă avem, atâta cunoștință a lucrurilor și a împrejurărilor, a oamenilor și a poporului de la noi, ca să putem încredința cum că „măsurile care se vor introduce, spre susținerea siguranței și liniștii în țară” desigur își vor ajunge scopul pe deplin, deoarece acestea nu sunt, nu au fost și nu vor fi tulburate și periclitate nicidecum; bunul simț și loialitatea cunoscută a poporului nostru, ai cărui fii, mai deunăzi, încă cu atâta vitejie, și-au vărsat sângele, și-au jertfit viața pe toți câmpii războiului, drept dovadă a acestei loialităţi, ne sunt cea mai bună garanţie pentru aceasta.



1866: Vuiete, răspândite mult pe aici, despre o invazie dușmană din partea Moldovei, spre care scop ar fi pornit oaste numeroasă spre marginile noastre, au produs în țară fricăși îngrijorare. Cesaro-regescul prezidiu al țării se vede, dar, spre liniștirea publicului, îndemnat a face cunoscut, prin aceasta, cumcă, după informațiile dobândite, acele vuiete s-au dovedit de neîntemeiate. Strângerea de recruţi și voluntari, urmată în principatele învecinate, exercitarea („deren Einübungen und Marsclibewegungen"!) a dat loc (!) de a se lua, dincoace, la marginile țării, măsuri de precauțiune; afară însă de vorbele răspândite „cu scop de a îngrozi" (?), alt cuvânt pentru a presupune o invazie dușmană nu există. Organele publice au primit ordinul de a veghea, cu cea mai mare atenţie și activitate, și se introduc, totodată, spre menținerea siguranței și liniștii publice, toate măsurile necesare, spre executarea cărora ne întemeiem și pe sprijinul și conlucrarea tuturor locuitorilor.

De la c. r. prezidiu al guvernului. Cernăuţi 26 iulie 1866 (***Albina***, Anul I, 1866, Nr. 50, pp. 3, 4). P

În 1866, au fost numiți, prin înaltă rezoluție imperială, asesori consistoriali, cu salariu, Ioan Chibici, Ion Zurcanov, Samuil Adrievici și Vasile Ilasievici, iar profesorii de teologie Constantin Popovici și Vasile Ianovici (care va muri în luna septembrie), asesori consistoriali onorari. Constantin Lucescul ocupă postul de protopresbiter al bisericii catedrale, iar Grigore Hackmann fu numit al doilea preot al respectivei biserici și predicator român, exarh și predicator slav fiind românul Vasile Prodan (***Albina***, Anul I, 1866, nr. Nr. 37, p. 4). Circulara episcopală nr. 180, din 11/23 noiembrie 1865 (***Albina***, 1866, nr. 76, pp. 1, 2), preciza că salariul asesorilor consistoriali era de 1.600 florini pe lună, adică valoarea unei turme de 500 de oi, austriecii fiind ași în coruperea opulentului cler bucovinean.



1866: Longevitate, la Fundu Moldovei. În 7/19 august 1866, murea, la Fundu Moldovei, decanul de vârstă al muntenilor câmpulungeni, Nichita Dorofteі, care trecuse de 110 ani, spre bătrânețe promovând învățăturile sfinte în rândurile consătenilor săi. Feciorul său cel mai mare, Gavril, tocmai împlinise 70 de ani (***Albina***, Anul I, 1866, Nr. 60, p. 2)



1866, octombrie: „Starea lucrurilor de prin ţinutul Rădăuţilor”, conform unui corespondent bucovinean, „merge ponciș”, pentru că, în „străvechiul oraș al Rădăuţilor, focarul vestitei episcopii din Bucovina, care fu reînnoit de Alexandru cel Bun și înzestrat cu bunuri însemnate pentru episcopie (venitul anual se poate calcula până la 80.000 florini)”, deși „majoritatea absolută a locuitorilor orașului este română”, „se află puțini germani și, în timpul din urmă, foarte mulţi ovrei, fiind locul favorit pentru speculațiile lor. Satele ţinutului sunt mai toate proprietatea Fondului nostru religionar, dintre care multe sunt grupate pe lângă oraș. Locuitorii sunt oameni frumoşi și foarte tari; locurile sunt mănoase și poporul le lucră bine și cu sârguință, încât ți-ar părea că starea lui materială ar trebui să fie foarte bună. Dar aceasta nu e așa; pământurile sunt grase și locuitorii sârguitori, dar, pe lângă aceasta, nu e și economia, fără care exploatarea cea mai îngrijitoare a pământului nu aduce folos mare. Cauza este că poporul nu este încă defel dezvoltat prin școliși alte institute de cultură. Noi nu avem, în acest ţinut, nici măcar o școală capitală și cine voiește să-și cultive ceva copiii trebuie să-i trimită tocmai pe la Siret sau Cernăuți.

Până la sosirea fostului pretor, Mihai Pitei, nu era, în tot ţinutul, nici o școală națională și numai neobositei îngrijiri a acestui bărbat avem să mulțumim că, acuma, avem 17 școli bine întocmite. Dar ce folos că trebile stau pe la noi astfel, dacă poporul nu înțelege încă binecuvântările școlilor! Numai părinții cei mai avuţi își dau fiii la școală și, durere, și aceasta numai cu scopul de a face din ei preoți. Oamenii cei mai sărăcuți nu se pot decide, în genere, nici în ruptul capului, de a-și trimite copiii la școală. Aceasta este foarte trist și dureros, căci, cum sunt, acuma, timpurile, prin aceasta se pune, pe de o parte, bază la ruina stării bune a țăranilor celor mai avuţi, iar pe de alta, proletariatul de felul celui galițian amenință a prinde rădăcini și în părţile române ale țării, deoarece această nenorocire a și început, în partea rutenizată de peste Prut, a se lăți cu iuțeală înfiorătoare, mai vârtos în acești doi ani din urmă, din cauza cumplitei foamete, și înmulțindu-se încă și prin invazia a mii de galițieni fără casă și masă, care procedură, întreit periculoasă pentru Bucovina, se repetă de timp îndelungat. De am avea măcar cât de puțini intelectuali români în acest ţinut binecuvântat, ar fi lucrurile altminteri. Acuma însă avem numai clerul, care, în acest ţinut, mai cu seamă, și-a câştigat multe merite pentru ridicarea poporului, dar singur clerul, căruia și așa îi sunt cam legate mâinile, nu-e de ajuns. Nici în pretură, nici la judecătorie, nici la direcţiunea de economie a bunurilor întinse ale Fondului religionar, nici măcar în posturile grase de pădurari, în numeroasele păduri ale Fondului religionar, nu se află

aplicaţi români, ci tot străini, germani și poloni; și aceasta, de atâta timp și cu atâta cerbicie, încât poporul nostru crede că fiii săi trebuie să fie excluși de la posturile diregătoriale prin o lege întocmită de Dumnezeu, ca și paria la vechii indieni, un ce care, neconsiderând partea politică și înțelesuală, apasă prea tare simțul și puterea morală în popor. Diregătorii străini nici cunosc firea și, prin urmare, adevăratele trebuințe ale poporului, nici obiceiurile lui, ba nici limba lui, și nu știu ori de poate prospera astfel țara cu ei. Ca un ce curios trebuie să amintim că am văzut, prin comune române, afişe placate și ordine guverniale în limba germană, nu știu pentru cine, și iarăși știu că comunele sunt nevoite a comunica cu preturile numai în limba germană, deși, prin lege împărătească, avem dreptul a întrebuința limba noastră în toate afacerile, și măcar că diregătoriilor li s-a dat termen anume spre a învăța limba țării.

Țara, de multe și repetate ori, și-a ridicat glasul, prin reprezentanții ei, ca la ocuparea posturilor diregătoriale să se considere mai cu seamă fii de ai țării, însă totdeauna ni s-a răspuns că noi nu avem bărbaţi de ai noştri și, de aceea, nu se pot împlini, deocamdată, dorinţele noastre. Cei mulţi însă întreabă cum de fii de ai țării, ce și-au absolvit, cu succes bun, studiile prin Liov și Viena și, aplicând la posturile cele mai inferioare, nu au norocirea de a înainta mai repede, și asta este cauza că mulţi dintre ei, după mulţi ani de practică, se retrag, dezgustându-se, ca, căutându-și ocupație în alt loc, să nu fie siliţi a pieri de foame” (***Albina***, Anul I, 1866, Nr. 70, p. 4).



1866, Bucovina: Unele trăsături din viața comunală, la introducerea legii comunale, votată de Dietă și sancționată de Împărat. Dintre toate lucrările dietei bucovinene, una din cele mai însemnate este legea comunală din 14 noiembrie 1863. Astă lege s-a votat în dietă de partida guvernului, pe când dreapta, partida contrarie, apărase, cu toate armele ei,reprezentarea cercuală. Viitorul ne va arăta care ar fi fost mai bună dintre aceste forme constituționale, atâta numai voiesc, prin scrierea aceasta, a arăta publicului cititor cât de departe este poporul român de formele constituționale și cât de hotărât lucră el, dacă are conducători înțelepți, care să poarte la inimă dorința pentru binele și fericirea poporului.

Am avut ocazia a cunoaște împrejurările sub care s-a făcut alegerea consiliului comunal și a primarului din Iacobeni, în Bucovina, și de aceea voiesc a descrie cele petrecute acolo. Acest loc romantic se întinde pe amândouă malurile râului Bistrița și are peste 3.000 de locuitori, dintre care cam 580 sunt germani, iar ceialalți, sepusiani (Zipser), lucrători la băile de fier, ce se aflã aici. Astă comună este veche românească (vatra aparţinea câmpulungenilor, dar nu era locuită, până în 1780 – n. n.), încă cu mult mai înainte

de a se fi împreunat Bucovina cu împărăția austriacă, era ea cu acest nume numită de la un Iacob, cel dintâi locuitor al ei (corect Ecoban, sosit din Bistrița, după ocuparea nordului moldav – n. n.) și,în timpul venirii sub Austria, era înzestrată cu multe privilegii (privilegiile grănicerilor câmpulungeni – n. n.), cu păduri și munţi (dați în folosință, nu în proprietate – n. n.), încă de pe timpul când ocolul Câmpulungului era republică (episod vremelnic, în timpul movileștilor – n. n.). Toate aceste bunuri, precum și drepturi le pierdură aceşti locuitori, încet cu încetișorul, și pădurile le-a dat Camara (Fiscul, care preluase doar averile mănăstirești, nu și cele particulare – n. n.) domnului Mantz, spre administrare, până ce vor umbla băile deschise de el în Iacobeni. De aci se născu supărarea românilor și era consecința ca aceasta să se poată observa, față cu nemţii (cărora le vânduseră pământuri cu prețuri pipărate – n. n.) mai vârtos când fu vorba de reprezentarea comunală.

Asta s-a și arătat la alegerea consiliului comunal, ce s-a început în 1 iulie 1866, cu al III-lea trup de alegere (corp electoral – n. n.). Românii, temându-se că nu vor fi deplin reprezentați, corespunzător greutăţilor ce le poartăși drepturilor lor, și apoi, fiind marginalizați de nemţi, să fie starea lor și mai grea, s-au pus sub conducerea preotului lor, domnul Alessandru Pleșca, care și merita încrederea și recunoștința lor. Domnia sa a întemeiat și statorit cea mai strânsă solidaritate între poporenii săi și, la votarea din a doua zi, ce fu în 2 iulie 1866, rămaseră uimiţi și încremeniţi toţi nemţii, jidovii, armenii și toți diregătorii muntenești locali de disciplina, tactul, energia și memoria românilor la votare și, văzând că, cu toată alianța lor, a tuturora, nu pot reuși cu candidaţii lor, au aflat pretexte de a mijloci amânarea alegerii din trupul I de alegere, cugetând că, cu mijloace seducătoare, pe încetul tot vor învinge; însă toate armele lor s-au tâmpit și toate mijloacele lor s-au ruinat, dând de statornicia românilor, cum se surpă corabia de stânci, în mijlocul oceanului. Aceasta s-a văzut deplin, când în fața capului preturii c. r. din Dorna, în 15 august, s-a îndeplinit alegerea și în trupul I de alegere.

Românii au reușit cu 12, iar nemţii cu 6 consilieri comunali. Aceştia toți au ales, din mijlocul lor, de primar, în 13/25 august, pe Ioan a Luci Iacoban, un bărbat onorat, diligent și energic, care, deși n-a fost norocit a fi umblat la școli, totuşi știe citi și scrie românește. Pentru ca să ne putem face idei clare despre această alegere, despre precumpănirea, pregătirea și solidaritatea românilor la ea, față cu nemţii, arătăm numai aceea că, pe când nemţii,în al III-lea trup de alegere, din 294 de votanţi, numai abia 30-60 de voturi au putut concentra în aleşii lor, românii n-au împrăștiat nici un vot, ci le-au concentrat toate în candidaţii lor, spre admirarea și neașteptarea tuturor partidelor contrarii. De aceea, administratorul montan zise, în public, către nemţii săi: „Noi am căzut cu... mare la alegerea de față”, iar alţii ziseră românilor: „Iscusința ovreiască și armenească, nici inteligența diregătorilor montani și a nemţilor de aici n-au

putut produce ce a făcut preotul vostru; de o va mai ține așa, să știţi că aveţi de învățător un preot înțelept și maestru”.

Despre activitatea acestui consiliu comunal numai atâta sunt în stare să împărtășesc, că ședința întâia a fost,în 1 septembrie curent, deschisă,în președinția primarului, prin o cuvântare a prea demnului și energicului preot local, domnul Alessandru Pleșca. Acuma, numitul domn preot e numit administrator parohial în Dorna, spre marea supărare a Iacobenilor. Deie Dumnezeu să fie înlocuit de un următor asemene de demn, ca să nu se piardă cele câștigate.

În ședința întâia, hotărârile mai însemnate sunt: limba românească, limbă oficială în toate afacerile comunale, înlăuntru și în afară; și s-a îndatorat primarul a face concurs pentru locurile de scriitor comunal și de adunător de bir și cheltuieli. Sperăm că toate vor decurge bine și că ustanelele și năzuințele zelosului preot vor avea rezultatele cele mai bune (***Albina***, Anul I, 1866, Nr. 72, p. 3).



1866: Necrologul lui Ioan de Costin din Stroieşti. Onorata direcţiune a Gimnaziului gr. or. şi naţional român din Suceava, în programul său din acest an, în despărţitura „Cronica Gimnaziului”, deplânge pe un bărbat, ce s-a trecut prin moarte, în 2/14 mai 1866, în satul Stroieşti. Acel bărbat este Ioan cavaler de Costin, frate cu domnii Costineni, proprietari din Şipeniţ, şi descendenţi prea demni ai neuitaţilor Costineni: Miron şi Velicico. Prin moartea cavalerului Ionică de Costin, a pierdut gimnaziul sucevean un stâlp însemnat al cauzelor sale celor naţionale, iar studenţii săi au pierdut pe un părinte şi sprijinitor îndurat.

Ionică Costin, fiind cu locuinţa în Suceava, a fost, drept zicând, reprezentantul nobilimii bucovinene în afacerile cele naţionale ale Gimnaziului şi a fost şi reprezentantul mărinimiei nobilimii faţă cu învăţăceii cei săraci ai Gimnaziului. Pare-ni-se că chiar îl vedem, sau în trăsură, sau pe jos, vizitând sau pe directorul, sau pe vreunul dintre catiheţi, sau dintre ceilalţi profesori, înştiinţându-se despre progresul tinerilor noştri, în mod obişnuit, iar în special, despre al acelora care, pentru sărăcia lor, aveau fericirea de a fi ocrotiţi sub scutul mărinimiei sale. Pe unii dintre învăţăcei îi susţinea cu straie, pe alţii cu plătirea cvartirului şi a viptului, pe mulţi cumpărându-le cărţile cele necesare; iar ecoul cuvântărilor sale ocazionale către toţi studenţii gimnaziali erau cuvintele cele părinteşti: „Învăţaţi, dragii mei băieţi, ca să fiţi fericiţi!”.

El însuşi fiind om cult, îi plăcea să vadă şi pe alţii înzestraţi cu cultură. În privinţa aceasta iată şi altă dovadă, extrasă din programul gimnazial din acest an. În toamna anului 1864, care toamnă a fost, pe la noi, foarte ploioasă şi furtunoasă, aranjându-se, de către mai mulţi binevoitori, parte

profesori gimnaziali, parte amploiaţi, o serată muzicală declamatorică, în folosul studenţilor sărmani şi al întemeierii unei biblioteci pentru aceştia, Ionică cavaler de Costin, acuma om în vârstă, numărând peste 60 de ani şi, pe lângă aceasta, încă şi pătimaş de un picior, nu numai că, cu multă căldură, a subscris ideii aceleia prea nobile, dar încă şi în persoană a călătorit, pe la locuinţele con-nobililor săi, adunând contribuţii însemnate şi aţintind o sumă banală neaşteptată la serata aceea.

El, răposatul, s-a şi bucurat, totdeauna, de recunoştinţă publică. pentru atari osteniri. Studenţii gimnaziali abia aşteptau să sosească ziua onomastică a domnie sale sau anul nou, mergând ei, atunci, grămadă, spre a-şi esprima, înaintea domniei sale, simţămintele cele de mulţămire şi de recunoştinţă. Între altele, amintim aci de frumoasa poezie, a fostului student gimnazial, din a 6-a clasă, din anul 1863, Ioan Bumbac, în care acesta, cu ocazia, anului nou, de pe muntele Eliconului declara pe cavalerul Ioan de Costin drept mecenat al culturii naţionale. Afară de aceasta, în nici un program al gimnaziului sucevean, din câte au ieşit până acuma, nu lipseşte numele „Ioan Costin", exprimându-i-se domniei sale cea mai vie şi mai intimă recunoştinţă pentru truda şi oferta ce o hărăzi institutului celui abia înfiinţat. Iar osteneala cea din urmă a domniei sale fu încă şi cu aceea recunoscută, că se proclamă, de către comitetul seratei, drept Senior.

Pierderea numitului bărbat este, aşadar, mare pentru gimnaziu. Dar tot atât de mare este ea şi pentru biserica, şi pentru cetăţenii Sucevei. Biserica Sântului Niculae, din Suceava, are datoria sfântă de a-l înregistra pe domnul Ioan Costin între prea fericiţii ctitori, pentru că, daca el nu ar fi fost acoperit-o, pe spezele sale, astăzi era o ruină. Iar bieţii săraci din Suceava încă îl deplâng, lipsindu-le mila, pentru că Ionică Costin nicicând nu ieşea în drum, fără de punguţa cu cruceri şi, odinioară, noi înşine fiind martori, şi întâmpinându-l, înaintea porţii, doi săraci, tocmai când ieşeam din ogradă, exclamă bătrânul, în mod binevoitor, dar si umoristic: „Iată, mi-am uitat coiful mântuirii săracilor!", întorcându-se, îndată, după punguţă.

Ne luăm, cu multă plăcere, încă şi libertatea de a aminti de o faptă mărinimoasă a proprietarilor din Stroieşti şi Stupca, a domnilor fraţi Popovici şi nepoţi, de la sora lui Ionică Costin. Prea nobilii aceşti domni, în toate iernile, depuneau, în ograda unchiului lor, câte 24-30 de stânjeni de lemne, de ars, care, sub privegherea numitului, se împărţeau între cei săraci din Suceava. „***Quod natura dedit, nemo negare potest***". De la părinţi se moşteneşte dorul îndurării spre cei săraci şi asupriţi de nevoi materiale. Încă şi acum, cu „Dumnezeu să-l ierte şi să-l odihnească întru Împărăţia Sa!", răsună, de pe buzele oamenilor săraci din Suceava, numele prea fericitului proprietar din Stroieşti, Manolachi Popovici, iar în Stroieşti şi în Stupca, cu cea mai mare mulţămire, aud călătorii pe ţărani rostind: „Dumnezeu să-i trăiască pe boierii

noştri, pentru că-s milostivi către noi!”. Iată care este cauza acestei felicitări.

Domnii fraţi Popovici, în timpul nevoii celei grele, care, în anul acesta, a asuprit atât de amar ţara noastră, au ţinut, în curţile lor, mese deschise pentru cei de tot lipsiţi. O faptă care este de un sânge cu faptele părintelui lor, Manolachi, şi cu cele ale unchiului lor, Ioan cavaler de Costin, care punga sa o numea „coiful mântuirii săracilor”. Dânsul, îmbolnăvindu-se, în Suceava, şi neavând, acolo, cine să se îngrijească de el, fiind, toată viaţa sa, neînsurat şi, prin urmare, şi fără de copii, se duse, bolnav, la nepoţii săi, la Stroieşti, pe care îi iubea din tot sufletul, unde, după o boală îndelungată, răposă, în ziua de 1/13 septembrie 1866, înmormântându-se acolo, lângă biserica cea prea frumoasă, care, în anul 1862, cu mare cheltuială a domnilor proprietari, se înfiinţă şi se sfinţi.

Fie-i răposatului ţărâna uşoară, iar pe cei ce i-a sprijinit el, în viaţa-şi, şi mai vârtos pe studenţii gimnaziali din Suceava, îi chemăm ca nu numai să-l păstreze întru amintire şi să urmeze sfaturilor lui celor binevoitoare, ci, ducându-i, oarecând, calea pe la Stroieşti, să-i sărute ţărâna mormântului, căci el este în rând cu Gheorghe Lazăr şi cu alţi români, care au meritat renume etern pentru ostenelile lor întru prosperarea cauzei celei patriotice (***Albina***, Anul I, nr. 65, duminică 11/23 septembrie 1866).



1866: Necrologul lui Vasile Ianovici. Ilişeşti (în Bucovina), în 3/15 octombrie 1866. Iarăşi am pierdut pe un bărbat al naţiunii române şi al bisericii ortodoxe din Bucovina. Acel bărbat nu numai că merita ceea ce, în mod obişnuit, se zice, dar, prin fapte, în viaţa-şi, ne-a impus chiar şi datoria ca să-l păstrăm în vie aducere aminte, şi nu numai noi, aceştia de faţă, dar, din generaţie, în generaţie, să fie prea stimat numele său.

Nici am cugetat că, atât de degrabă, providenţa îmi va hotărî ca să scriu necrologul lui Vasile Ianovici, profesorului pentru hermeneutică şi pentru introducerea, în genere, în studiul biblic al Noului Testament, la teologia greco-orientală din Cernăuţi. În feriile (călătoriile de sfârşit de săptămână, la modă în epocă – n. n.), trecute, a călătorit numitul prin munţi şi, aşezându-se, la nepotul său, parohul din Stulpicani, Dimitrie Zurcan, unde petrecea, făcea excursii de aici, pe la amici şi cunoscuţi. La o petrecere, pe muntele „Pietrele Doamnei”, lângă Câmpulung, încă a fost invitat, dar n-a putut lua parte, din pricina slăbiciunii de ochi, pe care o dobândise prin neîntreruptă muncă, în calea Domnului, neclintit în specialitatea sa. Opurile sale, cele până acum în parte tipărite, în parte încă netipărite, sunt dovezi vii despre neobositul zel al său întru răspândirea luminii conştiinţei naţionale şi bisericeşti. Iacă, în privinţa aceasta, servească drept dovadă, onoratului public cetitor, biografia

lui, citată din lepturariul lui Arune Pumnul, tom. IV, partea 1, p. 219, Nr. 23:

„Vasile Ianovici s-a născut în Cernăuţi, în Bucovina, la 31 decembrie 1806; studiile sale elementare, gimnaziale, filosofice şi teologice şi le-a făcut în Cernăuţi. La şapte săptămâni după finirea lor, făcu examenul ca profesor de teologie pentru studiul biblic al Vechiului şi Noului Testament, şi, după doi ani de zile, în 1836, în 28 ianuarie, fu numit profesor ordinar în Facultatea teologică din Cernăuţi, unde petrece şi astăzi (1856). După înfiinţarea şcolii preparandiale în Cernăuţi, la care a conlucrat foarte mult, a fost numit, la dânsa, profesor suplinitor de metodică, matematică şi limba română, în anul 1848, unde a suplinit până la 1859. De pe la anul 1852, până la 1860, a mai fost şi traducător românesc la guvernul ţării, iar în anul 1862 fu ales, din partea clerului român, deputat în dieta bucovineană, unde-l reprezenta cu demnitate, din care cauză primi, din parte-i, o adresă de mulţumire.

El este un bărbat foarte lucrativ, care a făcut studii profunde şi amănunţite, în domeniul său, întreprinzând călătorii ştiinţifice, în această privinţă, în Moldova. Până acum, au ieşit de la densul cinci tomuri din „Istoria literară, tâlcuire a cărţilor Noului Testament”, tipărite, în Cernăuţi, de la 1856-1861; alte cărţi, tot din studiul biblic al Noului Testament, deşi pregătite, nu sunt încă date sub tipar.

El a mai tipărit două gramatici româneşti pentru şcolile elementare, o gramatică germană-românească şi o gramatică română-germană, care încă nu e dată sub tipar”.

Iată exemplul de bărbat lucrativ şi sporitor al binelui comun, îndeosebi în bunurile ştiinţei între conaţionalii săi. Iată exemplul viu şi de un profesor, întru înţelesul cel adevărat al cuvântului.

Soţie având, care l-a părăsit, prin moarte, în 1856 , copii având şi grijind pentru dânşii, supărări având, murindu-i un fiu, în Iaşi, iar altul înecându-se în Prut, cu ocazia scăldării, şi fiica cea mai mare, dintre două, rămânând văduvă, după mai puţin de un an de la măritatul ei, el şi-a aflat consolarea în activitatea literară, fiind, pe lângă aceasta, şi un tată exemplar, văzându-l, nu o dată, cu lacrimile în ochi, deplângându-se nu atât pe sine însuşi, ci mai vârtos deplângându-şi soţia, pe fii şi pe ginere, pentru că mult îi iubea şi nu a avut fericirea de a convieţui, şi mai departe, împreună cu el.

Vasile Ianovici a fost un bărbat demn de toată stima şi de tot respectul şi va rămâne un mustru de lucrativitate pentru noi toţi. Meritele sale cele literare credem că vor fi pretutindeni cunoscute, parte din opurile sale, care sunt consemnate în toate cataloagele de cărţi româneştii, afară de bibliografia românească de Jarcu, iar parte pentru Societatea spre răspândirea culturii romane în Bucovina, din Cernăuţi, societate care, în adunarea plenară din

ianuarie 1865, recunoscând demnitatea produselor literare ale lui Ianovici, l-a numit, împreună cu alţii, membru onorar al ei.

Nu mai puţin drept şi adânc cugetător se adeveri Vasile Ianovici în privinţa referinţelor naţionale şi bisericeşti ale Bucovinei. Această calitate îi câştigă încrederea preoţimii întregi, care îl alese reprezentantul său în dieta ţării, şi această calitate îl făcu, în anul 1848, membru al consilierilor onorari, la Consistoriu, care posturi desfiinţându-se, apoi, în tăcere, tocmai la organizarea, de curând, a Consistoriului iarăşi se înfiinţară, fiind numit, acum, Vasile Ianovici de către însuşi Majestatea Sa Împăratul consilier onorar la Consistoriul din Cernăuţi.

Numitul a fost, în viaţa-şi, ce dură 60 de ani, tot atât de lucrativ ca şi cei mai însemnaţi bărbaţi, iar sinceritatea sa faţă de naţiune şi biserică îi era imprimată şi pe chip. Demne de un părinte si profesor erau cuvintele sale, ce le rostea către elevii săi: „Învăţaţi, Domnilor, să ştiţi bine, ca să puteţi lucra, în locul nostru, că noi suntem, acuma, bătrâni!”. O deprindere ca o a doua natură avea răposatul de a-şi scoate lucrările sale cele literare la lumină. El lucra, aşadar, până târziu, noaptea, iar ziua, dacă lucra, acoperea ferestrele şi aprindea lumina. Mult pătimea el de durerea capului, pe care o asocia cu fierbinţeala soarelui. „Tare mă doare capul, Domnilor!”, se plângea, nu o dată, bietul, înaintea elevilor săi. Însă nu atât căldura soarelui, cât, mai vârtos neîntrerupta lucrare, cea împreunată cu profunda cugetare îi cauzau lui acea durere, iar citirea şi scrierea multă, la lumânare, înrâuri rău asupra ochilor lui, încât, în anul acesta, începu să nu vadă bine. La aceasta contribui mult lucrarea nouă, ce o întreprinse el în anii din urma. Introducându-se, adică, înainte cu doi ani, studiul sfinţilor părinţi, aşa numita patristică, la teologie şi în cele două clase superioare ale gimnaziilor din Bucovina şi neaflându-se o crestomaţie pentru înlesnirea acestui studiu, primi Ianovici sarcina compunerii aceleia, procurându-i Consistoriul, pe spesele Fondului religionar, materialul cel necesar, adică cărţile sfinţilor părinţi, în limba originală.

Văzând noi acele cărţi, nu ne puturăm reţine de a nu face observaţia că bătrânul cu anevoie le va ceti, fără de a-şi periclita sănătatea ochilor, căci tiparul este atât de mărunt ca şi într-o „Biblie” micuţă a Testamentului Nou din Amstelodam, de la 1698. Observaţia noastră, spre durere, se şi realiză, încât bătrânul deveni, în acest an, inapt spre lucru; dar, pentru ca, totuşi, să nu-i stagneze opul, apoi pofti doi elevi de teologie la domiciliul său, dintre care unul îi citea, iar altul scria dictatele sale. Iată, iarăşi, o dovadă mai mult despre hărnicia cea neobosită a lui Vasile Ianovici, care, recunoscându-se şi din partea Excelenţei Sale, a episcopului, la propunerea acestuia, Maiestatea Sa Împăratul îl decoră, în primăvara trecută, cu Ordinul Crucii de Aur cu coroană.

Pe cât de serios era Vasile Ianovici, în singurătate, petrecându-şi cu studiul, pe atâta de jovial era el în societăţi de petrecere. Prezenţa sa, în pe-

treceri, era dorită şi căutată, şi el era binevenit şi în cercurile cele mai înalte, pentru dexteritatea sa în purtare şi pentru cultura-şi cea intelectuală, lipsită de unilateralitate. Toţi amploiaţii mari din Cernăuţi şi din Bucovina erau cunoscuţii lui şi, ca în unanimitate consultată, toţi îl lăudau şi-şi esprimau cel mai profund respect faţă de dânsul; am ţine-o de politică, dacă ar fi fost făcut ei aceasta, de faţă cu dânsul, dar ei o făceau mai vârtos înaintea altora, nefiind el de faţă.

Ceea ce-l făcea iubit tuturora, era sinceritatea lui, care, escluzând politica cea infernală din inima-i, pe faţă apăra dreptul şi adevărul; iar când preoţimea îi trimise adresa de mulţumire, pentru demna apărare a cauzelor bisericeşti şi naţionale, în dietă, cuprinsul răspunsului lui a fost: „Eu am făcut numai aceea ce a fost datoria fiecăruia dintre Sfinţiile Voastre ca să o facă, dacă ar fi şezut în locul meu”, dând, aşadar, cu aceasta, impuls preoţimii ca să-şi ridice, cu bărbăţie, fruntea spre apărarea vieţii bisericeşti şi naţionale.

Numitul fiind, cu excepţia sănătăţii ochilor, deplin sănătos şi prelungindu-se feeriile, din cauza holerei, purcese la Lemberg, spre consultarea cu medicii, în cauza vindecării ochilor săi. De acolo, reîntorcându-se, făcu, după cum auzirăm din izvoare sigure, răgaz în Kolomeea, unde, între altele, mâncă şi peşte proaspăt, bând, apoi, apă, pentru că el se ţinea strâns de recomandarea medicilor, de a nu bea spirtoase, deci nu a mâncat decât peşte proaspăt. Această mâncare, după cum se zice, îi cauză holera, împreunată cu simptomul ei cel mai grozav, adică cu cârcei în stomac, căreia îi pică şi jertfă, luni, în 26 septembrie / 8 octombrie 1866.

La înmormântare, asistă însuşi Excelenţa Sa episcopul, dimpreună cu toată suita sa preoţească. Se aude despre frumoase cuvântări funerare şi despre un necrolog versuit, ce se perora la înmormântare. Nu le-am primit încă şi, aşteptând, din zi, în zi, ca să se publice, într-un mod demn de moartea unui bărbat prea merituos pentru biserică şi naţiune, a căruia viaţă e exemplară pentru cei ce din inimă doresc sporirea binelui patrie şi luminarea poporului român, dar, văzând, cu durere, cum că, din capitală, nu se vestesc meritele lui, ne-am simţit noi datori, ca elevi ai răposatului, de a vesti aceasta, pe lângă toată greutatea serviciului nostru, mai vârtos când holera domneşte pe la noi şi spiritele noastre sunt deprimate. Însă, făcând noi aceasta, cu atâta mai mare plăcere, pentru că înseamnă că noi am fost destinaţi, de la providenţă, de a trâmbiţa onoarea şi meritele unui bărbat prea demn, În privinţa căruia, cu toată dreptatea, se pot aplica cuvintele: „**pulchrum est digito monstrari**”, încheiem cu: Fie-i prea iubitului nostru profesor Vasile Ianovici ţărâna uşoară, dăruiască-i Dumnezeu viaţa şi fericirea cea eternă şi amintească-l preoţimea bucovineană şi întreaga lume română în rugăciunile sale! Pentru că el n-a vieţuit în zadar, în lumea aceasta, ci, vieţuind ca fiinţă omenească, ne-a dat exemplul viu despre menirea unei fiinţe omeneşti, în genere, iar în special,

despre menirea unui preot, patriot şi naţionalist (***Albina***, Anul I, Nr. 79, vineri 14/26 octombrie 1866).



1866: Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava. Suceava 2/14 iunie, în ziua serbării numelui marelui martir Ioan cel Nou, patronul ţării. Oricare naţiune e mândră dacă posedă oarecari monumente, ce-s mărturii ale vieţii sale celei trecute. Acestea şi sunt apoi mult preţuite, pe acestea îşi reazemă ea fala sa cea naţională, pe temeiul acestora pretinde ea la recâştigarea drepturilor sale celor uitate sau părăsite, sau călcate de alţii în picioare, şi-şi cere locul cel cuviincios între celelalte naţiuni de pe pământ. Naţiunea noastră română încă nu este lipsită de atari monumente străvechi. Moldova, Ţara Muntenească, Ardealul, Banatul şi toate locurile, unde au vieţuit români şi unde încă vieţuiesc, sunt semănate cu monumente istorice, care le dau mărturie despre viaţa, nobleţea şi curajul românilor în timpurile cele mai cărunte şi despre faptele măreţe şi eroice ale străbunilor lor.

N-avem de cuget ca să înregistrăm aici toate monumentele ce se află pe întinsul teritoriu al românilor, nici avem de scop ca să amintim aici de vreun monument belic (de război – n. n.), ci de unul care ne aduce a minte de religiozitatea străbunilor noştri români şi de zelul lor întru răspândirea, apărarea şi susţinerea mântuitoarei credinţe creştine, ce-i cu sânge câştigată de către întemeietorul ei Isus Cristos şi lăţită prin lipaşii (vestitorii, solii – n. n.) acestuia, demni şi conştienţi de chemarea lor cea apostolească. Voim să amintim aici de sfântul marele martir al creştinătăţii Ioan noul, ale cărui osemințe se află depuse spre păstrare în biserica sfântului George din Suceava sau în vechea biserică a mitropoliei moldave. Acest monument sfânt, mărturisitor de religiozitatea şi moralitatea străbunilor noştri, ne străpune pe noi în timpurile cele mai vechi ale vieţii naţiunii noastre române. El ne aduc nouă aminte de prea fericitul Domnitor al Moldovei Alexandru cel Bun şi de prea fericitul Mitropolit al Moldovei Iosif (fratele voievodului Petru Muşat – n. n.), care amândoi, unindu-se ei în spiritul creştinătăţii, au adus monumentul acesta, de la Trapezunt, la Suceava, ca să fie, chiar în reşedinţa domnească şi mitropolitană, un monument al religiozităţii şi moralităţii lor înşişi, cât şi al celei a urmaşilor lor.

Osemintele Sfântului Ioan ne recheamă în memorie strălucirea bisericii cele domneşti, numită „la Mirouţi" (de fapt, „Mirăuţi", adică „biserica de mir" – n. n.), în care fură ele întâiaşi dată depuse, care, însă, în ziua de astăzi e părăsită şi mult risipită (era folosită pentru adăpostirea porcilor românilor de pe acolo – n. n.), fiind numai o relicvă mărturisitoare de religiozitatea românilor antici (în sensul de vechi – n. n.) moldavi.

Despre această biserică (a Mirăuţilor, pe care avea să o refacă arhitectul vienez Karl Adolf Romstorfer – n. n.), una din cele mai frumoase, în privinţa stilului (gotic) zidirii, şi care se afla în preajma ruinelor cetăţuii lui Ştefan cel Mare, de către nord, vezi tradiţiunea poporală că ea a fost, din cauza văii, legată cu cetăţuia prin un pod (din piele, spune legenda – n. n.), pe care Domnii şi Doamnele mergeau la biserică.

Monumentul osemintelor Sfântului Ioan ne reproduc în memorie fapta cea mărinimoasă a lui Ioan Paleologul, împăratul Constantinopolului, care, socotind dauna împreunării Mitropoliei moldave de la Ohrida, din Bulgaria, cu puterea sa cea împărătească şi binevoitoare, a convocat în reşedinţa-şi împărătească sinodul celor patru patriarhi ai lumii şi a declarat Mitropolia Moldovei independentă de Ohrida, ridicând-o încă şi la rangul cel onorific de patriarhie (Alexandru cel Bun oscila între catolicism şi ortodoxie, funcţie de garantarea autonomiei noii instituţii religioase din ţara sa – n. n.).

Încă ne aduce aminte acest monument sfânt de ridicarea Iaşilor la rangul de reşedinţă a Domnitorilor şi a mitropoliţilor moldavi, când şi el fu într-acolo transportat; ne aduce aminte de prea fericitul şi întâiul poet al românilor, de mitropolitul Dosoftei, care la anul 1686, de groaza avariţiei turceşti, ce-i respinse de la porţile Vienei, voind să scape de pierzare odoarele cele mai scumpe ale mitropoliei (a fost un jaf al patrimoniului românesc din Moldova, dar tradiţia bisericească nu doar scuză, ci şi „sfinţeşte" hronicul repetatelor ei ticăloşii – n. n.), se refugia sub escorta de asigurare, căpătată de la regele Sobieschi, la Polonia, ducând, între altele, şi osemintele Sfântului Ioan la Folchiev (Zolkiew – n. n.).

Osemintele Sfântului Ioan ne aduc aminte de toţi Domnitorii dreptcredincioşi ai ţării moldave şi ne recheamă în memorie timpurile cele viforoase, când românul se lupta pentru apărarea vieţii sale celei naţionale (conceptul de naţiune nu exista pe atunci – n. n.) şi pentru acest odor da piept chiar cu moartea. Pentru această însemnătate a monumentului osemintelor sfântului Ioan fu şi este locul păstrării acestora recunoscut de către toţi românii de un loc sfânt şi bogat de memorie căruntă naţională. De aceea fu locul acesta, în toate timpurile, vizitat de către români şi de către cei mai din depărtare, care, împreunând întru inimile lor simţul religiozităţii şi cel naţional, ieşiră de sub mausoleul sfântului Ioan mângâiaţi, alinaţi, încurajaţi contra luptelor lumii acesteia şi împrospătaţi întru conştiinţa şi simţul lor cel naţional. De bună seamă că nici un român inteligent (intelectual, în limbajul vremii – n. n.), aflându-se în Suceava, nu poate să nu fi fost şi sub mausoleul martirului Ioan, care, pe lângă torturile ce le pătimi el pentru constanţa sa în religia cea adevărată, ştie şi torturile bravilor români, ce le pătimiră aceştia pentru năzuinţa lor, pe mare şi pe uscat, cu scop de a-şi păstra naţionalitatea şi a respinge de la sine toată influenţa străină, ceea ce pot să le împiedice progresul şi să-i

arunce în braţele cele sugrumătoare ale amorţelii spirituale.

Dară biserica vechii mitropolii din Suceava nu este numai pentru români de această însemnătate, ci, pentru că în dânsa se află osemintele sfântului Ioan, se cercetează (vizitează – n. n.) ea şi de către cei străini de credinţa şi naţionalitatea română, şi nu numai de acei străini ce se află în Bucovina, ci şi de străinii din ţările megieşite. Din toate unghiurile Bucovinei, din Moldova şi Ţara Românească, din Galiţia, de pe la Jolchiev, din Ardeal, vin cete numeroase de străini la sfântul Ioan, bolnavii cerând, prin el, vindecare, păcătoşii hărăzirea graţiei dumnezeieşti, toţi aflându-şi mântuirea sufletească. Deci au nu sunt osemintele sfântului mare mucenic Ioan un odor prea scump pentru români? De aceasta nu se folosesc numai ei înşişi, dară încă şi cei străini.

Aici ni se pare a fi locul de a aminti de referinţa cea duşmănoasă, în care străinii îl cugetă pe român, faţă cu ei, şi din propria-ne experienţă trebuie să mărturisim că străinii, deşi nu pentru alta voiesc să-l stimeze pe bietul român, cugetându-l pururea de antagonist şi împiedicător intereselor lor celor egoiste, aflându-se ei lângă osemintele sfântului mare mucenic Ioan, care este un odor numai al românilor, pentru că numai aceştia l-au păstrat în contra pierzării, în timpurile cele mai grele şi mai furtunoase, se însufleţesc de respect creştinesc către români şi li se moaie ura contra acestora, având ei înaintea ochilor lor un document real despre religiozitatea şi moralitatea românului şi despre puterea de viaţă a acestuia.

Moaştele sfântului Ioan, aflătoare în sânul ţării ortodoxe Bucovina, sunt pentru dreptcredincioşii ei de însemnătate mare încă şi din punctul de vedere al năzuinţelor iezuite, care au de scop de a ne smomi de la credinţa străbunilor noştri, în care aceştia şi-au aflat atât mântuirea cea sufletească, cât şi pe cea a patriei lor; căci, ştiind bătrânii şi propagându-se junimii că sfântul Ioan a pătimit şi a murit pentru credinţa ortodoxă, care a fost şi a străbunilor noştri, apoi să se ridice asupră-le chiar şi porţile iadului, nu-i vor birui.

*

După ce am auzit că monumentul osemintelor sfântului mare mucenic Ioan este de importanţă însemnată pentru români şi chiar şi pentru cei străini, să vedem acuma ori de corespunde şi exteriorul locaţiei demnităţii însemnătăţii acesteia, exteriorul locului aceluia adică, unde sunt depuse, spre păstrare, osemintele numitului marelui martir. Cu durere trebuie să mărturisim că exteriorul locului nici măcar pe departe nu corespunde demnităţii şi însemnătăţii odorului ce-l cuprinde în sânu-şi. Din oricare parte numai priveşti, te cuprinde mâhnire adâncă. Biserica frumoasă, măreaţă şi cuprinzătoare, oareşcând biserica mitropolitană a Moldovei, instalându-se (miruindu-se – n. n.) în dânsa, după ceremonial ortodox, principii domnitori, este acuma peticită cu draniţă, deşi zidurile îi sunt bine conservate (datoria restaurării bisericii revenea Principatelor Române, apoi Regatului Român, dar, în cele din urmă

avea să repare şi să consolideze biserica, pe sponsorizări străine, tot arhitectul vienez Karl Adolf Romstorfer, dar care, vorba călugărilor bucovineni, trebuie îmbrâncit din memorie, pentru că „era papistaş" – n. n.), promiţând viaţă încă de multe veacuri, dacă s-ar prevedea cu un acoperământ solid.

Turnul clopotelor este în parte mare stricat. Chiliile de către răsărit sunt sfărâmate, ruine întru înţelesul cel adevărat al cuvântului; iară cele de către apus seamănă cu bordeiele, nefiind nicidecum demne de a adăposti oaspeţi. Chiar locuinţa proistosului nu cu mult se deosebeşte de acelea. Amar se înşeală călătorul cel creştin şi pătruns de credinţă şi de intenţie mântuitoare. Cugetând, de acasă, că va afla o zidire demnă de renumitul martir Ioan, trebuie să-l cuprindă jalea, văzând în jurul bisericii numai ruine. Cugetând el, de acasă, că va afla adăpost şi, venind, n-are unde să-şi plece capul. Cugetând el, de acasă, că, sosind aici, va fi întâmpinat de ospitalitate, se vede înşelat, zărind ruinele, cum de pot să cugete la ospitalitate, deoarece ele, iată!, zac aici ca materiale pentru un spirit ieremian, care să le deplângă trecuta mărire şi izgonitul simţ de ospitalitate.

Nespusa mâhnire îl pătrunde pe bietul român la vederea aceasta, dară el o ştie şi înăbuşă în sine, cunoscându-şi împrejurările în care s-a aflat şi din care vitrega soartă nu-l mai liberează. El se mângâie deci cu aceea că i-a ajutat Dumnezeu de a ajuns la locul dorinţei sale celei sufleteştii, şi se simte, în urmă, îndestul de mulţumit de a se afla lângă racla osemintelor sfinte, rugându-l pe martirul Ioan pentru mijlocirea rugii sale la Maiestatea cerească (în „Biblie", în trei locuri distincte, scrie că singurul mijlocitor între noi şi Tatăl Ceresc este Iisus Hristos – n. n.), ca el şi soţia-şi să fie sănătoşi, copilaşii să propăşească întru cunoştinţele cele bune religioase, morale şi naţionale, şi ca naţiunea-şi să devină iarăşi la drepturile ce nesăţiosul interes străin i le răpi, depărtându-se, după atare rugăciune din inimă, de la racla sfântului Ioan că, cu adevărat devotament creştinesc, şi-a împlinit datoria ca creştin şi sperând, cu încredere evanghelică, la succesul rugăciunii sale.

Românul va şti, aşadar, a-şi explica ruina cea varie, ce încunjură un odor atât de sfânt şi care l-a ajutat chiar în contra timpurilor celor mai viforoase; el cel mai puţin se va scandaliza prin aceasta, deoarece el, bietul, vede şi ştie, din propria-şi experienţă, că şi lucrările sale nu arareori trebuie să se prefacă în ruine. Dară nu astfel va cugeta cel ce este străin de credinţa şi de naţionalitatea românului. Avem dovedi prea destule şi experienţa de toate zilele ne convinge că străinul tot numai caută ocaziune ca să ne cârtească şi numai arareori, adică atunci când este convenabil interesului său propriu, află şi el cauza a ne lăuda, întocmai ca din bunăvoinţă şi sinceritate. Străinul, văzând ruinele acestea în jurul bisericii, deasupra cărora, în întunericul nopţii, cucuvelele îşi trâmbiţează răsunetul cel prevestitor de moarte, ce va zice?, te-ntreb, române, care, cu sângele tău, ai apărat patria, ţi-ai apărat de

nimicire odoarele şi mijloacele tale cele susţinătoare de viaţa-ţi naţională şi de adevărat creştin.

Străinul, biete române, va zice precum e învăţat a zice. Străinul ce te va critica nu are, de bună-seamă, un trecut atât de strălucit precum îl ai tu, după nepărtinitoarea istorie, dară orişicum să fie el, fie chiar ca unul dintre heloţi, nu te va critica cu nepărtinire, ci, pentru că eşti străin de dânsul, te va judeca după măsura ce este străină de împrejurările trecutului şi ale prezentului tău. Spre lămurirea acestora în urmă zise, amintim că toate sunt constatate în toată amănunţimea; căci aicea, în Suceava, se află mulţi străini inteligenţi (intelectuali – n. n.), care, înainte de venirea-şi încoace, au petrecut, mai mult sau mai puţin, în oraşe mari, unde încă au văzut asemene monastiri, în care se păstrează relicve de ale martirilor, şi aceea chiar în faţă mi-au spus-o, că aşa o ruină în jurul unui atare sfânt renumit ei nu şi-ar fi putut închipui, dacă nu o ar fi văzut-o înşişi.

Acea persoană morală, care din anticitate a avut dreptul de a-şi rezerva titlul şi onoarea de patron asupra locaşului acestuia, când Bucovina veni supt sceptrul Austriei, şi care şi l-a şi rezervat, parte din reverenţă creştinească către osemintele sfântului Ioan, iară parte pentru că de biserica vechii mitropolie sunt legate multe reminiscenţe politice şi naţionale, acea persoană morală este Prea Sfinţita mitropolie din Iaşi. Am comite păcat mare, dacă am acuza-o pe aceasta că ea nu şi-ar fi împlinit datoriile sale faţă cu un drept atât de onorific, precum este cela al patronatului asupra vreunei biserici. Din contra, noi trebuie numai să mărturisim cu mulţămire că Mitropolia din Iaşi, în toate timpurile, a fost îngrijită de locul acesta şi nici un episcop n-a şezut încă pe scaunul mitropolitan ieşean, care să nu-şi fi ţinut de datorie sacră de a se încunoştinţa despre împrejurările şi starea locului acestuia, ori în persoană-şi, venind însuşi încoace, ori prin mandatarii săi. Aşa numita mitropolie a fost, totdeauna, îngrijită de buna primire a oaspeţilor şi, în scopul acesta, a dat ea proistoşilor, de mai înainte, câte 200 de galbeni pe an, iară acestuia de acuma chiar 600 de galbeni. Afară de aceasta, tot în scopul acesta acuma numit, oferă mitropolia ieşeană vechii biserici mitropolitane din Suceava 50 de fălci de pământ, spre producerea fruptelor celor necesare, folosindu-se proistoşii încă şi de tot venitul, ce curge din toate părţile de la cei dreptcredincioşi şi evlavioşi.

Toate acestea sunt fapte şi contribuţiuni demne de numele de patronat. Dară, cu toate acestea, Prea sfinţita mitropolie ieşeană încă n-a întreprins nimica spre a ridica valoarea cea exterioară a locaşului sfântului Ioan prin zidiri noi şi demne de numele acestuia şi de cela al naţiunii române. Prea sfinţita mitropolie a şi promis cheltuielile pentru această zidire, şi, în scopul acesta, s-a făcut şi planul, care, de bună seamă, de mult s-ar fi realizat, dacă bunurile bisericii din ambele principate nu s-ar fi secularizat, făcându-se bunuri ale statului. Cu această catastrofă neaşteptată pentru monastirile din

principatele româneşti, au luat toate trebile bisericeşti de acolo altă faţă, şi mitropolia ieşeană încă nu şi-a putut împlini promisiunea.

Supt aceste împrejurări ale bunurilor mănăstireşti este învederat cum că de la guvernul României atârnă, acuma, ca să se împlinească promisiunea cea de repetate ori dată proistosului de acuma al sfintelor moaşte ale marelui mucenic Ioan. Dară guvernul României, după cum ne demonstra istoria anilor trecuţi, încă nu a avut putinţa ca să întreprindă împlinirea acestei promisiuni sfinte, pe care a luat-o asupra-şi, datorită faptului că, în tot decursul domniei principelui Alexandru Ioan I, a fost ocupat de regularea trebilor celor din-lăuntru; aşişderea şi lupta cu grecii, în cauza bunurilor monastireşti, care a ţinut atât de îndelungat, mult a împiedecat pe guvernul României de a face rânduiala la sfintele moaşte ale marelui martir Ioan. Iar acum, că nobilul guvern al României s-a interesat de starea bisericii şi a chiliilor de la sfântul Ioan, aceasta a dovedit-o el în vara anului trecut, când fu trimisă de către dânsul o comisiune de doi bărbaţi la faţa locului, care comisiune a constatat aflarea de deplorabilă. Iată, aşadar, că cu aceasta s-a făcut acuma întâiul pas spre realizarea dorinţei noastre, numai trebuie să aşteptăm timpuri mai fericite, timpuri liniştite, căci acuma cine nu ştie că şi România, cu guvernul său, este încărcată de griji pentru soarta sa cea viitoare, precum alte state europene.

Să fim, aşadar, siguri, dreptcredincioşilor, că aceea ce de mult dorim să vedem în jurul sfântului mare martir Ioan se va şi împlini, din bunăvoinţa nobilului guvern român şi din zelul lui spre susţinerea dreptei credinţe străbune şi a tot ce este spre fala românului; numai să ne rugăm la Tatăl Ceresc, prin mijlocirea sfântului Ioan (de mijlocirea lui Iisus nu mai era nevoie, pentru că Iisus nu aduce bani, ci iluminare – n. n.), ca să treacă aceste timpuri ce viscolesc, şi România să se consolideze supt nou alesul principe Carol Ioan I şi să-şi asigure un viitor ferice, când, apoi, credem că nici prea onoratul nostru Consistoriu bucovinean nu va întrelăsa de a face paşii cei cuviincioşi către Prea Sfânta Mitropolie ieşeană şi, prin aceasta, către pre nobilul guvern al României, spre realizarea cauzei despre care s-a tratat aici (***Albina***, I, nr. 30, Viena, vineri 17/29 iunie1866, pp. 2, 3).



1867: Bucovina. De pe dealul Dominic, în Cernăuţi, în ajunul anului nou 1867. Biata ţărişoară Bucovina! Nicicând nu fu ea atâta de amar cercetată şi atâta de crâncen bântuită, ca în decursul anului 1866. De o parte, lipsa cea mai ne-descriptibilă de pâine îi aduse pe mulţi la leşinul de moarte, încât pretutindeni, iar mai ales peste Prut, se aflară omeni morţi pe drumuri; de altă parte, însă, holera şi tifosul îi secera pe mulţi, încât vocea mamei Rachela din Rama semăna a se auzi pe alocurea răsunând.

Aceasta am luat-o drept o încercare dumnezeiască şi locuitorii români din Bucovina, cei ce morţiş s-au ţinut, se ţin şi se vor ţine de principiile cele curate ale religiei strămoşilor săi, au şi considerat aceste două plăgi numai de o certare a Dumnezeirii („teza” aceasta fusese lansată de mitropolitul Hacman, care îi certa pe bucovineni că, datorită necredinţei lor, Dumnezeu le-ar fi trimis, din 1848, încoace, vreo două decenii de „plăgi”, începând cu invazia de lăcuste, din vara anului 1848, şi terminând cu epidemiile din anii următori – n. n.), pentru oarecare păcate comise contra ei.

Dară nevoia ţării n-a rămas restrânsă numai la cele ce s-au întâmplat în sfatul Dumnezeirii, ci, pe furiş, fără de voia Acesteia, aşadar nu precum s-a întâmplat odinioară, în privinţa prea dreptului lor, s-a răsculat asupra credincioşilor fii români ai Bucovinei încă şi infernul, adică unele inimi duşmane şi înrăutăţite acuzându-i pe Românii bucovineni de ne-loialitate către înaltul tron.

Sună proverbul cel iezuitic: „finis justificat media”, şi acest proverb nu numai că seamănă, dară experienţa ne demonstră că cei ce sunt străini de naţionalitatea noastră şi, prin urmare, unii duşmani ai progresului nostru l-au îmbrăţişat în toată întinderea lui cea imorală. Sunt adică, în ţara noastră, oameni venetici, care, în ţările lor, s-ar lupta, până la încruntare, pentru cauza naţionalităţii lor, iară mânându-i lipsa de mijloacele susţinerii prin alte ţări, în special şi în ţara noastră cea binecuvântată, în loc ca să fie iubitori de pace şi să se arate mulţămitori, la toată ocaziunea către pământul spre care luară calea şi care îi nutreşte, aşijderea şi către fiii patriei, care, din cauza lor, trebuie să pătimească, necăpătând ei posturi înalte, acei venetici mai vârtos, din răsputeri şi cu o deosebită neruşinare se opintesc de a ţese o politică infernală contra fiilor patriei, aţintind, cu aceasta, atât zădărnicirea realizării dorinţelor acestora, înaintea tronului Maiestăţii Sale, al prea iubitului nostru împărat, cât şi într-un chip prevalent, însăşi a lor excelare şi devenire la posturi mai înalte sau măcar câştigarea oarecărui ord, pe seama onoarei politice a altora.

Nu numai că te prinde ciuda, dară te înveninează până în fibrele cele mai intime ale inimii, auzind pe nişte asemenea venetici rostind, la întâia-le venire: „Schönes Land, gutes Volk”, dară sunt căptuşiţi cu toţi şerbii infernalului; şi, apoi, dacă ar ştii măcar politiza, sunt însă nişte omeni degradaţi, care astăzi îţi vin la casă, te linguşesc, şi abia eşti în stare de a le umple burţile, simulând ei, la această ocazie, cea mai mare sinceritate, iar mâine, tot aceia sunt în stare de a te aburca pe grămada de lemne.

Lasă să fie, căci şi noi n-am fi altmintrelea, dacă am auzi, din gura ospătarului nostru, oarecare cuvânt de hulă contra regimului sau dacă am observa în dânsul o dispoziţie străină de principiul statului nostru. Însă oare provenit-a din Bucovina, ceea care ce este prea credincioasă Împărăţiei, oarecând, vreuna ca aceasta? Putem zice că Bucovina, în privinţa lealităţii sale, ocupă rangul cel dintâi, chiar şi înaintea Tirolului.

Fără de a voi a constata, în amănunţime această alăturare, trecem peste dânsa şi constatăm aici numai lealitatea Bucovinenilor faţă cu înaltul tron, nu însă a tuturor Bucovinenilor, ci numai a celor români, pentru că numai aceştia fură, în timpul din urmă, defăimaţi de ne-leali, aceştia, care, în tot timpul, au dat militari împărăţiei, spre apărarea frontierelor împărăteşti de incursiunea străină şi duşmană; aceştia, care, totdeauna, cu supunere au purtat cheltuielile statului; aceştia, care, în toate bătăliile au participat şi cu spese extraordinare; aceştia, care, prin inteligenţa lor şi prin antiştii lor comunali, au subscris, în timpul războiului trecut, adrese de sinceră lealitate către Maiestatea Sa; aceştia, ai căror fii au rămas morţi pe câmpiile de bătaie sau au venit răniţi acasă, picându-le părinţilor şi rudelor spre sarcină; aceştia, Românii din Bucovina, care nutresc, în piept, dorinţa unei vieţi oneste şi folositoare pentru tron şi pentru Împărat, numai aceştia fură, în timpul războiului din urmă, defăimaţi de ne-leali, deci numai lealitatea acestora ne este scopul de a o constata, aici, faţă cu întreg publicul, nu numai cu cel român, ci fie el de orişice naţionalitate.

Încă în lunile iunie şi iulie, se răspândise, în întreaga ţară, calomnia cum că Românii bucovineni ar conspira cu regimul principatelor dunărene, iar calomniatorii aflară, de bază a acestor bârfeli, împrejurarea că principele de Hohenzollern este înrudit cu casa regală din Prusia. Inteligenţa română din Bucovina nu admite de a se aduce aceste calomnii în public şi adică, de două ori, în foaia „Albina”, iar o dată, în „Zukunft”.

În aceste trei articole, se arată netemeinicia calomniilor acelora şi se răspunse atât în mod serios, cât şi umoristic, arătându-se ridicolul lor. Cu toate acestea, însă, inimile duşmănoase nu încetară, nici după aceea, de a-şi voma veninul urgiei şi al duşmăniei asupra bravilor fii români bucovineni, căci, interesându-ne noi de politica binevoitore înaltului tron, după zguduiturile ce le pătimi statul, în războiul cel nenorocit, de la miazănoapte, şi care să fie binevoitore şi naţiunii noastre române, ceea ce întregeşte monarhia Austriei, acuma de mult înţeleserăm, prin mai mulţi conaţionali ai noştri, cum că, după finitul războiului, mai mulţi străini, din oarecari cauze private şi neînţelegeri personale, ar fi iscodit, contra câtorva preoţi români ai diecezei Bucovinei, cum că aceştia ar agita în contra regimului şi ar fi înţeleşi cu principele de România, spre anexarea Bucovinei la aceasta. Auzirăm şi, cu cât o cumpărarăm, cu atâta o şi vândurăm.

Dar iată, răutăcioşii străini iscodiră şi mai departe, că în casele unor preoţi s-ar fi ţinut chiar consilii formale, unde s-ar fi dezbătut asupra unei adrese către regimul României, şi care adresă să se fi şi subscris de către mai mulţi preoţi. Ce iscoadă mârşavă! Ce intenţie satanică! Ce mijloc infernalul de a-şi arăta parşiva a sa activitate în sfera politică!

Amărăciunii noastre nu putem să-i dăm altfel de răsuflu, decât prin citirea poemelor „Plângerea şi tânguirea patriei” şi „Blestem pentru nelegiu-

irea lor”, de Paris Mumuleanul. Răspândindu-se calomnia aceasta în ţară şi fiind, afară de aceasta, preoţii respectivi avizaţi încă şi prin epistole binevoitore, despre diavoleasca politică, ce se ţese în contra lor, nu pregetară de a lua măsurile cele potrivite, nu numai spre a respinge, de la sine şi de la faţa întregii biserici şi a naţiunii, această defăimare proastă, ci, mai vârtos, de a se purifica, pe cale juridică, în confruntare cu răutăcioşii calomniatori. Drept aceasta, se adresară, cum avurăm ocaziune a ne înştiinţa, preoţii respectivi, într-un mod de tot energic, către Excelenţa Sa Domnul episcop, rugându-l a face paşii cei cuviincioşi, spre pedepsirea acelor persoane calomniatoare, susţinând cauza aceasta şi însăşi Maiestăţii Sale Împăratului.

Mare senzaţie produseră acele plângeri, ale acelor preoţi, în toată eparhia şi multă amărăciune produseră ele în inima Excelenţei Sale şi a consilierilor consistoriali, ceea ce se înţelege din cuvintele episcopului: „Ich werde nicht zulassen, dass einem treuen Mitgliede meiner Diöcese auch nur ein Haar gekrümmt werde”.

Rezultatul paşilor episcopali, în cauza aceasta, vitală pentru biserică şi naţiune, se vede din următoarea circulară a episcopului, scrisă în limba german (publicată în nr. 106 al „Albinei” – n. n.), şi prin care Excelenţa Sa, domnul episcop, face cunoscut cum că prezidiul ţării, în răspunsul său, arată că denunţuri nu există, din contra, recunosc alipirea clerului (***Albina***, Anul II, Nr. 3-110, vineri 6/18 ianuarie 1867)



1867: Cum decurg alegerile pentru dietă în Bucovina. Cernăuţi, în ianuarie 1867. Cele dintâi alegeri ale dietei bucovinene, în anul 1861, au arătat, până la ce inconveniențe au pășit, la actul de alegere, chiar unele organe oficioase, a căror detorie este de a priveghea asupra ținerii legilor privitoare la alegeri. De asemenea, pași demni de dezaprobat au putut să se întâmple, cu atâta mai ușor, cu cât, în provincia noastră, conștiința politică a comunităților dormitează încă și, afară de funcționari, preoţi și proprietari, abia se aflǎ, ici, colo, câte un orășan care e în stare să-și procure singur știință și încredințare despre instituțiunile reprezentanților statului și ai țării, precum și despre legile și ordinațiunile respeptive. Însă comunele sătești, din care cea mai mare parte nu cunosc nici scrierea, nici citirea, sunt mărginite la conducerea organelor oficioase, care sunt chemate a priveghea asupra ținerii legilor respective. De nu împlinesc aceste datorii ale lor cu cuget curat și caută mai degrabă a aduce în rătăcire comunele necunoscătoare, apoi ușor se înțelege ce fel de frupte ne poate aduce viața constituțională, în general, și dieta țării, în special.

Spre deslușirea celor spuse servească de exemplu alegerea pe care am avut-o în anul 1861, în ținutul Humorului, împreună cu al Solcei, al cărei rezul-

tat a dat la lumină numele c. r. pretor Victor de Tustanovschi. Nevoind a face pomenire de multe alte necuviincioase mijloace, care s-au întrebuințat spre a reuși cu numele pomenit, voim să dăm la iveală numai următoarele abuzuri.

I. Comuna Lucăcești a ales alegător pe un fiu al satului, anume pe absolutul jurist Paul Paicu, mai târziu așezat ca profesor suplinitor la Școala reală superioară din Cernăuţi. Fiind acesta și candidat pentu dieta țării și, prin aceea, rivalul pretorului Tustanovschi, a devenit în ochii acestuia nesuferit și, de aceea, l-a depărtat din locul lui ca alegător. Cum că această îndepărtare a fost cu totul arbitrară a dovedit-o rezultatul recursului numitului Paicu, adresat către c. r. diregătoria provincială de atunci în Bucovina. Rezultatul recursului a fost că dispozițiile pretorului s-au anulat, prin rezoluția numitei diregătorii din 17 martie 1861. Drept că decizia asta n-a ajutat la nimic, pentru că alegerea pentru dietă era, acum, trecută; hotărârea veni post festum și pretorul, îndepărtându-și rivalul, a ajuns la scop.

II. Să vedem ce procedură s-a observat la alegerea deputaților pentru dietă! Paragraful 35 al orânduielii la alegerea pentru dieta țării hotărăște: „Comisiunea alegătoare are să constea, pentru fiecare corp alegător al comunităților, din trei mădulari ai corpului alegător, numiţi de c. r. comisar al alegerii, și din patru mădulari, numiţi de alegătorii corpului alegător”. Și, într-adeveră, alegătorii, la Humor, aleseseră patru mădulari din mijlocul lor, pentru comisia alegătoare. Însă aceştia au fost nişte bărbaţi cari n-au voit să voteze pentru pretor. Deci, spre a se elibera de dânșii, i-a îndepărtat pretorul și a hotărât singur pe alți patru, care au fost cu totul siguri pentru domnia lui. Prin urmare, au avut toți șapte membrii onoarea de a fi așezați ca membri ai comisiunii prin omnipotența domniei sale.

III. Paragraful 37 al rânduielii la alegere pentru dieta țării hotărăște: „Această comisiune de alegere numește pe președintele din mijlocul lor”. Și asta n-a jenat pe prea amabilul domn pretor. El a hotărât, pe loc, mai bine, el a numit pe adjunctul ținutului ca președintele acestei comisiuni, deși acesta nu era nici măcar alegător, dar în acesta s-a putut încrede domnul pretor.

IV. Cu toate aceste manevre, totuşi n-ar fi văzut prea stimatul pretor din Humor dieta din Cernăuţi, de n-ar fi întrebuințat, în fine, încă următoarea faptă maestră. Știind el, acum, de la votarea cea dintâi, pe cine ar voi bucuros să aleagă cei mai mulți alegători ca deputat al dietei, s-a folosit de astă firmă și a zis către alegătorii ținutului său: „De vă place, într-adevăr, ca să fie deputatul vostru acel bărbat, către care aveţi cu drept toată încrederea, apoi dați voturile voastre numai mie și eu voi trece, după aceea, alegerea către dânsul și, așa, veți avea deputatul pe care îl doriţi; alminteri nu va merge”. Și iată, acuma a intrat poporul în capcană: el a votat, cu toată inima, pentru numele prea bunului pretor Tustanovschi. Căpătând el, dar numai la alegere strânsă, cu mare nevoie și trudă, majoritate prin unul sau două voturi, a mulțămit

mărinimosul pretor, cu cuvinte pline de dragoste și cu inima mişcată, pentru încrederea dăruită și așa de măgulitoare, și i-a asigurat cum că el se supune alegerii acesteia și o primește din dragoste către dânșii.

Ce au gândit, acuma, și ce au spus, între sine, adunaţii cei seduşi, de foame necăjiți, zbânțuindu-se, toată ziua, cu alegerea, ruşinaţi și turburaţi, despre aceasta încă n-a înștiințat nici o gazetă, dar două ţinuturi sunt martore vii despre toate acestea. Și care a fost urmarea? Personalul preturii din Humor a aranjat pretorului lor celui mărinimos și nobil, care s-a împovărat cu misiunea de deputat, la care a ajunus prin încrederea comunelor celor seduse, porți de triumf și împuşcări cu săcălușuri. Drept aceea, așteptăm noi ca comitetul țării să nu întârzie a aduce aminte antiștilor (primarilor – n. n.) comunelor despre datoria lor ca se facă cunoscut comunelor, iar mai ales alegătorilor din ele, înțelesul acelor ordinațiuni, care privesc alegerea dietei și ating îndeosebi comunele; mai departe, așteptăm noi ca dieta următoare să examineze cu asprime procedurile alegerilor și să încuviințeze numai alegeri cu totul legiuite; și, în urmă, așteptăm noi ca c. r. guvernul țării să întreprindă cuviincioase măsuri ca toți acei funționari, care se întrebuințează, la alegerile de față pentru dieta țării, să se țină strict după ordinațiunile alegerii și să pedepsească cu asprime orice vătămări sau abuzuri care s-ar face din partea lor.

Se afirmă că domnul Tustanovschi, după reorganizarea țării, are de cuget a pleca din Bucovina, cu el, împreună, și alți oficiali străini fără de posesiuni în țară. Se înțelege că noi nu ne-am supăra" (***Albina***, Anu II, Nr, 5-112, 11/23 ianuarie 1867, pp. 1, 2).

*

Din Cernăuţi se scrie că, acolo, românii au compus un comitet central de alegere, numind candidaţi pentru toate cercurile electorale. La aceasta, observă „Zukunft", despre activitatea rusinilor din Bucovina se aude încă puțin" (***Albina***, Anul II, Nr. 6-113, 13/25 ianuarie 1867, p. 2).

*

Cernăuți, 13 faur 1867. Sunt în stare a continua reportul meu despre celelalte alegeri dietale. În Vijnița a reușit un țăran ruten, cu numele Cușnir. La Zastavna, alt țăran ruteanu, anume Traci. În ținutul Sucevei se alese Croitoriu, țăran român. Orașul Rădăuților alese pe neamțul Trompeteur, c. r. adjunct la tribunal. Orașul Suceava ne dede de ablegat (deputat – n. n.) dietal pe baronul Alessandru Petrino, federalistul cel mare (adeptul principiilor ardelenești de federaliare a Austriei, neacceptate în Bucovina – n. n.). Orașul Siret alese pe neamțul Pompe, c. r. consilier la tribunalul provincial. Ținutul Siretului alese pe un polon, cu numele Voinarovici, fost c. r. pretor și fost membru în comitetul dietal. Alegerile la Coțmani dădură pe pretorul de acolo, polonul Procopovici.

Camera comercială alese pe președintele său, Alth, neamț protestant, germanistu mare, și pe avocatul evreu Dr. Fechner, fost membru al comite-

tului ţării. Deci aceşti ablegati, adăugându-se către ceia pe care i-am înșirat, în corespondența mea de mai înainte, fac numărul de 27, iar cu episcopul, care are vot viril, sunt 28; prin urmare, mai lipsesc încă două alegeri spre a completa numărul de 30, care este defipt pentru dieta noastră.

Știu că nu te va mulțămi rezultatul alegerilor, și totuşi, pentru noi e mare triumf; niciodată nu s-a așteptat un rezultat atâta de bun; avem să mulțămim soartei că ne-a dat măcar speranța de a putea forma, o dată doar în 50 de ani, o majoritate în dietă. După informațiile mai detaliate, voi să zic, acuma, astfel: pe 7 voturi ne putem sprijini, totdeauna, la cazuri mai puțin însemnate - pe 10, căci ni se pare că Sfinția Sa arhimandritul Bendella se va clătina; așijdere, Lupul, închinându-se acesta către Petrino. Iliuț încă se cam clatină, când și când; însemnătatea omului acestuia e că, în dietă, mai sunt aleşi încă și alți 5 țărani, care, precum s-a întâmplat și în prima sesiune, se dau lesne conduşi de Iliuț și partida care îl are pe el vine în majoritate.

Petrino are 6 voturi care vor fi morțiș cu el. Dacă, eventual, ar câștiga pe Iliuț, ar avea 11, lipsindu-i numai 5 pentru a forma majoritatea. Andrievici (viitorul mitropolit Silvestru Morariu – n. n.) s-au ales cu foarte mare greutate. Schönbach (consilierul episcopului Hackmann – n. n.) a reușit în urma poruncilor domnului episcop Hackmann, trimise preoților din ținutul Humorului, ca să lucre pentru el. Lumea vrea să știe si de eșecuri: Sbiera a căzut, așijdere Ciupercovici, secretar la tribunalul criminal, român bun. În dieta de mai înainte erau numai 4 țărani, acuma s-au ales 6, tot prin facţiunile partitei lui Petrino, care ne-au împiedicat mai mult, altminteri am fi reușit în majoritate” (*Albina*, Anul II, Nr. 15-122, 5-17 faur 1867, pp. 1, 2).

„Baron Alessandru Vassilco din Bucovina e numit de Maiestatea Sa Împăratul membru al casei de sus în senatul imperial” (***Albina***, Anul II, Nr. 20-127, 17 faur / 1 martie 1967, p. 2).

*

Alegerile pentru dieta ţării s-au săvârşit. Rezultatul lor este următorul:

pentru comunele săteşti, s-au ales ţăranii Georgi Kruczko, Dumitraş Illaszczuk, Grigore Iliuţ, Vasile Croitoru şi Simonu Tracz, pretorii losif Prokopovicz şi loan Woinarovicz, secretarul comitetului ţării: Orest de Renney, proprietarul Anton Kovats, secretarul consistorial Anton Schönbach şi Doxachi de Hurmuzachi, care fu şi este căpitan al ţării;

pentru oraşul Cernăuţi: primarul oraşului, Dr. Anton Kochanowski, şi George de Hurmuzachi;

pentru oraşul Siret: Dr. Ph. Pompe;

pentru oraşul Rădăuţi: adjunctul preturii, Trompeteur;

pentru oraşul Suceava: proprietarul Alexandru baron Petrino;

pentru Camera Comercială a Bucovinei: preşedintele ei, Wilhelm

de Alt şi avocatul Dr. Fechner;

pentru moşiile Fondului religionar bucovinean: Arhimandritul consistorial Teofil Bendella şi consilierul consistorial Samuil Andriewicz;

pentru celelalte proprietăţi: marii proprietari Iacob de Petrino, Otto Petrino, Nicolai de Vasilco, Eugen de Stîrcea, Lupul, Ferro, Alexandru de Hurmuzachi şi procurorul substitut Iacob de Symonowicz.

Dintre toate numitele alegeri, face mare sfară în ţară alegerea în ţinutul Gura Humorului şi al Solcii, care descoperă deosebit de nefavorabila situaţie a referinţelor noastre. Pentru ţinutul acesta s-a ales, ca deputat, secretarul consistorial Anton Schönbach, un bărbat mult stimat de popor, pentru a sa nefăţarnică purtare, statornicie şi credinţă, în toate afacerile sale (Nu aşa îl cunoaştem de la ceilalţi domni corespondenţi –Redacţia „Albina"). Acest bărbat sta ca candidat rival pretorului din Gura Humorului, Victor Tustanowski, pentru a cărui reuşire s-au întreprins felurite mijloace atrăgătoare, care însă, în urmă, s-au dovedit de nimica, stându-le împotrivă mintea cea sănătoasă a unor ţărani bravi ai noştri.

Pe adunarea de 68 de bărbaţi alegători a cuprins-o o surprindere înfiorătoare, văzând pe un ţăran, cu numele Mihail Florea, din Solca, care, ca alegător, venind la rând să voteze, a pus pe masa comisiunii alegătoare cartea de legitimaţie, împreună cu 30 de florini v. a. (vienezi – n. n.), zicând cum că ar fi fost îndemnat a lua banii aceştia de la neguţătorul Chaim Schieber, în Gura Humorului, spre acel scop, ca să voteze pentru pretorul Tustanowski, dar el nu poate să însărcineze cugetul său cu păcate pentru bani şi, de aceea, îi dă în mâna comisiunii. A venit şi alt ţăran, cu numele Nicolae Ştir, din Arbore, înaintea comisiunii şi i-a pus pe masă o asemenea de mare sumă de bani, cu aceleaşi cuvinte.

Pretorul Tustanowski, de faţă fiind, ca comisar al guvernului, n-a lăsat pe aceşti bravi acuzatori ca să voteze, ci i-a tras la răspundere, a pus să-i privegheze, dându-le, cu totul, calea abia după săvârşirea alegerii.

Anunţându-se, cu strigări de bucurie „Să trăiască!", numele deputatului ales cu majoritatea voturilor, adică Schönbach, au sărit asupra mădularilor comisiunii alegătoare, în odaia alegerii, partida îmbătată a pretorului, pentru care stăteau deschise popinele (distileriile de alcool – n. n.) evreieşti, fără plată, încât au trebuit ei să părăsească atât localul, cât şi locul de alegere şi să fugă, ca să scape de vreo nenorocire.

Numitul pretor Tustanowski este aceeaşi fiinţă, despre ale cărei fapte, la ocaziunea alegerii pentru dietă, în anul 1861, era vorba în numărul 5 al foii noastre din 11/23 ianuarie 1867. Precum auzim, se află toate faptele pomenite în cercetare criminală, despre a cărei rezultat voim să împărtăşim, la timpul cuvenit (***Albina***, Anul II, Nr. 16/123, miercuri 8/20 februarie 1867).



1867: Alexandru baron de Vasilco. Simţim mulţămire deplină de a putea înfăţişa în foaia noastră şi portretul domniei sale domnul Alexandru baron de Vasilco şi cugetăm că şi publicul român va avea o plăcere specială de a cunoaşte unele trăsături din viaţa şi activitatea unui bărbat de virtute şi miez adevărat roman, care, întru ardoarea activităţii sale pentru prosperarea cauzelor naţionale române, nu se mărgineşte între hotarele înguste ale Bucovinei, ci cu asemenea căldură îmbrăţişează şi cauza naţionalităţii române de astă parte de Carpaţi.

Între familiile nobilimii naţionale, care stau cu demnitate în fruntea poporului românilor din Bucovina şi conlucrează cu devotament exemplar spre dezvoltarea culturii naţionale şi scăparea poporului român din cătuşele antinaţionale, mai vârtos din cele simţitoare ale slavismului, rutenismului din vecinătate, ocupă familia Vasilcenilor un loc însemnat şi, între aceştia, strălucea prin ştiinţa, tăria caracterului, bunătate şi patriotism, răposaul boier şi proprietar mare de şapte mile pătrate de moşie Iordache (George) de Vasilco, care, în toate cauzele atingătoare de autonomia şi soarta Bucovinei, a dezvoltat acel zel şi cumpăt, încât, cu privire la meritele şi lealitatea sa, Maiestatea Sa Împăratul binevoi a-l ridica la demnitatea de baron şi a-l numi senator imperial în casa magnaţilor.

Virtuţile părintelui le moşteni fiul domniei sale, domnul Alexandru baron de Vasilco. Născut în 17 decembrie 1827, la Berhomet, în Bucovina, după trecerea anilor de pruncie, prin care, din martea părinţilor mai cu seamă, a prea demnei sale maice, care, fiind încă în viaţă, este un model de religiozitate şi pietate, direasă prin cultul de naţionalitate, i se plantară în inimă primele ramuri de creştere: făcu cursul ştiinţelor primare, gimnaziale şi filosofice în Cernăuţi, iar a celor juridice în Lemberg, fireşte că după sistema de înainte de anul 1848, care, mai cu seamă în Bucovina şi Galiţia, avea, între altele, şi acel renume că şcolarul român, în afară de abecedar (bucoavna cea veche, tipărită în Buda), nu mai vedea altă carte română (nici nu exista – n. n.) în tot decursul studiilor sale, de la prima clasă gimnazială, înainte, nu mai auzea un cuvânt românesc din gura învăţătorilor săi.

Cu atât mai electrizat de scânteile naţionalităţii tresări şi acest bărbat brav (fiul lui, Coco Vasilko, avea să devină liderul... rutenilor tineri – n. n.), când, în anul 1848, răsunară cuvintele „Deşteaptă-te, române” şi, întorcându-se, după finirea studilor, în patrie, pe lângă ocupaţiunile de iniţiere în administraţiunea economică a întinselor moşii, începu a se ocupa cu studiul limbii naţionale române, totodată şi cu studiul intereselor vitale ale ţării. În direcţiunea asta din urmă avu un conducător înţelept întru răposatul său părin-

te, care, în fruntea şi cu împreună lucrarea nobilimii şi inteligenţei naţionale, puse toate în mişcare spre a obţine autonomia provincială şi administrativă a Bucovinei şi autonomia bisericii ortodoxe a ţării.

Chiar în anul 1861, mai înainte adică de a se publica constituţia din 26 faur a acelui an, păşi pe arena politică, fiind membru al deputaţiunii la tronul împărătesc, conferind aşa la actul prea graţios al Maiestăţii Sale c. r., prin care, despărţindu-se Bucovina definitiv de legătura administrativă cu Galiţia, se puse în rândul ţărilor autonome, cu o administraţie provincială şi o dietă proprie.

Pe când părintele său, baronul Iordache de Vasilco era numit de Maiestatea Sa senator imperial în casa magnaţilor, fu baronul Alexandru de Vasilco ales de ablegat (deputat – n. n.) dietal pentru curia proprietarilor mari de moşie şi, precum e cunoscut din rapoartele stenografice ale dietei, dezvoltă un talent parlamentar şi o activitate specială în cauzele cele mai cumpănitoare ale ţării. După expirarea perioadei întâi a dietei, reactivându-se constituţia monarhiei, prin retragerea senatorului imperial, se numi, în 24 faur 1867, senator imperial în casa magnaţilor pe viaţă şi astă poziţie înaltă o inaugură cu ocazia dezbaterilor asupra adresei la cuvântul tronului, prin o cuvântare dreasă cu tact parlamentar în cauza naţionalităţilor în genere, special în cauza naţiunii române şi a autonomiei Transilvaniei.

Ne mângâiem cu speranţa singură că Înălţimea Sa, condus de geniul naţiunii române şi mişcat de sentimentul nobil pentru soarta poporului român nu doar din Bucovina, ci şi din Transilvania şi Ungaria, nu va pierde nici o ocazie, în poziţia sa înaltă, de a milita întru prosperitatea culturii naţionale şi spre îmbunătăţirea soartei sociale şi politice a românilor din imperiul austriac (***Familia***, Anul III, Nr. 25, 18/30 iunie 1867, pp. 293, 294).



1867: Călătorie pe la mănăstirile din Bucovina. Plecând, după sfatul amicului meu, drept spre mănăstirea Putnei, după cum mă îndreptau oamenii, pe care îi întrebam, mersei, peste câmpia cea întinsă a Nistrului şi, apoi, trecând curmeziş peste valea Prutului, o apucai pe calea cea veche, spre valea Siretului, până ce, a doua zi, spre seară, ajunsei în valea Sucevii, la Vico. Întrebând, aici, de un român, dacă mai am mult până la Putna şi în care parte s-o apuc spre mănăstire, îmi răspunse: „Dacă te trage inima să vezi mănăstirea lui Ştefan Vodă, după ce vei trece, pe punte, peste apa Sucevii, s-o apuci, în dreapta, pe drumul ce se vede pe vale, de ceea parte de apă; dară mănăstirea e cam depărtişor, în fundul muntelui, şi, până ce vei ajunge acolo, va fi poarta mănăstirii închisă, că, de cum amurgeşte bine, închid călugării porta şi, noaptea, nu lasă pe nimeni străin înlăuntru. Mai bine rămâi, domnu-

le, peste noapte, la mine şi, mâine, dis de dimineaţă, fiind sfânta duminică, voi merge şi eu cu domnia ta, că noi, creştinii de prin satele vecine, mergem adesea încolo, la sfânta rugă".

Primind cu bucurie îmbierea bunului român, care mă primi, în casa sa, cu ospitalitatea antică, moştenită de la strămoşi, până ce face soţia o cină naţională, care îmi veni mai bine la gust decât preparatele moderne, de pe la seratele diplomaţilor şi supeurile aristocraţilor, bunul român mă ţinu de vorbă şi-mi spuse câte o nuvelă despre Ştefan Vodă şi despre începutul şi soarta mănăstirii, din timpul turcilor şi al tătarilor. Multă plăcere avui de a auzi, din gura unui ţăran simplu, fragmente preţioase din istoria noastră naţională, cugetându-mi cât de bine ar face preoţii, învăţătorii de şcoală şi cărturarii noştri de prin sate, dacă s-ar interesa de tradiţiunile acestea ale poporului şi le-ar conserva, ca să nu se piardă, şi ce nutriment bun pentru deşteptarea si dezvoltarea conştiinţei naţionale ar fi o carte de legende din istoria românilor, compusă anume pentru popor. Pare-mi-se că atare carte ar fi, în masa poporului, ceea ce este aluatul în masa de făină.

A doua zi, pe la revărsatul zorilor de dimineaţă, deşteptându-mă din somn un răsunet melancolic de clopote, văzui pe creştinul meu de om în picioare, făcându-şi cruce şi zicându-mi: „Scoală, domnule, că trag clopotele la mănăstire!". Eu mă sculai şi, îmbrăcându-ne, eu în veşmintele mele de peregrin, iar ţăranul în veşminte curate de sărbătoare, plecarăm a merge, pe vale, în sus, spre ţinta călătoriei mele. Era o zi senină, aerul cu răcoare şi adăpat cu miasmele florilor de munte şi a cetinii de brad. Drumul nostru se împletea, prin luncă, cu râuleţul Putnei, de o parte şi de alta se ridicau munţii, cu un brădet verde ca buratecul, încât mă visai a merge prin o alee grandioasă, plantată anume pentru întâmpinarea marelui Ştefan, când, după o victorie glorioasă, venea la Putna, să facă rugă de mulţumire înaintea celui ce dă mărire împăraţilor şi tărie poporului creştin.

După o cale mai bine de o oră, văzui lucind crucile de pe turnurile mănăstirii, în fundul muntelui, şi, cu cât mă apropiam de ea, mă încânta grandoarea edificiilor şi memoriile evocate, la vederea unor monumente ca acestea. Ajungând, mai întâi, la satul Putna, care se întinde pe vale, până la mănăstire, tovarăşul meu de cale, arătându-mi, în dreapta, o biserică de lemn, zise: „Asta e biserica pentru săteni. Această biserică de stejar este foarte veche. Ea era, mai înainte, în satul Volovăţ, făcuta încă de Dragoş Vodă. De acolo, o strămutară, înainte cu mulţi ani, încoace şi stă încă şi astăzi. Stejarul e ca românul şi românul, ca stejarul, şi unul, şi altul nu se înmoaie nici de neaua, nici de ploaie".

Venind la poarta mănăstirii, care este înconjurată cu muri tari de forţăreaţă, începură a trage clopotele de sfânta liturghie şi, intrând înlăuntru, din casele colosale, cu câte două etaje, văzui călugării, cu camilauce pe

cap,mantii pe umeri şi metanii în mână, ieşind şi mergând la biserică. Atras de acel exemplu al părinţilor mănăstireşti, care, cât e anul de mare, zi după zi se adună, de câte trei ori, la biserică, mersei şi eu după dânşii şi, intrând în pronaos, aflai, în dreapta, mormântul nemuritorului erou şi ctitor Ştefan cel Mare, iar în stânga, al soţiei sale, al Doamnei Rucsanda. Tot aici, în pronaos, pe perete, văzui şi portretul lui Ştefan, lucrat în ulei, în mărime însemnată.

Depunând omagiul de pietate, la mormântul celui ce fu, în timpul său, apărătorul credinţei şi naţionalităţii, tezaurelor celor mai scumpe ale neamului nostru român, intrai mai adânc în biserică, unde mi se lipiră, mai întâi, ochii de catapeteasma cea măiastră, în culori luminoase. În dreapta şi în stânga, stăteau în stranele lor călugării, cu egumenul în frunte, care, cu corul pruncilor de la şcoala mănăstirească, intonau laudele lui Dumnezeu. Cântarea era pioasă şi armonioasă, una, însă,ce-mi păru lucru străin şi inexplicabil este că, în mănăstirea Putnei, situată, aşa zicând, la vatra naţionalităţii române şi fundată de un român cum era Ştefan Vodă, se cânta, la strana stângă, ruseşte. După finirea sfintei liturghii, ieşind, cu toţii, din biserică, mersei de a mă prezenta părintelui egumen Arcadie Ciupercă sau, cum îi zic, după datina din timpul episcopului sârb Daniil Vlahovici, Ciupercovici.

Acesta, ca un bărbat cult şi dulce la cuvânt, mă întâmpină, în apartamentele sale spaţioase şi frumoase, cu afabilitate şi, aşezându-mă în o chilie de oaspeţi, din care sunt mai multe, pentru cei ce vin la mănăstire, spre închinare, m-a prevăzut cu toate cele de lipsă, dându-mi şi pe un călugăr mai tânăr, care să mă conducă şi să-mi arate antichităţile mănăstirii cele demne de văzut. Făcând întrebuinţare de această bunăvoinţă, după prânzul comun, în refectorul mănăstiresc, vizitai, mai întâi, pe toţi călugării, prin chiliile lor. Şi aceştia mă întâmpinară cu bucurie. Eu mă lăsai cu dânşii în vorbă, făcui însă experienţa că, afară de ştiinţa ritualului bisericesc, unele alte cunoştinţe elementare, nu posed oarecare ştiinţe speciale, ba nici cele teologice, pentru aceea, prin chiliile monahilor, care sunt, altminteri, bine mobilate şi curate, afară de unele cărţi de rugăciune şi bisericeşti, nu aflai alte cărţi de citit, ba nici măcar câte o gazetă românească, din care ar auzi, cel puţin, ce se mai face prin lume.

Între lucrurile mai demne de văzut, ce mi se arătară, în lăuntrul mănăstirii, sunt biblioteca şi visteria mănăstirească. În bibliotecă, aflai multe cărţi tipărite şi mai multe manuscripte vechi, de interes ştiinţific; durere, însă, că nu sunt, între călugări, vreo doi, trei sau cel puţin unul, care ar frunzări acele opuri şi ar face întrebuinţare ştiinţifică de ele. În tezaur sunt feluri de lucruri vechi preţioase: veşminte bisericeşti, ţesute în aur şi argint, din timpul ctitorilor, vase bisericeşti frumos lucrate şi alte rarităţi, care ar fi tot atâtea specialităţi în o expoziţie arheologică.

Ieşind, cu monahul, pe care mi-l dăduse părintele egumen, spre condu-

cerea mea, afară din mănăstire şi pe un muncel înalt, ce se ridica aproape de mănăstire, văzând o cruce de lemn, întrebai de el că ce fel de cruce e acolo, pe creştetul dealului, iar el îmi zise că acela e Dealul Vodei. Şi, întrebându-l de ce se numeşte aşa, răspunse monahul: „Se zice că Ştefan Vodă, tăbărând, cu oastea, în adăpostul munţilor, veni până pe locul acesta, unde află, în chilia de piatră, peste pârâu, pe un sihastru bătrân, petrecând în rugăciuni neîncetate, pentru mântuirea ţării şi biruinţa creştinilor asupra păgânilor. Uimit de vederea acelui sihastru pios, se hotărî Ştefan Vodă de a face o mănăstire şi, suindu-se pe acel munte, zise: „Unde se va înfige săgeata, pe care o voi repezi din arc, acolo va fi locul bisericii”. Făcând aşa, se înfipse săgeata în un copac, care sta tocmai unde e, acum, altarul bisericii”.

Cu toate că eram ostenit de cale, nu am renunţat la a mă sui pe Dealul Vodei, de unde, căutând în jos, spre mănăstire, mă legănai în memoriile trecutului şi, suspinând din adâncul inimii, zisei: „Oare mai luci-va soarele, aşa de luminos, pe pământul României, ca în ziua când marele Ştefan puse fundamentul la acest locaş sfânt? Oare răsuna-va gloria română, între neamuri, cum răsuna în timpul de patruzeci de ani ai acestui erou nemuritor?”.

Afundat în cugetări de astfel, mă lăsai, în jos, la vale, şi trecând, un râuleţ, zise monahul către mine: „Iată chilia de piatră a sihastrului!”. Eu intrai şi aflai, în stâncă, o scobitură, în forma unei capele bisericeşti, spaţioasă cât să poată petrece un om în ea. În cele trei zile, ce le petrecui, după datina ospitalităţii mănăstireşti, nu renunţasem la a face unele excursii scurte, împrejurul Putnei, aflând că şi economia mănăstirii se afla în o stare bunişoară. „Ar economisi mănăstirea mai bine”, zise, deodată, conducătorul meu, „dacă n-ar fi aşa de îngustată; dar ce folos? Putna are la o sută de moşii, care se administrează sub numele Fondului religionar, şi noi n-avem în posesiune măcar una din acele moşii întinse, ca să ne aprovizionăm cu cele de lipsă pentru susţinerea noastră şi primirea oaspeţilor. Împrejurul mănăstirii avem locuri de păscătoare, dar nu de arătură, şi aşa trebuie să cumpărăm pâine, ca şi alţi munteni sau ca nişte locuitori de oraş”.

Aceste cuvinte ale monahului mă puseră în mişcare, de a merge mai departe, şi aşa, dând rămas bun părintelui egumen şi fraţilor mănăstireşti, care mă petrecură, cu cordialitate, până afară de poartă, o apucai, iarăşi, pe vale, în jos, spre Suceviţa (***Albina***, Anul II, Nr. 15, miercuri 7/19 februarie 1868).

Ieşind din hotarele Putnei, plecai, în jos, pe calea cea veche, de la poalele muntelui. În dreapta, mă încântă înălţimea mandră a codrilor carpatini, iar în stânga, privirea peste satele de pe şesul cel mănos al Sucevii, între care domneşte oraşul Rădăuţilor, reşedinţa cea veche a episcopiei bucovinene. Totul, cât vedeam împrejurul meu, sunt moşii bisericeşti, ce stau sub administraţia Fondului religionar.

Apropiindu-mă de Marginea, un sat întins de ambele laturi ale calei, şi văzând oameni, curând, şi apucând, pe o cale, spre munte, de-a lungul râului, întrebai de unul dacă nu merge, cumva, acel roi de oameni spre Suceviţa. „Aşa e, domnule!, răspunse bunul român. Noi mergem, cu toţii, la mănăstire. Mâine, în ziua de schimbare la faţă, este hram la Suceviţa şi creştinii noştri de pe departe se adună, de cu astăzi, ca se fie, mâine, la sfânta rugă". „E bine frate, că ajunsei şi eu pe aici, tocmai spre ziua de rugă, căci şi eu mă trag încolo şi voi merge împreuna cu voi".

Mergând, dar, înainte şi făcându-mi de vorba cu unul şi cu altul, dintre creştinii ce înaintau, cu pietate, spre mănăstire, ca albinele spre stup, unii cu lumânări de ceară şi tămâie, alţii cu vase de agheasmă, şi, iarăşi, alţii câte cu un dar pentru biserică, auzii vorbindu-se multe bune despre călugării din timpurile vechi şi despre folosul rugilor ce se fac în mănăstire. Mă bucurai din inimă a auzi acestea, din gura poporului, şi a mă convinge că mănăstirile şi călugării, care, după părerile moderne, nu mai au valoare în societatea omenească, stau încă neclintite şi adânc înrădăcinate în pietatea şi religiozitatea poporului, şi institutul acesta, cunoscându-şi bine înrâurirea morală şi calificându-se, după măsura timpului de faţă, pentru misiunea sa salutară, ar putea fi un sprijin moral al ortodoxiei, după cum sunt moşiile mănăstireşti un sprijin materiale pentru biserică.

Era, acum, spre seară. Soarele se pleca pe după munte, când, deodată, răsunară clopotele din depărtare cu un răsunet melancolic, care e în stare să înmoaie şi inima cea de piatră şi să-i insufle simţăminte de pietate şi religiozitate. „Să mergem mai curând! Să mergem mai curând!", auzii zicând pe bunii creştini. „Trag clopotele de privighere, să nu scăpăm ruga de la început!".

Încordând, dară, şi eu vinele mele, cele muiate de lungimea călătoriei, deterăm, cu toţii, mai des din picioare şi, peste puţin, ne văzurăm la poarta mănăstirii, ce sta, încă din timpul ctitorilor săi, mitropolitul Gheorghe Movilă şi fratele său, Ieremie Vodă, aproape de 300 de ani, fără de a pierde ceva din tăria murilor cu care este înconjurată şi din grandoarea bisericii dinlăuntru. Nu mai chiliile cele vechi, de lemn, sunt cu totul surpate şi o parte din ele nici nu mai există, ci numai cele de piatră şi unele mai noi, făcute în timpul din urmă.

Intrând, dară, în mănăstire şi mergând drept în biserică, care, în mai multele sale despărţituri şi, mai cu seamă, în lumina mulţimii de făclii, ce ardeau în policandre şi înaintea icoanelor, face o impresie mare asupra celuia ce intră, nu puţin mă încântă aspectul poporului pios şi al călugărilor, care începură a cânta, pe glas, al optulea psalm de seară. Mai cu seamă, persoana părintelui egumen Ghenadie Constantinovici de Grecul, care tocmai atunci făcea tămâierea, cu doi anagnosti, ce mergeau, cu lumânări aprinse, înaintea sa, atrase, prin seninul feţei şi grandoarea tipului său, toată atenţia mea, încât mă visam a vedea pe demnul de amintire ctitor, mitropolitul Gheorghe

Movilă. De multă dulceaţă şi mângâiere se adăpă sufletul meu, la acea priveghere bisericească. Adesea suspinam, zicând, cu profetul: „Cât sunt de iubite lăcaşurile tale, Doamne al puterilor! Voit-am a fi lepădat în casa Domnului, decât a petrece în curţile păcătoşilor!”. Privegherile bisericeşti de noapte sunt teatrul cel încântător al mănăstirilor şi cât de frumos şi de cuvenit ar fi dacă asemenea privegheri s-ar face şi prin alte biserici, cel puţin de prin oraşe, spre sărbătorile mai mari!

A doua zi, adunându-se popor de tot numeros, încă şi preoţi, şi persoane de distincţiune, se făcu Sfânta Liturghie şi, după finirea ei, urmă ieşirea, în procesiune, din mănăstire, până la capela din dealul înalt, de lângă mănăstire (din care a mai rămas doar o cruce de piatră – n. n.). Era încântător a vedea mulţimea de oameni, cu preoţimea în frunte, suindu-se spre creştetul muntelui. Iar acolo, după o cuvântare pătrunzătoare, adaptată serbării, se făcu agheasma cea mare, între rugi şi cântări, ce răsunau printre munţi, şi, după stropire şi gustarea agheasmei, se lăsară, iarăşi în jos, spre mănăstire.

Nu lipsi şi un ospăţ, de post, dar gustos, de mulţimea păstrăvilor, pentru onoratori, în sala egumenului, iar pentru popor, pe iarba verde, în lăuntrul mănăstirii, după care se puseră toţi în mişcare, spre casă, iar eu mai rămăsei câteva zile, ca să văd antichităţile mănăstirii. Şi, aici, aflai multe lucruri preţioase şi memorabile. Un aer (mormântul Domnului) pe urşinic roşu, cusut de însăşi doamna lui Ieremie Vodă numai cu fir de aur şi de argint şi cu mărgăritare. De toate, mărgelele de mărgăritar sunt la 15.000. Afară de acest odor antic, carele e dovadă atât despre abilitatea mâinilor ce l-au făcut, cât şi despre purtarea de grijă a acelora ce l-au conservat, sunt şi alte multe lucruri preţioase şi vechi: veşminte, vase, cruci, între altele, una cu o bucăţică din crucea Domnului, adusă de la Ierusalim. Aflai, în bibliotecă, cărţi şi manuscripte, dar mai puţine decât la Putna. Mersei şi la şcoala mănăstirească, unde un monah împărtăşeşte copiilor învăţătura elementară.

Întrebând, pe părintele egumen, cu ce-şi petrec călugării orele libere şi de nu se ocupă cu ore de studiu sau arte, precum e datina prin mănăstirile din alte ţări, îmi răspunse zicând: „Bine ar fi asta şi, pe cât de frumos, pe atâta şi de folositor; dar, până acum, încă nu venirăm aşa de departe. Se puse în lucrare, de mai înainte, şi e şi încuviinţată înfiinţarea unei şcoli pentru sculptura bisericească în lemn, aici, în Suceviţa, şi a altei şcoli, pentru desen şi pictură bisericească la Putna, dar, până acum, nici una, nici alta nu e încă activată. De n-ar fi mănăstirile aşa de mărginite în cercul de autonomie, ce se cuvine după canoane şi după uricele ctitorilor, ar dezvolta mai multă activitate, şi, de n-ar face aceasta, atunci ar fi ele de vină, dar, în poziţia de acum, e vina celor ce susţin starea anormală de acum”.

„Te înţeleg, părinte egumen”, zisei eu. „Cunoscu şi eu, că mă înţelegi”, răspunse prea cuvioşia sa. Şi, după un prânz frugal, luându-mi rămas bun

de la toţi părinţii din mănăstire, plecai, pe Suceviţa, în jos, spre Dragomirna (***Albina***, Anul II, Nr. 17, duminică 11/23 februarie 1868).

Plecând de la mănăstirea Suceviţa, nu mă putui reţine de nu mă abate pe la Rădăuţi, mai vârtos pentru biserica episcopiei vechi, durată de principele Alexandru cel Bun. Astă biserică de piatră nu se distinge prin grandoare, cât prin tăria murilor (pereţilor – n. n.). Înlăuntru sunt pereţii zugrăviţi, între icoanele biblice, avui plăcerea de a vedea şi portretul lui Alexandru, al doamnei şi al celor doi fii ai lui, iar pe lângă pereţi, în dreapta şi în stânga, se află mormintele familiilor acelor ctitori demni de neuitare, care, după pietatea înnăscută principilor români, au dotat episcopia Rădăuţilor cu bunurile de moşii întinse, în ţinutul Rădăuţilor şi Coţmanului, moşii de care se foloseşte şi astăzi episcopia Bucovinei, deşi, în ziua de astăzi, se fac oamenii noştri cei înslăviţi a uita că din proprietăţile ctitorilor români se folosesc de miile de salarii anuale. Văzui şi scaunul arhieresc, în naosul bisericii, precum şi un scaun de lemn, în altar, pe care şedeau episcopii de mai înainte. Şi unul, şi altul din aceste lucruri antice îmi evocară în minte cuvintele unui părinte bisericesc, care zise: „Până ce erau scaunele şi toiegele episcopale de lemn, erau episcopii de aur”.

Se află încă şi casele episcopeşti, dar sunt înlocuite de comanda posesorului militar. De aici, mergând pe la aşa-numitul „Vadul Vlădichii”, în satul Milişăuţi avui plăcerea de a vedea, iarăşi, o biserică, durată de marele Ştefan, cum se vedea încă la începutul domniei sale, căci, intrând înlăuntru, aflai, pe perete, portretul lui, în etate cam de 25 de ani, împreună cu al doamnei şi al fiului său, Bogdan (cred că e vorba de portretul lui Alexăndrel, nu al lui Bogdan – n. n.). Neputând rămâne mai lung, deşi preotul tinerel de acolo mă ţinea de vorbă, despre soarta bisericii şi despre unele momente din viaţa lui Ştefan Vodă, trecui peste apa Sucevii şi, venind la cale, mi se părea că nici nu calc pe pământ, de uşor ce-mi era pe inimă, când văzui, de departe, turnurile bisericilor din Suceava, reşedinţa de mai înainte a domnilor Moldovei şi a eroilor români. Dar, venind la Iţcani, de unde îmi venea să apuc, în stânga, spre mănăstire, stătui mult pe loc, ca Hercule la răspântie.

În fine, mă decisei a merge tot la Dragomirna, ca să-mi împlinesc devotamentul de mai înainte al inimii mele. După un mers voinic, de o oră, pe la „Izvoare”, o cişmea foarte veche, cu o vărsătură mare de apă rece şi gustoasă, deci prin satul Mitocul Dragomirnei, leagănul familiei Grigoroviţenilor şi Andrievicenilor, şi prin un codru încântător de brad, văzui, deodată, înaintea mea, mănăstirea şi, de uimirea ce mă cuprinse, căutând ba la înălţimea şi frumuseţea turnurilor, ba la mărimea şi tăria murilor de fortăreaţă formală, îmi adusei aminte de renumitul ctitor, mitropolitul Anastasie Crimca, şi, suspinând, zisei: „Doamne Dumnezeule, cât de frumos mai întrebuinţau, mai

înainte, arhiereii Bucovinei şi mitropoliţii Moldovei veniturile proprietăţilor bisericeşti! Făceau biserici şi institute de creştere, sprijineau cultura naţională, urzeau fundaţii de binefacere şi singuri vieţuiau simplu, după regula statutului monahal (neadevăruri sfruntate, specifice epocii naţionaliste – n. n.). Atunci luminau arhiereii prin umilinţă, binefaceri şi focul dragostei pentru patria şi poporul lor, iar acum, prea adesea, prin luciul veşmintelor şi prin splendoarea trăsurilor. O, tempora, o, mores!

O promenadă lungă, ce desparte grădina de legume de pometul mănăstiresc, mă duse până la poarta mănăstirii, unde aflai, de o parte şi de alta, mai pe toţi călugării, şezând pe lespezi de piatră şi vorbind între ei. „Binecuvântaţi, părinţilor, pe un călător, ce vine spre închinare. Sunteţi bucuroşi de oaspe?”.

„Bucuroşi!”, răspunseră cu toţii, iar părintele egumen, dându-mi binecuvântarea, zise: „Binecuvântat să fie Domnul Dumnezeu, care te-a adus, domnule, până la noi!”. Nu puţin atrăgeau ochii mei feţele părinţilor, cu care vorbeam unele, altele, şi mai vârtos cea candidă a părintelui Arhimandrit Teoctist Blajevici, care, prin cunoştinţe în toate ramurile de ştiinţe, străluceşte între membrii sinodici mănăstireşti ca soarele între planetele sale; dar mai mult se lipeau ochii mei şi cugetările mele de grandoarea edificiului mănăstiresc. Asta nu scăpă din ochii părintelui arhimandrit şi, aşa, îndată începu a-mi spune: „Domule, mănăstirea noastră este o fortăreaţă formală. Caută la poarta asta ferecată cu catenele sale cele mari; caută Ia murii cei înalţi şi groşi, cu turnurile de apărare, în toate patru unghiurile, caută la coridorul dinlăuntru, sus, în mur, şi la ferestuicile din mur, pentru împuşcături: toate acestea califică mănăstirea noastră de o fortăreaţă perfectă. În zilele de pace, n-avem lipsă de apărare, dar în zilele cele amare, când curgeau turcii şi tătarii ca ploaia, mulţi îşi scăpară viaţa lor între murii aceştia. Între altele, este şi un canal de piatră, din lăuntrul mănăstirii, pe sub pământ, până departe, în pădure, şi când nu se mai puteau apăra de ordiile tătare, atunci scăpau prin canalul acela şi fugeau în desimea codrului”.

Unul dintre călugări, care mi se părea a fi om cult, îl numeau părintele Theodosie, apucând cuvântul, zise: „Dar nu numai în timpuri grele era mănăstirea noastră cercetată, ci, în timpuri de fericire, pe când şedeau în Suceava domnii Moldovei, curgeau, din Suceava, boierii de divan, neguţătorii şi înşişi din curtea domnească, încoace, spre desfătare. Atunci număra şi soborul Dragomirnei la 300 de părinţi, atunci era împrejurimea mănăstirii ca un Eden. Doamna Elena petrecea, pe locurile acestea, cu deosebită plăcere şi, de atunci, este o fântână, sub pădure, căreia i se zice Fântâna Doamnei. Dar, de când a trecut egumenul Paisie, cu cea mai mare parte dintre fraţi, în Moldova, luând cu sine odoarele mănăstireşti, de când moşiile mănăstirii, ce rămaseră în partea Moldovei, s-au vândut, suntem constrânşi la cele ce ni se dau şi pe cei ce vin la noi îi primim cu cele ce avem”.

Cu toate acestea, aflai că starea călugărilor nu este rea, ci bună, mult mai bună decât în mănăstirile din Serbia, unde egumenul trăieşte boiereşte, iar călugării înghit noduri, ba şi decât în România, unde, după secularizarea averilor mănăstireşti, în contra dreptului privat şi a canoanelor bisericeşti, sunt reduşi călugării la un ascetism mai presus de suferinţă. Aici are fiecare călugăr salariul său regulat, aproape la 300 de florini, are locuinţă frumoasă, căci în Dragomirna sunt foarte frumoase încăperi, are prânzul său, drept că-i cam sec, după cum cere statutul monahal, căci zic unii ca călugărul să mănânce numai atât cât să nu moară de foame, spre a putea fi mai mult spiritual, decât carnal.

Una, ce mi-a plăcut mult, o aflai şi în mănăstirea Dragomirnei, adică un paraclis de iarnă, în care se face foc de încălzit. Într-adevăr, pe când preoţii de ţară tremură de frig, iarna, în biserici prin care vâjâie vântul, părinţii din mănăstiri se pot ruga lui Dumnezeu liniştiţi, şi pentru ei, şi pentru noi, păcătoşii, care nemernicim prin lume şi nu mai aflăm repaos de multele bântuieli ce ne împresoară. Cât ai bate din palme, se schimbă aerul politic; dai încoace, rău; dai încolo, încă mai rău; cauţi la unul, celălalt zice că eşti daco-roman; cauţi la celălalt, al doilea zice că eşti Dumnezeu mai ştie ce. Te provoci la dreptul naturii şi la legile fundamentale de stat, auzi că eşti federalist; dacă taci şi-ţi cauţi de ale tale, zic că urzeşti planuri. Dar părinţii din mănăstire nu mai au de-a face cu valuri de acestea. Ei au constituţia lor, încă de la Sfântul Vasile, şi, de s-ar ţine de ea, s-ar mântui (***Albina***, Anul II, Nr. 18, miercuri 14/26 februarie 1868).



1867: Ce vor diecezanii și clerul din Bucovina? În o corespondență din anul trecut, precizarăm dorințele și pretențiile noastre drepte, în privința afacerilor administrative în dieceză. Noi spuserăm, bob numărat, cele ce le așteptăm de la consistoriul nou organizat și cugetam că un colegiu, compus, în majoritatea sa, din bărbaţi cu principii sănătoase și dezvoltaţi pentru interesele cele sfinte ale bisericii și de soarta clerului, se va apuca, cu tot dinadinsul, de a vindeca suferințele cele multe ale clerului și ale diecezanilor. Durere, însă, că pe doi dintre acei bărbaţi, în care puseserăm noi speranțele, îi răpi, curând, moartea. Încă și mai adâncă durere a fost că locurile vacante se îndepliniră cu omeni de care nici nu visa nimeni în dieceză, ba, pe lângă aceştia, se mai atraseră în gremiul consistorial, nu știm pe ce bază, și funcţionarii catedrali. După fizionomia de acum a senatului consistorial, de va rămâne dânsa neschimbată, se pare că și clerul, și diecezanii trebuie să-și pună, și de astă dată, dorințele și pretențiile în cui, căci ce se mai poate aștepta de la un colegiu care are mai mult fața unui consiliu de familie, decât a unui corp consistorial? Numai nepoţi, cumnaţi, cuscri, în gradele mai de aproape și între

ei, și cu Excelența Sa Părintele episcop, ba pe urma logodnei cunoscute și cu părintele arhimandrit! Drept că în sânul unui atare colegiu decurg dezbaterile și concluziile amuzant și, de contrariază, când și când, unul, ce-și păstrează încă independența opiniei, face experimentul **neque Hercules contra plures**; dar cât de îmbucurătoare sunt afacerile pentru cler și diecezani, asta o vedem și o simțim, pe zi ce merge, tot mai dureros.

Totuşi, auzim pe Excelența Sa Părintele episcop întrebând că ce vor preoții și eparhiștii de la episcop, pentru ce atâtea bănuieli și neîndestulări cu decursul trebilor, la scaunul consistorial? De ce nu se astâmpără omenii aceia, cu naționalitatea și sinodalitatea lor? Arhiereul este arhiereu și ceea ce voiește el, aceea să fie. Cine nu ascultă de cuvântul arhiereului este un protivnic și nu va isprăvi nimic, căci noi avem putere și avem și prieteni în Viena.

Cam tot acestea și asemenea cuvinte de mângâiere aud clerul și diecezanii de la Părintele episcop Eugeniu Hacman, de când ține în mână toiagul pastoral, în dieceza Bucovinei. Avem, dară, cauza de a ne îndoi dacă vor fi realizate, cel puțin în parte, dorințele și pretențiile drepte ale diecezei, până când va ocupa Prea Sfinția Sa scaunul episcopal. Dar a ca să nu cugete lumea că dorințele și pretențiile noastre sunt exagerate, ne simțim provocaţi a le expune înca o dată, ca să judece lumea, între unii și alţii.

Una din cele ce pretinde dieceza unanim este încorporarea principiului sinodal în toate afacerile administrației bisericești. A ridica această pretenție cugetăm a avea tot cuvântul bazat pe cuvântul scris și predat al Evangheliei și pe practica generală a bisericii ortodoxe, iar alta, că și clerul, și diecezanii sunt destul de amărâți, prin măsurile absolutismului și ale birocraţiei ierarhice de până acum. Prea Sfinția Sa Părintele episcop, ca unul ce e născut în secolul trecut, se visează în timpurile episcopilor Daniil și Dositei, pe când se tratau preoții într-un mod barbar, de care, după legile de acum, înșiși criminalii sunt scutiţi, și, ca unul ce făcu cursul studiilor în institute romano-catolice, susține că principiile ortodoxe, referitoare la administrația bisericească, sunt asemenea cu cele țesute în deciziile consiliului tridentin. Dar și una, și alta, nu sunt așa. Clerul și diecezanul, în Bucovina, si anume în jumătatea a doua a secolului prezent, nu sunt cei din timpul episcopilor Daniil și Dositei, ci sunt conștienți de drepturile lor și de marginile autorităţii episcopale. A striga, dar, și a împroșca cu cuvinte vătămătoare, chiar și în biserică, pe preoți, care, după cuvintele din Liturghier, sunt fraţi și împreună-servitori ai episcopului, și a închide ușile, când vine un preot de la țară, ca să vorbească cu arhipăstorul, în cauze pastorale sau personale; a dicta suspendării, bunăoară precum cea a capelanului campestru, Damian Iulian, destituiri din diregătorii, precum cea a administratorului protopop al Rădăuților, și anulări ale actelor de așezare a parohiilor, precum, mai deunăzi, a enoriei din Bădeuți; a se gira, ca proprietar, cel puțin ca unicul reprezentant al Fondului religionar, și însuși, fără de

participarea egumenilor, care sunt reprezentanții canonici și uricali ai moșiilor mănăstirești, a da declarații referitoare la speze extraordinare, ce nu se referă la scopuri bisericești și la însăși masa averilor bisericești; a-și rezerva obiectele cele mai importante, care, chiar și după regulamentul diecezan, și după ordinațiuni imperiale, sunt de competența consistoriului, spre decizie după propria bună plăcere; a nu ține seamă, nici cât e negru sub unghie, de opinia publică a diecezei și de dorințele clerului, ba tocmai în contra celor dorite și pretinse de cler și de diecezani a lucra, spre a arăta o putere și o autoritate arhierească, cu totul străină spiritului Evangheliei; acestea mărturisesc despre un absolutism eterodox, de nu sunt momente de a pretinde restaurarea instituțiilor sinodale, a dori și a cere autonomia bisericii, pe o bază sinodală întinsă?

Asemenea insuportabile măsuri administrative, ce cad pe seama absolutismului ierarhic, sunt și acelea prin care se alterează caracterul național român al diecezei noastre bucovinene. Toată lumea știe că Bucovina, ca una din părţile Moldovei, este o țară română; și dăscălașul cel mai slab știe că dieceza Bucovinei nu este și n-a fost, nicicând, atârnată de mitropolia din Lvov, nici de cea din Chiev, ci că a fost a mitropoliei din Suceava și că este o dieceză moldo-română; monumentele colosale, ce le vede fiecare, în tot locul, și fructele fundațiilor, cu un areal de 51 de mile pătrate, numite acuma Fondul religionar, din care se îndulcesc toţi, de la episcop, până la cel mai mic orfan clerical, mărturisesc că tot ce posedă dieceza noastră nu provine de la ruși, ci de la principii și patrioţii pământeni; clerul și poporul diecezan, cu toate că, în o parte dintre comune, se vorbește limba rusească, e știut și susține că este un cler și un popor de naționalitate moldo-română și, viețuind în armonia cea mai bună, nici nu visează de a se manifesta, în public, altminteri, decât drept clerul și poporul unei biserici ortodoxe, de unul și același caracter național românesc sau moldovenesc. Și, în fața unor momente ca acestea, în contra convingerii și voinței clerului și a poporului diecezan, se făcură, de un timp, încoace, dispoziții de acel fel, prin care se mișca dieceza din țâțânile sale naționale române și, în poporul dintr-una și aceeași tulpină și convingere națională, se produce cu măiestrie o dezbinare, care, mai timpuriu sau mai târziu, poate să aibă funestele urmări ale unei dezbinări confesionale. Ce e drept, auzim pe Părintele episcop zicând că acele măsuri se fac cu privire la partea de locuitori ce vorbesc rusește. Dar noi întrebăm, pe Prea Sfinția Sa, cine din cler sau diecezani s-a plâns pentru apăsare națională? Unde sunt adresele sau petițiile pentru introducerea limbii rusești în consistoriu și la celelalte organe administrative bisericeşti?

Ore nu se întrebuințează limba rusească în școlile unde e de lipsă, ba încă și acolo unde e de prisos? Oare nu sunt bisericile pline de cărți, venite – Dumnezeu mai știe cum – din Rusia? Iar de lipsa de a pune, pe marca școlii reale, inscripția rusească, astfel ca, venind apostolii panslavismului și oaspeții

din Rusia și văzând acea inscripție, să deducă din ea că și asupra Bucovinei au motiv de a face pretenții? Drept să o spunem că departe ajunserăm; însă, de este adevărat ce zice apostolul, că adică din faptele tale sau te vei osândi, sau te vei îndrepta, peste puțin, va șade Istoria la judecata cu oamenii politicii ierarhice de acum, în dieceza Bucovinei. Dar, ca să nu cădem și noi sub judecata Istoriei, că am fi tăcut la toate cele ce se fac spre alterarea caracterului național-istoric al diecezei, protestăm, în fața lumii, contra unora ca aceste măsuri răpitoare de drepturi și nu vom înceta a protesta și a invoca ajutorul legilor, crezând că de despoția ierarhică a hacmanizilor și a birocrației schönbachiene doară ne va scăpa Dumnezeu!

Mai este una, pentru care sângeră inima multora din cler, de la Nistru, până la Dorna, și de la Coniatin, până la Reuseni, și asta este strâmbătatea ce se face, prea ades, în favoarea nepotismului, întru înțelesul cel mai larg al cuvântului. Nu vrem să vorbim despre aceasta noi, despre asta mărturisesc plângerile din anul 1848 și actele de așezare ale unor catedre de profesori, ale unor protopopiate, ale personalului catedral și consistorial și ale multor parohii, despre asta mărturisesc lacrimile și suspinele multora dintre preoții cei ce, cu toată capacitatea și meritele pastorale, nu pot să ajungă la o parohie mai bună.

Și, în fața unora ca aceste suferințe, încă mai întreabă Excelența Sa Părintele episcop că ce vor preuții și diecezanii. Pe urma mulțimilor de vătămări și de apăsări, încă mai are Prea Sfinția sa curajul de a numi răzvrătitori pe cei ce se vaietă? Mai are inima de a apăsa, încă mai dureros, pe cei ce caută scăpare legală? Mai are cutezarea de a aduce în tot felul de presupusuri pe acei bărbaţi din cler și din mirenime, ale căror caractere curate și devotament patriotic este cunoscut în țară?

Doamne, caută, din ceruri, și cercetează viața din Bucovina, pe care a plantat-o dreptatea ta! Vino, de șezi la judecată cu cei ce ne judecă pe noi, după pofta inimii lor, și nu după durerile și suspinele noastre! Nu întârzia, ci vino degrabă și ne mântuiește, căci, iată, suntem de ocara celor mândri și de îmbucătura celor nesăţioşi; pe pământul moștenirii noastre suntem ca niște străini, în casele și în bisericile noastre amuțește limba părintească de strigătul străinului, a străinului de la miază-noapte, care, venind, mai deunăzi, mai vârtos ca cerșetor, zice astăzi că este frate egal îndreptățit, și, mâine, poimâine, va zice că este „samovolnoi panu” în Bucovina (***Albina***, Anul II, Nr. 137-244, miercuri 13/25 decembrie 1967).



1867: De lângă frontiera de la Fălticeni. Ne aducem prea bine aminte de un articol, din prea stimatul jurnal „Albina”, din anul trecut, în care s-a descris tânguincioasa stare a locașului Sfântului Mare Mucenic Ioan cel

Nou din Suceava. Acel articol se tipări, apoi, şi în unul din numerele gazetei de Focşani, spre a aduce, cu grăbire, urgenţa necesitaţii reparaţiilor şi a zidirilor la cunoştinţa înaltului guvern român, care, acuma, după secularizarea bunurilor mănăstireşti, a luat asupra-şi sarcina cea onorantă a drepturilor patronale la locaşul amintit. În acel articol, se pronunţa şi prorocea că, numai ce în România vor fi devenit trebile statului durabil organizate, guvernul de acolo va şi întreprinde realizarea dorinţei comune a coreligionarilor români, şi, iată!, aşa şi este.

În 12 faur nou 1867, telegrafia prea nobilul deputat al ţinutului Folticenilor, dl G. Giţescu, de la Bucureşti, către prea demnul proistos al sfintelor moaşte din Suceava, dl Darie Farnovietici, cum că Camera a votat, în ziua numită, două mii de galbeni, spre acoperirea bisericii Sfântului Ioan, neputând, de astă dată, mai mult a semna pentru deficitul bugetului din acest an. Un pas gigantic a făcut, cu aceasta, înaltul guvern al României spre împlinirea dorinţei obşteşti.

Prin mijlocirea Sfântului Ioan s-a făptuit că trebile, în România, s-au regulat, într-un timp atâta de scurt, spre mulţămirea naţiunii, şi avem credinţa neclătită că, prin mijlocirea acestuia-şi ales al lui Dumnezeu, în scurt şi starea financiară se va regula, spre mulţămirea ţărilor unite şi spre înfrumuseţarea definitivă şi demnă de locaşul osemintelor Sfântului Ioan, care, neîncetat, se roagă către părintele ceresc, pentru ferirea de boli, de foamete, de venirea, asupra-ne, a altor nemuri şi de războiul cel dintre noi (***Albina***, Anul II, Nr. 16/123, miercuri 8/20 februarie 1867).



1867: De la gimnaziul greco-oriental din Suceava primirăm programul, care poartă titlul „Programm des griechisch-orientalischen Gymnasiums in Suczawa für das Schuljahr 1867".

Din acesta, reproducem: Următorii fură profesorii, în anul şcolar de curs (numele-i arată care sunt români): 1) Dr. Josef Marek, 2) Johann Kriz, 3) Aug. Klimpfinger, 4) Dr. Blas. Knauer, 5) Jos. Rohrmoser, 6) Dem. Jsopescul, 7) Cons. Andrievici, 8) Ioan Beldeanu, 9) St. Nosiewicz, 10) leron. Munteanu, 11) Marian Nagel, 12) Erasm. Neuburg, 13) Tar. Lucyk, 14) Jac. Krupka.

Studenţi au fost, la finea anului, în clasa I, 48 (între care 18 români), în clasa II, 41 (16 români), în clasa III, 36 (18 români), în clasa IV, 34 (15 români), în clasa V, 35 (17 români), în clasa VI, 23 (15 români), în clasa VII, 19 (6 români), în clasa VIII, 10 (4 români).

Cei de alte naţionalităţi sunt, în ordinea primă, nemţi, apoi armeni, poloni, ruteni şi ovrei (dar ovreii figurează sub naţionalitatea nemţească). Deşi, precum vedem, românii sunt în majoritate, totuşi e disproporţie, căci

ar trebui se fie şi mai mulţi, considerând majoritatea absolută a locuitorilor români din astă ţară.

La instrucţiune, limba nemţească ocupă un loc ce nu-l merită într-un institut zidit din fondul religionar românesc; în adevăr, se ţine socoată şi de limba română, dar deplin se va putea introduce numai cu intrarea noilor profesori indigeni gr. or., dintre care unii, acum, îşi fac studiile la Universitatea Vienei.

Fondul religionar împarte 15 stipendii (7 de câte 120 florini, 8 de câte 84 florini), iar din fundaţiunea comunelor şi a proprietarilor se dau două stipendii, de câte 50 florini, la doi tineri: Rudolf Lewandowski şi Eduard Brand (comune române şi proprietari români, şi totuşi, în fundaţiunea lor, nici un român!). (***Albina***, Anul II, Nr. 94-201, vineri 25 august / 6 septembrie 1867).



1867: Humor (Bucovina), în 1 august. Auzim, din izvoare sigure, că în sânul venerabilei noastre episcopii se făcură deja consultările premergătoare, anume examinarea petițiilor și calificarea competenților, în scopul așezării postului vacant de consilier consistorial. Clerul, a cărui destine depind, în o parte însemnată, de înțelepciunea, amorul de dreptate și patriotismul consiliului scaunului episcopal, salută cu bucurie acest pas de reîntregire a senatului consistorial și bucuria noastră va fi deplină, dacă vom auzi, cât mai curând că, în locul venerabilului consilier Ioan Chibici, s-a așezat un bărbat care să fie oficiului de folos, iar diecezei spre onoare.

Dintre cei treisprezece preoți, ce pețiră pentru postul vacant, este de unde alege; și alegerea nu poate să fie grea, dacă se va dezice principiului de predestinare, adică datinii de a predestina, mai înainte de concurs, pe cutare nepot sau cuscru pentru cutare post, sau pe cutare suflet servil pentru cutare demnitate mai înaltă, ci se vor lua în privire calităţile reale ale pețitorilor, cerințele oficiului consistorial și opiniunea publică a clerului diecezan.

Sună vorba, și încă tare, că, în cancelaria domnului celui mare (să avem iertare, dacă ne folosim și noi de o numire născută de astă iarnă!), să fie predestinat pentru postul vacant părintele Comoroșan și cum că, mai deunăzi, să fi fost pentru el multă dezbatere. Noi nu voim să reproducem acuzările publice, cunoscute din organele române de publicitate, despre care și în alt mod nu rămăseserăm în neștiință, ci numai zicem că, pe cât ne-am mâhnit, auzind de înaintarea sfinției sale la decasteria diecezană, pe atâta ne-am bucurat, auzind că unii dintre membrii senatului sunt de altă părere, mai vârtos ca domnul profesor și asesor C. Popovici, în o scrisoare separată către părintele episcop, se pronunță în un mod categoric contra părintelui Comoroșan, propunând o ternă dintre profesorii Vasili Mitrofanovici, parohul Ioan Mandicevschi și catihetul gimnazial Mihai Calinovschi. Trebuie să mărturisim că astă propunere

e cea mai corespunzătoare ce se poate face, deoarece aceşti trei candidaţi nu numai că sunt eminenți întru științele cerute, mai posed curățenia caracterului și încrederea deplină a clerului. Respect persoanei domnului Popovici, pentru astă propunere și sfinția sa să fie sigur că, orișicând va manifesta, în poziția sa de asesor, astfel de înțelepciune și amor de dreptate, va secera, din partea clerului, mulțămire fierbinte.

Suntem curioşi de vor fi respectate de Excelenţa Sa părintele episcop argumentele și voturile domnilor Popovici și Zurcanovici, cu care consfințește, putem zice, clerul întreg, sau că poate vor precumpăni argumentele subiective ale domnului Schönbach, care, patronând pe părintele Comoroșan, a și cutezat a face observări asupra propunerii domnului Popovici. E cunoscut câte supărări a suferit prea sfinția sa, urmând, după sfatul secretarului său, și nouă ne-ar părea rău dacă, de astă dată, s-ar convinge Excelența sa, din nou, că e în zadar a se porni contra valurilor opiniei publice a clerului și a diecezanilor, care, precum auzim, sunt decişi a face pași la Maiestatea Sa în cauza aceasta. Din contra, cugetăm că zace întru interesul diecezei și a odihnei Excelenței sale a face o tranziție în politica de până acum și a începe astă tranziție cu actul așezării prezente. Asta o zicem cu sinceritate, însă și cu neliniște, precum o cere pietatea inimii noastre și seriozitatea lucrului în care ne văzurăm nevoiţi a ne folosi de calea publicităţii (***Albina***, Anul II, nr. 87/194, miercuri 9/21 august 1867).



1867, februarie: Bucovina. Alegerea ablegatului din ţinutul Coţmanilor. Mă aflasem, din întâmplare, în 23 ianuarie / 4 februarie 1867, aici, în trebi negustoreşti, şi, auzind cum că, astăzi, se va ţine alegerea deputatului, mă cuprinsese curiozitatea de a întârzia, mai multe ore, aici, spre a vedea rezultatul. Spre acest scop, mă dusei pe piaţa liberă, înaintea preturii, unde încă se adunau alegătorii, formând mai multe grupe, şi se consultau despre obiectul acesta.

Aici, preoţi, cam la 12 inşi, se sfătuiesc între sine, precum înţelesesem, cum ar putea să aducă pe săteni, ca să se învoiască a alege pe un consilier consistorial, însă, văzându-se cum că aceştia nu voiesc a se înţelege, fiindcă pretorul de aici, un aprig alienat al naţiunii şi bisericii noastre, prin agenţii săi, trimişi prin sate, a întărâtat spiritele lor în contra preoţimii, ba şi în cancelarie a lăţit câte şi mai câte calomnii şi defăimări, între altele cum că preoţimea voieşte a-i românıza pe ei, citindu-li-se, aici, de către diurnişti, natural de nu din mandatul, de bună seamă cu ştirea pretorului, articole din ziarele polone, tipărite în limba rusă, contra preoţilor rusini din Galiţia; se deciseră a face o mână cu bieţii săteni şi a vota pentru unul din aceştia.

Dincolo, agenţii pretorului, mai cu seamă diurniştii, care aici funcţionează, în multe comune, ca scriitori, precum şi unii amploaiaţi şi servitori ai oficiului, informează pe alegători, măgulindu-i cu fel de fel de promisiuni extravagante, în favoarea patronului lor, Procopovici. În fine, venise treaba într-acolo cum că majoritatea, prin influenţa preoţilor, se uni a vota pentru un ţăran din Lujeni.

Între acestea, îmi căutai eu de treaba-mi, cu speranţa cum că, astă-dată, de bună seamă bieţii săteni se vor scutura de periculoasa ablegaţie (deputăţie – n. n.) a pretorului acestuia, care stăruie, din răsputeri, cu ajutorul partitei armeano-polonă, a anexa Bucovina la Galiţia, de care rău să ne ferească Dumnezeu! Însă, după vreo câteva ore, întorcându-mă la ospătăria unde trăsesem, auzii cât de cumplit m-am înşelat în aşteptarea mea. Pretorul a ieşit triumfător, cu 42 de voturi din 80 de votanţi. Aceasta s-a întâmplat în următorul chip:

Părintele Prodan, exarhul şi predicatorul slavon la catedrala din Cernăuţi, fu numit de către pretor membru în comisia alegătoare şi aceasta îl alese preşedinte. Amintitul părinte, ţinu o cuvântare, în care arătă alegătorilor actualitatea lucrului, provocându-i să aleagă un bărbat înţelept, plin de încredere, să fie cunoscut cu trebile ţării, adică să fie indigen, încheindu-şi cuvântarea cu cuvintele cum că, după a sa cea mai bună opinie şi după conştiinţă, nu putea fi altul decât acela care, până acum, a fost pretorul Procopovici – veneticul de la Berejeni, din Galiţia, şi capul partitei armeano-polone; aşadar, votează dânsul în contra deciziei preoţilor colegi, pentru Procopovici. Ce ironie batjocoritoare!

De la acest vot a atârnat rezultatul, pentru că mulţi săteni, care încă, până acum, stăteau la îndoială, au trecut, prin aceasta, în partea pretorului. Părintelui exarh, de bună seamă, nu i-au fost cunoscute multe axiome, altminteri nu s-ar fi dat a fi înşelat, prin complimentul de a fi membru la comisie şi prin alte curtenii nenumărate, cu care fu peste măsură încărcat, ca corbul lui Esop. La mulţi ţărani a adus această purtare a părintelui exarh amărăciune şi a periclitat încrederea către preoţi adânc, pentru că pentru pretor au votat numai unii săteni, seduşi de către scriitorii săi venetici, pe lângă răzeşii sau proprietarii de categorie mai mică, a căror stare materială e foarte decăzută şi, adeseori, au trebuinţă de un judecător blând, ca să-i apere în contra apăsării şi prigonirii pornite din partea creditorilor lor. Dintre preoţi, au mai votat pentru pretor încă doi, şi anume Iavorovschi, din Davideşti, şi Tarnovieţchi, din Stăuceni. Despre acesta din urmă se vorbeşte cum că el, pe din dosul colegilor săi, aşadar în contra binelui comun, a lucrat în favoarea pretorului.

Destul de trist! Un preot s-a retras de la votare. Să fi fost aceste 4 voturi unite cu cele ce se dăduseră săteanului amintit, rămânea, desigur, acesta deputat, şi sătenii, împreună cu preoţii ţinutului, se întorceau liniştiţi acasă, unde acuma s-au reîntors plini de temere şi îngrijorare ca să nu păţească şi ei aceea ce păţesc rusinii. în Galiţia, din partea polonilor, fiindcă ştiu prea bine

că astăzi atârnă soarta patriei, uneori, numai de la un vot. În fine, n-am nimica alta de zis, decât fraţilor săteni a recomanda ca ei să caute cât mai curând a se mântui de scriitorii venetici, mai cu seamă poloni, lipitorile acestea urâcioase, care trăiesc numai din sudoarea ţăranului, şi-l vând străinilor; pentru aceea, ar fi bine ca, deocamdată, învăţătorii de la şcolile sătene să ocupe posturile acestea, sub privegherea preoţilor, ca să nu se neglijeze învăţământul, până ce vor ajunge ei a avea, din sânul lor, indivizi apţi pentru purtarea afacerilor comunale. Preoţilor, însă, le dau sfat a citi pe Salustiu Crispus, şi anume „Războiul Iugurtin”, iar acolo vor afla cuvintele învăţătoare: „Concordia res parvae crescunt, discordia et maximae dilabuntur”. Care să le ia măcar în viitor de îndreptar vieţii” (***Albina***, Anul II, Nr. 14-121, 3-15 faur 1867, p. 3).



1867, Humor, în 4 februarie s. n.. În numărul 5 din anul acesta al prea stimatului jurnal „Albina”, se descoperi publicului cititor procedura ce se observa, în anul 1861, la alegerea deputatului dietal pentru ţinutul Humor cu Solca. Acea procedură era, fiecăruia ce se împărtăşi la acea alegere, cunoscută şi fiecare se cuprinse de durere, văzând cum că legile referitoare la alegere se calcă cu picioarele, şi că tactul cel diregătorial se abuzează spre scopuri egoiste. Au trecut, de atunci, şase ani şi poate ar fi cugetat cineva că întâmplarea aceea s-ar fi şters din memoria celor bine cugetători. Dară nu, cauza cea dreaptă, cauza conştiinţei şi-a răsplătit acum, în 4 februarie, la alegerea deputatului dietal pentru Humor şi Solca. Constituindu-se, adică, corespunzător legilor comisia de alegere, sosiră, în decursul alegerii, ceea ce nu era de lipsă, agitatori birocraţi, mai întâi delegatul din Solca, Mihalachi Florea, înaintea comisiunii, zicând:

„Cinstită comisie, aicea-s cei treizeci de lei de argint, pe care mi i-a dat, acum, iudeul Haim Siber, spre a-mi da glasul pentru domnul Bezirksvorsteher Tustanowski”.

Îndată după Florea, sosi şi Niculai Ştiru, unul din delegaţii comunei Arbure, tot cu o asemene cotă înaintea comisiunii, descoperind tot acelaşi fapt, cu aceleaşi nume, şi adăugând: „Cu bani voiesc oamenii să întunece dreptăţile noastre!”.

Preşedintele comisiei de alegere, care era un preot gr. or. şi cărunţit în experienţe, dictă îndată faptul acesta la protocolul de alegere, iar pe cei doi ţărani îi excluse de la alegere, aflându-se ei, acum, în cercetare, şi-i trimise, chiar pe loc, la despărţământul pretorial pentru cercetare de crime, unde numitul iudeu, înaintea martorilor, fără de reţinere se confesă că el le dete banii spre a vota pentru pretorul Tustanowski. Acesta este unul din acei matadori, la care se referă articolul din numărul 3 şi 9 al „Albinei”, şi noi am

putea să facem, aici, mai multe conchideri, dar, în credinţa cea tare, cum că Dumnezeu nu-i bate pe oameni cu bâta, lăudăm, aici, numai amoarea către dreptate şi conştiinţa cea rezoluta a domnilor delegaţi spre alegere, Florea şi Ştiru, pentru că ei, prin descoperirea acestei manevre despre tutorele de legi ale Maiestăţii Sale, ale prea iubitului nostru Împărat, au dovedit, de a se afla în posesia acelei conştiinţe ca numai prin respectarea şi neviolarea legilor prea înalte poate deveni bietul popor ţăran ferice şi mulţămit cu soarta sa. În urmă, mai amintim că iudeul nu reuşi cu mamonul său" (***Albina***, Anul II, Nr. 14-121, 3-15 faur 1867, p. 4).



1867: Alegerile dietale în Bucovina. Din Cernăuţi se scrie că, acolo, românii au compus un comitet central de alegere, numind candidaţi pentru toate cercurileelectorale. La aceasta, observă „Zukunft",despre activitatea rusinilor din Bucovina se aude încă puțin" (***Albina***, Anul II, Nr. 6-113, 13/25 ianuarie 1867, p. 2).

„Cernăuți, 13 faur 1867

Sunt în stare a continua reportul meu despre celelalte alegeri dietale. În Vijnița a reușit un țăran ruten, cu numele Cușnir. La Zastavna, alt țăran ruteanu, anume Traci. În ținutul Sucevei se alese Croitoriu, țăran român. Orașul Rădăuților alese pe neamțul Trompeteur, c. r. adjunct la tribunal. Orașul Suceava ne dede de ablegat (deputat – n. n.) dietal pe baronul Alessandru Petrino, federalistul cel mare (adeptul principiilor ardelenești de federaliare a Austriei, neacceptate în Bucovina – n. n.). Orașul Siret alese pe neamțul Pompe, c. r. consilier la tribunalul provincial. Ținutul Siretului alese pe un polon, cu numele Voinarovici, fost c. r. pretor și fost membru în comitetul dietal. Alegerile la Coțmani dădură pe pretorul de acolo, polonul Procopovici.

Camera comercială alese pe președintele său, Alth, neamț protestant, germanistu mare, și pe avocatulevreu Dr. Fechner, fost membru al comitetului țării. Deci aceşti ablegati, adăugându-se către ceia pe care i-am înșirat,în corespondența mea de mai înainte, fac numărul de 27, iar cu episcopul, care are vot viril, sunt 28; prin urmare, mai lipsesc încă două alegeri spre a completa numărul de 30, care este defipt pentru dieta nostră.

Știu că nu te va mulțămi rezultatul alegerilor, și totuşi, pentru noi e mare triumf; niciodată nu s-a așteptatun rezultat atâta de bun; avem să mulțămim soartei că ne-a dat măcar speranța de a putea forma, odată doar în 50 de ani, o majoritate în dietă. După informațiile mai detaliate, voi săzic, acuma, astfel: pe 7 voturi ne putem sprijini, totdeauna, la cazuri mai puțin însemnate - pe 10, căci ni se pare că Sfinția Sa arhimandritul Bendella se va clătina; așijdere, Lupul,închinându-se acesta către Petrino. Iliuțincă se cam clatină, când și

când;însemnătatea omului acestuia e că,în dietă, mai sunt aleşi încăși alți 5 țărani, care, precum s-a întâmplat și în prima sesiune, se dau lesne conduşi de Iliuțși partida care îlare pe el vine în majoritate.

Petrino are 6 voturi care vor fi morţiş cu el. Dacă, eventual, ar câștiga pe Iliuţ, ar avea 11, lipsindu-i numai 5 pentru a forma majoritatea. Andrievici (viitorul mitropolit Silvestru Morariu – n. n.) s-au ales cu foarte mare greutate. Schönbach (consilierul episcopului Hackmann – n. n.) a reușit în urma poruncilor domnului episcop Hackmann, trimise preoților din ținutul Humorului, ca să lucre pentru el. Lumea vrea săștie si de eșecuri: Sbiera a căzut, așijdere Ciupercovici, secretar la tribunalul criminal, român bun. În dieta de mai înainte erau numai 4 țărani, acuma s-au ales 6, tot prin facţiunile partitei lui Petrino, care ne-au împiedicat mai mult, altminteri am fi reușit în majoritate" (***Albina***, Anul II, Nr. 15-122, 5-17 faur 1867, pp. 1, 2).

„Baron Alessandru Vassilco din Bucovina e numit de Maiestatea Sa Împăratul membru al casei de sus în senatul imperial" (***Albina***, Anul II, Nr. 20-127, 17 faur / 1 martie 1967, p. 2).



1867: Necrologul lui Miron Ciupercovici: În 30 ianuarie / 11 Februarie 1867, repauză, în Suceava, proprietarul din Câmpulung, badea Miron Ciupercovici, care, călătorind la bolnavul său fiu, învăţăcel gimnazial, însuşi căzu jertfă bolii, aşa numită tifos, după o zăcere de cinci zile.

Miron Ciupercovici a fost, după revoluţia ungurească, mandatatul ocolului Câmpulung şi al Dornei la dezbaterile parlamentare din Cremsir, ştiind bine vorbi nemţeşte şi având el, pe lângă cunoştinţa deplină a împrejurărilor şi a lipsurilor ocoalelor numite, şi o minte sănătoasă şi pătrunzătoare. De altfel, fu el, mai toată vârsta sa bărbătească, împovărat cu misiunea apărării drepturilor ţăranilor, aflându-se în cauza aceasta, şi în anii de curând trecuţi, în Viena şi contribuind şi el mult la ultima şi decisiva dezlegare a procesului ocolului, început încă în anul 1786, între erariul crăiesc şi dreptele pretenţii ale comunităţilor din numitele ocoale, pentru recâştigarea pădurilor şi păscătorilor.

Înmormântarea-i se săvârşi în 1/13 faur, asistând la aceea junimea studioasă gimnazială, cu corpul ei profesoral, amploiaţi de la sămeşie, reprezentanţii oraşului şi toate breslele, cu flamurile lor. Fie-i ţărâna uşoară! (***Albina***, Anul II, Nr. 16/123, miercuri 8/20 februarie 1867).



1867: Școala normală și cea de fete. Sub consistoriul din Cernăuţi stă și Școala normală din Siret. Starea scolii acesteia s-a mai îmbunătățit, de

când au intrat într-însa învățătorii Lucescul, Palievici, Botezat și Pătraș. Aici este și Școala de fetițe și damele instruitoare sunt Proticichievici și Pischi. Pe când cea dintâia e o învățătoare cât se poate de bravă, de asta din urmă nu putem zice nimic dc bine. Pe lângă aceea că-i lipsește rutina învățătorească, ea e încă și o femeie preocupată, crede adică să se fi încredințat, de când e învățătoare, cum că copilele de origine română n-ar fi talentate și n-ar merita locurile cele dintâi în școală, chiar într-acest an, ci fetițele din niște case nemțești și polone, pe care le cercetează ea mai mult și mai regulat decât școala. Zic mai mult decât școala, dar nu numai cât așa, ca să fie zis, ci serios, căci învățătoarea aceea îmblă la școală foarte neregulat; fiind ea măritată, sunt unele răstimpuri când copilele nu o văd în școală, nu zile, nici săptămâni, ci luni întregi. Ce o caracterizează, însă, mai mult e ura cea neîmpăcată, ce o nutrește pentru tot ce e român.

Așa, nu e mult timp, de când nu s-a sfiit ea a se declara, în public, înaintea unor persoane destul de respectabile, în privința limbii noastre, în limba ei de predilecțiune, cu cuvintele: „wer... romanische Sprache, wer T...soll sich mit ihr noch den Kopf brechen”. Cu toate acestea, ea figurează ca învățătoare română, pentru că e așezată la o școală susținută cu spezele românilor, adică ale urzitorilor Fondului religionar. Scăderile ei, dacă le cunoaște toată lumea, cu atât mai vârtos căutase a le cunoaște inspectorul de district și cel de școli, adică părintele Seleschi și domnul Bozdech. Noi nu suntem chemați a-i trage la răpundere pe domnii aceştia despre ce au întreprins ei, spre a repara răul cauzat în școală, prin purtarea învățătoarei amintite, dar știm că plânsori și arătări asupra ei au ajuns până la consistoriu, și încă foarte multe, fără însă ca să fi avut ele vreun răsunet. De aici, deduce publicul, cu drept cuvânt, cum că consistoriul o ocrotește, adică susține răul în permanență în școala aceea.

Astă greșeală a consistoriului am număra-o între greșelile cele mici ale lui, dacă țara ar avea abundență în școli de fetițe statale sub povățuirea lui; căci atunci răul din Școala de fetițe din Siret s-ar recompensa, în câtva, prin bunătatea școlilor dc fetițe de aiurea. Dar fiindcă sub consistoriul din Cernăuți stă numai Școala de fetițe din Siret, de aceea cu atâta mai mare îi este îndatorirea de a face din școala asta o școală model. Și astă îndatorire cuprinde în sine și osânda consistoriului pentru purtarea lui cu Pischi (***Albina***, Anul II, No. 84/191, duminică 30 iulie / 11 august 1867, p. 2).



1867: Nutriri interne pentru flămânzii externi: În „Bukowina”, foaia nemțească oficială din Cernăuți, nr. 103, cetim următoarea înștiințare:

„Frecvența călătorilor din Rusia, care apucă calea lor prin Bucovina, este, de două luni, încoace, însemnată. Folosirea căii ferate pentru călătorii de

desfătare, de cură și de negoț, face explicabilă astă frecvență, deși nu se poate nega că unele circumstanțe, în care se ivesc călătorii muscălești pe pământul Bucovinei, sunt așa de bătătoare la ochi, că publicul află însă a-și cugeta multe de toate și a face feluri de conexiuni. Unii din acei călători nici nu seamănă a avea lipsa de cură sau că ar călători, în lumea largă, pentru desfătare sau în negutare. Încă și petrecerea lor mai lungă, pe loc, fără de o cauză plauzibilă, nu prea consună cu un scop ordinar de călătorie.

Se vede, din toate, că balaurul nordic, de care se zice că stă la pândă deasupra Galiției, nu s-ar împăca cu acea îmbucătură mare, cică capătă tot mai mult apetit și de Bucovina, ca să o înghită și pe ea, cum a înghițit, înainte cu câteva decenii, pe surioara ei, Basarabia. Altminteri nu ne putem explica vizitele numeroase ale domnilor muscali, despre care raportează, în acest mod, și un organ oficial, decât că acei pseudo-călători voiesc a se încredința dacă, prin manierele dă până acum, sunt destul de netezite căile în Bucovina pentru un alai panslav sau că poate ar mai fi de trimis o droaie (turmă) de apostoli, care, prin mijloacele cunoscute, să câştige lipași și, cu ajutorul acestora, să prepare poporul bucovinean pentru o întâmpinare solemnă.

De atari încercări, devenite, prin alte țări, deja ordinare, nu ne mirăm nicicum, dacă cugetăm, deoparte, la nesațul de țări din secolul nostru, iar pe de altă parte, la proverbul „fata cu avere are mulţi pețitori", care se poate aplica la Bucovina mai vârtos, deoarece astă țărișoară nu e numai avută, mai e și cât se poate de frumușică; însă de ce ne mirăm și reprobăm e cum de una ca aceasta nu se putu prevedea de cei ce stau în fruntea țării, când începură unii, alţii a-i da Bucovinei o față slavă, prin felurite sulimeneli (rumenele, albele) sociale și politice? Din cele multe de astă natură, atingem numai introducerea limbii rutene în gimnaziu și în școlile reale naționale din Cernăuți, cu înscrierea ridiculă și în limba ruteană pe tabla acesteia din urmă, precum și încercarea unei asemene introduceri în gimnaziul național greco-ortodox din Suceava; excesiva întrebuințare a limbii rutene în școlile poporale din ținuturile mărginașe cu Galiția și aplicarea ei în multe alte școli din țară; cântările slavone prin biserici, după ceremonialul din Galiția și după note muzicale procurate din Moscova și Petrupole, și liturghisirile în limba rusească însăși în biserica catedrală din Cernăuți, în mania dorinței auzitorului; manifestările de politică cu limba rusească în scara ierarhică și guvernamentală, iar, mai cu seamă, în viața socială și chiar în adunările de petrecere: acestea numai atingând, lăsăm să judece oricine, cu mintea sănătoasă și nepreocupată, dacă nu s-a lucrat dinlăuntru, credem că numai din neprecauțiune și nu din culpabilitate, în mâinile externe, ce stau întinse de a cuprinde și astă țărișoară română?

Sperăm vârtos în simțul anti-slav al poporului din Bucovina, iar mai cu seamă în înțelepciunea și patriotismul nobilimii și a inteligenței naționale, și nu mai puțin în adeverința neclătită de comun a clerului către tronul Maiestăţii

Sale, că încercările de la miazănoapte se vor respinge, cu dispreţul meritat şi cu toată puterea morală, şi însăşi fizică; dar, de ar înteţi, totuşi, nesaţiul panslav a înghiţi naţionalitatea română din Bucovina şi de i-ar succede a realiza, în câtva, planul şi peste acest petec de pământ românesc, atunci toată responsabilitatea va cade pe capul celora ce, prin politica lor de până acum, au achiesat apetitul străin, deoarece e lucru ştiut că peţitorul începe tocmai atunci a cugeta mai serios de nuntă, dacă, din partea peţitei, vede un surâs voios şi aude un cuvânt după inima lui, iar de nu sunt acestea, se lasă curând de planurile sale şi-şi caută de cale.

Seriozitatea lucrurilor ne face, dară, a deştepta atenţia publică la pericole mai mult decât posibile pentru Bucovina şi a provoca, cu tot adinsul, la o schimbare a politicii de până acum. Că la locotenenţa c. r. a ţării consilierul de şcoli, dl Gustav Bozdech, care, precum e ştiut, este un ceh, cu suflet şi cu trup, de va tot face raporturi şi emise apologetice în favoarea rutenismului, nu vor întârzia şi în Bucovina certurile naţionale, asemene celora din Boemia. Şi la consistoriu, părintele episcop, de va păşi, şi de aci, înainte, a se folosi de procedura, îndătinată episcopilor servi prin diecezele romane, nu vor întârzia înverşunările asemene celora din Banat şi Ungaria. Însuşi din despărţământul gr. or. al Ministerului de culte, de se va tot demanda, bunăoară că, cu emisul din 29 iulie 1866, aplicarea limbii rutene în afacerile oficioase ale diecezei, cei puţini, ce sunt molipsiţi de ideea panslavismului, vor fi tot mai cutezători şi, la a doua emanaţie panslavă din Moscova, nu se vor împiedica mult de a reprezenta şi pe poporul din Bucovina. Însă ceea ce poate fi mai periculos este că, prin dispoziţii oficioase de astfel, se netezeşte calea pentru domnii moscali, care vor zice, curând, şi despre bucovineni, cum zic despre galiţieni: „Eto nasie roseiske liudi na Bucovine, ca co u Galicie! Paidom do nech!” (Iacă oameni de-ai noştri şi în Bucovina, ca în Galiţia! Să mergem la dânşii!) / (***Albina***, Anul II, Nr. 94-201, vineri 25 august / 6 septembrie 1867, p. 1).



1868: Administrarea Fondului religionar. În o corespondenţă, originală din Cernăuţi, publicată în noul jurnal „der Osten”, nr. 2, citim că, în privinţa administrării fondului religionar al diecezei gr. or. din Bucovina, care constă din 11 milioane, în bani, şi din posesiunea a două din trei părţi a teritoriului ţării, ar fi disparitate de păreri şi că unii ar conta, la rezolvarea cauzei acesteia, pe episcopul de acum, alţii pe episcopul ce va veni, unii şi-ar dori, alături de episcopul bătrân, pe unu arhiereu titular, în persoana lui A, alţii, în persoana lui B. În fine, alţii n-ar voi să ştie nimica de un arhiereu titular.

Dacă e adevărat, ceea ce noi, însă, până acuma, nu ştim, că, în Bucovina, se dezbate, în unele cercuri, cauza despre administrarea venetică a

Fondului religionar, trebuie să o spunem că lucrul e pripit. Ce e drept, în art. 15 al legii fundamentale de stat, despre drepturile generale ale cetățenilor, este garantată, fiecărei biserici, administrarea autonomă a afacerilor și, în mod special, a averilor sale. Dar, mai înainte de efectuarea acestor îndreptăţiri garantate, ar fi să se precizeze legile referitoare, și anume, în privința autonomiei în administrația afacerilor bisericești în genere, e de lipsă legea despre marginile defipte și subiectele administrării autonome, după firea afacerilor bisericești, ca să nu degenereze până la ignorarea puterii de stat, nici să se dea loc unui absolutism ierarhic, în locul absolutismului de stat. Iar în ce se atinge de modul administrării averilor bisericești, pe viitor, cugetăm că cu Fondul religionar din Bucovina nu se va proceda altminteri, față de averile bisericești ale celorlalte confesiuni, prin urmare, pare-ni-se că corpurile legislative nu vor întrelăsa a se face o lege generală, despre modul administrării averilor bisericești, în genere, și, după sancționarea ei, se va aplica la fiecare biserică recunoscută în stat și, așa, și la Fondul religionar, ca precum la tot felul de averi bisericești.

Nu putem crede, așadar, că, în clerul și inteligența diecezană gr. or. din Bucovina, care nu sunt în nedumerire despre atare decurs al afacerilor legislative, cauza administrării Fondului religionar poate fi obiect de dezbatere și de disparitate de păreri, despre care amintește corespondența ziarului „Osten”. Din contra, știm prea bine că înverșunarea spiritelor, în cuprinsul diecezei, s-a produs prin faima răspândită în țară, că, adică, domnul episcop (care, cu toate că datoriile sale de arhipăstor îl cheamă acasă, spre îndeplinirea funcțiilor sale episcopale, petrece, de mult, în Viena) s-ar încorda a mijloci, la regim, o mitropolie bucovineană cu unul sau doi episcopi titulari și că, din sânul senatului de acum al consistoriului, s-ar fi și făcut propunerea pentru numirea părintelui arhimandrit Bendella ca arhiereu titular. Asta e cauza care, producând înverșunare, se dezbat în cercurile clerului și ale diecezanilor și, pe cât auzim din toată partea, afară de coteria cunoscută, care zice amin la politica de acum a părintelui episcop Hakmann, clerul și poporul diecezan e foarte indignat că, tocmai acum, când autonomia bisericească este garantată, acum, când ne aflăm în ajunul legilor confesionale și a regulării afacerilor externe și a referințelor ierarhice, pe calea legislației constituționale, se face încercarea de a suplini, pe cale birocratică, fapte ca acelea, prin care și clerul, și diecezanii să nu ajungă în exercițiul dreptului de alegere a arhipăstorilor și la participarea cuvenită în afacerea despre posesiunea ierarhică a diecezei, drepturi ce li se cuvin atât pe baza canoanelor, cât și a practicii bisericești de mai înainte, în Bucovina.

În fața revendicării drepturilor de autonomie, pe baza principiului de sinodalitate în toate afacerile bisericești, nu e vorba de un arhiereu titular, în persoana lui A sau a lui B, precum afirmă corespondența lui „Osten”, ci

de recunoașterea dreptului de alegere a arhipăstorilor și a celorlalte organe ierarhice și, în astă privință din urmă, nu este nici o disparitate de păreri; din contra, știm că și clerul, și diecezanii au reclamat, de repetate ori, acest drept nedisputabil. Ne mirăm, dară, cum de se încumeta și se încordează părinții episcopi a apuca o cale necanonică și neconstituțională, prin care se vine, cu propunerile de mai înainte, în contrazicere și cu clerul, și cu diecezanii săi, în discordie. Au doară nu știe sfinția sa că procesul, în asemenea cauză, în contra căreia a protestat însăși patriarhia din Constantinopole, este unul din cele mai înverșunate în principatele dunărene? Sau cugetă sfinția sa că clerul și diecezanii sunt copii minori și, necunoscând competența lor de drept, vor tăcea și nu vor striga, în gura mare, pe calea legală? Dacă are de gând sfinția sa ridicarea părintelui Comoroșanu la demnitatea de consilier consistorial, ar surprinde dieceza și cu o a doua faptă împlinită, care sperăm că nu-i va reuși; deoarece credem, cu fermitate, că ministerul parlamentar de acum, care a scris, pe flamura sa, respectarea și efectuarea constituţionalismului, va respinge atare năzuință, mai vârtos acuma, când, în senatul imperial, sunt puse la ordinea zilei legile confesionale. Și, ca ministerul să nu rămână neinformat despre starea adevărată a lucrurilor în Bucovina și, din neștiință, să nu sprijine propunerile părintelui episcop Eugeniu Hakmann, ce stau diametral în contrast cu interesele bine înțelese ale bisericii, prin urmare și cu dorința și voința diecezei, bunăoară ca propunerea lamentabilă pentru numirea lui Comoroșanu, credem că de aceasta se vor îngriji diecezanii și, mai cu seamă, ablegaţii dietali și senatorii imperiali, care luară asupră-le apărarea intereselor vitale ale poporului.

Fiind cauza prezentă o cumpănă mare și adnotându-se, la articol menționat al lui „Osten", din partea redacției, că, cu privire la însemnătatea obiectului și la datele interesante ce i se trimiseră, se va discuta, pe larg, în viitor, nu vom întrelăsa nici noi a prourma subiectul acesta interesant, dacă va binevoi onorata redacție a ține deschise coloanele „Albinei", și de aci, înainte, pentru discutarea cauzelor noastre naționale și bisericești din Bucovina (***Albina***, Anul III, Nr. 2, duminică 7/19 ianuarie 1868).



1868: Afaceri bisericeşti: Pe urma corespondenţelor publicate mai înainte, suntem, în prezent, în poziţia plăcută de a putea reporta despre progresul afacerilor în cauza autonomiei bisericii gr. or. din Bucovina. Comitetul consistorial, compus din consilierii Constantin Popovici şi Samuil Andievici şi din protopresviterul catedral Constantin Lucescul, finind proiectul şi desfăşurarea motivelor despre modalităţile înfăptuirii autonomiei bisericeşti, în conformitate cu articolul 15 din legea fundamentală de stat, în săptămâna

trecută se dezbătu, finalmente, şi se primi cu unanimitate de consistoriul plenar.

Întregul proiect constă din 46 articole şi cuprinde principiile în următoarele direcţii: Raportul bisericii cu statul; Raportul bisericii provinciale din Bucovina cu biserica gr. or. întreagă din monarhia Austro-Ungariei; Organele administrării bisericeşti; Sinodul eparhial preoţesc pentru afacerile referitoare la credinţă, cult şi disciplină; Congresul eparhial al preoţilor si mirenilor pentru afacerile atingătoare de interesele speciale şi generale ale comunităţii bisericeşti; Administrarea averilor bisericeşti; Congresul pentru alegerea arhipăstorului şi, în fine, Referinţa organelor bisericeşti către organele regimului de stat.

Pe cât suntem informaţi despre luarea deciziilor, afirmăm că consistoriul s-a servit de prevederile aşezămintele canonice ale bisericii ortodoxe universale, deci referinţele speciale ale bisericii provinciale din Bucovina şi cerinţele progresului prezent, prin urmare deciziile acestea pot împacă toate elementele sociale ale bisericii convenite, deoarece aflăm, cu plăcere, că şi pretenţiile mirenilor sunt respectate şi puse, după putinţă, în acord cu instituţiile sinodale ale bisericii ortodoxe. Credem, dar, că sancţionându-se proiectul acesta de Majestatea sa c. r. apostolică şi ajungând biserica gr. or. din Bucovina în posesiunea autonomiei sale, va fi desdăunată pentru toate suferinţele trecutului şi în era asta nouă va păşi însemnat întru dezvoltarea religios-morală, spre binele şi fericirea poporului.

Acum, depinde de la înţelepciunea şi sinceritatea Excelenţei Sale Părintelui episcop de a reprezenta cu bărbăţie, înaintea regimului, pentru aprobarea propunerilor formulate şi motivate, ca, încă în viaţă fiind, să ajungă a inaugura, cu autonomia, o eră de fericire în biserica provincială din Bucovina (***Albina***, Anul III, Nr. 131, duminică 29 decembrie 1868 / 10 ianuarie 1869).



1868: Agitaţiunea, în cauza bisericească și ținta ei. Cernăuți, 24 iunie 1868. În o corespondență din Cernăuți, intitulată „Agitaţiunea, în cauza bisericească și ținta ei", pe care o aflarăm tipărită în suplimentul „Presei noi", nr. 1351, din 4 iunie 1868, se produc unele, altele aserţiuni, care ne provoacă a ieși din rezervă și, cu armele adevărului, a combate atacurile mincinoase și mizerabile ale unui corespondent ce se încearcă, în zadar, de un timp, înoace, a arunca țărnă în ochii lumii.

Ceea ce aspiră și pretinde clerulu și poporulu gr. or. din Bucovina, de două decenii încoace, s-a zis, chiar și precizat, atât în memoriile din anii trecuţi, cât și în petițiunea către minister și senatul imperial, iar, mai cu seamă, în cunoscuta epistolă deschisă către Excelența Sa părintele episcop Hackmann, acelea se reduc la restaurarea sinodalității, in locul absolutismului ierarhic de

până acum, deci la conservarea caracterului național român al biserici bucovinene, în contra politicii de slavizare, în fine, la împărţirea posturilor mai înalte și a parohiilor mai grăsuțe după dreptate, cu privire neabătută la facultate și merite, și nu, ca până acum, după principiul de predestinare a nepoților și a celora ce dau garanţie că vor fi servili și, de nu aprinşi pentru politica din prezent, cel puțin indiferenți pentru cultura și conștiința națională română.

Cum că atare stăruință, care nu scoposește alta, decât vindecarea rănilor în organismul bisericesc, trebuie să se manifeste, în corpul întreg al bisericii gr. or. din Bucovina, se înțelege singur, de sine; și cum că această mișcare nu purcede de la „o mână de oameni laici neastâmpărați și de la câţiva preoți, ce se bat după parohii grase”, asta o demonstrează agendele congregației diecezane, din anul 1848, și numeroasele subscrieri ale petițiunilor către minister și senatul imperial, pentru o conferință diecezană ad-hoc, spre formularea dorințelor și pretențiilor principale ale comunităţii bisericești.

Dacă afirmă corespondentul „Presei” că, din cele 370.000 de credincioşi gr. or. din Bucovina, numai vreo 170.000 se țin de naționalitatea română, sau că dovedește o neștiință grosolană a poporațiunii și, în cazulu acesta, i-ar răspunde și lui însuși simplul țăran și ablegații de mai înainte de Turețchi, precum răspunse, în senat, episcopului din Galiția, Litvinavici, sau că e cuprins de cunoscuta manie a muscalilor, care, considerând pe toți cei ce vorbesc, cât de puțin, un dialect slav, de oamenii lor, urzesc și planuri de a-i atrage și pe ei, și țara lor, sub împărăția cnutului.

Una ce aflăm adevărată în corespondența din „Presa” este afirmația în privința mărimei posesiunii Fondului religionar; însă noi am fi așteptat ca corespondentul să fi raportat și despre originea averilor bisericești, și anume despre acel moment, că moșiile întinse, ce le posedă biserica gr. or. din Bucovina și din ale căror venituri sunt adunate cele zece milioane, sunt donate de principii și patrioţii români, și anume pentru scopul cultului religonar ortodox și român. Sau poate că a tăcut dânsul, despre originea și menirea fundațională, ca, cu acestă avere de orgine română, să se poată forfeca, încă mai mult, decât până acuma, apăsarea sau cel puțin paralizarea naționalității române?

Cu atâta mai mult, însă, trebuie să ne cuprindă, pe o parte, râsul, iară pe alta, compătimirea, cu dispozițiunea corespondentului din „Presa”, când cetim, mai departe, că mişcarea, de mai mulţi ani, în Bucovina, pe terenul bisericesc și național, purcede de la exaltaţii români, cărora administrarea averii lor bisericești le-ar fi bine venită, spre a-și regula afacerile lor financiare, și că cauza atitudinii în contra episcopului provine de aci, că dânsul nu acordă direcțiunea aceasta. Trebuie să mărturisim că tocmai acum ni se deschide lumina de ce părintele episcop și coteria episcopală se luptă, odată cu viața, în contra realizării autonomiei bisericești, garantată prin legile fundamentale de stat, pentru că, adică, sunt cu grija în spate că nu le va mai fi cu putință a

economisi după plac, pe calea birocratică, și a-și face nimbul unei glorii, pe care nu-l pot avea după demnitatea lor personală.

Noi nu voim a aplica, aici, un proverb cunoscut, totuşi trebuie să zicem că numai unul ca acela poate presupune unele ca acestea, de „exaltați naționali”, care este conștiut de asemenea manipulare cu averea bisericească.

Iar cât despre nobilimea națională, care este urmașa acelor fundatori patrioți ai averilor bisericești și care poartă și sarcinile patronatului bisericesc, și din posesiunea lor s-au dat și câte 44 de jugăre pentru susținerea parohilor, putem zice, cu tot accentul, că atari cugetări sunt departe de ea și că, pentru realizarea autonomiei bisericești stăruiește ea din motive mai înalte, ce se raportează la scăparea bisericii și a naţiunii de decădere și de înstrăinare de la individualitatea sa ortodoxă și română. Ce se atinge, însă, de administrarea averilor bisericești, știe fiecine că ceea ce se va defige, după legile de stat, în genere, pentru toate confesiunile, aceea va fi și se și poate pretinde pentru biserica gr. or. din Bucovina.

Corespondentul „Presei” se plânge și pentru aceea, înaintea publicului acelui jurnal, că, la convocarea unui neromân în consiliul episcopal, românii strigă, în gura mare, că părintele episcop Hackmann trece, în ochii lor, de un absolutist ultramontat și că favoriţii lui ar fi agenţi panslavi ș. a. Dacă toate cele ce se cernură, în foile publice, de mai mulţi ani, despre starea lucrurilor în Bucovina, nu sunt adevărate sau dacă presupun și delicte de presă, celor atinşi le stete în voie a demonstra contrariul și a invoca ajutorul procurorului de stat. Dar, fiindcă, din partea lor, s-a întrelăsat aceasta, noi, din partea noastră, avem raţiunea de a crede că domnii cei atacaţi nu erau în stare a dezminți cele publicate prin ziare și că dânșii se temeau a nu păți mai rău decât cu procesul, cu care se aninaseră de „Albina”.

Nimeni nu s-ar bucura mai mult, decât comunitatea gr. or. din Bucovina, dacă ar putea mărturisi că părintele episcop Hackmann, care este dotat, așa de bine, din veniturile moșiilor, dăruite de Vodă Alexandru cel Bun episcopiei Rădăuților, merge pe calea desemnată de caracterul istoric al bisericii gr. or. bucovinene, și că a renunțat la un absolutism ce nu corespunde nici spiritului ortodoxiei, nici principiilor moderne de stat și de civilizațiune. Nimeni nu ar dori, mai mult decât românii din Bucovina, ca un rector seminarial, întru înțelegere cu prepozitul său, să nu procure mai mult veștminte poporale și fotografii pentru expoziția panslavă din Moscova, și ca preoții bucovineni, pentru atare servicii, să nu mai fie remuneraţi cu demnitatea de consilieri consistoriali.

Nimeni n-ar ferici Bucovina mai mult, decât clerul, inteligența și nobilimea română, ca toată poporațiunea țării, fără deosebire de naștere și de limbă, să stea neclintită, ca până acum, în fidelitate cetățenească, și ca, prin predici și cântări publice, după modelele din Petropole și Moscova, cât și prin

manifestații bătătoare la ochi, cu limba rusească, să nu se mai ațâțe apetitul molohului panslav după această țărisoară frumoasă.

Acestea sunt cele ce ne-am simțit provocaţi a răspunde la mistificările și minciunile corespondentului „Presei noi" din Cernăuți. Citească, cunoască și priceapă, că noi l-am cunoscut și l-am priceput. Iar pe onorata redacțiune o rugăm ca să ne conceadă, de astădată și în viitor, a ne cunoaște și a ne pricepe încă mai bine, cu corespondentul nemțesc din Cernăuți, dacă va mai avea plăcerea a vorbi, la noi, în Viena, și nu față către față, la starea locului (Ne sunteţi pururea bine-veniţi. ***Redacția***) / (*Combaterea minciunilor*, ***Albina***, Anul III, Nr. 64, duminică 16/28 iunie 1868).



1868: Peţitorii Bucovinei. Un vechi proverb românesc zice că fata avută şi frumoasă numără peţitori cu sutele. Cu asemenea onoare se poate lăuda şi Bucovina, mezina provinciilor din imperiul Austriei. Astă ţară românească, înzestrată cu tot felul de avuţii climatice, locuită de un popor ca mierea, de origine română, şi surâzător ca primăvara de diresul culturii şi al civilizaţiei, de când e despărţită de trupina Moldovei, are mulţi peţitori, care de care mai cutezător.

Între alţii, care peţesc pe Bucovinioara de a le fi mireasă şi, în locul numelui, datinilor şi limbii părinteşti, de a primi, cu subordonare de soţie, numele, limba şi datinile lor, sunt rutenismul, polonismul şi germanismul. Nu lipsiră tot felul de soli, pe care fiecare dintre acei trei cavaleri îi trimiseră în ţară, spre a le pregăti calea şi a le asigura peţitoria şi venitul. Preoţi, în calitatea de misionari confesionali; învăţători şi învăţătoare, publici şi privaţi, ca lingvişti şi luminători (se înţelege, ai întunericului român), funcţionari şi diregători, înainte de 1848, ca codificatori ai drepturilor urbariale galiţiene, iar de atunci, încoace, ale drepturilor naţionale politice rutene, polone şi germane; neguţători şi meseriaşi, ca făuritori ai gustului antiromân în port şi vieţuire; însăşi mulţimea de proletari (lucrători de zi), toţi aceştia erau şi sunt, încă şi astăzi, premergătorii acelor peţitori cavalereşti.

Petitorii Bucovinei, după cum pricepem, din jurnalele polone, rutene şi nemţeşti, iar mai vârtos, din o corespondenţă, în limba nemţească, ce ni se trimise, în zilele acestea, din Cernăuţi, se şi ceartă amar între ei, pentru dreptul de întâietate în Bucovina. Rutenismul se provoacă la faptul că i-a succes a lăţi, mai mult decât cei doi, limba rusească între poporul român şi că, în cercul ierarhiei de acolo, are mulţi amici şi avocaţi; polonismul se mândreşte cu avantajul că meseriaşii, ovreii şi amploiaţii din Cernăuţi, ba înşişi armenii, si unele familie ale proprietarilor români de pe Nistru şi Ceremuş vorbesc deja curgător limba polonă; iar germanismul se reazemă pe momentul că dânsul e

purtătorul culturii europene, în partea orientului, şi că Bucovina, ca o provincie cislaitană în imperiul Austriei, e menită de a fi plantaţia germanismului, asemeni ca si ţările de sub coroana lui Ştefan, grădina maghiarismului.

Dacă ar fi venit lucrul până la atâta, ca soarta naţională a Bucovinei să depindă numai şi numai de la puterea specifică a unuia dintre aceşti trei pretendenţi, trebuie să mărturisim că ne-ar veni greu a decide cauza de ceartă; însă de o perplexitate ca aceasta suntem (laudă Domnului!) scutiţi, deoarece astă fiică a patriei române, fiind deja majoră şi, ca atare, îndreptăţită de a decide însăţi soarta viitorului său, a respins, la mai multe ocaziuni, scrisorile peţitorilor săi şi le respinge şi astăzi, prin gura organelor sale publice, afirmând, cu solemnitate, în faţa lumii, că nu voieşte să fie victimă nici polonismului, nici rutenismului şi nici germanismului, ci va să rămână pururea precum a fost şi este, o ţară autonomă românească.

Că asemenea cuvinte nu sunt un răsunet deşert, ci un răspicat purces din conştiinţa dreptului său istoric şi legal, garantat de autoritatea supremă a statului, se învederează în mesajele şi cuvintele răspicate ale Diplomei Împărăteşti din 9 decembrie 1861, care cuprinde următoarele:

„Noi, Francisc Iosif I, Împăratul Austriei, înţeleserăm, cu plăcere, că dieta credinciosului nostru ducat Bucovina a înnoit rugămintea din 1849, pentru concederea unei mărci proprii.

Ca o parte din Dacia veche, se numea ţara aceasta, sub domnia principilor Moldovei, Ţara de Sus, mai târziu purtă numirea de Arboroasa, în fine, Bucovina, după codrul de fag dintre Cernăuţi şi Vijniţa.

Dacă aparţinea, înainte de Ştefan cel Mare, o părticea de ţară, dincolo de Prut, Ia Galiţia, şi unele tracturi de munte, la Transilvania, după victoriile numitului principe asupra Polonilor şi Ungurilor, se defipseră hotarale Moldovei, prin urmare şi ale Bucovinei, prin tratate anume, (precum sunt şi astăzi). Ţara aceasta, locuită primitiv de Daci şi, apoi, împoporată de coloniile lui Traian, fu cotropită, în timpul emigraţiunii popoarelor, de Goţi, Gepizi, Huni, Avari, Unguri, Tătari şi de alte ginţi, care lăsară după sine numai urmele de grozăvie şi de pustiire. Între împrejurări grele ca acele, poporul indigen (român) fu împiedicat în cursul său la o treaptă mai înaltă de cultură, fiind bucuros de a-şi scăpa viaţa, datinile şi limba, în fundul codrilor săi, dacă cu armele în mână nu putea sta mai mult în contra barbarilor năvălitori.

Cu întrunirea ţinuturilor singuratice şi puţin legate, sub principele Dragoş, într-un stat, crescând ceva puterea poporului întru apărarea proprie contra popoarelor vecine, câştigă statul acesta, sub eroul Ştefan cel Mare, un renume înalt, prin victoriile lui strălucite asupra duşmanilor creştinătăţii şi ai civilizaţiunii, despre care mărturisesc, încă şi astăzi, numeroasele biserici şi mănăstiri, Putna, Volovăţ, Bădeuţi, Suceava, Solca, Moldoviţa etc.

Din momentul ce Bucovina, prin tratatul din 7 mai 1775, se împreună cu coroana Noastră, începu ţara, sub binecuvântările unui regim blând, răsuflând de luptele tulburătoare de înainte, a se bucura de o treaptă mai înaltă de cultură. Se făcură drumuri, care înlesneau comerţul, agricultura şi industria se deşteptară, se urziră şcoli, punându-se aşa fundamentul unui viitor mai bun, la care priveşte Bucovina cu încredere vie.

De la împreunarea ţării cu sceptrul nostru, se puse, întâi, sub administraţiune militară, în anul 1786 fu întrunită cu Galiţia, în 1790 declarată de provincie autonomă, în 1817 iarăşi anexată de Galiţia, rămasă sub locotenenţa galiţiană până la 1848. Arătându-se însă, din experienţa făcută, că pentru diversitatea limbii, a datinilor şi a uzurilor nu e consultă o contopire cu Galiţia, ridicat-am Noi Bucovina la poziţia de ducat, concedându-i autonomia administrativă, care, după încercarea unei împreunări cu Galiţia, în 1860 s-a asigurat pentru totdeauna.

Cu legea fundamentală de stat din 26 faur 1861, am garantat Noi credinciosului ducat Bucovina restituirea autonomiei sale administrative, cu o dietă proprie şi dreptul de a participa în senatul imperial, iar cu deciziunea Noastră din 25 august 1861, Ne-am îndemnat a-i încuviinţa şi o marcă proprie".

Pare-ni-se că textul acestei diplome e cel mai bun răspuns la unele alte îndegetări de prin foile polone, rutene şi germane, şi cei ce se poartă cu planuri de a ruteniza sau a poloniza sau chiar a germaniza, cu încetul, clasele poporaţiunii române din Bucovina, spre a urzi edificiul planificat pe lăţirea uneia din acele limbi în ţară, să nu scape din vedere momentul cumpănitor că romanitatea Bucovinei sau naţiunea română politică în Bucovina este întărită cu murul dreptului istoric şi garantată atât în tratatul din 7 mai 1775, cât şi prin Diploma Împărătească din 25 august 1861. Apostolii rutenismului, polonismului şi ai germanismului binevoiască a crede cum că poporul român din Bucovina este conştient de drepturile sale naturale, istorice şi pozitive, şi nu se va da format după predilecţiile naţionale străine. E adevărat că, în Bucovina, unde, la împreunarea ei cu statele Austriei, afară de vreo opt comune de huţani, toată poporaţiunea era curat română, în decursul anilor se aşezară multe familii de alte naţionalităţi; e şi aceasta adevărat, că românii din Bucovina vorbesc şi alte limbi, însă cu acestea nici nu e alterat dreptul istoric şi pozitiv al românilor bucovineni de naţiune politică, nici n-au încetat a fi români şi a se purta ca români.

Teoria de a altera drepturile istorice ale ţărilor prin incidentele de impopulare parţială cu familii de alte naţionalităţi şi încetinirea unor alte limbi, pe lângă cea A poporaţiunii primitive, pare-ni-se a fi un motiv deşert şi încă şi periculos; şi dacă astă teorie ar deveni, în ţările din imperiul Austriei în practică, atunci în Viena, şi însuşi Arhiducatul Austriei, unde şi până astăzi

foiesc mulţime de familii slave şi, mai cu seamă, cehe, peste câteva decenii vor izbucni asemenea certuri şi încurcături, ca şi, în prezent, în Praga şi Boemia. Deci: ***Non transgrediamini fines, quos posuere patres – conscripti***! (***Albina***, Anul III, Nr. 46, duminică 28 aprilie / 10 mai 1868).



1868: Reuniune cantorală la Suceava: Ziua din 20 mai / 1 iunie 1868 a fost, pentru Suceava, una din cele mai sărbătoreşti. Timpul fu frumos şi plăcut. Prin sărbătoarea Sfintei Treimi se sfinţi ziua, dar ea îşi rezervă a fi înălţată încă şi prin o faptă ne-îndătinată. Către amiază, se văzu o căruţă, curând după alta, într-un număr însemnat, către podul cel vechi şi acoperit al râului Suceava. Costumarea cea elegantă a damelor şi a bărbaţilor anunţa fiecăruia că este o călătorie sărbătorească de petrecere. Ţinta călătoriei a fost vechea mănăstire Dragomirna, întemeiată de prea fericitul mitropolit al Moldovei Anastasie Crimca. Curgerea trăsurelor fu impozantă; de la 12, până la 2 ore, după-amiază, gemeau podul şi drumul de greutatea trăsurilor. Cauza acestui fenomen rar este următoarea: Reuniunea cantorală suceveană serba întâia producţiune publică şi ca arenă îşi alese pădurea de brazi din jurul Dragomirnei, care este martora multor întâmplări războinice din evurile trecute.

Reuniunea aceasta s-a ivit către finea anului trecut. Statutele ei sunt aprobate de regim şi ea însăşi se constitui şi-şi începu activitatea sa nobilă în primele zile ale lui decembrie 1867. Scopul ei, conform statutelor, este cultivarea cântării bisericeşti şi lumeşti de către dame şi bărbaţi. Membrii ei sunt parte actuali, parte sprijinitori, iar o parte, onorari. Drept recunoştinţă şi mulţămire pentru înfiinţarea acestui institut nobil, datorăm recunoştinţă profesorului gimnazial de aici, dl Ştefan Nosievici, şi proprietarului mare de la Buneşti, dl Adalbert de Berzorad; cu deosebire, însă, celui dintâi, care, alegându-se cu unanimitate drept conducător al muzicii corale şi de vicepreşedinte al reuniunii, se făcu şi sufletul acesteia. Domnia sa înţelese, adică, de a înăduşi îndoielile care, de regulă, se nasc faţă cu o atare întreprindere, şi la noi, în Suceava, până acuma încă necunoscută. Domnia sa ştiu, prin metoda sa cea bună şi prin tactul său, de a încuraja pe auditori şi de a sădi dragostea sa pentru acest obiect într-atâta în inimile acestora, încât, de curând, se născu o emulaţie nobilă între dânşii.

Timpul între înfiinţarea reuniunii şi între producţiunea publică este, de bună seamă, prea scurt; dar, daca este adevărat că conducătorul Nosievici a compus o şcoală specială pentru membrii reuniunii, dacă persoane, între cele multe chiar şi dame, cu toate că erau cu două ore depărtate de locul cântării, nu se reţinură, nici prin frig şi ploaie, de a cerceta reuniunea, de două ori pe săptămână, în urmă, dacă membrii actuali, de ambele sexe, nu pierdură

nici atunci voia, când cercetarea în cântare, ce a ce începu cu rudimentele, dura, de multe ori, peste două ore, apoi numai şi numai cu privire la aceste împrejurări este explicabil că, în decurs de numai şase luni, s-a prelucrat atât material, care, de altmintrelea, ar fi cerut un an întreg. Considerând această stare a lucrului, este lesne de conchis că reuniunea nu poate să nu înrâurească, cultivând şi înnobilând asupra vieţii sociale. O cugetăm acesta, sub împrejurările noastre într-atâta, încât membrii respectivi, pentru ca să ţină concursul cu cei progresaţi, fură nevoiţi a se exersa privat. Dar reuniunea aceasta este de însemnătate specială şi din punctul de vedere al naţionalităţii. Se ştie cum că gimnaziul sucevean este al românilor din Bucovina, dotându-se profesorii din Fondul religionar, care este semnul celei mai părinteşti îngrijiri a străbunilor noştri pentru fiii lor.

Conducătorul prezent al cântării, dl Ştefan Nosievici, după ce-şi absolvi studiile la Universitatea din Viena, luă asupra-şi, la gimnaziu, pe lângă obiectele sale cele ordinare, încă şi cântarea, ca obiect extraordinar, şi, în decembrie 1864, aranjă, cu ajutorul mai multor binevoitori, un concert în folosul studenţilor celor săraci de la gimnaziu, împărţindu-se, din venitul curat de 700 florini vienezi, o parte între aceia, iar cu o parte însemnată se puse fundamentul la înfiinţarea unei biblioteci pentru învăţăcei. La concertul acela, produse compoziţia ariei „Drum bun”, de dl Nosievici, atât efect, încât, în scurt timp, se făcu cântecul acesta unul din cele mai poporale, auzindu-se răsunând, în serile de repaus, de către junimea lucrătoare orăşeană.

Un concert, aranjat în anul trecut, în favoarea unor lipsiţi, ne-a dat ocazia a ne desfăta cu auzirea altor două compoziţii prea frumoase, adică „Tătarul” şi „Cântecul Mărgăritei”, unice, în felul lor, şi de un efect pătrunzător. Însă reuniunea cantorală de acuma seamănă a fi acel pământ roditor, pe care cântarea naţională va prinde rădăcină şi va înflori. Să cugetăm numai că reuniunea aceasta, constând din 70 de dame şi 50 de bărbaţi, dintre care mulţi sunt de naţionalitate străină şi n-avură ocazia de a cunoaşte melodia cântecelor noastre şi a se îndemna la studiul limbii româneşti. De aceea, cântecele româneşti, învăţate până acuma, trebuiră, faţă cu cei străini, să fie pertractate, după încheieturi, cuvinte şi şire în mod lingvistic, şi tocmai apoi se putură ele cânta cu conştiinţă.

Însă să ne întoarcem îndărăt, la Dragomirna, locul petrecerii din sus numita zi. Nobilimea, preoţimea, amploiaţii, breslaşul şi ţăranul au fost reprezentaţi. O poieniţă prea frumoasă şi destul de spaţioasă, în mijlocul părţii de miazăzi a pădurii de brazi, a fost locul adunării, şi reuniunea îşi începu producţiunile sale, înainte de 4 ore, înconjuraţi fiind membrii ei de mulţimea ascultătorilor. Intonarea primului cântec născu atâta curiozitate în publicul de faţă, încât mulţi din cei din clasa de jos, neavând loc de a căuta de aproape, se urcară sus, pe rămuroşii brazi, privind, din înălţime, şi făcând şi publicului

plăcere, prin dexteritatea în urcare. Programul însuşi a fost mulţămitor, cuprinzând el nu mai puţin decât 15 numere, în trei despărţituri, producându-se toate, spre deplina mulţumire a tuturora, ba unele trebuiră să se repete, la cererea cea zgomotoasă a oaspeţilor.

Dintre cântecele româneşti, plăcură cu deosebire „Sub o culme de cetate" şi „În zadar vuieşte", de Vasile Alecsandri, ambele adaptate pentru muzică corală de dl Ştefan Nosievici. Din cvartetele bărbaţilor, sunt mai ales de amintit: dl Ulrich de Reissman – „Cântecul piraţilor", de F. Otto, cor şi solo din opera „Freischütz", de C. M. Weber, cu orchestră, pentru că şi fiii cei liberi ai naturii, muzica naţională din Suceava, în frunte-şi cu dirigintele său, badea Gregori Vindereu, trebui să aducă tributul său progresului timpului prezent.

După finitul cântării, se deschise jocul, cu o horă impozantă. După cină, se ridică un toast, în limba românească, în onoarea membrilor reuniunii şi a conducătorilor nemijlociţi, a preşedintelui, dl Dr. Marek (directorul gimnaziului – n. n.) şi a vicepreşedintelui, dl Ştefan Nosievici; ambii răspunseră cu căldură, unindu-se întru dorinţa ca reuniunea să progreseze şi să înflorească. După o scurtă şi plăcută petrecere, în decursul căreia eram independenţi de cele 5 linii şi de cele 4 spaţii, îngânându-se ziua cu noaptea, se fini festivitatea şi luna, cu argintiile-şi raze, îi petrecu pe călători acasă, mângâindu-se fiecare cu dulcea-şi conştiinţă de a fi petrecut bine şi cu plăcere.

Dorim ca memoria acestei petreceri sărbătoreşti şi prea plăcute să fie un îndemn puternic pentru toţi membrii reuniunii, ca să propăşească, cu zelul cel de până acum, în ramul înnobilator de inimă al cântării, spre folosul lor propriu, al familiilor, al omenirii întregi, şi spre folosul ţării şi al poporului (***Albina***, Anul III, Nr. 60, vineri, 7/19 iunie 1868).



1868: Suspinele Bucovinei: Foaia de săptămână „der Osten", discutând, în nr. 2, necesitatea unei schimbări în personalul de amploiaţi în Bucovina şi atingând însemnătatea acestei ţări, care, până acum, fu puţin recunoscută în Viena, deşi, în privinţa numărului de poporaţiune şi de mile pătrate, nu se poate măsura cu Galiţia şi Boemia, zice, în fine: „Însemnătatea unei ţări mărginaşe nu depinde de la aceşti factori, şi Bucovina, care cu un braţ atinge România, iar cu altul, Rusia, şi stă în comerţ viu cu părţile vecine ale acestor state, ar putea lua apostolatul numelui austriac şi lucra mult pentru vaza şi influenţa Austriei, dacă, din acest punct de vedere al unei politici aşa-zicând internaţionale, s-ar concepe poziţia Bucovinei în complexul de ţări al Austriei".

Trebuie să mărturisim că este mult adevăr în cuvintele acestea, ale corespondenţei lui „Osten", mai cu seamă unde zice că Bucovina nu fu, până acum, recunoscută şi tratată precum o cere însemnătatea poziţiei şi proprietă-

ţile poporaţiunii sale. Bucovina, ca o parte a Moldovei, devenită, prin tratatul din 2 iunie 1775, sub regimul Austriei, este una din cele mai binecuvântate ţări ale imperiului cu tot felul de avuţii, ce le poate produce suprafaţa şi sânul pământului. Asemene de binecuvântată e Bucovina şi pentru poporaţiunea sa, înzestrată cu virtuţile religioase, sociale şi politice ale naţionalităţii române. În loc de a pune însă astă ţară sub o administraţiune proprie, care să se îngrijească de cultura şi prosperitatea ei materială şi spirituală, se alipi de Galiţia şi ceea ce i se cauzează prin atare alipire administrativă constă în daune nereparabile materiale, naţionale şi chiar religioase, deoarece agricultura, industria şi negoţul sunt de-abia în deşteptare; în urmă, lăţirea limbii polone şi, mai cu seamă, a celei rutene (ruseşti) în o parte din locuitorii români, a sporit, şi, prin măsurile confesionale ale mitropoliei rutene din Lemberg, nu puţini dintre credincioşii orientali se atraseră în partea uniunii, ceea ce, la noi, va să zică în partea rutenismului, fiindcă uniunea, aici, este rutenească de naţionalitate.

Nu ne concede spaţiul a desfăşura, pe larg, omisiunile regimului cu astă ţară, înainte de anul 1848; amintim numai atâta, că, în decursul acelui timp, era privită Bucovina, aşa zicând, drept Pocuţia (locul deportării păcătoşilor) Galiţiei, şi tot ce nu era bun pentru Galiţia, fie amploiat sau meseriaş, polon sau rutean, avut sau proletar, sau că se trimitea, sau că venea singur la Bucovina, ca să-şi afle adăpost şi pâine, ce nu pot fi altminteri, decât în scăderea poporaţiunii pământene române.

Devenind Bucovina, cu 1849, ţară de coroană autonomă, cu administraţiunea neatârnată de locotenenţa din Lemberg, ce e drept, se îmbunătăţi soarta ţării şi, de atunci, încoace, se datează unele instituţiuni de prosperare; dar suntem încă departe de a ne lăuda că ţara e aşa considerată şi tratată, precum o cere însemnătatea şi proprietatea ei. În decursul a două decenii, de când e Bucovina desfăcută de legătura administrativă cu Galiţia, nu avurăm onoarea şi bucuria de a avea măcar pe un cap (guvernator) administrativ dintre fiii ţării, precum se face asta în alte ţări, deşi avem bărbaţi erudiţi şi distinşi prin credinţa către monarh şi patriotism pentru ţară. Şi în era aceasta de autonomie nu se alocară posturile oficiilor publice cu pământeni, deşi avem aproape la o sută de jurişti naţionali, dintre care mulţi şi doctori de drepturi, ci, afară de unele posturi inferioare, se aşezară şi se aşează, încă şi astăzi, mai cu seamă cu amploiaţi din alte provincii, deveniţi acolo în disponibilitate, bunăoară ca, mai înainte, cei din Ungaria, şi, acum, cei din Galiţia. Noi nu atingem coarda demnităţii acelor amploiaţi, care, trimiţându-ni-se încoace, închid cariera pământenilor; dar unele alte coarde juste şi legale atingându-le, cutezăm a întreba: oare acei amploiaţi străini posedă cunoştinţe referitoare la ţară, ca să o administreze după cerinţele ei speciale? Oare amploiaţii din alte ţări, care nu cunosc limba română, a poporului din Bucovina, nici după nume, necum după gramatică şi răsunet, sunt în stare a se înţelege cu poporul şi a fi pe

scaunul de judecător şi de antiste, cu acea influenţă ce e salutară pentru popor şi eficace pentru regim? Dacă, în alte ţări, tot de sub sceptrul împărătesc, se aşează posturile publice mai că numai cu fiii de ţară, oare Bucovina să nu facă modesta pretenţie ca, de la capul ţării, până la oficialul subaltern, toţi să ştie cel puţin limba ţării, ca, în scriere şi vorbă, să se poată folosi deplin de ea? Cugetăm a nu ne înşela, dacă zicem că diregătorii ce nu au cunoştinţa limbii poporului nu pot conduce, cum se cuvine, nici dorinţele, nici cerinţele lui, prin urmare poporul, pe care îl conduc, le e străin; dar şi poporul, ce nu înţelege pe diregător, când vorbeşte şi scrie, îl socoate pe diregător de străin şi, de ar şi vrea, nu se poate încrede în dânsul. De poate spori binele comun al statului şi cel special al poporului, dacă locuitorii ţării şi organele oficiale se privesc, unii, pe alţii, de străini şi fără de încredere deplină, lăsăm în judecata celora ce conduc destinele popoarelor în Austria; noi, din parte-ne, care dorim o Austria tare şi mare, şi o Bucovina fericită ca Canaanul, cugetăm că şi una, şi alta numai atunci pot să fie, dacă regimul se va populariza, iar poporul va identifica soarta sa cu soarta regimului.

Dacă aceste două postulate nu-şi aflară recunoaştere în timpul sistemelor de mai înainte, cugetăm că le vor fi aflând acum, după ce se văzură rezultatele şi, pe lângă acelea, şi miliardele de datorii. De la regimul actual, însă, aşteptăm, cu fermitate, că, folosind experienţele străine, va mâneca a se populariza până în treptele mai inferioare, prin alocarea posturilor publice cu bărbaţi de încredere, şi ai poporului, şi ai autorităţii supreme, ca aşa să dispară tot ce stă ca un perete de despărţire între popor şi regim. Rănile corpului statului nostru sunt cam învechite, prin urmare, serioase, şi cei ce sunt cheamaţi a le vindeca să nu amâne cu medicamentele radicale, căci timpul nu aşteptă, ci mână înainte, şi e ştiut că, pentru cel bolnav, o oră e un an.

În fine, aşteptăm, atât de la alegaţii noştri dietali, cât şi de la senatorii imperiali, că nu vor întârzia a direge atenţiunea noului minister asupra referinţelor proprii ale Bucovinei şi, mijlocind ca şi aici, în ţară, să devină în aplicaţiune ceea ce se aplică, mai demult, în alte ţări, să se facă un pas eficace în prosperarea materială şi spirituală a poporului nostru, care, în circumstanţele cele mai critice, a dovedit că e demn de cele ce le pretinde. / Cernăuţi, ianuarie 1868 (***Albina***, Anul III, Nr. 4, vineri 12/24 ianuarie 1868).



1869: Adunarea societății pentru cultura română. În 20 iulie 1869, și-a ținut, în Cernăuți, Societatea pentru literatura și cultura română, adunarea generală ad-hoc, pentru modificarea statutelor sale, care deveniseră lipsicioase, în multe privințe. Fiind de față mai mulți decât jumătate din toți membrii Societății, proiectul modificator al statutelor s-a putut lua în dezbatere și s-a

primit, cu câteva schimbări neînsemnate. S-a făcut și o interpelare.

Comitetul Societății numise, mai înainte, culegători, prin ținuturi, care aveau să adune bani de pe la membrii Societății, și să-i transmită casierului ei, din timp în timp, sub cuvânt, însă, că se vor simţi mai înduplecaţi a-și împlini taxele lor, dacă vor sta în nemijlocită corespondență cu comitetul, acesta, în anul 1867, a dezlegat pe foştii culegători de îndatorirea lor. Interpelările, întrebau, deci, dacă a trecut în faptă acea propunere a comitetului și cum se explică împrejurarea că încă mulţi membri ai Societății sunt în restanță însemnată, cum arată raportul comitetului, de astă iarnă. Președintele împărtășește cum că comitetul s-a convins că e de neapărată trebuință de a numi, din nou, culegători și asigură că astă numire se va face cât de curând.

Era să se facă și altă interpelare, care a rămas nefăcută, pentru că președintele a grăbit cu încheierea ședinței. Adunarea generală din anu 1867 a fixat mai multe modalităţi pentru mărirea fondului Societății. Deoarace s-a răspândit, în public, cum că comitetul n-a executat nimic din câte îi impun concluziile acelei adunări, am fi fost foarte bucuroşi a auzi deslușirile președintelui și în acea privință, și anume în cauza loteriei, pentru care, afară de apelul din foaia Societății pentru obiectele de tras la sorți, să nu se fi făcut nimic, adică nici planul de tras la sorți, nici cererea la guvern, pentru încuviințare. Deci, ne pare foarte rău că am rămas neinformați, într-o cauză ce ne interesează atât de mult.

În fine, observ că ținuturile Gurii-Humorului, Câmpulungului și al Vetrei-Dornei, cu toate că sunt locuite mai că numai curat de români, n-au fost reprezentate nici în adunarea aceasta din urmă. Care să fie, oare, cauza acestei retrageri neîntrerupte de la afacerile naționale?

Drept că și mulţi din nobilime n-au luat parte la astă adunare, dar asta n-a urmat din nesimpatia pentru scopurile Societății, ci din cauză că o parte era dusă la scalde, în străinătate, iar cealaltă a fost reținută de afaceri economice urgente (***Albina***, Anul IV, nr. 61, joi 24 iulie / 5 august 1869).



1869: Judecată nemţească, despre arta teatrală română, reprezentată de M. Pascali. Domnul Ernst Rudolf Neubauer[16], profesor de estetică la

[16] Născut la Iglau, în Moravia, la 14 aprilie 1822, mort la Rădăuţi, în 4 mai 1890. Autor al „textului lămuritoriu” la Albumul „Bucovina luminată” (1860), de Franz Xaver Knapp, Ernst Rudolf Neubauer debutase, la Viena, în 1849, cu „Cântece patriotice austriece”, dar cariera lui de profesor şi de artist avea să se împlinească la Cernăuţi şi la Rădăuţi, Neubauer fiind întemeietorul gazetelor germane „Bukowina / Landes und Amtszeitung” (1862) şi „Sonntagsblatt der Bukowina” (1862), cartea lui fundamentală fiind „Die Ideonen” (1882).

gimnaziul din Cernăuţi (profesorul preferat al lui Eminescu – n. n.), publică un articol, sub titlul „M. Pascali”, în foişoara ziarului „Czernowitzer Zeitung”, din 30 iulie 1869. Ca străin şi, mai vârtos, ca bărbat de specialitate, părerea domnului profesor are, pentru noi, mult interes, de aceea o reproducem aci:

„În deceniul trecut, în micul teatru al Cernăuţilor, avurăm felurite ocazii de a întâmpina, în tragedii, drame şi comedii, nişte artişti care posedau rara facultate ca, prin acţiune liberă şi execuţie, să ne reprezinte icoanele poetice drept forme ale realităţii, şi aceasta într-un grad atât de excelent, încât produsele creaţiei lor se pot număra între cele mai bune rezultate, pe terenul artei teatrale.

Pentru a ilustra cele zise, n-am decât să pomenesc numele **Rapacki** şi **Modrzejewska**.

La timpul lor, acestor reprezentaţii nu le-a lipsit consideraţia după vrednicie, deşi lauda jurnalistică era criticată, din când în când, ca extravagantă; totuşi, renumele acelor artişti dovedeşte, şi astăzi, că a fost justificată recunoştinţa ce li s-a arătat. Citiţi numai cronicile jurnalelor din Lvov, Cracovia şi Varşovia.

În timpul din urmă, amatorilor de arte din Cernăuţi, prin înfăţişarea unei părţi din societatea teatrală a lui Pascali, de la Bucureşti, li s-a dat iarăşi ocazia de a asista la reprezentări teatrale, care, mişcându-se pe terenul sublimului şi al comicului, întru unitatea efectelor ne dau desfătarea ce se simte la o producţiune artistică armonică, şi ale cărei reprezentaţii le dăm numai partea ce se cuvine, când recunoaştem, apriat şi cu plăcere, cum că jocul întreg este pătruns de spiritul adevăratei tendinţe artistice.

În mijlocul acestor artişti, este o putere de o însuşire cu totul proprie (adică nu comună), care privitorilor li se arată drept sufletul întregului, asemenea soarelui, în jurul căruia se rotesc alte planete. Acest spirit conducător este domnul Mihail Pascali (director de teatru, actor şi poet dramatic).

Domnul Pascali nu e reprezentantul unei specialităţi singure. Activitatea productivă a fanteziei sale ocupă întregul teren mare al artei teatrale; în el se găseşte facultatea generală pentru adevărata producţiune a artei, împreunată foarte cu dorul şi energia spre dezvoltare şi spre realizarea vie. Uşurinţa cu care dânsul împreună creaţia internă cu executarea tehnică este atât de surprinzătoare, încât, pururi şi pretutindeni, poartă-se artistul cum îi place, ies la iveală naturaleţi desăvârşite. Precum se spune, domnul Pascali a făcut studii mimice în Paris, Viena şi prin alte oraşe mari. Se poate să şi fi adus, de acolo, o bogăţie în lucrurile tehnice; dar desigur nu genialitatea jocului său, căci aceasta nu se poate cumpăra de la un „Laroche”.

L-am văzut pe Pascali, în seara de 27 iulie, în drama „Nebunie şi Durere” (ca muzicianul Jaques) şi în comedia „Nevasta trebuie să-şi urmeze

bărbatul" (ca avocatul Joliboi). În piesa primă, dânsul era factorul întregului, în a doua avea un rol prim. În amândouă rolurile, dânsul domina materia, în libertate deplină, şi dădea ideilor poetice o formă plăcută. Alegerea ălor două roluri atât de direct opuse, şi amândouă pentru una şi aceeaşi seară, se pare că nu s-a întâmplat fără de intenţiunea artistului. Artistul putu dovedi cine şi ce e. În rolurile patetice, şi un talent mediocru poate uşor să merite aplauze; însă în rolurile ca şi al încărunţitului Jaques, în care trebuie să se reprezinte momentele psihice cele mai grele, de la răbdarea liniştită a durerii, până unde afectele lovesc marginile nebuniei, în asemene roluri trebuie să cadă şi teatraliştii cei mai rutinaţi, sau să i se urască publicului, dacă nu-şi precepe deplin rolul. Dl Pascali, ca Jaques, a făcut din o puţinătate poetică un op mare. În comedia ce urmă, îl văzurăm pe artist împrumutând din izvorul bogat al experienţei, cum dezvolta icoana umorului adevărat în nepreocupaţiunea cea mai vială, dovedindu-şi puterea şi ţinuta în toate părţile opului.

În fiecare piesă, şi-a păstrat cu rigoare multă originalitatea sa, încât niciuna n-a putut să şteargă din mine impresiunea ce mi-a cauzat-o cealaltă, nici nu mi-a slăbit, cât de puţin măcar, această impresiune. De alminteri, această impresiune se pare a fi fost deopotrivă la toţi auditorii, care remunerară pe genialul artist prin aplauze zgomotoase şi prin aceea că îl chemară pe scenă de repetate ori.

Ceilalţi artişti, între care s-a remarcat doamna Pascali, al cărei joc trăgea asupra-şi atenţiune neclintită, ne-au suprins atât prin diligenţa cu care şi-au învăţat rolurile, cât şi prin eminenta disciplină a lor. Directorului, ca şi artiştilor, puţin le pasă de şoptitor (Souffleur), pe care de alminteri nimeni nu-l putea auzi, nici măcar în apropierea cea mai mare. Fiecare conlucrător dezvolta de la sine lucrul său; şi peste aceasta, armonia în joc era deplină.

Unde arta începe a păşi cu fiinţe atât de respectabile, unde singuraticele dintre flori vestesc atât de frumos primăvara ce se apropie, acolo nu este lipsă de reclame pentru a-şi putea câştiga valoare şi pentru a găsi recunoştinţa cuvenită" / **E. R. Neubauer**" (***Albina***, Anul IV, nr. 61, joi 24 iulie / 5 august 1869).



1869: Biserica și școala, care sunt, și în Bucovina, ca și în Ungaria și Transilvania, scutul conservator și terenul dezvoltării naționalității române, fură, în sesiunea dietală prezentă, obiectul principal al discusurilor și deciziilor de până acum. Și în afacerile legislative, ca și în unele alte afaceri ale vieţii sociale, se întâmplă, ades, că un incident neașteptat abate cursul proiectat spre un rezultat, la care nu a mai cugetat nimeni.

Așa se întâmpla, în zilele trecute, și în dieta noastră. Regimul, adică, aduse două proiecte de legi, referitoare la urzirea, cercetarea și susținerea

școlilor publice, direse întru înțelesul legii imperiale de școli, din 14 mai 1869. Comitetul dietal ad-hoc, conformând aceste proiecte cerințelor speciale ale țării, prin raportorul său, Andrievici, recomandă aceste proiecte spre primire.

Deschizându-se, însă, dezbaterea în cauză, începură mai mulţi vorbitori, între aceştia, mai cu seamă Pompe, Covaciu și Petrino, a se văiera pentru spezele cele mari, care ar fi împreunate cu susținerea școlilor și cu salarizarea învățătorilor. Dl Pompe, deputatul Siretului, de confesiune evanghelică, se adresă, în fine, cu întrebarea, către reprezentanții regimului, dacă Fondul religionar gr. or. va participa la susținerea școlilor publice și dacă școlile susținute sau subvenţionate, până acum, din Fondul religionar gr. or. vor rămâne, și de aci, înainte, școli confesionale sau vor trece în categoria de școli publice, întru înțelesul legilor mai noi.

Dl Covaciu, de confesiunea rom. cat., atacând, cu îndătinata-i înrăzneală, administrația și întrebuințarea Fondului religionar gr. or. pentru cerințele cultului și încercându-se a demonstra că acest fond este îndatorat a susține toate școlile din țară, fără deosebire de confesiune, propuse, în fine, ca, de astă dată, să se treacă la ordinea zilei, peste proiectele de lege pentru școli.

În fine, dl Petrino, ablegatul Sucevii, de confesiunea gr. or., intonând că din Fondul religionar gr. or. ar fi de deosebit o parte anume pentru școli, propuse ca, în discuterea și votarea legii de școli să nu se intre, până ce nu se va regula poziția de drept a Fondului religionar, întru înțelesul articolui 15, din legea fundamentală de stat, și îndatorarea lui pentru școli.

Reprezentantul regimului nu se încumetă a da un răspuns precis, în privința destinației și întrebuințării Fondului religionar pentru școli.

Cu atât mai detaliat și mai precis, desfășură, însă, dl Andrievici, ca reprezentant al Fondului și al posesiunilor bisericești, originea și destinația fondului acestuia, demonstrând că, după uricele fundaționale, a regulamentului diecezan din 29 aprilie 1786, a ordinațiunii împărătești din 18 decembrie 1820, precum și a celei din 18 mai 1844, prin care s-au regulat îndatoririle Fondului religionar gr. or. din Bucovina, este acesta o avere bisericească, în toată puterea cuvântului, și, ca atare, este destinat pentru susțienerea cultului gr. or. și a școlilor confesionale, prin urmare acest fond nu se poate întrebuința pentru susținerea școlilor publice, lipsite de caracterul confesional gr. or.

Predându-se comitetului propunerea de mai sus, a dlui Petrino, spre consultare prealabilă, a raportat acesta, a doua zi, că, față cu articol 15, din legea fundamentală de stat, prin care s-a garantat bisericilor dreptul autonomiei, chestiunea despre îndatorarea Fondului religionar pentru scopuri de școală peste măsură, de până acum, se poate regula numai și numai de biserica autonomă, prin urmare ceea ce se pretind co-religionarii orientali bucovineni, de mai mulţi ani, ar trebui, mai întâi, să ajungă biserica gr. or. din Bucovina în posesiunea legalei sale autonomii.

Citindu-se propunerea comitetului, dreasă în acest mod, dl Murbach, reprezentantul regimului, a înlemnit, mai apoi, însă, venindu-și în fire, a început a combate propunerea, cu argumente neauzite, dintre care înregistrăm, mai cu seamă, acestea trei, că fundațiunile episcopiei și ale mănăstirilor sunt anulate, că Fondul religionar nu are caracter confesional, prin urmare din el se pot susține și școlile lipsite de acest caracter; în fine, că autonomia bisericii gr. or. din Bucovina, pe cât o îndreptățește articol 15, i s-a conces, prin ordinul consistorial din 2 faur 1869.

Se pote înțelege ce iritare a trebuit să provoace asemenea neghiobii, din gura unui reprezentant al regimului. Pentru aceea, nici nu rămase nescărmănat, din partea mai multor deputaţi, anume a dlor George Hurmuzachi, Alexandru Hurmuzachi și Alexandru Petrino. Iar, în final, dl Andrievici, ca raportor, reasumând și mai îndeplinind ce i se mai părea de lipsă, își împlini datoria și de reprezentant al Fondului religionar în dietă, prin facerea următorului protest:

„Conștient de datoria mea față de alegătorii mei, din curia primă de alegători a proprietarilor mari, ca reprezentant al Fondului religionar gr. or., în dietă, declar solemn că, în privința destinării și întrebuințării Fondului religionar gr. or., țin, cu fermitate, la uricele fundaționale ale episcopiei și ale mănăstirilor și la ordinațiunile împărătești din 18 decembrie 1820 și din 18 mai 1844, și, până la efectuarea autonomiei bisericei gr. or. din Bucovina și regularea administrației și întrebuințării Fondului religionar, protestez în contra oricărei afirmații, asigurări și interpretări în privința destinării și întrebuințării acestui fond pentru scopuri școlare și oricare altele, încât ar trece acestea marginile uricelor fundaționale și ale ordinațiunilor imperiale acum atinse”.

Punându-se, după acestea, la votare propunerea, modificată de comitet, se primi mai ca de toți, în cuprinsul următor: „Proiectul de lege, referitor la urzirea și cercetarea școlilor popoporale publice, în Bucovina, nu se va lua în consultare, până ce nu va fi, mai întâi, realizată autonomia bisericii gr. or. din țară, întru înțelesul articolului 15, din legea fundamentală de stat, și regulată posesia de drept și îndatorirea Fondului religionar gr. or. în privința contribuirii pentru școli” (***Albina***, Anul IV, Nr. 85, joi 16/28 octombrie 1869).



1869: Bucovina este o ţară mică, dar frumoasă, binecuvântată şi interesantă. Am putea întrebuinţa, cu tot dreptul, acea asemănare prea uzitată, că ea este o mărgea frumosă în coroana Austriei, durere numai că nu ştim în ce loc al coroanei să înfigem această mărgea. Cu aceasta însemnăm o calamitate politică-naţională, pe care a suferit-o Bucovina, îndată după încorporarea ei cu Austria, şi până la 1849, şi care chiar şi acum se pare a o

ameninţa. Această observare se reduce la programul lui Smolka, care voieşte ca, la împărţirea imperiului în grupe federative, Bucovina să formeze o grupă cu regatul Galiţiei; la aceasta cu greu se vor învoi locuitorii ţării, afară de Poloni, care sunt foarte puţini.

Noi credemu a face un serviciu locuitorilor noştri, nu numai în Bucovina, ci şi în celelalte ţări şi, cu osebire, în ţările germane, dacă îi vom informa, mai de aproape, despre relaţiunile acestei ţări interesante. Într-adevăr, nu este de prisos a da puţin ajutor, în privinţa aceasta, guvernanţilor austrieci, căci ei se interesează foarte puţin de depărtatele ţări negermane, ceea ce are o influienţă foarte dăunoasă asupra stării politice în Austria germană. S-ar fi putut evita multe rătăciri, care s-au petrecut şi se petrec încă în politica Austriei, dacă Germanii austrieci, care se ţin de ginta cea mai cultă, şi-ar fi ţinut de datoria culturii lor să cunoască mai bine relaţiunile, reminiscenţele, exigenţele şi pretenţiunile celorlalte ţări şi popoare.

Bucovina îşi are numele de la pădurile cele pompoase de fagi, cu care este ornată. „Buk" se numeşte, în limba polonă (sau ruteană?) fagul roşu. În mod special, se zice că Ştefan cel Mare, principele Moldovei, a plantat, după o victorie strălucită, tot câmpul de luptă cu fagi, şi de acolo s-a născocit numele Bucovina (numele e vechi, menţionat de cronicarii poloni şi de tratatele polono-magiare încă din anul 1407). La început, se ţinea de Transilvania; însă, de la 1482 (confuzia de date era firească, în 1869, la un popor fără memorie – n.n.), când fu cucerită de Ştefan cel Mare, s-a ţinut de Moldova, până la 1777 (octombrie 1774 – n.n.).

Bucovina, împreunată cu Moldova, era mai mare ca acum, cuprindea 250 de mile geografice pătrate; ea era, atunci, de o însemnătate mai mare ca însăşi Moldova. Siretul, Rădăuţii şi Suceava, aceste cetăţi străvechi, erau, mai înainte, locuri de o cultură înfloritoare. Suceava fu întemeiată încă de Daci şi se numea, pe atunci, Sucidaya (iarăşi, confuzie – n. N.). Ea a fost reşedinţa principilor moldoveni, de la începutulu secolului XV (sfârşitul secolului al XIV-lea – n.n.), până în mijlocul secolului XVI; avea 1.600 case şi 40 de biserici, era foarte întărită şi, totodată, şi scaunul mitropoliei moldovene. Rădăuţi a fost scaunul episcopatului ţării, care fu strămutat, în 1786, de către regimul austriac, la Cernăuţi.

Bucovina a fost câmpul multor lupte cu Tătarii, Polonii şi Turcii. Căzând Moldova sub domnia turcească (confizii în lanţ, inclusiv în paragrafele care urmează – n. n.), se împărtăşi şi Bucovina de această soartă tristă. Suceava fu cucerită şi devastată, prin Turci, la anul 1675 (devastatorul a fost voievodul Dumitraşco Cantacuzino – n. n.), încât nici nu se mai întregi cum a fost. Acum număra numai 78 de case şi 600 delocuitori (iarăşi, inexact).

Încorporarea Bucovinei cu Austria s-a făcut într-un mod care, într-adevăr, nu se ţine de paginilc cele strălucite ale istoriei austriece. Maria Teresia

a luat parte, în anul 1772, la împărţirea Poloniei şi a împreunat Galiţia şi Lodomeria cu Austria. Confinele acestui nou teritoriu păreau periclitate de către est; pentru apărarea lor şi-a îndreptat privirea asupra Bucovinei. În răsboiul ruso-turc din anul 1776, Rusia a ocupat Moldova, şi această ocupaţie dete şansă Austriei a trimte ş ea trupele sale, ca să ocupe Bucovina. Tratâ, apoi, cu Poarta, pe cale diplomatică, ea să pună mâna pe Bucovina, zicând, că-i este de trebuinţă pentru apărarea fruntariei.

Sultanul se socotea de domn al Moldaviei, cu putere neţărmurită şi, prin urmare, îndreptăţit a renunţa la o parte a ei. În 25 februarie 1777, se făcu tratatul despre încorporarea Bucovinei cu Austria şi, după o co-înţelegere mai detaliată, se regulară gruniţele, în luna lui iunie a aceluiaşi an. Principele Moldovei de atunci, Grigore Ghica, protestă în contra acestui act nelegal (nici vorbă să o facă, el fiind numit domn după ocuparea Bucovinei, în 1774 – n. n.), care vătăma integritatea principatului, însă, drept răsplată pentru legala lui protestare, fu demis de către Sultanul şi omorât, mai târziu, la Iaşi, de ieniceri (fu ucis pentru trădare, în favoarea ruşilor – n. N.).

Austria primi Bucovina, într-o mărime de peste 181 mile pătrate austriece. Politica dc atunci nu ţinea de cuviinţa şi datoria de a respecta autonomia acestei ţări de o însemnătate istorică. Promiteau, în frazele lor tradiţionale, noilor supuşi că li se vor respecta drepturile şi libertatea. Dar nu li se concese să aibă dieta lor proprie, ca Polonii din Galiţia, chiar nici numele cel istoric al ţării nu se susţinu, ci fu împreunată cu Galiţia, sub nume de cercul Cernăuţiului. Astfel rămase până la 1849. Atunci deveni Bucovina o ţară proprie şi ca atare fu recunoscută şi prin Constituţia din februarie.

Acest ducat nu este reprezentat în mod caracteristic în emblema imperiului austriac. Bucovina purta, mai înainte, însemnele moldovene, adică un cap de bivol cu o stea între coarne, într-un câmp auriu. Bucovina este o ţară cu osebire muntoasă şi, cu toate c poziţia ei este ridicată, totuşi este foarte fructiferă şi bine dotată cu toate darurile naturii. Are păduri pompoase, câmpuri frumoase şi mănoase, cultivă, în abundenţă vite comute, cai, oi şi stupi, are mine de sare, de fier, de plumb şi de argint. S-a dezvoltat şi lăţit şi o industrie însemnată de pănuri, lemne, piele şi metale.

Poporaţia se urcă la 480.000. Constă din Români, Ruteni, Nemţi, Armeni, Poloni, Slovaci, Maghiari, Evrei şi Ţigani. Românii şi Rutenii formează 88 procente din toată poporaţia. Care din aceste două seminţii este mai numeroasă nu este dat cu siguranţă; desigur, ambele sunt de asemene tării. Totuşi, Romanii, cu osebire în timpurile mai noi, sunt de o însemnătate mai mare, atât în privinţa intelectuală, cât şi în cea politică, şi formează majoritatea şi în dietă. Şi totuşi, chiar Românii au propus egala îndreptăţire a limbilor.

Bucovina s-a germanizat, cu mare zel, din timpul Mariei Teresiei, încoace, aşa încât cetăţile mai mari şi, cu osebire, în noua capitală, Cernăuţi,

domneşte o viaţă germană. Şi totuşi, adevărata poporaţie germană abia se urcă la şase procente. Polonii şi Maghiarii fac numai un procent al întregii poporaţii, celelalte seminţii sunt şi mai puţin reprezentate; totuşi Evreii, în proporţie, sunt numeroşi şi, dimpreună cu Armenii, au în mâinile lor negoţul.

Cărnăuţiul, capitala ducatului, care înfloreşte abia de la anul 1772, numără peste 20.000 locuitori, este situat într-un ţinut romantic, lângă Prut, şi este reşedinţa autorităţilor ţării, a mai multor institute de cultură şi locul unei industrii şi comerţ însemnate. Pe muntele Cetina, din apropiere, zac ruinele unei fortăreţe vechi; săpând acolo, au aflat o sabie mare şi chiar o coroană de metal preţios.

Suceava, capitala cea veche, am amintit-o deja. Ea cuprinde o mulţime de monumente istorice. În biserica catedrală cea veche este mormântulu sfântului Ioan de Novi, a patronului greco-neunit al ţării Bucovina. Aici se aflâ o comună armenească, care are fabrici însemnate de safian şi corduan.

Siretul, una dintre cele mai vechi cetăţi ale ţării, este însemnat numai prin târgurile cele mari de cai.

Rădăuţi, scaunul cel vechi episcopal, este renumit prin o „stava arabisa[(prăsilă de cai arabi). În biserica principală se aflâ morminte frumose de-ale strămoşilor lui Ştefan cel Mare. El însuşi, dimpreună cu mai mulţi principi moldoveni, este îngropat în mănăstirea basiliană, în satul Putna, care zace singură în mijlocul unor păduri mari.

Comuna Iacobeni are mine de fier, care produc, pe an, 10.000 chintale de fier brut. Lângă comuna Novoseliţa zace aşa-numitul „confiniu triplice” al celor trei împăraţi. Prutul formează, cu pârâulu Roctina, ce se varsă în el, o strâmtoare, în care se ating între sine Austria, Rusia şi Turcia (ad. Moldova). Dacă luăm în considerare trecutul, starea prezentă şi însemnătatea Bucovinei, atunci trebuie să dorim, ba să şi pretindem, în favoarea intereselor, a pretenţiilor istorice şi a datoriilor ţării, ca această ţară să se respecte şi dc aici, înainte, ca o individualitate autonomă politic, pentru ca să se poată dczvolta ca atare, în mod fericit, în ceea ce a făcut, deja, progrese atât de frumoase.

Referinţele istorice şi de stat ale Bucovinei nu ne îndreptăţesc, în nici un caz, la o încorporare cu Galiţia. Ea a fost pusă, fără voie, ci prin împreunarea cu Austria, într-o posesie excepţională şi are dreptul de a pretinde ca să nu o arunce, după plac, încolo şi încoace. Dacă monarhia austriacă se va traforma, într-adevăr, în mod federativ, după cum seşsi speră, atunci reprezentanţii cei legali vor decide ca să se alipească ţara către vreo grupă sau ba (***Federaţiunea***, Anul II, No. 121-306, Vineri 5 noiembrie / 24 octombrie 1869, 483, 484).



1869: Mişcarea rutenismului în Bucovina. Încă de astă-toamnă, vedem pe câţiva preoţi purtându-se cu o listă de subscripţie pentru înfiinţarea unei reuniuni de lectură ruteană, în Cernăţi, numindă „Cetalniţa"; însă, precum ne convinserăm până în prezent, a sporit puţin osteneala lor şi, între cele 30, până la 40 de subscripţii, figurează pe lista respectivă mai mult nume de ale străinilor veniţi în ţară, adică ale unoru ruteni, preoţi, amploiaţi şi învăţători din Galiţia, decât ale pământenilor bucovineni.

Se vede, dar, că ideea de a înfiinţa, în Bucovina, o „cetalniţa ruteană" este străină şi nepopulară în opiniunea publică; mai mult, însă, din acel moment, va să zică, curiozitatea generală, despre motivele unei atari întreprinderi, deoarece auzim pe unii, alţii, întrebându-se dacă ideea „cetalniţei rutene" nu este, cumva, o floricică răsărită în aerul nou înfiinţatului consulat rusesc sau dacă propaganda catolicismului rutean din Galiţia, care, de un timp, încoace, s-a înhobotat în vălul naţionalităţii rutene, nu a orbit cumva pe unii, alţii dintre preoţii noştri ortodocşi, spre a-şi face din ei instrumentele sale sau dacă iezuitismul şi fanariotismul, care, pe cum se pare, îşi deteră mâinile, spre a înfăptui deviza „Divide et vinces", nu aţintesc a semăna gâlcevi, prin care, ruinând moralmente poporaţiunea indigenă, să ridice flamura unei naţionalităţi noi în Bucovina.

Presupunerile acestea, deşi surprinzătoare, se par a nu fi supte din degete, ci bazate pe niscaiva momente, pe lucruri cunoscute, bunăoră ca acelea că unii dintre bucovineni, preoţi şi mireni, au plăcerea de a conversa, adesea, cu consulul rus; că, de după spatele celora ce se poartă cu lista de prenumeraţiune, pentru „cetalniţa ruteană", stau câţiva preoţi şi învăţători ruteano-catolici; că, mai cu seamă în Cernăuţi, se ceartă, deja, polonii cu nemţii pentru primatul naţional etc.

Pe cât ştim, coloana inteligenţei române, de care se ţine nobilimea, amploiaţii, învăţătorii şi preoţii, cu unele esceptii mici, nu ia nici notiţa despre întreprinderea pentru înfiinţarea „cetalniţei rutene", şi anume, din simpla cauză, pentru că o priveşte de o plantă exotică, care, natural, nu poate prospera în aerul unui pământ românesc, în mijlocul unei poporaţiuni conştiente de originea sa naţionalăa română. De ar fi de privit lucrul acesta numai din punctul de vedere naţional, am zice şi noi ca Gamalieu: că să nu bage seama nimeni de „cetalniţa ruteană", căci, fiind acest lucru natural, adică de la Dumnezeu, nu se va împiedica, iar de este el nenatural, adică forţat prin o politică vicleană admenitoare, singură, de la sine, se va risipi. Dar, considerand că întreprinderea respectivă între împrejurările interne şi pentru vecinătatea cu elementul rutean din Galiţia, are şi un reflex confesional, dăunos pentru ortodocsie; şi

cumpănind că daunele confesionale, adesea ireparabile, pot să revină și fără de cele naționale, ar fi o indiferență imputabilă, o omisiune periculoasă a tăcea sau, cel puțin, a nu atrage atenţiunea fundatorilor și apostolilor „cetalniței rutene” la pericolele cărora espun dânșii cauza ortodocsiei și interesele vitale ale poporațiunii în Bucovina.

Este, adică, știut și demonstrabil prin acte publice că, la dezlipirea Bucovinei de cealaltă parte a principatului Moldovei, în 1777, și încă vreo două-trei diecenii după aceea, afară de huțanii munteni, din cele zece comune din ținutul Putilei, toți locuitorii țării vorbeau numai și numai limba română sau, precum se zicea, moldoveneasca. Înşişi unii dintre apostolii de astăzi ai rutenismului își vor aduce aminte că, atât pe Ceremuş, cât și pe Prut, până la Nistru, în toate comunele, răsuna numai astă limbă din gura poporului, și că limba română sau moldoveneasca era aceea în carea ei, în pruncie, cereau de mâncat de la mamele lor și-și petreceau, cu fraţii lor, pe căminul părintesc. Vecinătatea Galiției, mulţimea de diregători, de servitori și de lucrători, veniţi de peste Nistru, și alte împrejurări fatale, pe care nu le mai înșirăm, făcură că, în deceniile următoare, se lăți, prin comunele dinspre Galiția, limba ruteană, până la uitarea limbii indigene române. Însă, pentru aceasta, precum nu a încetatu poporațiunea din acele comune de a fi de viță strămoșească și a păstra portul și toate datinile naționale române, așa nu s-a stins din inima ei simțul, nici din memoria ei, conștiința naționalității române, ceea ce perora deputatului Tureschi în senatul imperial, la angajamentele lui Litvinovici, mitropolitul rutean din Galiția, o mărturisește tot țăranul, când zice că dânsul, deși vorbește rusește, totuşi nu e rus, ca cei din Galiția, ci voloch (român). În ochii poporului bucovinean, însuși în ai celuia de pe malul Nistrului și ai țărmurilor Ceremușului, trec, așadar, de ruși sau ruteni numai locuitorii de peste Nistru, iar în Bucovina, numai cei zece preoți ruteano-catolici, cu poporenii lor, veniţi din Galiția, și aceasta, pentru datinile lor, diferite de cele naționale ale poporațiunii indigene, iar mai vârtos, pentru diferența confesională.

Credem că și părinţii celor ce se poartă cu lista de prenumerațiune, pentru „cetalnița ruteană”, vor recunoaște cum că aceste momente nu sunt un raționament deșert, ci lucruri faptice, înrădăcinate în opiniunea poporului ortodocs din Bucovina. iar a de stau lucrurile așa, să judecăm, cu seriozitat și fără de preocupare, dacă, în acest fel de împrejurări, prin înființarea „cetalniței rutene”, care, în ochii poporului, trebuie să aibă și un caracter confesional ruteano-catolic, se va face un serviciu bisericii dreptcredincioase din Bucovina. Și oare ce va zice poporul dreptmăritor, auzind, poate și văzând, că preoții noştri răsăriteni se adună, împreună cu cei ruteano-catolici, la masa cetalniței, pentru a se consulta pe rutenie, ba poate emit, împreună, și niscaiva proclamații și broșuri în țară. Fără de a mai pomeni de iezuitism, care, din acea parte, poate prea uşor să se furișeze în „cetalnița ruteană”, dacă, prin

acestă întreprindere și, așazicând, cu mâinile preoților, nu se va dărâma, cel puțin în ochii poporului, peretele confesional, ce desparte ortodoxia bucovineană de rutenismul galițian. Iar după aceea, care va fi soarta turmei dreptcredincioase din Bucovina? Oare nu cumva, asemenea celeia din Galiția, în timpul regatului Poloniei? „Caveant consules rutenismi, ne detrimentum capiat respublica ortodoxa!”.

Auzirăm, în adevăr, de multe ori, pe patronii rutenismului zicând că în preoțimea ruteano-catolică din Galiția s-a deșteptat simțul pentru ortodoxie, că, așadar, e de sperat reîntoarcerea rutenilor la ortodoxie, iar nu de temut alunecarea dreptmăritorilor în castrele catolice rutene. Cei ușori de credință pot prețui astfel de vorbe, până ce se vor vedea dezamăgiți cu totul. Noi, însă, care știm că partea cea mai mare de preoți ruteni e aproape de a intra însăși în castrele polonilor, noi, care vedem încordările preoților ruteano-catolici din Bucovina de a face prozeliți, prin comunele urbane și rurale, întrebăm cum de vine că acei zece preoți ruteni încearcă feluri de arte pastorale, spre a răpi din oile staulului nostru ortodox, dacă între dânșii e, deja, deștceptat simțul pentru ortodoxie. Purtarea acestor preoți este amanetul cel mai sigur pentru scopurile galițienilor cu bucovinenii, așadar ar fi mai logic și mai înțelept a aștepta până ce decanul ruteano-catolic, cu capelanii săi din Bucovina, vor reintra în sânul bisericii ortodoxe și, abia după aceea, a crede în seriozitatea vorbelor despre simțul pentru ortodoxie al rutenilor din vecinătate, ba, și în cazul acesta, a nu uita de soarta Troienilor, cu darul Danailor.

Pare-ni-se că, între alte motive, din care purceseră fraţii noştri spre înființarea „cetalniței rutene”, fu și acela ca să împiedice subordonarea eparhiei bucovinene mitropoliei din Sibiu, la care, după zisa lor, ar aspira clerul, inteligența și nobilimea română. Acea fantomă deja a dispărut! Patronii parohiali și inteligența, cu reprezentanții comunali, în adresa lor, referitoare la regularea afacerilor bisericești, se declarară pentru autonomia bisericii bucovinene, neatârnate de mitropoliile din Sibiu și Carlovăţ, iar părintele episcop (Hacman – n. n.), cu consistorul, a și autorizat acea declarațiune, prin o concluzie unanimă (e vorba de refuzul unirii tuturor românilor din impereiul austro-ungar într-o singură biserică, celebrele „Dorințe ale clerului” motivând refuzul bucovinean cu „frăția” rutenilor ortodocși, deși motivele reale țineau și de banii fondului religionar, dar și de șansa lui Șaguna de a deveni liderul tuturor românilor, deși și șeful lui Eugeniu Hacman, mitropolitul Bucovinei – n. n.). Așadar, fraților rutenizanți, nu aveţi mai mult ce vă teme de Sibiu; dar vă lăsați și voi de toate celea, ce ne fac și nouă frica de Liov sau și de Moscova? iar de cugetă cineva a fi chemat de provedență spre lăţirea și mărirea slavismului, măgulindu-se cu gloria unui atare apostolat, atunci vă asigurăm că panslavismul, pe cât de surâzător la ușă, pe atâta de îngrozitor în casă, are și, fără de bucovineni, mii de organe servitoare, care cutreieră

marea și uscatul, neștiind, adesea, unde să-și plece capul. Lăsând, dară, acea fatasmă măgulitoare în știrea autorilor și îngerilor servitori de pe aiurea, să ne îngrijim, mai bine, cu puteri împreunate, de vetrele noastre străbune, ce ne încălzesc, de moșiile noastre române, ce ne nutresc, de întărirea simțului genuin și a conștiinței naționale strămoșești în popor, de scăparea poporului nostru indigen de sărăcie și demoralizare socială, iară, mai presus de toate, de consolidarea bisericii și de mărirea Sionului ortodoxiei în Bucovina, ca atât mănăstirile și bisericile marelui Ștefan, și ale altor ctitori, cât și cele nou zidite să nu rămână deșerte, ci deșert și de minciună să rămână cuvântul unui preot catolic, care, la un examen, în școala din Roșia, zise: „Orientalii, în Bucovina, au și tot zidesc biserici moarte, iară noi, catolicii, urzim biserici vii”.

Cine are urechi de auzit să audă și minte de înțeles să înțeleagă! (***Albina***, Anul IV, Nr. 4, duminică 12/24 ianuarie 1869).



1870: Prima adunare poporală în cauza autonomiei bisericii drept-credincioase în Bucovina, ținută în Cernăuți, în 11/23 iunie 1870. De mai mult de două decenii, inteligența poporațiunii drept-credincioase din Bucovina a stăruit, prin felurite cereri, pe la locurile competente, pentru recâștigarea autonomiei bisericești, rezemându-se, totdeauna, pe așezămintele bisericești, pe cerințele timpului de față și, în fine, pe legile fundamentale de stat.

Însuși venerabilul Consistoriu, dimpreună cu Sfinția Sa episcopul Bucovinei, în luna lui iulie, anul trecut (1869 – n. n.), a înaintat înaltului minister din Viena un raport, în această privință, conform dorințelor rostite de diecezani, și urmat de un proiect de lege, cu 45 articole, prin care a cerut, cu tot dinadinsul, realizarea deplinei autonomii bisericești.

Înaltul minister a răspuns, la acest raport consistorial și la repetatele cereri ale diecezanilor, a sosit un emis ministerial, dintr-a 11 ianuarie 1870 și, în urma mai multor alte deciziuni, în privința administrării averii besericești, adică a Fondului religionar, care toate au aruncat spaimă și îngrijorare în poporațiunea drept-credincioasă din țară pentru viitorul, dreptul și averea bisericii ei străbune.

Aceste îngrijorări au îndemnat pe mai mulţi bărbați de bine și prevăzători a se aduna, în Cernăuți, la o sfătuire comună. Această adunare privată, compusă din bărbaţi din toate stările, în număr de 28, s-a ținut la 13/25 aprile a. c., tocmai în ziua de „Buna-Vestire”. Cu toții, ca într-un cuget, au recunoscut pericolul cel mare, în care ne aflăm cu drepturile autonomiei bisericii noastre, precum și trebuința cea mai neapărată de a face pași comuni, energici și solidari în contra tuturor încercărilor de a ne nega, de a nu ne da sau de a ne schimonosi drepturile noastre de autonomie bisericească.

Cu toții au crezut că o manifestare unanimă, din partea întregii poporațiuni drept-credincioase din țară, va deșcepta pe contrarii deplinei autonomii besericești, în apucăturile lor nelegiuite, de până acuma, și că îi va aduce, poate, pe calea cea dreaptă, și, de aceea, au și decis convocarea, în orașul Cernăuților, a unei întruniri publice poporale, care singură să determine pașii ce au să se facă din partea diecezanilor drept-credincioși pentru recâștigarea autonomiei bisericești, astfel după cum o cer așezămintele bisericii, legile fundamentale de stat, cerințele timpului și după cum a fost propus-o și venerabilul consistoriu episcopesc, în raportul său către minister, din 6 iulie 1869.

Purcezând, din aceste puncte de vedere, adunarea din ziua „Bunei-Vestiri" a ales, din mijlocul său, un Comitet, pe care l-a însărcinat cu convocarea unei întruniri publice de drept-credincioși și cu punerea la cale a tuturor preparativelor pentru ținerea acelei întruniri. Acest comitet s-a constituit îndată, alegându-și președinte pe Dl Dr. Demetriu Bendela, iar vicepreședinte, pe dl Georgiu Hurmuzachi; a ținut un șir de ședințe, în care a dezbătut atât modul convocării acelei întruniri poporale, cât și rezoluțiunile ce a crezut de cuviință a se supune la deliberarea și deciziunea ei. Apoi, a compus și a expediat, îndată, către toți preoții și comunele sătești, către toți răzeșii și proprietarii mari, către toți diriguitorii, profesorii și învățătorii ortodocşi din țară, precum și către cei mai distinşi orășeni, de prin diferitele orașe ale țării, un apel de convocare. Totodată, comitetul convocator a tipărit, în limba română și ruteană, și a expediat un program pentru întrunirea poporală, ce s-a ținut în Cernăuți, într-a 11/23 iunie 1870, în cauza realizării autonomiei bisericii drept-credincioase din Bucovina.

Joi, într-a 11/23 iunie 1870, pe la 8 ore, dimineața, publicul drept-credincios a început a se aduna în biserica catedrală din Cernăuți, unde s-a celebrat sfânta liturghie. De aicia, poporul drept-credincios, în număr de peste 2.000 sau, după chibzuința unora, 3.000-4.000, între care ca la 180 de preoți, mai toți patronii bisericești, amploiaţi, învățători, orășeni din toate orașele țării, și țărani, mai din fiecare sat, trimiși anume încoace de comunele lor bisericești, au pornit, în convoi, spre grădina publică, către locaţiile pentru întrunire.

Cu toate că publicul drept-credincios, venit, de prin toată țara, într-un număr atât de mare, cât nici nu se așteptase, și cu toate că comitetul convocator avea la mână încuviințarea guvernului, totuși întrunirea nu s-a putut ține, afară de locaţie, din cauză că chiar în această zi de duminică plouase foarte tare și tot sta să plouă, și bătea vânt cumplit. De aceea, poporul drept-credincios a fost chemat înlăuntru și îndată a împlut sala cea mare, cinci odăi spațioase de prin împrejur, care comunicau cu sala, prin uși și ferestre deschise și galerie, și o parte a mai rămas încă afară; dar, îndată ce s-au început dezbaterile și unii din cei dinlăuntru, la momente potrivite, au ieșit afară, spre a lua aer, cei rămași pe afară au intrat înlăuntru, spre a ocupa locurile rărite și, așa, tot

schimbându-se, au urmat până în fine.

Adunarea din Cernăuți, din 11/23 iunie 1870, decide :

I. A declara că a văzut, cu adâncă părere de rău, cum toate guvernele de mai înainte, în loc de a lua în seamă, după cuviință, dorințele cele legiuite și drepturile cerute ale creștinilor răsăriteni din Bucovina, precum și voturile, și manifestațiunile celor dintâi factori și locuri competente din țară și împărăție, au crezut a face mai bine de a asculta, în una din cele mai mari afaceri ale țării, o birocraţie ce nu dorește înaintarea și înflorirea bisericii Bucovinei, a noastre, a celor ce suntem de altă lege (strigări zgomotoase: Adevărat este!), care urmare nu poate mulțumi pe un popor credincios împărăției, ci mai degrabă este în stare a-i turbura liniștea sufletului, a-i vătăma simțămintele cele mai scumpe și a-i surpa toată credința în dreptatea guvernului către fiii bisericii; drept-credincioșii din Bucovina (aplauye). Deci, dară, provocându-se Adunarea aceasta la uricele ctitorilor și ale bisericilor din Bucovina, la prea înalta rezoluțiune a împăratului Iosifu II, din 11 decembrie 1781, prin care s-au sancționat condițiunile, desfășurate, mai apoi, prin multe decrete ale ministerului de război de atunci, ale așa numitului „Hofkriegsrath" despre lucrarea moșiilor bisericești din Bucovina, numai sub cuvânt de administrație comună; mai departe, provocându-se Adunarea la prea înalta rezoluțiune a Maiestăţii Sale împăratul Francisc I, din Tropau, 18 decembrie 1820, prin care s-a garantat, din nou, caracterul de necontestat confesional și menirea cea deosebită și foarte îngrădită a Fondului religionar gr. or. din Bucovina; și, în fine, întemeindu-se pe constituțiune, care asigură și bisericii răsăritene dreptul de autonomie în administrare: Adunarea protestează în contra a orice prejudiciu nefavorabil și în contra tuturor urmărilor stricacioase, care s-ar putea ivi, pentru binele besericii gr. or. din Bucovina, pentru toate drepturile ei, anume pentru dreptul ei asupra Fondului gr. or. din Bucovina, cu un cuvânt, pentru deplina ei autonomie, fie aceste urmări din orice fel de ordinațiuni și măsuri administrative, din timpul trecut sau viitor, din orice ordinațiuni și măsuri care ar fi în contrazicere cu rezoluțiunile împărătești menționate mai sus și cu constituțiunea din 21 decembrie 1867, sau care nu s-ar fi înființat pe cale legală sau constituțională (aplauze prelungite).

II. Să se tramită, cu grăbire, o nouă adresă, din partea acestei Adunări, către consiliul de miniștri, la Viena, cerându-li-se: ca și biserica răsăritului din Bucovina să ajungă a vedea că constituțiunea este și pentru dânsa un adevăr; să se dea bisericii acesteia autonomia cerută, deplină și neslăbită, în puterea legii fundamentale de stat despre drepturile generale ale cetățenilor, articolul 15, dreptul încă tot reținut, până în ziua de astăzi, dreptul de autonomie, adică dreptul de neatârnare de către dregătoriile administrative, în afacerile

din lăuntru, și administrarea Fondului religionar gr. or. din Bucovina, sub controlul guvernului împărătesc și cu toate garanțiile trebuinciose, în privința aceasta; dar, mai întâi decât toate, pentru ca să se convoace, cât mai curând, un congres constitutiv pentru eparhia Bucovinei, compus, prin alegeri libere, din preoți și din mireni, după modul cum s-a urmat, în privința aceasta, cu voia împărătească, și în Ungaria, față cu surorile biserici română și sârbească, căci numai un congres bisericesc constitutiv are dreptul și priceperea de a lămuri și stabili autonomia bisericii răsăritului din Bucovina, în marginile așezămintelor bisericii drept-credincioase și conform cu drepturile cele vechi ale țării; precum și cu privire la cerințele timpului de față, în împrejurările faptice, la trebuințele eparhiei și la legile de astăzi ale statului. Iar în urmă, să se înainteze lucrările congresului la locurile cele înalte, spre a se urma, mai departe, în privința lor, după constituțiune, și să se supună prea înaltei sancţiuni a Maiestăţii Sale, prea înaltului împărat (aprobări, din toate părțile).

III. Totodată, să se invite venerabilul consistoriu gr. or. al Bucovinei spre a se însoți, cu toată îngrijirea scaunului episcopesc al țării, la acești pași și de a sprijini, din toate puterile, din partea sa, și mai departe stăruințele pentru a se rezolva, cât mai curând, cauza cea vitală a bisericii din Bucovina (aprobări, din toate părţile).

IV. Un comitet, anume ales de către adunare, să se însărcineze cu îndeplinirea deciziunilor de față și, pe lângă aceasta, comitetul numit să fie îndatorat de a urmări cursul acestei cauze, cu cea mai mare luare aminte, de a încunoștiința, necontenit, pe popor despre el, de a convoca, spre acest scop, de ar fi de trebuință, și în alte părți ale țării, adunări publice de popor, de a înlătura orice piedice ce le-ar întâmpina el, și de a întreprinde toți pașii, legiuiţi și trebuincioși, pentru a ajunge, odată, eparhia drept-credincioasă a Bucovinei, cât mai curând, la autonomia sa (aprobări și aplauze prelungite).

După citirea și primirea acestor propuneri, Dl Ion Sbiera ia cuvântul și mulțumește adunării pentru acest lucru atât de cumpănit și de mare. Citește, apoi, numele celor 45 bărbaţi, care au să compună noul comitet, care are să aducă la împlinire toate deciziunile Adunării; acești membri, propuşi de comitetul convocator, se primesc toți cu unanimitate și cu aprobări și aplauze generale.

Președintele constată primirea propunerii din urmă, adică alegerea noului comitet, de 45 de bărbaţi, care va avea să aducă la împlinire toate deciziunile adunării din 11/23 iunie 1870, și, cu aceasta, lucrările se încheiară și adunarea se dizolvă.

Cu toate că dușmanii bisericii și ai poporului, mari și mici, pe față și

ascunşi, au fost întins, cu săptămâni întregi, mai înainte, în toate părțile țării, relelele lor infernale, spre a abate pe cei slabi de înger, iar mai ales pe poporul țăran, de la împărtășire la această întrunire publică; cu toate că șoaptele lor erau, care mai de care, mai captivante și mai seducătoare, totuși bunul simț al poporului și prudența inteligenței ce-l conducea au triumfat, cu falã, asupra toturor intrigilor și uneltirilor. Poporul, dimpreună cu inteligența sa din toate stările, s-a adunat, cu miile, spre surprinderea și rușinea contrarilor, și a luat parte la dezbateri, în unire, cu frăție și bună înțelegere. Nici o notă discordantă n-a cutezat să turbure, în public, această armonie cu adevărat frățească și creștinească, întemeiată cu tărie între toți fiii buni ai patriei, prin secole de zile senine și dulci și de zile triste, amare și pline de suferință.

Mulţi ne credeau plini de egoism, dezbinați și sfâșiați, gata ca mieii spre junghiere și pradă; dar geniul cel bun, spiritul creştinismului, ne-a luminat ca prin farmec și ne-a strâns, din toate unghiurile țării, la un loc, spre a ne sfătui împreună, pentru salvarea besericii și a patriei. Principiile ce s-au dezbătut și adoptat în unanimitate, în această adunare, autonomia comunităţii creştine, a bisericii drept-credincioase din țară, în toate ramurile ei de activitate, vor rămâne pururea steaua conducătoare a toturor fiilor ei sinceri și nimeni nu-i va puotea abate de la ele.

Gravul pericol comun, cuvântările cele înfocate și bine simțite, ce căutau să-l împrăștie prin provocare la bună înțelegere și activitate solidară, prin unirea în cugete și simțăminte, ce se arată din toate părțile, entuziasmul de nedescris, ce s-a manifestat necontenit, de la începutul adunării, până la încheierea ei, a fost atât de fermecător, încât nu unul își înghițea plânsul și nu unuia îi curgeau lacrime de bucurie și de duioşie, la acest spectacol măreț și neobișnuit încă.

Îndestularea, multiumirea, bucuria și însufleţirea ce strălucea radios din fețele fiecăruia, au rămas urme neşterse în inima noastră, a tuturora, precum și dorința fierbinte de a ne vedea, cât mai des, adunaţi împreună, spre consultări comune, în toate afacerile care ating, de aproape, interesele și existența noastră (***Federațiunea***, Anul III, Nr. 81-413, duminică 4/16 august 1870).



1871: Serbarea de la Putna. Având Comitetul de a porni la Bucovina, spre a începe pregătirile cuvenite pentru serbare, doi membri, preşedintele, domnul Vasile Bumbac, şi domnul Beleş, îşi dădură demisia, împiedicaţi fiind, în parte, prin împrejurări familiare, parte, prin ocupaţii cu studiul pentru examene, de a pleca împreună.

Comitetul central decise, aşadar, încă în Viena, a alege, îndată după sosirea lui în .Bucovina, alţi membri şi de a se constitui din nou, ceea ce se şi

împlini, în şedinţa din 1 august stil nou 1871, în Cernăuţi, alegându-se fostul secretar, domnul **Ioan Slavici**, preşedinte, domnul **Mihai Eminescu**, secretar, completându-se prin domnul **Vasile Morariu**; funcţiunile celorlalţi membri rămaseră în vigoare. Domnul Vasile Bumbac a rămas ca agentul Comitetului central în Viena; Domnul Beleş, în asemenea calitate, purcese în Crişana.

Fiind, aşadar, Comitetul formal constituit, a început, din 1 august 1871, pregătirile cuvenite în Bucovina. Comitetul se află, astăzi, în poziţia plăcută de a înştiinţa onoratul public român cum că toate pregătirile sunt îndrumate şi speră ca, în 13/25 august, a fi cu toate gata; nu-i rămâne, acum, alta nimic, decât a ruga, pe toţi aceia ce simt cu adevărat româneşte, ca să înfrumuseţeze serbarea cu prezenţa lor, căci Comitetul este convins că numai o participare vie poate ridica însemnătatea acestei serbări naţionale. O adunare numeroasă de români, din toate provinciile române, însufleţite de unul şi de acelaşi spirit, aceasta este podoaba, frumseţea şi sublimul serbării, iar nu flamurile implantate şi arcurile de triumf. Pentru ca participanţii la această serbare să nu rămână ca frunza pe apă, pe locurile necunoscute, pentru ca ei să afle grija cuvenită, pe de o parte, pe de alta pentru ca Comitetul conducător să-şi poată face calculul şi să purceadă, în toate lucrările sale, pe bază sigură, Comitetul conducător a şi rugat, de repetate ori, ca toţi cei ce voiesc a lua parte la această serbare să binevoiască a înştiinţa, până în 10 august stil nou 1871, pe adresa: Pamfil Dan,jurist în Cernăuţi, pe comitet; astăzi, Comitetul este nevoit a lungi termenul, până în 8/20 august 1871, tot sub acea adresă, cu observarea că, pentru persoanele ce nu se vor fi anunţat, el se va putea îngriji, numai de-i vor ierta împrejurările.

Totodată, Comitetul simte îndatorirea de a publica, deocamdată, următoarele informaţii: Ultima staţiune de descălecare pentru persoanele, ce vor veni pe calea ferată, este Hadicfalva (Dorneşti, în Bucovina); trenul soseşte aci numai o dată pe zi, şi anume pe la 2 ore după-amiază. La această staţiune, Comitetul va ordona o secţiune, care are să îngrijească transportarea publicului la Putna, la o depărtare de cinci ore. Preţul de persoană este de 1 florin şi 1 florin şi 50 creiţari.

Tot aici, primesc oaspeţii un program tipărit, în mână, din care vor afla informaţiile necesare mai clar şi apriat. Serbarea se ţine în 15/27 august 1871, în ziua de Sfânta Maria Mare, de hramul bisericii, şi în 16/28 august, în care se face parastasul pentru fundatorul bisericii; oaspeţii din depărtare vor avea să sosească, aşadar, în 14/26 august 1871.

În Putna, Comitetul conducător îşi are biroul său într-un loc acomodat aproape de cvartir, către care onoratul public va avea să se adreseze cu orice dorinţă; el se va năzui a satisface dorinţele şi a îndestula pe onoratul public român, care a ştiut îmbrăţişa ideea şi a sprijini junimea academică cu sacrificii în întreprinderea ei. Comitetul conducător roagă pe onoratul public român de

încrederea sa, dorindu-i: Fericită întâlnire, la mormântul lui Ştefan cel Mare! // Cernăuţi, 11 august / 29 iulie 1871. / **Ioan Slavici**, m. p., preşedinte / **Mihai Eminescu**, m. p., secretar (***Albina***, Anul VI, nr. 63, joi 5/17 august 1871).

*

Programul serbării în memoria lui Ştefan cel Mare, la mormântul acestui erou, în mănăstirea Putna (Bucovina), în 15/27 şi 16/28 august 1871.

Sâmbătă, în 14/26 august 1871: La zece ore, seara, începutul serbării, cu privegherea religioasă anunţată, la intrarea în biserică, cu 21 de salve şi tragerea tuturor clopotelor sfintei mănăstiri. Oficierea se împlineşte de cinci preoţi şi unu diacon. Iluminaţiune solemnă a bisericii şi a întregii mănăstiri.

Duminică, în 15/27 august 1871: De la opt, până la nouă ore, dimineaţa, trei rânduri de salve succesive anunţă adunarea oaspeţilor în porticul festiv: Comitetul, in corpore, îi binecuvântează. Şase salve anunţă începerea sfintei liturghii, săvârşită de şapte preoţi şi doi diaconi. La priceasnă, Prea Cuvioşia Sa Părintele Egumen al mănăstirii Putna, Arcadie Ciupercovici, ţine o predică corespunzătoare hramului bisericesc. Procesiunea la porticul festiv, salutată de salve. După descoperirea şi sfinţirea urnei consacrative, epitafului Doamnelor din România, a acelora din Bucovina, a flamurii Doamnei Haralambie, a Domnelor din Iaşi şi a Institutului de Bele-Arte, Domnul A. D. Xenopol rosteşte cuvântarea festivă. Corul Junilor români intonează „Imnul religios”, compus anume de domnul Vasile Alecsandri, melodie de domnul A. Flechtenmacher. Se citesc inscripţiunile de pe daruri. Procesiunea se întoarce în biserică, spre încheierea sfintei liturghii.

Masa comună, în portic. După vecernie, iluminaţiunea mănăstirii şi foc bengalic, pe culmile munţilor dimprejur.

Luni, în 16/28 august 1871: La opt ore, dimineaţa, Junimea academică, diferiţii domni reprezentanţi, clerul şi autorităţile publice se adună în portic şi, apoi, purced „in corpore” la biserică, spre a asista la sfânta liturghie. După sfânta liturghie, urmează ieşirea cu procesiunea pentru aducerea darurilor în biserică.

Prea Cuvioşia Sa Părintele Egumen al mănăstirii dă citire „Cuvântului de îngropăciune la moartea lui Ştefan cel Mare”. Conductul festiv, în sunetul „Bugii” (Buga înseamnă „Bour”, în tătară – n. n.), clopotul lui Ştefan Vodă. După intrarea în biserică, parastas de pomenire. La îngenunchierea generală, cu citirea rugăciunii de iertăciune, corul intonează „Imnul lui Ştefan cel Mare”, făcut anume de domnul Vasile Alecsandri, melodie de A. Flechtenmacher. 40 de salve, ca reamintire de mănăstirile zidite de măritul erou, şi sunetul „Bugii” anunţă aşezarea darurilor pe mormânt. Ospăţ comun, în portic (agapă). Serbarea se închide prin un discurs prezidenţial (***Federaţiunea***, Anul IV, Nr. 89-557, miercuri 25 august / 6 septembrie 1871).

*

Serbarea de la Putna. Timpul ce a născut în junimea română ideea ca naţiunea întreagă să celebreze, pe mormântul eroului său, Ştefan cel Mare, astă serbare măreaţă este, până acum, un unic în istoria cea atât de tristă a nefericitului popor român. Sâmburele acestei idei este uniunea spirituală a acestei naţiuni despoiate. Serbarea aceasta va fi un punct curat si lucios în cronica română, care nu e nimic alta decât un registru de intrigi, trădări de patrie, egoism şi nepăsare. Cine crede cum că eu sunt un pesimist sau colorez, înadins, cu culori nefavorabile istoria română, să ia în mână o consemnare, ce enumără, an după an, întâmplările cele mai însemnate din istoria română, şi-mi va da dreptate. Partide de boieri se vindeau pe sine, pe întrecute, şi patria duşmanilor noştri.

Co-înţelegerea frăţească a tuturor românilor, în privinţa mijloacelor pentru prevenirea şi îndepărtarea pericolelor, de care e ameninţată naţiunea română, prin poziţia sa între popoare străine şi prin izolarea de celelalte popoare romanice; consultări pentru înlesnirea culturii şi a ştiinţei, a armelor celor mai puternice pentru înălţarea oricărui popor, e ţinta la care năzuieşte junimea română. În favoarea acestei întreprinderi se făcură, anul trecut, colecte de bani, şi anume contribuirile cele mai frumoase se făcură în provincia cea mai mică şi mai neînsemnată între provinciile române, în Bucovina. În urmă, suma adunată era suficientă. Dar o parte din ea s-a pierdut, nu prin vina junimii vieneze, căci ce a putut ea să facă, decât să dea banii în o casă de fier? Şi poate să fie vina că ea a preferat casa unui bărbat român, faţă cu casa unui evreu, spre exemplu? Şi cum putea crede junimea că e cu putinţă să se afle un bărbat român, care să abuzeze de încrederea pusă în el, fără sfiala că se dezonorează pe sine şi pe ai săi, prin această faptă ruşinoasă înaintea naţiunii întregi? Cum putea crede junimea ca el să fie în stare a ataca colecta făcută de întreaga naţiune, spre un scop atât de sfânt? Cum putea presupune junimea română atâta lipsă de pietate?

Şi iată că omul acela a comis această crimă teribilă şi el nu s-a împuşcat, nu s-a spânzurat, el e încă în stare să prefere viaţa acestei ruşini de sacrilegiu! Şi ce fac ceilalţi domni Mureşani, care nu dispărură din ochii naţiunii şi despre care nici nu se zice că s-au spânzurat, nu caută ei – va întreba cititorul – să acopere această ruşine? Nu, cel puţin, până acum, nu.

Comitetul central din Viena s-a adresat părintelui dispărutului, dar domnia sa nu a ţinut de trebuinţă să-i dea vreun răspuns. O altă familie, decât cea a Mureşenilor, ar fi restituit suma pierdută şi ar fi acceptat purtarea procesului. Deşi Mureşenii nu făcură aceasta, totuşi voim să sperăm că dumnealor vor restitui Comitetului central cel puţin a treia parte din banii pierduţi, înaintea serbării; voim să sperăm că Comitetul central va fi înştiinţat, în scurt timp, despre aceasta; ar fi prea trist, ar fi fără exemplu în istoria popoarelor, dacă

domnii Mureşani ar tace şi mai departe, ca până în ziua de azi.

Inexplicabil este şi fenomenul că ziarele române, cu excepţia bravului „Românul”, din Bucureşti, n-au scris, din partea lor, nici în anul trecut, nici în anul acesta, vreo iotă despre serbarea de la Putna. La un alt popor, nu s-ar putea întâmpla aceasta. Acest fenomen dovedeşte cât de puţin simţ şi sens naţional posedăm noi, românii.

Aţi văzut, domnilor redactori, cât vuiet au făcut ziarele germane, chiar şi cele austriece, fără să cugete la Königsgrätz-ul din 1866, cu serbarea victoriei germane şi nu aţi învăţat nimic de la ele! Sau nu merita Ştefan cel Mare să fie, la noi, celebrat cel puţin ca regele Wilhelm la Germani?

Timpul este scurt şi s-ar cuveni ca ziarele să pregătească publicul pentru serbarea lui Ştefan, dar nu se cuvine ca dânsele să fie preparate prin public spre a scrie ceva despre serbare.

Trecând, la scalde, prin Viena, am avut ocazia de a conveni cu mai mulţi juni români şi cu câţiva membri din Comitetul central. Junimea decise în o adunare generală de a face serbarea cu mijloacele ce le are, apelând, din nou, la contribuirea publicului, convinsă fiind că publicul inteligent nu va lăsa să triumfeze abuzul neguţătorului Mureşanu sau poate, mai bine zis, întâmplarea oarbă asupra ideii. Mijloacele în bani, ce le posedă, astăzi, junimea sunt 170 florini, la domnul Teclu, 46 florini (pare-mi-se), la casierul Comitetului central, şi vreo 500 florini, la redacţia „Curierului” din Iaşi. Se vede lucrul că aceste mijloace nu ajung. Dar junimea nu e ademenită de lux şi de luciu exterior, ci de simţământul limpede şi curat ca raza soarelui, care zace în inima şi în pieptul ei, pe acesta-l va jertfi ea pe mormântul lui Ştefan cel Mare, neposedând nimic alta.

Junimea română e decisă de a călători cu desagii în spate, ca în 1848, la mormântul eroului român, în cazul că nu va fi sprijinită de publicul român. Dar nu pot să cred că publicul român va lăsa junimea fără vreun sprijin. Aceasta ar fi, pentru publicul nostru, un atestat de pauperitate prea mare, nu de pauperitate materială, ci…

După cum am văzut din actele Comitetului central, contribuiră, anul trecut, bucovinenii sumele cele mai mari. Mai mici au fost cotele contribuitorilor din România, iar ale celor de sub coroana Ungariei, afară de vreo trei excepţii, de tot neînsemnate.

Bucovinenii şi transilvănenii sunt sub regimuri străine, care nu caută să îmbunătăţească starea poporului român, ci, din contra, să-l ţină în întuneric, ca, aşa, mai uşor să-i poată răpi naţionalitatea, să-l poată germaniza sau maghiariza. Bucovinenii şi transilvănenii trebuie singuri să-şi înfiinţeze şcoli etc.; unii contribuie la fundaţiunea pumnuleană, alţii, la fondul pentru înfiinţarea Academiei de drepturi şi a Teatrului român.

Cu totul în altă poziţie se află românii din România liberă, ei nu au nici

fundaţiune pumnuleană, nici contribuiri pentru înfiinţare de academii etc. şi, totuşi, contribuie atât de slab, cu mijloacele lor cele atât de bogate, în favoarea serbării de la Putna. Voim să sperăm că dumnealor, în anul acesta, când are să se realizeze serbarea, în orişice împrejurări, nu se vor lăsa întrecuţi chiar de micul număr de bucovineni, în o cauză atât de naţionala ca aceasta. / ***Dr. St. CRETESCU*** (***Albina***, Anul VI, Nr. 51, duminică 20 iunie / 2 iulie 1871).

*

Epocile ce, în genere, istoria le scrie cu litere de aur sunt din acelea pe care lumea le-a stropit mai mult cu lacrimi. Câte nevoi, câte amaruri, câte vieţi n-au costat pe naţiuni secolele pe care posteritatea le-a onorat cu numele de mari!

Din numărul acestora e şi secolul al XV-lea. Bărbaţi de-o rară valenţă l-au împodobit cu fapte neuitate, iar generaţiile ce s-au succedat, de atunci, până azi, îl tot admiră, dar fără a-l egala. Românimea a avut cel mai frumos rol în cruntele-i evenimente, rol spre care, astăzi, se concentrează aspiraţiunile naţionale.

Lumea-ntreagă sta-n mirare:
Ţara-i mică, ţara-i tare…
Şi duşmanul spor nu are!

Da, era mică ţara Moldovei, era neînsemnat ţinutul apărător al creştinătăţii şi, de aceea, ei, cronicarii străini, îl numeau „*regulus Moldaviae*”, însă baciul care o conducea era viguros şi hotărât, prin urmare, respectat de străini. Ţara era mică, dar tare, pentru că tăria ei consta în iubirea de independenţă, în ardoarea de înflorire a neamului, în conştiinţa că românii sunt o gintă de viteji războinici. Era mică ţara, însa tare, pentru că se îndeletnicea nu cu pompoasele fraze ale diplomaţiei şi cu politica nenorocită – şi aceea rău înţeleasă –ci cu ascuţişul sclipitor al spadei şi cu vârful străpungător al săgeţii. Spectacol de mirare: o mână de bravi uniţi zdrobeşte mii de ordii furioase!

Ţara era mică, dar tare, căci iubirea către conducătorul lor însufleţea pe oşteni şi pentru că oştenii erau toţi românii, toţi, strămoşii noştri. Ţara era mică, dar cu atât mai tare, cu cât luceafărul destinelor sale, adăpat de o nestrămutată credinţă, îşi pleca genunchii la sfinţirea altarelor, în loc de a pleca grumazul naţiunii sub jugul năvălitorilor; pentru că speranţa o punea în propriile puteri ale ţării; pentru că ştia cumpăni împrejurările, pentru că iubea munca şi agitările sufletului, iar nu lenea şi plăcerile!

Toate aceste reamintiri nu puteau lipsi din cugetările acelora care se deciseră a serba memoria eroului de acum patru secole.

Această frumoasă festivitate, concepută, încă anul trecut, de astă data se realiză, anume pe aceste baze. Şi realizarea ei are cu atât mai multă însemnă-

tate, cu cât zgomotul şi senzaţia ce le produse, pe deoparte preocupă îndeajuns ţara ce pretinde a avea în posesiune Bucovina, iar pe de alta, împinse la Putna români de prin toate unghiurile Daciei. Dificultăţile de toată natura, zgomote şi discreditări, rumori false şi răutăcioase orbeau înăuntru şi în afară. Azi, toţi trebuie să-şi oprime violenţa, căci serbarea de la Putna e un fapt împlinit, şi împlinit astfel precum reclamau aşteptările şi dorinţele noastre. Viitorul ne va spune de câtă valoare vor fi binefăcătoarele-i fructe!

În 13/25 august 1871, expuserăm, pe scurt, schiţa programului acestei serbări. Azi, când ea s-a realizat, avem dreptul şi, mai cu seamă, datoria de a aşterne o dare de seamă despre modul îndeplinirii ei. Şi, mai întâi de toate, câteva cuvinte în privinţa preparativelor.

Comitetul conducător publicase, de mai înainte, mai prin toate ziarele, şi rugase pe familiile şi persoanele ce vor să asiste la serbare a anunţa de mai înainte, până la 20 ale lunii, în stil nou. Abia vreo treizeci de epistole sosiseră, în sensul acesta, pentru care se aprovizionaseră locuinţele necesare. Când, însă, sosi ajunul zilei de solemnitate, o enormă mulţime de trăsuri se îndesă spre Putna şi numărul oaspeţilor crescu atât de mult, încât trecea peste toate aşteptările Comitetului conducător.

Dificultăţile ivite, la improvizarea, în interiorul mănăstirii, de paturi rustice şi îngrijirea de locuinţe, pe la sătenii români din comună, ne dădură mult de lucru; gratie ceriului, mulţimea oaspeţilor putu dobândi adăpost, în contra recii clime de la munte. Am putut constata, cu satisfacţie, că marea majoritate dintre cei veniţi, animaţi de frumoasa idee ce o întruneau, se mulţămeau, pe deplin, cu modestele înlesniri, ce i se procurau.

Una dintre dificultăţile cu care mai avea să se lupte comitetul conducător fu reaua voinţă şi panica sătenilor din comună, care, la ivirea primului stindard, începură a se îngrozi şi a răspândi vorba că Putna va fi teatrul unui sângeros război. Se zice că nişte intrigi, provenite de la cei ce voiau ca serbarea să cadă, agitaseră, de mai înainte, spiritele din Bucovina. Dacă, însă, unele împrejurări erau nefavorabile, trebuia să se găsească o mână de ajutor. O găsirăm. Sfinţia Sa părintele Arcadie Ciupercovitz, superiorul mănăstirii, erudiţie şi inimă cu excelente simţiri româneşti, se poate numi, cu drept cuvânt, patronul serbării. Fără puternicu-i sprijin şi luminatu-i concurs, nu ştiu ce am fi putut realiza, în privinţa serbării. N-am putea, apoi, să nu mulţumim, în public, doamnei Aglaia Dimitrovitză, născută Ciupercovitz, şi familiei Giurgiuvanu, din Bucovina, pentru toate ajutoarele şi înlesnirile ce, cu o bunăvoinţă exemplară, le oferiră în interesul acestei serbări.

Membrii comitetului conducător al serbării (**Membrii comitetului, din partea Universităţii din Viena**: dd. Ioan Slavici, Mihai Eminescu, Gribovschi, P. Dan, Cocinschi, Vasile Moraru, St. Ciurcu şi Luţiu. **Membrii din partea Universităţii din Bucureşti**: A. Brătescu, G. Dem. Teodorescu, Gr.

G. Tocilescu. **Membrii din partea Univesităţii din Iaşi**: Resu, Iromescu şi Maroneanu. **Din Berlin** : A. D. Xenopol. Cu toţii, cincisprezece, la număr – menţionaţi în nota de subsol – n. n.), ajutaţi de junii studenţi din Bucovina, fură singurii aranjatori ai festivităţii; lor le incumba toată răspunderea, toate neajunsurile ce s-ar fi putut, pe ici-colea, strecura, toată onoarea pentru zelul şi ostenelile ce, cu toată modestia, trebuie să Ie-o recunoaştem unora dintr-înşii, şi mai cu seamă celor prezenţi, de timpuriu, la Putna.

*

Sâmbătă, 14/26 august 1871, în ziua în care sosi marea parte din oaspeţi. Doi membri ai comitetului (dd. G. Dem. Teodorescu, din Bucureşti, şi Sterie Ciurcu, din Viena – nota de subsol – n.n.), cu însemne tricolore, îi întâmpinară, calări, Ia punctul Vicov, şi la sosirea în mănăstire fură salutaţi cu câte trei salve. Până noaptea, târziu, oaspeţii se îmbulzeau mereu. Serbarea, însă, se începea prin serviciul religios, anunţat de salve.

În seara sâmbetei de 14/26 august, câteva zeci de salve, date la unu anume semnal, de către sătenii români, aşezaţi pe culmile dealurilor învecinate, vestiră începutul marii sărbători, care, prin proporţiile ce lua, merita, cu drept cuvânt, a se numi naţionale.

Privegherea religioasă începu pe la 10 ore; oficiară cinci preoţi şi un diacon, în asistenţa călugărilor mănăstirii, a sfinţiilor lor episcopii Filaret Scriban şi Iosif Bobulescu, arhimandritului Ieronim Butureanu, delegaţii Mitropoliei din Iaşi, a altor clerici, a prefectului ţării şi a multitudinii oaspeţilor, între care diferiţi reprezentanţi. Arcul de triumf şi aleea de brazi, ce conducea, de la porticul festiv, până la mănăstire, erau iluminate. Răpitoarea frumuseţe a admirabilelor poziţiuni, ce se prezentau ochilor avizi ai vizitatorilor, favorizate şi de o lună strălucitoare, făcu ca acest mic început să dureze până târziu, în noapte, când numeroase trăsuri cu noi oaspeţi urmau a sosi la mănăstire.

Mai înainte de a expune partea principală a serbării, să dăm o mică idee despre portic şi arcul de triumf. De la poarta mănăstirii, împodobită cu cetină sau craci de brazi, de la urele căreia se înălţau două stindarde cu culorile naţionale şi pe care se observa, de departe chiar, săpată în piatră marca Domnilor Moldovei, cu bourul tradiţional, delfinii, luna şi soarele, de la această poartă se întindea aleea de brazi, care conducea la porticul festiv. La mijlocul aleii se ridică un verde arc de triumf, cu inscripţia, în litere aurite: „Memoriei lui Ştefan cel Mare”, şi ornat cu o frumoasă marcă aurie a Domnilor Moldovei, apoi, în mod simetric, cu diferite stindarde, între care tricolorul naţional, fâlfâind în mijloc, la locul de onoare, întocmai după spusele baladei:

„Românescul steag, cu falā,
Fâlfâie falnic în cer!”.

În apropiere, pe un şes, la poalele muntelui umbrit de mii şi mii de brazi, care seamănă cu tot atâţia viteji oşteni, se întindea, pe coloane, porticul festiv, acoperit, de asemenea, cu ramuri verzi de cetină, împletit cu ghirlande şi presărat cu flamuri. În frunte, la intrarea principală, strălucea marca României libere, dulce simbol al aspiraţiunilor tuturor românilor, precum şi alte diferite mărci ale ţărilor române, ce compun Dacia, steme datorate penelului distinsului nostru pictor român E. Bucescu (**Epaminonda Bucevski** – n. n.). Aspectul acestor decoruri, combinat cu impunătoarea înfăţişare a poziţiunilor şi variat de culorile flamurilor unduitoare, formau un spectacol din cele mai plăcute, în mijlocul munţilor şi costişelor, călcate, odinioară, de şiruri compuse din cei mai bravi oşteni, ai celui mai viteaz Domn. Toate acestea vor forma un tablou neuitat, în memoria acelora dintre noi, care avurăm fericita ocazie de a lucra, cu propriile noastre mâini, la aşezarea şi înfrumuseţarea lor.

*

Duminică, în 15/27 august 1871, între orele opt şi nouă, dimineaţa, întreite rânduri de salve anunţau întrunirea oaspeţilor în porticul festiv. Membrii comitetului, încinşi cu eşarfe tricolore, purtând cocarde naţionale şi în ţinută de gală, înconjuraţi de junimea academică, care, de asemenea, purta cocarde, felicitară, de bună venire, pe vizitatori, al căror număr crescuse şi mai mult. Preşedintele comitetului rosti, de pe tribună, sub cerul liber, în faţa porticului, cuvântarea sa inauguratoare, serioase consideraţiuni asupra cauzelor existenţei noastre naţionale şi a mobilului ce atrăgea, la Putna, atâtea mii de inimi: „Bine aţi venit, fraţilor! Vă salut la mormântul lui Ştefan cel Mare!”.

Adunarea intră, apoi, în biserică, aşezându-se după ordinea de mai înainte stabilită: clerul, comitetul, domnii reprezentanţi, celălalt public etc. Nouă salve salutara începutul sfintei liturghii, oficiată de Sfinţia Sa egumenul, de clerul mănăstirii şi cel de prin comunele învecinate. Înainte de priceasnă, Sfinţia Sa egumenul Arcadie Ciupercovitz, cu figura-i afabilă, dar şi impunătoare, cu vocea-i sonoră şi vibrantă, ţinu o excelentă predică, corespunzătoare hramului bisericesc, în care accentua pioasele sentimente ale strămoşilor noştri, credinţa urmată întotdeauna de victorii a marelui fondator al mănăstirii şi bunele exemple urmate pe merituoşii şi demnii urmaşi din familia lui Ştefan, şi termină demonstrând că cultivarea şi luminarea inimii şi minţii româneşti este cea mai puternică condiţie, de natură a ne ridica la splendoarea frumosului nostru trecut.

În tot timpul serviciului divin, mormântul venerat al marelui Ştefan, împodobit cu ghirlande de flori şi făclii, era vegheat de o gardă de onoare, compusă din patru dintre membrii Comitetului conducător. După predică, clerul, în veşminte sacre, purtând icoane, evanghelii, cruci şi stindarde de-ale bisericii, urmat de membrii comitetului, de diferiţi reprezentanţi (dd. Cristian Cerchez, primarul de Iaşi, Dimitrie Gusti, Mihail Cogălniceanu, Ion G. Sbiera,

Dimitrie Lupaşcu, Hociung, D. Văsescu, Cananău, Docan, V. Adrian, Bosie, Mihăileanu, Ionescu, Costinescu şi alţii mulţi, ale căror nume nu le mai ţinem minte – notă de subsol – n. n.) , de numerosul public, de domni şi doamne, mai ales din Bucovina şi Moldova, între două şiruri de juni academici, purcese, în bubuitul salvelor şi în sunetul jelitor al clopotelor, purcese spre porticul festiv, unde, pe o masă spaţioasă, se aflau, învelite cu crep negru, urna consacrativă de argint, cele două magnifice epitafuri şi stindardele, între care al doamnei Haralambie, din Craiova, se distingea prin frumosul portret al marelui Ştefan, prin bogăţie şi prin inscripţiunile, cu care era ornat.

Acesta preţioase daruri se sfinţiră, asistenţa fu stropită cu agheasmă, domnul Xenopol rosti, de pe tribună, cuvântarea festivă, publicată în coloanele acestui ziar, şi corul teologilor intonă următorul imn religios, făcut anume pentru această ocaziune, şi încă de anul trecut, de domnul Vasile Alecsandri, muzica de A. Flechtenmacher:

Etern Atotputernic, o, Creator sublime,
Tu, ce ai dat lumii viaţă şi omului cuvânt,
În tine crede, speră întreaga românime,
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Sub ochii tăi, în lume, lungi valuri de-omenire
Pe marea veşniciei dispar ca nori în vânt
Şi-n clipa lor de viaţă, trecând, strigă-n uimire:
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Tu din sămânţa mică înalţi stejarul mare,
Tu junelor popoare dai un măreţ avânt.
Tu-n inimile noastre ai sacre, vii altare:
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

În tine-i viitorul, trecutul şi prezentul,
Tu duci la nemurire, prin tainicul mormânt.
Şi numele-ţi cu stele lumină firmamentul,
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Etern Atotputernic, o, Creator sublime,
Tu care ţii la dreapta-ţi pe Ştefan, erou sfânt,
Fă-n lume să străluce iubita-i românime,
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Procesiunea, ca şi în ordinea dintâi, se reîntoarce în biserică, spre

sfârşirea liturghiei şi binecuvântării, după care, apoi, oaspeţii merg a se aşeza pe băncile construite în portic, spre a prânzi la masa comună. Membrii comitetului, în ţinutele oficiale, serveau la această masă de onoare, pe care o onorau, cu prezenţa lor, preşedintele ţării, domnul Reni, clerul, parte din reprezentanţi, ceilalţi asistenţi, şi la care participară aproximativ peste 1.000 de oaspeţi.

Primul toast fu ridicat de preşedintele comitetului, în sănătatea împăratului Austriei, după datina autoritară a ţărilor de sub dualism. Domnul Reni, administratorul Bucovinei, român de naţionalitate, mulţumi, din partea guvernului austro-maghiar, comitetului şi întregii adunări pentru frumoasa atitudine, ordine şi aspiraţiunile ce manifestau. Diferitele toasturi, ţinute de bărbaţi ca domnii Sbiera, Bosie, Lupaşcu, Silagi etc. etc. pentru prosperitatea poporului, a naţiunii române, a luptătorilor, pentru revindecarea drepturilor străvechi, făcură să dureze până târziu acest ospăţ şi, cu toată bura de ploaie, ce udase pământul, hore vesele se întinseră pe câmpia de la dreapta porticului, la poalele muntelui, înnegrit de umbrele serii, animate şi întreţinute de sunetul muzicii.

Ţăranul bucovinean, de un secol izolat de ceilalţi fraţi ai săi, se vedea alături, într-o horă de unire, cu aceia pe care, uitând că-i sunt egali, se siliseră până aici, mai mult, a-l respecta, decât a-l iubi. Şi unde, până aici, se temea de serbare ca de un ce funest, acum putneanul se grăbea a întreba: „Când o să se mai facă d-alde astea? Bătrânii noştri nu ne-au spus să fi mai văzut o asemenea pomenire!”.

Astfel, această frumoasă şi memorabilă zi se termină cu veselia cea mai sinceră, abia pe la miezul nopţii, luminată de razele îndepărtate, ce le trimiteau focurile de răşină, aprinse pe diferitele culmi ale munţilor (***Albina***, Anul VI, Nr. 73, joi 9/21 septembrie 1871).

*

Serbarea de la Putna, în memoria lui Ştefan cel Mare, precum aflăm a ieşit foarte splendid, participând unu public numeros. Începutul serbării s-a făcut sâmbătă, în 14/26 august, la zece ore, seara, cu privegherea religioasă, anunţată, la intrarea în biserică, cu 21 de salve, tragerea tuturor clopotelor sfintei mănăstiri şi splendida iluminare a bisericii şi a întregii mănăstiri. Cinci preoţi şi un diacon îndepliniră oficiul religios.

Duminică, în 15/27 august 1871, de la opt, până Ia nouă ore, dimineaţa, trei rânduri de salve succesive anunţară adunarea oaspeţilor în porticul festiv, unde comitetul îi felicită de bună-venire.

Şase salve anunţară începerea sfintei liturghii. Adunarea întreagă intră în biserică, unde şapte preoţi şi doi diaconi celebrară sfânta liturghie, iar la priceasnă, părintele Ciupercovici, egumen al mănăstirii Putna**,** ţinu o predică

corespunzătoare hramului bisericii, o cuvântare care face onoare talentului oratoric al sfinţiei sale.

De aici, se întinse o majestoasă procesiune, salutată de salve, până la porticul festiv, construit în apropiere de aleea ce conduce la mănăstire, unde se descoperiră şi se sfinţiră: urna de argint, epitaful doamnelor din România, al celor din Bucovina, flamura doamnelor din Iaşi, a doamnei Haralambie, a Institutului de Bele-arte din Iaşi, *a* domnului Popovici, din Viena, a damelor române din Crişana etc.

După acestea, domnul A. D. Xenopol, al cărui elaborat s-a admis la concurs, rosti cuvântarea festivă, frumoasă şi bine simţită, în care a exprimat, într-un stil corect şi românesc, simţăminte nobile şi cugetări de înalt patriotism. Terminându-se cuvântarea, corul teologilor români intonă acest „Imn religios", compus anume de domnul Vasile Alecsandri, muzica de domnul A. Flechtenmacher:

Etern Atotputernic, o, Creator sublime,
Tu, ce ai dat lumii viaţă şi omului cuvânt,
În tine crede, speră întreaga românime,
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Sub ochii tăi, în lume, lungi valuri de-omenire
Pe marea veşniciei dispar ca nori în vânt
Şi-n clipa lor de viaţă, trecând, strigă-n uimire:
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Tu din sămânţa mică înalţi stejarul mare,
Tu junelor popoare dai un măreţ avânt.
Tu-n inimile noastre ai sacre, vii altare:
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

În tine-i viitorul, trecutul şi prezentul,
Tu duci la nemurire, prin tainicul mormânt.
Şi numele-ţi cu stele lumină firmamentul,
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Etern Atotputernic, o, Creator sublime,
Tu care ţii la dreapta-ţi pe Ştefan, erou sfânt,
Fă-n lume să străluce iubita-i românime,
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Apoi, se citiră inscripţiunile de pe daruri, şi procesiunea se întoarse în

biserică, spre încheierea sfintei liturghii .

S-a dat o masă comună în portic. Preşedintele comitetului (Ioan Slavici – n. n.) purtă toastul prim, pentru împăratul, apoi se cântă „Gott erhalte”. Urmară, apoi, o mulţime de toasturi, şi preşedintele numai de la doi inşi luă cuvântul: domnii Tocilescu (Bucureşti) şi Mureşanu (Gherla). Seara, după vecernie, mănăstirea se ilumină şi se făcu foc bengalic, pe culmile munţilor dimprejur.

Luni, în 16/28 august, la opt ore, dimineaţa, junimea academică, diferiţii domni reprezentanţi, clerul şi autorităţile publice se adunară în portic şi, apoi, merseră în biserică, să asiste la sfânta liturghie, după care urmă ieşirea, cu procesiune, pentru aducerea darurilor în biserică, şi părintele egumen al mănăstirii dete citire „Cuvântului de îngropăciune, la moartea lui Ştefan cel Mare”.

Conductul festiv păşi, în sunetul *Bugii,* clopot turnat încă de pe timpul lui Ştefan cel Mare.

După intrarea în biserică, se ţinu parastasul de pomenire, la care avu loc îngenunchierea generală, cu citirea rugăciunii de iertăciune, apoi corul teologilor intonă „Imnul Iui Ştefan cel Mare”, făcut anume de domnul Vasile Alecsandri, muzica de domnul A. Flechtenmacher. Acest imn suna astfel:

La poalele Carpaţilor,
Sub acest vechi mormânt,
Dormi, erou al românilor,
O, Ștefan, erou sfânt!
Ca sentinele falnice
Carpaţii te păzesc.
Şi de sublima-ţi glorie
Cu secolii şoptesc.

Când tremurau popoarele
Sub aprigii păgâni,
Tu le-apărai cu sângele
Vitejilor români...
Cu drag privindu-i patria
Şi moartea cu dispreţ,
Măreţ în sânul luptelor,
Și-n pace-ai fost măreţ!

În cer apune soarele
Strângând razele lui,

Dar într-a noastre suflete
Etern tu nu apui.
Prin negura trecutului,
O, soare-nvingător,
Lumini ca raze splendide
Prezent şi viitor!

În timpul vitejiilor,
Cuprins de-un sacru dor,
Visai Unirea Daciei
Cu-o turmă şi-un păstor.
O, mare umbră eroică,
Priveşte visul tău:
Uniţi suntem în cugete,
Uniţi în Dumnezeu!

La poalele Carpaţilor,
Lâng-al tău vechi mormânt,
Toţi în genunchi, o, Ştefane,
Depunem jurământ:
„Un gând s-avem, în numele
Românului popor,
Aprinşi de-amorul gloriei
Şi-al patriei amor!”.

Patruzeci de salve, ca reamintire de mănăstirile zidite de marele erou, şi sunetul Bugii anunţară aşezarea darurilor pe mormânt. În fine, serbarea se termină, prin un ospăţ comun, cu un discurs preşedinţial.

După serbare, junii prezenţi ţinură un congres, unde, între altele, se decise a se edita un ziar al junimii. Acesta va apare la Viena, sub titlul „Naţionalismul”.

Acum, să ne reîntoarcem la unele detalii! Urna consacrativă, ce s-a depus pe mormântul viteazului Ştefan cel Mare, turnată în argint curat şi lucrată cu destulă artă şi bun gust, are următoarea inscripţiune: „Eroului. Învingătorului. Apărătorului existenţei române. Scutului creştinătăţii. Lui Ştefan cel Mare. Junimea română academică. MDCCCLXX”.

Epitaful trimis de doamna Maria C. A. Rosetti şi acela al doamnelor din Bucovina, unul lucrat pe catifea albastră-închis, şi altul pe catifea roşie-conabia, sunt nişte odoare, în adevăr preţioase.

Arcul de triumf, ce se înalţă pe calea ce conduce la mănăstire, fu dedicat „Memoriei lui Ştefan cel Mare, mântuitorul neamului!”. Pe frontispiciile

laterale, au fost, în stânga, versurile: „Ştefan, Ştefan, Domnul mare, / Seamăn pe lume nu are / Decât numai mândrul soare”, iar. De-a de a dreapta: „Ştefan, voivodul Ştefan, / Bate pe turc, pe tătar, / Bate pe leah, pe maghiar!”.

Stindardele principale au purtat numele celor mai însemnaţi fundatori ai ţărilor şi neamului român, ca Traian, Dragoş, Radu-Negru; al celor mai devotaţi bărbaţi pentru romanitate, ca Iancu, Horia-Cloşca-Crişan, Tudor Vladimirescu etc.

În decursul serbării, s-au împărţit şi nişte medalii de bronz şi argint, bătute anume pentru festivitatea acesta, cu următoarea inscripţiune: „Putna – 15 august 1871”, iar pe cealaltă parte: „Memoriei lui Ştefan cel Mare – Râvnitorii gloriilor străbune”.

La această serbare, Romania fu mai bine reprezentată, mai multe oraşe trimiseră anume delegaţi, întocmai ca şi Societatea Academică (viitoarea Academie Română – n. n.). Dintre somităţile literare, numai domnii Cogălniceanu şi Vasile Alecsandri (ce ironie a soartei: dar Eminescu? dar Slavici? – n. n.) participară, dar şi aceştia numai jumătate de zi.

Boierimea Bucovinei, din cauze mai înalte, politice, excelă prin absenţa sa admirabilă. Transilvania fu reprezentată prin trei inşi, Ungaria, de asemenea (***Familia***, Anul VII, nr. 35, 29 august / 10 septembrie 1871).

*

„**Nr. 14/1871: Raportul comitetului central pentru serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare**. / Purcezând din conștiința datorințelor pe care le are față de publicul român, Comitetul central, ales, în 18 martie 1871, de adunarea generală a junilor români academici din Viena, spre realizarea serbării întru memoria lui Ștefan cel Mare, ar fi dorit să raporteze onoratului public român, îndată ce a pîșit în funcţiunea sa, despre starea acestei cauze. Aflându-se cauza, în urma unor cazuri intrevenite în cele mai mari încurcături, Comitetul nu a putut face îndestul acestei datorințe: el a amânat raportul, deocamdată, până la o clarificare a împrejurărilor.

Pe lângă toate, cum că, până astăzi, Comitetul nu poate raporta nimic sigur ori pozitiv, față cu realizarea serbării, organizat fiind el definitiv, putându-se orienta și cunoscându-și mult-puțin situațiunea, cutează a păși înaintea onoratului publicu român, sperând, înainte de toate, cum că va fi scuzat, prin împrejurări, pentru întârziere.

I. Partea administrativă. În urma unei decizii, din 11 iulie 1870, a Comitetului, s-a ales o delegație de 5 membri, care fu trimisă la Putna, spre a conduce, deocamdată, lucrările proiectate în interesul serbării. Delegațiunea începu lucrările în 25 iulie și le continuă până în 5 august 1870; lucrările ei au decurs, dară, în un răstimp de douăsprezece zile. În acest răstimp, delegațiunea năzui a conduce lucrările cât mai repede, nepierzând nicicând din vedere tim-

pul scurt, pe care-l avea la dispoziție (până în 27 augustu 1870). Ea se îngriji despre modalitățile serbării în general (corturi pentru ospeți, trăsură, bucătari ect. Slavici) și contactul îndeosebi cu un arhitect și cu un întreprinzător, în privința unui portic festiv, a cărui edificare se și începu, de loc. Până ce curseră lucrările în acest mod, în Bucovina situația politică și, în urma acesteia, părerile despre realizarea serbării se schimbară cu totul.

Intrevenind războiul pruso-francez și luând, pe zi ce mergea, un caracter mai general, Prezidiul privi de netactică aranjarea unei festivități naționale, atunci când spiritul general, iar îndeosebi spiritul național român, era ocupat de un act european așa de important, cum a fost această luptă gigantică.

Junimea română academică a privit serbarea de la Putna, totdeauna, drept un act solemn, serios, iar mai cu deosebire drept unu act de pace: serbându-se memoria lui Ștefan cel Mare, în această epocă tulburată și tristă, serbarea s-ar fi periclitat, ideea și-ar fi pierdut nimbul. Junimea română academică voia a se întruni la Putna. Acest scop nu l-ar fi putut ajunge serbarea nicidecum, dacă ea s-ar fi ținut în 27 august 1870; ea nu ar fi putut întruni românii și, îndeosebi, pe românii academici ai tuturor unghiurilor, fiindcă la ordinea zilei erau alte interese, care, pe moment, păreau a fi mai importante (de exemplu, românii din Franța, Borusia și Belgia nu ar fi pututu participa; prezidiul a primit mai multe scrisori, în acest sens). Pe lângă aceasta a fost, apoi, prezidiul expus unei temeri îndreptăţite, în raport cu timpul: de a fi serbarea mistificată și declarată ca demonstrație intenționată.

Luând prezidiul aceste motive în considerație, a decis, în 21 iulie 1870, în coînțelegere cu membrii Comitetului care au rămas în Viena (au fost 7 inși), de a sista lucrările proiectate, deocamdată, sperând într-o schimbare a situației politice. După ce, până în 28 iulie, situația politică nu s-a schimbat nicidecum, prezidiul, în urma unei noi decizii, a ordonat Delegațiunii să sisteze, pe opt zile, provizoriu, toate lucrările (sistarea serbării și motivele ei s-au publicat, parte prin telegrame private, parte prin jurnalele române. Slavici). Delegațiunea a primit ordine pentru sistarea lucrărilor, în 3 august 1870 (s-a expediat din Viena în 29 iulie 1870). De o parte, cursul bun al lucrărilor, de alta, însufleţirea serbării, iar, îndeosebi, neconsiderarea situațiunii politice, au îndemnat Delegațiunea de a da răspuns negativ ordinului prezidiului, cerând bani pentru continuarea lucrărilor (au fost 3 inși).

În 5 august, primi Delegațiunea ordin de a sista lucrările definitiv. Contra acestui ordin Delegațiunea nu a putut continua lucrările mai departe, căci, fiind asta contra voinței prezidiului, de la acesta nu a putut să aștepte banii ceruţi. Așa că, în 5 august 1870, toate lucrările s-au sistat definitiv. După aceasta, s-a iscat un conflict, între prezidiul din Viena și Delegațiunea trimisă la Putna. Cerând Delegațiunea acoperirea spezelor făcute pe cont, presidiul a cerut, conform regulamentului, un cont riguros despre toate spezele făcute.

Delegațiunea nu a voit a-l da, ci a dat numai o specificare simplă, declarând cum că contul riguros nu-l va da decât Comitetului întreg ori adunării generale. Prezidiul, din partea sa, nu a voit, dară, a recunoaște toate acele speze, care s-au făcut contra deciziunilor Comitetului și, îndeosebi, contra „Regulamentului”, care s-a dat Delegațiunii din partea Comitetului. Spezele pe care le-a făcut Delegațiunea, după sistarea serbării, orșicum pe riscul ei; spezele făcute în interesul porticului festiv, prezidiul nu le-a recunoscut de speze, care au îndreptăţirea de a fi acoperite din fondul destinat pentru serbare.

Fiind contractul încheiat în 2 august și fără știrea prezidiului, el, în înțelesul regulamentului, nu e valid, decât după o aprobare a prezidiului, a comitetului, ori a adunării generale (întreprinzătorul porticului avea o pretențiune de 193 florini 59 creițari, pe lângă toate, că a primit, deja, 50 florini ca para. El a lucrat din 3-5 august. Așa, Comitetul, ca și adunarea generală, nu au aprobat contractul; totuși s-a mandatat comitetului nou de a începe negocieri. Azi nu cere întreprinzătorului decât o desdăunare de 70 florini vienezi. Slavici).

Nevoind prezidiul a rămân pentru acestea responsabil, el, cu ceilalți membri din Viena, a provocat adunarea generală și a îndrumat Delegațiunea, cu pretențiile sale, la aceasta. În fața acestei proceduri, Delegațiunea nu a recunoscut, în principiu și cu atât mai puțin în faptă, oareșcare subordonare față de prezidiu, care, conform deciziilor Comitetului și a logicii administrative, era executiv și, deocamdată, reprezentantul subsidiar al Comitetului central. Membrii Delegațiunii, afară de doi, își depuseră mandatele. Așa a ajuns acest conflict înaintea adunării genenerale din 12 septembrie 1870, care alese un juriu, spre investigarea întregii activităţi a Comitetului central.

Discutându-se referatul juriului, în mai multe ședințe, adunarea generală a junilor români academici din Viena aprobă următoarele propuneri ale juriului:

1. „Organum (administrativul) din Viena a fost prezidiul, ca putere executivă și decisivă a Comitetului centralu”.

2. „Luând subordonarea Delegațiunii, față de prezidiu, în considerare, adunarea generală a junimii vieneze nu poate decât aproba purtarea prezidiului față de Delegațiune”.

3. „Luând împrejurările locale în considerație, adunarea generală a junimii vieneze nu condamnă purtarea Delegațiunii, ale cărei rătăciri nu le poate atribui decât zelului prea mare și neînțelegerii deciziilor Comitetului central; își exprimă, însă, nemulțumirea față de această purtare”.

4. „Adunarea generală a junimii vieneze aprobă paşii prezidiului față de amânarea serbării: ei dau dovadă despre priceperea scopului serbării și despre o judecata rece și nepreocupată”.

5. „Adunarea generală a junimii vieneze exprimă domnului casier Petru

Pitei și domnului președinte Nicolae Teclu mulțumire pentru manipularea corectă și conștiincioasă a fondului destinat pentru serbare”.

6. „Adunarea generală a junimii vieneze declară spezele Delegațiunii de acceptabile”.

7. „Luând în considerație cum că domnul Băleanu a făcut spezele „bona fide”, crezând cum că le poate face; luând în considerare cum că timpul scurt i-a impus o lucrare rapidă, adunarea generală a junimii vieneze e nevoită a primi spezele de călătorie (în Bucovina – peste 12 zile) de 78 florini și 60 cruceri ale domnului Băleanu de acceptabili, cu observarea cum că crutarea nu e îndestulătoara”.

Domnul Băleanu declară, în numele săeu și al domnului conte Logothetty, cum că ei renunță la decontarea spezelor (unu rest de 38-39 florini). La aceasta, adunarea generală a decis: „Fiindcă domnul Băleanu zice cum că onorea lui nu e salvată decât dacă adunarea generală va primi renunțarea lui, adunarea generală a junimii vieneze primește această renunțare”. Decizându-se acestea, adunarea generală, din 18 martie 1871, a ales, în personele domnilor Teclu, Logothetty, Oncu, Pop, Vasile Bumbac, Bologa, Cocinschi, Dan și Slavici, un Comitet central nou, mandatându-i acestuia conducerea tuturor lucrărilor, prin următoarea

Instrucţiune. I. Serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare, ce a fost să se țină în 27 august 1870, are să se țână, tot la Putna, de e cu putință, în 27 august nou 1871.

II. Spre realizarea acestei serbări, alege adunarea generală a junimii române academice din Viena, din sânul său, un Comitet, compus din 9 membri, sub numele „Comitetul central puntru serbarea întru memoria lui Ștefan cel Mare”.

III. Acest Comitet e în solid responsabil, pentru toată activitatea sa, adunării generale a junilor români academici din Viena; lucrarea internă a Comitetului e, însă, independentă; ea curge conform unui regulament intern, pe care trebuie să și-l dea însuși.

IV. Președintele Comitetului central e, deodată, și președinte adunărilor, care se convoacă în cauza serbării.

V. Președintele Comitetului central e dator a convoca junii români academici din Viena, tot la două luni, în adunări generale ordinare, cărora are Comitetul central de a raporta despre activitatea sa. Lunile se numără de la data alegerii Comitetului central.

VI. În caz de necesitate ori fiind provocat, din partea a doisprezece juni români academici din Viena, președintele poate convoca adunări generale extraordinare.

VII. Oricare june român academic din Viena poate pretinde a fi invitat

personal la adunările generale, dacă își va da adresa secretarului Comitetului central.

VIII. În adunările generale se iau deciziile prin majoritatea absolută a celor de față.

IX. Comitetul central are dreptul de a se completa, dacă demisionează vreunul dintre membrii aleși.

Viena, 18. martie 1871.

Vasile Bumbac, m. p., președinte ad-hoc

J. Luția, m. p., secretar ad-hoc. (***Federațiunea***, Anul IV, Nr. 57-525, miercuri 26 mai / 7 iunie 1871).

Scuzându-se domnii Oncu si Logothetty prin examene și depunându-și, prin urmare mandatele, Comitetul a ales, în locul lor, pe domnii D. Popovici-Barcianu şi Ilie Luţia.

Acesta a fost decursul administraţiei lucrărilor pentru serbarea întru memoria lui Ştefan celu Mare.

II. Partea financiară. Precum s-a publicat în jurnalele române, au incurs, din ofertele publicului român, până în 1 august 1870, 3.648 fl. 24 cr. De la 1 august 1870, au mai incurs: 31 napoleoni şi 17 guldeni; unu rest din colecţiunea junimii române din Paris, 2 fl. 60 cr. şi 4 np.; Ca interese, de la dl I. Mureşanu, 29 fl. 50 cr.; din Dorna Candreni, 25 fl.; din Bilca, prin dl Brăileanu, 34 fl. 86 cr.; ca interese de la casieria curentă, 1 fl. 75 cr.

Suma totală: 3.741 florini, 95 cruceri, 35 napoleoni şi 17 guldeni.

Schimbându-se cei 35 napoleoni şi 17 guldeni cu 443 florini şi 7 cruceri, suma totală, în v. a. (florini vienezi – n. n.), este de 4.185 florini şi 2 cruceri.

S-au spezat, până în 1 august 1870: 212 fl. 56 cr.

De la 1 august 1870: Preţul urnei de argint, 1.200 fl. Spezele prezidiului, din 1 august 1870, până în 24 mai 1871, 16 fl. 28 cr. Domnului Wolczinsky, ca speze făcute în Bucovina, 19 fl. 77 cr. Domnului avocat Prix, 20 fl. **Suma totală**: 1.468 fl. 61 cr.

Conspect general: Venituri, 4.185 fl. 2 cr.; Speze, 1.468 fl. 61 cr.

Rămâne un fond curat, în v. a., de 2.761 fl. 41 cr. Din această sumă, s-au depus 2.500 fl. în casa de păstrare, cu dobândă de 4 şi 1/2 %, iar o sumă de 217 fl. 41 cr. se află la Comitet, în casa cu rentă, şi anume 46 fl. 41 cr., nemijlocit, în mâinile Comitetului, iar 170 fl., capitalizaţi.

Comitetul central a decis, în şedinţa sa din 12 mai 1870, cum că banii ce se vor încasa, pentru serbarea de la Putna, să se depună în casa de păstrare, pe numele domnului Preşedinte Teclu, iar cărticica ce reprezintă banii depuşi

în casa de păstrare să se încredinţeze unui comerciant român, spre a o pune bine, în casa de fier. Executarea acestei decizii a fost însoţită de cele mai mari greutăţi. Banii nu s-au depus, deodată, şi nu toţi în casa de păstrare; căci, de o parte, ei au incurs succesiv, de alta, pentru scoaterea sumelor mai mari de la casa de păstrare se cere un anunţ, cu un termen de 2, până în 3 luni, şi aşa, comitetul ar fi putut cade în perplexitatea de avea bani, despre care nu putea dispune la timp.

În şedinţa din 5 mai 1870, s-a exprimat Comitetul, la dorinţa Preşedintelui, ca banii să se predea cuiva cu garanţie sigură, stând ei oricând la dispoziţia Comitetului. Spre a evita inconvenientul îndegetat mai sus, Preşedintele nu depuse, deocamdată, decât o parte mai însemnată, din sumele incurse, în casa de păstrare; celelalte le încredinţă firmei „Perlea şi Mureşanu" (Nu domnului I. Mureşanu s-au încredinţat banii şi nu „bona fide", cum s-a zis de unele părţi necompetente. Comitetulu are obligaţiuni, din partea firmei „Perlea şi Mureşanu". Cutez a face onoratul public atent la aceea, cum că domnul filosof G. Băleanu înţelege, sub termenul juridic „bona fides", aceea ce în limba noastră este „arbitrium boniviri". Slavici), conform dorinţei exprimate în şedinţa din 5 mai (firma a solvat, pentru aceste sume, 29 fl., adică 5 procente; afară de asta, mai contribui domnul I. Mureşanu, în favoarea serbării, cu 75 fl. v. a.

După sistarea serbării, nu mai fu motiv pentru a reţina banii; Preşedintele rugă, dară, firma „Perlea şi Mureşanu" de a îngriji depunerea toturor banilor în casa de păstrare; tot acestei firme i se încredinţă şi cartea de la casa de păstrare. În 28 iulie, respectiv 5 august 1870, ar fi fost, doară, toate sumele, afara de casa curentă, depuse în casa de păstrare. Înainte de a fi dispărut, fără urmă, din Viena, adresă domnul Ioan Mureşanu o scrisoare Preşedintelui Comitetului, în care îl încunoştiinţează, cu mâhnire, cum că, fiind, în zilele din urmă, silit de împrejurări, a depus cartea de la casa de păstrare la un comerciant de aici, pentru o sumă de 2.400 fl. v. a. Pe baza acestei scrisori, Preşedintele, încă în acea zi, a sistat, prin poliţă, scoterea banilor de la casa de păstrare.

Despre sistarea scoterii banilor fu prezidiul, prin actul de sub Nr. 9024, din 6 decembrie 1870, din partea Direcţiunii casei de păstrare, oficial înştiinţat. Sistarea şi azi e în vigoare; banii şi astăzi sunt încă în casa de păstrare. Tot cu această ocazie, se observă cum că în casa de păstrare nu s-au depus, prin firmă, toate sumele care i s-au predat, spre acest scop, ci, în loc de 2.500 fl., numai 2.456 fl., adică cu 44 fl. v. a. mai puţin, şi cum că unele s-au depus mai târziu decât în 5 august. Convocându-se, preste câteva zile, o adunare generală extraordinară, Preşedintele se împuternici şi însărcină de a da în judecată pe posesorul actual al cărţii, pentru cumpărare frauduloasă, şi a încerca toate spre recâştigarea banilor. Procesul curge până astăzi; el încă nu a ajuns la desfăşurarea definitivă. Pasând Comitetul ales, în 18 martie 1871, în funcţiunea sa, el încercă toate spre recâştigarea cărţii de la casa de păstrare,

respectiv a banilor; el continuă procesul.

După falimentarea firmei „Perlea şi Mureşanu”, toată averea ei s-a conscris în o masă de concurs. Pe lângă toate, masa este în atâta de scăzută, încât Comitetul, din astă parte, foarte puţin poate spera; el s-a insinuat, pe baza obligaţiunilor pe care le are din partea firmei, la concurs, sperând că, prin oareşicare caz intervenit, masa se va putea încă înmulţi şi Comitetul va ajunge cel puţin la o parte a fondului. Masa de concurs încă nu s-a pertractat. În acest mod, Comitetul, până azi, încă nu e în curat cu poziţia sa; averea de care dispune nu-i permite a spera, desigur, realizarea serbării; cazul trist al fondului îi mărgineşte privirea în viitor. Comitetul are, azi, o urnă de argint, cumpărată cu 1.260 fl. 50 cr. (Juriul a preţuit-o prin un aurar şi a dat cum că are acest preţ; e 400 loti de grea); şi un fondu de 216 fl. 41 cr., în bani gata (conform unei scrisori din 20 iulie 1870, a stimatei redacţii a „Curierului de Iaşi”, mai este la această redacţie o colectă de 100-200 galbeni, pe care Comitetul ar dori să-i primească cât de curând. Slavici); cu aceste mijloace, cu greu va cuteza a purcede la aranjarea unei serbări, care să fie demnă de însemnătatea pe care ar trebui să o aibă. Până când Comitetul nu ştie nimic sigur despre fondul destinat pentru serbare, până atunci el nu poate vorbi un cuvânt pozitiv.

Viena, în 25 mai 1871. / În numele Comitetului: // Nicolae Teclu, m. p. Preşedinte. / Ioan Slavici, m. p. Secretar. / Valeriu P. Bologa, m. p. Casier ***Federațiunea***, Anul IV, Nr. 58-526, 30 mai / 11 iunie 1871).

*

Reflexiuni la raportul Comitetului central pentru serbarea întru memoria lui Ştefan cel Mare, publicat în „Albina”, Nr. 44 din 4 iun. a. c.

Aflându-se, în citatul raport, multe neexactităţi esenţiale şi apostrofându-se, în mai multe locuri, şi unele persoane, într-un mod nu destul de provocat din partea colegilor mei, în fosta delegaţiune şi a altor membri ai fostului Comitet central, vin a face observaţiile necesare la numitul raport. O cere aceasta imperios adevărul şi importanţa cauzei, precum şi conştiinţa datoriei noastre faţă cu onoratul public, în fine, convingerea că, precum în toate lucrurile, aşa mai cu seamă în cauzele culturii şi ale progresului naţiunii noastre, unica cale ce duce spre bine este lucrarea pe calea dreptului şi a adevărului, nicidecât simpatiile şi antipatiile personale, nici frazele şi arbitrajul mulţimii.

Referatul în cestiune a re-tăcut multe din cele întâmplate, pe care le vom re-tace şi noi, până la timpul său, mărginindu-ne, pentru acum, de a reflecta numai la cele relatate şi la care a dat el îndemn, şi în această mărginire vom vorbi, după fapte şi acte.

Mai întâi, la chestiunea amânării, din partea Prezidiului. Serbarea era adoptată şi decisă de întreaga tinerime română academică, pe 27 august 1870, era generalizată şi aşteptată de întreaga naţiune. Dovadă, pregătirile ce se făceau, din toate părţile, pentru participare şi contribuirile numeroase. Spre amânarea a unei astfel de festivitate naţională nu era suficientă autoritatea Prezidiului, după modesta noastră părere; căci Prezidiul nici nu avea acest drept, nici măcar din partea Comitetului central, după cum vom arăta mai la vale, ci se cerea, cel puţin, consimţământul majorităţii tinerimii academice şi a locurilor celor mai însemnate reprezentativităţi ale publicului român. Din 21 iunie, până în 4 august 1870, a avut Prezidiul destul timp, spre a căpăta votul în acest înţeles, fie şi pe calea telegrafică, pentru că cauza era atât de înteţitoare. Cum că o serbare, pregătită de 8 luni de zile, nu putea da cauza de a fi privită ca o demonstraţiune intenţioasă, este unu lucru clar.

În referatul amintit, se vorbeşte mult despre conflictul dintre Prezidiu şi delegaţiune şi se impută multe acesteia, fără ca să se atingă, cât de puţin, şi punctul de drept al delegaţiunii. Aici este datoria noastră de a clarifica cauza, spre a curma orişice mistificare.

Decizia Comitetului central, din 11 iulie 1870, suna:

„Prezidiul, cu membrii (comitetului), rămaşi în Viena (peste ferii – vacanţă – n. n.), are dreptul de a lucra, mai departe, în interesul serbării, conform deciziilor Comitetului central, stând în necurmată corespondenţă cu delegaţiunea din Putna, în solidaritate şi responsabilitate reciprocă. Atât Prezidiul, cât şi delegaţiunea sunt responsabili Comitetului central”.

Regulamentul, ce-l primi delegaţiunea de la Comitet, pe baza acestei decizii, nu aminteşte nimic despre o subordonare sub Prezidiu, ci de efectuarea independentă a tuturor lucrărilor sale, cu aprobarea Comitetului central, care, cu 10 zile înainte de serbare, avea să se întrunească, in corpore, la Putna. Aşişderea, nu fu aleasă delegaţiunea şi demisă, „deocamdată”, după cum zice raportul, ci până la întrunirea Comitetului în Putna.

Într-un raport, dat publicului, într-o cauză atât de grea, ar fi fost cu cale de a se publica, pe lângă punctele cele 7 ale juriului, şi decizia din 11 iulie 1870, precum şi Regulamentul delegaţiunii, şi, adică, regulamentul primit şi dat de Comitet, căci mai există, prin un caz de uitare, şi un proiect de regulament, formulat personal (de subsemnatul), în înţelesul unei decizii de mai înainte a Comitetului, prin care i se da Prezidiului toată autoritatea Comitetului central, şi care decizie fu răsturnată prin cea amintită, din 11 iulie 1870, care proiect, însă, din nefericire, fu întrebuinţat, în urmă, de Prezidiu, în referatul său către tinerime (12 noiembrie 1870), ca act al Comitetului, şi, tot astfel, şi de juriu, cu toate că se recunoscu, apoi, în adunare, de act apocrif.

Decizia din 11 iulie 1870 se făcu din necesitatea împrejurărilor, parte fiind duse la capăt de Comitet, toate chestiunile de importanţă ale serbării, parte, fiindcă mulţi din membri au fost declarat că părăsesc Viena, peste ferii, iar unii aveau să purceadă, fără întârziere, ca delegaţiune, la Putna, pentru îngrijirea pregătirilor ultime. Delegaţiunea se alese în persoanele domnilor Nicolae Oncu, Petru Pitey, Emilian Logothety, J. Volineschi şi Gabriel Băleanu, votându-i-se, în şedinţa din 19 iulie 1870 şi solvindu-i-se suma de 100 florini, pentru spezele necesare la îndrumarea şi punerea la cale a acelor prescrise de regulament (clădirea unui portic festiv, amenajarea unei ospătării, îngrijirea de locuinţele necesare pentru oaspeţi şi pentru trăsuri de transport; Putna se aflǎ în un sǎticel, în sânul munţilor,la 4 şi 3/4 mile departe de Rădăuţi şi la 6 mile de la calea ferată).

Cei trei delegaţi din urmă plecară, îndată, spre Bucovina; domnul Pitey se îmbolnăvi şi nu luă parte, şi, fiindcă regulamentul ordona a se începe activitatea, cel puţin cu 30 de zile înainte de serbare, se constituiră şi începură lucrările încă înainte de 25 iulie 1870. Misiunea ei era forte grea, fiind lipsă mare de lucrători, comunicaţiunea fiind întreruptă prin ploi şi inundări; pe de altă parte, se făceau, pretutindeni, pregătiri intense spre participarea la serbare, mai ales în Bucovina şi Moldova, până şi poporul de rând, încât se aştepta ,,un număr de oaspeţi de aproape 10.000. Dar, prin lucrare neobosită şi perseverentă, împărţindu-şi sarcina, efectuară membrii delegaţiunii, în scurt timp, cele mai frumoase rezultate (după contract, se clădea porticul pentru 1.500 persoane, în o lungime de 30 metri şi o lăţime de 15 metri, cu preţul de 750 florini, întreprinzătorului, şi 100 florini, arhitectului, materialul întreg având a trece, după serbare, în posesiunea Comitetului, şi se oferiră, deja, atunci, 350 florini).

Din cauza întreruperii totale a comunicaţiunii, s-a putut aviza Prezidiul, despre starea lucrărilor, abia în 1 august, telegrafic, şi în 3 august 1870, prin epistolă.

Dar, în sânul Prezidiului, se discutase cauza amenajării, încă în 21 iulie 1870, după cum arată actele, şi se decise de a se suspenda, deocamdată, lucrările. Această hotărâre prezidială, reînnoită în 28 iulie 1870, se comunică delegaţiunii abia în 29 iulie (sosi, în Putna, în 3 august 1870), cerându-se, totodată, şi votul în privinţa amenajării definitive a serbării. Atât telegrafic, cât şi prin scrisoare, îşi dăduse delegaţiunea votul ei negativ, din motivele arătate mai sus şi, mai cu seamă, prevăzând că, prin amânare, se va descuraja publicul şi se va discredita cauza, nu numai în ochii naţiunii, dar mai cu seamă înaintea străinilor; căci aceştia încercaseră toate mijloacele de a paraliza serbarea.

Fără ca să aştepte votul motivat al delegaţiunii, decise Prezidiul (cu 7 voturi prezente, din 15 ale comitetului) amânarea definitivă a serbării, în 4 august 1870, comunicând delegaţiunii decizia, în formă de ordonanţă a

„Comitetului central”, în 5 august 1870, în o telegramă, ce sosi la Rădăuţi în 9 august 1870. Fiind timpul înaintat şi neaflând delegaţiunea cu cale de a mai face zgomot, protestă în contra acelei decizii ilegale şi, punând la cale trebile începute sub împrejurările cele mai fatale, sistă lucrările sale definitiv, cerând, de la Prezidiu, solvirea spezelor făcute în cauza serbării, în contul responsabilităţii ce o va da, la timpul său, Comitetului central, conform deciziei din 11 iulie 1870. Însă, după mai multe note, schimbate cu Prezidiul, care, în toate, purta numele oficial de Comitetul central, rămase treaba „in suspenso”, declarâd Prezidiul ca delegaţiunea să-şi caute dreptul la adunarea generala a tinerimii vieneze (vezi actele).

Pe la începutul lui octombrie 1870, delegaţiunea, sosind în Viena, rugă Prezidiul să convoace o şedinţă a Comitetului central, spre a-şi da, în fine, seama şi a se rezolva cauza foarte urgent, cu întreprinzătorul porticului. Încă la finea lui octombrie, cum arată actele, fu convocat Comitetul în şedinţă, la care luară parte 11 inşi. Dând delegaţiunea referatul său, specificat în toate mărunţişurile, se decise, cu majoritate de 5 (membrii activi ai delegaţiunii nu votară), la propunerea domnului Aurel Mureşanu, ca numai atunci să se deconteze spesele delegaţiunii, dacă aceasta va recunoaşte oficial Prezidiul din ferii (vacanţă – n. n.), cu deciziile lui de „Comitet central”. În urmarea acestei proceduri, iar nu cum zice raportul din chestiune şi-au dat demisia din Comitet domnii Logotheti, Volcinschi, Băleanu, Aronovici, Pitey şi Cozub, rugâd Prezidiul de a convoca, cât de curând, adunarea tinerimii, unde îşi vor justifica păsul lor.

În 12 noiembrie 1870 (nu în 12 septembrie), fu convocată, în fine, adunarea generală, care a ales un juriu de 5 inşi, spre cercetarea activităţii Comitetului şi, mai ales, a conflictului din chestiune. Câteva zile în urmă, se descoperi şi defraudarea faimoasă a fondului.

Juriul referă, în scurt timp, adunării generale, prin domnul Ioan Slavici, propunând cele 7 puncte, după cum se află ele publicate de Comitetul actual, în nr. 44 al „Albinei”. Spre clarificarea lor, precum şi în privinţa judecaţii juriului, sunt de observat următoarele:

1. Juriul a cercetat afacerea fără de a audia şi delegaţiunea, pentru informaţiile necesare.

2. Nu s-a bazat pe acte, în înţelesul dreptului şi al dreptăţii; dovadă, referatul însuşi.

3. Domnii Băleanu şi Logotheti au renunţat la re-bonificarea speselor făcute, nevoiţi fiind, moralmente, prin expresiunile referinţei de „spese improvizate” etc. şi cum că renunţătorii nu au putut sili adunarea, după minte şi raţiune, de a primi renunţarea sau nu.

4. Cum că, în cursul dezbaterilor despre referatul juriului, nu s-a dat

delegaţiunii nici libertatea, nici putinţa de a-şi revendica dreptul, dictându-se chiar referinţele ei, ceea ce are să spună şi să se dea la protocol (vezi protocoalele).

5. Cum că domnul Pitey, cum a declarat însuşi, în înţelesul deciziei des amintite, din 12 mai 1870, afară de purtarea registrului şi de îngrijirea speselor de corespondenţă curentă, n-a avut parte la manipularea cu banii fondului, ba nici măcar controla, şi cum că, pe la finea lui iulie 1870, s-a încredinţat şi acest oficiu al casierului în mâna Prezidiului.

7. Cum că atât adunarea tinerimii, ce a distribuit în cauza defraudării, cât şi cele următoare, ce au decis în cauza conflictului amintit, nu au fost competente, după regulamentul ce l-a dat tinerimea însăşi (din mai bine de 100 tineri, ce se aflau în Viena, n-au luat parte la ele decât 27-34); dovadă, anularea, cu acest argument, prin domnul Nicolae Teclu, a deciziei unei adunări, care a fost decis a se re-bonifica delegatului, domnul Volcinschi, suma de 19 florini şi 77 cruceri, şi în urma cărei întâmplări se anulară deciziile tuturor adunărilor, de aproape trei luni, reabilitându-se, apoi, simplu, într-o adunare competentă (vezi actele.)

Cât pentru spesele făcute de delegaţiune, apoi ea n-a spesat nimic „bona fide”, ci pe baza regulamentului; membrii şi-au priceput misiunea nu în inactivitate, ci în lucrare; ei au lucrat în ochii publicului, care ştie, spesele specificate şi pretinse sunt numai o parte din spesele avute în realitate, fiindcă au avut, înaintea ochilor, pururea modul adunării şi scopul fondului serbării, care spese nici n-au ajuns suma de 100 florini, votaţi de Comitet, în şedinţa din 16 iulie 1870 (după renunţare, au venit, din acea sută de florini: 50 florini pentru portic, 10 florini tehnicul, 9 florini şi 95 cruceri corespondenţă, şi restul, pentru nenumăratele călătorii şi îngrijiri în cauza serbării).

Cât pentru nuanţa domnului Slavici, din raportul Comitetului actual, privitoare la desdăunarea întreprinzătorului porticului, îmi pare rău că domnia sa a priceput cauza astfel. Contractul este pentru noi foarte favorabil; întreprinzătorul a garantat pentru clădirea solidă cu toată averea sa; a început lucrul, a scos material, a plătit mulţime de lucrători, cu o arvună numai de 50 florini. Amânându-se serbarea, bietul teslar s-a declarat gata de a clădi, în acest an, 1871, acelaşi portic, cu aceleaşi condiţiuni, cerând numai, după o preţuire de experţi a materialului prelucrat şi a lucrului, suma de 193 florini şi 59 cruceri, plus 50 florini, primiţi arvună, şi care, apoi, să se sustragă de la preţul clădirii, de 750 florini sau, nevrând Comitetul a reînnoi contractul, a-i remunera spesele, rămânând materialul în posesiunea Comitetului. Dacă se mulţumeşte, acum, cu 70 florini, desdăunare, în genere, se înţelege că materialul i-ar rămâne lui, atunci nu este vina delegaţiunii.

Vin, în fine, la chestiunea fatală a banilor din pricină. Este adevărat cum că, în 12 mai 1870, a decis Comitetul ca banii, cum vor incurge în scopul serbării, să se depună, de Preşedinte, pe numele său, în casa de păstrare (bancă – n. n.), iar cărticica (chitanţa – n. n.) să o încredinţeze unui comerciant român, ca să o ţină în casa de fier. Însă Comitetul actual face rău, când scuză manipularea rea a banilor, cu o dorinţă, exprimată în 5 mai 1870, deci înainte de 12 mai, în Comitet, şi cu împrejurarea că în casa de păstrare trebuie anunţate sumele mai mari, cu 2-3 luni înainte de ridicare. Dorinţa amintită a fost numai o dorinţă exprimată în Comitet, nu concluzie sau rezoluţie, după cum au fost esprimate în Comitet multe alte dorinţe, ca pretutindeni în corpuri parlamentare; iar cât pentru pre-anunţare, la casa de păstrare, de aici spun chiar statutele acestui institut: „îndată, până la 100 florini; de la 100-500 florini, cu 8 zile; de la 500-1.000, cu 14 zile; de la 1.000-2.000, cu o lună; de la 2.000, în sus, cu 3 luni.

Dacă domnul preşedinte a încredinţat banii domnului neguţător Jean Mureşanu, deşi nu avea, de la Comitet, nici o autorizare formală, atunci este aceasta un negoţ între domnul preşedinte şi domnul Mureşanu, care nu priveşte Comitetul în nimica. Cât despre obligaţiunile, sub firma „Perlea et Mureşanu”, ce zice Comitetul actual, în raportul său, către public, că le are, apoi nu au ştiut despre aceasta nimica nici Comitetul trecut şi nici una din adunările tinerimii, ţinute în această cauză. La o interpelare, făcută în prima adunare, în această cauză, despre garanţia cu care s-a încredinţat cărticica domnului neguţător J. Mureşanu, ştim că a răspuns preşedintele numai „că garanţia este numai epistola adresată lui, înainte de dispariţia din Viena a numitului domn”.

Viena, în 12 iunie 1871. / În numele delegaţiunii şi a mai multor membri ai fostului Comitet central: // Gabriel Băleanu, / student filozofie (***Albina***, Anul VI, nr. 50, vineri 18/30 iunie 1871).

*

Litografia solemnităților de la Putna. S-a pus în lucrare litografică: „Tabloul cu solemnitatea depunerii darurilor, oferite de Români și Romănce, pe mormântul lui Ștefan cel Mare, la mănăstirea Putna”, desenat de domnul pictor și fotograf Carol Szatmari, ce într-adins a fost dus acolo.

Pe tablou se arată splendidul cortegiu, cum doamnele române duc frumoasa urnă consacrativă, elegantele epitafe oferite de doamna Haralambie și de doamnele din Iași, cum și acela al institutului de bele-arte.

Asemenea, s-a desenat tot pesonalul asistent, mărețul arc de triumf, ridicat la poarta mănăstirii Putna, fondată în anul 1465. Domnii doritori, ce voiesc a poseda acest memorabil tablou național, sunt cu onoare rugați a adresa cererile dumnealor la subsemnatul, dimpreună cu prețul de 5 franci

pe un exemplar, și le vor primi prin poștă, bine îngrijite.

Domnii redactori ai jurnalelor ce vor binevoi a publica acest anunț important vor primi câte un tablou bine îngrijit. / **Maior D. Papasoglu** (***Familia***, anul VII, nr. 38, 19 septembrie / 1 octombrie 1871, p. 454; foto, în pp. 448 și 449).



1871. Ioan Slavici: Serbarea de la Putna. Sosit la Cernăuţi, am înţeles mai bine cuvintele pentru care comitetul central stăruise ca serbarea să nu se mai facă. Pamfilie Dan nu ridicase, de la poştă, banii ce sosiseră şi nu credea că vom putea să punem la cale serbarea. Fruntaşii românilor din Bucovina, oameni cumpăniţi şi preocupaţi de interese locale şi actuale, nu erau accesibili pentru vederile noastre, se temeau că-i vom compromite prin agitaţiile pornite în vederea serbării şi erau hotărâţi să nu ia parte la serbare. Îndeosebi Alecu Hurmuzachi, cel mal cu trecere dintre dânşii, stăruia să renunţăm la executarea hotărârii luate, în o clipă de avânt juvenil, ori, cel puţin, să ne mărginim a depune urna pe mormânt, fără de steaguri naţionale, fără de discursuri, fără de portic şi arcuri de triumf. Ce puteam să fac eu? Ce trebuia să fac!?...

Eram convins că tocmai pentru românii din Bucovina serbarea are să fie punctul de plecare al unei noi epoci culturale; fără bucovineni, însă, ba chiar în contra voinţei lor, nu putea face serbarea şi colegii noştri din Bucovina nu îndrăzneau să între în comitet. Dacă ar fi existat, dar, un comitet, l-aş fi convocat, aş fi obţinut, de la el hotărârea de amânare şi aş fi scăpat şi de răspunderea grea, ce mă apăsa, şi de munca incalculabilă, ce mă aştepta; eram, însă, eu, singur, şi nu puteam decât să fac tot ceea ce e cu putinţă ca programul, stabilit de comitetul central, să fie executat în toate amănuntele lui. Am vestit, deci, atât pe public, cât şi pe celelalte comitete, că comitetul s-a stabilit la Cernăuţi şi nu mi-a rămas, de astă dată, decât să subscriu ca preşedinte, luând pe Elie Luţă ca secretar. Mi s-a cerut, acum, să nu fac nici o pregătire, mal înainte de a mă fi încredinţat că guvernul provincial nu va opri serbarea. Voiam şi eu să fac aceasta, dar, mai multe zile, de-a rândul, m-am plimbat, zbătându-mă, pe uliţele Cernăuţilor şi discutând cu Pamfilie Dan, care mă primise în gazdă, şi, în cele din urmă, m-am dumirit şi am luat hotărârea de a pleca, şi singur, la Putna, dacă nu va fi voind nimeni să mă însoţească.

Ştiam prea bine că întrunirea nu se va putea face decât cu voia autorităţii locale şi în prezenţa unul comisar: nu aveam, însă, să fac arătare decât în termin de trei zile, iar până la 15/27 august mai erau câteva săptămâni, şi pentru facerea pregătirilor nu aveam nevoie decât de învoirea egumenului, care mă aştepta cu nerăbdare. Ar fi fost o indirectă mărturisire că stau la îndoială

asupra dreptului nostru de a face serbarea, dacă aş fi cerut voie chiar de pe acum. Nu aveam nici o daraveră cu guvernul Bucovinei: nu eu aveam să mă duc, să-i dau, ci el avea să vină să-mi ceară explicaţii, dacă avea nevoie de ele. Acest fel de a vedea lucrurile era neobişnuit în Bucovina şi a încălzit pe mulţi dintre bucovineni şi, mai ales, pe întru fericire pomenitul Samuil Andrievici-Morariu, atunci preot şi membru în consistoriu, suspendat, în urma conflictelor pe care le avuse cu mitropolitul Hacman.

Sub ocrotirea lui, am ajuns, în cele din urmă, să constituim comitetul, în care au întrat mai mulţi dintre colegii noştri din Bucovina, între care, cei mai zeloşi, Pamfilie Dan, Vasile Morariu, fiul mentorului nostru, Ilie Luţă, Gribovschi şi Cocinschi. De aici, înainte, am răsuflat şi eu mai uşor, căci acum nu mai vorbeam în numele unul comitet care nu exista, şi nu mal purtam eu singur răspunderea.

Primul act emis de acest comitet a fost subscris de mine, ca preşedinte, de Dan, ca casier, şi de Morariu, ca secretar, şi n-am mai plecat la Putna, cum fusese vorba, cu desagii în spinare, ci în căruţa Părintelui Dan, tatăl lui Pamfilie, care, primind sarcina de casier, tremura când punea mâna pe bani şi a devenit torturatorul nostru. Voind să profitam de ocazie, ca să ne punem în legătură cu fruntaşii de la ţară şi, mai ales, cu preoţii, am făcut călătoria cu mare înconjur şi ne-am oprit pretutindeni unde speram să ne putem găsi agenţi. Toţi se bucurau că serbarea se va face şi, mai ales, la Siret, unde Teodor Stefanelli făcuse o vie propagandă, am ţinut chiar o mică întrunire (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 112, 13/26 iunie 1904).

Părintele Arhimandrit Arcadie Ciupercovici, egumenul mănăstirii Putna, era unul dintre cei mai călduroşi sprijinitori ai noştri şi, astfel, şi povăţuitorul nostru firesc, în executarea lucrărilor de pregătire. În situaţia în care ne aflam, nu ne rămânea decât să executăm, în toate amănuntele Iui, programul stabilit de comitetul central, la Viena, deci fără ca să-şi fi putut da seamă despre greutăţile ce se vor fi ivind la faţa locului.

Mănăstirea Putna se află în fundul unei văi, din sus de Vicov, la depărtare de câteva ceasuri de Rădăuţi, cel mai apropiat oraşel, şi încă mai departe de Hadikfalva, atunci cea mai apropiată staţiune a liniei ferate Cernăuţi-lţcani. Deoarece, prin ziare, se menţinea ştirea că serbarea va fi oprită şi noi nu puteam s-o dezminţim, mulţi stăteau la îndoială şi numai de la puţini primiserăm înştiinţarea că vor veni la serbare. Ne aşteptam la vreo 2.000 de persoane. Aveam, deci, să facem pregătiri ca să transportăm lumea aceasta, de la Hadikfalva, la Putna, s-o adăpostim în sat şi în mănăstire şi s-o hrănim, timp de două zile. Nefiind în mănăstire încăpere, trebuia să clădim porticul festiv pe un tăpşan din faţa mănăstirii, şi el trebuia să fie bine acoperit şi destul de mare, ca să se poată întinde în el mese pentru 2.000 de tacâmuri.

După planurile făcute de pictorul Bucescu (Epaminonda Bucevsky – n.n.), pentru portic, pentru arcurile de triumf şi pentru decoraţiunile din curtea mănăstirii ne trebuiau vreo 200 de steaguri, iar pentru iluminaţie, cel puţin 500 lampioane de hârtie, 5.000 de candele şi 100 ştiubeie de răşină, care aveau să fie aprinse pe culmile dealurilor dimprejur. Pentru ca serbarea să fie mai impozantă, trebuia să adunăm cât de multe treascuri, ca să descărcăm salve, în seara sosirii oaspeţilor şi în timpul ceremoniei religioase. Deoarece numărul oaspeţilor era incalculabil, ni se putea întâmpla să nu avem, în ziua serbării, destulă hrană ori să adunăm prea multe provizii. Nu ne-a rămas, dar, decât să zidim, la Putna, câteva cuptoare, pentru ca pâinea să ni se poată coace, după trebuinţă. Tot astfel, măcelarul era învoit să aducă, la Putna, 20 de vite şi să taie, din ele, după cum va fi cerând trebuinţa.

Pentru gătirea bucatelor, se zideau, în apropierea porticului festiv, mai multe vetre, la care aveau să lucreze bucătăresele, sub conducerea unei gospodine. Pentru popor îndeosebi, prevăzuserăm două cazane de tocană şi un bou fript întreg, la o frigare de cinci metri. Toate aceste se plănuiesc uşor, dar nu se pot executa fără de încurcături. Comitetul a mobilizat atât pe seminariştii din Cernăuţi, cât şi pe băieţii de la cele două gimnazii din Bucovina, şi zece vieţi dacă aş trăi, tot n-aş uita niciodată zelul neobosit, îndelunga răbdare şi spiritul de disciplină al acestor muncitori, care, adeseori, se mulţumeau cu mămăligă goală, căci pâinea eram nevoiţi s-o cumpărăm de la Rădăuţi şi adeseori ne lipseau banii.

Avuserăm Eminescu şi eu dreptate, când am zis că totul se face de la sine. Pe când unii purtau socotelile ori scriau, în biroul comitetului, alţii făceau muncă de salahori, iar alţii cutreierau satele, ca să angajeze căruţe, pentru ziua de 14/26 august, ori să adune velinţe, cearşafuri şi perine pentru aşternuturi, farfurii, tacâmuri şi feţe de masă, pentru banchetul festiv, şi, până în ziua de astăzi, mi-a rămas inexplicabil încrederea cu care românii din Bucovina mi-au încredinţat avutul lor. Grija noastră, a tuturora, era să nu ne punem în conflict cu autorităţile locale, şi nici nu ne-am pus. Bucovina e însă plină de evrei, iar noi luaserăm hotărârea ca, nici în timpul pregătirilor, nici, mai ales, în ziua serbării, să nu calce picior de evreu la Putna. Evreii dădeau, însă, năvală, ca să le facă concurenţă antreprenorilor noştri şi, astfel, băieţii îi luaseră, în mai multe rânduri, la goană, ceea ce era lucru plin de haz, dar nu tocmai potrivit cu silinţele noastre de a nu ne pune în conflict cu stăpânirea locală.

Prostiţi de evreii furioşi, săteni din Putna au început să creadă că noi am venit ca, acum, după o sută de ani, să luăm iar Bucovina şi să o alipim de Moldova, şi că mari vărsări de sânge se vor face. În ziua când ne-au sosit, dar, steagurile mulţi dintre dânşii au fugit din sat şi s-au ascuns prin pădurile de brad, ce se întind până la hotare. Nu ne-a fost greu să-i liniştim şi să-i aducem iar la vetrele lor, dar vestea acestei spaime trecătoare s-a lăţit şi ne-a adus o

întrerupere de două zile, în lucrările de pregătire. Se adunase la Putna multă lume şi pădurile dimprejur răsunau de zgomotul ce se făcea la mănăstire. Pe când dulgherii lucrau, ciocănind la porticul festiv şi la arcurile de triumf, iar zidarii se certau cu salahorii, la cuptoarele de pâine şi la vetre, oameni plătiţi cu ziua cărau cetină, pentru decoraţiuni, şi ştiubeie pline de răşină, pentru iluminaţie, unii dintre băieţi lucrau la ghirlande şi la lampioane, alţii turnau seul topit în paharele de candelă şi aşezau fitilurile în paharele pline, iar alţii descărcau provizii şi fel de fel de lucruri, adunate mai ales de pe la preoţi.

În mijlocul acestei lucrări febrile, ne-am pomenit cu o ceată de jandarmi, al cărei comandant ne-a invitat să încetăm lucrările. Acum era rândul băieţilor să se risipească prin pădurile dimprejur (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 113, 15/28 iunie 1904).

Deoarece jandarmii primiseră ordinul de a sta, în permanenţă, la Putna şi de a aresta pe orişicine care ar fi voind să lucreze mai departe, nu ne-a rămas decât să întrerupem lucrările şi eu am plecat la Rădăuţi, ca să rog pe căpitanul districtului să dea ordin pentru retragerea jandarmilor, căci ziua de serbare se apropia şi trebuia să grăbim cu pregătirile. Căpitanul, dl Renei (Orest de Renny, ctitorul gimnaziului din Rădăuţi – n. n.), român şi el, ţinea, cu toată sinceritatea, să nu ne facă greutăţi, dar avea ordine şi se plângea că-i facem noi greutăţi, prin împotrivirea noastră. Nu mi-a fost greu să-l liniştesc. I-am declarat că primesc răspunderea pentru cele ce se vor mai face, am luat angajamentul că voi înceta cu lucrările şi-i voi trimite pe băieţi acasă, îndată ce voi fi primit o nouă invitaţie în acest sens, şi jandarmii au fost retraşi, iar noi am urmat lucrările, cu zel îndoit, dar şi cu inima îndoită.

Peste câteva zile, a apărut, în „Czernowitzer. Zeitung”, organul oficios al guvernului, o notiţă binevoitoare despre pregătirile ce se făceau pentru serbare, notiţă care a fost reproduse în coloanele celor mai multe dintre ziarele române, între care şi „Românul”. Nu voi face încercarea de a descrie manifestările de bucurie, cu care băieţii au primit notiţa aceasta. Plângeau unii, chiuiau alţii, iar alţii se adunaseră ca să cânte, în cor, „Gott erhalte”, şi nimeni nu mai era în stare să lucreze. Era, acum, mai presus de toată îndoiala că vom putea să ne adunăm la mormântul lui Ştefan cel Mare şi să ne manifestăm, în toată libertatea, simţămintele de pietate, şi eu mă simţeam nemângâiat că unii dintre fruntaşii fraţilor mei din Bucovina stăruiau, şi acum, în hotărârea lor de a nu lua parte la serbare. Nu are hotar lipsa de încredere a omului.

Pe când noi luam bunăvoinţa aceasta drept dovadă de înţelepciune politică, ei ziceau că guvernul ne dă voie să aranjăm serbarea, numai pentru ca să-i pună pe dânşii la încercare. Dar noi, tinerii, nu mai scrutam intenţiile, ci ne bucuram de faptele neîndoioase.

Frumoase zile am petrecut la Putna şi nu pot să mi le reamintesc, fără

ca să fiu cuprins de vie înduioşare. Văzând multele şi marile mizerii ale vieţii noastre comune, stau adeseori şi eu, cum stătea Eminescu, la îndoială şi îmi e de parcă nu mai poate să meargă înainte viaţa noastră naţională, în care mişeii şi neputincioşii atât de uşor pot să-şi deschidă drum larg; îmi e, însă, destul să-mi aduc aminte de băieţii aceia, ca să mă ruşinez de propria-mi slăbiciune şi mă pătrund iar de încrederea cu care, atunci, priveam în viitor. Nu era greutate din faţa căreia să se dea îndărăt, nu osteneală care să-i obosească, nu sarcină, pe care nu o purtau cu mulţumire, şi toate le făceau cu voie bună, mereu glumind şi cântând mereu. Aceia dintre dânşii, care mai trăiesc încă, îşi vor fi aducând şi ei, cu mulţumire, aminte de acele zile pline, când lucrau, ziua şi noaptea, dormind cu rândul, mâncând pe apucate şi adăpostindu-se, claie peste grămadă, în casa dărăpănată, ce se afla în faţa mănăstirii.

Fericiţi noi, care avem parte de asemenea amintiri din tinereţile noastre, şi încă mai fericiţi am fi dacă am şti că le e dat şi copiilor noştri să le aibă. Eminescu, venit cu vreo 8 zile, înainte de serbare, a luat şi el parte la mulţumirile noastre. Tot atunci, a sosit şi delegaţia colegilor noştri din Bucureşti, George Dem. Theodorescu, Ioan Brătescu şi Grigore Tocilescu, toţi trei, băieţi inimoşi şi plini de focul sacru al tinereţilor. Unul dintre dânşii, dl Grigore Tocilescu, nu ne-a fost de mare ajutor. Prea erau multe la Putna inscripţiile şi antichităţile, pentru ca tânărul arheolog să poată avea destulă inimă şi pentru steaguri şi lampioane ori pentru cazanele de tocană. Nepreţuit ne-a fost, însă, ajutorul pe care ni-l dădea dl Ioan Brătescu, care ştia să conducă lucrările şi să pună mâna, când era nevoie. Mai ales în seara de 14/26 august, când publicul a dat năvală asupra mănăstirii, cel mai activ dintre membri comitetului de primire era el.

Răposatul George Dem. Theodorescu, atunci tânăr foarte simpatic, vioi şi zelos, alerga, iute ca piperul, de ici, până colo, observa cu ochiul ager toate neajunsurile, nu trecea cu vederea nici un amănunt şi, astfel, se făcuse, în curând, indispensabil. Tocmai de aceea, însă, ne supăram pe el, când ne pomeneam că a dispărut şi stă ascuns, în vreun colţ retras, ca să-şi scrie dările de seamă pentru „Românul”. Abia azi am ajuns să-i dau dreptate, căci, fără dările de seamă, făcute de dânsul, multe din cele petrecute atunci ar fi fost date uitării, şi avea dl Grigore Tocilescu dreptate, când zicea că abia peste o sută de ani va putea să ne spună, dacă au ori nu vreo valoare steagurile noastre.

Ieşenii au sosit mai târziu, dar la timp şi mal numeroşi. N-au luat parte la lucrările de pregătire, dar au ostenit, cu atât mal vârtos, în seara primirilor şi în ziua serbării. Stâlpii lor erau Maroneanu, unul din cei mal buni prietini al lui Eminescu, şi Constantin Istrati, tânăr înalt, nu numai la făptură, ci, totodată, şi la fire, şi om pe care timpul îl lasă neschimbat, în trecerea lui. Deasupra tuturor, se ridicau doi oameni scurţi şi îndesaţi, pe care toţi îi socotim mai chibzuiţi decât noi, Theodor Nica şi A. D. Xenopol, atunci cu treizeci şi doi

de ani mal tânăr decât astăzi. Împrejurul nostru stăteau, în sfârşit, adunaţi vreo cincizeci de „băieţi”, împărţiţi în secţiuni, fiecare cu rostul lui.

Dl căpitan Renei fusese însărcinat să asiste, el însuşi, ca comisar la serbare, şi s-a învoit să oprească pe jandarmi la Vicov, iar poliţia să fie ţinută de studenţi, în timpul serbării. La Putna, au venit numai şase dintre jandarmi. Români şi aceştia; ei au fost puşi la dispoziţia noastră. Eu încă de mult eram de prisos. Munceau ceilalţi, mai ales Pamfilie Dan, casierul tuturora, nesuferit pentru zgârcenia lui, şi Vasile Morariu, care primise sarcina purtării de grijă pentru hrană.

După ce au sosit, dar, bucureştenii, profitam de ocazie, ca să mă plimb, cu tânărul arheolog, pe la icoane şi pe la ruinele de prin împrejurimi. Acum, în sfârşit, când erau toţi la Putna, nu-mi mai făceam nici o mustrare, când îi lăsam pe ceilalţi să facă ceea ce vor.

Oaspeţii, aşa le ziceam noi, au sosit în ziua de 14/26 august 1871, mulţi în trăsuri, chiar şi unii din Moldova; cei mai mulţi, însă, au venit pe calea ferată, până la Hadikfalva, iar de acolo, în căruţele adunate de Ilie Luţă, de prin împrejurime.

Începutul serbării a fost în amurgul serii, când căruţele acestea au sosit la mănăstire. Câţiva dintre membrii comitetului plecaseră, la vale, ca să primească pe oaspeţi la arcul de triumf, pe care-l ridicaserăm la hotarul satului Putna, şi să le ureze „Bun venit!”. Restul comitetului şi băieţii, vreo patruzeci de inşi, aşteptau la poarta mănăstirii, ca să-i primească pe oaspeţi şi să-i ducă pe la adăposturile pregătite pentru dânşii. Arhondăria era rezervată pentru deputaţiunea din Moldova, în fruntea căreia se aflau Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri şi Christofor Cerchez, primarul Iaşilor; celelalte încăperi din mănăstire erau pline de paturi rustice, pentru cucoane, iar restul publicului avea să fie adăpostit parte pe la săteni, parte într-un mare pătul, pe care băieţii îl prefăcuseră într-un vast şi foarte frumos dormitor. Deoarece oaspeţii nu soseau deodată, într-un lung şir de căruţe, despre o primire în toată regula nu putea să fie vorba (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 114, 16/29 iunie 1904).

Întâia oară, românii din cele patru unghiuri s-au adunat la un loc, ca să preamărească împreună numele unuia dintre marii susţinători ai neamului românesc, să se îmbărbăteze unii pe alţii şi să-şi întărească credinţa în viitor, şi mulţi ochi s-au umplut de lacrămi, când corul a intonat imnul:

Etern, atotputernic, o, creator sublime,
Tu dai lumii viaţă şi omului cuvânt,
În tine crede, speră întreaga românime;
Glorie ţie-n ceruri, glorie pe pământ!

Urna votivă a fost aşezată la căpătâiul mormântului, pe un piedestal de marmoră neagră; cele două epitafe au fost întinse pe mormânt; steagurile aduse de delaţiuni au fost lăsate, ca decoraţiune, la mormânt; asistenţii au îngenunchiat în faţa mormântului.

În acest moment suprem al serbării, un ofiţer român, maiorul Boteanu, care se întorcea din Franţa, unde luase parte la război, a rostit, plin de emoţie, câteva vorbe, apoi şi-a descins centura de la brâu şi a lăsat-o drept prinos, din partea tinerei oştiri române, pe mormântul marelui căpitan. Acest act de spontaneitate a dat nota întregii serbări: orişicine a putut să-şi manifeste, în toată libertatea, simţămintele. Acolo, însă, unde sunt mulţi oameni, e şi multă lipsă de pricepere şi, astfel, se ivesc şi multe nemulţumiri. Nu toţi înţelegeau că libertatea, de care ne bucuram, ne obliga să ne stăpânim noi înşine pe noi şi să păstrăm buna rânduială.

Când bubuitul treascurilor ne-a vestit că primele căruţe au sosit la arcul de triumf, Eminescu şi eu am plecat, de la poarta mănăstirii, şi ne-am urcat pe deal, ca să vedem, în toată liniştea, desfăşurarea acestei prime faze a serbării. Rămaseră, acolo, alţii, care ştiau să facă lucrurile mai bine decât noi. Treascurile bubuiau, steagurile fâlfâiau, vestitul taraf de la Suceava (al lui Grigore Vindereu n. n.), vreo treizeci de lăutari, îmbrăcaţi în anterie, cânta marşul lui Mihai Viteazul, transparentele erau luminate, lampioanele şi miile de candele ardeau, mulţimea izbucnea, la sosirea fiecărei trăsuri, în urale, şi ni se cuvenea Iui Eminescu şi mie să ne bucurăm, în toată liniştea, de priveliştea aceasta, pe care n-ar fi putut nici ceilalţi să o aibă, dacă noi am fi fost tot atât de slabi în credinţă şi tot atât de puţin stăruitori ca dânşii. Peste puţin timp, ne-am încredinţat că a venit prea multă lume, şi nu o să găsim adăposturi destule. La poarta mănăstirii, învălmăşeala era din ce în ce mal mare, căci toţi dădeau năvală asupra mănăstirii, toţi protestau contra dispoziţiilor luate de comitet.

Adevăraţii vinovaţi erau însă, cum G. Dem. Theodorescu zice, în darea sa de seamă, numai cei ce veniseră fără să se fi anunţat. În mijlocul acestei gălăgii, a sosit şi deputaţiunea din Moldova. Pe drum, membrii deputaţiunii aflaseră că unii dintre fruntaşii bucovinenilor stăruie, şi acum, în hotărârea lor, de a nu lua parte la serbare, şi Vasile Alecsandri s-a despărţit, la Hadikfalva, de deputaţiune şi a urmat drumul spre Cernăuţi, ca să se întâlnească cu Hurmuzachi. Sosind, dar, la Putna, Kogălniceanu era neliniştit şi dorea să vorbească cu mine, ca să afle cum stăm cu stăpânirea şi dacă poate ori nu să ia parte la serbare. Alergau, dar, băieţii, în toate părţile, ca să mă găsească şi alergătura aceasta a produs un fel de panică, în mulţimea şi altfel agitată.

Nu are prostia omenească margini şi, de mintea multora, era apropiat gândul că, văzând primejdia, Eminescu şi eu am fugit. Iar noi făceam filozofie, la marginea pădurii de brad. ÎI ştim cu toţii pe Mihail Kogălniceanu, omul întotdeauna scurt şi clar, vioi şi tânăr până la adânci bătrâneţi. Nu-l mai

văzusem, dar îl ştia Eminescu şi-l aveam, sus, în gândul meu. l-am spus, cu inima deschisă, că amicii săi din Bucovina văd lucrurile rău, că guvernul nu ne face nici o greutate şi că şi Căpitanul districtului (prefectul – n. n.) va asista la serbare şi va închina, la masă, pentru poporul român. A rămas. Tot atunci s-a ivit altă greutate.

Din Moldova veniseră doi arhierei, cu mare suită, Bobulescu şi Filaret Scriban. Ţineau să celebreze, la sfinţirea urnei şi a steagurilor, şi era lucru firesc ca aşa să fie. Egumenul, însă, nu pute a să le dea voie, iar nouă, comitetului, nu ni se cuvenea nici un amestec în cestiunea aceasta. S-a cerut, pe cale telegrafică, voie de la Mitropolitul Hacman şi noi nu eram de vină dacă rusnacul a zis: „Nu!”.

Greutatea cea mare s-a ivit, însă, în ziua următoare. După alegerea, făcută de domnii Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi şi Vasile Pogor, cuvântare a festivă a fost rostită de A. D. Xenopol , atunci student la Universitatea din Berlin. Aveam cuvântarea aceasta, şi nu tăgăduia, atunci, cum nu tăgăduieşte, nici astăzi, nimeni că ea este o lucrare de valoare şi una din cele mai frumoase opere ale unui scriitor, care, atunci, ne era tuturora simpatic şi pe care, azi, toţi îl socotim între cei de frunte. Alegerea fusese, însă, făcută de nişte francmasoni, de cei mai primejdioşi cosmopoliţi, şi asta era o vină pe care adevăraţii naţionalişti nu ne-o puteau ierta.

A urmat, apoi, masa festivă. Aceeaşi îmbulzeală, ca la poarta mănăstirii (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 114, 16/29 iunie 1904).

Deşi puseserăm 1600 de tacâmuri, o parte din public trebuia să mai aştepte. Toţi voiau, însă, să ocupe loc la primul rând şi numai cu anevoie şi după multe supărări s-a putut începe servirea bucatelor. Proclamaserăm preşedinte pe Mihail Kogălniceanu. Dl Renei, Comisarul, a declarat că numai la o masă prezidată de mine poate să asiste. Îmi era afară din cale de greu, să mai primesc şi sarcina aceasta, dar e învederat că nu puteam s-o refuz. Kogălniceanu, el însuşi, mi-a fost povăţuitor în purtarea ei şi a stăruit să limitez numărul toasturilor şi să cer textul de la cei ce voiau să vorbească.

Primul pahar l-am închinat eu, pentru împăratul şi pentru prosperitatea monarhiei. Nu are, însă, G. Dem. Theodorescu dreptate, când zice că am făcut aceasta de nevoie, numai pentru că aşa trebuia să fie. Nu aş fi fost atât de stăruitor, dacă nu aş fi fost pătruns de convingerea că pot românii să se bucure, sub stăpânirea împăratului meu, de toată libertatea, dacă ştiu să-l ajute în silinţele lui de a înăbuşi pornirile celor ce vor să-i siluiască, iar acum, când îmi vedeam gândul împlinit, îmi era plină şi inima de o sinceră recunoştinţă. Aceasta am simţit-o cu toţii, şi G. Dem. Theodorescu, prietenul afectuos, care o ştia şi el, a pus-o la îndoială numai ca să nu mă scuze, în faţa celor ce nu admiteau felul nostru de a vedea. Tot atât de sincer a fost şi comisarul,

când a ridicat paharul pentru prosperitatea poporului român şi ne-a mulţumit pentru silinţele noastre, de a păstra buna rânduială la această serbare. Sinceri au fost şi ceilalţi vorbitori; ba unii, chiar de tot sinceri, ceea ce m-a silit să-i rog a fi mai scurţi la vorbă.

E învederat că nu ne întruniserăm să vorbim despre partea răpită din Moldova ori despre fâşia ruptă din trupul sângerând al României, şi azi toată lumea îmi va da dreptate şi va recunoaşte că bine am făcut, dacă am lăsat să vorbească pe cei ce nu voiau să se supună cenzurii ori spuneau, vorbind, şi ceea ce nu era scris în textul pe care mi-l prezentaseră. Atunci se supăraseră mulţi, dar a trecut şi supărarea aceasta, după masă, când s-a întins hora mare pe iarba din faţa porticului festiv.

Seara, s-a întrunit, în sfârşit, mult doritul congres. Când ne-am adunat, însă, în sufrageria mănăstirii, dispoziţiile nu erau deloc potrivite pentru o discuţie chibzuită. Oameni tineri cu toţii, eram oarecum ameţiţi de viile emoţii, prin care trecuserăm, în timpul zilei, porniţi mai mult spre ceartă, decât spre sfat, şi cu desăvârşire indisciplinabili. Ţinea fiecare să-şi spună, în toată libertatea, părerea şi să-şi dea pe faţă simţămintele şi iluziile, mai ales iluziile. Ne îngheşuiam în sufrageria prea strimtă pentru noi, bâjbâind rolul de albine în stup, şi era parcă peste putinţă ca cineva, în lumea aceasta, să ne mai poată potoli. Ca prin farmec, ne-am astâmpărat, însă, când s-a ivit în mijlocul nostru comisarul, pe care trebuia neapărat să-l invităm la congres, deşi ţineam mult ca discuţiile să urmeze ca în colţul ştiut al cafenelei.

Dl Renei înţelegea şi el lucrul acesta. Şi-a exprimat, dar. mulţumirea pentru silinţele ce le-am dat, în timpul zilei, să-i uşurăm sarcina, ne-a sfătuit să păstrăm, şi acum, buna rânduială, apoi a încheiat: „Deşi nu sunt preot, binecuvântez lucrările dumneavoastră şi vă las să discutaţi, în toată libertatea!”.

Acesta a fost răspunsul, pe care reprezentantul guvernului austriac l-a dat celor ce se plângeau că li s-a înăbuşit glasul. Rămaşi noi între noi, ne-am constituit, sub conducerea unui birou ad-hoc, apoi am început discuţiile (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 117, 20 iunie / 3 iulie 1904).

Noi, vienezii, eram încă de mult dumiriţi asupra celor ce urmau să se stabilească în congres. Gândul nostru era să se aleagă un birou permanent, care îi convoacă pe studenţi când ici, când colo, şi-i ţine strânşi la un loc, ca să facă o întinsă şi stăruitoare propagandă pentru restabilirea unităţii în viaţa culturală a poporului român, un gând pe care l-am exprimat, cu toată claritatea, şi în apelul adresat publicului. Mijloacele de propagandă aveau să fie o bibliotecă poporală ieftină şi bine aleasă, o foaie literară ilustrată, un ziar naţional, concerte date de celebrităţi române, reprezentaţii teatrale, date de cei mai buni actori români, întruniri şi serbări naţionale, precum cea de la

Putna, toate acestea, fără de nici o tendinţă politică. Cestiunile aceste puteau să fie discutate într-un congres, care trebuia să se mărginească la cel mult trei şedinţe. Aveam, deci, să stabilim o ordine de zi mai scurtă şi să alegem, înainte de toate, biroul permanent.

După ce publicul dăduse năvală asupra mănăstirii, noi membrii comitetului, ne-am retras în clopotniţă. Aduseserăm, ce-i drept, câteva braţe de fân, pe care l-am aşternut pe jos, ca să dormim pe ele, aşa, gătiţi de sărbătoare, cum eram; era însă peste putinţă ca, în nişte momente atât de solemne, să ne pierdem timpul dormind şi am petrecut noaptea parte făcând inspecţie prin mănăstire, unde unele dintre cucoane începuseră să fumeze, parte discutând şi punând lumea la cale. Aici s-a stabilit ordinea de zi a congresului, în cele patru puncte publicate de G. Dem. Theodorescu, în darea lui de seamă.

După ce s-a deschis şedinţa, ne-am încredinţat că va fi încă mult până la intrarea în această ordine de zi. Toţi aveau dreptul de a vorbi şi puţini erau cei care nu ţineau să se folosească de dreptul acesta. S-a pus o cestiune de principiu şi s-au rostit cuvântări multe, lungi şi des întrerupte, care ne-au trecut peste miezul nopţii, fără ca să ajungem la rezolvarea chestiunii prealabile. Luând drept punct de plecare apelul adresat de noi, publicului, un sfătos a pus întrebarea dacă unitatea culturală, asupra căreia stăruiam noi, e cauza celei politice ori efectul el. Unii susţineau că unitatea culturală nu se va putea realiza, decât după ce se va fi făcut unitatea politică, alţii voiau să ne convingă că numai unitatea culturală poate să ne ducă la cea politică, iar noi ziceam că ne e indiferent care e cauza şi care efectul, şi considerăm unitatea culturală ca scop, ceea ce multora le părea foarte abstract.

Pe la două, după miezul nopţii, am hotărât că vom continua discuţia mâine şi ne-am risipit, la noroc.

Eminescu iar era dus cu gândul. Ascultase, retras într-un colţ, întreaga discuţie, adunase mereu în el şi acum trebuia neapărat să răsufle:

– Măi, mi-a zis el, acela care vrea să facă ceva nu discută, ci lucrează. Să vezi că n-o să ajungem la alegerea biroului central permanent; o să rămânem tot noi şi e mai bine aşa. Mergem înainte, îi lăsăm să discute, facem ce ştim şi lumea vine după noi.

– Dar dacă alţii ţi se pun în cale?

– Dai, fără de milă, în ei!

Cu câteva săptămâni de zile, mai înainte, eram şi eu de părerea aceasta; încetul cu încetul, însă, am fost stăpânit de simţământul că viaţa comună e o jertfă grea şi mi părea lucrul cu desăvârşire învederat că e o prostie să aduci jertfa aceasta, când nimeni nu ţi-o cere. Toate prin oameni se fac, iar oamenii sunt mulţi de multe feluri, cei mai mulţi târzii la minte şi nu puţin porniţi spre răutate. Adevărul, dar, numai încetul cu încetul şi numai după multe frământări, poate să străbată, şi multe din acelea pe care noi le vedem

nu numai sigure, ci totodată şi apropiate, abia după moartea noastră vor putea să intre, prin lucrarea comună, în fiinţă. Zadarnic ne-am zbuciuma, dacă am voi să le facem mai înainte, şi lucru cuminte e să aşteptăm, petrecându-ne viaţa în o lucrare, pe care putem s-o săvârşim şi singuri (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 118, 22 iunie / 5 iulie 1904).

Nu mă încânta, dar, câtuşi de puţin gândul că voi avea să port, mai departe, sarcina pe care o luasem asupra mea. Vedeam desluşit că, atunci, şi cu oamenii care discutaseră asupra cestiunii prealabile, nu se poate face ceea ce noi voiam, şi firea mă împingea spre alte treburi. Eminescu, însă, mai ales în momentele lui de neastâmpăr, privea toate lucrurile din punctul de vedere al omului care nu moare niciodată şi vedea, în fiecare clipă, întreaga desfăşurare a vieţii noastre naţionale ca actualitate. În gândul lui, toate curgeau repede, una dintr-alta şi, de aceea, el îşi pierdea bunul cumpăt, când îi ziceam:

– Stai pe pace, că o să vină, dar mai târziu!

Nu ne-am mai întors, dar, în clopotniţă şi zorile de zi ne-au prins, iar, plimbându-ne ca nişte lunatici, de-a lungul văii umede. Lucrurile au venit precum le prevăzuse el. A doua zi, au plecat unii dintre studenţi, cei rămaşi, însă, deşi mai puţini, tot n-au ajuns să rezolve cestiunea prealabilă. S-a hotărât numai că naţionalismul are să fie propagat, fără de nici o restricţie, şi a rămas ca noi, cei din Viena, să conducem, mai departe, mişcarea.

Noi, membrii comitetului, eram stăpâniţi de simţământul că am făcut destul şi că nu vom putea să mai facem nimic. Spre a ne îmbărbăta, s-a dat, în „saloanele" Părintelui egumen, o serată, în onoarea noastră, şi nota caracteristică a stării sufleteşti, în care ne aflam, n-o pot da mai bine decât mărturisind că eu, persoană atunci importantă, am adormit în jeţul ce mi se destinase, alăturea cu stăpânul casei.

Vasilică Morariu, om întotdeauna vesel şi glumeţ, îi scoase lui Pamfilie Dan, casierul nostru, vorba: „Ce va să zică casier? Casier va să zică un om care nu are casă". Această glumă nu era o figură poetică, ci un adevăr foarte prozaic. Pentru ca să executăm programul, stabilit de comitetul central, care se retrăsese, a trebuit să facem cheltuieli mari, pe cât îmi aduc aminte, peste 35.000 de florini. Aveam această sumă, în catastifele noastre; pe când, însă, noi trebuia să grăbim cu lucrările, banii soseau numai încetul, picătură cu picătură.

– De!, zicea Vasilică, suntem sub stăpânirea nemţească şi avem să plătim după călindarul nemţesc, dar banii ne vin din ţară, unde socoteala se face după călindarul românesc".

În urma acestei deosebiri de calendar, ne aflam în strâmtoare necurmată. Cu antreprenorii, cu măcelarul şi cu brutarul încheiaserăm contract, în care erau hotărâte termenele de plată, pe căruţaşi îi arvoniserăm şi urma să-i

achităm după serbare, iar celelalte cheltuieli se făceau plătind, deja, mână la mână. Îndată, dar, ce primeam bani, îi şi dădeam şi casierul nu ajungea, niciodată, să se poată ţine de termenele hotărâte în contracte. După serbare, abia am putut să achităm pe căruţaşii veniţi de la depărtări mai mari şi mai rămăseserăm datori cu peste 8.000 de florini, pe care aveau să îi primească antreprenorii, măcelarul şi brutarul, în virtutea contractelor subscrise de Dan şi de mine, „oameni solvabili puşcă", cum zicea Vasilică.

– Ce facem, acum, Mihalache?

– Să mai aştepte şi ei!, ne răspundea Eminescu.

– Eu sunt de părere că pot să plece, întâmpina Vasilică, şi să nu se mai întoarcă niciodată, căci nu mai avem nevoie de dânşii!

Nu plecau, însă, şi nu ne lăsau nici pe noi să plecăm. Nu ne-am fi avântat, dacă nu ne-am fi răzimat, cu toată încrederea, pe cei ce ne încurajaseră. Nu ne îndoiam, dar, nici acum, că vom putea să achităm, în cele din urmă, suma, care ne părea neînsemnată. Creditorii se căiau, însă, de a fi pus temei pe subscrierile unor oameni, care nu pot să dea nici o garanţie materială, şi stăteau, în permanenţă, la Putna, iar casierul, un prototip de om scrupulos, umbla nemângâiat, de ici, până acolo, şi se căia de a fi intrat în o încurcătură, din care nu ştia cum va putea să iasă. Eminescu îşi da silinţa să-l încredinţeze că mulţi au întârziat cu trimiterea sumelor încasate, fiindcă stăteau la îndoială, dacă nu cumva serbarea va fi oprită, dar acum, după ce serbarea a reuşit atât de bine, ei vor grăbi să trimită banii; Dan, însă, era convins că tocmai acum, „post festa", toţi vor socoti că e de prisos să mai trimită banii.

Am făcut, deci, lista „restanţierilor" şi Eminescu a plecat în Ţară, ca să facă „execuţiunile", cum zicea Vasilică. Aceasta a fost o mare uşurare, atât pentru noi, cât şi pentru creditori, căci efectele intervenţiei lui Eminescu nu puteau să urmeze decât după câteva zile. În timpul acestor zile de aşteptare liniştită, banii ne soseau întruna şi, peste vreo săptămână, când am primit scrisoare de la Eminescu, scăzuserăm datoriile la mai puţin de jumătate şi Dan îşi bătea joc de Vasilică, repetându-i mereu vorbele: „Casier va să zică un om care are casa plină". Nu mă mai oprea, acum, nimeni la Putna şi puteam să mă întorc la Viena şi să plec, de acolo, acasă. Banii au intrat mereu, până pe la sfârşitul lunii octombrie, şi casierul nu numai că a achitat toate datoriile, dar a mai şi despărţit mormântul, de restul bisericii, printr-un geamlâc, aşezat în cercevele de fier ciocănit, un fel de cutie pentru conservarea urnei şi a celorlalte prinoase. Socotelile trebuie să se afle în arhiva societăţi „România Jună", care a oprit, pentru sporirea fondului ei, şi excedentul rămas, la încheierea definitivă (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 119, 23 iunie / 6 iulie 1904).

Mai rămânea, însă, să ne descurcăm şi cu colegii noştri de la Viena. Încă în ajunul serbării, se iviseră semne de furtună. Aflând că am rugat pe

domnii Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi şi Vasile Pogor să se pronunţe, în cestiunea cuvântării festive, naţionaliştii sinceri stăruiseră ca tinerimea română să spele, prin un protest, publicat în toate ziarele, ruşinea aceasta. Se credea că serbarea va fi oprită. Când a apărut notiţa din „Czernowitzer Zeitung”, s-a învederat că pe noi guvernul ne sprijină. Dovada vinovăţiei noastre era dată cu prisos şi am fost păscuţi, de aici, înainte, cu toată străşnicia. Controlorii noştri luaseră notiţă despre toate. Ştiau cum am luat înţelegere cu poliţaiul de la Viena şi cu cel de la Rădăuţi, ba le ştiau toate chiar mai bine decât mine; ştiau cum mi-am dat silinţa să amăgesc pe fruntaşii românilor din Bucovina; ştiau cum ne ascunseserăm Eminescu şi eu, în ajunul serbării, cum am oprit pe arhiereii din Moldova de a celebra şi cum, după serbare, am umblat cu minciuni, ca să dosim, de la Putna, fără a fi achitat datoriile; toate le ştiau şi le pătrundeau cu agera lor minte de apărători ai marilor interese naţionale.

Vacanţele erau pe sfârşite, când m-am întors la Viena; eram, însă, nevoit să plec acasă, căci nu se deschisese încă institutul privat, unde dădeam lecţii. De acasă, nu am putut să mă întorc, la timp, şi, astfel, lecţiile, pe care le avusem, au fost luate de alţii. Petreceam, dar, pe la culesul viilor, fără ca să-mi pot da seama cum şi când voi putea să mă întorc la Viena, ca să-mi urmez studiile, iar cei de la Viena erau convinşi că conştiinţa vinovăţiei nu mă lasă să mai dau faţă cu dânşii.

În timpul acesta, Eminescu trecuse pe la Iaşi şi luase parte la seratele „Junimii”. În urma stăruinţelor lui, mai mulţi dintre membri „Junimii” au luat, între dânşii, înţelegere să-mi pot termina studiile. Cu primii 15 galbeni, primiţi prin mijlocirea lui Eminescu, m-am întors, apoi, la Viena. Acum era, chiar şi pentru cei mai naivi, lucru învederat că sunt vândut şi că am abuzat de prostia lui Eminescu, ca să mijlocească târgul infernal. Încă de mult se remarcase intimitatea suspectă, în care mă aflam cu compatriotul meu Toma, infamul spion al poliţiei din Viena. Erau cu mult mai deştepţi naţionaliştii sinceri, decât să nu pătrundă întreaga ţesătură de întregi, în care voiam să-i încurcăm pe nevinovaţii noştri colegi. Clar ca lumina zilei era că guvernul austriac ne-a dat voie să aranjăm serbarea, fiindcă eram agentul lui secret şi avea încredere în mine. De aceea, Renei, zbirul austriac, nici n-a asistat la congres, ci m-a lăsat pe mine să fac poliţia şi să denunţ pe cei ce nu se sfiiesc a le spune adevărul.

Fiind dat pe faţă întregul complot, până în cele mai mici amănunte, s-au stabilit, cu toată precizia, punctele de vinovăţie şi eu a trebuit, îndată după întoarcerea mea, să convoc adunarea, ca să dăm seamă despre faptele noastre. Casierul nostru muncise din greu, ca să-şi facă socotelile şi să justifice, cu acte în regulă, toate cheltuielile, până la cea din urmă mămăligă cu brânză. Nici că i s-a făcut vreo critică. Pentru banii pe care mi-i dăduse mie, vreo 150 florini, nu avea acte justificative. Erau cheltuielile mele personale, pe care nu puteam

să le justific nici eu, decât mărturisind că le-am făcut călătorind la Putna şi înapoi şi procurându-mi obligata îmbrăcăminte de sărbătoare.

A urmat, apoi, rechizitoriul. Cum ai îndrăznit dumneata, domnule, să abuzezi de încrederea noastră şi să pui în primejdie existenţa societăţii „România Jură”, subscriind, ca secretar, un apel către public, când ştiai că societatea nu a luat, niciodată, hotărârea de a face un asemenea apel? Cine te-a autorizat, mă rog, să te faci preşedinte al unui comitet, pe care nimeni nu l-a ales, să faci agitaţii, în numele nostru şi să emoţionezi întreaga naţiune, pentru satisfacerea ambiţiei dumitale nesăţioase? Cum ai îndrăznit să te pui în conflict cu fruntaşii Bucovinei, să compromiţi, prin atitudinea dumitale, interesele acestei mici ţărişoare şi să insulţi, astfel, memoria marelui erou? N-ai văzut că Vasile Alecsandri, el însuşi, te-a dezarmat, lipsind de la serbare? De unde ai luat tupeul de a da, în timpul mesei festive, la o parte pe Mihail Kogălniceanu, marele om de stat, ca să prezidezi dumneata şi să te poţi insinua, prin toastul pe care l-ai rostit şi prin serviciile de poliţist, pe care le-ai făcut, cenzurând pe oameni sinceri? Cine ţi-a votat cheltuielile de zeci de mii, pe care le-ai făcut, şi cum ai ajuns să faci călătorii de plăcere şi să te înţoleşti din bani adunaţi pentru scopuri naţionale? Unde e, mă rog, procesul verbal, încheiat în toată regula şi subscris de toţi cei ce au luat parte la congres, actul fundamental, în virtutea căruia dumneata şi cei prostiţi de dumneata vă pretindeţi birou permanent al congresului?

Cam astfel erau formulate întrebările, la care trebuia să răspund. Ce puteam să fac? Am recunoscut că toate sunt adevărate, că n-am fost ales de nimeni nici preşedinte, nici secretar, că am constituit comitetul după nevoile momentului şi am făcut ceea ce a trebuit să fac, mi-am mărturisit păcatele şi căinţa şi am declarat că voi vărsa, când voi putea, în casa societăţii, suma ce o cheltuisem pe drumuri şi în timpul petrecerii mele la Putna. Prin această capitulare necondiţionată, naţiunea ar fi fost salvată, dacă vorba ar fi fost numai de mine singur şi dacă amicii noştri, aproape unanimitatea societăţii, n-ar fi ţinut să ne dea satisfacţie, proclamând lista, care atât de mult l-a supărat pe Ioniţă Bumbac.

Pentru şedinţa viitoare, s-au făcut, dar, pregătirile, despre care vorbeşte Eminescu, în articolul său, şi, la şedinţa aceasta, Ioniţă s-a prezentat însoţit de o mulţime de tovarăşi de luptă, care s-au înscris „ad-hoc” în societate. Văzându-se puşi în minoritate, mulţi dintre amicii noştri s-au retras prin colţuri şi noi am fost nevoiţi să ne retragem şi să renunţăm de a duce mai departe lucrarea începută la Putna.

Aceasta era situaţia în care Eminescu şi-a scris articolul. Ceea ce-l durea era că continuarea lucrării nu mai era cu putinţă şi că oameni care munciseră, cu toată inima, ca Pamfilie Dan, ca Vasile Morariu, ca Ilie Luţă şi ceilalţi, se aleseseră cu ruşinea de a fi luaţi drept nişte nemernici. „Cine oare, zicea el,

să se mai avânte, să ostenească şi să se expună pentru cauza noastră, dacă asemenea mişelii sunt cu putinţă?”. El voia să mângâie şi să îmbărbăteze pe cei ce pierduseră pofta de a mai lua parte la mişcările naţionale. Azi, îi dăm cu toţii dreptate; atunci, însă, cel mai cuminte lucru era tăcerea (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 120, 24 iunie / 7 iulie 1904).

Reamintindu-mi, azi, după treizeci şi doi de ani, preocupările noastre de atunci şi dându-mi seamă despre faptele petrecute în urmă, sunt cuprins de simţământul că rău am făcut, de am stăruit ca Eminescu să nu-şi publice articolul. Mulţimea a rămas, ce-i drept, şi e şi azi, tot cum era atunci, parte târzie la minte, parte pornită spre răutate, şi de ruşinea pe care am păţit-o noi n-ar scăpa nici azi cei ce ar voi s-o ia prea repede înainte, dar ceea ce noi voiam s-a şi făcut, încetul cu încetul, şi deplina restabilire a unităţii, în viaţa noastră culturală, e numai o cestiune de timp. Restabilirea se făcea şi mai curând, şi mai bine, dacă, organizându-ne noi, tinerimea de atunci, ne-am fi deprins a lucra împreună şi a ne mărgini la urmărirea scopului, pe care-l precizaserăm atât de bine, în apelul adresat publicului, şi organizarea s-ar fi făcut, dacă noi am fi fost atât de stăruitori ca Eminescu. Constataserăm un adevăr, când am zis că ideea serbării nu de la noi a pornit şi că românii vor ca cultura lor să fie naţională şi pretutindeni aceeaşi. Nu am fi fost încurajaţi şi sprijiniţi, dacă dorul de unitate culturală nu s-ar fi ivit în toate inimile; nicăieri, însă, dorul acesta nu se depuse pe faţă cu atâta energie şi în o formulare atât de raţională şi de clară, ca în „Junimea” de la Iaşi.

În toamna anului 1869, când am fost trimis, pe neaşteptate, la Viena, eram lipsit de cunoştinţe literare şi nu ştiam dacă sunt sau nu, în lumea aceasta, „Junimişti” şi „Bărnuţieni”, „Şagunişti” şi „Bariţieni”. Răposatul meu tată, om cu slăbiciuni de cărturar, era, ce-i drept, abonat la „Gazeta” şi, în urmă, la „Albina”, avea o mică bibliotecă şi ţinea să citesc, ca să mă luminez. Am şi citit, când eram mai mic, cu plăcere „Alexandria”, „Isopia”, cartea lui Leonat din Lombardia şi alte cărţi vechi, pe care ni le aduceau goştinarii, de la Sibiu.

Când a venit însă rândul publicaţiilor lui Papiu Ilarian, ale lui Moise Bota, „Mugurul”-ui din Arad şi altor opere mai moderne, nu eram în stare să urmez lectura şi ascultam de mama, care zicea că acestea sunt cărţi papistăşeşti, care smintesc mintea celor ce le citesc. Cu mult mai frumoase erau poeziile lui Petöfy, ale lui Eötvös ori ale lui Vörösmarty, romanele lui Jókai ori nuvelele lui Kisfaludy. Am ajuns dar la universitate, fără să fiu în stare a gusta produsele literare române, care-mi păreau afectate, lipsite de avânt şi scrise în o limbă pocită. Şi tot cam astfel eram toţi cei ce ştiam româneşte, dar nu ne făcuserăm studiile gimnaziale la Blaj, la Braşov, la Beiuş, la Năsăud ori sub dăscălia lui Pumnul. Bună şi frumoasă era pentru noi numai limba, pe care o învăţaserăm fiecare în satul său; trebuia, dar, să ne simţim ademeniţi

de „Junimea”, care stabilise principiul că limba cea bună vieţuieşte în graiul poporului şi că unitatea culturală nu se poate restabili, decât exprimând, în limba aceasta, adevărul, care e pretutindeni acelaşi.

Pe când Eminescu, care le ştia pe toate şi judeca în cunoştinţă de cauză, susţinea noua direcţiune din convingere, noi ne orientam potrivit cu neputinţele noastre. În curând, s-au format, la Sibiu, la Braşov, la Arad şi la Năsăud cercuri junimiste şi erau şi în Bucovina susţinători ai noii direcţiuni. Aveam, la Sibiu, „Telegraful Român”, pe care-l redacta Nicolae Cristea, iar la Arad s-a înfiinţat, mai întâi, „Speranţa”, apoi „Biserica şi Şcoala”, sub redacţia Părintelui C. Gurban, mai întâi, apoi sub a domnului Gherasim Serb şi, în cele din urmă, a Părintelui V. Mangra, unul din cei mai zeloşi propagatori.

În faţa noastră se afla, însă, Blajul, care ţinea la tradiţiile sale şi avea multe legături în România. Eminescu, care trecuse pe la Blaj, îşi dăduse seama că, pentru Uniţi, susţinerea direcţiunii date din Blaj e cestiune de conservare. Fruntaşii bisericii greco-catolice voiau să aibă conducerea, în viaţa noastră intelectuală şi în cea politică, pentru că numai astfel puteau să se susţină, în mijlocul poporului român, şi să se întărească, făcând prozeliţi. Din gândul acesta pornise lupta contra lui Şaguna şi chestiunea culturală se pierdea în dosul celei politice, care era complicată şi ea cu cea religioasă (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 122, 27 iunie / 10 iulie 1904).

Pe când, apoi, blăjenii şi cei de-o seamă cu dânşii, crescuţi anume pentru luptă, erau stăruitori, neobosiţi şi fără de cruţare, în alegerea mijloacelor, noi, ceilalţi, nefiind mânaţi de convingeri puternice înainte, ne dădeam sfiicioşi la o parte, îndată ce adversarii ni se puneau, cu oarecare îndrăzneală, în cale, şi îndrăzneala nu le lipsea niciodată. Eminescu nu şi-a scris, dar, articolul, ca să combată, prin el, lipsa de scrupule a celor ce ne siliseră să ne retragem şi să renunţăm la continuarea lucrării începute, ci ca să ne convingă pe noi că e bună calea ce începuserăm, să ne dea un fel de satisfacţie şi să ne îmbărbăteze a merge înainte. Dacă vorba ar fi fost numai de literatură, lucrul acesta ar fi fost de prisos.

Eminescu publicase, în „Convorbiri Literare”, o poveste frumoasă. Noi eram de părerea că nu o scrisese bine. „Scrie tu alta, mai bine, ca la voi, la Şiria!”, mi-a zis el. Am scris „Zâna Zorilor” şi am trimis-o la redacţia „Convorbirilor”, deşi mă îndoiam că ea va fi publicată. Dl Iacob Negruzzi nu numai că mi-a publicat-o, ci a ţinut, totdeodată, să-mi facă împărtăşirea că îndeosebi lui Vasile Alecsandri i-a plăcut mult limba şi felul meu de a povesti. Nu se putea să nu iubesc şi să nu pun, sus, în gândul meu pe oamenii mie necunoscuţi, care, deşi trăiau la Iaşi, găseau că e frumoasă şirieneasca noastră şi bun felul de a povesti, pe care-l învăţasem de la bunicul meu.

Şi aşa, ca mine, simţeau toţi. Simpatiile noastre erau fireşti şi sincere.

Eminescu nu se mulţumea, însă, cu atât numai, ci stăruia să lucrăm şi să luptăm. Acesta e rostul articolului scris de Eminescu, în noiembrie 1871, şi dl Ion Rădulescu a judecat bine lucrurile, când a luat hotărârea de a publica, azi, după treizeci şi doi de ani, acele fragmente, găsite în manuscriptele rămase de la Eminescu. Publicarea aceasta aruncă o vie lumină nu numai asupra tinereţilor lui Eminescu, ci asupra unei întregi şi foarte întinse lucrări, care se urmează şi astăzi.

Toţi, noi cei ce stăteam, atunci, în legătură, fie directă, fie indirectă cu dânsul, am rămas ceea ce eram atunci, n-am încetat, niciodată, a lucra pentru realizarea programului, stabilit după impulsiunile primite de la dânsul, şi am profitat fiecare, potrivit cu putinţele sale şi cu temperamentul său, ca să facem ceea ce, la Putna, hotărâserăm a face. Mulţi au lucrat pentru restabilirea unităţii în viaţa culturală a poporului român; noi însă am lucrat numai pentru aceasta şi dacă unii dintre noi au luat ori iau încă parte la viaţa politică, au făcut-o ori fac aceasta numai pentru că, în lumea în care trăim, succesele culturale atârnă de la cele politice. Întotdeauna şi pretutindeni, preocupările noastre au fost culturale şi numai culturale, căci, în tinereţile noastre, ne-am deprins a privi toate chestiunile, din punctul de vedere cultural.

Am avut, în timpul celor treizeci şi doi de ani, care au trecut de când cu serbarea de la Putna, adeseori ocazia de a mă convinge că nimeni dintre contemporanii mei nu a ajuns, în ceea ce priveşte ideea naţională, la o concepţie atât de clară ca Eminescu, iar clarificarea aceasta s-a făcut în timpul frământărilor sufleteşti, prin care am trecut, în timpul petrecerii noastre la Viena. Adunaţi din toate ţările, în care soarta i-a risipit pe români, noi ne-am deprins a privi toate lucrurile din punctul de vedere al întregului popor român şi a căuta, pretutindeni, numai ceea ce se potriveşte cu interesele tuturora. Pe când Eminescu repeta, mereu, în coloanele „Timpului", că România nu e expresie geografică, ci centrul vieţii naţionale româneşti, noi repetam mereu, în „Tribuna" şi în „Gazeta Bucovinei", că soarele pentru toţi românii la Bucureşti răsare.

Adeseori, a mai trebuit să păţim ruşinea, pe care o păţiserăm, după întoarcerea noastră de la Putna. Căci trebuia neapărat să intrăm în conflict cu interese particulare ori cu susceptibilităţi individuale. Mişcarea pentru restabilirea unităţii, în viaţa culturală a românilor, nu însă de noi fusese pornită şi astfel a mers şi merge înainte şi fără ca noi să luăm parte la ea, căci e, cum prevăzuserăm noi, în natura lucrurilor ca, prin cultură, să ne apropiem unii de alţii (***Tribuna Poporului***, Anul VIII, Nr. 123, 29 iunie / 12 iulie 1904).



1871: Loteria Societății pentru cultură și literatură: Prin înaltul emis al cesaro-regescului minister de finanțe, din 22 decembrie 1868, nr. 37468, s-a conces *Societăţii pentru cultura și literatura română în Bucovina* facerea unei loterii de efecte, în folosul fondului ei și, mai ales, pentru sprijinirea studenților zeloşi, pe la universităţi.

Această loterie se compune din douăzeci și cinci de mii (25.000) de sorturi, având drept câştiguri cinci sute (500) de efecte sau loturi, dintre care unele în valoare foarte considerabilă. Prețul unui sorț de la acestă loterie este defipt la cincizeci (50) de cruceri v. a. (vienezi – n. n.) Sortirea se va face, în public, în 18/30 decembrie 1871, în Cernăuți, în localităţile Societăţii, în prezența unui comisar cesaro-regesc. Lista loturilor sortite se va publica îndată; iar împărţirea câştigurilor va începe cu 15 zile după sortire și se va face de către Comitetul Societăţii. Efectele loteriei se vor expune, spre vederea publicului, în localităţile Societăţii, cu o lună înainte de sortire. Loturile câştigate, care nu se vor reclama până în 1 martie 1872, vor rămâne în folosul fondului Societăţii.

Aducând tote acestea la cunoștințaa prea onoratului public, Comitetul Societăţii nutrește viia speranță că această întreprindere a sa, a căreia necesitate a fost recunoscută în mai multe adunări generale ale Societăţii, va fi primită și îmbrățișată de către prea onoratul public, cu acea exemplară bunăvoință, simpatie și devotament, cu care au fost îmbrățișate și sprijinite toate acţiunile Societăţii noastre literare, care tind la procurarea mijloacelor pentru lăţirea culturii între fiii năzuitori ai poporului nostru.

Observăm, spre mângâierea noastră, a tuturora, că, de un timp, încoace, un număr considerabil de tineri, ieșiți mai toți din sânul poporului, se apucă, cu zel și seriozitate, de diferite studii, singura cale care poate aduce poporul la bunăstare și fericire, dar că aceşti tineri sunt nevoiţi sau de a se întoarce îndărăt la cornele plugului, înzestraţi numai cu o semicultură, sau că sunt necesitaţi a îmbrățișa niște cariere cu totul contrarii aspirațiilor lor, și toate acestea, numai din cauza lipsei mijloacelor de a-și continua studiile, după aplecarea lor. A suplini, măcar cât e cu putință, această lipsă de mijloace și a facilita tinerilor studiile de specialitate, iată scopul loteriei de față. Ea și-l va ajunge, pe deplin, dacă prea onoratul public îi va acorda, cu îndătinata-i bunăevoință, atenţia ce o merită și va cumpăra toate sorțurile de care dispunem.

În interesul lăţirii unei culturi solide și serioase, Comitetulu Societăţii literare face, prin aceasta, cu tot respectul, apel călduros, către toți amicii și protectorii progresului, de a se împărtăși, cu generozitate, la această loterie, bine încredințați fiind că obolul ce-l vor aduce, prin cumpărarea de sorți,

va fi un izvor nesecat pentru dezvoltarea unei mulţimi de talente, care vor face puterea, firea și mândria naţiunii noastre. Să nu uităm că tot ce vom da, aicea, chiar și cu speranța unui caștig în loturi, va fi numai spre crearea unui capital de inteligențe foarte productiv, care, la timpul său, va da procente foarte mănoase pentru susținerea, apărarea și sporirea intereselor naționale, materiale și intelectuale.

Una dintre însușirile caracteristice ale strabunilor noștri a fost dărnicia în binefaceri de tot felul. Nepoţii și strănepoţii lor de bună seamă că nu vor rămâne îndărăt, în această privință, mai ales știind că știința e putere, iar puterea stă în unire.

Cernautiu, în 5/17 iunie 1871. // George Hurmuzachi, Președintele Societății / Mihai Călinescu, Secretarul Societății / Iancu Lupul, Ion Sbiera, Membrii Comitetului (***Albina***, Anul VI, Nr. 65, joi 12/24 august 1871).



1871: În Bucovina, sfatul cu sătenii despre autonomia şi congresul bisericesc în Bucovina (la scumpa noastră Bucovina, fraţilor şi coreligionarilor noştri este să li se deschidă de mult dorita viaţă constituţională bisericească; puterea ei mai repede deja a început. Pe cât timp fraţii noştri n-au al lor propriu organ de publicitate, acolo, în ţara lor, care să reprezinte, în ale cărui coloane să se exprime acea viaţă, noi le suntem angajaţi, cu organul nostru, care întru interesul lor, este, ca totdeauna, gata a aduce tot sacrificiul posibil, chiar şi în ortografie. Mai demn nu se putea inaugura mişcarea pe terenul autonomiei bisericeşti, în Bucovina, decât prin catechismul sinodal, al cărui publicare urmează).

Lângă Suceava, în 20 ianuarie / 1 faur 1871. Noi, Bucovinenii de religie ortodoxă orientală, vrem autonomia bisericii noastre, în această ţară (adică administrarea averilor mănăstireşti, în dauna unei conduceri spirituale unitare a tuturor românilor din imperiul austro-ungar – n. n.). Spre a dobândi această autonomie, stăruim noi, prin bărbaţii încrederii noastre, preoţi şi mireni, acum de mai mult de 20 de ani, încoace; şi aceea, cu fel de fel de rugări la prea înaltele scaune, iar în timpul din urmă, adică în vara trecută, a anului 1870, ne adunarăm ca la 4.000 de fraţi, de legea noastră, din această ţară, la Cernăuţi, şi hotărârăm, cu toţii şi din nou, ca, după atâtea încercări şi rugări zadarnice, pentru câştigarea autonomiei bisericii noastre, acuma, cu tot adinsul, şi încă şi prin o deputaţiune anume, să cerem, de la milostivul nostru Împărat şi de la prea înaltul guvern ministerial al Austriei, încuviinţarea de acea autonomie.

Să mai repetăm, dară, ca să pricepem si să ştim cu toţii şi mai bine:

Ce este acea autonomie?

Autonomia este ocârmuirea prin sine, adică neatârnată de altul, străin, fie aceea persoană sau şi diregătorie. Autonomia, deci, a bisericii noastre este ocârmuirea ei prin sine singură, neatârnată de oareşicare persoană sau diregătorie străină, care persoană sau diregătorie adică n-ar fi de legea noastră şi n-ar fi bisericească, ci lumească. Numai Împăratul, cu guvernul său cel ministerial, are dreptul de supraveghere, şi numai spre acel scop, ca ocârmuirea de sine nu cumva undeva să facă ceva, oareşicare rău împotriva Statului şi legilor lui; pentru că Împăratul e, totodată, şi tutorele sau epitropul cel mai mare şi mai înalt peste toate bisericile din stat.

Dar sub cuvântul „biserică”, aici ce avem să înţelegem?

Sub cuvântul „biserică”, aici nu se înţelege biserica făcută din piatră ori din lemn, de care vedem prin sate şi oraşe, ci se înţelege comunitatea sau însoţirea tuturor credincioşilor, câţi sunt de una şi aceeaşi lege, cu noi, în Bucovina, fie ei preoţi, călugări sau mireni. De aceea, deci, şi zicem că autonomia bisericii noastre, în Bucovina, înseamnă ocârmuirea tuturor afacerilor şi trebuinţelor legii noastre, prin toţi credincioşii noştri, adică de o lege cu noi.

Am spus că noi, toţi câţi suntem de legea noastră ortodoxă-orientală în Bucovina, avem dreptul să ne diregem trebile noastre bisericeşti singuri; dar cum se poate ca noi, toţi, să ne ocârmuim şi să ne diregem trebile noastre bisericeşti, căci noi suntem vreo 400.000 de suflete (au fost incluşi şi rutenii, din nevoia anti-românească de reprezentativitate – n. n.)? Se poate în modul reprezentativ, adică prin deputaţi, aleşi de noi, din mijlocul legii noastre, în care vom avea încrederea că ei ar fi cu tot sufletul pentru binele legii noastre şi a tuturor câţi suntem fii şi fraţi de una şi aceeaşi credinţă ortodoxă-orientală din Bucovina. Acei deputaţi, aleşi de noi, se vor aduna, la un loc, sub preşedinţia prea sfinţitului nostru Arhipăstor sau a locţiitorului, şi se vor sfătui, şi vor hotărî, prin majoritate, adică mai mare parte a voturilor, cum să fia cutare şi cutare treabă a bisericii noastre.

Care sunt, mă rog, acele trebi bisericeşti?

Acelea sunt de două feluri principale sau de căpetenie. Felul întâi e acela care priveşte trebile dinăuntru ale bisericii, adică credinţa, cu regulile ei dogmatice şi rituale (în care, oricum, nu intervenea nimeni – n. n.); iară felul al doilea e acela care priveşte interesele cele din afară ale bisericii, adică trebuinţele comunităţii bisericeşti, ca a unei însoţiri omeneşti (adică administrarea Fondului religionar – n. n.). Felul dintâi îl putem numi şi partea spirituală sau duhovnicească a bisericii; iară felului al doilea îi putem zice partea lumească, economia (gospodăria) comunităţii bisericeşti, cu cele ce-i sunt ei de trebuinţă, spre a trăi după noima legii sale şi spre binele şi mângâierea sa.

Şi avem noi voie şi drept de a ne pune noi singuri asemeni lucruri la cale?

Avem, şi aceea, din multe temeiuri. Mai întâi, se trage acest drept al legii noastre încă din vechime, de când, adică, Bucovina, ţara noastră, nu era încă sub sceptrul Împăratului Austriei. Şi cum că acest drept al autonomiei bisericii noastre ni s-a lăsat nouă, ca să-l avem şi după venirea ţării noastre sub această împărăţie, ne arată contractul acestei Împărăţii, pe care îl făcu ea cu Turcia, ce era epitropul Moldovei, şi această epitropie, cât priveşte pământul acesta al Bucovinei, ca fostă parte a Moldovei, a cedat-o Împărăţiei noastre de acum (simţiţi, cumva, vreo durere a bisericii strămoşeşti faţă de „cumplitul rapt", comis prin cumpărarea Bucovinei, de la turci, de către „Împărăţia noastră"? – n. n.).

Dară şi după aceea, în mai multe rânduri, ne-au proclamat Împărăţia acestui stat al Austriei şi ne-au chezăşuit autonomia bisericii noastre; aşa, de pildă, prin constituţiunea imperială din 4 Martie 1849, § 1; prin patenta împărătească din 31 Decemvrie 1852; prin „diploma" din 30 Octomvrie 1860, iară mai cu seamă, acuma, în timpurile cele mai noi, prin legile fundamentale de stat, din 21 Decemvrie 1867, articolul 15 (cu celelalte articole: 5, 6, 14, 17), care articol 15 sună cam aşa:

„Fiecare biserică, recunoscută în stat, are dreptul a exercita, adică a-şi împlini legea sa, după credinţa-şi, a-şi conduce şcolile sale, a stăpâni şi a întrebuinţa fondurile şi averile sale bisericeşti şi şcolare, după trebuinţa şi dorinţa ei".

Şi-apoi cum, pentru toate aceste trebi, să se hotărască prin unii şi aceiaşi deputaţi?

Ba nu; trebile felului întâi, adică cele curat duhovniceşti, trebile credinţei, ale orânduielilor şi obiceiurilor ei, au să se hotărască numai prin preoţi, cu episcopul în frunte, şi acea adunare, acel sobor, se numeşte sinod bisericesc; iară trebile de felul al doilea, ale economiei, adică, a comunităţii bisericeşti au să se hotărască prin deputaţii întregii comunităţi. Şi această comunitate bisericească se compune din două părţi: una e partea preoţească şi călugărească sau clericală; iară cealaltă e partea mirenească, la care se numără proprietarii cei mari, târgoveţii, învăţătorii, militarii, răzeşii şi ţăranii; şi adunarea sau soborul, care e ca să reguleze şi să orânduiască afacerile economiei din comunitatea noastră bisericească; nu-l numim sinod, ci Congres bisericesc.

Noi, mirenii, aşadar n-avem, la „sinoadele bisericeşti", nici o treabă?

N-avem; şi aceea, cu tot dreptul, căci, cum am zis, „sinoadele" au să

se ocupe numai cu lucruri lăuntrice sau curat duhovniceşti ale bisericii, şi-n lucrurile interne ale bisericii, la lucrurile credinţei, care sunt curat duhovniceşti, numai aceia au treabă, care-s pe acelea puşi şi sfinţiţi, prin darul Duhului sfânt; şi aceia-s: Patriarhii, Mitropoliţii, Episcopii, protopopii şi preoţii.

Nu aşa e, însă, şi cu „Congresele bisericeşti”, care au să se îngrijească de cele din afară ale credinţei, cum am zice, cu cele lumeşti ale bisericii, cu economia sau gospodăria în comunitatea noastră bisericească; cu care economie tocmai preoţii, episcopii şi toate celelalte persoane duhovniceşti nu este ca să se ocupe, să-şi bată capul, căci Christos zice: „Împărăţia mea nu este din aceasta lume”; adică slujba preoţiei n-are cu lucruri materiale, cu aceste trecătoare adică să se ocupe. Tot aşa, şi Apostolul Pavel zice, în a 3-ia sa epistolă către Filippiseni: „Fiţi împreună următori mie; pentru că mulţi umblau… al căror Dumnezeu este pântecele… cele pământeşti cugetă, a noastră petrecere (civitate) în ceruri este”.

Pentru aceea, deci, şi anume pentru sfinţenia datului şi pentru evlaviozitatea chemării preoţeşti, ei, preoţii, ca persoane apostolice, nu pot şi nu trebuie să fie abătuţi la lucruri profane, lumeşti, cu care, ca şi într-o economie, sunt împreunate multe griji, trude, ba poate şi certuri. De pildă, în privinţa averii bisericeşti. Unde este orişicât de mică avere, acolo este şi grijă, atingere cu unul şi cu altul; şi, prin atingere şi grijă, sunt şi fel de fel de neînţelegeri, neplăceri şi, adeseori, şi certuri, care nu se potrivesc cu starea preoţească. Tot aşa e şi în privinţa patronatelor şi arondării parohiilor, în privinţa şcolilor ş. a. Câtă bătaie de cap, câtă trudă şi câtă luptă trebuie, spre a pune una şi alta la cale, a direge şi a chivernisi cu cutare şi cutare treabă! Şi aceste toate chivernisiri materiale sau lumeşti nu este, nu se cuvine, cum am zis, ca să fie în spatele preoţilor, ca nişte persoane evlavioase, bisericeşti. Preoţilor, ca unor următori numai acelei chemări şi slujbe, care o avură sfinţii Apostoli, aşijderea numai cu apostolatul, cu învăţarea, adică, a cuvântului lui Dumnezeu, cu lucrurile credinţei şi ale sfintelor taine li se cuvine să se trudească, să se ocupe. Iară comunitatea bisericii, ea trebuie să se îngrijească pentru cuvenita susţinere a preotului, bisericii şi şcolii.

Aşadar, preoţii, adică persoanele duhovniceşti, care, cum spun, au să se ocupe numai cu Evanghelia şi cele sacramentale, n-au treabă la „Congrese bisericeşti”?

Ba au; într-atâta, încât şi preoţii, pe lângă aceea că sunt păstori sufleteşti şi persoane spirituale, mai sunt şi membri (mădulari) ai comunităţii, ai trupului văzut al bisericii; şi sf. Apostol Pavel zice (I. Corint, cap. 12, st. 20,) „Cu adevărat multe mădulare sunt la un trup”. Apoi eu v-am spus şi vă mai repet aceea că, în biserica noastră, pentru că ea este ortodoxă, ce vrea să zică adevărat a lui Christos, şi drept apostolească, cum şi zicem noi în „Crez”,

suntem toţi inşii mădulari şi părtaşi ai comunităţii, ai trupului bisericesc. Nu numai preoţii sau numai mirenii, ci toţi, pentru că tot sf. Apostol Pavel zice (Corint. I. cap. 12, st. 23) „să nu fie dezbinare în trup; ci să se îngrijească mădularele între sine, unul de altul". Preoţii, la noi. mai au, apoi, ca bărbaţi căsătoriţi, familii, în sânul comunităţii bisericeşti; au, dară, şi ca atare tot dreptul a lua parte deplină la congresele bisericeşti.

Fiindcă, cum ne spui despre congrese bisericeşti, noi, mirenii, şi adică noi, ţăranii, răzeşii, târgoveţii, militarii şi proprietarii mari, numai de congrese şi de afacerile congreselor avem să ne îngrijim, spune-ne, dar, mă rog, cu ce anume are să se ocupe un congres bisericesc.

Congresul bisericesc are să se ocupe cu acestea: 1) Cu autonomia bisericii noastre, în această ţară, faţă de ocârmuirea statului şi a ţării, faţă, apoi, de celelalte legi din Bucovina; ca nici guvernul statului şi al ţării, şi nici celelalte legi, precum sunt catolicii, evangelicii, armenii, izraeliţii ş. a., să n-aibă oareşicare jignire sau strâmbătate din partea bisericii noastre; dară nici noi să nu fim strâmbătăţiţi nici într-o privinţă, din partea guvernului sau din partea celorlalte confesiuni; 2) Să nu se amestece nimeni, nici om străin, nici diregătoria, care nu e a bisericii noastre şi nu e chemată, prin lege, în ocârmuirea şi conducerea parohiilor, mănăstirilor şi şcolilor confesionale; 3) Să nu se amestece nimeni, afară de însăşi ocârmuirea bisericii noastre, în administrarea, stăpânirea şi întrebuinţarea fondurilor, averii adică a mănăstirilor, parohiilor, şcolilor şi ale bisericilor, atât a acelei de prin parohii, cât şi a acelei ce e a întregii eparhii, şi care avere eparhială se numeşte **Fondul religionar greco-oriental din Bucovina**; 4) Să nu se amestece nimeni, afară de noi, care suntem de legea noastră, la alegerea asesorilor consistoriali şi a protopopilor şi parohilor, chiar a Episcopilor; ca nu, cum poate se întâmpla până acum, să ne dea străinii pe mai-marii duhovniceşti, să ne dea oamenii care, adică, le plac lor şi le vin lor la socoteală, dară nu şi nouă. Pentru că ştim că ce place străinului nu e, totdeauna, şi pentru noi bun şi de folos, ci, din contra, străinul aceea ne dă, ce să-i folosească lui, iară nouă să ne strice; 5) Regularea patronatelor prin parohii; 6) Arondarea sau regularea hotarelor unei parohii dinspre alta, cum şi unui protopopiat dinspre altul; 7) Regularea şi hotărârea lefii anuale a preoţilor şi taxa epitrahilului, ca să aibă preoţii trai fără grija de toate zilele, şi potrivit stării şi chemării lor; 8) Regularea şi defigerea lefii învăţătorilor la şcolile de legea noastră; 9) Hotărârea lefii dascălilor sau cantorilor bisericeşti şi a ponomarilor; 10) Raportul, adică dreptul ce să-l aibă preoţii şi celelalte autorităţi bisericeşti către scaunele lumeşti si persoanele lor, cum şi acestea către preoţii şi scaunele bisericeşti; 11) Raportul, poziţia adică, a eparhiei noastre bucovinene faţă cu celelalte eparhii, care-s tot de o lege cu noi, în ţările Împăratului nostru, şi, în sfârşit: 12) Cărei Metropole să fie

eparhia noastră, a Bucovinei, supusă sau unde să avem noi Mitropolitul nostru, mai mare, adică, decât Episcopul, la care, dacă ni s-ar face vreo strâmbătate de la Episcopie, în trebi duhovniceşti, să ne putem jelui, să putem face, cum se zice, „recurs" sau „apelaţia".

Aceste toate sunt de mare trebuinţă pentru noi; căci, până acum, nu avurăm mai nimica din ele, şi poate şi de aceea ne merse cam rău, şi cu legea noastră în Bucovina, şi cu noi, credincioşii ei.

Dar spune-ne, mă rog, aşa sobor sau congrese, nu sunt ele în contra legii noastre?

Domne fereşte,nu, ba tocmai sunt ele şi după noima învăţăturii însului Christos şi a sfinţilor Apostoli; apoi, şi după regula, pe care o păziră aceşti sfinţi Apostoli întru ocârmuirea comunităţilor bisericeşti, cât trăiră ei pe pământ. Poruncesc acest fel de ocârmuire „sobornicească" a bisericii noastre şi a comunelor ei, câte sunt în toată lumea, poruncesc, zic, sfintele canoane, aşezate de sfinţii părinţi, în sinoadele din toată lumea. Aşa, de pildă, sfânta Evanghelie, cartea învăţăturilor lui Christos, de la început şi până în sfârşit, ne spune că numai prin dragoste către Dumnezeu şi către aproapele nostru putem dobândi mântuirea sufletului nostru. Dragostea, dară, cere ca şi sarcinile, în comunitatea văzută a bisericii, toţi să le purtăm, câţi suntem mădularii acestei biserici; iară nu unii numai să poarte sarcina, iară alţii să se folosească. Tot aşa, însă, trebuie să fie şi cu drepturile şi foloasele, în societatea bisericească: cum toţi poartă sarcinile, aşa toţi să aibă şi drepturi, şi foloase: astfel cere dreptatea, şi dreptatea e dragostea.

Toţi, adică, sute de mii dintre noi, nu ne putem, o dată, aduna la un loc, ca să hotărâm una şi alta, în trebile economiei din comunitatea bisericii noastre. Dară ne alegem oameni încredinţaţi ai noştri, de la care putem de sigur aştepta, că aceea vor grăi şi hotărî la congrese sau soboare, ce am grăi şi hotărî noi, dacă am fi acolo. Christos, apoi, vrând a ne învăţa că, în biserica Sa, care e legea noastră ortodoxă, nu unul să stăpânească, nu un om numai să o conducă pe pământ, a spus: „unde sunt doi sau trei, adunaţi în numele meu, acolo voi fi şi eu, în mijlocul lor", şi, în alt loc: „spuneţi bisericii… spuneţi soborului". Pe această temelie de sobor sau adunare, constituiră şi Apostolii comunităţile bisericeşti, hotărând toate, numai cu învoirea „bătrânilor comunităţii" şi a „întregii comunităţi". Aşa, de pildă, citim, în faptele Apostolilor, cap. 15, st. 22 şi 25: „Atunci s-a părut Apostolilor şi bătrânilor, împreună cu toată adunarea, ca, alegând bărbaţi din ei, să trimită la Antiohia… scriind, prin mâinile lor, acestea: Apostolii şi bătrânii, şi fraţii celor de la Antiohia" ş. cl.

Tot aşa, cum că în sobor, în adunarea comunităţii bisericeşti, iară nu în voia numai a unei persoane, puseră sfinţii Apostoli puterea şi autoritatea legală a diregerii şi conducerii administrative, într-o comunitate bisericească,

se cunoaşte şi din faptele Apostolilor, cap. 19, st. 39, unde sf. Apostol Pavel, comunei bisericeştii din Efes, zice: „iar dacă cercaţi, pentru altceva (nu pentru trebi ale credinţei), să vă dezlegaţi întru adunarea cea după lege”.

Pe acea urmă orânduieşte canonul 37, al sfinţilor Apostoli, ca să se ţină, de două ori sobor în an, care ordonare o repetă şi soboarele din toată lumea, I, IV, VI. şi VII, şi sfânta noastră lege, că ea ocârmuirii soborniceşti în biserică îi dă toată onoarea şi însemnătatea, aşează ca, în pomenirea soboarelor ecumenice, să se facă anume prăznuire, care se şi ţine de întreaga noastră biserică, şi anume în Duminicile aşa numite ale sfinţilor părinţi.

Mare lucru, apoi, cum dară că un lucru atât de mare şi sfânt, cum trebuie să fie, în legea noastră, soboarele, la noi nu se ţinură, până acum. Noi, până acum, părăsisem doară legea noastră cea sfântă, şi numai acuma e ca iarăşi să ne întoarcem la ea?

Mai că o părăsisem; dară nu din vina noastră, a credincioşilor şi fiilor sfintei noastre biserici, ci din alte pricini, de care nu mai vreau să vorbesc, că şi aşa sunt ele, acum, trecute. Dară atâta vă voi spune, că şi formele guvernării statului în care trăim, chipul, adică, al ocârmuirii ţărilor, nefiind el, până acum, constituţional, adică tot aşa cum se cade să fie guvernarea bisericii noastre, ci fiind ocârmuirile, în Austria, până mai deunăzi, absolute şi despotice, adică după voia numai a persoanei domnitoare şi a câtorva puţini aleşi, de aceea nu ne era nici nouă uşor a practica sobornicitatea bisericii noastre, se ţinem, adică, congrese şi sinoade. Pe lângă aceea şi pe lângă altele, mai multe, să mai ştie că, în trecut, unele persoane, mari în eparhie şi ţară, ca să dispună ele mai lesne, cu eparhia şi averea bisericeasca, fondul, adică, al nostru religionar, după placul lor personal, nu voiau să ţină congrese şi sinoade, care să le îngusteze domnirea lor. Nu e, însă, şi astăzi, aşa. Astăzi, şi forma ocârmuirii statului nostru e constituţională, adic sobornicească (reprezentativă, prin deputaţii poporului) şi Maiestatea Sa Împăratul ne dete voia apriată ca să ţinem noi, Bucovinenii, de religia ortodoxă-orientală, sinoade şi congrese bisericeşti, şi mai marii noştri bisericeşti consimt, de pildă prea sfinţitul nostru Arhiereu încă este, din toată inima, gata a aduce poruncile sfintei noastre legi, cum şi dorinţele noastre, ale tuturor diecezanilor, la împlinire, şi să ţină sinoade şi congrese bisericeşti, spre a regula şi a pune la cale atâtea şi atâtea trebuinţe, care de mult şi foarte ne lipsesc în biserica noastră, aice, în Bucovina, şi care, trebuind, vi le îndegetai (arătai – n. n.) mai înainte, prin cele 12 puncte.

Aceasta, într-adevăr, foarte bine ar fi. Dar mai spune-ne, mă rog, că nu te-am înţeles bine: dacă şi preoţii, şi mireni au dreptul să ia parte la congrese bisericeşti, cam câţi mireni şi câţi preoţi vor putea să fie în acele congrese?

Congresele bisericeşti, ca să fie ele aceea ce aşteptăm, şi pentru ce le şi cerem, de atâţia ani, să fie ele adică, în binele şi spre înflorirea bisericii noastre, cum şi pe deplina păstrare a autonomiei sale, de către orişice înrâurire străină sau dăunătoare, trebuie, mai întâi, să fie independente sau neatârnate de acele înrâuriri. Căci, altmintrelea, despoţia (samavolnicia), şi prin congrese, va putea direge toate, aşa ca şi până acum, fără de ele. Această independenţă sau neatârnare însă se poate aştepta numai dacă vor fi sau toţi deputaţii independenţi, sau măcar numai majoritatea lor (Luaţi, la aceasta, vă rog, bine seamă, ce vă spun!). Acuma vine că, în congresele bisericeşti, în acele adunări, adică, în care are să se sfătuiască şi hotărască trebile economiei, în întreaga comunitate bisericească a eparhiei noastre bucovinene, trebuie să fie reprezentată întreaga noastră comunitate eparhială, adică şi preoţii, şi mirenii. Întreaga însă comunitate bisericească numai aşa va putea fi ea după drept reprezentată, dacă, după proporţia numărului preoţilor şi mirenilor noştri, vor fi în congrese şi preoţii, şi mirenii reprezentaţi.

Ar veni, dară, ca preoţii, după câtimea lor, de vreo 400, şi mirenii, după cea a lor, de vreo 400.000, să aibă, în congrese, deputaţi. Însă preoţii sunt acei bărbaţi, care, ca păstori ai noştri sufleteşti, pentru darul lor cel sfânt şi pentru, cum am zis, evlavia şi sublimul chemării lor, trebuie să fie şi şi sunt, la noi, în cea mai mare vază. Pe lângă aceea, ei au învăţături şi ştiinţele legii, până şi cele mai adânci; pentru aceea, ne-om înţelege noi, la întâia adunare a congresului, cam prin câţi preoţi şi prin câţi mireni să fie reprezentată comuna noastră eparhiala în congrese. Fraţii noştri Sârbi şi Români din Ardeal, Banat şi Ungaria au, acum, congrese bisericeşti, şi ei s-au înţeles astfel că, la dânşii, sunt mirenii reprezentaţi cu două, iară preoţii cu una din trei părţi; anume la Români, care mai departe au ajuns cu sinoadele, adunările eparhiale se compun din 40 de mireni şi 20 de preoţi, iară Congresul general, din 60 de mireni şi 30 de preoţi.

La noi încă se vor pune, cum zisei în privinţa aceasta, preoţii şi mirenii la cale, după dreptate şi bună înţelegere, cum se şi cade, ca în sfânta biserică toate pe dreptate şi cu bună înţelegere să se întocmească. Numai apăs, cu toată tăria, cuvântul **independenţa** congreselor, aceasta să se caute, de timpuriu, a se asigura, ca să nu fie „cea de pe urmă mai rea decât cea dintâi”.

D-apoi ne spuse cineva că, in Ardeal şi Ungaria, la fraţii noştri Sârbi si Români, de aceea-s reprezentaţi preoţii numai cu una din trei părţi, că acolo susţine poporul singur bisericile, pe preoţi şi şcolile; aice, la noi, însă poartă cea mai mare parte a cheltuielilor pentru susţinerea bisericilor, a preoţilor şi a şcolilor Fondul religionar, care, cum se zice, nu e adunat şi prin ajutorare din partea poporului, ci numai din averile date de ctitorii mănăstirilor şi ale episcopiei. De aceea şi poporul bisericii

noastre, în Bucovina, mirenii, adică, să fie nu prin mai mulţi deputaţi reprezentaţi în congresul bisericesc decât preoţimea.

Ba nu; eu cât ştiu, dreptatea şi independenţa congreselor fuseră, în Ungaria şi Ardeal, scopul unei asemeni compuneri de congrese. Aceasta, cum spusei, însă va urma, la noi, după bună înţelegere şi învoire între preoţi şi mireni. Însă, privitor la susţinerea preoţilor şi şcolilor, la noi, cu cea mai mare parte din Fondul religionar, iară fondul acesta că n-ar fi compus şi din contribuirile poporului, aceasta nu cred să o spună cineva. Pentru că se ştie că şi poporul nostru, mirenii adică, a ajutat mult la adunarea fondului religionar, şi anume prin zilele de lucru la preoţi, care au fost, până mai în cei ani; apoi, prin „marieşi", care mai sunt încă şi astăzi; mai departe, prin locurile sesionale, plătirea funcţiilor şi prin contribuiri la facerea bisericilor şi şcolilor.

D-apoi dăruitorii de averi bisericeşti, ctitorii, n-au fost şi ei, mare parte, mireni?

Nu, ba nu, mă rog.

Dară încă un test întreb. Aud că sunt unii care vor să facă, între noi şi între fraţii ruteni, care-s de o lege cu noi, aici, în Bucovina, oareşicare învrăjbire. Ce să ţinem despre aceasta?

Aceia dintre voi, sătenii, care aţi fost, astă-vară, la adunarea noastră poporală, la Cernăuţi, aţi avut prilej a auzi cine şi ce fel de dihonii avură să facă, între noi, Românii, si Rutenii, fraţii şi fiii uneia şi aceleaşi mame bisericeşti. Satana strica şi fericirea protopărinţilor noştri, Adam şi Eva, în Rai; tot Satana şi aicea-şi caută uneltele sale cele veninoase, de a strica pacea şi buna trăire a noastră, cu fraţii Ruteni, cu care noi, pe una şi aceeaşi brazdă trăim şi ne hrănim, şi în una şi aceeaşi lege sfântă ne închinăm. Nu le-ar plăcea, adică, la mulţi, ca să fim noi stăpâni în biserica noastră şi peste averea bisericii noastre, după cum ne dete voie bunul nostru Împărat. Căci mulţi străini s-au îngrăşat din Fondul nostru religionar; şi, de aceea, ar vrea unii ca aceia să ne învrăjbească între noi înşine, ca apoi să mai fie cum au fost până acum, ei, stăpâni pe moşia noastră. Dară aţi văzut şi aţi audit, astă-vară, la Cernăuţi, şi aceea că bieţii noştri fraţi, de pe la Ceremuş şi Nistru, măcar că-s nişte ţărani numai, ca şi voi, ei ştiu bine că, din parte noastră, a Românilor, n-au nici o strâmbătate, că noi nici nu le-am impus şi nici nu le impunem limba noastră, în biserică sau şcoală, şi nici n-am cerut, de la dânşii, oareşicare cheltuieli pentru susţinerea bisericilor şi şcolilor noastre. Aceasta fraţii noştri Ruteni ştiind, văzurăţi cum respingeau toate momirile spre vrajbă şi stricarea bunei înţelegeri între noi, din care neînţelegere, între noi, Românii, şi Rutenii, nu noi, nici Rutenii, ci, cu bună seamă, numai duşmanii noştri, ai amândurora, ar trage folos. Afara de aceste toate, în biserică nici noi, Românii, nici nimeni

cu minte nu amestecă legea cu naţionalitatea. În biserică, Românii şi Rutenii suntem toţi totuna. Fiţi sănătoşi şi, în curând, ne vom mai întâlni şi vom mai vorbi despre acestea şi altele.

Dar nu ne-ai spus, încă, este ca să avem, dară, congres bisericesc, şi cât de degrabă?

Voie, cum v-am zis, acum avem, de la bunul nostru Împărat, din ziua de 4 novembre anul trecut, spre a ne pregăti de congres bisericesc; şi despre acea prea înaltă încuviinţare a Maiestăţii Sale Împăratului, pentru ţinerea congresului nostru bisericesc, făcu măritul Minister aşijderea ştiinţă Domnului Prezident al ţării noastre, şi, în scurt timp, se vor convoca unii bărbaţi de ai noştri, la Cernăuţi, şi aceştia se vor sfătui cum şi când să se adune adevăratul congres, spre a lua, cât mai curând, organizarea şi regularea trebilor noastre bisericeşti în mână.

Dumnezeu să ajute! O să ajute Dumnezeu! // ***Un preot.*** (***Albina***, Anul VI, Nr. 9 şi 10, 9-12 faur / 28-31 ianuarie 1871).



1873: Din dulcea noastră Bucovina, pironită pe cruce de străini, pentru ca să-i smulgă din piept inima română şi să-i răpească şi împartă, între sine, preţiosul ei veşmânt, ce se zice „Fond religionar”, din acea dulce, dar nefericită a noastră Bucovina, mereu urmează a ne veni, cu grămada, ştirile de supărare şi de întristare, una mai amară decât cealaltă. Spaţiul nu ne permise a publica din ele mai îndată, anume cele ce se reduc la numirea noului arhiepiscop şi mitropolit; dar nu vom lipsi a le pune, cât de curând, măcar în extras, înaintea ochilor onorabilului public al nostru, şi, până atunci, însă, ne ţinem de datoria de a anticipa următoarea ştire curioasă, ce ni se împărtăşi.

Se vorbeşte, prin mai toate părţile Bucovinei, şi se vorbeşte ca ieşit din curtea episcopală a Cernăuţilor, ba chiar din gura părintelui Bendella, cum că, în curând, s-ar aştepta, acolo, părintele mitropolit Ivacicovici şi cu episcopul Popas, pentru scopul de a consacra pe părintele arhimandrit Bendella – nu mai ştim cum să zicem – ca arhiepiscop – oare de ce, căci episcop nici nu este ales, nici numit? Se mai adaugă că învoirea preasfinţitului mitropolit Ivacicovici deja s-ar fi câştigat etc., etc.!

Şi aceste faime, precum credem, temerare şi oarbe, împlu de îngrijorare şi indignare toate inimile creştinilor noştri şi ale tuturor oamenilor de bine, fiindcă, din partea unor guverne ca cele de astăzi, de ce nu are să se teamă, la ce nu poate să se aştepte omul, iar, de altminteri, şi pe părintele mitropolit al nostru, acum, de curând, ca şi pe părintele episcop al Caransebeşului, mai de

demult, organele de guvernământ îl vestiră lumii ca necondiţionat, absolut, întru toate supus voinţei şi dorinţei de sus! Noi mărturisim că, precum bine ştim, cum Prea Fericitul, odinioară, arhiepiscop şi mitropolit Şaguna, deşi prea plecat şi fidel guvernelor Maiestăţii Sale, a avut curajul de a declina de la sine o astfel de insinuare anti-canonică, aşa nu ne îndoim că vor declina-o, pe cât li s-ar face atare, si mitropolitul de astăzi al nostru, şi episcopul Caransebeşului sau doar al Aradului.

Noi tocmai de aceea nu reproducesem, aici, bănuielile ce ni se comunicară din Bucovina, pentru cazul contrariu, căci nu aflăm nici o trebuinţă de ele. Mitropolitul şi episcopii noştri ştiu prea bine că creştinii noştri cei luminaţi, din Bucovina, astăzi stau în luptă încordată cu străinul, pentru canonicitatea bisericii şi ierarhiei lor năpăstuite: cine, deci, în astfel de împrejurări, va putea presupune măcar că chiar capii bisericii noastre române drept-măritoare să se facă mâna infamă, prin care străinul să înfigă cuţitul de moarte în inima bisericii noastre?!

Ar fi mai mult decât criminal, ar fi sacrilegiu a crede, ca şi a face una ca aceasta. Ceară mitropolia noastră ceea ce a cerut de repetate ori şi Bucovina, la 1862, chiar prin subscrierea părintelui arhimandrit Bendella, împreunarea bisericii ortodoxe din Bucovina cu Ierarhia noastră, şi atunci, da, atunci părintele Bendella, împlinindu-se formele canonice, ca sufragan va putea fi consacrat, prin mitropolitul din Sibiu; altfel, cât timp mitropolitul şi episcopii noştri ţin la lege şi vor a fi ţinuţi în legea şi biserica romană ortodoxă din Ungaria şi Transilvania (***Albina***, Anul VIII, Nr. 97, duminică 16/28 decembrie 1873)



1873: Starea lucrurilor în eparhie și țară. De un timp, încoace, și anume cam de pe atunci, de când, prin proclamarea constituționalismului în Austria, s-a pus soarta popoarelor ei în mâinile acestora, mai nu se aude, de la noi, din Bucovina, alta decât: „rău și iar rău!”; tânguiri și văicăreli, din eparhie și țară. Guvernul și Episcopul Hacman, de tristă memorie, își făcură staționarul obiect al bănuielilor comune; căci drepturile noastre naționale sunt suprimate, ignorate; biserica noastră ortodoxă, atacată și trădată; jur, împrejur, încotro îndreptăm privirea, toate încurcate, toate tot pe dos.

Asta cam toți o văd și simt așa. Noi, Românii ai românei Bucovine, am devenit, în decursul ultimelor decenii, de a nu mai figura ca măcar unul dintre factorii organici, în propria noastră țară, necum ca poporațiunea principală, istorică a Bucovinei! Noi, creştinii ortodocși, mai că nu ne cunoaștem, astăzi, ca atare, din alte semne, decât dinspre bărbile preoților și colacii ce îi aduce poporul ortodox la biserică!

Organele regimului suprem, care dispun de Bucovina și de poporațiunea

ei, venite sau trimise din țări străine, cu o inimă și plecare străină, față de noi și de țara noastră nu ținură mai nici un cont de specialele însușiri și interese ale Bucovinei, ba nici de respectabilitatea garanțiilor și asigurărilor solemne, ce însuși Tronul împărătesc al Austriei le-a dat acestei țări, la primirea ei, de la Turcia, și le repetă, apoi, în mai multe rânduri, cu gura și cu înscrisul, tot așa de solemn.

Episcopul Hacman, iarăși, acest adevărat monstru între Arhipăstorii de suflete creştine, prototipul aroganței și sumeției, modelul despotismului și urii în contra a tot ce îi fu, la propriu, încredințat arhipăstoririi sale celei evanghelice, acesta, spre a-și mulțumi respectivele și cunoscutele sale pasiuni personale, se-nțelege că trebui să înconjure și să nege toate cele, ce biserica ortodocsă le pretinde de la un conducător fidel al său, dar care însă nici într-un chip nu se unesc cu stăpânirea papală sau iezuită, personală și despotică! Și din această parte, deci, bisericească adică, devenirăm, sub un adevărat satrapat, timp de treizeci și opt de ani, nu numai nefăcând nici un progres, amăsurat ortodoxismului și cerințelor timpului, ci, din contra, rămânând mult mai înapoi decât toate celelalte popoare și confesiuni din țară, până și decât Lipovenii și Jidovii!

Acest, cum ziserăm, monstru de Arhiereu „ortodox", sau că e adevărat ce se susține, fiind el, în viață, și astăzi se vorbește în gura mare, cum că, adică, ar fi dat, încă în anul 1851, la Viena, cuvântul că numai să se sfârșească preoții cei bătrâni din Eparhie, care țin încă țeapăn la ortodoxism, apoi va trăda dieceza la „uniți", sau că, din înăscuta-i ură către tot ce e, dinspre o parte, românesc, dinspre alta, constituțional și liberal, urgisea și împiedica orice pași, ba măcar simtome, țintitoare la o întărire pe lângă sine, și a eparhiei în și prin sine însuși, la congresualitate și sinodalitate; adică suprima orice dorință a credincioșilor ortodocși din Bucovina, spre o viață bisericească adevărat ortodoxă, spre o solidaritate concordială și frățească între cler și mireni, între Românii și Rutenii din eparhie. Cu un cuvânt, Hacman nu vroia, nicicând, alta, decât să domnească peste un cadavru fără viață, voie și libertate.

Spre acest scop, deci, el se alie cu toți aceia care, vroind și ei a-și realiza plăceri de domnire discreționară în Bucovina, nu ar fi dorit nici ei, din parte-și, să vadă deșteptarea conștiinței bisericești și naționale a Românilor și, respectiv, a ortodocșilor din această țară. Încotro, așadar, fără a se putea altfel, trebuia să ducă o astfel de alianță bilaterală diavolească pe o turma pașnică, atacată din două părți convergente, ușor se poate înțelege; și e și așa, căci, astăzi, după moartea Episcopului Hacman, poporațiunea autohtonă a Bucovinei se vede copleșită, cât mai amar, în toată privința; ea, astăzi, se vede fără drepturi și fără de libertate competentă în biserică, fără drepturi și libertate competentă în țară; cu alte cuvinte, poporațiunea moșneană a Bucovinei e, astăzi, o faptică, dar tristă amintire pentru inamicii săi. Bucovina e un „Bärenland", în care

autohtonii săi joacă după cum le zice „sivara de nkri”, în interesele particulare și străine, și apoi, din când, în când, ca variațiune mai sârbească, la „alegeri”, și ca „Stimmvich”, adică ca dobitoace ascultătoare la porunca „ursarilor”.

Plângerile, deci, și tânguirile, ce răsună din această țară, prin diferitele ziare independente, foarte mult și prin stimata „Albina”, acele plângeri și tânguiri sunt juste și întemeiate; totuși, eu nu-mi aduc aminte să fi cetit, cândva, undeva, că numai guvernul și Episcopul Hacman sunt toată vina stării noastre celei ticăloase, în care am devenit, sau mai este și altcineva, care le-a dat impulsul și le-a nutrit și mărit curajul de a fi Hacman și guvernul așa cum fuseră, și că doar acel altcineva ar fi chiar în sânul și în mijlocul nostru propriu ori că, din altă parte, a noastră, am fi întrebuințat noi totul, spre a înlătura și stârpi acel îndemn și nutriment, și acea încurajare a despotismului și a brutalismului hacmanian și al celor din tabăra impilatorilor noştri.

Repet că nu-mi aduc aminte să fi cetit, în oareșcare ziar, și de acestea; şi totuși, e așa: nu numai singur Episcopul Hacman, și nu numai singur guvernul duc întreaga vină a decăderii și a copleșirii noastre celei de toată mâna în această țară, ci mai este cineva, care i-a ajutat la aceasta. Noi înșine n-am făcut, din altă parte, tot ce ne îngăduie legile și puterile, spre a stârpi apucăturile și izbirile oferite, subvenționate și nutrite chiar și din sânul nostru propriu, în contra-ne, în Eparhie și în țară.

Cauza pentru care nu descoperiră, până acum, corespondenții diferitelor ziare, între care și prețuita „Albina”, întreaga obiectivitate a adevărului, de ce situațiunea noastră faptică, atât în biserică, cât și în țară e de tot rea, căci drepturile noastre respective sunt călcate și suspendate de pasiuni individuale ori de tendințe noi neamice, din partea coteriilor pribegite și adăpostite în Bucovina; acea cauză pare-mi-se a fi dublă, și adică, una, care o au corespondenții de lege și naționalitate cu noi străină pentru sine; și alta, care li se pare corespondenților de legea și naționalitatea noastră a o băga în seamă pentru noi înșine. Noi, poporatiunea autohtonă a Bucovinei, socotirăm, adică, a arăta și a dovedi, până la ultimele extreme, considerațiunea cruțătoare, înăscută Românului, către o clasă întreagă a comunităţii noastre indigene, din această țară, care clasă sau factor social, vrând noi a descoperi întregul adevăr al jignirilor și suprimărilor noastre, în cele ce ne competează, legalmente, în biserică și țară; ar trebui să devină compromisă și vestită în largul lumii că „o slugă rea și vicleană”, care nu „unul”, ci „cinci talanți”, primiţi de la Dumnezeu, prin devotamentul părinților săi către biserică, patrie și naţiunea noastră, și parte, apoi, și prin contribuirea materială din partea Fondului bisericesc și național, find această clasă acel factor social, susținut, și acum încă, de acest fond și cu dinarii poporului; i-au „îngropat” sau, cel puțin, îi îngroapă, spre negloria lui Dumnezeu și dauna, umilirea, ba chiar și trădarea și sugrumarea bisericii și națiunii sale.

Corespondenții străini de legea și naționalitatea noastră de aceea nu descoperă întreaga goliciune a adevărului, de ce noi suntem, în patria și în biserica noastră, păcăliţi și copleşiţi în tot felul, ce nu mai place unor indivizi sau coteriei venetice: pentru că chiar acestă trădare a noastră o astfel de anapodă a cursului lucrurilor, la noi, față cu drepturile cele mai vii și mai eclatante, ce le avem, pe pământul și în biserica noastră, lor și coteriilor lor le place și le convine; prin urmare, ei, văzându-le, la noi, „in floribus", nu mai zic, în inima lor, alta, decât: „Dă, Doamne, tot numai așa!"; și, în curând, nu mai e vorba de românism și de ortodoxism, în Bucovina.

Iată de ce, așadar, după vorba „cui ți-e slujirea, aceluia ți-e și mulțumirea", gazetele evreo-nemțești glorificară pe Hacman și consorții săi până la cer, iar pe noi, Românii, și, în comun, ortodocșii conștiincioși ai Bucovinei, ne cleveteau în tot timpul și ne imputară cele mai pocite și mai neloiale intențiuni!

Și, acum, să constatăm, cu puține cuvinte, starea noastră actuală, ca a poporului pământean și moșnean al Bucovinei, și ca a creștinilor ortodocși din această eparchie, care stare actuală e, ce e drept, în mare parte ereditatea Episcopului Hacman, uneltită și cârpăcită, în alianță cu unii, care, în despotismul lor personal, dinspre o parte, iar dinspre alta, în apucăturile lui față cu realitatea și cu sfințenia drepturilor noastre naționale, bisericești și patriotice, își aflară numai nutriment și ocaziune binevenită pentru realizarea planurilor și a intențiunilor lor cele particulare, „ne-române și ne-ortodoxe". Vom vedea, apoi, și întreaga cauză, care, relativ la sprijinit și la încurajat pe Hacman și pe famulii și consorții săi, întru uneltirea și cârpăcirea actualei noastre situațiuni; și, în fine, vedea-vom și consecințele situațiunii noastre celei de față, la care, prin logica necesităţii, trebuie și încă va mai și trebui să vină; sau, cu alte cuvinte, spre care scop Hacman et consortes, la propriu, prin manevrele lor, au tins, și alții, din păcate, parte pozitivă și parte negativă, l-au sprijinit și ajutorat.

E constatat și recunoscut, în comun, că gloria lui Dumnezeu și evoluția omenirii se aspiră și realizează în secolul prezent, prin mijlocul și semnul naționalității. Naționalitatea e, astăzi, parola de a-și ferici tot insul familia, individualitatea națiunii sale, spre a ajunge, apoi, prin fericirea acesteia, la fericirea universală a omenirii. Naționalitatea e, astăzi, „signum, in quo vinces", „lumea" și „întunericul", spre a răzbi la cer, la „lumina adevărului, dreptăţii și mântuirii eterne".

Aceasta, cum zisei, e constatată și recunoscută, astăzi, în comun, de toți aceia care trăiesc măcar numai ceva-și sufletește, și nu ca animalele, numai trupește. Prin urmare, și toți inteligenţii noştri, iubindu-și și onorându-și ca atare neamul, naționalitatea și pământul lor, în care ei, sub semnul respectivei lor naționalități, s-au născut și trăiesc; cunosc istoria patriei și a națiunii lor, pe temeiul cărei istorii, dumnealor, inteligenții noştri naționali, știu că Buco-

vina, mai întâi, e un pământ esclusiv românesc. Ştiu, apoi, că capitulaţiunile, încheiate între statul Moldovei, a cărui parte întregitoare şi Bucovina a fost, şi între Poarta otomană, n-au cedat nimic din suveranitatea Moldovei, în favorul Turciei, afară de peşcheşul ce s-a obligat Moldova de a-l plăti Turciei, şi aceasta tocmai pentru respectarea suveranităţii şi pentru garantarea şi scutirea integrităţii sale teritoriale, din partea Turciei; se află, apoi, acolo, în istoria patriei noastre şi aceea că atributele de suveranitate şi de intregitate teritorială ale Principatului Moldovei nu se garantară, din partea Porţii otomane, numai pentru un timp anumit, ci pentru totdeauna. Pe această bază de drept intrenaţional, deci, cedându-se Bucovina sceptrului Austriei, acest imperiu şi din parte-şi acorda Bucovinei „status quo"-ul drepturilor şi specificităţilor sale religioase şi naţionale, juridice şsi administrative, precum le avu ea aceste drepturi, mai înainte, ca parte organică şi întregitoare a Moldovei.

Această consideraţiune umană şi justă o şi arătă Tronul Austriei, către Bucovina (numai nu şi alţii, mai mici decât Tronul Împărătesc), daclarând-o Împăratul Leopoldu II, prin patenta Sa din 19 septembrie 1790, şi anume „pentru că Bucovina e o provincie cu religiune, limbă, obiceiuri şi datini deosebite de alte ţări vecine", ca provincie „autonomă, sub numele ei propriu"; iar în timpurile mai recente, repetând acea declaraţiune de autonomie politică şi administrativă a Bucovinei, şi M. S. Împăratulu de acum, Francisc Iosif I, şi anume prin rezoluţiunea Sa din 26 august şi prin diploma-Şi din 6 decembrie 1861, tot acele cauze ale diferenţei limbii, datinilor şi obiceiurilor Bucovinei, faţă de vecina Galiţie, le numeşte ca temei pentru dezmembrarea de Galiţia şi rămânerea Bucovinei „pentru totdeauna, ca ţară de sine stătătoare".

Ei bine, pe când noi vedem raportul actual al Moldovei cu Turcia, protecţia sa cea contractuală, că ea, adică, libera destinare socială, juridică, bisericească şi naţională a poporaţiunii indigene din Moldova nu o conturbă, nu o împiedică şi nu o influenţează în nici o privinţă: cine mai poate trage la îndoială că şi coroana Austriei, nu doar cutăror fracţiuni de poporaţiune, venite şi adăpostite, în timpurile mai noi, în Bucovina, şi nu de dragul acestor fracţiuni au dat Bucovinei autonomia politică şi administrativă, cu propria sa dietă legislativă, ci pentru şi-n favoarea poporaţiunii istorice a Bucovinei, care ca „diferită de limbă, religiune şi datinile Galiţiei", cu bună seamă nu e şi nu poate fi alta, decât numai cea română, care e, totodată, şi proprie autohtonă a Moldovei şi a Bucovinei.

Ne-am afla, deci, aici, veniţi la finalul constatării dreptului nostru istoric şi natural, ca Români ce suntem, în parlamentul nostru, aşijderea român, al Bucovinei; a dreptului întâi, acordat Bucovinei, la cedarea ei, Sceptrului Austriei, prin proclamaţiunea „statului quo"; şi al doilea, recunoscut şi exprimat, destul de clar, prin patente supreme împărăteşti, că noi, poporaţiunea română istorică a acestei ţări, avem dreptul inalienabil şi inatacabil de a ne păstra şi

dezvolta însuşirile noastre naţionale, administrative şi confesionale, „diferite de cele ale Galiţiei”, liber, după caracterul şi trebuinţele acelor însuşiri.

Cu privire, deci, la această bază de drept, de nimeni tăgăduită, numai nebunii ori răutăcioşii pot să ne înfrunte, că noi, aceştia prezenţi, inventăm pretenţii de autonomie faptică şi vie a ţării şi a bisericii noastre, faţă cu celelalte provincii ale Austriei.

Să vedem, însă, acum, de se împiedică şi se îngustează, în ceva, aceste ale noastre drepturi şi libertăţi naturale, istorice şi acordate de Tronulu Austriei, prin legile comune şi fundamentale ale acestei împărăţii, în care actualmente ne aflăm.

Articolul XIX al acestor legi sună: „Toate popoarele statului sunt egal îndreptăţite, şi fiecare popor are drepul neatacabil de a-şi conserva şi cultiva naţionalitatea şi limba sa”.

Egala îndreptăţire a tuturor limbilor, uzitate în ţară, se recunoaşte de stat, în capitolul „oficiul şi viaţa publică” ş. a. Iar Articolul XV, tot al acestor legi fundamentale de stat, zice: „Fiecare biserică şi comunitate religioasă, recunoscută în stat, are dreptul exercitării comune şi publice a religiunii sale, ordonează şi administrează afacerile sale cele interne, singură; rămâne în stăpânirea şi uzual institutelor, fondurilor şi fundaţiunilor sale, menite pentru scopurile cultului, învăţământului şi filantropiei, şi subordonează fiacare biserică, ca şi oricare soeietate, legilor comune ale statului”.

Iată, dară, că nici legile cele fundamentale de stat ale Austriei, şi anume cele mai noi, din 21 decembrie 1867, nu ne neagă, nici alterează drepturile noastre, ale poporaţiunii române, cele naturale şi istorice în Bucovina!

Care, însă, din aceste drepturi le avem noi, astăzi, şi în fapt, în propria noastră ţară? Nici unul? Şi cu aceasta, şi cu atâta am semnificat şi constatat întreaga noastră situaţiune de faţă, relativ şi cea viitoare.

Acum să cercetăm cine şi ce e cauza întreagă a acestei situaţiuni a noastre, faţă cu nişte drepturi atât de multe, serioase şi eclatante, ce ni se cuvin, aşijderea atât de anomale în întreaga Cislaitania? Oare episcopul Hacman, numai cu aliaţii săi, din tabăra guvernamentală şi străină, singuri sunt acea cauză ori şi mai încă cineva?

E ştiut că constituţionalismul bisericii noastre, măcar că el nu e după conceputul real şi dogmatic al ortodoxiei creştineşti, care e biserica noastră, nu e, zic, acel constituţionalism, la noi, numai facultativ sau dependent numai de la arbitrariul Episcopilor ori şi al clerului şi credincioşilor, ci imperativ şi nici sub un pretext disputabil: totuşi, aici, la noi, în Bucovina, ca şi-n unele alte locuri, parte din cauza egoismului personal al Episcopilor, parte din cauza principiilor guvernamentale ale statelor politice respective, fu acest constituţionalism al bisericii noastre abuziv surprins.

De la anul 1848, încoace, însă, s-a re-încuviinţat, din partea statului,

formal, întreaga libertate a bisericii noastre în Bucovina, şi aceasta nu numai prin legi generale şi comune, ci chiar şi prin declaraţiuni speciale ale Maiestăţii Sale Împăratului şi ale guvernului său ministerial. Ni s-a dat, adică, voia liberă de a ţine sinoade şi congrese eparhiale, şi, prin acestea, a ne regula şi organiza toate afacerile noastre bisericeşti, ierarhice şi diecezane, după postulatele bisericii, ale progresului şi trebuinţelor noastre. Însă cinicele şi hegemonicele pasiuni ale lui Hacman, pe de o parte, iar pe de alta, temerea, doară nu neîntemeiată, de congrese şi sinoade, temerea să nu o păţească cu privire la grava-i culpabilitate faţă de biserica şi de eparhie, ca şi la 1848, când numai o simplă adunare de preoţi, pe temeiul acelei culpabilităţi a aceluia, decretase, în optima forma „consilium abeundi", aduseră cu sine, că el până la moarte-şi se opuse, din toate răsputerile convocării unui congres diecezan sau măcar unui sinod clerical. Fiindcă autonomia bisericii noastre nu s-ar putea nici efectua, nici cugeta fără de sinoade preoţeşti şi mai puţin fără de congrese eparhiale, iată secretul pentru care acest episcop atât de mult şi, precum se afirma, până şi cu sume mari şi prin cele mai nedemne denunţări ale eparhiştilor săi, se opuse autonomiei celei atât de cu urgenţă trebuincioasă a propriei sale biserici!

Să mai înşirăm, dară, încă o dată, cea ce se ştia deja, din colonele acestui ziar; să mai rememorăm, zic, tot felul de anomalii, apucături şi abuzuri, ce se comit la noi, în administrarea averii bisericeşti, în administrarea eparhiei, şi anume în darea parohiilor, protopopiatelor şi altor posturi spirituale, în tratarea, pe de o parte, cea dispreţuitoare şi neomenoasă a adevăratelor merite, ale adevăratei demnităţi intelectuale şi morale, iar pe de alta, premierea şi preferarea servilismului ordinar şi a sicofantismului vulgar; să mai constatăm încă o dată şi neîncrederea comună, neîmpăcarea şi nemulţumirea universală, în dieceză, ori să spunem numai atâta, că străinii se bucură şi râd de marea dezordine şi discordie ce domnesc în eparhie, între factorii ei, şi de completa ne-legalitate, căreia îi sunt expuse toate afacerile şi interesele ortodocşilor în Bucovina; pe când poporul nostru, auzind şi văzând deja şi el cum merg, la noi, lucrurile bisericeşti şi preoţeşti, clatină din cap şi-şi face comentariile sale, nu favorabile ordinii sociale şi morale de astăzi!

Dar nici nu se poate altfel. Episcopul Hacman a fost unu despot şi încă un despot brutal; e, apoi, doar ştiut şi recunoscut că despoţii, în genere, urăsc şi urgisesc chiar oamenii şi omenimea: cu atât mai mult şi mai aprig, deci, insultă şi prigonesc meritele şi demnităţile umane, resping, de la ei şi afurisesc adevărul şi libertatea, progresul şi lumina. Aşa, în consecinţă, cu atari plecări şi manevre ale Episcopului Hacman, ne e, deci, şi starea noastră, în privinţa bisericească, în Bucovina, ne-având noi autonomia faţă de instituţiuni şi de statul organic, ca şi fraţii noştri coreligionari din Transilvania şi Ungaria, cu congrese bisericeşti naţionale şi cu sinoade diecezane, legal autorizate. Auto-

nomia, şi încă absolută şi discreţionară, o avu, la noi, numai Hacman, pentru sine, iar noi eram şi suntem, cum am zis, la locul său, fără de nici unu scut şi fără de nici o legalitate, „paria” în statul cel bisericesc, ca şi în cel politic!

Să vedem, acum, în scurt, şi cele naţionale. Am amintit că drepturile practice, ce le are, pe temeiul convenţiunilor internaţionale cu Poarta otomană, până şi astăzi, Moldova faţă de Turcia, prin consecinţa juridică şi naturală, ar fi să le aibă şi Bucovina, faţă cu Austria şi, încă cu atât mai mult, cu cât Coroana şi Dinastia Austriei trec de umane şi juste, iar statul trece de civilizat, pe când Turcia se zice păgână şi barbară!

Această aserţiune a noastră, că şi Bucovina ar avea să se bucure de drepturile practice, ce le are şi le exercită, astăzi, Moldova, faţă cu Turcia, pe care-l afirmă istoria, tratatele şi, pe lângă garantatul „status quo” al Bucovinei, la primirea ei sub Sceptrul Austriei, încă şi specialele rezoluţii şi declaraţii, din partea umanilor, generoşilor şi juştilor Împăraţi ai acestui imperiu.

În Moldova, însă, nu vedem, astăzi, limba ţării, prin coterii turceşti, scoasă, din oficiu, din şcoală şi din viaţa publică, în Moldova nu vedem oficiali străini de lege, de inimă şi de naţionalitate, trimişi de vizirii turceşti în ţară, suprimând ori înconjurând pe cei pământeni până şi în acele posturi, unde se cere numaidecât a şti limba, însuşirile şi datinile poporului indigen; în Moldova, pe lângă mai multe altele, în fine, nu vedem clicile şi jurnalele oficioase să înjure şi să insulte pe bărbaţii naţiunii indigene moldave şi pe naţiunea însăşi, în cel mai neruşinat mod, pentru că aceia şi aceasta nu vor să abdice de la drepturile, reminiscenţele şi însuşirile lor cele mai preţioase şi mai sfinte, bisericeşti şi naţionale, pe pământul propriu, spre favorul turcilor. Şi dacă este ca să mai adăugăm încă măcar una din cele multe, apoi, în Moldova, nu vedem nici şcoli înfiinţate şi susţinute din fonduri bisericeşti şi naţionale autohtone, să fie ele în mâna turcilor, comandate după placul şi tendinţa lor, cea turcizatoare sau extirpatoare. Cu un cuvânt: în Moldova se respectă cuvântul Tronului, pe de o parte, iar pe de alta, drepturile firii si istorice-naţionale ale poporaţiunii.

La noi, e, în toate aceste privinţe, contrariul.

Noi, cei autohtoni, tindem a respecta, cu cea mai scrupuloasă loialitate, cuvintele Împărăteşti, declaraţiunile Tronului şi legile fundamentale de stat, pe de o parte, iar pe de alta, a ne conserva însuşirile şi individualitatea noastră religioasă şi naţională; suntem, însă, pentru aceea, ţinuţi şi denunţaţi de răi, de feudali, de daco-romani, separatişti, ultraişti şi câte toate de acestea! Iar veniţii la ospitalitatea ţării, jidano-„alserbachiani” şi cine mai ştie care, vor să treacă aici, în „Bärenland”-ulu Bucovinei, pentru că năzuiesc să ne aducă, cât mai curând, pauperismul şi clotismul naţional şi material, în interesul lor particular, de magiştri cultivatori şi civilizatori ai noştri, spre Orient!

După expunerea tuturor acestora, să ne punem, acum, şi întrebarea,

la care am îndegetat în primul articol: poate, oare să fie cauza unei atari degradări a noastre, în eparhia şi ţara Bucovinei, numai răposatul Episcop Hacman şi cu aliaţii săi, din tabăra guvernamentală? Nu, absolut, nu, ci noi, biserica şi naţiunea română, noi, comunitatea bisericească şi naţională din ţară, noi încă am contribuit cu o mare şi decisivă parte la această a noastră degradare şi umilire.

Iată cum!

Chiar am cetit, în numărul 79 al acestui preţuit ziar, memorabilele cuvinte de aur, exprimate despre restriştile unor fraţi ai noştri naţionali din alte părţi, şi adică „Cine e vina atât a orbiei şi rătăcirilor, cât şi, apoi, a furiei şi izbânzii sălbatice a poporului? Nimeni altul, decât inteligenţa cea nepăsătoare sau perfidia din sânul său, care nu-şi face datoria de a-l lumina şi orienta, pururi, de timpuriu”.

Aceste cuvinte, fiecare, pentru sine, un adevăr grav şi sfânt, vroind noi a arăta întreaga cauză a împilării noastre celei de toată mâna, în propria-ne patrie, ne sunt scoase drept din inima noastră. Pe un Hacman, căci dânsul a putut a se răsfăţa, prin 38 de ani, în pasiunile sale cele mai discreţionare şi spurcate, numai noi l-am tolerat, sprijinit şi încurajat, şi anume prin laşitatea şi supunerea oarbă a noastră, uitându-ne, cu totul, de cele ce ne sunt datoria noastră către biserică şi naţiune. Pe cei aliaţi ai lui Hacman, căci ei avură aroganţa de a face din o ţară româna un paşalâc pentru un domeniu de clici şi de coterii străine într-însa, aşijderea noi i-am ajutorat, tot prin neglijarea datoriei noastre faţă de pământul, poporaţiunea şi drepturile ce ni cuvin. Iar sub acest „noi” înţeleg inteligenţa noastră, sufletul poporului.

Mă grăbesc a detalia că inteligenţa noastră patriotică şi naţională se compune din inteligenţa laică şi clericală. Inteligenţa laica, care constă din vreo 40-50 de proprietari mari şi cam tot pe atâţia amploiaţi publici şi profesori de şcoli superioare, gimnazii, adică, şcoli reale şi preparandiale, căci pe învăţătorii şcolilor poporale, cam 120 la număr, ca supuşi, până mai ieri, sub consistoriu şi cler, trebuie să-i ţinem ca foşti dependenţi de aceştia, inteligenţa laică, zic, afară de prea puţine excepţii, a fost, trebuie să mărturisim, în privinţa bisericească şi naţională, pururea la înălţimea misiunii sale.

Această parte a inteligenţei noastre luptă, de la anul 1848, încoace, şi pentru autonomia politică a ţării, şi pentru autonomia bisericii, cu toate consecinţele cele naturale şi legale ale ambelor acestor autonomii, şi, numai în timpurile acestea mai ultime, ale ministerului actual, sub care se terorizează tot ce palpită anti-centralizator şi ne-german, cad acele puţine, prea dureroase excepţii contrarii, şi acestea mai mult în ansamblul oficialilor publici, prin urmare şi în multe privinţe dependenţi de guvern.

Petiţiuni, deputaţiuni şi alte năzuinţe favorabile bisericii şi naţionalităţii poporaţiunii noastre ortodoxe şi autohtone din Bucovina, au avut, pururi,

iniţiativa lor din sânul şi partea inteligenţei laice şi, în special, din cea a puţinilor proprietari mari, cărora, apoi, ceilalţi, însă tot de categorie laică, fără preget li se asociară.

Dară inteligenţa clericală, acei adică vreo 260 de preoţi şi, cu învăţătorii, cei vreo 120, foşti sub mâna lor; dintre toţi aceştia, numai excepţiile sunt lăudabile şi cu deplină recunoştinţă distinctive; durere, însă, şi încă durerea cea mai mare: nu şi pluralitatea.

Pluralitatea clerului nu numai că, afară de anul 1848, când, pentru abaterile lui Hacman de la drepturile şi marginile sale episcopale şi ortodoxe, îi decretase depărtarea lui, din scaunul episcopal, s-a arătat, pururi, nepăsătoare de interesele sfintei ortodoxii, ale comunităţii noastre diecezane şi ale deşteptării, „luminării şi orientării” patriotice şi naţionale a poporului, pe care clerul îl conduce nemijlocit, ci ca susţinând, chiar activ, volnicele Episcopului Hacman şi sprijinind, prin cuvânt, adrese şi fapte, tendinţele lui cele măgulitoare numai orgoliului său, egoist de trufie şi hegemonizare şi a bisericii, şi a diecezanilor, a contrariat încă, slăbit şi frustrat, stăruinţele intelegenţei laice, întreprinse întru binele bisericii şi diecezei, întru binele, chiar şi al clerului şi al poporului nostru întreg.

Dovezi despre aceasta avem destule la mână şi le şi vede ţara întreagă, la toată ocaziunea. Astă apariţiune e foarte tristă şi deprimantă pentru noi, şi dacă ni s-ar spune că terorismul Hacmanian a silit pe cler să urmeze numai aşa, şi nu altfel; apoi, noi, din parte-ne, vom răspunde că acea scuză e numai o frază îndătinată, seacă şi goală, deoarece fiecăruia din clerul nostru, altminteri luminat, biserica şi poporul sunt mai presus, decât un individ, fie el şi Episcop; ştie apoi fiecare din cler că, în puterea conceputului dogmatic şi real al sfintei ortodoxii, stăruinţele confraţilor şi coreligionarilor laici din această ţară fuseră îndreptăţite şi juste, ca şi cele ale nemuritorului Episcop şi Mitropolit, de una şi aceeaşi religie cu noi, Şaguna, împreună cu ceilalţi creştini ai săi, din Ungaria, Banat şi Transilvania, aşijderea, de una şi aceeaşi religie cu noi, care, astăzi, în urma acelor ale lor stăruinţe şi năzuinţe legale, au cele mai bune şi mai avantajoase instituţiuni şi drepturi şi cea mai frumoasă ordine legală, sancţionată chiar şi de Maiestatea Sa Împăratul, în biserica şi diecezele lor; şi, in fine, ştia fiecare din clerul nostru că şi aici, la noi, în Bucovina, argumentele favorizatoare clerului şi credincioşilor ortodocşi fuseră toate, în partea noastră, pentru emanciparea, pe de o parte, de influenţe străine în biserică şi dieceză, iar pe de alta, de hegemonia, aşijderea străină şi abuzivă, a Episcopului Hacman.

Peste toate acestea, ştie fiecare din clerul nostru şi aceea că, deşi pe unul, doi dintre preoţi ar fi putut poate Episcopul Hacman să-i sugrume; nu însă pe majoritatea preoţimii, şi nici pe acei unul, doi din preoţi, atuncea când s-ar fi fost angajat această majoritate a clerului pentru dânşii, la mâna legilor

bisericeşti şi lumeşti, pe care, cu bună seamă, le-ar fi aflat de partea lor; căci, cu durere, este ştiut şi constatat că Andrievici-Morariu şi Zurcanovici n-ar fi fost căzut victimele urii personale a Episcopului Hacman şi a secretarului său neamţo-catolic, pentru cauza că nu voiau să fie unelte oarbe şi servile ale alianţei episcopo-secretariale, dacă nu i-ar fi fost părăsit clerul, spre bucuria numai a geloşilor binelui nostru comun; dară, cu bună seamă, spre adevărata părere de rău şi spre umilirea clerului şi a diecezei întregi.

Aşadar, n-ar fi scuzarea aceea întemeiată, că terorismului Episcopului Hacman, clerul nu se putea împotrivi; şi din această cauză, poftele lui personale se practicară şi realizară, în contra postulatelor şi dorinţelor clerului şi diecezei, ba chiar şi în contra prea graţioaselor declaraţiuni împărăteşti şi ale apreciatelor legi fundamentale de stat.

Vine, acum, a considera că clerul, majoritatea inteligenţei noastre patriotice şi naţionale comune, formează o parte organică a acestui corp comun şi factor hotărâtor al întregii noastre poporaţiuni indigene. Lăsând, deci, majoritatea aceasta a inteligenţei noastre, clerul adică, pe minoritatea laică singură ori chiar şi împotrivindu-i-se acesteia, în năzuinţele şi acţiunile ei cele bisericeşti, patriotice şi naţionale, ar fi de prisos să mai spunem că, tot aşa cum rămaseră, până acum, la pământ toate interesele culturale şi progresiste bisericeşti, în Bucovina, aşa trebuiră să rămână şi interesele patriotice, politice, sociale şi naţionale, abia numai la începutul intenţiunilor lor celor bune.

Ajungând a fini, să mai reflectăm oare la urmările cele logice şi naturale ale unei atari „neglijări” din partea majorităţii inteligenţei noastre, a clerului, care urmări trebuie să vină, şi şi apărură deja în comunitatea noastră confesională şi şi indigenă din Bucovina? Şi oare, venind şi progresând, după natura fundamentului şi lucrului, venind şi progresând, zic, acele urmări ale etatismului, de toată mâna, a poporaţiunii noastre, cum şi care vor fi dimensiunile lui, şi pe cine oare va cade responsabilitatea-i?!

„Cine oare va fi vina, atât a orbiei şi rătăcirilor, cât şi a furiei şi izbânzii sălbatice a poporului?! Să cugetăm un pic! (***Albina***, Anul VIII, Nr. 81, 82 şi 83, duminică 21.10 / 2.11, joi 25.10 / 6.11, duminică 28.10 / 9.11.1873).



1874, septembrie nou 28: „Bucovina, după ce se uni cu sceptrul Nostru, se puse, mai întâi, sub administraţiune militară, apoi se uni cu Galiţia. Rezultând, însă, din experienţa câştigată, că diferenţa limbii, a datinilor şi uzurilor, nu fac dorită o contopire cu Galiţia, de aceea am ridicat Bucovina, în anul 1848, la rang de Ducat şi i-am dat autonomia administrativă”.

Acestea sunt cuvintele proprii ale Diplomei Împărăteşti, din 9 decem-

brie 1862, prin care, proclamându-se şi stabilindu-se autonomia politică şi administrativă a ţării noastre, i se dete ei, pe lângă o ocârmuire administrativă proprie, adică independentă de Galiţia, ci numai de a dreptul de Ia Viena, şi o dietă autonomă, o marcă proprie de Ducat, marca istorică a Bucovinei, Bourul, cu însemnele şi emblemele ducale.

Cine nu vede şi nu cunoaşte, din sus citatele cuvinte Împărăteşti, rostite în modul cel mai solemn, de pe însuşi excelsul Tron al Austriei, că motivele ce înduplecară graţia Împărătească pentru de a împărtăşi Bucovinei autonomia ei proprie, fuseră consideraţiunile cele mai juste şi umane ale însuşirilor naţionale şi religioase ale poporaţiunii istorice din ţară, ale poporaţiunii române, ca a unicei în ţară „diferită cu limba, datinile şi uzurile de mărginaşa Galiţia” şi, ca urmarea cea mai logică, şi intenţiile cele graţioase ale Majestăţii Sale Împăratul Francisc Iosif I, cuprinse în darea acestei autonomii, aşijderea nu putea să fie altceva, decât consideraţiunea dorinţei şi necesităţii naturale, de a dezvolta şi progresa elementul român al Bucovinei, întru însuşirile sale tradiţionale, religioase, adică, şi naţionale.

Cum că aceasta aşa şi numai aşa este, iar nu altfel, nu poate nici să fie tras la îndoială de cineva; căci ştie-se de lumea toată, cum că caracterul original şi faptic al ţării Bucovina e unu caracter român, fiind Bucovina, aşa zicând, mai numai ieri-alaltăieri dezlipită de româna Moldova, a cărei parte de stat, organic întregitoare era. Însă, spre a constata şi noi, aici, cum că adevărul acesta al caracterului prin excelenţă român al Bucovinei fu, şi în timpurile cele mai recente, chiar şi de însuşi excelsul Tronul Austrie recunoscut şi garantat formal, citarăm, mai sus, cuvintele „Diplomei Împărăteşti”, din 1862, si-apoi mai induceam încă două momente, până la super afirmaţia adeveritoare că ultimul şi cel mai profund enunţ asupra Bucovinei, din partea supremei instanţe a imperiului Austriei, fu în sensul şi interesul unei Bucovine ca ţară istorică şi faptică română.

Unul din acele momente, că toate stăruinţele mânecate din partea poporaţiunii autohtone a Bucovinei şi sprijinite si din partea celor mai eminenţi bărbaţi din alte elemente ale acestei ţări, întru de a câştiga Bucovinei autonomia politică, a fost bazat pe caracterul genuin istoric şi faptic român al Bucovinei; prin urmare, şi pe postulatele imperioase, ce le reclamă interesele naţionale ale unei poporaţiuni, care dă ţării acel caracter istoric şi faptic român. Al doilea moment e că Majestatea Sa Împăratul Francisc Iosif I a şi avut părinteasca graţie a apreţui acea bază a caracterului român al Bucovinei ca de unică competenţă unic îndreptăţită, precum s-a espus aceasta prin preaînaltul îndemn de a da acestei ţări autonomia cerută, cu marca naţională originală. Iată ce mai cuprinde menţionata Diplomă Împărătească din 1862, cum ea face istoricul pe care se fundează sus citatele cuvinte proclamatoare de autonomie a Bucovinei:

„Ţara aceasta (Bucovina), locuită, la început de Daci, apoi împoporată de colonii lui Traian, pe timpurile năvălirii popoarelor, fu cercată de Goţi, Gepizi, Huni, Avari, Unguri, Tătari şi alte seminţii, care lăsară după sine numai urme de grozăvii şi pustiiri. În atari împrejurări grele, ce ţinură mai la o mie de ani, poporul pământean fu oprit, în calea sa către trepte mai nalte de cultură, şi trebuia să fie mulţumit a-şi scuti viaţa, datinile şi limba, fugind în întunericul pădurilor, după ce, cu armele în mână, nu mai putea lupta în contra barbarilor năvălitori. Numai după ce, în urma împreunării întru un stat a singuratecelor ţinuturi, foste de-abia legate, prin Principele Dragoş, puterea poporaţiunii, prin apărarea de popoarele vecine, crescuse în câtva, şi ajunse statul acesta, sub Eroul Ştefan cel Mare, o glorie măreaţă, prin învingerile lui cele strălucite asupra inamicilor creştinătăţii şi ai civilizaţiunii, de care vorbesc, până în ziua de astăzi, numeroasele biserici şi mănăstiri: Putna, Volovăţul, Bădeuţul, Suceava (ruptură în pagină – n. n.) şi altele mai multe”.

Dumnezeu, aşadar, a voit ca Bucovina să fie moşia elementului român, şi poporaţiunea ei, cea autohtonă şi istorică, ce secole întregi şi-a apărat acest al său „talant”, primit de la Dumnezeu, cu armele în mână şi cu sângele său, în contra atâtor seminţii barbare; acea poporaţiune a Bucovinei, numerică şi posesualmente precumpănitoare, simte, şi astăzi româneşte; căci sânge de Roman curge în vinele ei! Lumea o ştie aceasta şi Tronul Împărătesc al Austriei constată, cum văzurăm, şi recunoaşte aceasta, chiar şi în zilele de astăzi, după ce, adică, se aduseră, prin imigraţii, poporaţiunii moşnene mai alte fragmente de popoare străine; şi, recunoscând Împărăţia Austriei caracterul poporaţional al Bucovinei de unu caracter tradiţional şi faptic român, arată, prin aceasta, cu bună seamă, cum ziserăm mai sus, şi părinteasca bunăvoinţă şi graţioasa intenţie ca această poporaţiune istorică română a Bucovinei să-şi afle, să-şi aibă, şi sub auspiciile umanului sceptru austriac, naturala şi cuvenita respectare, întru realizarea şi dezvoltarea sa culturală şi naţională, ca să nu devină „contopită” cu alte elemente; se înţelege de la sine că aceasta, cu atât mai puţin, cu cât sceptrul Austriei e mult mai blând şi mai just, decât al Turciei, sub al cărei protectorat a fost Bucovina mai înainte, iar despre alta, căci Bucovina nu e luată „cu foc şi cu sabie”, ci în modul cel mai pacifist sub soare.

Prin acestea, până acum zise, vrurăm să introducem vorba despre un incident care e, astăzi, la noi, cum se zice, chestiunea la zi, şi care, pe lângă aceea că atinge cele mai simţitoare corzi ale inimii noastre patriotice şi naţionale, mai face pe fiecare şi neromân, dar bine cugetător a sta la gânduri şi a judeca ce înţeles şi ce valoare morală au, în gura fanfaronisiţilor de „fideli ai constituţiunii”, cuvintele „loialitate”, „onestitate”, „devotament”, „supunere şi credinţă către Tron, Monarh” etc., cu care cuvinte flutură şi aruncă acei ber-

banţi prin toate părţile, când e ca să-şi realizeze ei nişte scopuri ale lor egoiste sau de clică, faţă cu poporaţiunea autohtonă bucovineană. Se împărţi, adică, în zilele trecute, prin întreaga ţară, la noi, următoarea hârtie tipărită, şi anume:

„Într-a 7 mai 1875, vor fi o sută de ani, de când Bucovina a fost cedată împărăţiei austriece, pe temeiul unui contract internaţional, şi a venit sub gloriosul sceptru al prea luminatei dinastii habsburgice.

Acest răstimp, destul de scurt în viaţa ţărilor şi a popoarelor, a fost de cea mai mare însemnătate pentru patria noastră, care, sub aripile ocrotitoare ale pajurii îngemănate a Austriei, sub guvernarea umană şi îngrijitoare a monarhilor ei înţelepţi, şi drepţi, şi blânzi, şi generoşi, a luat un zbor rapid spre dezvoltare.

Binecuvântările mănoase ale culturii progresive, precum şi ale consensului intim cu un aliat mare, puternic şi aşezat pe nişte temelii de drept şi de libertate, sunt rezultatul strălucit al acestui răstimp de o sută de ani.

Iubirea, credinţa şi devotamentul Bucovinei către prea luminata dinastie şi către imperiu, probate de atâtea ori, în zile de bucurie şi de durere, sunt dovezile cele mai vii că se recunoscură binefacerile cele multe, izvorâte pentru ţară din împreunarea Bucovinei cu Austria, sunt garanţia cea mai sigură că ziua, care ne aduce aminte de acest eveniment istoric, va fi serbată cu asemenea entuziasm sincer.

Iubirea către dinastia împărătească, care înflăcără cu vivacitate în inima fiecărui Bucovinean, credinţa cea neclintită, pe care n-o înfrâng toate nenorocirile, oricât de multe ar fi ele, şi devotamentul către monarh şi imperiu, sunt şi rămân, pentru toate timpurile, monumentul cel mai sublim, cel mai trainic şi cel mai netrecător, de aducere aminte despre împreunarea ţării cu monarhia austriacă!

Dar şi un semn extern, demn de acesta aducere aminte, se cuvine să dea expresiune simţămintelor poporaţiunii şi să fie un testimoniu pentru dânsa şi înaintea generaţiunilor viitoare.

În capitala ţării să se ridice şi să se descopere, în decurgerea anului jubiliar, 1875, un monument (Monumentul „Austria" – n. n.), pentru aducerea aminte de serbarea împreunării, de o sută de ani, a Bucovinei cu Austria, ca rezultat al conlucrării comune, ca simbol al bucuriei comune tuturor locuitorilor Bucovinei, de prin oraşe şi sate, fără diferenţă de stare socială, naţionalitate şi confesiune.

Consiliul municipal al capitalei ţării, care, în calitatea sa de reprezentant al capitalei, s-a crezut îndatorat a lua iniţiativa, în această întreprindere, şi care, şi el, se împărtăşeşte, într-un mod eminent, la contribuirea banilor necesari pentru ridicarea monumentului, invită, prin aceasta, cu cea mai mare amiciţie pe toţi locuitorii ţării, pe toate comunele şi corporaţiunile ca să binevoiască a

sprijini şi a ajutora, după puteri şi cu toate mijloacele de care dispun, ridicarea unui monument demn în capitala ţării, în Cernăuţi, spre aducere aminte de serbarea jubilară a împreunării, de o sută de ani, a Bucovinei cu Austria, care monument va fi spre onoarea întregii ţări, şi o expresiune vizibilă a simţămintelor patriotice ale locuitorilor ei, pentru posteritate!

Să dea Dumnezeu ca acest monument, atât după originea, cât şi după însemnătatea sa, fie şi să rămână un semn netrecător al bucuriei comune, al simţămintelor loiale şi patriotice ale întregii poporaţiuni, al co-înţelegerii armonioase, ce domneşte în ţară, când este vorba de a-şi manifesta iubirea, credinţa şi devotamentul către Austria şi către prea luminata dinastie împărătească!

Cernauţi, în iulie 1874, // În numele consiliului municipal al capitalei ţării, Cernăuţi: / Dr. Ambros / mp. Primar".

Ei bine, domnilor cu apelul, cu vorbe şi fraze atât de dulci şi frumoase, ziceţi că „vă simţiţi îndatoraţi a lua iniţiativa pentru serbarea unui jubileu de o sută de ani, de la împreunarea Bucovinei cu Austria; că voiţi a face, apoi, un monument, în memoria „netrecătoare" a acestei serbări a voastre; invitaţi pe toţi locuitorii ţării atât la participarea la serbare, cât şi la contribuirea materială pentru acoperirea spezelor serbării şi monumentului; v-am ruga, însă, mai înainte de toate, să ne spuneţi: care Bucovina şi care poporaţiune a Bucovinei cugetaţi voi oare, în apelul acesta, al vostru? Aceea de care vorbeşte Diploma Împărătească din anul 1862 sau cugetaţi voi, sub numele „Bucovina", acele ţări şi provincii, din care veniră unii în propria Bucovina, însă, după împreunarea ei cu Austria? Iar sub poporaţiunea Bucovinei înţelegeţi voi doar pe acei „unii", între care poate şi pe cei mai mulţi dintre voi înşivă?

Ce ar fi ca voi, domnilor cu apelul, să înţelegeţi această Bucovina, înpelerinată într-însa, în decursul sutei de ani, ce vreţi să jubilaţi şi, apoi, să-i mai puneţi şi un monument, atunci pare-ni-se că vă înşelaţi, una, pentru că atuncea n-aveţi voi treabă cu serbarea trecerii Bucovinei la Austria, ci voi aveţi numai cu venirea voastră în Bucovina; alta, pentru că, în cazul acesta, nu cade suta de ani în 1875, ci credem că cevaşi mai târzior, şi aceea numai succesiv, pentru mai fiecare familie, ba chiar individ.

Iar de vorbiţi voi, domnilor, în apelul vostru, despre acea Bucovina, despre care, cu atâta umanitate şi dreptate, vorbeşte Diploma Împărătească mai sus citată, din 1862, apoi să ne daţi voie a vă face, şi tot „cu cea mai mare amiciţie" ulterioare întrebări, într-un alt articol, de încheiere (***Albina***, Anul IX, Nr. 71, duminică 29 septembrie / 11 octombrie 1874).



1875: Debutul poetului Ciprian Porumbescu. Cu vreo câţiva ani în urmă, folosindu-mă de partiturile cântecelor lui Ciprian Porumbescu şi de pagini din jurnal, însumasem vreo 37 de poezii, pe care le-am publicat, în ediţie bilingvă, drept operă poetică a lui Ciprian Porumbescu. Nici eu nu ştiam, pe atunci, că Porumbescu îşi încercase şansa şi ca poet, publicând texte premeditate drept poezie, precum „La vioara mea”, poem publicat, în 1875, de „Familia”, drept debut literar al tânărului bucovinean. Reproducând, în fotocopie şi în transcripţie modernă, pagina debutului poeticesc al muzicianului de la Stupca, ştiu că am nimerit pe urmele unui „Ciprian Porumbescu, necunoscut” – ca să parafrazez o celebră făcătură editorială a zilelor noastre – urme pe care am de gând să păşesc până la capăt. Căci, vorba lui Ciprian, trebuie să punem, din când în când, un pahar cu vin şi pentru el. Cu vin, nu cu trascăuri culturnice contrafăcute.

La vioara mea

Când a sorţii crudă lovire
Inima-mi sfâşie fără cruţat
Şi al meu suflet, plin de zdrobire,
Făr’ de speranţei e închinat,

Ah, atunci tu, voce zeiască,
Unica limbă a lăuntrului meu,
Tu, iubită, scumpă vioară,
Vii de mă mângâi cu sunetul tău.

Ţie suferinţele mele,
Ţie durerile-mi mărturisesc
Şi-n surâsul corzilor tale
Aflu balsamul ce-l caut, ce-l doresc,

Iar când, după-o ceaţă de jale,
Se-nseninează în inima mea,
Cui să-i spun, atunci, că-s ferice?
Ah, numai ţie, consoţia mea!

Tu-n dureri îmi eşti mângâiere,
Tu-n ferice cu mine petreci;

Fii cu mine şi după moarte,
Fii dar cu mine până în veci!

C. GOLEMBIOVSCHI (*Familia*, Anul XI, 1875, nr. 14 din 6/18 aprilie, p. 158).



1875: Din Bucovina, în ziua sfântului m. m. Dimitrie. Nemţii și Ovreii serbară, deci, și încă tocmai după tipul și asemănarea lor, așa poreclitulu „Jubileu centenar al împreunării Bucovinei cu Austria”.

Lasă că Nemţii și faimoşii lor fraţi de cruce, din această provincie, Ovreii, ca niște emigrați ce sunt ei în Bucovina, după împreunarea acesteia cu Austria, naturalmente nici n-au dreptul să inițieze și să dirijeze ei o aniversare a împreunării Bucovinei cu statul austriac; lasă că și titulatura, după care se-ndosiră Nemţii și Ovreii cu pretinderea dreptului de a iniția și a dirija o atare aniversare, și care titulatură e că dânșii inițiară jubileul, sub numele Cernăuților, ca capitală a Bucovinei, este o titulatură sfruntată, știindu-se că nu Cernăuţii, ci alt oraș e capitala istorică a Bucovinei: dar aceşti „par nobile fratrum” de nemţi și ovrei mai uneltiră sabatului lor de jubileu încă și aparența ca și cum nu ei, cu birocraţii de un element cu dânșii, l-ar fi impus, prin puterea lor oficială, ci țara și, mai cu seamă poporațiunea indigenă a Bucovinei ar fi serbat acest jubileu, și încă ca și o manifestare publică a gratitudinii sale, căci, de la mântuirea-i de „barbarii Turci” și aducerea-i în Edenul „părintescului și umanului patronaj austriac, dânsa, adică poporațiunea indigenă a Bucovinei, se împărtășește de atâtea și de atari fericiri, producte ale cultrii primite sub auspiciile și îngrijirile ocârmuirilor de dincoace, încât că, astăzi, la o sută de ani a aflării sale sub acest patronaj norocitor și binecuvântat, se simte datoare a serba o aniversare din cele mai eclatante, drept declarațiune liberă și proprie despre deplina sa mulțămire și fericire!

Ei, bine, poporațiunea istorică a Bucovinei, cine știe de n-ar fi și fost simțit ea însăși, într-adevăr, o asemenea datorie, de nu s-ar fi fost vârât, între dânsa și între Tronul Austriei, Nemţii și Jidovii, cu mult buciumata „lealitate” și cu faimoasul și renumitu-le „pionerat de cultură spre Orient”! Însă tocmai din acesta cauză este, pare-ni-se, o misiune a cronicii ziaristice, să constate, în privința jubileului ovreio-nemțesc din Cernăuţi, esențiala deosebire între adevăr și între ficţiune, sau ca să ne expimăm în limbaj competent, între adevăr și între „humbugulu”, așa poreclitul „Iubileu”. Și iaca de ce.

Nemţii și birocraţii, de o pănură și de o tendință cu dânșii, apoi, în timpurile mai recente, si aliaţii lor, Ovreii, se girară, până acum, în Bucovina, ca unii ce ar fi avut de undeva un mandat de magistratură asupra destinelor

interne ale țării și ale poporațiunii indigene din această provincie. Ce fel trebuie să fi fost acea magistratură?

Noi, care suntem îndătinați a respecta, cu adevărată loialitate, declarațiunile și enunțurile excelsului Tron împărătesc, credem a răspunde, cu toată siguranța, că el n-a fost în alt sens și intenție, decât conform caracterului și însușirilor naturale și tradiționale ale provinciei române Bucovina și a poporațiunii sale autohtone și istorice, cu care sunt în conformitate, adică și expresele cuvinte ale respectivelor enunțuri supreme de mai de mult, apoi și ale „Diplomei împărătești" din 1861, prin care se proclama autonomia administrativă a acestei provincii, și, apoi, în fine, și chiar textul „articolelor fundamentale de stat din anulu 1867".

Însă, de aceste toate, la noi nu e nici urmă, în fapt; pe când cuvântul „festiv" și celelalte declamări largi și lungi, de la jubileul ovreo-nemțesc cernăuţean nu sunt pline și încărcate de extremele superlative ale „blühende-lor Zustande", în întreaga Bucovină, de la o margine, până la cealaltă!

Dacă, așa cum ziserăm, la noi nu se știe nimic, în fapt, despre acele lucruri, ce ar corespunde caracterului și intereselor poporațiunii istorice și indigene, prin urmare firește că nu se știe nici de oareșcareva bine și mulțămire, necum doară încă chiar și de „blühende Zustande" ale poporațiunii indigne: cere-se, oare, multă bătaie de cap, de a pricepe ce scop avură, la propriu, Nemțo-ovreii și subsidiarii lor, birocraţii respectivi, cu uneltirea aparenței că adică acest jubileu nu ei, ci țara și, mai cu seamă, poporațiunea autohtonă îl serbează? Nu se vede, oare, curat că nu altul le fu scopul, decât aceea că nu Tronului, Dinastiei și imperiului austriac să se aducă omagii de loialitate etc., ci lor, a se da, adică, Nemților și companiei lor, din partea țării si poporațiunii indigene, un atestat sonor și nefestivist, cum că ei, până acum, au fericit țara și pe poporațiunea ei, sau, cu alte cuvinte, că Nemţii et comp. au realizat mandatul lor pe deplin și întocmai, atât față de supremele promisiuni și declarațiuni, favorabile poporațiunii indigene a Bucovinei, cât și față de legile fundamentale de stat; căci iată că „întreaga Bucovina, întreaga-i poporațiune, fără osebire de naționalitate sau confesiune" își exprimă, astăzi, cu prilejul „jubileului acestuia, cea mai entuziastă gratitudine a sa pentru fericirea cea mare, la care o a adus-o, în acest secol trecut, Austria, însă prin mandataţii săi cei loiali și fideli, Nemţii et comp.! Și, pentru a nu da de gol acest scop principal, se trimiseră, drept „lehăi" stereotipi, prin țară, frazele cum că loialitatea către Tron, supunerea și aderența catra Împărăție și Dinastie etc. etc. pretind ca întreaga țară să vina, la 4 octobrie 1875, la Cernăuţi și să serbeze „jubileul centenar".

Ce e drept, la noi mulţi, și chiar din capul locului, pricepură cu ce sărutare vine Iuda, tupilat după acele fraze captivante către poporațiunea indigenă a Bucovinei. Însă, mai bine decât toți, boierimea patriotică cunoscu

perfidia îndosită după frazualitatea respectivă și, de aceea, boierimea noastră – onoare și mulțămită ei! – arată, în fața lumii cum trebuie să facă cetățenii conștiincioși și oneşti, cum e a se deosebi între loialitate adevărată și între loialitate minciunoasă; unică, boierimea noastră patriotică, fără diferență de naționalitate și confesiune, își manifestă, la această ocaziune, sentimentele loialității sale cetățenești și patriotice, după demnitate și cuviință, și încă, ce e drept, atât către Tron, Împărat și Dinastie, cât nu mai puțin către jubileul cernăuțean: Tronului, adică Împăratului și Dinastiei își exprimă boierimea noastră omagiile sale de respect și devotament, de supunere, fidelitate și de credință, iar fluncarfei de jubileu ovreo-nemțesc, tot disprețul ce i se cuveni! Ei bine, dar, completând noi întreagă perspectiva tendinței latente, însă – cum ziserăm și presupunem – principali, a uneltirii de aparență, că jubileul cernăuțean nu e serbat numai de birocraţii Nemţi și Ovrei, ci de întreaga provincie a Bucovinei și, mai cu seamă, de poporațiunea istorică și indigenă a acestei provincii: apoi, iniţiatorii și aranjatorii acestui poreclit „Jubileu”, se înțelege de la sine că, pe lângă un atestat public și aprobatoriu despre manipularea lor, până acum, în Bucovina, care atestat vrură ei să-și câștige prin acea „aparență” – mai cugetară „pro domu sua” și în viitor, și, adică, așa ca, prin lăudarea și mulțămirea poporațiunii autohtone – că Nemțo-ovreii și birocraţii de o pănură cu dânșii au realizat, până acum, în Bucovina, bine pe deplin, atât intențiunile Împăraților Austriei, proclamate în favorul drepturilor și intereselor poporațiunii istorice a Bucovinei, cât și legile fundamentale de stat, să mai fie și recomandați la locurile superioare și supreme, ca să îi lase, și pentru viitorime, în magistratura-le de până acum, și așa ca tot ei și numai ei să continue, și mai departe, opera norocirii și fericirii poporațiunii autohtone bucovinene, tot precum o norociră și fericiră ei, pe această poporațiune până acum!

Și, aici, chiar aici, nouă, Românilor bucovineni, ni se întâlnește inima de patrioţi, creştini ortodocși și moșneni proprii ai acestei provincii române, cu cugetările și ingrijirile cele mai serioase și mai grave; ba nu, nu numai cu cugetări și îngrijri serioase și grave, ci chiar și cu cea mai puternică chemare a întreg sufletului nostru: quo uscque tandem! (***Albina***, Anul X, Nr. 72, 6/18 noiembrie 1875)

*

Am zis, în partea primă a comunicării noastre, că cine ştie de nu s-ar fi simţit îndemnat, la finirea sutei de ani a aflării Bucovinei sub sceptrul Austriei, chiar si poporaţiunea autohtonă a acestei provincii, ca să-şi manifeste şi ea, din parte-şi, omagiile gratitudinii sale către patronajul său imperial de acum, dacă nu s-ar fi fost vârât între dânsa şi între Tronul acestui imperiu faimoasa „loialitate” a cimotiei nemţo-ovreе, care loialitate influenţează, cum se vede, magistratura destinelor poporaţiunii autohtone bucovinene, prin mai întreg

secolul trecut. Şi o zicem aceasta de aceea căci, cu privire la cunoscutele enunţuri şi garantări, din partea Tronului Austriei, faţă de Bucovina şi de poporaţiunea ei autohtonă, suntem mai ca sigur plecaţi a crede şi a susţine că, dacă pe Nemţo-ovrei, în decursul secolului trecut al ţării Bucovinei sub coroana Austriei, în angajamentul său, mandatul lor de a cultiva şi de a aduce poporului indigen al Bucovinei la stări bune intelectuale şi economico-materiale nu i-ar fi însufleţit pseudo-loialitatea şi făţărnicia către suprema autoritate în stat, ci respect, supunere şi fidelitate adevărată; nu ura, lăcomia şi egoismul brut şi brutal faţă de poporaţiunea autohtonă, „scăpata de sub barbarii Turci", ci umanitatea, dreptul şi echitatea; cu un cuvânt: dacă pe magistraţii de a conduce destinele poporaţiunii bucovinene autohtone i-ar fi fost influenţat nu spiritul unei barbarii şirete şi hâtre, ci iubirea şi devotamentul pentru adevărata cultură: apoi, atunci starea de astăzi a poporaţiunii autohtone a Bucovinei, care stare sunt fructele semeţiei de cultură şi de civilizaţie, ce a semănat-o „loialitatea" birocrato-nemţo-ovree în secolul trecut, în această provincie, acea stare a poporaţiunii indigene a Bucovinei, zic, şi mai cu seamă starea poporului nostru orăşean, ţăran şi muntean, n-ar fi astăzi ticăloşia materială şi orbia spirituală, şi poporaţiunea n-ar fi atât de copleşită de mizerie, încât, ca să nu facem asemănare chiar cu nefericitele raiale creştine din peninsula balcanică, chiar şi o foaie germană din Viena, cum se vede, însă, nu mercenarii liberalismului ovreo-nemţesc, să o caracterizeze aşa: „ca fericirea ce o aduseră nemţo-ovreii în Bucovina, sub pretextul de cultură, sângeră deja la populaţiunea autohtonă din o mie de răni…

Şi, într-adevăr, cum s-ar şi putea altfel; căci, ne-pomenind noi, acum, de alte condiţiuni necesare trebuinţei întru cultivarea şi aducerea la stări bune materiali şi intelectuale a unui popor, ci atingând numai momentul cel prim şi proxim, condiţiunea cardinală, „sine qua non", spre a deştepta şi îndruma pe un popor blând, bun şi paşnic, însă primordiale în toate nuanţele intelectuale ale vieţii, traiului şi aspiraţiunilor sale progresiste, după cum atare popor fu al nostru, cel bucovinean, la luarea Bucovinei sub auspiciile Austriei, atingând, aici, numai principala condiţiune a deşteptării unui popor din orbia şi neajutorarea sa primitivă, care condiţiune e şcolile, cele mai simple şi inferioare, însă naturale, adică naţionale şi poporale, şi atunci îndată putem să întrebăm: „Loialitate sinceră şi fidelitate către Tron", şi „umanitate, amiciţie benevolă" către poporaţiunea autohtonă a Bucovinei sunt cele ce îndemnară pe mandatari sau angajaţi de a cultiva şi a aduce această poporaţiune la stări intelectuale bune, demne, adică, de expresele intenţii ale supremei autorităţi în imperiu, cât, apoi, şi de deviza şi parola imperiului Austriei, ca a unuia ce se numeşte „stat de drept, de umanitate, de cultură şi civilizaţie", dacă ei, deşi în „Planul regulativ" al Bucovinei, sancţionat, încă din anul 1786, de Împăratul Iosif II, textual se spune: „Zur Erlangung der Erziehung (în Bucovina) is unter

andern hauptsachlech nothwendig die Einfuhrung guteingerichteter Schulen, in welcher Absicht eintsweilen in der Bukowina zwei Normalschulen fur die deutsche und moldauische Sprache zu vermehron verordnetworden ist”, totuşi aceste şcoli naţionale, ce corespund, în timpurile moderne, „şcolilor poporale principale”, cu patru clase, încă nici până în ziua de astăzi nu le-au creat! Sau doar aceea le e „loialitate, devotament şi supunere” către Tron şi „umanitate şi amiciţie benevolă” către poporaţiunea autohtonă a Bucovinei, de care fraze frumoase, din secolul trecut şi până astăzi, abundă gura cimotiei magistraţilor, de a conduce destinele poporaţiunii bucovinene la fericire, că ei, magistraţii noştri, nu numai că nu voiră a pricepe, nici până în ziua de astăzi, cuvinţelul „einstweilen”, acel cuvânt împărătesc, ce îndemna expres la cultivarea şi binele poporaţiunii moşnene a Bucovinei, şi, apoi, în urmarea acestui cuvânt, să fi înmulţit deci şcolile „naţionale” succesiv şi conform progresării numărului poporaţiunii indigene bucovinene, şi încă, mai ales, că spre atare scop avea această poporaţiune mijloacele materiale ale sale proprii şi prea suficiente: dară încă chiar şi şcolile, ce ei, respectivii noştri amici benevoli şi organe loiale ale realizării intenţiunilor şi ordinaţiunilor împărăteşti, le creară pe spesele poporului moşnean român al Bucovinei, încă le creară numai mai pe urmă, după ce, adică, se mai înmulţiră lăcustele ovreo-germane, imigrante în Bucovina; şi, astfel, apoi gimnazurile, şcolile reale, până şi şcoala agronomică, le făcură aşa de „guteingerichtet”, încât ele erau şi sunt încă si astăzi ne-accesibile poporului autohton al acestei provincii, şi anume din acea cauză, căci, pe de o parte, prin limba învăţământului, germana, ce e străina poporului bucovinean indigen, le îngrădiră ca şi cu un mur (zid, perete – n. n.), pe care te poţi sui numai prin ştiinţa limbii lor, iar, pe de altă parte, că şi şcoli poporale nicidecum nu erau în ţară, ca să aibă poporul, în acele şcoli inferioare, cum am zice drept o punte, pe care să treacă şi să ajungă el la şcolile din oraşe, superioare! Astfel, dară, din aceste şcoli făuriră ei arma contra poporaţiunii indigene. Dar apoi, până şi şcolile poreclite „poporale”, ce se înfiinţară pe ici-colea, cele mai puţine, însă în părţile curat române ale Bucovinei şi în care încă se creară, abia ieri-alaltăieri, le lăsară pe cele din părţile române ale ţării şi le lasă încă şi astăzi aşa de neîngrijite, încât, chiar şi ne-vrând, ţi se pare cum că, în neîngrijirea aceasta, este o tendinţă sistematică!

Cugetând, deci, la aceste toate, nu vede, oare, chiar şi orbul că, în o atare procedere, pe lângă infructuoasă conceputului de „loialitate” etc., nu este nici pic de intenţie curată de a cultiva poporaţiunea istorică şi indigenă a Bucovinei şi a o îndruma spre stări bune intelectuale şi economico-materiale, ci, din contra, în această manevră zace o speculă demonică. Şi anume se speculează cu „loialitatea” magistraturii destinelor poporaţiunii autohtone bucovinene, influenţată de spiritul şi tendinţele egoiste ale cimotiei nemţo-ovree, în Bucovina să se ridice şcoli, însă atari, ca să nu se poată de ele

folosi poporaţiunea autohtonă, ci numai sau mai cu seamă numai imigranţii germano-ovrei, iar poporul indigen al acestei provincii să rămână în orbia şi ignoranţa intelectuală, până ce, exploatând veniturile străine eminamente pentru sine, întreaga situaţiune a consecinţelor acelei orbii şi ignoranţe, adică toate drepturile, interesele şi favorurile autohtonilor, până ce şi sarmaua lor părintească să fi devenit autohtonă, şi, mai cu seamă, masa poporului, înecată şi pierdută în acele consecinţe ale orbiei sale; sau, mai bine zicând, căzând poporul autohton victima rafinării veniturilor de locuste străine, iar mandatarii nemţo-ovrei ai conducerii destinelor poporului autohton, bucovinenii, spre cultură, fiind în bine şi fericire, să poată aceştia să le zică celora: „Poftim, împărtăşiţi-vă de binecuvântările culturii şi civilizaţiei, căci iată şcoli şi institute, de toată mâna; noi, în loialitatea-ni către Împărat şi bunăvoinţa către voi, special pentru voi le-am înfiinţat, şi noi bucuroşi voim a trudi întru binele vostru, spre a vă aduce la lumină şi civilizaţie!”.

Vezi, aşa! Fii făţarnic; îmbată lumea bine cu apă, şi-apoi despoaie şi deposedează sute de mii cetăţeni buni şi nevinovaţi de tot ce le este lor preţios şi sfânt, chiar şi de întreaga lor sarma părintească şi străbună. Sau, cu alte cuvinte: seamănă, în loc de sământa culturii, pe cea a barbariei, numai ca, în chip cât mai hâtru şi mai rafinat, adică tot „loialitate” să-ţi fie vorba în gură, şi apoi zi-i fără nici o grijă: „Culturtragerei nacht Osten!” (***Albina***, Anul X, Nr. 73, 9/21 noiembrie 1875).



1875: O excursiune în Bucovina / Schiţe şi impresiuni. Era la anul 1875. Bunul meu amic C., în vara acelui an, mă invitase să-i fiu companion în călătoria sa la Bucovina, respectiv până la Rădăuţi. Eu, acceptând această frăţească invitare şi sosind ziua decisă, pornirăm la drum din oficiul Năsăud. Trăsura atât ne era de încărcată cu cabalâc, încât toţi ziceau că suntem comandaţi la „nordpol”. Ei, dară ştiam noi prea bine că câte îi trebuie omului, atunci când are să străbată, în călătoria sa, două rânduri de munţi gigantici.

Din Năsăud, nu ne oprirăm până în Rodna Veche, aici traserăm la lăcaşul părintesc al amicului meu C., unde ne-am plasat după plac într-o casă răcoroasă. A doua zi, dis de dimineaţă, după o odihnă cam aşa, pornirăm la drum şi, la 7 ore a. m., ajunserăm la pieptul muntelui Rotunda şi, fiindcă eram mai mult flămânzi decât obosiţi, am tras la o parte din drum, apoi cărăuşul nu făcu un foc numai ca el, la care ne-a pregătit, cu multă poftă, un dejun bunişor. Ziua era frumoasă şi ne oferea, printre brazii înalţi, revărsarea soarelui, era un aspect atât de panoramic încât numai poetul l-ar putea descrie fidel. De o parte, mugea râul cristalin, ici, colea, câte o stâncă neagră căuta la noi, în vale, cu oarecare dispreţ, iar floricele, împrejur, prevesteau armonia ce exista între

creaturile munţilor. Aici nu se vedeau scârba sau invidia, ci numai emulaţie în frumuseţile naturale. Îmi adusei aminte de făptura omenească, ce nu cruţa pe aproapele său, ci, la toată ocazia binevenită, tinde a-l nimici. Şi totuşi, omul se făleşte cum că este creat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu! Mult aş putea scrie în astă privinţă, însă las să o facă aceasta un condei mai îndemânatetec.

După ce isprăvirăm cu dejunul, apucarăm pe pieptul Rotundei, în sus, şi, deodată, ne plesni în cap banda de hoţi – destul de înfricoşătoare – care tocmai pe acest munte se ţinea şi pe acest drum, mai în zilele trecute, atacând nişte călători, le răpiră fără cruţare banii şi merindea. Apoi, nu am dreptate, când zic că om pe om se nimicesc?

Frica de banda hoţilor ne tulbură şi răpi, pe un moment, plăcerile codrului frumos şi, ţinând la maxima că „precauţia este mama înţelepciunii", începurăm amândoi, la sfatul cărăuşului nostru, a ne ascunde puţinele parale în căptuşeala din lăuntru a pălăriilor. Atât eu, cât şi amicul C., vânam după fel de fel de discursuri, numai ca să alungăm frica din oase şi să restabilim, iarăşi, în spiritul nostru, liniştea conturbată. Aici observ că omul atunci învaţă a mări mai bine pe Atotputernicul, când îl ajunge ameninţarea pericolului! Da, atunci, mai tare ca oricând altădată. Ei bine, la tot felul de discursuri ne încercarăm, între care ajunserăm la acea parte a muntelui Rotunda unde drumul de mirare se încinge în jurul Rotundei întocmai ca un şarpe pe un arbore. Într-adevăr, acela a fost mare maestru, care l-a croit. În dreapta şi în stânga drumului, brazii falnici şi înalţi prevesteau puterea naturii; aveam destul subiect spre a admira natura. Eram încântaţi de frumuseţile acesteia; însă, deodată, ajunserăm la nişte locuri, care, privindu-le din punct de vedere al economiei şi al administraţiei silvane, gemeau sub o devastare teribilă, deoarece o parte frumoasă a pădurii tocmai ardea; iar altă parte zăcea, tăvălită la pământ de mâini pângăritoare, reclamând ajutor de la regulile silvice. Cugetam în mine: „Oh, cum va fi să simţim noi, transilvănenii, nu peste mult, scăzământul pădurilor!".

Între acestea, ne apropiam tot mai tare de vârful muntelui Rotunda, iar la un semicerc al drumului începe a se răsfira pădurea şi cugetam, fără îndoială, că aici e vârful muntelui, dar era încă mult până în culmea lui, fuserăm, însă, recompensaţi în această dezamăgire prin aceea că aflarăm un izvor cu apă rece, de care nu ne mai puteam despărţi. „Dară, sus!", ziserăm ambii într-o gândire şi, nu peste mult, am ajuns în vârful Rotundei, Aici, peste aşteptare se deschide, înaintea ochilor, o lume nouă; în toate părţile, puteai privi turmele păscând pe covoare întinse; iar la depărtare se vedeau piscuri înalte. Unul înfăţişa o figură, altul, alta, pe întrecute; altul se fălea cu creştet pleşuv, îngreuiat de nea. Ne cuprinse, aşa zicând, un fel de delir şi eu mă adresai către bunul meu amic C. cam aşa: „Ah, frate, dulce poate fi viaţa păstorului!".

Ei, să ne vedem de drum! Din vârful Rotundei, apucarăm pe drum, la

vale, pe drumul care duce în Bucovina şi trebuia, nesmintit, să trecem acel loc de tristă amintire, unde, tocmai înainte de călătoria noastră, cu vreo câteva zile, banda hoţilor a atacat şi dezbrăcat o mulţime de călători; târându-i, peste noapte, în pădure, numai în cealaltă zi îi sloboziră, după mai multe torturi diavoleşti.

Când ajunserăm în apropierea acestui loc, parcă soarta voi ca să fie călătoria noastră abundentă în episoade. Aşa a şi urmat. Fiindcă tocmai în acest loc periculos ni se bolnăvi o roată a trăsurii, iar cu graba mare nu afla leacul spre a o vindeca. Totuşi, făcurăm ce am putut şi, apoi, hai, băiete, la drum, la vale! Eu, pe lângă tot necazul, aveam şi plăcere, din cauză căci, Doamne, ne silirăm toţi trei a ascunde frica şi panica ce ne împresurau / P. P. (***Familia***, Anul XVI, Nr. 25, duminică 30 martie / 11 aprilie 1880).

Această comună e destul de mare, casele i-s risipite şi foarte puţin grupate.

– Ei, dar acum ce ne facem, amice C., căci iată noaptea?, zisei eu.

– Ne vom încartirui la cineva, aici, în Suliţa, răspunse el.

– Bine, sunt de acord, aprobai eu.

Apoi, la cea dintâi poartă a unei case, stăturăm pe loc, căci, din întâmplare, o femei se rezema de poartă; noi cerurăm ospitalitatea ei şi ea, pe loc, ne ciopli în casa de brazi cioppliţi în patru dungi şi bine încheiaţi laolaltă. După ce intrarăm în casă, văzurăm un bărbat posomorât, rezemat de un pat, pe care însă noi nu-l salutarăm drept gazda casei; dară aflarăm numaidecât cum că acesta este stăpânul casei şi că sărmanul este orb, fără vedere. Da, aşa, era orb şi el, totuşi, ne oferea, cu multă afabilitate, ospitalitatea sa; se bucură de noi ca de nişte oaspeţi pe care i-ar vedea aievea, neîntrerupt ne îmbia să cuprindem loc, până ce va găti cina. El nu ştia, sărmanul, ce figuri suntem, ce port avem, din care parte a ţării putem să fim. Nu, nu ştia bietul, deoarece scumpetea lumii (lumina ochilor) nu o poseda. Barem, Doamne, cu câtă curiozitate privim la uşă, când o deschide vreun străin! Cu toate acestea, el ne primi vesel, căci era român şi avea inimă română.

Între aceea, am cinat puţin şi apoi ne închinarăm în braţul lui Morfeu, din care ne trezi dalba auroră, cu o „bună dimineaţa”. Ne gătăm, apoi, de drum şi ne luăm rămas bun de la căseni, mulţumindu-le pentru buna primire. Dar pe loc ne sângerară inima cuvintele următoare ale bietului orb:

– Fraţilor, amară mi-i viaţa, căci nu ştiu dacă este ziuă sau noapte, îmi blestem existenţa, fiindcă Creatorul nu m-a învrednicit cu vedere, ca să pot şi eu admira lucrurile sale. Soare, lună, taică, maică şi amic îmi sunt numai închipuiri deşarte. Ah, Doamne, la ce m-am mai născut!?

Pătrunşi de aceste cuvinte grave, n-am despărţit de nefericitul orb, zicând: „Fii cu bunul Dumnezeu!”. Peste puţin, cam pe la 9 ore a. m., sosirăm

în comuna Izvoare, ubde exteriorul sfintei biserici ne transportă deodată în sânul Bucovinei. Pentru că şi acesta, ca toate celelalte biserici greco-orientale, este clădit în formă rotundă şi împodobită cu multe turnuleţe. Dauna, că sunt toate, dar mai toate, de brad şi nu de material solid.

După ce trecurăm repede prin această comună, sosim îndată la Siret, unde am dat de bulevardul seminţiei lui Israel, căci aici ieşeau evreii de prin dughenele lor ca nişte greieraşi, seara, din cuibul lor. Aici, în Siret, am văzut, cu părere de rău, că ţăranii noştri se îmbulzeau în cârciumioara unui evreu întocmai cum obişnuiesc a se îmbulzi spre a sfânta cruce, la Bobotează. Mă apropiai de aceşti ţărani şi i-am întrebat:

– Ei, sunteţi domniile voastre de aici, din loc?

– Da, domnule; noi suntem moldoveni, răspunseră ei.

– Şi în ce treabă umblaţi pe aici?, continuai eu.

– Bine să ne pricepi, domnule: noi suntem moşneni de aici, din satul acesta, şi aşa ne-am pomenit, cu numirea de moldoveni, fiindcă Bucovina, odinioară, se ţinea de Moldova. Hei, de când suntem tăiaţi de la Moldova, ne umblă rău, ne-au împresurat şi năpădit nemţii şi evreii!

– Scumpe frăţioare, până când vom cerceta crâşmuliţa, în loc de a munci, în vreme scumpă ca astăzi, şi până când vom bea băutura puturoasă a evreilor, până atunci nu vom da înainte nici într-un chip, ba ne vor împresura atât de cumplit limbile străine, încât ne vor stinge de pe faţa pământului. Ei, de nu credeţi, ia-n priviţi în jur şi numaidecât îmi veţi da dreptate în astă privinţă, Au nu simţiţi cum vă sug chiar şi sângele aceste lipitori?

Toţi ţăranii, câţi erau de faţă, la ceste cuvinte ale mele, nu-mi răspunseră nimic, ci plecară capul spre pământ. Eu, însă, nu mă îndestulasem cu această tăcere a lor, ci mai întreb aşa:

– Dar, apoi, preotul dumneavoastră nu vă povăţuieşte, nu vă tâlcuieşte aceste lucruri?

– Hm, domnule – zise unul dintre ţărani –, preoţii noştri cei mai mulţi sunt cam nemţiţi şi tare interesaţi. După sfânta Liturghie nici nu stau de vorbă cu noi, ci, mândri precum sunt, grăbesc iute la poarta bisericii, unde-i aşteaptă doamna preoteasă, tot în mătase, şi apoi se pun în hinteu şi aşa se duc acasă, iar noi rămânem orfani. Şi aşa, noi arareori venim în atingere cu preoţii noştri. Te încredinţez, însă, domnule, pe de altă parte, că, de cumva avem vreo trebuşoară cu preotul, acasă, atunci apoi ne ştie tunde de ne ustură pielea…

Între aceste convorbiri, sosi timpul de a ne vedea de drum, deci îmi luai adio de la ţărani, zicându-le: „Fiţi cu Dumnezeu şi nu uitaţi cuvintele mele de mai înainte!”. Trăsura, apoi, zbură şi o luăm spre Frasin, comună neînsemnată; pe drum, însă, ne ajunse un călugăr, care venea călare înapoia noastră; el se rugă să-l luăm în trăsură.

– Prea bine, taică părinte, dar de cine avem onoare?

– Sunt călugărul N., de la mănăstirea Putna, răspunse călugărul.

La cuvintele „mănăstirea Putna” tresărirăm fără voie şi ne cuprinse un fel de pietate. Pentru că cine nu-şi aduce aminte, la amintirea cuvintelor „mănăstirea Putna”, cum că gloria română, fala românismului e înmormântată acolo? Da, acolo zac osemintele lui Ştefan cel Mare. Şi ce ar zice acest erou, când s-ar trezi din somnul său?

Să ne întoarcem, însă, la călătoria noastră! Primim pe taica călugăr în trăsură şi începem a conversa cu el despre diverse lucruri, însă eu nu mă puteam împăca cu barba lui, deoarece vedeam că o parte din ea, şi anume cea de sub falcă, era împletită în cosiţă. Eu cugetam, în mine, că barba împletită şi vârâtă, pe sub gulerul cămăşii, în jos, va fi, de bună seamă, vreun mister al călugărilor, deci, din curiozitate, îl întreb pe călugăr cam aşa:

– Taică părinte, fii bun şi-mi spune: de ce ţi-i împletită o parte din barbă?

– A, domnule – zice el –, barba mea e lungă până în genunchi.

Apoi, arătându-ne-o, mă convinsei cum că, într-adevăr, e aşa, totodată îmi plesni prin cap că oare ăst om nu e cumva vreun solomonar, care poartă vremurile? Drept aceea şi făcui un salt mortal în discursul nostru, întrebându-l eu pe călugăr, că cum şi pe ce cale şi-au arogat nemţii dreptul de administrare a bunurilor Fondului religionar greco-oriental din Bucovina.

– Vedeţi, domnule – răspunse el –, înainte de toate am să observ că toate domeniile fondului amintit au fost şi sunt şi astăzi „de jure” ale mănăstirilor, nu însă ale Fondului religionar, fiindcă în toate testamentele boierilor care au donat aceste bunuri se află, pretutindeni, mănăstirile instituite, denumite erezi. Iar cât priveşte administraţia lor, zic numai că de la cap se împute peştele.

Abia isprăvi călugărul această reflecţie şi iată că sosim în Frasin (comună foarte mică), iar aici, când intrarăm în ospătărie, ne întâlnirăm cu părintele B., un om elegant, însă daună că el, ca popă românesc, nu ştia bine româneşte, însă nemţeşte vorbea cât se poate de corect / P. P. (***Familia***, Anul XVI, Nr. 27, duminică 6 / 18 aprilie 1880).

Aici îmi veni în minte că au avut dreptate ţăranii de mai înainte, că adică preoţii lor sunt, cu puţine excepţii, nemţiţi până de dincolo. După ce am prânzit, ne continuarăm drumul către Vicovul Mare şi Vicovul Mic; trecând prin aceste comune, nu m-am putut destul mira de acea curăţenie ce se putea vedea în portul poporului român. Bărbaţii, întocmai ca şi femeile, erau în veşminte albe ca lebăda, deşi nu era zi de sărbătoare. Din Vicovul inferior intrarăm în drumul ce duce spre Rădăuţi. Pe acest drum îl împodobesc, de ambele părţi, arbori frumoşi şi îţi pare că călătoreşti în oarecare promenadă.

În fine, abia pe la 10 ore, seara, ajungem la ţinuta dorinţă, adică în orăşelul Rădăuţi, unde, din capul locului, aveam o ispravă mare. În ziua următoare, dis de dimineaţă, ne plimbarăm prin astă urbe. Să vorbim numai

dreptatea, dar ea se află în stadiul progresului, însă fiii lui Israel sunt mulţi ca nisipul mării, apoi murdari, originali şi aproape deformaţi. Adevărate lipitori! Ne-am dus de am văzut şi armăsarii cei vestiţi ai Rădăuţului; ni se părea că vor să zboare în nori, atât erau de mândri, ageri şi făloşi. După ce prânzim, am făcut, de la Rădăuţi, o călătorie la Suceava, aici sosind la 2 ore după-amiază; niciunul nu voiam a crede că Suceava fusese, odinioară, reşedinţa lui Ştefan cel Mare. Şi de ce?, mă va întreba onorabilul cititor. Răspunsul e rotund. Pentru că fiii lui Israel şi aici, ca şi în Rădăuţi, sunt câtî frunză şi iarbă. Firme, prăvălii, comerţ, negoţ i-au atras pe aceşti oameni întocmai ca şi marea râurile de prin văi.

De loc ce ajunserăm în Suceava, ne-am dus la părintele G., cu scop ca să-l rugăm a ne conduce, repectiv arăta, ce este de văzut în vechea Suceavă. Iar acest preot, fie zis spre laudă, ne cuprinse cu braţele deschise şi, după puţintică pauză, ne conduse la ruinele castelului lui Ştefan cel Mare. Acest castel zace spre miază-zi, faţă de Suceava şi imediat lângă ea; forma-i asemenea unui ou. Apropiindu-ne lângă aceste ruine, numaidecât văzurăm, jur-împrejur, şanţuri afunde şi largi, apoi binişor încornurate, care pesemne formau fortificaţia din afară şi anume menite pentru bastioane şi ostăşime. După aceste şanţuri, urmează însuşi castelul, cu întăriturile de zid. Întreg teritoriul, pe care se întinde aşezământul castelului, cuprinde în sine 6-7 iugăre, fireşte în diametru. Apoi şi astăzi se pot vedea cum se cade murii cei tari, clădiţi din material solid şi vârstaţi tot cu var topit. Cărămida din murii zdruncinaţi de furtuni este ca şi oţelul de tare. Din împărţirea castelului se poate încă deosebi capela din front, cu existentul său altar, ai cărui pereţi sunt încărcaţi de sfinţi. Ceva mai la vale, se văd urme de grajd. Se mai află, ici, colea, canale pe sub ziduri, care probabil au fost căi subterane. Mai surprinzător e că, în zid, se află atare soi de piatră albă, ici, colea, care, după afirmaţiile învăţaţilor, se află numai la mana noastră, Italia. Mă cuprinde o jale la privirea acestui castel, văzând cum zace în pulbere mărirea naţiunii românilor! (Din fericire, peste vreo două decenii, avea să se găsească un arhitect vienez, Karl Adolf Romstorfer, care să salveze această moştenire a trecutului, inclusiv din mâinile sucevenilor, care o transformaseră în… carieră de piatră – n. n.).

După ce am contemplat, de-a amănuntul, acest castel, ne-am dus să vedem şi catedrala vechii Moldove. Această biserică nu e zidire mare, dar atât de tare e construită încât cugetă omul că e turnată din bronz. Stilul ei fireşte e oriental.

– Ei, să ne grăbim – zisei eu către amicul C. –, deoarece vrem să ne întoarcem la Rădăuţi, cu trenul care pleacă la 9 ore de cu seară!

– Da, da – răspunse bunul preot G., şi, apoi, grăbim acasă, unde, după un răstimp de 5-7 minute, ne-am apucat de cină. Cinăm şi cinăm, până când, deodată, iată că orologiul arată 11 ore.

– Dar ce poate fi, întreb eu, să fie deja 11 ore?

– Aşa e, domnii mei – replică bunul preot G –, acum sunt 11 ore şi-mi pare foarte bine că v-aţi întârziat de tren; prin urmare, îmi sunteţi, astăzi, oaspeţii mei plăcuţi.

Acum, apoi, ne apucarăm, fără rezervă, de discuţii, care ne făceau multă plăcere, aflându-se în cercul nostru şi domnişoara M., nepoata preotului. Deodată, ne trezim că bate ora 1, iar eu am cerut scuze căsenilor, din cauză că poate i-am reţinut prea mult / P. P. (***Familia***, Anul XVI, Nr. 28, duminică 10 / 22 aprilie 1880).

Atunci, şiretul preot G. reflectă cum că nu ar fi mai mult de 11 ore.

– Nu, nu, domnilor, fiindcă eu, înainte de 9 ore, anume am întors, de două ori, arătătorul orologiului, ca să-mi fiţi astăzi oaspeţi.

– O, ce bine ai făcut, unchiule – intonă, în altă parte, domnişoara M, în mod naiv, însă pentru noi destul de măgulitor. Eu arunc o privire asupră-i, iar ochii ei ca mura de negri îmi răspunseră prin tăcere.

În ziua următoare, pe la 10 ore, aplicarăm, deja, bunului nostru preot şi amic un sărut de adio, iar domnişoarei M., făcându-i un compliment şi strângându-i mâna duios, îi ziserăm: „Nu ne uitaţi!”. Astfel plecarăm la tren şi ne reîntoarserăm la Rădăuţi, unde am sosit la ora 1 a după-amiezii. Numaidecât am şi prânzit şi, apoi, la drum, băiete!

Seara, la 11 ore, am ajuns la Margine; aici, fiindcă timpul înaintase binişor, traserăm, pe necunoscute, la parohul local P., care ar putea face oricând pe protopopul, în toată privinţa. El este un om comunicativ şi, într-adevăr, năzuieşte într-acolo; noi eram obosiţi şi flămânzi. De aceea, eu, printr-o şagă iepurească, îi dădui să priceapă oboseala şi apetitul nostru; aşa se şi întâmplă, deoarece el numaidecât ne pofti la cină şi apoi ne îndemnă spre culcare. Dimineaţa următoare, cam pe la 7 ore, sculându-ne, ne prezentarăm doamnei preotese, care însă nu semăna cu multe preotese din Transilvania, ci cu o damă bogată, elegantă. După acestea, ne aşezarăm la un dejun frugal şi, peste puţin, iarăşi, la drum, băiete!

Am călătorit toată ziua; seara, la 9 ore, ajunserăm la staţiunea aşa-numită Poiana Stampii, ce se află în braţul munţilor năsăudeni. Aici, poposim o jumătate de oră şi, între timp, un pilugan şi un coşnean ne luară la ochi. Mi se părea că le trebuie ceva de la noi. Deci, îndată îmi plesni prin cap banda de hoţi, care era compusă tocmai din pilugani şi coşneni şi care adeseori se şi ivea în preajma staţiunii zise, cu toate că era acolo chiar şi miliţia organizată pentru prinderea lor. După ce trecu acea jumătate de oră, ca nişte pierduţi de minte, încălecarăm iarăşi la drum, pentru ca să ajungem, neapărat, în ziua următoare, la Năsăud. Fireşte că acum era întuneric şi aveam să facem un drum lung, peste munţi, în timp de noapte.

Pornirăm pe munte, în sus. Nici frunza nu se legăna, necum să fi putut auzi vreun grai omenesc. Întunecimea iadului copleşise munţii, fiind şi timp înnorat. Tăcerea adâncă domnea în pădurea deasă, cu brazi gigantici. Şi, mărturisind adevărul, se născură în noi un fel de fiori, de unde, apoi, câte tufe şi buturugi de lemn erau toţi atâţia bandiţi ni se năluceau. Îndeosebi, însă, cu acea conştiinţă că, la zisa staţiune, piluganii şi coşnenii priveau cu sete la noi, ca la nişte domni, vezi-doamne, care călătoresc cu caleaşca, ne împlea şi mai tare frica. Semn învederat că toţi trei, adică eu, amicul C. şi servitorul, eram împresuraţi de îngrijorare, ca să nu zic frică, era tăcerea adâncă a unuia faţă de altul; pe când, în cealaltă parte a călătoriei noastre, eram toţi trei numai gură, cum se zice pe la noi. Aşa urcarăm noi, pe munte, în sus. Ba ne mai ajunse şi altă nenorocire, şi adică amicul C. îşi pierde revolverul, în care contam pe şase puteri. Hm, cuget în mine, acestea-s rele semne! Dar, totuşi, nu putui oprima în mine, ca să nu mă adresez amicului C, în cuvintele acestea:

– Iată ce înseamnă a călători, noaptea, prin păduri pustii!

La care amicul C. îmi răspunse prin o simplă tăcere. Tot sileam spre vârful muntelui, unde se afla a doua staţiune (de cai de poştă – n. n.), va să zică cârciuma Bârgăului şi un post de jandarmi. Dar ce să vezi! Când ajungem la o cârnitură hâdă a drumului, unde era brădetul mai des, eu zăresc, într-o distanţă de 10 paşi, vreo trei oameni, cu unelte lungi, ce se vedeau, peste capetele lor, în sus, mişcându-se în aer.

– Tâlhari îs aceştia, am păţit-o!, cugetai eu şi, pe moment, mă întorc către amicul C., care era cu 4 paşi înapoia mea, apoi îi zisei tremurând: Vai, că suntem pradă şi victime în mâinile spurcaţilor de tâlhari!

Apoi, tot la moment, am păşit înainte, dar abia am ajuns lângă aceşti oameni şi iată că unul dintre ei sare iute, de lângă drum, înaintea mea şi a trăsurii, apoi, cu voce puternică şi răstită, strigă odată:

– Staţi pe loc, un pas să nu vă mai clintiţi; daţi-ne banii, că, de nu, vă stingem!

Fireşte că la acest „Donnerwetter" („tunet ceresc" – n. n.) am înmărmurit şi ne-am sleit pe loc. Spaima din creştet până în tălpi mă fulgera, dar noroc de mine că prezenţa totuşi nu mi-o pierdui, ci, în tulburarea sângelui, am intrat repede în rostogolul acestor oameni, pregătit însă a primi o lovitură de moarte. Tot cu asemenea repeziciune grăbi la mine bunul meu amic C., ca să se împărtăşească şi el din soarta mea. Stăteam, acum, ambii ca doi miei între lupi carnivori, aşteptând sfâşierea noastră. Căci cine s-ar prinde în luptă cu tâlharii codrilor, cu un Tvanu, Pleşcanu şi ceilalţi paralei, înarmaţi şi ţintuiţi? Dar, pe lângă toate acestea, reclamam, în cuget, revolverul abia pierdut. După o tăcere mută, de 5-6 minute, adică după ce ne luptarăm în parte cu moartea, unul dintre aceşti nemernici, de-mi aduc aminte, ne grăi cam aşa:

– Ho, ho! Domnilor, nu vă temeţi de noi, căci noi suntem oameni buni

şi nu tâlharii codrilor! Şi noi, tocmai de frica acestora, ne-am pitulat aici, în şanţ (în ortografia vremii, „şanţ” se scria „siantiu”, „si” citindu-se „ş”, „ti” citindu-se „ţ”, iar „u” fiind mut, preluat din scrierea slavonă, nu din latină, cum se crede; fac precizarea doar pentru a vă ajuta să înţelegeţi cât de dificil este de transcris în ortografie fonetică un text scris în ortografie etimologică – n. n.).

La această grăire, temându-ne că va fi o apucătură, îmi iau curajul şi pun mâna pe grăitor, îi pipăii unealta din mână şi mă conving numaidecât că nu e puşcă, ci o bucată de lemn şi că nu e costumat ca paraleii de bandiţi. Lucru prea firesc că, în urma acesteia, mi se potenţă curajul, apoi pe loc am aprins un chibrit şi le văzui la toţi cinstitele feţe. Acum mă convinsei pe deplin că aceste trei persoane nu sunt bandiţi, cel puţin nu de profesie. Zic nu de profesie, pentru că, de se întâmpla să-i îmbiem cu bani, sigur îi primeau şi, apoi, îşi pierdeau urma în brădetul des.

Doamne, cum ne mai uşurarăm, în fine, văzând că totuşi providenţa ne ferea de pierderea vieţii, ne scăpa de ghearele bandiţilor! Parcă scuturasem o moară de piatră dintre spete. Ba am uitat şi neghioaba glumă a acestor oameni, zic neghioabă şi negândită, fiindcă, de era la mână revolverul pierdut, sigur făceam întrebuinţare de el şi iată că o glumă proastă putea avea un sfârşit comico-tragic, ce poate mi-ar fi căşunat o remuşcare neştearsă.

După toate aceste scene, ne-am întovărăşit cu toţii, laolaltă, apoi astfel am mers, mai mult ca 2 ore, pe munte, în sus, până când, la o potecă ce duce spre valea Rodnei, cei trei indivizi de mai înainte, pe care nici astăzi nu-i cunoaştem, ne părăsiră, Iar noi, într-un sfert de oră, după miezul nopţii pe la orele 2, am ajuns în vârful muntelui Bârgăul, unde e o cârciumă şi o staţiune de jandarmi. Aici, în vârful muntelui, sub cerul liber, am descălecat, făcând un foc numai ca el / P. P. (***Familia***, Anul XVI, Nr. 29, duminică 13 / 25 aprilie 1880).



1876: Înființarea „Arboroasei”. Junii români de la Universitatea din Cernăuţi au format o societate academică, cu numele „Arboroasa”. Scopul este perfecţionarea reciprocă a membrilor săi, pe terenul literar-naţional, dezvoltarea spiritului social şi ajutorarea materială a membrilor ordinari, lipsiţi de mijloace.

Privind la împrejurările critice, în care se află junimea română de pe la institutele de învăţământ din Bucovina, salutăm cu bucurie această societate acedemică şi îi dorim succesele cele mai bune în ajungerea scopurilor propuse.

Un ce de interes pentru noi este că această societate, după cum vedem din statutele ce le-a trimis redacţiunii, a primit şi ea aceeaşi ortografie, ce o

folosește și Foişoara Telegr. rom. / (***Foișoara Telegrafului Român***, Anul I, Nr. 4, Sibiu, 12 februarie 1876, p. 32).



1876, martie: Suceava. Reflexiuni rectificative şi anume din partea venerabilului pristos al asistenţilor de pe lângă sfintele moaşte ale lui Ioan cel Nou de la Suceava, vechea mitropolie a Moldovei, părintele arhimandrit Darie, care se simte pe nedrept atacat prin corespondenţa din Suceava, publicată în numărul 17 al „Albinei" din acest timp. După ce, în aceste reflexiuni însă se apostrofa domnul corespondent al nostru drept un egoist ce aspiră la posturi de predicator etc. pe la sfânta mănăstire, noi asigurăm pe părintele Darie că domnul corespondent al nostru nici nu aparţine tagmei preoţeşti şi, de aceea, ne şi permitem a publica, din aceste reflexiuni, numai ceea ce priveşte obiectivitatea:

În adevăr, multe sunt cauzele bisericeşti la noi, în Ducatul Bucovinei, care ar pretinde o regulare conformă cerinţelor timpului prezent şi dorinţelor generale; asta forte bine se accentua în frumoasa introducere a sus amintitei corespondenţe din „Albina". Dar, încât pentru cele atinse mai departe, în acea corespondenţă, nu pot consimţi cu părerile domnului corespondent.

Se zice în acea corespondenţă că „mănăstirea este reînnoită, sub actualul proistos, părintele Darie, cu bani daţi de mulţi boieri din Moldova; dar această reînnoire, faţă cu întregul, rămâne totuşi peticire". Aci e de observat că, din luna octombrie 1858, când primii sarcina supravegherii acestui sfânt locaş şi pe când el era în starea cea mai deplorabilă, eu am năzuit, din toate puterile, mai în tot anul, a restaura şi aduna cele risipite, precum înlăuntrul sfintei mănăstiri, aşa şi pe dinafară, ce e drept prin oferiri filantropice de pe la buni creştini din România; neobosita mea sârguinţă pentru susţinerea bunei ordini şi înflorirea acestui locaş divin e bine cunoscută, precum patronatului din România, aşa şi venerabilului consistoriu arhidiecezan, şi o recunosc orăşenii Sucevei, fără deosebire de confesiune.

Mai departe anonimul corespondent zice: „Se dorea, de mult, şi se aştepta că la acest sfânt locaş, atât de cercetat, se va înfiinţa unu loc de predicator, că se va îngriji măcar de o umbră de cântare corală, pe lângă cei doi dascăli ieftini etc. Aci e de observat că orăşenii de aici au biserici şi predicatorii lor şi n-au lipsă de alt predicator ; de asemenea, în vechea catedrală de aice, după serviciul divin, mai în toate duminicile şi sărbătorile, se obicinuieşte citirea Cazaniei (predicile), aşezate de sfinţii părinţi. Prin urmare, nu pot şti cine mai doreşte şi aşteaptă alt predicator sistemizat; poate că peregrinii din Galiţia, care, la Sfântul Ioan, o dată pe an, se îmbulzesc de nu e cu putinţă a răsufla în biserică, necum a şi predica. Ce se atinge de cântarea corală, e de însemnat că

vechea catedrală de aice, precum s-a amintit şi mai sus, se ţine de România învecinată, unde se obişnuieşte psaltichia orientală, nu corul occidental, şi astă cântare, fără binecuvântarea competenţilor Arhipăstori bisericeşti, nu se poate schimba, după plăcerea fiecărui laic.

Mai departe se zice, în corespondenţa de sub întrebare, că servitorul meu, Costachi, ar porunci prin biserică şi ar lua liturghie de pe la oameni (peregrini) si că dânsul ar fi cauza că prea demnul călugăr Glicerie, precum ţi Diaconul ar fi luat lumea în cap şi au trecut în România. Acestea sunt împărtăşiri exagerate, pentru că servitorul meu e destul de ocupat cu trebile casei, cu servirea oaspeţilor adunaţi şi cu economia mea de din afară; iar înlăuntrul bisericii sunt călugări sistemizaţi, asistenţi pe lângă Sfintele Moaşte, precum şi Diaconul, aşa şi cântăreţi (psalţi) şi fătul cu numele tot Costachi, cu toţii sub privegherea şi răspunderea mea, dar nu servitorul meu de casă, cu nedrept atacat, şi pentru călugărul Glicerie, care poate că încă nu a murit şi va mărturisi singur adevărul, la timpul său, că din care cauză s-a depărtat el de aci. Apoi Diaconul amintit nu s-a depărtat, ci şi astăzi se găseşte aci, în serviciul divin, şi el totdeauna, dimpreună cu toţi servitorii bisericeşti de aice cu cuget curat, pot mărturisi despre calomniile şi duşmăniile adeseori pornite asupra-mi, prin oameni pretenţioşi şi făţarnici; şi toate acestea numai pentru că am oprit călugărilor subordonaţi a nu împrumuta bani celor ce au lipsă de vin bun, căci pe lângă acela se dezbat diverse planuri interne, din care apoi urmează discordie între fraţi şi alte rele.

În urmă, am să observ domnului corespondent că nu e cuviincios a face sfară în ţară, fără ca să aducă vreun caz concret; de aceea îi reflect că, chiar de ar putea să constate lucruri neiertate, şi atunci, mai întâi, să le arate la locurile competente, care au a priveghea asupra afacerilor mele, şi numai dacă înaltele scaune arhipăstoreşti nu-şi vor împlini datoria lor, numai atunci să păşească în public, dar nicicând să nu sape groapa altuia, căci lesne poate singur să pice în ea (***Albina***, Anul XI, Nr. 27, 18/30 martie 1876).

*

În anul 1860, la 30 iunie, s-a creat, în Suceava, prin decizia prea înaltă a Majestății Sale Împăratului, un gimnaziu superior, cu caracter gr. or., și, mai întâi, pentru trebuințele de cultură ale poporațiunii gr. or. La acestu gimnaziu, susținut din Fondul gr. or., s-a hotărât a contribui, cu o parte, și comunitatea, anume românii și cu armenii, mai ales din motivul că li se juruia limba română ca limbă de învățământ, **îndată ce vor fi învățători români, care, pe atunci, lipseau cu totul**. Astfel, s-au destinat, spre acest scop, veniturile Tătărașului, un câmp de aproape 800 ha, dăruit de principele Mihai Sturza locuitorilor creștini ai orașului Sucevei.

*

Sub cele mai vii speranțe ale locuitorilor români, ce erau pe atunci încă

în majoritate, își începu gimnaziul activitatea sa, însă, pe încetul, se convinseră românii cum că acest institut nu este spre binele, ci spre scăderea lor, deoarece copiii români rămâneau înapoi, pentru că cei mai mulţi nu puteau aduce la cele cerute în limba germană, limba de învățământ la acest gimnaziu (gimnaziul fusese aprobat din 1848, dar pentru că Mitropolia Bucovinei întâzia să trimită tineri la Viena, pentru a studia în Universitate și a deveni profesor, împăratul Franz Iosif a dispus deschiderea gimnaziului cu profesori germani și predare în limba română, știind că astfel va provoca orgoliul local, iar Mitropolia va trimite, în sfârșit, tineri la studiu; nici comisia de traducere în limba română a manualelor școlare nu-și începuse activitatea, după cum confirmă, cercetând atent arhivele mitropolitane, Constantin Morariu, în două studii dedicate învățământului românesc în Bucovina, care datorită elitelor noastre a eșuat; I. G. Sbiera consemna, în „Amintiri”, că preoții români nu știau românește și că își înscriau copiii doar la „despărțitura” germană, la cea românească nimerind doar câțiva feciori de țăran – n. n.). Dar cugetau toți cum că, venind candidaţii, trimiși la Viena anume spre a-și câştiga calificarea de învățători la acest gimnaziu (printre ei, și Vasile Bumbac, poetul care avea să recunoască onest parvenitismul german al elitelor românești – n. n.), va fi mai bine.

*

În fine, pe rând, veniră candidaţii și înainte cu 3 ani (deci, în 1973 – n. n.), au fost ajuns deja majoritatea precumpănitoare în corpul profesoral. Și totuși, așteptările orășenilor gr. or. nu se împliniră. Ba, în loc de acestea, adică de introducerea limbii române ca limbă de învățământ, începu aci a se restrânge încă chiar și valoarea limbii române ca obiect obligatoriu pentru toți, precum s-a fost așezat la început; dispensarea de limba română venea pentru cine voia numai, ba chiar, pe la finea semestrului, se cerea dispensarea și se căpăta; până și studenții români pot cere dispensarea de limba română la gimnaziul gr. or. din Suceava, și vor să-și capete, după cum respiră în public, că s-a exprimat domnul director gimnazial în corpul profesoral. Stând lucrurile astfel, încă în urmă cu un an (1875 – n. n.), se vorbea, pintre orășenii gr. or. din Suceava, de trimiterea unei adrese la Dieta țării, prin care să se ceară introdecerea limbii române ca limbă de învățământ la gimnaziul sucevean; asta fu nu mult după memorabila vizită a Arhiducelui Rainer în Suceava, la care ocaziune se miră mult înaltul oaspe că încă nu se învață românește la acest gimnaziu, măcar în parte. Dar lucrul rămase, atunci, numai vorbă. Abia acuma deveni acea vorbă faptă; la 15 martie 1876, se compuse, într-adevăr, o astfel de adresă către Dietă și, subscriindu-se de cetățenii gr. or. și de armeni, se trimise la Cernăuţi.

*

Iaca, deci, aici, adresa cetățenilor greco-orientali din Suceva către Dieta Bucovinei pentru intruducerea limbii române ca limbă a învățământului în

gimnaziulu gr. or. din Suceva.

*

„Înaltă Dietă a țării! Prin legile fundamentale de stat din 21 decembrie 1867, Articolul XIX, s-a garantat tuturor națiilor, locuitoare în împărăția Austriei, îndreptăţirea deopotrivă a limbilor lor, atât în diregătorie, cât și în școală, prevăzându-se anume că în țările cu poporațiune amestecată să aibă statul de grijă a da fiecărei naţionalităţi mijloacele trebuincioase spre cultivare în limba lor națională, fără de a fi silite a-şi câştiga în altă limbă învățătura și cultura. După hotărârile acelui articol, s-a și înființat, prin alte provincii, cu populațiune amestecată ale Majestății Sale, înainte de toate școlile mijlocii ale statului, netrecându-se cu vederea nici o naţionalitate de oarecare însemnătate numerică, ci dându-se fiecăreia școli mijlocii în limba lor. Numai în Bucovina nu s-au aplicat încă acele hotărâri lămurite ale Constituțiunii, căci numai singură naţiunea germană este, în țara noastră, înzestrată din partea statului cu toate mijloacele de cultură, pe când, mai ales naţiunea română, în țară cea mai întâia, atât după istoria, cât și după majoritatea relativă, nu se bucură nici de o școală mijlocie cu limba didactică română.

*

Având credință tare cum că scopul statului țintește la mulțămirea și fericirea tuturor cetățenilor, fără deosebire de naţie; având, mai departe, și încredințarea cum că Înalta Dietă este veghetoarea cea mai credincioasă a legilor și a dreptului, precum și organul cel mai puternic al năzuințelor îndreptățite, și-au luat îndrăzneala subsemnaţii, pe temeiul legii și în numele poporului gr. or. al orașului Sucevei, de a aduce următoarea rugăminte: Ca Înalta Dietă să binevoiască a îndruma la locurile mai înalte ca, la gimnaziulu gr. or. din Suceava, să se hotărască și să se introducă, în locul limbii germane, limba română ca limbă de propunere și de învățământ.

*

Motivele din care aşternem Înaltei Diete această umilită rugăminte sunt după cum urmează:

*

1. Acest institut se susține din Fondul bisericii gr. or. din Bucovina și s-a înființat, în prima linie, pentru trebuințele de cultură ale poporului gr. or.

2. Afară de situația numitului gimnaziu într-un cerc cu majoritate precumpănitoare română, elementul român din însuși orașul Sucevei face aproape de jumătate din numărul tuturor locuitorilor, nu vorbește în întregul său și nu înțelege limba germană, precum nu vorbesc și nu înțeleg germana nici armenii orientali, pe lângă români cei mai vechi locuitori ai orașului, pe când apoi celelalte naţii mai noi din Suceava, cu puține abateri, vorbesc și înțeleg românește.

3. Din cauză că poporul gr. or., atât cel din oraș, cât și cel de la țară, nu

cunoaște limba germană, ce este esclusiv limba de învățământ la des numitul gimnaziu, și așa nici nu pot face copiii gr. or. spor în învățătură, ba chiar devine, prin aceasta, iluzorie cultivarea poporului gr. or. Căci, trecând cu vederea sila ce se face copiilor gr. or. cu învățarea limbii germane, spre a se putea folosi de binefacerile culturii, ce se capătă prin școlile mijilocii; nebăgând în seamă că părinţii gr. or. trebuie să facă, prin aceasta, cu creşterea fiilor lor mai multă cheltuială decât părinţii germani, se mai adaugă încă, din acelaşi temei, descurajarea și neîncrederea în școală, deoarece foarte mulţi din copiii gr. or., cu cele mai mari opintiri, nu pot totuşi ajunge la acea treaptă de cunoștință a limbii germane, spre a fi primiţi în gimnaziu, mulţi sunt nevoiţi, chiar după primire, a se lăsa de școală pentru greutăţile neinvincibile la partea limbii didactice, sau se luptă, în mod ucigător de spirit, în tot decursul studiilor, mai mult cu limba, decât cu materialul învățăturii, rămân înapoi, pierd încrederea în sine, se descurajează, descurajând și poporul, care își vede zadarnice toate ostenelile și cheltuielile sale!

4. Prin introducerea limbii române ca limbă de învățământ la gimnaziulu din Suceava, s-ar atrage și locuitorii creştini din stările de mijloc ale României învecinate ca să-și trimită copiii aice spre cultivare, ceea ce pentru Austria, ca răspânditoare a culturii în Orient, n-ar fi de preț neînsemnată.

*

Din aceste motive legale, pedagogice și chiar și politice, am crezut a pofti pe Înalta Dietă, în toată umilința, pentru sprijinirea și înaintarea la locurile mai înalte a acestei dorințe vechi și drepte a poporului gr. or. din Suceava, așteptând a o vedea împlinită prin ajutorul Înaltei Diete, cu atât mai vârtos, cu cât acuma nu ne lipsesc nici învățătorii naţionali, examinați și aprobaţi pentru gimnazii, și întrucât împlinirea acestei dorințe n-ar fi decât aplicarea strictă a Articolului XIX din Constituțiune".

*

Această petițiune fu, în două zile, subsemnată de 182 cetățeni gr. or., tot fruntaşi și oameni onorabili; amploiaţii, precum și învățătorii nu se admiseră, fiind scopul ca adresa să fie curat din partea cetățenilor. În 23, luna curentă, se alăturară către petițiune și armenii orientali, subsemnând-o 37 fruntaşi, iar în martie 1876, fu expediată la Cernăuţi. Așteptăm cu nerăbdare să vedem legea și dreptatea triumfând (***Albina***, Anul IX, Nr. 28, duminică 21 martie / 2 aprilie 1876).

¤

1876: Necrologul mamei lui Ciprian Porumbescu. În prima săptămână a acestei luni (august 1876), repauză mult stimata și neuitata soție a parohului gr. or. rom. din Stupca, în Bucovina, Emilia Golembiovschi.

Nenumăratele binefaceri, amicala ei purtare, plină de blândețe și omenie, nemăsurata bunătate a inimii, pe care le manifesta defuncta, la toată ocaziunea, atât prin sfat, cât și în faptă, prin un de curs de 12 ani, i-au câștigat, în comuna aceasta, o venerațiune și dragoste adâncă, o amintire eternă și au făcut-o drept model de preoteasă, în înțelesul adevărat al cuvântului. Întreaga comună deplânge, cu durere, pierderea aeestei femei măreţe din mijlocul nostru. *Fie-i țărâna ușoară și memoria eternă*! (***Albina***, august 1876).



1876, T. V. Stefanelli: Ceva despre Bucovina. În luna lui octombrie anul trecut (1875), s-a serbat, în Bucovina, secularea încorporare a acestei ţări cu statul Austriei, cu care ocazie ziarele din toate părţile Europei aduseră, despre acest ducat, despre locuitorii săi şi despre referinţele în care trăiesc, ştiri şi descrieri, una mai bizară decât alta. Unele ziare cântau imnuri asupra acestei ţări romantice şi frumoase, şi asupra locuitorilor săi deştepţi şi laborioşi, pe când, după descrierile şi elucubraţiile altora, ai fi putut crede cum că Bucovina este o ţară locuită de urşi sau o stepă asiatică, şi locuitorii ei, nişte fiinţe semi-sălbatice.

Faţă cu aceste cunoştinţe geografice şi etnografice, împrăştiate prin ziaristică, ni s-a ivit întrebarea: cunoaştem noi istoria acestei ţări, din timpul încorporării sale sub coroana Austriei, până în zilele de astăzi? Cunoaştem noi împrejurările în care trăim şi naţiunile cu care locuim, împreună, pe acest pământ clasic?

Poate şi ba!

În 2 iunie 1777 (în realitate, în 1 octombrie 1774 – n. n.), se ocupară trei ţinuturi ale Moldovei, adică ţinutul Cernăuţilor, al Sucevei şi al Câmpulungului, definitiv de către Austria şi se luară formal în posesiune.

În 12 octombrie 1777, depuseră ţările, adică nobilimea, clerul şi poporul, în limba românească, jurământul de credinţă pentru împărat şi dinastia imperială.

Numele de Bucovina îl căpătară aceste districte abia mai târziu, din cauza imenselor păduri, ce se întindeau peste toată ţara. Galiţienii, slavi şi megieşi cu acest district, nu puteau pronunţia numele românesc al acestei părţi din Moldova şi, deoarece veneau ades în contact cu locuitorii ei, căutară un nume acomodat limbajului lor şi poreclirá aceste districte Bucovina, adică „Făgetul" sau „Ţara Fagilor" (numele s-a încetăţenit, în cancelaria polonă, încă din secolul XIV – n. n.).

Acest nume, uzitat de către poporul galiţian, deveni oficial în toată Galiţia şi, în raporturile relative la aceste ţinuturi, se întrebuința, acolo, numai acest nume.

Guvernatorii austrieci, trimişi încoace spre regularea afacerilor interne, nu-şi bătură capul a forma alt nume pentru aceste ţinuturi şi, deoarece le era greu a pronunţa vreun nume românesc, adoptară numele ce-l auziseră deja în Lemberg (Leov) şi în celelalte părţi ale Galiţiei şi-l acordară acestei ţări[17]. Astfel, această parte a Moldovei, compusă din trei districte, căpătă numele Bucovina. Acesta este istoricul numelui Bucovina, precum o mărturiseşte aceasta şi generalii baron Spleny şi Enzenberg, în raporturile către cancelaria cabinetului imperial din Viena.

Împăratul Iosif II declară Bucovina provincie autonomă politică si-i dete o proprie constituţiune, acomodată împrejurărilor ţării şi dreptului consuetudinal al poporului românesc ce locuia ţara[18]. Dar aceasta nu dură mult.

În anul 1786, Bucovina deveni împreunată cu Galiţia, sub numele de „Czernowitzer Kreis".

Nici cruntele şi necurmatele războaie, întâmplate pe acest pământ, nici incursiunile barbare ale tătarilor şi cazacilor, nici năvălirile hoardelor turbate ale turcilor nu au adus mai multă stricăciune naţionalităţii române din Bucovina decât această împreunare nenaturală cu Galiţia, în decurs de 63 de ani, lungi cât 63 de secole; căci, în acest timp fatal, o parte din Bucovina a început să piardă faţa sa drept românească, în acesta timp a început slavizarea imensă a poporului românesc, în acest timp s-a încuibat în această ţară rădăcina unui rău, ale cărui consecinţe funeste planează ca un nor întunecat asupra poporului[19]. Mai târziu, vom reveni asupra acestui punct.

Abia cu 4 martie 1849, în urma neobositei stăruinţe a nobilimii şi a clerului, Bucovina fu despărţită de Galiţia, căpătă numele de ducat, dreptul de a alege reprezentanţii săi şi un guvern. Nenorocita influenţă galiţiană înceta măcar în parte, dar răul era făcut, rana sângera şi medicul nu se afla, să o vindece.

Pe timpul încorporării Bucovinei către Austria, locuitorii ei, cu o nesemnificativă excepţie, erau români. Astfel mărturiseşte istoria, astfel mărturisesc generalii Spleny şi Enzenberg, în raporturile lor către cabinetul imperial, astfel scriu toţi învăţaţii şi istoricii, ce treceau şi călătoreau, atunci, prin Bucovina.

Dintre mulţi alţii, să auzim ce zic învăţatul şi străinul Gohlert:

„Baştina locuitorilor a fost, dintru început, română. Dar curând după ocupaţie, ţara deveni o arenă, călcată de cele mai diferite naţionalităţi. Colonii

---

[17] a) Bericht der Czernowitzer Handels und Gewerbekammer 1852-1861, p. 32; b) Dogiel Codex Diplomat. Poloniae t. I, p. 46.

[18] Dr. Ficker: Hundert Jahre. Wien 1875.

[19] Petition der Bukowinerund Begrundung. Wien. Karl Gerold. 1848 – Promemoria und Emancipationsruf der Bukowina. Wien. 1861.

germane se urziră în Arborea, Frătăuţi, Ilişeşti, Iţcani, Milişăuţi, Molodia şi Roşa; colonii ungare, în Fogodisten (Iacobeşti), Hadikfalva (Dorneşti), Ioseffalva (Tolva), Istensegici (Ţibeni) şi Laudonfalva (Balcăuţi); lipovenii, alungaţi din Rusia, urziră Fântâna Albă, CIimăuţii şi Lipovenii; băile atraseră lucrători germani (din Zips) şi slovaci în ţară şi, astfel se formară coloniile Eiseuau, Freudenthal, Iacobeni, Karlsberg, Cârlibaba, Pojorâta şi Rus pe Boul. Fabricarea sticlei aduse colonişti germani şi mijloci urzirea coloniei Furstenthal, Althutte şi Neuhutte. Comerţul atrase neguţători armeni în ţară, şi afacerile industriale atraseră lucrători cehi şi nemţi în oraşele Cernăuţi, Siret şi Suceava.

Fiindcă în anul 1789 se începu a se împărţi pământuri între jidovi, se formară 15 colonii evreieşti în ţară. Din apropiata Galiţia fugiră rutenii şi polonii, de frica miliţiei, şi se stabiliră în Bucovina, care era scutită de serviciul militar[20]".

Astfel se împoporă Bucovina, astfel deveni o ţară locuită de cele mai diferite naţionalităţi, între care, însă, românii au format şi formează relativa majoritate.

Mare atracţie a avut Bucovina mai cu seamă pentru rutenii din Galiţia. Aceştia, locuind acea parte a Galiţiei care se mărgineşte cu Bucovina şi fiind acolo necesitaţi a servi la miliţie, părăsiră, în mare număr vetrele părinteşti şi, trecând în Bucovina, se răspândiră asupra ţării întregi, iar mai cu seamă în partea nordică a Bucovinei. Aceştia urziră parte sate noi, parte se stabiliră între satele locuite de români şi, cu timpul, le rusificară de tot. Chiar în timpul de astăzi, afli o mulţime de sate aşa-numite ruseşti, unde ţăranii bătrâni vorbesc încă româneşte, pe când copiii lor nu cunosc altă limbă decât cea ruteană.

Vijnitia şi Vijenca, precum arată chiar numele, se urziră de către fugari galiţieni[21], iar dintre satele româneşti care primiră pe fugarii galiţieni şi care se rusificară deplin, în timpul aceasta, vom numi de exemplu, numai Stăneşti, Bobeşti. Călineşti, Căbeşti, Cuciuru-mare, Cuciuru-mic, Mămăieşti, Rarancea, Mamorniţa etc. etc. şi o mulţime de alte sate de peste Prut şi de dincoace de Prut, care trec, astăzi de ruseşti.

Afară de Galiţia, mai veniră ruteni şi din alte părţi, adică din guvernămintele apropiate ruseşti, precum din Podolia, Volhinia şi Ucraina, şi, până la anul 1804, ocupară ţinutul Nistrului, al Ceremuşului şi o parte din ţinutul Siretului[22].

Rutenii galiţieni, veniţi în Bucovina, şi mai cu seamă cei ce veniră mai de cu vreme, primiră religia ortodoxă răsăriteană, adică legea locuitorilor

[20] Mittheilungen der geogr. Gesellschaft in Wien.

[21] Dr. Ficker: Hundert Jahre. Wien 1875.

[22] Prof. Biedermann, W. Ztg. 1875 Nr. 224.

băştinaşi; numai ici, colea, se află încă vreo câteva colonii de ruteni, care se ţin de religia greco-catolică, mai cu seamă cei ce locuiesc pe la oraşe sau în apropierea lor.

Pe când rutenii curgeau, din toate părţile, în Bucovina, românii o părăseau şi emigrau în Moldova. Astfel, este constatat cum că, de la anul 1789, până la anul 1803, ieşiră din Bucovina 14.000 de români; iar în anul 1815, calcula consiliul de războl din Viena cum că, în acest an, părăsiră 16.000 de persoane Bucovina şi se duseră la Moldova[23].

La venirea Bucovinei sub sceptrul Austriei, ţara avea, de tot, 75 de mii locuitori.

Populaţiunea ţării era, aşadar, foarte rară şi cea mai mare parte a ţării era acoperită de codri centenari şi de păduri dese şi neumblate. Cea mai mare grijă a împăratului Iosif II a fost, deci, a mijloci împoporarea acestui ţinut mănos şi plin de frumuseţi naturale şi, spre acest scop, decretă, în anul 1780, ca un adaus la „status quo”[24], ce era deja decretat la prima organizare a Bucovinei, decreta, zic, libertatea locuitorilor de a nu fi recrutaţi, în decurs de 50 de ani. Acest mijloc avu, într-adevăr, urmările dorite, căci, precum am văzut mai sus, Canaanul bucovinean atrase pe cele mai diferite naţionalităţi, din toate părţile. Cei mai numeroşi oaspeţi au fost rutenii.

Am zis cum că cel mai stricăcios lucru pentru limba şi naţionalitatea română din Bucovina a fost încorporarea acestei ţări cu Galiţia.

Vom motiva-o.

I. Prima îngrijire a guvernului, în solicitudinea sa pentru stabilirea unei ordini durabile în ţară, fu de a da ţării amploiaţi administrativi şi judecătoreşti. Fiind Bucovina încorporată cu Galiţia, fiind capetele diregătoriilor administrative şi judecătoreşti stabilite în Galiţia, conducătorii acestora favorizară numirea amploiaţilor poloni şi ruteni în astă ţară.

Plăţile şi salariile erau relativ mai bune decât în alte locuri şi, astfel, cele mai multe posturi se ocupară cu persoane din Galiţia. Acestea însă nu cunoşteau altă limbă decât cea polonă şi ruteană, şi puţină germană. Pertractările cu poporul de la ţară trebuia, deci, să fie în limba ruteană sau polonă. Dar polonii erau puţini, rutenii, mai mulţi. Pertractările cu poporul trebuiau să fie mai mult rutene. Poporul, dintru început, nu înţelegea această limbă, dar, venind neîntrerupt coloni ruteni din Galiţia, se dedă cu dânsa şi, fiind necesitaţi a se înţelege, într-un fel cu ocârmuitorii săi, se înţelese în limba ce era mai uşoară pentru dânsul, adică ruteneasca. Astfel, începe rusificarea, îndrumată de ocârmuire. Dar aceasta era numai la ţăran. Clasa mai cultă, a boierilor şi a

[23] Prof. Biedermann und Ficker: Volkerstamme der osterr.-ung. Monarchie.

[24] Dr. Ficker: Hundert Jahre. Wien 1875.

mazililor, nu pot suferi această limbă, fiind, însă, necesitaţi cu afacerile lor a alerga la supremele diregătorii ale ţării, ce se aflau în Galiţia, adoptară o limbă mai cultă şi mai frumoasă la auz, adică pe cea polonă. Astfel, veni o vreme unde, la o mare parte a nobilimii noastre, limba de conversaţie, în saloane şi în familie, era cea polonă, precum era, în România, pe vremea fanarioţilor, cea greacă şi, în ziua de astăzi, în mare parte, cea franceză.

II. Această influenţă stricăcioasă se arătă, mai cu seamă, în şcoală.

Împăratul Iosif II, călătorind, în anul 1783, prin Bucovina, porunci generalului Enzenberg să creeze şcoli şi să aducă numai astfel de învăţători, din Transilvania şi Ungaria, care cunoşteau, pe deplin, limba românească şi cea germană; de limba ruteană nici nu era vorba, pentru că, pe vremea aceea, erau foarte puţini ruteni în Bucovina şi aceştia se ţineau numai în ocolul Câmpulungului rusesc[25]. Încorporându-se Bucovina cu Galiţia, trecu şi administraţia şcolilor, care erau susţinute de către fondul greco-ortodox religionar, la Galiţia, şi guvernul galiţian ridică învăţământul obligatoriu, în urma cărei proceduri, din 32 de şcoli cu învăţători români, ce existau, în anul 1792, rămaseră numai 14, adică: una românească-nemţească în Cernăuţi, 9 şcoli româneşti-nemţeşti pe la ţară, 2 curat româneşti, 1 ungurească, 1 armenească. Fiind aceste şcoli sub privegherea consistorialului catolic din Lemberg, învăţătorii români fură siliţi a trece la catolicism, şi învăţătorii ce se opuneau acestei provocări erau depărtaţi din serviciu şi înlocuiţi prin alţii, din Galiţia, care erau de religie catolică şi nu cunoşteau defel limba românească.

Dar aceasta nu era destul, trebuia să vină un rău şi mai mare: prin un decret din anul 1812, şcolile create şi susţinute pe cheltuielile fondului religionar greco-ortodox fură prefăcute în şcoli romano-catolice[26].

Acum încep deznaţionalizarea şcolilor şi înstrăinarea lor de tot ce era românesc într-un mod înspăimântător.

Această soartă o avu, mai cu seamă, partea nordică a Bucovinei; partea sudică nu se putu deznaţionaliza. Dar ce se străduiau învăţătorii străini şi chiar preoţii de pe atunci să facă, doar ca să se facă plăcuţi şefilor lor? Neputându-se face altceva, începură cel puţin a schimonosi numele băieţilor din popor, zicându-le cum că numele părinţilor lor e barbar şi mojic. Astfel, începură a anina, la numele de familie, ba chiar şi la cele de botez, terminaţiile slave wiez şi ski şi uk şi a le trage pe calupul lor. Din Roman se făuri Romaniuk şi Romanowicz, din Grigorie, Grigorowicz, din Popa, Popowicz şi Podiuk, din Macovei, Makoweiczuk, din Andrei, Andreiczuk, din Constantin, Konstantinowicz, din Pietraru, Pietraski etc. etc. Cine făcea o suplică, cine cerea un post,

[25] Bericht der Bukowiner Handels Gewerbekammer 1862-1871. Lemberg 1872.

[26] Idem.

cine avea procese şi avea nenorocirea de a nu avea, la numele său, terminaţia în wicz, ski sau uk (autorul exagerează, terminaţiile respective fiind adoptate de românii bucovineni, din parvenitism, cu mult, mult înainte de ocuparea Bucovinei, dar şi prin stăruinţele Bisercii, care, folosind slavona, categorisea limba română drept „limba diavolului”, în sensul de neliturgică – n. n.) sau nu reuşea, sau, reuşind, se trezea că i s-a aninat o codiţă de numele său strămoşesc (recensământul lui Rumeanţev, din 1772-1773, probează că românii singuri, din vremea lui Alexandru cel Bun, încoace, îşi „înnobilau” numele cu terminaţii polone, primii fiind feciorii lui Luca, fiul lui Pancu, deveniţi Lukawiecki – n. n.) şi bietul popor, în simplitatea sa, păstra aceast codiţă ca un scump suvenir de la domnii ocârmuirii, crezând că aşa trebuie să fie, dacă are a face cu domni învăţaţi şi cărturari. Astfel de codiţe, triste urmări ale unei epoci de deznaţionalizare, le vedem şi astăzi păstrate, la o mulţime de nume de români, ai căror străbuni nici nu visau la un astfel de botez.

III. Am zis cum că şi preoţii de pe atunci favorizau deznaţionalizarea. Aşa este! Şi iată pentru ce:

Tot binele îl aşteptau ei din Lemberg, căutau, deci, a favoriza planurile străinilor, ca să ajungă la scopul lor; pe lângă aceasta, se denumi, după moartea episcopului român Herescu, un străin ca episcop al Bucovinei, adică Daniil Vlahovici, adus încoace din confiniul militar slavon, care nu înţelegea româneşte. Sub acesta începu mereu slavizarea clerului şi, prin cler, slavizarea poporului.

IV. Legătura Bucovinei cu Galiţia favoriza foarte mult colonizarea ţării cu elemente străine, mai cu seamă slave. Urmările stricăcioase pentru naţiunea română le-am amintit mai sus.

Acestea sunt împrejurările care, în decursul legăturii Bucovinei cu Austria, au cauzat stricăciune naţionalităţii si limbii române. Despre alte neajunsuri pentru dezvoltarea autonomă a ţării, despre răul relativi la administraţie şi judecătorii, nici nu mai vorbim. Acest rău înceta, încâtva, cu dezlipirea Bucovinei de Galiţia; dar numai încâtva, căci chiar astăzi Curtea de Apel pentru Bucovina se află în Lemberg, şi astăzi cele mai multe şi mai însemnate posturi, pe la tribunale, sunt ocupate de străini, care vin încoace „cu cerguţă cu pernuţă”, precum zice proverbul, şi ai căror nepoţi vor zice, pe urmă, cum că familia şi neamul lor se află în ţară încă înainte de Dragoş Vodă!

Precum am amintit mai sus, definitiva dezlipire a Bucovinei de Galiţia se întâmpla, sub domnia mărinimosului nostru împărat Francisc Iosif I, în 4 martie 1849, şi, de atunci, ţara, căpătându-şi autonomia sa, îşi urmează calea sa constituţională; însă răul ce l-a suferit, în decurs de 63 de ani, prin alipirea

sa cu Galiţia, nu se mai poate îndrepta, căci rana e prea adâncă (autorul iarăşi exagerează, pentru că majoritatea coloniştilor ruteni aveau să vină după anul 1849, atunci când ţăranii, eliberaţi de boieresc, refuzau să presteze munci plătite pentru stăpânii odinioară, şi-atunci boierii români, în frunte cu Hurmuzachi, au adus sate întregi de colonişti slavi pe moşiile lor – n. n.).

Venind Bucovina la Austria, împăraţii ei căutară, succesiv, a ţine cont de datinile şi uzul consuetudinal al românilor, şi toate legiuirile, relative la această ţară, mai cu seamă până la anul 1849, erau bazate pe aceste principii. Împăratul Franciscu I întări, în anul 1826, decretele predecesorilor săi şi garanta „aşezămintele proprii ale ţării, astfel precum proveneau ele din constituţiunea Moldovei şi din uzul poporului moldovenesc”, şi cancelaria de curte întări, chiar în anul 1846, aceste stipulaţii şi decrete[27].

În urma acestora, limba română era respectată în toate tribunalele şi oficiile ţării; toate ordonările şi citaţiunile ale acestor oficii erau, pentru români, în limba românească[28]. Numai în afacerile interne ale oficiilor se întrebuinţa limba germană.

Generalul Spleny, care era în capul tuturor afacerilor Bucovinei, ţinea,

---

[27] Dr. Ficker: Hundert Jahre. Wien 1875.

[28] Cităm, aici, o „poruncă gubernială”, înscrisă în limba română, cu slove cirilice, al cărei original se află în mâna noastră: „Către cetăţeneştii meşteri şi calfe a crăiescului oraş Siret. Prin înalta poruncă gubernială, ce a ieşit la 20 aprilie anul curent, numărul 16.441, drept că s-a pozvolit regulaţia breslelor în ţinutul Bucovinei, însă aşezarea breslelor pentru toate breslele numai întru acele două oraşe, Cernăuţi şi Suceava, s-a îngăduit, iar meşterii din celelalte târguri ale ţinutului acestuia s-au întronocat cu breslele numitelor două oraşe, după îndepărtare locului; dară fiind la întâmplare, când a făcut înalta gubernie arătare înaltelor locuri asupra făcutei regulaţii a breslelor, în ţinutul acesta, cu prea înaltul decret de curte, din 28 iunie 1804, Nr. 10.794, s-a făcut aducere aminte cum că, fiind Siretul oraş crăiesc şi hrănindu-se târgoveţii cu meşteşug, cu greu ar fi să se împreune cu alte bresle îndepărtate. Aşa a pozvolit pomenita înaltă gubernie, pe arătare acestui k. kreisamt din 31. iulie a. c., Nr. 5.047, ca să se facă şi Ia Siret Bresle deosebit de Cernăuţi şi de Suceava, prin porunca din 10 august a. c., Nr. 31.575. / Despre acestă înaltă hotărâre vi se da înştiinţare cu acea adăugire, că acuma toată Bucovina în trei ocoale de bresle se va împărţi; însă de la sine se înţelege că, înmulţindu-se vreun meşteşug, cu vremea, care acum cu altul este întronocat, până va arăta că se poate fi singur o breaslă, să se desleţească şi să-şi facă însuşi breasla. Şi fiindcă breslele din ţara aceasta, după prea înaltul patent din 9 mai 1779, au să se rânduiască, aşa se cunoaşte ca ele, în toate dreptăţile, să fie asemenea cu celelalte bresle, ce se află în c. r. state, şi ca fiecare maistru şi calfă din ţara aceasta să se socotească asemenea cu ceilalţi meşteri şi calfe breslite, şi cu dânşii de toată ocrotirea şi dreptatea să se împărtăşească, de care meşteri şi calfe, cu orânduiala altor c. r. state se împărtăşesc. / De la c. r. Kreisamtul Bucovinei. Cernăuţi, în 15 septembrie 1804. // Iscăliţi: F. Schreiber, Kreishauptmann; Gomory, Kreissecret.

în cancelaria sa, pe un „scriitor polon”, care avea să traducă corespondenţa ce o purta Spleny cu comandantul turc al cetăţii Hotin, şi pe un „secretar valah”, care avea a face cu corespondenţa „valahă”, cu conceptul ordonanţelor şi a poruncilor în limba română, cu elaborarea exibitelor în limba română, ca cercetarea socotelilor de biruri, asigurarea qvartirelor pentru militari (***Transilvania***, Anul IX, Nr. 7, 1 aprilie 1876).

Călătorind împăratul Iosif II, în iunie 1783, prin Bucovina, scrise, prin biletul său de mână, datat: Cernăuţi, 19 iunie 1783, către prezidentul aulic de război din Viena, următorele: „5-to. Consiliul Aulic de Război are să trimită, imediat pe un auditor dibaci încoace, care cunoaşte limba ţării, pentru că procesele se înmulţesc foarte”; şi, mai departe: „7-mo Oficiul Directorilor de District şi al Ispravnicilor este foarte însemnat şi naţiunea o astfel că are mai multă încredere în preposiţi de altă naţionalitate, decât în ai săi. Prin o alegere bună de subiecte străine, spre ocuparea acestor posturi, se va face mai mult bine, decât dacă s-ar ocupa aceste posturi prin mazili sau alţi băştinaşi de aici, mai cu seamă din Moldova. Poate se vor putea afla câteva subiecte bune în Banatul Timişoarei, care cunosc limba valahă, spre a-i întrebuinţa aici cu succes”.

Prin acelaşi bilet de mână numi Iosifu II pe boierul român Vasile Balş concepist aulic la Consiliul Aulic de Război, motivănd această numire, în biletul sus amintit, astfel: ca să se afle cineva la consiliul aulic de război, care cunoaşte limba ţării de aici.

La oficiul fiscal din Galiţia, se instală un adjunct, care cunoştea limba română. Oficiul „Landrecht” din Lemberg funcţiona ca for privilegiat pentru nobilimea Bucovinei şi căpătă mai mulţi amploiaţi, care cunoşteau limba român. În urma unei ordonanţe a Cancelariei de Curte, din 28 octombrie 1786, se traduseră, în limba românească, următoarele legi: procedura civilă, procedura concursuală, patentul taxelor, procedura în cazuri de succesiune (ereditare, moştenire), prima parte a codului civil, urmând, apoi, şi partea a doua, norma de jurisdicţiune, patentul asupra pertractării certelor de iobăgie pe calea civilă şi judiciară, poruncile pentru pedepsirea supuşilor neascultători, şi norma asupra zăloagelor reale. Aceste legi se tipăriră, în 400 de exemplare, şi se împărţiră în toate părţile Bucovinei.

Din toate acestea, se vede că altă limbă, afară de cea românească şi germană, nu se întrebuinţau în nici un oficiu public din toată ţara. Acuma se întrebuinţează exclusiv cea germană, în toate oficiile publice (din pricina Dietei Bucovinei, în care, la constituire, s-a constatat că, dintre toţi deputaţii români, cu excepţia unui… ucrainean din Dărmăneşti, nici unul nu ştia româneşte, ci doar germana; prin uz, limba germană devine, deci, şi limbă oficială internă, în locul celei române – n. n.).

Să venim, acum, la statistica comparativă a locuitorilor din Bucovina.

După censul îndrumat de generalul baron Spleny, în anul 1776 se aflară capi de familie: 197 boieri şi mazili, 149 ruptaşi, 415 preoţi, 86 dascăli, 466 călugări, 88 călugăriţe, 285 impiegaţi inferiori, 45 negustori, 14.992 ţărani, 58 armeni, 526 jidovi, 294 ţigani.

Prin patentul din 14 martie 1787, boierii cei mai însemnaţi şi mazilii căpătară baronia, ceilalţi căpătară titlul de cavaleri, iar ruptaşilor li se derogă titlul de nobili.

Precum vedem, numărul boierilor şi mazililor băştinaşi era, pe vremea incorporării Bucovinei cu Austria, foarte însemnat. Toţi aveau cel puţin câte o moşie, partea cea mare, însă, aveau în stăpânirea lor mai multe moşii şi sate şi formau clasa cea mai însemnată şi mai avută în ţară. De naţionalitate români erau în capul tuturor afacerilor relative la starea ţării, la toate împrejurările mai importante erau consultaţi de către „gubernia" împărătească şi sfaturile lor, întotdeauna considerate. Dară cu lipirea Bucovinei de Galiţia, cu încurcarea afacerilor publice şi interne ale ţării, numărul lor se tot împuţină, cea mai mare parte se retrase în Moldova, lăsând îngrijirea moşiilor în mâna vechililor.

Boierii Armuşoaia, Başotă, Hurmuzachi, Iamandi, Cantacuzino, Conachi, Millo, Murguleţ, Niculcea, Sturza părăsiră, curând, Bucovina şi locuiră în Moldova; numai Hurmuzachi se întoarse, dintre ei, înapoi şi iernase în ţară. Între cei ce nu se mişcară deloc din Bucovina era boierul Cârstea, în Costâna, Balş, în Stupca, şi Logotheti, în Cernăuţi.

Ce se atinge de ruptaşi, derogându-li-se titlul de nobili, prin patentul sus amintit, aceştia decăzură tot mai mulţi, cea mai mare parte deveniră simpli lucrători şi posesori de pământ, mulţi se retraseră în Moldova, iar o mare parte din ei se rutenizară. Chiar astăzi sunt o mulţime dintre ei, care poartă nume vechi şi istorice româneşti, dară nu-şi mai cunosc limba, cu toate că, la oarecare ocazii, afirmă cum că sunt români.

Lucru însemnat este că, pe vremea incorporării acestei ţări cu imperiul austriac, erau 415 preoţi, pe când astăzi se află, în toată Bucovina, numai 278. Această împrejurare se explică uşor, dacă vom considera, cât de puţine cunoştinţe se cereau, atunci, pentru această stare, pe când, în ziua de astăzi, se cere, de la aspiranţii acestei stări, acelaşi studiu preliminar ca pentru toate stările mai înalte, şi teologia formează, acum, o parte integrantă a Universităţii din Cernăuţi. Dar, precum se poate lesne înţelege, conform cu cultura spirituală, era şi starea lor materială foarte deplorabilă, căci populaţia Bucovinei era neînsemnată şi, pe lângă pe lângă aceasta, considerând că Bucovina avea, pe acea vreme, 229 de sate, veneau, ca termen mediu, mai ca 2 preoţi pe un sat. Numărul călugărilor, 466, se micşoră cu totul, prin desrădicarea mănăstirilor şi a schiturilor. Astăzi, sunt, în toate cele trei mănăstiri ale Bucovinei, adică în Putna, Dragomirna şi Suceviţa, numai 37 de călugări. Călugăriţe nu

există defel.

Ce se atinge de impiegaţii inferiori, aceştia se împărţeau în glotaşi, logofeţi de isprăvnicie, îmblători, arnăuţi, ceauşi, călăraşi şi vatamani, şi aveau a împlini hotărârile şi orânduirile ispravnicilor şi ale vornicilor.

Am zis cum că generalul Spleny îndrumă numărarea capilor de familii, al cărei rezultat l-am ameitit mai sus.

Pe lângă aceasta, însă, mai îndrumă Spleny şi un cens al tuturor locuitorilor din Bucovina. Rezultatul acestui cens a fost 75.000 de locuitori, împărţiţi în 12.500 de familii, ei locuind în trei oraşe, adică Suceava, Cernăuţi şi Siret, şi în 229 de sate. Dintre aceştia, erau, după cum pretinde o tabelă istorică a Camerei de Comerţ din Cernăuţi, editată în anul 1875, 35.000 de români, 12.000 de ruteni, restul se împărţea între armeni, jidovi şi ţigani. Aceştia din urmă formau un număr mult mai însemnat, decât al armenilor şi jidovilor, la un loc.

Dar, din raporturile Iui Spleny şi Enzenberg, către curtea imperială, apoi din descrierile mai multor călători învăţaţi, precum Gohlert şi Gray, se vede cum că acest cens este defectuos, că, adică, numărul românilor e prea mic calculat, iar cel al rutenilor şi al celorlalte naţionalităţi prea mare, căci persoanele amintite se exprimă astfel: „den Grundstock der Bevolkerung bilden die moldauischen Walachen, hie und da horet man auch slavisch, armenisch und juldisch sprechen”[29].

În decursul incorporării Bucovinei cu Austria, adică de la anul 1775, până în zilele de acum, a crescut populaţia Bucovinei, în mod foarte considerabil. Românii, rutenii, germanii, polonii, armenii şi jidovii, toţi s-au înmulţit. Cum s-a înmulţit numărul slavilor, am amintit mai sus. Cel mai mare contingent al acestei naţionalităţi l-a căpătat Bucovina din Galiţia, emigrarea lor, de acolo, încoace, era favorizată de împrejurări. Aici aveau mult ce câştiga, dincolo n-aveau nimic ce pierde. Nu era tot aşa şi cu românii. Din Moldova şi din Transilvania nu se trăgea nimeni încoace (au venit, din Transilvania, în jur de zece mii de emigranţi, 6.500 doar în timpul guvernatorului Enzenberg – n. n.), şi din alte părţi nu aveau de unde veni, deci creşterea populaţiei române a urmat numai pe calea natural productivă.

Germanii, atraşi de ridicarea comerţului şi prosperarea meseriilor în Bucovina, formară colonii, după colonii, şi se stabiliră, mai cu seamă, în oraşe; dar afară de aceasta, ocupară şi urziră chiar mai multe sate, unde locuiesc şi până astăzi. Armeni sunt numai puţini. Cei mai mulţi locuiesc în Suceava, puţini în Cernăuţi şi pe la ţară. Toţi se disting prin spiritul lor comercial, prin zelul şi energia ce dezvoltă în toate afacerile. Cea mai însemnata parte a jidovilor a emigrat din Galiţia, numai puţini din Rusia. Polonii au trecut încoace

[29] Hacquet: Neueste physikalisch-politische Reisen. Nurnberg 1790.

din Galiţia, mai cu seamă pe vremea alipirii Bucovinei cu Galiţia. Numărul lor însă nu este mare. Ungurii secui au emigrat încoace din Transilvania, pe timpul lui losif II.

Toate aceste naţionalităţi, precum am zis, s-au înmulţit, până acum, în mod foarte considerabil. După censul din anul 1869, se află în Bucovina 207.000 români, 186,000 ruteni, 3.000 lipoveni, 47.000 germani, 5.000 poloni, 9.500 maghiari (secui), 2.000 armeni, 47.700 jidovi şi 4.800 de ţigani, cehi, moravi, slovaci, francezi, italieni şi turci. Majoritatea relativă, între toate naţionalităţile din Bucovina, o formau, aşadar, în anul 1869, românii, căci numărul lor era cu 21.000 mai mare decât al rutenilor, cu 160.000 mai mare decât al germanilor şi cu 159.000 mai mare decât al jidovilor, şi cu 183,000 mai mare decât al toturor celoralalte fracţiuni de naţionalităţi, la un loc.

Să nu scăpăm, însă, din vedere cum că acest cens este făcut sub conducerea unor amploiaţi străini, neamici românilor; să nu uităm cum că românii au fost, mai totdeauna, în opoziţie cu guvernele felurite; să nu uităm, mai departe, cum că, în interesul naţionalităţilor străine din Bucovina, în interesul amploiaţilor străini şi al guvernelor diferite a fost de a micşora numărul românilor, în statistica oficială, cât se poate de mult, şi atunci vom înţelege cum că numărul lor trebuie să fie, în realitate, mult mai mare, şi al naţionalităţilor celorlalte, mult mai mic, faţă de cum îl arată datele statistice.

Acestea, relativ la datele statistice din anul 1869.

Să venim, acum, la unele date statistice din anul 1871, relative la mişcarea populaţiei din Bucovina, şi să ne ţinem de raporturile Camerei de Comerţ din Cernăuţi, care sunt foarte exacte şi instructive.

După aceste raporturi şi date statistice, avea Bucovina, în anul 1871, 611.964 locuitori; dintre aceştia, erau 209.416 români, dintre care 641 erau români din alte ţări; fiind, aşadar, numărul românilor din ţară 208.475; numărul rutenilor era 191.195, dintre care 12.461 erau ruteni din alte ţări, străini şi nenaturalizaţi, fiind, aşadar, numărul rutenilor din ţară 178.734; numărul germanilor era 41.065, numărul jidovilor 47.754, al ungurilor 8.586, al lipovenilor 3.043, al slovacilor 1.190 şi al altor naţionalităţi 9.998. Calculând, în procente, erau 42,4 % români, 36,4 % ruteni, 8,2 % germani, 9,2 % jidovi, 1,7 % unguri, 0,6 % lipoveni, 0,2% slovaci şi 1,3 % al altor naţionalităţi. Numărul românilor era, aşadar, în anul 1871, cu 29.741 mai mare decât al rutenilor, cu 167.410 mai mare decât al germanilor, cu 160.721 mai mare decât al jidovilor şi cu 165.658 mai mare decât al tuturor celorlalte naţionalităţi, la un loc.

Dacă luăm, deci, datele statistice oficiale de baza unor cercetări comparative, nu putem decât să ne minunăm de îndrăzneala unor indivizi fără căpătâi şi fără simţ pentru adevăr, care au cutezat, în timpul din urmă, a afirma, în unele broşuri, cum că numărul românilor din Bucovina e mai mic decât al rutenilor, încercând a mistifica, prin astfel de absurdităţi, opinia publică.

Astfel de maşinaţiuni, clocite în creierii unui individ răuvoitor şi fără simţ de drept şi adevăr, nu merită altceva decât doar desconsiderare şi dispreţ. Cela ce este un laş se făleşte, întotdeauna, cu curajul său; neonestul vorbeşte de onestitate, şi pasărea mălai visează. La aceasta au a se reduce elucubraţiile amintiţilor indivizi, împreună cu poveştile lor istorice, statistice şi etnografice, cărora li s-ar şede mult mai bine a figura într-o colecţiune de anecdote, decât într-o broşură serioasă.

Dar să urmăm, cu schiţa noastră, înainte.

Vorbind despre censuI amintit, din anul 1869, al populaţiunii din Bucovina, Dr. Ficker, şeful de secţiune şi prezident al comisiunii centrale statistice din Viena, zice cum că numărul rutenilor este „etwas zu hoch", cel al polonilor „gewiss zu hoch", iar cel al germanilor şi al celorlalte naţionalităţi „zu niedrig"[30].

Iată, dar, opiniunea unui bărbat de ştiinţă, care, pe lângă aceasta, are toate datele statistice sub îngrijirea oficiului său, şi care cunoaşte Bucovina foarte bine, deoarece a trăit în ea un timp îndelungat.

Cunoştinţele sale despre Bucovina, bazate pe un studiu îndelungat şi ajutate de mijloacele ce-i stau la dispoziţie, ca prezident al comisiunii centrale statistice, le-a publicat Dr. Ficker într-o broşură, ce a apărut în timpul din urmă, sub titlul: „Hundert Jahre 1775-1875". Recomandăm, deci, această broşură celora ce vor să aibă o cunoştinţă despre starea actuală a Bucovinei.

Afară de această broşură, a mai ieşit o „tabella", editată de Camera de Comerţ şi Industrie din Cernăuţi, şi intitulată: „Culturzustande im Herzogthume Bucovina".

După această tabelă comparativă, numără Bucovina, în ziua de astăzi, 543.426 de locuitori, împărţiţi în 120.380 de familii, cu 99.243 de case. După naţionalitate, sunt, în Bucovina, 221.726 de români, 202.700 de ruteni, 43.374 de germani, 51.617 jidovi, 9.238 de unguri, 3.260 de lipoveni, 1.087 slovaci şi 10.307 de locuitori de diferite alte naţionalităţi, precum poloni, armeni, mohamedani, ţigani etc.

În aceste numere sunt, însă, cuprinse şi persoanele străine nenaturalizate în Bucovina, „nicht zustandige", precum zice expresiunea oficială.

Numărul acesta îl vom sustrage de la numărul total şi, adică, de la numărul total al românilor vom sustrage vreo 641 de români din alte ţări, iar de la numărul rutenilor vom sustrage cel puţin 12.461 din alte ţări, străini nenaturalizaţi în Bucovina, de la cel al germanilor, 555, de la ce al jidovilor, 2.787, de la cel al ungurilor, 116, de la cel al lipovenilor, 92, de la cel al slovacilor, 0, şi de la cel al tuturor celorlalte naţionalităţi, 3.367. Astfel, aflăm, în timpul de astăzi, în Bucovina, 221.085 români, 190.239 de ruteni, 42.813

[30] Hundert Jahre. Wien 1875. Dr. Ficker.

germani, 48.830 jidovi, 9.122 unguri, 1.087 slovaci şi 6.840 de locuitori de alte naţionalităţi.

Vedem, deci, că şi după această „tabella" statistică, publicată cu ocaziunea jubileului Bucovinei, românii formează majoritatea relativă între naţionalităţile din Bucovina.

Cu aceasta, terminăm schiţa noastră despre Bucovina. Scopul nostru a fost de a lămuri, cel puţin încâtva, opiniunea publică despre această ţară din fundul răsăritean al imperiului austriac, şi a le da românilor de aicea câteva date statistice la mână, ca să ştie ce să facă şi cum să se poarte faţă cu invectivele unor persoane de rea credinţă şi neamice poporului românesc. În calendarul anului viitor, vom urma această schiţă, în privinţa tuturor ramurilor de activitate a poporului românesc din Bucovina, din timpul venirii sale sub imperiul austriac. / **T. V. St.** (***Transilvania***, Anul IX, Nr. 8, 15 aprilie 1876).



1877: Motivul dizolvării Societății „Arboroasa". Motivul dizolvării Societății „Arboroasa", precum citim în „Românul", ar fi că Societatea a stat în corespondență cu Ministerul Instrucțiunii Publice din România, spre a obține o subvenție, ce i s/a acordat, în sumă de 250 lei, pentru a-și înavuți biblioteca. Acest fapt a fost considerat ca crimă de înaltă trădare și Societatea a fost nu numai dizolvată, ci averea ei, în sumă de vreo 4.000 lei, afară de bibliotecă, a fost confiscată, și cinci dintre studenți aruncați în temniță, sub inculparea gravă de criminali de înaltă trădare și de tulburare a liniștii publice (***Familia***, Anul XIII, Nr. 47, 20 noiembrie / 2 decembrie 1877, p. 564).

*

Motivul pentru care s-a desființat societatea „Arboroasa" nu este numai acela publicat de noi, în numărul trecut, după „Românul". Ziarul din Iași, „Curierul Bălășan", spune că, cu ocazia serbării memoriei lui Ghica Vodă, în Iași, și Societatea „Arboroasa" a trimis o telegramă de condoleanță. Telegrama aeasta – zice numitul ziar – fu întrebuințată ca mijloc pentru a învinui Societatea că lucrează pentru răzvrătirea ordinii, pentru pregătirea unei răscoale și altele. Procurorul și comisarii se transportară în localul „Arboroasei", unde găsiră prezenți pe mai mulți membri. Procurorul începu percheziția și confiscarea, declară arestați pe toți membrii prezenți ai „Arboroasei", iar comisarii îi conduseră la penitenciar, unde fură aruncați fiecare aparte, în câte o temniță singulară.

Parchetul Tribunalului din Cernăuți nu se mulțumi numai cu atât, ci începu a urmări pe toți studenții români de la universitatea de acolo, a face percheziții pe la casele lor, precum și pe la mulți alți români notabili din Cernăuți și Bucovina.

Procurorul intentă „Arboroasei" un proces de „înaltă trădare", fiindcă: 1. Comitetul trimise telegrama suscitată către primarul Iașului; 2. Că, cu ocazia unei mici serbări, membrii „Arboroasei" ridicară toasturi în sănătatea românilor, a Domnitorului Carol I și a vitezei armate române; 3. Că au fluierat, în clasă, pe profesorul de drept român, când își permise acesta să insulte națiunea română și 4. Fiindcă Societatea „Arboroasa" a stat în corespondență cu Ministerul Instrucțiunii Publice din România, spre a obține o subvenție, ce i s-a acordat în sumă de 250 lei noi, pentru a-și înavuți biblioteca.

Arestați au fost: domnul Zaharia Voronca, student teolog și în filosofie, din anul III; Orest Popescul, student școli și filosofie, din anul IV; Ciprian Porumbescul (Golembiovski), student în filosofie, anul II; Coca, absolvent de teologie; Stoian, absolvent de teologie și student în drept; Eugen Siretean, student teologie și în drept. În același timp, au fost urmăriți și alți studenți, din care mulți au fost siliți a se refugia. Totodată, s-au făcut percheziții și la Societatea Academică „România Jună" din Viena (***Familia***, Anul XIII, Nr. 48, 27 noiembrie / 9 decembrie 1877, p. 586).

*

„Arboroasa". Procesul intentat în contra membrilor Societăţii „Arboroasa" din Cernăuţi s-a pertractat la 4 februarie. Pertractarea a durat până seara, la 10 ore, şi s-a încheiat prin achitarea unanimă a tuturor membrilor inculpaţi (***Familia***, Anul XIV, Nr. 10, 2 / 14 februarie 1878, p. 60).

¤

1877, Ciprian Porumbescu: Imn festiv / pentru primirea solemnă a Înalt Prea Sfinției Sale / Domnului Arhiepiscop și Mitropolit / Teoctist Blajevici / la sosirea Î. P. S. Sale în Eparhia Bucovinei:

Pe ceriul Bucovinei, o zare azi apare,
O zare luminoasă, de-un mândru viitor,
Și rugi de bucurie se-nalță la altare,
Se-nalță către Domnul Atoatețiitor.
E zi de bucurie, e zi de veselire,
Ce farmecă poporul de bine mult dorit;
Căci Domnul prea puternic, în nalta Sa mărire,
Să fericească țara azi bine a voit.

Bisericii creștine transmis-a azi lumina,
Lumina pentru viața și scopul ei prea sfânt,
Protector nalt și tare, ce-n inima-i îmbină
Dreptate ne-ndoită c-un spirit bun și blând.

Deci saltă Bucovina de multă bucurie,
Iar tu, biserică sfântă, depune doliul tău,
Îmbracă-te-n veșinte de luci și veselie,
Căci unsul se apropie, ocupă tronul tău.

Iar noi, stând cu credință, virtute și constanță
La orice ocaziune și greu neprevestit,
În Teoctist Blajevici avem ferma speranță
De-un viitor ilustru, de-un timp prea fericit!
Și clerul țării noastre, toți frații drepți în Crist,
Exclamă cu o voce: Trăiască-al nost părinte!
Trăiască nou sfințitul! Trăiască Teoctist!

Ciprian Golembiovschi (***Predicatorul săteanului român***, Cursul III, Nr. 7, Anul 1877, p. 221).



1877: „Răpirea Bucovinei”, o dramă istorică ignorată. Scrisă în 1877, dar publicată de „Literatorul” lui Macedonski abia în 1883, „Răpirea Bucovinei / Dramă Istorică Națională în 3 acte și 10 tablouri compusă de d-nii X, Y și Z”, publicată în „Literatorul” (Anul IV, nr. 1, 2 și 3 din ianuarie, februarie și martie 1883), nu s-a jucat niciodată. Nu s-a jucat, inițial, ca să nu provoace nemulțumiri austriece și, eventual, rusești, pentru că, dincolo de lozincarismul românesc, piesa confirmă, printre rânduri că Grigore Ghica a fost adus pe tronul Moldovei de la Moscova, iar duplicitatea lui avea să o plătească, ulterior, cu capul.

În numărul din aprilie 1883, „Literatorul” precizează că „piesa admirabilă ce am publicat în primele trei numere ale acestui an, intitulată „Răpirea Bucovinei”, este de domnii V. Al. Urechia, Nicolae Ținc și Th. Miller. Această piesă a fost scrisă cu ocaziunea aniversării *Răpirei Bucovinei* și era să se reprezinte pe scena Theatrului Național, însă a fost oprită într-un mod arbitrar. Credem a face o plăcere cetitorilor noștri, numind, astăzi, pe autorii ei, deoarece mulți au dorit să le cunoască numele”. Într-adevăr, drama lui Urechia este o fantezie frumoasă, care s-ar fi pretat de minune pentru măcar un spectacol, în Cetatea Sucevei, în condițiile în care târgul nostru are și teatru. Chiar dacă narează pe lângă istorie, drama „Răpirea Bucovinei” ar fi plăcut și în 1877, și în 1883, și în 2018, numai că nu s-a prea prins de veste că Bucovina beneficiază și de elogiile unei literaturi românești care a suprapus-o, mereu și mereu, cu simbolistica sacrului național, întrupat de Ștefan cel Mare.

Lozincardă fiind și fals apologetică (grecul din Fanarul turcesc, adus de la Moscova nu avea dram de românism în el), dar slobozind cumva nostalgiile naționale ale veacului al XIX-lea, drama „Răpirea Bucovinei" se încheie cu uciderea lui Ghica Vodă (pârât „de trădătorul Moruz"), de către ienicerii lui Aarif-Aga, și cu un „aparte" voievodal („Sunt pierdut! O, Moldovo! O, Moldovo! Poporul meu, afară, lovit de mine! A, nădejde să fie oare Poporul?"), de care mă folosesc și eu, la fel de retoric: „nădejde să fie oare Poporul?".



Bucovineanul Alexandru Chibici-Răvneanu, prietenul lui Eminescu. Familia Chibici, originară de undeva, de prin Galiţia şi stabilită, iniţial, la Ceartoria, lângă Vijniţa (din ramul rămas acolo se trăgea avocatul bucureştean George Chibici, contemporan cu Alexandru, care şi-a zis „Ceartorianu"), apoi s-a răsfrânt spre Jadova, spre Zamostie, spre Revna, spre Lisaura, spre Vama şi spre Gura Humorului, ba şi în Moldova, la Huşi, de pildă. Printre primii Chibici consemnaţi de istorie se numără ieromonahul Vehian Chibici, la Jadova, în 1754 (Balan, Teodor, *Documente bucovinene*, V / 1745-1760, Cernăuţi, 1939, p. 101), preotul Andrei Chibici, paroh la Zamostie în 1843, precum şi un consilier consistorial, Ioan Chibici, care cred eu că ar fi tatăl lui Alexandru Chibici, şi care moare în 1865 (*Albina*, anul III, nr. 12 din 31 ianuarie / 12 februarie 1868). Cred că Ioan Chibici, cu veniturile de consilier consistorial, îşi putea trimite fiul la studii la Viena, inclusiv cu stipendii din partea Fondului Religionar.

În memoria ştearsă a românilor, deşi a existat un studiu care i-a fost dedicat (Nastasi, Constantin, *Alexandru Chibici Reveneanu, amicul lui Eminescu*, în Buletinul „Mihai Eminescu", VI, 1935), Alexandru Chibici doar cu figura estompată de prieten credincios al lui Eminescu rămâne, deşi bucovineanul a trecut în România pentru a lupta în Războiul de Independenţă, din 1877, stabilindu-se, după demobilizare, în 1878, la Huşi, unde rămâne puţină vreme, pentru că, din vara anului 1879, se stabileşte la Bucureşti, unde găseşte un post bun, înainte de a opta definitiv pentru avocatură: „Chibici-Râvneanu, avocat şi impiegat la Direcţia Căilor Ferate" (Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu*, II / 1881-1886, Editura Librăriei Socec, p. XV).

Adaosul la nume, „Răvneanu", datează din 1878 şi se referă doar la locul naşterii, nicidecum la o moşie, care şi fusese mănăstirească: „Subsemnatul Alexandru Chibici, domiciliat în Huşi, judeţul Fălciu, aduc la cunoştinţă publică, că, spre a evita orice confuzie cu alte persoane, care poartă acelaşi nume, de azi, înainte, voi mai adăoga, pe lângă numele ce l-am purtat acum,

şi numele „Rêvneanu", nume format lupă locul naşterii mele; deci voi semna: / Alexandru Chibici Rêvneanu" (Monitorul Oficial al României, No. 126, marţi 5/17 iunie 1879, p. 3070 şi 19/31 mai 1879).

Despre războiul în care luptase, fiind unul dintre puţinii scriitori români care nu s-au folosit de relaţii, pentru a fi mobilizaţi pe loc, dimpotrivă, oferindu-se voluntar, Alexandru Chibici-Răvneanu a scris şi publicat „Din viaţa mea de voluntar" (*Convorbiri Literare*, Anul XVII, Nr. 1, 1 aprilie 1883 – 1 martie 1884, pp. 68 şi urm, 105 şi urm.), o proză pe care o citise, în prezenţa lui Eminescu, şi în casa lui Maiorescu: „Sâmbătă 8/21 ianuarie 1883… Miercurea trecută, începutul, din nou, al serilor literare. Prezenţi numai 15, cu noi, aşadar, afară de noi, 12: Exarchu, Roşca, Teodor Rosetti cu doamna, Manliu, Eminescu, Chibici. Jipescu, Maroneanu, Gaster, Iacovachi, Alduleanu… Ne-a citit Gaster şi s-au citit, de asemenea, amintirile din războiul de la 1877 ale lui Chibici" (Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu*, II / 1881-1886, Editura Librăriei Socec, p. 148).

În Bucureşti, Alexandru Chibici-Răvneanu (eu i-aş zice Revneanu, de la Revna, deşi i s-a zis şi Râvneanu), a locuit, ca avocat, în case din străzile Episcopiei 5 bis (*Anuarul Bucureştilor pe 1891-92*, Carol Göbl, p. 128), Esculap 3 (*Anuarul Bucureştilor pe 1892-93*, Carol Göbl, p. 141, *Anuarul Bucureştilor pe 1893-94*, Carol Göbl, p. 157 şi *Anuarul Bucureştilor pe 1895-96*, Carol Göbl, p. 193), Virgiliu 10 (*Anuarul Bucureştilor pe 1904*, Carol Göbl, p. 213) şi B-dul Carol 9 (*Anuarul Bucureştilor pe 1906*, Carol Göbl, p. 196), ulterior, la o dată pe care nu am de unde o afla, dar după moartea lui Eminescu, mutându-se la Gura Humorului, unde i s-a născut feciorul, Ştefan, în 1833, care avea să studieze la Cluj, devenind doctor în medicină, în 1924: „D. Chibici Ştefan, susţinând teza de doctor în medicină, în ziua de 26 iunie 1924, după cum se constată din adresa Facultăţii de medicină din Cluj, cu No. 2.318/925,

Ministerul, în baza avizului dat de consiliul sanitar superior, prin jurnalul cu No. 1.737 din 23 septembrie 1925, a acordat d-lui Chibici Ştefan dreptul de liberă practică a medicinii în ţară. Aceasta se aduce la cunoştinţa generală.

No. 35.025. 1925, septembrie 29" (*Monitorul Oficial*, No. 215, joi, 1 octombrie 1925, p. 10745).

*

Spumos şi inteligent în conversaţii, bucovineanul Alexandru Chivici-Revneanu era mereu invitat şi în cercurile literare bucureştene şi ieşene, dar şi la petrecerile organizate de familiile aristocrate ale vremii, inclusiv în cea a lui Titu Maiorescu, sau în excursiile organizate de acelaşi Maiorescu. Câteva dintre vorbele de duh ale lui Chibici-Revneanu aveau să fie publicate, de acelaşi Maiorescu, sub titlul „Aforisme (compuse într-un cerc literar din Bucureşti)", în „Convorbiri literare" (Anul XIV, nr. 4, 1 iulie 1880, pp. 185,

186), alături de cugetări asemănătoare, dar mai puţin esenţializate, semnate de Maiorescu, de Slavici sau de Caragiale.

„Te plângi mereu de nenoroc; aceasta tocmai e cauza nenorocirii tale”, „Pregătindu-se adevărul de plecare, neadevărul a şi pornit”, „Numai cine e nevrednic de moarte se teme de ea”, iată trei cugetări ale bucovineanului, „flancate” decis de o zicere a prietenului său, Mihai Eminescu: „Un amor care se sfârşeşte cu amiciţie nu a fost amor” (semnat „M. Emin.”).

Din jurnalul lui Maiorescu (Maiorescu, Titu, *Însemnări zilnice, publicate de I. Rădulescu-Pogoneanu*, II / 1881-1886, Editura Librăriei Socec), se deduce lesne statutul firesc de om de lume, de care beneficia Alexandru Chibici-Revneanu:

„Joi, 24 decembrie 1881. Pom de Crăciun la alde Kemnitz, Julklapp (formă glumeaţă germanică a darurilor de Crăciun – n. n.), vioi şi spiritual. Încântători Doamna Rosetti şi Teodor, Anette şi Chibici, Slavici (adus nuvelele lui), dimpotrivă Eminescu şi Caragiale, certându-se unul cu altul” (p. 28); „Joi 9/21 septembrie 1892… mică serată literară: alde Mandrea, Eminescu, Slavici, Făgărăşanu (înainte de plecarea sa în Belgia, pentru comanda de şine, la calea ferată), Chibici, Creangă, Nica (p. 115); „Joi, 28 octombrie / 9 noiembrie 1882. Aseară, „Junimea”, cu Alecsandri, Zizin, Gane, doamna Beldimanu, Annette, doamna Rosetti, Mite, Alduleanu (student juridic din Pesta), Caloianu, Hermes-Popescu, J. Cerchez, Jipescu, Nica, Chibici, Eminescu, Slavici, Păucescu, Burghele, Neniţescu, în total 23 de persoane” (p. 132); „Marţi, 21 decembrie 1992 / 2 ianuarie 1883… Seara, alde Negruzzi la noi, la masă, Nicu Gane, Chibici şi Annette. După masă, citit „Din viaţa mea de voluntar” a lui Chibici” (p. 146). „25 decembrie 1882 / 6 ianuarie 1883. Ieri, Pom de Crăciun cu Julklapp (daruri – n. n.) la Mite. Afară de noi, mai erau alde Negruzzi, Annette, Gane, Eminescu, Slavici şi Chibici. Multă veselie” (p. 152); „Sâmbătă, 21 mai / 2 iunie 1883, am plecat la ora 9, cu trenul, 10 persoane (cu 2 Bothmer, 2 Negruzzi, G. Racoviţă, Chibici, Annette şi noi 3), la Pieşti, unde am sosit la ora 11,17… unde am găsit numai 3 camere (Racoviţă, Chibici şi eu, dormit la Nanoescu)” (p. 185).

O companie minunată, cu Eminescu, Slavici, Caragiale, Gane, Iacob Negruzzi, Rosetti – cumnatul lui Cuza, ba, uneori, şi Alecsandri, în care Chibici desigur că trăia un vis împlinit, după „antecedentele” lui de prieten probat al lui Eminescu şi al lui Slavici, în 1871, la Viena, când, din solidaritate, demisiona şi el din comitetul „României June”, în care funcţiona în calitate de „controlor”.

Titu Maiorescu pare să fie primul dintre prietenii lui Eminescu, prieten şi binefăcător (îi va plăti şi internarea în institutul doctorului Suţu), iar jurnalul său consemnează şi cronologia bolii, şi tristele relaţii interioare ale familiei Eminovici, şi devotamentul, la fel de firesc exercitat ca şi umorul, al

bucovineanului Alexandru Chibici-Revneanu:

„Luni, 30 mai / 11 iunie 1883… La Eminescu, început alienaţie mintală, după impresia mea” (p. 187);

„Joi, 23 iunie 1883… Eminescu, care devine, din ce în ce mai evident, alienat. Foarte excitat, sentiment al personalităţii exagerat (să înveţe acum albaneza!), vrea să se călugărească, dar să rămână în Bucureşti” (p. 189);

„Duminică, 26 iunie / 8 iulie 1883… Eminescu e vorba să plece, astăzi, la Botoşani, ieri era însă moleşit şi mult mai liniştit” (p. 189);

„Marţi, 28 iunie / 10 iulie 1883, Bucureşti… / Astăzi, marţi, la ora 6 dimineaţa, o carte de vizită de la doamna Slavici, la care locuieşte Eminescu, cu aceste rânduri scrise: „Domnul Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el, că foarte rău” (Întâia soţie a lui Slavici nu era româncă, ci germană sau unguroaică, născută Szöke. Slavici nu era în Bucureşti – n. a.). Curând după aceea, Simţion (ardelean prieten al lui Eminescu, ca şi Chibici), la mine, întâia oară. M-am dus cu el la Dr. Suţu şi am pus să se pregătească, în a sa „Casă de sănătate”, o cameră pentru Eminescu; am luat asupra mea plata pentru aceasta, 300 de lei pe lună; apoi, am venit acasă, am înştiinţat încă pe Th. Rosetti despre aceasta. Pe la 10, veni, cu trăsura, la mine, Eminescu; binecuvântă, cu privirea fixă, pe soţia mea şi pe Ilie Nicolescu, care tocmai pleca, mă îmbrăţişă tremurând. Eu îi arătai pe Hermes şi pe Venus din Melos, la care el zise, cu privirea în extaz: „Lasă, că va reînvia arta antică!”. Potrivit înţelegerii ce avusem cu Simţion, i-am spus că trebuie să se ducă la Simţion, pentru societatea „Carpaţii”. Mi-a cerut să-i dau 5 lei pentru trăsură şi a plecat, cu trăsura, acolo, la Simţion. De acolo, e vorba să fie dus la Dr. Suţu. Numai de s-ar face asta fără greutate. – A venit, apoi, la mine, Caragiale, la masă; a izbucnit în lacrămi, când a auzit ce e cu Eminescu” (p. 189);

„Duminică. 14/26 august 1883… Astăzi, vizitat, un minut, împreună cu Wilhelm, pe M. Eminescu, alienat, la Dr. Suţu. Delirare neîntreruptă. Nu m-a recunoscut, vorbind întruna, scuipând în toate părţile. O privelişte care te întristează şi care te dezgustă, fără nici o atracţie. Acum 2 zile, a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odinioară) şi, după aceea, fratele său, locotenentul, care s-a folosit de această ocazie spre a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate” (p. 190).

O scrisoare, adresată căminarului Gheorghe Eminovici, figurează, de asemenea în jurnalul lui Maiorescu, drept asumare de responsabilitate, care avea nevoie de consimţământul familiei:

„D-lui George Eminovici (Ipăteşti, distr. Botoşani). / Bucureşti, 18/30 octombrie 1883.

Stimate Domnule,

Starea fiului D-stră şi amicului nostru literar M. Eminescu nu s-a în-

dreptat încă, şi aşa am hotărât cu toţii, cei de aici, să-l trimitem, pe cheltuiala noastră, la Institutul de alienaţi din Viena şi să-l lăsăm, acolo, vreme de un an. Dacă nu se va îndrepta până atunci, va fi timpul venit să-l aşezăm la Golia sau la Mărcuţa, ca pe un bolnav fără leac.

Cu prilejul venirii D-voastre la Bucureşti, ne-aţi declarat că lăsaţi asupra noastră toată îngrijirea materială şi morală pentru nenorocitul D-voastră fiu. Cu toate aceste, m-am crezut dator a vă da de ştire despre cele de mai sus" (p. 201).

Maiorescu se întâlnise cu „Rosetti, Mandrea, Nica, Slavici, Caragiale, Chibici", în 22 septembrie / 4 octombrie 1883" (p. 198), iar cu Chibici şi în zilele următoare, pentru a lua hotărârea implicării totale, prin trimiterea lui Eminescu la un mare institut de sănătate din Europa.

„Marţi, 18/30 octombrie 1883. Seara. Încheierea socotelilor despre casa pentru susţinerea lui Eminescu şi trimiterea lui la Viena, într-un institut de boli mintale. Procesul verbal, semnat la mine de T. G. Rosetti, Simţion, Slavici, Nica şi Chibici (pp. 201, 202)

Memorialistica şi presa vremii consemnează, de asemenea, dar cu mai puţine detalii, tragedia geniului spiritualităţii româneşti şi firescul slujirii, aproape în sensul dogmei medievale, pe care o probează Alexandru Chibici-Revneanu:

„La 20 octombrie acelaşi an (1883), Maiorescu se află în Gara e Nord (din Bucureşti): Eminescu, însoţit de Chibici-Răvneanu şi de „un păzitor", pleacă la Viena" (C. Stăteanu, *Figuri din „Junimea*", Editura „Bucovina" Bucureşti, p. 15); În 2/14 februarie 1884, Maiorescu îi scrie lui Eminescu, care se afla încă la Viena, dar într/o stare de sănătate mai bună: „Nici griji materiale nu trebuie să ai. În privința aceasta, iată cum stau lucrurile. Chibici pleacă, poimâine, duminică, la Viena și va fi, dar, luni, la 4 ore, la dumneata, în Ober Döbling, precum ți-am telegrafiat alaltăieri. El vine pentru ca, în înțelegere cu doctorul Obersteiner și după sfatul lui, să te scoată din Institut și să facă, împreună cu dumneata, o excursie, de vreo șase săptămâni, spre sudul Alpilor, poate până la Veneția, Padua sau Florența. Are mijloace bănești pentru aceasta și – se înțelege – pentru împrospătarea garderobei dumitale, care va fi stat și ea ca în vis, în aceste șapte luni. / După aceasta, dacă nu va fi indicată vreo cură de băi, la Halle de exemplu, vă veți întoarce împreună în țară" (C. Stăteanu, *Figuri din „Junimea*", Editura „Bucovina" București, p. 16)

Din sanatoriul doctorului Obersteiner, din Döbling, Eminescu îi scria lui Chibici: „Nu-ți poți închipui starea în care un om se află într-un institut de alinați, după ce și-a venit în fire... Asfel, fără speranță și plin de amare îndoieli, îți scriu, iubite Chibici, și te rog să-mi lămurești poziția în care mă

aflu!” (Barbu Lăzăreanu, *Corespondența lui Petre Missir*, în „Adevărul”, Anul 42, Nr. 13950, duminică 16 iunie 1929, p. 2).

„După ce a stat, câtva timp, într-o casă de sănătate din Viena, unde, mai ales în urma unei abstinenţe stăruitoare, şi-a venit în fire, a petrecut câteva săptămâni, cu prietenul nostru Chibici-Rîvneanu, la Florenţa, apoi s-a întors, cu mintea limpede şi cu deosebire chibzuit” (Slavici, Ioan, *Eminescu – omul*, în Botez, Corneliu, *Omagiu lui Mihail Eminescu, cu prilejul a 20 de ani de la moartea sa*, Atelierele grafice „Socec”, Bucureşti, 1909, p. 22).

Acest abia punctat hronic al unor întâmplări dramatice, din vremea celei mai vii perioade a existenţei culturale româneşti, trebuie completat, desigur, şi cu recuperări din opera minunatului prozator bucovinean Alexandru Chibici-Revneanu. Dar unde, oare, le-am putea afla?



1878, George Baritiu: Familia Hurmuzachi. În zilele lui M. T. Cicero, pe când moralitatea publică şi privată luase lovituri grele, „*sententia Gratitudo rara virtus*” ajunsese ca să fie repetată adesea în Roma veche. „*Să ne apere geniul nostru*”, ca să nu mai cădem încă şi în păcatul acesta, de a fi nemulţămitori către binefăcătorii noştri. Fie-ne de ajuns, cu alte scăderi ale noastre; iar dacă nu suntem în poziţia de a răsplăti cu bine celor care încearcă să ni le corijeze, să le împuţineze, cel puţin să nu-i dăm uitării. În cazul de faţă, datoria cade asupra noastră, a celor ajunşi, astăzi, la bătrâneţe. Descendenţii noştri vor avea, apoi, să judece, dacă trebuie să rămână şi ei mulţămitori către aceia care au încărcat de bunătăţi pe părinţii lor.

La începutul conversaţiunii mele, deschise asupra colecţiunii lui Eudoxiu E. Hurmuzache, apucasem a spune, pe scurt, că mă mustră conştiinţa, pentru-că, în 28 de ani, nu am fost în stare a-mi o uşura de sacra datorie a gratitudinii către casa Hurmuzachi. Astăzi, doresc a vă convinge că acelei case ilustre îi suntem datori toţi cu recunoştinţă şi cu conservarea perpetuă a memoriei sale, între noi; iar întru aceasta, îmi vor fi de ajutor nu numai informaţiile câştigate prin experienţă personală, ci şi altele, poate şi mai preţioase, comunicate mie de către unii nobili amici.

Nobila familie Hurmuzachi nu este originară din Moldova, ci e una din cele care imigraseră, înainte cu vreo 250 de ani, din o insulă de-a Arhipelagului, locuită, amestecat, de greci şi italieni, anume veneţieni, pe când republica Veneţiei se afla în lupte continue cu turcii. La ruperea Bucovinei de Moldova, străbunii acestei familii avuseră proprietăţi în ambele părţi; dar, precum celelalte familii patriciene (boiereşti), aşa şi familia Hurmuzachi, ne-voind să sufere, de o parte, prozelitismul religios, de alta, încercările de germanizare, s-a retras la proprietăţile sale din Moldova. Locurile acelor

familii le ocupară, în Bucovina, succesiv, alţi omeni, noi, care îşi câştigară titluri şi ranguri austriece.

După luarea Basarabiei de către Rusia, în anul 1812, şi după ce Moldova, câtă mai rămase ca principat autonom, îngenunchease, mai de tot, sub jugul acela cumplit, turco-fanariot, Eudoxiu (Doxachi) Hurmuzachi veni, iarăşi, în Bucovina, unde îşi cumpără domeniul Cernauca, între Prut şi Nistru, la distanţă ca de o oră şi jumătate, de la capitala Cernăuţi.

Aici, capul familiei şi gentila sa soţie, Elena, descendentă din familia de Domn, după ce îşi regulă afacerile sale economice, îşi concentrară toate cugetele şi grijile către un singur scop sublim: ca să dea fiilor şi fiicelor, pe care li-i dăruia Dumnezeu, educaţiune şi instrucţiune, demne de aspiraţiunile pe care le nutreau în pieptul lor.

„Începutul înţelepciunii este frica Domnului", era simbolul lui Doxachi Hurmuzachi. Aşadar, educaţia religioasă, mai presus de toate! Aşa s-a şi întâmplat. în reşedinţa sa cea nouă, era şi un paraclis, în care parohul comunei avea să facă rugăciunile, prescrise în ritul nostru, în toate serile de înainte de duminici şi sărbători, în prezenţa familiei şi a oaspeţilor amici, care nu lipseau mai niciodată.

„Să îngrijim, iubitul meu soţ, ca pruncii noştri, în acest amestec de limbi, să rămână aceea ce suntem noi, adică români, şi să-şi conserve sentimentele lor naţionale, în toată viaţa", era refrenul soţiei sale.

Numai aşa s-a putut întâmpla ca cei cinci fii şi două fiice ale lor, deşi crescuţi între atâtea limbi, au ajuns ca să fie tot atâtea modele de virtuţi private şi publice, totodată însă şi aprigi luptători pentru dezvoltarea noastră naţională, în timpuri de acelea, pe când a se numi cineva român trecea aproape drept crimă.

Pentru instrucţiunea pruncilor, părinţii au făcut sacrificii, precum, înainte cu 50-60 de ani, abia se mai vedeau la familiile cele mai ilustre din Europa. Patru fraţi, cei mai mari, Constantin, Eudoxiu, George şi Alexandru, au absolvit, pe întrecute, facultatea juridică, la Universitatea din Viena, şi numai Nicolae, al cincilea, după examenele de maturitate, s-a decis să rămână pe lângă părinţi, la ocupaţiuni economice. Surorile, Eufrosina şi Elisa, pe lângă că îşi vărsase Ceriul, peste dânsele, toate darurile sale, care fac pe femeie demnă de înalta sa vocaţie, avură şi parte de educaţie şi instrucţie, precum, în zilele noastre, le cer pedagogii cei mai celebri ai Europei.

Diferenţa, în etate, între Constantin şi Eudoxiu era numai de un an şi câteva luni. Cu dânşii, odată, studiau, la Viena, ardelenii Ioan Popasu, Ioan Maiorescu, Constantin Alpini şi regretatul Iosif Pop.

Constantin Hurmuzachi, decis a lua diploma de doctor în drept, abia apucase a depune vreo două riguroase (examene – n. n.), pe când una dintre familiile princiare din Moldova îl înduplecă să lase orice studiu, ulterior,

şi să treacă la Iaşi, cu scopul de a purta cele mai grele procese, pe care le avea atât acea familie, cât şi alte câteva, cu statul Rusiei, pentru proprietăţile lor din Basarabia. Toate încercările de a scapă moşiile acelea din ghearele fiscului rusesc rămăseseră, până pe la 1835, vane. Procesele se poartă la St. Petersburg, precum de la sine se înţelege, în limba rusă şi după legile ruseşti. De unde să afle boierii omul de încredere, care să cunoască, totodată, limba rusă şi legile ruseşti?

Junele Constantin Hurmuzachi avu rarul curaj de a lua asupra-şi acelea procese. În opt luni, învăţă şi limba, şi legile, apoi trecu în Rusia, după lupte de jurisconsult-atlet, câştigă procesele şi salvă averile familiilor moldovene. Dar, apoi, Constantin nici nu mai scapă din Moldova, pentru că moldovenii cunoscură, în curând, eminentele lui calităţi, cum şi propriul lor interes, de a-l avea, întotdeauna, precum zic latinii, „a consiliis”. Dară nici Constantin nu era omul care să facă paradă de persoana sa; de aceea, imensa lui activitate, nu numai în sfera juridică, ci şi pe terenul naţional, abia ieşi la lumină, în o parte a sa, la anul 1848. Bărbat bine făcut, frumos, ca toţi membrii familiei sale, elocvent, precum pot să fie numai oamenii care înaintau mereu, cu epoca, şi sunt ageri în luptele publice, ajutat de un tact fin, propriu iarăşi întregii familii, dânsul ştia să atingă scopuri mari, în linişte, fără a înzgomota lumea de primprejur.

Frate-său, Eudoxiu, avuse, ca excepţie a primilor ani ai activităţii sale, o viaţă şi mai retrasă. Decis, odată, a se devota, precum observasem aiurea, pe toată viaţa sa, la studiul istoriei, retragerea sa din lumea amestecată o vom afla cu totul naturală. Abia către finalul vieţii sale, se înduplecă să accepte prea onorante funcţii, la care fu chemat de ai săi, spre marea noastră durere.

Al treilea frate, George, acea figură dulce şi amabilă, care dorea să aibă braţe spre a cuprinde, cu ele, câte un milion de români, dintr-odată, şi al patrulea, Alexandru, acel cap genial, cu inima simţitoare, întotdeauna, mai mult pentru alţii, decât pentru sine, aceşti doi fraţi veniseră, tocmai la timp, spre a lua, în anii regenerării, pe umerii lor cele mai grele misiuni, din câte erau de împlinit, în acea epocă mare, în anii catastrofelor universale.

Voind să apreciem, mai de aproape, meritele fraţilor Hurmuzachi, nu ne este permis a pierde din vedere că patria lor augustă era Bucovina, prin urmare şi cercul lor de activitate, cu atât mai strâmtorat; era calea lor cu atât mai plină de obstacole, cu cât elementul românesc, de odinioară, al acelor regiuni, ajunsese ca să fie ignorat mai de toată lumea şi decăzut aşa de rău, încât, de exemplu, în anul 1849, pe când petreceam şi eu în acea provincie, în capitala Cernăuţi numai prin suburbii se mai aflau români, care aveau o şcoală şi un docent bătrân, cu simbrie de 60 de florini pe an, pe când fondurile bisericeşti erau de peste cinci milioane.

Într-un consiliu de familie, se decise înfiinţarea unui ziar, într-o ţă-

rişoară unde, până atunci, se citeau, în cercuri prea restrânse, numai unele ziare germane, ici-colea, şi franceze. În ce limbă să se publice acel ziar? Nu cumva în limba maternă, pentru acelea clase de omeni, care, în cei 71 de ani (1777-1848), sau uitaseră limba română, sau că o vorbeau, încă, numai cu clasa ţăranilor, ţărăneşte? Sau pentru acel cler, din care o parte considerabilă adoptase limba germană ca limbă a conversaţiei diurne, imitând curtea episcopală, la care se vorbea mai mult nemţeşte şi ruteneşte, şi cu atât mai puţin româneşte?

Se învoiră, deci, ca ziarul „Bucovina" să iasă în ambele limbi, germană şi română, în texte paralele, o dată pe săptămână, dar în format mare. Iară redacţiunea, împreunată, pe acelea timpuri, cu responsabilitate grea, premiala pe acelea timpuri cu responsabilitate grea, cine să o ia asupră-şi?

Se cereau indivizi care să şi stea la înălţimea vocaţiei lor, să şi cunoască ambele limbi perfect. Aceia puteau să fie numai unii dintre fraţii Hurmuzachi. Aşa, redacţiunea se încărcă pe umerii viguroşi ai fraţilor George şi Alexandru. Cu ce rezultat, să vă spună fiecare pagină a „Bucovinei", pe care oricine o mai are să şi-o conserve ca mărturie valoroasă pentru posteritate.

Eu în loc de a da probe despre spiritul ei, despre aspiraţiile acelei publicaţii, cu citate din ea însăşi, pe care le pot afla şi alţii, voi aduce, mai la vale, altele, din scrisori private, în care oricine vorbeşte mai mult ca în familie, fără a se jena de publicul cel mare şi amestecat.

Cu o singură excepţie, de trei luni, din vara anului 1849, pe când redactorul de atunci al gazetei, aflându-se internat, prin forţă majoră, în Cernăuţi, şi care mai ajuta, pe cât se pricepea, toate greutăţile redacţiunii le purtară ambii fraţi, în acea epocă de criză supremă, în care Alexandru, ca şi mulţi alţi publicişti din acele zile, pe lângă nu ştiu câte avertismente, trebui să sufere şi un arest militar, de cinci zile, arest dictat din „vendetta" meschină, şi fără altă satisfacţie decât că unii din bărbaţii eminenţi ai naţiunii îl consolară cu împrejurarea că chiar şi reacţiunea absolutistă începuse a respecta puterea logicii din ziarul bucovinean, şi că mulţime de intrigi, ţesute contra românilor, se demascară şi se spărgeau prin revelaţiunile aceluia.

Doar cu laude simple şi cu felicitări, fie acelea oricât de sincere, nu se susţine nici o publicaţie. Era de prevăzut că anume un ziar, fundat întru sus atinsele conjuncturi provinciale, nu se va susţine numai din abonamente. Dar de unde subvenţii materiale? De nicăieri, decât numai de la familia Hurmuzachi. Chiar şi aşa, ziarul „Bucovina" putea să aibă viaţă mai lungă, decât numai până în anul 1850. De o parte, însă, acel ziar fu exilat, ca şi „Gazeta" din principatele româneşti, la ordinul categoric al consulilor ruşi, pe atunci plenipotenţi ca nişte proconsuli de ai Romei, în ţările subjugate; iar pe de alta, în Transilvania şi Banat, deşi nu era interzisă pe faţă, erau, însă, luate măsuri secrete ca nimeni, din cei ce se află în funcţii publice, să nu cuteze a

citi „Bucovina”.

Peste acestea, saţietatea lui Alexandru, alterată foarte, în urmarea luptelor continue şi a muncii prea încordate, îl constrânse să depună pana, până la zile mai senine, care însă nu veniră, până pe la 1861, când trecu şi ducatul Bucovinei prin prefaceri radicale. Într-aceea, mama, neuitata „Mămucă” a familiei, mai apoi, părintele ei şi adevăratul patriarh al românimii din Bucovina, mutându-se la loc de repaos etern, în ceata celor fericiţi, lăsară familia în doliu profund, care se prelungi şi prin moartea venerabilului lui ginere, a marelui logofăt Gheorghieş Sturdza, urmată în anul 1859.

Dar meritele familiei Hurmuzachi nu se mărginesc numai la colanele „Bucovinei”. Niciodată catedra de limba şi literatura română nu s-ar fundat, la gimnaziul nemţesc din Cernăuţi, dacă acea familie, ce-şi luase misiunea, de la Dumnezeu, pentru salvarea cel puţin a unei părţi din elementul nostru naţional, nu s-ar fi făcut, cum se zice, luntre şi punte pentru ajungerea acelui scop sfânt.

Fericitul în memoria noastră Aron Pumnul, născut în Veneţia, în districtul Făgăraşului, fost intern la St. Barbara, în Viena, după aceea, profesor în Blaj, abia scăpase din Transilvania, prin Moldova, la Cernăuţi, după arestări şi persecuţii diverse, pe când fraţii Hurmuzachi îşi ziseră: „Acest român trebuie să ajungă, la noi, profesor de limba şi literatura română!”. Ideea de a vedea propunându-se limba noastră, la unicul gimnaziu din Bucovina, era atât de nouă şi de neuzitată, încât vânturarea ei puse la mirare chiar şi pe episcopul diecezan, şi pe alţi bărbaţi, de altminteri respectabili; din care cauză nu a lipsita nici opoziţia destul de tare. Dar fraţii Hurmuzachi, odată decişi a realiza planul lor şi nededaţi a se retrage, cu una, cu două, folosindu-se, iute, de conexiunile lor de la Leopole (Lvov – n. n.) şi Viena, surprinseră pe adversari cu fapta împlinită, şi Aron Pumnul fu numit profesor, după ce, în intervalul procesului, se bucurase de toată ospitalitatea ilustrei familii.

Întreba-veţi despre urzitorii Societăţii literare din Bucovina? Pe fraţii Hurmuzachi îi veţi afla şi la aceea, operând în linia primă. Voiţi a şti care au fost principalii luptători întru emanciparea Bucovinei, de sub Galiţia? Veţi da, şi aici, tot de fraţii Hurmuzachi.

Ospitalitatea casei Hurmuzachi! Apoi aceea era proverbială în trei ţări vecine, iar anume în anii regenerării, ajunsese la culme. Boierii şi tinerii de boieri, câţi scăpaseră din vecina Moldova, în martie 1848, cu fuga în Bucovina, trebuia să petreacă la Cernauca, cu săptămânile şi lunile, înainte de a pleca în alte părţi, sub pedeapsa de a fi declaraţi inamici ai casei, dacă nu i se acceptă ospitalitatea. Întocmai cu acea primire, cu adevărat părintească şi frăţească, avură, în anul 1849, ardelenii refugiaţi sau, altminteri, călători, ofiţerii de la Năsăud, funcţionari, profesori, până când veni rândul redactorilor „Gazetei” şi al „Foii”, ca să fie adoptaţi chiar între membrii familiei, onoarea acesta, pe

care el o preţuia mai presus decât toate decoraţiile.

În iulie şi august 1849, se bucură de acea ospitalitate episcopul Iustin Sion, unchiul şi nepotul; doi ardeleni, pe lângă care mai invita, în fiecare săptămână, încă şi pe alţii, dintre care îmi aduc aminte de genialii şi neuitaţii boieri juni moldoveni Anastasie Panu, Petru Casimir, Russo, mai târziu, Cogălniceanu, unchiul şi nepotul, Iacob Bologa, în trecerea sa, de la Viena, către Transilvania, canonicul Timotei Cipariu, protopopul Grigore Mihali ş. a., şi, mai înainte, Alexandru Cuza.

„Câtă incomoditate!”, am zice unii, din generaţiile noi, care nu mai pot avea idee de vechea ospitalitate românească. Nu aşa zicea venerabilul septuagenar! Eudoxiu Hurmuzachi, ci, pe când încăleca superbul său armăsar arab, ca orişicare june cavaler, ca să-şi vadă de ale economiei, afară, la câmp, întorcându-se către oaspeţi: „Să nu vă pună păcatele să-mi fugiţi, în absenţa mea! Măi George, eu te cunosc din ochi, că vrei să fugi. Vină de mă sărută şi-mi dă parola că n-ai să fugi!”.

Nici o duminică nu trecea, ca să nu fie invitaţi şi alţi oaspeţi, din Cernăuţi sau dintre proprietarii vecini. În ziua sa onomastică, ce cade în septembrie, se adunaseră toţi membrii familiei, iar serbarea ţin opt zile. Adevărată sărbătoare patriarhală!

Se zice despre bătrâni că le place a lăuda trecutul, „laudatores temporis acti”. Noi, bătrânii de astăzi, nu avem cauza să ne lăudăm trecutul, cel amar şi dureros; zău, însă, nici cu acest materialism grosolan, nici cu egoismul impertinent din această epocă nouă nu ne vom putea împăca niciodată. De altminteri, fiind aci vorba de ospitalitate, apoi acest cuvânt, acum, după treizeci de ani aproape, nu mai are semnificaţia veche şi, cu atât mai puţin, vechea importanţă, mai ales în ţări semi-civilizate, precum sunt, de exemplu, Ungaria, Galiţia, Transilvania, România şi, prin urmare, şi Bucovina. Ospitalitatea de odinioară, pe lângă că era un criteriu al vieţii sociale, naţionale şi familiare, nota caracteristică de bună voință, gcnerozitate și amiciţie, ea se presimţi, totodată, ca o mare necesitate, în orice țară, unde așa numitele ospătării, ospelle, hoteluri, pe turcește – hanuri, nu erau cunoscute nici ca nume, precum nu erau nici locurile de convenire (petrecere – n. n.) din zilele noastre, numite cluburi sau cazinouri, societăţi de lectură, cafenele elegante, care lipseau și pe la orașe și cetăţi, cu singura excepție a unora, situate în câte unu centru sau în calea mare a comerțului european; mai departe, în lăuntrul țării, decă nu ți-ar fi deschis ușa vreun proprietar sau vreun preot mai înstărit, adesea nu ai fi cutezat nici a rămâne la alt loc necunoscut, mai ales când îți putea fi în joc chiar și securitatea personală.

Lipsa de drumuri aşternute și, cu atât mai mult, de căi ferate silea pe o lume de omeni ca să cuteze a întreprinde călătorii, numai în anumite anotimpuri și după preparative luate cu șapte săptămâni înainte. Dacă foloasele, dacă

importanța ospitalității, în starea veche a societății noastre și a mijloacelor de comunicare, era atât de mare, pentru locuitorii aceleiaşi provincii sau regiuni, cu cât trebuia să oblige ea, mai mult, pe călătorii din alte ţări mai vârtos, dacă aceia erau niște refugiaţi din fața despotismului sau scăpaţi numai cu corpul și cu sufletul din flăcările vreunei revoluții su „bellu civile".

Casa Hurmuzachi a fost adevărat loc de azil sacru pentru mulţime de patrioţi eminenţi, aruncaţi de valurile și catastrofele anilor 1848-1849, precum fusese și în anii 1821-1823, și în 1828-1829. Dar ospitalitatea casei Hurmuzachi avea o proprietate a sa, pe care nu știu să o descriu altminteri, decât numindu-o antică, în sensul clasic al cuvântului. Membrii familiei, în loc să aştepte mulțumiri de la oaspeții și amicii lor, le mulțumeau dânșii, iar după ce se depărtau, îi invita, din nou, prin scrisori atât de amabile și de obligatorii, încât te aduceau în tentația de a pleca, iarăși, la Cernăuţi și Cernauca.

Am precizat, mai sus, că, spre a învedera gradul de activitate, devotament și sacrificii al casei Hurmuzachi pentru sfânta noastră cauză, îmi voi permite a cita câteva probe din scrisorile private ale membrilor săi. Făcând acesta, se va cunoaște, totaodată, acea abundență, ca să zic așa, de cele mai nobile simpatii, cu care toți membrii familiei îmbrățișaseră cauza românilor din Transilvania și Ungaria, precum și ajutoarele materiale mijlocite prin conexiunile dumnealor.

Abia se aflase știrea despre căderea în captivitate și despre spolierea fostei redacţii a „Gazetei", când familia Hurmuzachi, cu alţi moldoveni generoşi, precum Anastasie Panu, Petru Casimir și Dimitrie Ralet, punându-se în fruntea unei colecte anonime, o surprinseră cu suma de 175 galbeni, ca să aibă mijloace de subzistență, până la reintrarea sa în patria natală[31].

După patru luni, de la reintrarea „Gazetei" în Transilvania, redactorul primi, de la capul familiei, subscrisă „Doxaki Hurmuzake Agă", cu data „Cernăuţi, 22 Ianuarie" (3 februarie), o epistolă mai lungă, în care se oglindește și reproduce, de minune, fericitul temperament, totdeauna vesel și glumeț, al septagenarului patriarh. Spre a nu vă prea obosi atenţia, pentru că aș mai avea multe de zis și de citat, voi reproduce, aici, numai cam a patra parte din acea epistolă, iar restul să rămână pentru alte timpuri. mai prospere.

„Precum răul pe pământul nostru sublunar produce, totdeauna, și oareșce bine, așa și tristele evenimente, ale ambilor ani abia trecuți, pe lângă

[31] Epistola din 10/22 iunie 1849, scrisă de Theodora Sion, Petru Casimir, Anastasie Panu, George Sion. Epistolele lui Constantin Hurmuzachi, de la Dulcești, din 12 iunie, și de la Fălticeni, din 21 iulie stil vechi 1849. Iar doamna Elina Gr. Sturdza invita pe familia lui, care sta la Ploiești, în aşteptarea celor ce erau să se mai întâmple, ca să treacă la Dulcești, la Moldova, pentru tot timpul cât ar fi fost, până la reîntoarcerea în patria sa.

toate pătimirile și și rănile sângerânde ale românimii, care păreau că numaidecât o vor nimici, au produs acest bine, că bărbaţii români, care simt adânc și sunt gata a se jertfi pentru naţiunea lor, împinși de o putere irezistibilă, se cunoscură, se iubiră și se îndatorară unii pe alţii, legându-se și unindu-se, spre binele neamului, cu legăminte atât de plăcute, precum și trainice. Din parte-mi chiar, deși ultima mişcare a românilor nu ar fi avut alt spor, eu, totuşi, aș binecuvânta apropierea duhurilor, unirea inimilor, frăţietatea caracterelor, solidaritatea soartei, bucurarea și compătimirea unuia, pentru toti, și a tuturora, pentru unul, care au izvorât din acea mişcare, și prin care răzlețitul trup al națiunii noastre, fără îndoială, s-a îndesit și s-a închegat (De aci, încolo, după ce conversează cu însuși adresantul, pe care zice că l-a adoptat între fiii săi, continuă, în dulcea sa manieră unionistă). De ar fi Brașovul pe lângă Sadagura, zău că nu m-aș mânia, și de te-ar pune, iarăși în vreo chibitcă (căruță), condusă de un tătar, în ulițele Cernăuțiului, cu toată întristarea mea, totuşi mai mult m-aș bucura, decât m-aș întrista".

Pe la fine, dorește tot asemenea „chibitcă" și lui Andrei Mureșianu, pe care nu-l cunoștea în persoană, dar dorea însă mult să-l apuce, odată, în rezidența sa.

În tomna anului 1851, fiind adunaţi cei mai mulţi membri ai familiei la marele logofăt Gheorghieș Sturdza, în Dulcești (lângă Roman), „Nestorul", precum singur se numise, în altă epistolă, rezumând, pe scurt, prefacerile prin care trecuserăm cu toţii, în considerația noii situații politice se exprimă, în epistola din 5/17 octombrie, între altele: „Nu vom înceta de a conserva aceste neapărate condiții ale re-ieșirii sacrei noastre cauze, căreia, întotdeauna, vom închina toate puterile și dorințele nostre și toate mijloacele legale, căci, ca și dumneata, și noi sutem convinşi că numai prin legalitate, credință către tron, cultură și perseverență putem ajunge la ținta dorințelor noastre, care a fost și, totdeauna, va fi fericirea națiunii" (Restul scrisorii are a face numai cu persoana, fiind „adoptată", în 1849, lângă ai săi). Subscriși: „Părintele și Mama familiei, toți cinci fraţii, surora Elisa și iubitul său soț".

În vara anului 1852, fiind membrii familiei, iarăși, la Dulcești, în epistola din 8/20 iulie, prin venerabilul cap al aceleia, aduce aminte, iarăși, celor cunoscuţi din Transilvania, ca să nu-i dea uitării.

Acesta fusese proprietarul nobil bucovinean, boierul moldovean Eudoxiu sau, precum se subscria singur, Doxake Hurmuzake, unul din cei mai tari pilaştri (stâlpi – n. n.) ai religiei și ai bisericii; casa lui, altarul naționalilății și al limbii noastre; soția și fiicele sale, locțiitoare ale virginelor vestale lângă focul sacru, fiii săi, tot atâția Fabii, luptători pentru sfânta cauză, ginerii săi, demni imitatori ai socrului lor.

Eu, însă, nu pot să stau acilea; datoria mea frățească mă obligă a serba,

în special, memoria celor trei fraţi, răpiţi dintre noi prea curând, prin cruda moarte, căci puţinele cuvinte nu pot da nimănui ideea justă despre meritele lor nemuritoare, iar ceea ce mă supără foarte este neputinţa la care am ajuns, ca să nu mai fiu în stare de a vi-i prezenta întocmai precum au fost și au lucrat dânșii. Dar va veni, cândva, vreun biograf, care va îndeplini toate neajunsurile mele.

Am atins, în decursul naraţiunii mele, că toţi membrii familiei Hnrmuzachi îmbrăţișaseră cauza românilor din Transilvania, cu tot zelul și devotamentul. Mă doare foarte că nu mai sunt la mâna mea documentele din care s-ar vedea că, din toate institutele serioase de cultură și binefacere, câte s-au întreprins aici, la noi, în anii de început ai sistemului absolutist, nu a fost mai niciunul, la care membrii familiei Hurmuzaehi să nu fi participat, atât direct, cât și indirect. Biserica, școala, reuniunile, toate erau obiectele îngrijirii lor, la tot au contribuit cu sume considerabile. În lipsă de alte documente, care cred că se conservă undeva, în vreo archivă, mie-mi caută se recurg, iarăși, la corespondenţe private, din puţinele, câte am fost în stare a le păstra, sub statul poliţienesc, ca pe niște relicve scumpe.

Voi începe cu activitatea fratelui Constantin. Dintr-un postscriptum, alăturat la scrisoarea din 26 ianuarie 1850, a doamnei Elisa (măritată Sturdza, sora sa mai mică), aflu că acest bărbat genial de stat plătea spesele spre a deschide foilor românești drumul în Moldova (Basarabia – n. n.), printre turci și muscali, care ţineau ţările românești ocupate.

Din scrisoarea sa, de la 5 octombrie 1851, se vede că ambele sale surori, doamnele Eufrosina și Elisa, continuau colectarea cântecelor românești și punerea lor pe note, începută, din anul 1849, luând, spre acest scop, artiști aleşi, pe care îi plăteau în mod splendid. „Până acum, acest rar talent (artistul Karl Mikuli) a transcris, sub nemijlocita asistenţă și îmboldire a mea și a surorii mele, Săftica (Elisa, Elisabeta), după executarea celor mai buni lăutari, ce i-am adus din toate părţile, mai bine de 36 de cântece naţionale, din cele mai frumoase, care, curând, se vor trimite la Lipsca”.

Iată, dară, că, înainte cu 30 de ani, încă și muzica naţională era în programul naţional al familiei Hurmuzachi. Bani costau încercările acelea și îi numărau mai ales genialele surori.

În epistola sa, din 7/19 decembrie stil vechi 1851, pe cât de amplă, tocmai pe atât de măduvoasă și interesantă, din diverse puncte de vedere, Constantin Hurmuzachi îmi face cunoscut că, cu ocazia adunării de familie, la Dulcești, a strâns și înaintat 400 florini, monedă convenţională, lui Simion Bărnuţiu, pentru ca, după ce, în deputaţiuni naţionale, încetase orice câmp de activitate a sa, să-și poată continua studiile juridice, la universitate. 400 florini, monedă convenţională, făceau, înainte cu 27 de ani, cât, astăzi, 800 florini. Mai departe, Constantina arată, în aceeaşi epistolă, că, pentru bisericile prădate de unguri, în Transilvania, a adunat veștminte, cărţi bisericești și, peste acelea,

1.000 florini, monedă convențională, trimiși toți episcopului Andrei Șaguna.

Constantin Hurmuzachi însă nu se îndestula numai cu atâta, ci îndemnă și rugă guvernul Moldovei ca să facă apel la țara întreagă, în favorea bisericilor devastate, ceea ce se și făcu, iar în capul listei magnaților țării se puse bunul Domn, marele, dar nefericitul patriot Grigorie Sturdza, cu 100 de galbeni, după care urmară alte subscripții. Sumele au ajuns, succesiv, la Sibiu și se pot vedea din conturile episcopiei (acuma, ale mitropoliei). De altminteri, episodul acesta, din 1851, merită să ajungă în proprietatea publicului, cu excepție de intimitate strict privată, la care nu are dreptul nimeni altul.

Din epistola lui Constantin Hurmuzachi, de la 28 iulie stil vechi 1852, văd, iarăși, că mai înaintase o sumă de bani, în aur, la casieria episcopiei din Sibiu și, totodată, 60 de galbeni pentru casieria Reuniunii Femeilor Române Transilvane, la Brașov, peste sumele trimise, în anul 1851. Totodată, îmi arată că a înaintat, încoace, și un transport de cărți românești, spre a le împărți gratis la Sibiu, Blaj și Brașov, iar 36 de exemplare din Baladele" lui Vasile Alecsandri să se vândă, în folosul „Reuniunii Femeilor Române". În același timp, Constantin Hurmuzachi își dăduse tot concursul său viguros, împreună cu August Treboniu Laurian, pentru „Cronica" lui George Sîncanu, ca să poată vedea lumina, ceea ce se și întâmplă, în următorul an, l853, după ce Domnul țării, Grigorie Alexandru Ghica, dăduse, spre acel scop, spezsele din caseta sa.

Meritele lui Eudoxiu Hurmuzachi pentru patrie și naţiune sunt depuse și conservate în cele 7 volume de documente, despre care am dizertat mai înainte.

Pe cât timp se publica „Bucovina", fostul redactor al „Gazetei" a stat în corespondență necurmată cu redactorii ei și, mai ales, cu diligentul și genialul Alexandru; dar, din toată acea corespondență, a celor doi fraţi, numai 15 epistole au putut scăpa de vechea poliție absolutistă. Nu mi-ar fi păsat nimic, să le tot citească, dar urgia era că, luate, odată, de la om, nu ți se mai întorceau în posesie; de aceea, pe unele, deși inocente, dar poate humoristice, cum scria Alexandru, le făceai auto-dafe, în foc cu ele, că-ți aduceau aminte de cuvintele cumplitului cardinal Richelieu: „Scrie-mi, pe o bucățică de hârtie, trei cuvinte, de ori, ce înțeles vei vrea tu, pentru ca, din acelea, să-ți formulez un proces criminal și să te duc, cu ele, la pierzare".

Avea dreptate Richelieu, pentru că, într-un stat despotic, în cazuri de acelea, restul îl făceau și împlineau denunțătorii, spionii și martorii mincinoși, un procuror servil, un avocat fără conștiință și un tribunal de iepuri.

La începutul acestei conversațiuni, precizasem că părinţii familiei Hurmuzachi au dat tuturor pruncilor lor, de ambele sexe, educație model. Dacă nu m-aș teme că voi trece peste legile stricte ale modestiei, aș spune, aici, că ambele dulci surori cunosc câte cinci limbi străine, iar limba maternă o cultivă din mică pruncie, că au urmărit regulata dezvoltare a ei și că s-au aflat, totdeauna, în curentul literaturii noastre. Acel stil, ce curge lin ca și o

vâlcea din frumoasele câmpii ale patriei, acelea trăsături elegante, acele fraze, acele idei sâmburoase și, totuşi, pline de spiriu, martore ale unei inteligențe superioare, ar putea convinge pe oricine despre adevărul ziselor mele, dacă nu ar fi așa de puține acele ființe fericite, care să fi avut ocazia de a cunoaște modul scrierii dumnealor.

În epoca pe care o am eu înaintea ochilor, subiectele de predilecție ale doamnelor Eufrosina P. Petrino și Elisa G. Sturdza erau educația, literatura și muzica, la care se adăuga grija cea mare de a înmulți colecțiile cântecelor naţionale din țările locuite de români, de a le clasifica și a face speze considerabile, ca la cele ce se aflau calificate ca melodia să fie pusă pe note. Tot aci, aş mai denunța, cu mare plăcere, că, în familia Petrino, prima educație și instrucţiune a fiicelor a trcbuit să se facă, în urmarea voinței determinate a mamei lor, imediat, sub ochii dumneaei, așa că, din câteva obiecte, da însăși mama lecțiunii. Tot asemenea, aș mai șopti amicilor culturii noastre că doamna Elisa G. Sturdza, în lipsă de prunci proprii, împarte ajutoare la alte familii, ai căror prunci au lipsă de bună educațiune. Dar, fiindcă fiicele lui Hurmuzachi, ca și, odinioară, neiuitata dumnealor mamă, nu sufereau ca să știe stânga ceea ce face dreapta, voi pune frâu voinței mele, cu atât mai vârtos că figura, cu capul și ochii de Minerva de la Rușnița, ca și acel ideal de Vestală de la Dulcești, impune tăcere, una, prin căutătura sa maiestoasă, alta, prin acel aer de bunătate și blândețe cuceritoare. Cu toate acestea, însă, eu cer indulgenţa dumnealor pentru acestă lipsă de discreție, și o cer pe temeiul că parte considerabilă din virtuţile atinse de mine, numai cum ai atinge floricica Mimosa, a ajuns, de mult, chiar fără știrea și voia dumnealor, în domeniul istoriei naționale; căci nu este permis bărbaților națiunii a desconsidera devotamentul acelor femei, care au conlucrat și conlucră la realizarea salvatoarei noastre civilizații. Mulțumită Ceriului, noi ne putem lăuda cu mulţime de femei, ale căror instruire fermecătoare consistă în virtutea lor creștină, în virtuţile familiare şi naţionale. Dacă dânsele, ca și fecioarele cele înțelepte din Evanghelie, își mărginesc activitatea lor în cercul familiei și răspund, în ascuns, că dinaintea altarului din casă, la vocația destinată lor de către Dumnezeu și natură, datoria bărbaților, față cu acele virtuţi este a le face cunoscute familiei celei mari și a le distinge pe fiecare după meritele lor.

Femei române, care, în mijlocul unei reacțiuni generale, din toată Europa, la vederea baionetelor rusești și turcești, într-o epocă a pesimismului universal, aveau tărie de suflet și cutezau a zice, divină presimţire și prevedere, că se poate scrie: „Dați-mi voie să vă spun intima mea convingere, că cauza națională va reuși, fără îndoială, în câtă vreme va avea așa demni și curajoși apărători” (Elisa Gr. Sturdza, Iaşi, 26 ianuarie 1850), femei, am zis, de această mărime sufletească nu se poate să mai rămână reținute și ascunse dinaintea ochilor națiunii. Nu, domnilor, aceasta nu se mai poate!

Eu am comis indiscreția, pe care o văzurăți; comiteți și dumneavostră, asemenea, în cazuri în care veți descoperi virtuţi ca ale surorilor Hurmuzachi, căci, pentru mustrarea ce vom suferi, vom avea satisfacția înălțătoare de inimi, de a fi prezentat generațiilor tinere tot atâtea modele de adevărate mame, nu numai ale familiilor proprii, ci și ale familiei celei mari. Încă o dată: Femei române știu să zică patrioților persecutaţi, pe moarte: „Bărbaţii care, în curs de atâția ani, au ștint a dezveli cel mai rar curaj, întru împlinirea sfintei lor chemări și a înfrunta cele mai înspăimântătoare pericole, n-au nicicum trebuință de a noastră mângâiere. Aceasta o află în conștiința binelui ce l-au făcut și sunt în stare a-l mai face, precum și în speranța ce trebuie să le-o insufle sacralitatea cauzei pe care o au îmbrățișat-o și apărat cu așa mare căldură și măiestrie” etc.

Acestea și acestora asemenea erau cuvintele de încurajare, ce se îndreptau, pe la 2/14 august 1840, din Tusculum, din reședința de la Dulcești, de către proprietara ei. Femei sunt acestea sau, mai bine zis, îngeri veghetori, genii bune, luptători chiar contra destinului funest al multor bărbaţi?

„Onoraţi femeile!”, a comandat Schiller bărbaților națiunii germane. Onoraţi virtuţile femeilor române, cer eu de la bărbaţii națiunii române.

Serbaţi memoria membrilor familiei Hurmuzachi, duși, de la noi, la viața mai fericită!, rog pe naţiunea noastră. Iertați neanjunsurilor mele, căci nu am fost în stare să vă dau icoana mai fidelă a casei patriarhale de la Cernauca! Ca să-mi pot ajunge scopul acesta, aș fi avut să mă supun la altă muncă importantă, adică la scrierea istoriei Bucovinei, pe acești treizeci de ani din urmă, din care familia Hurmuzachi își are partea leului. / **George BARITIU** / (***Transilvania***, Anul XI, Nr. 3 şi 4, Braşov, 1 şi 15 februarie 1878).

Cuprins

1462-1504: Martiriul lui Ştefan cel Mare şi Sfânt....................................3
Petru Rareş, ,,un învăţat filosof şi doctor”....................................4
1494: Stephanus Magnus dux Valachorum 5
1639: ,,Cântecul” Voievodesei Lupu....................................5
1697-1916: Bucovina în presa franceză şi în cărţile lumii....................................7
1774-1918: Bucovina, în presa românească....................................35
1774: Hergheliile împărăteşti din Bucovina 35
1783: Alaiul militar, la repatrierea Sfântului Ioan cel Nou 37
Raptul austriac din gloria Bisericii Ortodoxe 39
1786: Învăţătură pentru măsurarea moşiilor 40
1786: Pravila lui Iosif II pentru ţăranii Bucovinei....................................43
1789-1850: Nemţii noştri bucovineni 46
1793: Câmpulungenii se plâng guvernului militar....................................49
1801: Români bucovineni în decembrie 1801....................................52
1807: Auzise Napoleon Bonaparte de Suceava?....................................53
1812: Cartea legilor pârgăreşti....................................53
1841: Dezrobire de ţigani....................................62
1841: Iernile cele mai însemnate....................................64
1848, la Cernăuţi....................................66
De prin anii 1848 şi 1849 67
1848: Şcolile poporale din Bucovina 78
1854: Bucovina ,,încarnatei amorţiri a timpului trecut”....................................80
De sub Heniu, 31 mai 1854 81
12 iunie 1854: Mai multe persoane boiereşti din Moldova 82
22 iunie calendar nou 1854, ştire....................................82
22 iunie calendar nou 1854, articol 83
11/23 iunie 1854. Puţin şi consistoriul nostru....................................84
5 august nou 1854....................................84
Din Bucovina, 8 octombrie 1854 86
1854: Proclamaţia austriacă, la ocuparea Principatelor....................................87
1855: Corespondenţă de lângă apa Sucevii, 22 octombrie....................................88
1855: Despre urmările desfiinţării boierescului în Bucovina 89

1855: Împăratul Franz Iosif, în Bucovina 98
Corespondenţa Bucureşti, în Bucovina 98
Cernăuţi, 30 iulie 1855 99
Iacobeni, 15 august nou 1855 100
Bucureştii Bucovinei 101
1856: „Coroana lui Ştefan cel Mare s-a aflat în Putna” 102
1856: Mormântul lui Ștefan cel Mare 106
1856: Ce s-a întâmplat cu osemintele lui Ştefan cel Mare? 109
1856: Deshumarea Domnitorilor Moldovei 110
1857: Necrologul lui Doxache Hurmuzachi 124
Cernăuţi, 20 mai calendar nou 1857 127
1858: Naşterea nefericitului arhiduce Rudolf 128
14 decembrie nou 1858 130
1863: Institutul de fete din Cernăuţi 130
1864: Teatru românesc în Cernăuți 133
1866, în iulie: De lângă cetatea Sucevii 139
1866: Necrologul lui Ambrosiu Dimitroviță 139
1866: În numele națiunii române bucovinene 140
1866: Pericol și mântuire 141
1866: Vuiete, răspândite mult pe aici 145
1866: Longevitate, la Fundu Moldovei 145
1866, octombrie: „Starea lucrurilor de prin ţinutul Rădăuţilor” 146
1866, Bucovina: Unele trăsături din viața comunală 147
1866: Necrologul lui Ioan de Costin din Stroieşti 149
1866: Necrologul lui Vasile Ianovici 151
1866: Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava 155
1867: Bucovina. De pe dealul Dominic 160
1867: Cum decurg alegerile pentru dietă în Bucovina 163
1867: Alexandru baron de Vasilco 168
1867: Călătorie pe la mănăstirile din Bucovina 169
1867: Ce vor diecezanii și clerul din Bucovina? 177
1867: De lângă frontiera de la Fălticeni 180
1867: De la gimnaziul greco-oriental din Suceava 181
1867: Humor (Bucovina), în 1 august 182
1867, februarie: Bucovina. Alegerea ablegatului
din ţinutul Coţmanilor 183
1867, Humor 185
1867: Alegerile dietale în Bucovina 186
1867: Necrologul lui Miron Ciupercovici 187
1867: Școala normală și cea de fete 187
1867: Nutriri interne pentru flămânzii externi 188

1868: Administrarea Fondului religionar..190
1868: Afaceri bisericeşti...192
1868: Agitaţiunea, în cauza bisericească și ținta ei.......................................193
1868: Peţitorii Bucovinei 196
1868: Reuniune cantorală la Suceava...199
1868: Suspinele Bucovinei 201
1869: Adunarea societății pentru cultura română..203
1869: Judecată nemţească, despre arta teatrală română,
reprezentată de M. Pascali...204
1869: Biserica și școala, care sunt, și în Bucovina 206
1869: Bucovina este o ţară mică, dar frumoasă,
binecuvântată şi interesantă..208
1869: Mișcarea rutenismului în Bucovina 212
1870: Prima adunare poporală în cauza autonomiei
bisericii dreptcredincioase în Bucovina 215
1871: Serbarea de la Putna..219
1871. Ioan Slavici: Serbarea de la Putna...245
1871: Loteria Societății pentru cultură și literatură 262
1871: În Bucovina, sfatul cu sătenii 263
1873: Din dulcea noastră Bucovina..272
1873: Starea lucrurilor în eparhie și țară 273
1874, septembrie nou 28: „Bucovina, după ce se uni
cu sceptrul Nostru..283
1875: Debutul poetului Ciprian Porumbescu 288
1875: Din Bucovina, în ziua sfântului m. m. Dimitrie...................................289
1875: O excursiune în Bucovina 294
1876: Înființarea „Arboroasei” 302
1876, martie: Suceava 303
1876: Necrologul mamei lui Ciprian Porumbescu...307
1876, T. V. Stefanelli: Ceva despre Bucovina...308
1877: Motivul dizolvării Societății „Arboroasa”...320
1877, Ciprian Porumbescu: Imn festiv..321
1877: „Răpirea Bucovinei”...322
Bucovineanul Alexandru Chibici-Răvneanu,
prietenul lui Eminescu..323
1878, George Baritiu: Familia Hurmuzachi 328